This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

1905
4215

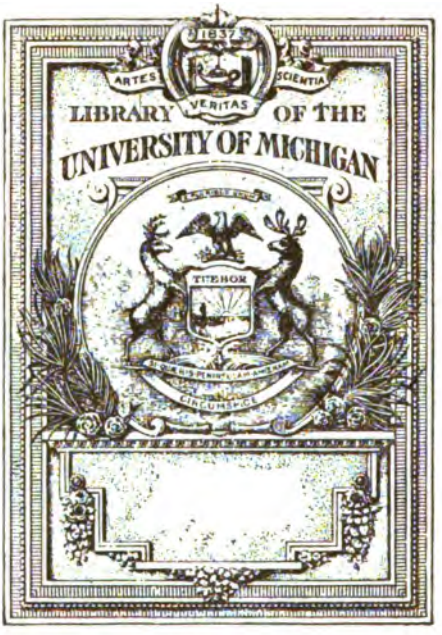

5477

F8 - S.

No 165

DJ
401
.Z56
R36
1644

CHRONIICK
van
ZEELANDT,
eertijdts beſchreven door d'Heer Johan Reygersbergen, nu verbetert, ende vermeerdert
door
MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.
Het Eerſte Deel.

LUCTOR ET EMERGO.

TOT MIDDELBURCH,
By ZACHARIAS ende MICHIEL ROMAN, Boeck-verkoopers, woonende op den Burght, inden vergulden Bybel. ANNO 1644.

Met Privilegie.

AEN DE

Edele, Grootmogende Heeren,

de

HEEREN

STATEN

van

ZEELANDT.

EDELE, GROOTMOGENDE HEEREN,

DOor dien de loffelijcke daden van de voorvaderen, den naerkomelinghen niet alleen ſtrecken tot eere, maer oock haer krachtichlijck roepen tot naervolginghe; ende hare uytmuntende deught t'allen tijden verdient een onverwelckelijcke croone van onſterffelijckheyt te draghen, ende het gantſch noodich is den Rijcken ſelf, ende Steden, onder ſoo veel verwiſſelinghen

* ende

399142

ende veranderinghen van geſtalten, die ſy eertijdts ende nu noch zijn onderworpen, te gheven eenen vaſten voet in de gheheucheniſſe van alle eeuwen; ende het de Godlijcke voorſienigheyt belieft heeft, tot onderrechtinghe der menſchen, hare handt, hoewel ſelf ſterffelijck, machtich te maecken om aen het ghene verganckelijck is de onſterffelijckheyt, ende ghelijck als eene eeuwigheyt hier op der aerden te gheven; ſoo hebbe ick, onderleydt met verſcheyden ſtucken, dienende om immers yets wes uyt te rechten, onlancx derven beſtaen wat licht te ontſteecken in de duyſterniſſe, in de welcke de beginſelen van uwe Eylanden ende Steden, door het ſtilſwijgen van de verlaten eeuwen, gheraeckt waren; ende, hoewel ſwack van rechterhandt, van de ſcepter der Vorſten, onder de welcke uwe voorvaderen ſtonden, ende oock van het ſweerdt ende de kromme ſtaven van uwe voorvaderen ſelf, met de penne af te doen den roeſt van verghetentheyt, ende die, neffens de dagge van de weereldtruchtighe Griecken ende Romeynen, te doen blincken; ende, hoewel van eenen tot dufdanighen werck ghenoechſamen gheeſt verlaten,

die

die grijſe vaderen van deſe uwe landen ghelijck als te gheleyden uyt hare geheymſte raedtkamer, ende te brenghen op het tonneel van de vvijde weereldt, om aldaer wederom op te halen hare ſoo veel heylighe ende tot voortſettinge ende beſcherminghe van hare vryheydt opghemaeckte beſluyten, met welcker mannelijcke uytvoeringhe ſy ſoo aen hare voorſichticheyt, als dapperheyt, grootelijcx verplicht hebben de tijden van oorloge ende van vrede, ende wel verdient niet alleen van de doe levende, maer oock van de nagheboorene. Want indien men oyt ſchuldich was eenige deught op te draghen aen de ghedachten van alle volckeren ende tijden, men is het ſchuldich aen de uytmuntentheyt van de uwe; ende indien immermeer mannen waerdich waren geſtelt te werden, ende te proncken in het voortſte ghelit der Helden, het zijn uwe voorvaderen; ende indien oyt noodich was eenich landt te voorſien ende te ſtercken teghen de vergheetentheyt, het is het uvve, boven de vervviſſelingen, die door alle de vveereldt oock den allermachtichſten volckeren by de tijdt toekomen, inſonderheyt noch vvonderlijcke veran-

deringen door de om ende doorloopende vvateren ondervvorpen. Deſe redenen hebben my van die tijdt aen af, dat ick, hoevvel buyten uvve landtpalen gheſeten, de eere gehadt hebbe, van my, ſoo ten opſien van de ſonderlinghe gunſte van de voornaemſte onder u t'myvvaerts menichmael gebleecken, als van de mijne, die geern roemen te zijn een deel van uvve ghetrouſte onderſaten, aen uwe uytſteeckende deught ten hooghſten verplicht te vinden, achtervaerts doen dencken, ende naerſtich op ende onderſoecken, niet alleen in uwe eylanden, maer oock elders, daer yets uwen voorleden toeſtandt raeckende, ghevonden mochte werden, alle, het welck diende om uwer Vorſten ende voorouderen daden, met alle trouwe aen u, ende andere te vercondigen. De heuſcheyt ende oprechticheyt van uw hoochwijs oordeel doet my ghelooven, dat het u geen onnodigen arbeydt ſchijnen ſal, hier over de penne te roeren, naer eenighe andere, die wel veel van uwe daden gheſchreven, maer noch veel meer verghe-ten hebben; ende dat ghy niet voor onloffelijck keuren ſult, de ghenegentheyt, hoewel van een onvol-

onvolmaecte handt, om hare danckbaerheyt tegen u, ende de groote achtinge, in de welcke sy houdt uwe deughden, dus uyt te drucken. Ontfanck dan nu, mijne Heeren, dit niet soo seer mijn, als wel uwer voorvaderen ende uw vverck, vverdende in der daet u opgeoffert van uw Vaderlandt self, uwe soo grijse ende besighe moeder, die, ten opsien van uwe ghetrouwe sorghe voor haer, u t'hans komt groeten ende streelen als hare vaders, ende geladen met den omslach van by nae duysent jaren, in uwen schoot haer komt ontlasten; seer onderscheyden ende wonderlijck in gheslalte, gantsch gheringh in hare beginselen, dapper kreunende in haer opkomste, lustich groen ende bloeyende in dese hare soo oude daghen; elders gheroodtverwt, ende staende in een bloedtbadt van slaghen; elders ende meermael bespronghen en overvallen van gheweldighe wateren; somvvijlen afnemende, ende weder wassende in groottе; elders baerende, elders verliesende Steden ende Dorpen; in een weelighe vryheydt opgequeeckt, ende gehandthaeft onder hare eerste goedertierne Vorsten; onder het trotse huys van

Bur-

Burgondien hart genepen; door de ghevveldige ende bloedige handt van die van Ooſtenrijck plotſelijck getrocken by den hayre, ende by naer verkrachticht, doch ten laetſten gheluckelijck ontvvorſtelt, ende eenen ſchrick gevvorden voor die, die ſchrickelijck vvaren voor alle de vveereldt, ende nu dachten haer den doodtſteeck te gheven. Het betaemde haer niet ofte hare droevige klachte over hare vorige veghe toeſtandt uyt te ſchudden in den ſchoot van andere, voor al eerſt ſy met hare tranen daer over nat ghemaeckt hadde den uwen; ofte met de verkondiginghe van haer gheluck, te vollen de ooren van andere, voor dat ſy die gebracht hadde aen de uvve; vindende haer ten hooghſten aen u verplicht, door vvelcker vvijſheyt in het raedtſlagen, ende mannelijcke dapperheyt in het uytvoeren van vvonderdaden, ſy ſiet hare vryheydt beclijven, ende noch mach opentlijck doemen het ſchendich heerſchen, ende voor alle de vveereldt verdedighen hare vvapenen, opgeſet teghen die, vvelcke hare gantſche uytroeyinghe, ende verdelginghe gheſvvooren hadden. My is niet onbekent, Hoochvvijſe Heeren, dat, ghe-

ghelijck noyt menſchen beleefden kommerlijcker tijden als wy, alſoo oock uwe Raedtkamer, in de vvelcke ghy het voorſitten ghegheven hebt aen uvven Godt ende ſijne heylige Engelen, noyt volder vvas van ſvvare bekommeringen, als vvel nu, ende dat uwe geſtadige beſigheden ende gedachten haer t'hans laten vallen op de allervvichtichſte ſaecken, t'zy om uvven ſcepter noch verder uyt te reycken in een andere ende nieuvve vveereldt; t'zy om te helpen uyt bluſſen de ſchrickelijcke brandt van burgerlijcke oorloghen, opgegaen in het naeſt aengrenſende Koninckrijck, onder uvve getrouſte broederen ende bondtghenooten; t'zy oock om het bynaer over al vervvoeſte ende in ſijn eyghen bloedt ſich wentelende Europa te helpen brengen tot een verſeeckerde vrede; niet te min ben ick vvel bevvuſt, dat de offerhande van dit vverck niet ontijdelijck van u geoordeelt ſal vverden, door dien uvve vvijſheyt in hare raedtſlagen ſich geern dient, niet alleen van de mondt der levende, maer oock van de afgheſtorvene, die in duſdanighe boecken opentlijck ende oprechtelijck, niet verruckt door haet ofte liefde, met hare

naercomelingen ſpreecken, ende met het gene eertijdts geſchiet is tot welſtandt van het tegenvvoordighe ten vollen onderrechten. Laet dan oock, onder ſo veel andere ſneeckſchriften, met de welcke oock de geringſte van uvve onderſaten geoorlooft is uvve hulpe tot beſcherminge van hare onnooſelheyt aen te roepen, dit t'hans op uwe tafel plaetſe vinden, vverdende het ſelve u behandicht gelijck als door de ſchimmen ende geeſten ſelf van uvve loflijcxſte voorvaderen, die hier rijſen op uyt den grave, ende verſoecken u, dat ghy oock haren naem ende geheucheniſſe teghen het onghelijck van de tijdt, ende de donckere nacht van vergetentheyt, gonſtich vvilt beſchermen. Indien het my geoorlooft vvare, ick ſoude neffens haer, uvve, Goedertierenſte Heeren, over al kondige heuſcheyt, oock derven afbidden de geringſte ende laetſte plaetſe voor mijne bede. Het is vvel ſulcx, dat uvve, ende uvver voorvaderen over al ruchtighe deught, neffen de my aenghebooren oprechticheyt van inborſt, niet toe laten, dat ſelf eenigh achterdencken van pluymſtrijckerije op dit vverck ſoude moghen vallen. Waer van, gelijck my mijn gevviſſe, ende

de

de onwederſpreeckelijcke getuychenisſen, by my ghevolcht, een yeder ten vollen moghen overtuygen, alſo ſullen oock andere hier in haer vergenoegen, indien my de gevvenſte eere geſchieden mach, dat deſe mijne geringe arbeydt alleen uvver oogen opſlach mach ghenieten; welckers geroemde Zeeuſche rondtheyt van alle tijden aen af gheoordeelt wordt, den valſchen lof, by de mondt van vrienden gheſproocken, voor aentale van de ſhootſte vyanden te houden. Nemaer, onſe vermetentheyt vindt haer hier ten hoochſten ghenootſaeckt, om van uvv volmaeckt oordeel t'hans af te ſmeecken een ghenadige ooge. Want de volmaectheyt van uwe ende uwer voorſaten deught, ſoo in het vervvecken van geluckige, als afkeeren van kommerlijcke tijden, ſal alleen hier hare onvolmaectheyt vinden; alſo onſe penne veel ſvvacker vvas als het ſyveerdt, ende de rechte handt, met de vvelcke de vaſtſettinghe van uwe ende der verbonden Nederlanden vryheydt, onder het allerwijſte ende geluckichſte beleydt van die van den Naſſauſchen bloede, Princen van Orangien, van Wilhelm, ende Maurits, vvelcker ſterlichtende zielen in den

Heldenhemel aengedaen met de croone van eeuwigheyt, van haer groote werck, het welck haer nochtans noyt vermoeyde, nu ruſten, ende Fredrick Henrick, wiens grijſe hayren altijdt groen blijven, door een ontelbare menichte van Laurieren, ende deught opghereſen is tot een ſpieghel ende verwonderinghe van alle Vorſten, gheluckelijck is bevochten; ende in het verhael van wonderdaden, ghelijck zijn de uwe, de woorden, oock van de allerwelſpreeckenſte, ghebreckelijck werden bevonden. Het eynde van dit werck is het rechtvaerdich afſweeren van den Koninck van Spangjen, als Grave van uwe Eylanden, voorgevallen in onſer vaderen ende bekendere tijden. Deſe, kortelijck by ons aengetaſt, waren genoech voorſien, om ons te doen ophalen ſoodanighe deughden, die oock uwe voorvaderen tot naerſpooringhe ſouden hebben konnen dienen; maer de kortſte onvolmaectheyt dachte ons voor eerſt de beſte; ten ware het uw hoochwijs oordeel goet achte, beter te zijn, dat deſe geſchiedeniſſen door een duſdanighe onvolmaecte penne beſchreven, als eenighe t'eenemael verſweghen, andere niet

op

op hare behoorlijcke plaetſe, noch ten vollen, geleſen wierden. Die grootſte Heerſcher, wiens ghebiedt by u, als ſijne onderſaten, altijdt erkent ende ghevolght, u, Grootmoghende Heeren, oock doet gheluckich heerſchen, vvil het goedt, dat hy uvven ſtaet ghegeven heeft, eeuvvichlijck doen beklijven. In Leyden, deſen 12 Mey, des jaers 1644.

Uwer Ed. Gr. Mog.

overghegeven ende onderdanichſte
Dienaer

MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

VOORREDEN
aen de
LESER.

Oyt dachte my yet dienſtigher tot rechte kenniſſe van de tijden, die wy beleefden, als het naerſtich ende grondich onderſoeck van de verleden. Ende noyt vonde ick my meer ontrieft, als in het opſlaen van die eeuwen, in de welcke onſe voorvaderen gheleeft hebben: eenſdeels door ghebreck van ſchrijvers, welcker ſtilſwijghen vele heerlijcke ende der ghe-heucheniſſe waerdighe daden in het vergheetboeck geſtelt heeft, anderdeels door de onachtſaemheyt van die, welcke hare penne wel gheroert, doch in het gheringſte, voornamentlijck Clooſterwerck, ende een onvolmaeckte kortheyt, beſich ghehouden hebben. Dit ongheluck heeft my in mijne eerſte jaren van kenniſſe, gaende ghemaeckt, om over al op te ſoecken, ende ghelijck als uyt den hoeck te halen, alle het welcke tot verlichtinghe van die oude duyſtere tijden, ende ophalen van het ghene tot noch toe ghemeenlijck onbekent was, mochte dienen: ende de naerſticheyt, daer toe aengeleyt, heeft my het geluck ghegeven, om ſoo nu, ſoo dan, eenige voorneme ſtucken, omhelſende het geen in voortijden geſchiet was, uyt te vinden. Dus derfde ick in mijne al te ſeer jonge jaren opmaecken het Tonneel van de Graeflijckheyt ende Steden van Hollandt, by my in het Latijn beſchreven, by eenen half Duytſchen Vlaminck in het Nederlandts door andere doen overſetten; zijnde eenighe deelen daer van by andere in hare ſchriften gevolght ende gepreſen; ende moetende de onvolmaeckthéyt, die ick gheern bekenne daer in te weſen, op onſe noch onvolmaeckte jaren by alle goedtaerdighe gheſchoven werden.

t'Hans beſtae ick my de beſchrijvinghe van Zeelandt, ende het gheen daer eertijdts voorgevallen is, te onderwinden; in welck

werck

werck ick derve roemen, wel minder ghedaen te hebben, als wel behoorde, doch veel meer als tot noch toe byghebracht is van yemande anders. Mijn gewoonte is niet, lichtelijck te uytten mijn oordeel over de ſchriften van andere. Nemaer, hier vinde ick my daer toe genoot ſaeckt, konnende anders van mijn doen geen behoorlijcke reeckenſchap gheven. De Chronijck van Zeelandt, (want daer van alleen gedencke ick nu kortelijck te ſpreecken) door de Heer Johan Reygerſbergen beſchreven, ende in het jaer 1551. tot Antwerpen in het licht gebracht, is gantſch gebreckelijck. Echter nochtans heeft die niet verdient dat al te ſchamprich, ende ſpijtich oordeel, dat den in adel ende alle deelen van gheleertheyt uytmuntende Jonckheer, Johan vander Does, Heere van Noortwijck, in ſeecker dicht, voor de Hollandtſche Rhijm-Chronijck te leſen, daer over heeft gheſtreecken; door dien de beſelachtige vertellingen, neffens de rouwe ende ongeſchaefde maniere van ſchrijven, op de onwetentheyt van die tijden wel mach geſchoven werden; ende het ſulcx is, dat daer in noch opgehackt ende bewaert zijn de geheucheniſſen van eenige geſchiedeniſſen, voornementlijck waternooden, in Zeelandt voorgevallen. *Deſe redenen* deden my oordeelen, dat die niet geheelijck verworpen, ende in onſe aenteyckeningen niet over al onbeſprooken behoorde voorby ghegaen te werden. Dus komt die hier wederom te voorſchijn, met alle hare deughden ende fouten, eenige grove aengeweſen, andere ongeraeckt gelaten, als de welcke haer ſelven genoechſaem verwijſen.

Het gene ick daer tuſſchen ingevoecht ende aengeklamt hebbe, ſullen de rechtſinnige lichtelijck konnen oordeelen, niet ſoo ſeer tot uytbreydinge van het werck, als wel grootelijcx tot naerder kenniſſe ende luyſter van het gene in voorgaende, ofte jongere tijden gheſchiet was, te dienen. De ſtoffe daer toe hebben my meerendeels ghegeven, de brieven ſelf van de Vorſten, ende Staten van deſen Lande. Hier van zijn eenighe, van langher tijdt by my vergadert, eenighe onlanghs ſoo door de geheymſchrijvers

der

der voornaemſte Steden, daer toe ghelaſt van hare ghebiedende Heeren, als door goede vrienden behandight, andere uyt de Reeckenkamer van de Graeflijckheyt van Zeelandt ghetrocken: Van deſe laetſte kreech ick de eerſte ſmaeck uyt eenige ſchriften, gelevert aen den hooghberoemden Heer, Petrus Cunæus; door wiens kort daer op gevolghde doodt dien van Zeelandt ontruckt is een veel gheeſtiger penne, als is de onſe; doch het volle ghebruyck door het goedertieren oordeel, het welck de Grootmogende Heeren Staten van Zeelandt van ons voornemen hadden; openende ons de deure van hier Cabinet, door de handt van de Heer, Iohan de Brune, nu om de grootte van ſijne wetenſchap ende verdienſten tot de eere van Secretaris van hare Grootmogentheden verheven. Deſe werden veeltijdts by my geheel uytghedruckt, zijnde veel waerdigher, ende veel meer aen haer verbindende het gheloof, de woorden van de Vorſten ſelf, als de mijne.

Van de eene Stadt is wel wat wijdtluftigher gheſproocken, als de andere, door dien wy ons ſomtijdts meer, oock ſomtijdts, niet teghenſtaende alle moghelijcke vlijdt aenghewendt, minder onderleydt vonden van ſtucken, dienſtich om hare beſchrijvinge te volvoeren. My ontbreeckt oock noch niet de luſt, om het ghene ghebreckelijck is, met de tijdt te heelen, indien (daer aen niet twijfele) in de geheymkameren der Steden, ofte andere ingheſetenen, noch yets mochte overghebleven zijn. Het ſal dan oock licht weſen, ons ſulcx mede te deelen, ofte aen Zacharias Roman, waerdich Capiteyn van de Burgherije ende Boeckhandelaer tot Middelburch, te behandighen, die noch moeyte noch koſt ſpaert, om door de druckperſſe met duſdanighe wercken van ſijn Vaderlandt wel te verdienen. Vaer wel.

E Y N D E.

IN

Eruditiſſimi Viri,

MARCI ZUERII BOXHORNII,

Eloquentiæ Profeſſoris celeberrimi,

Commentarios rerum Zelandicarum.

ET te, magne, novem lætiſſima cura Sororum,
Boxhorni, ad tantum quid ſtimulavit opus?
Nymphula, Palladiis jam dudum debita tadis,
An dedit inſtinctus ingeniumque tibi?
Hæc aliquid: ſed gentis honos, majoraque rerum
Pondera, concinnas elicuere notas;
Et mens illa ſagax, quæ nunquam cæſpitat ipſis
In tenebris, & qua, maxima Leida, ſapis;
Quodque Europæum, qua jam ſe porrigit, orbis
Diſſeret, hos animos inclyta terra dedit,
Undique cincta mari, fatalis terra Tyranno
Heſperidum: terror, dire Philippe, tibi.
At tu, Gens invicta, tibi gratare: ſepulta
Jam pene, in lucem conſpicienda venit.
Tot annis, in tot majorum illuſtribus auſit
Nil niſi caligo, nil niſi fucus erat.
Omnia nunc lucent: & quæ vetus edidit ætas
Cum ſerâ præſens poſteritate ſtupet.

H. de HUBERT.

Sen. Popq. Ziriz. à Secret.

***

In

In eosdem.

Mascula jam vêras novit Zelandia cunas,
Primævosque sibi jam bene discit avos:
Impiger abstrusos dum Zuerius excutit annos,
Eruit & tenebris sæcula cana suis.
Somniaque, & veteris mendacia diluit ævi,
Et quæ Trojanæ fabula gentis habet.
Pergit, & æquoreis exstructas civibus urbes
Vendicat, annosos restituitque lares.
Et mores, & jura docet, quos prodidit ætas
Pristina, Zelandis quos hodierna subs.
Pugnacis narrat populi bella, horrida bella,
Et bene defensos, Marte favente, focos.
Sive cruentatis terrâ contenderit armis;
Seu bellatrices vexerit unda rates.
Deinde notat varias sua per miracula terras,
Quasque trahit dubias Thetys, & aura vices.
Hîc ubi campus erat quondam, solidissima tellus,
Jam rate cæruleas navita tentat aquas.
Hîc mersæ latitant urbesque, arcesque, domusque,
Et reliqui vanum nil nisi nomen habent.
Illic è medio nova nascitur insula ponto,
Et seges, & domus est, quod fuit ante fretum.
Mutatur tetiles nobis fortuna locorum;
Oceanusque idem tollit, & auget agros.
Quosque hîc contorto campos quasi devorat æstu,
Hos illic alio dat, revomitque sinu.
Sed tamen & portus numerosis classibus aptos
Ille facit, nautis & vada tuta suis.
Atque hinc in nostras oneratis puppibus oras
Ille peregrini congerit orbis opes.
Hinc quoque vel Flander, vel vincere Cantaber hostis
Undique vallatos æquore nescit agros.

Hæc,

Hæc, & plura refert doctiſſima Zuerl
Pagina, dum priſcos itque reditque dies.
At tu ter faveas Neptuni candida proles,
Quam patria rerum non pudet hiſtoria.
Hoc tibi fertur opus. Facundas ſuſpice chartas:
His laudes ſpatij liberioris habes.
His, pelago ringente licet, tibi perdita ſurgunt,
Et tibi quod perdes, non periiſſe poteſt.
Emergitque Leo generoſior, & caput alto
Celſius erecto vertice tollit aquis.

ROCHUS HOFFERUS, ADR. Fil. J. C.

ZELANDIA

ÆNIGMATE DESCRIPTA.

DIC, QUIBUS IN TERRIS, ET ERIS MIHI MAGNUS APOLLO,
IN MARE MUTATA EST, ET MARE TERRA FUIT?

Raadtſel,

Waer woont het volck / ſtae hp verſtandt/
Waer landt werdt Zee / en Zee werdt landt?

BOXHORNIUS.

REGISTER

REGISTER
van
Het voornaemſte, in 't Eerſte Deel van de Chronijcke van Zeelandt,
door
MARCUS ZVERIUS van BOXHORN
verhandelt.

A.

Abdye van Middelburch, ende Abten, 128, 134, 141, 152
Antwerpenaers ſtaen om Vliſſinghen te koopen. 205
Ambachten van de Stadt Middelburch. 167
Archenael van Zeelandt. 259
Arnemuyden klaeght over Middelburch. 145
Arnemuyden oudt ende nieuw beſchrijvinghe, &c. 361

B.

Baillin van Middelburch juriſdictie. 160
Baillin van wateren ſijn gheſach, 66, 160
Baerdtſen. 122
Beoosterſcheldt Zeelands groottе. 91
Berghſkens in Zeelandt ende Denemarcken. 64
Bedevaerden in Zeelandt. 380
Bedijcken van nieuwe landen, hoe aengheſtelt in Zeelandt. 97
Berijden, wat bedruyt. 178
Beweſterſcheldt Zeelandts groottе. 87
Bier in Zeelandt eertijdts gebruyckt, ghehaelt uyt Hollandt. 357
Biſcoppen tot Middelburch. 154
Bloyſche Heeren, Heeren van der Tholen. 436
Bommenede, behoorende onder Zeelandt. 73
Bornisſe, waer gheleghen. 70
Bootsvolck van Zeelandt ghepreſen. 123
Borſſelen, Heeren daer van, ende beſchrijvinghe, 402. verkocht aen die vander Goes. 405
Borſſelſche Heeren van der Vere geſlacht-regiſter, 215. ende voorts.
Brandt, en daer teghen voorſien. 392
Brandtvlotte maecken. 114
Braſpenninck, waer van ſoo ghenoemt. 323
by der Breedte wat beteeckent. 78
Brydorpe. 378
Brydorp tot een Stadt te maecken voorgenomen. 262

BRIEVEN
van den jare 1364, van Hollandt ende Zeelandt noyt te ſcheyden. 68
van den jare 1203, raeckende een accoordt tuſſchen den Hertoch van Brabandt, ende Grave van Zeelandt ende Hollandt, over de landtpalen. 75
van den jare 1269, raeckende Zeelandts verdeelinghe in Beooſten ende Beweſtenſcheldt. 94
van den jare 1250, raeckende de Abdye van Middelburch. 134
van den jare 1530, raeckende een accoort ghetroffen tuſſchen die van Vliſſinghen, ende haren Heer.
van den jare 1572, vervattende vele vryheden, by den Prins van Orangjen aen die van Vliſſinghen ghegeven.
van den jare 1282, raeckende het uytgheven van der Vere tot een goet, onſterffelijck Leen. 213
van den jare 1518, raeckende eenighe vryicheden van der Vere. 215
van den jare 1290, ghegeven by Graef Florens, raeckende de oude beſtieringe ende beſtellinge van de dijcken van Schouwen. 301
van den jare 1425, roerende van ſeven Heemraden te maecken by die van Ziericzee, over Schouwen 120
van den jare 1444, raeckende den Dijckgraef over Quaelambacht, te kieſen by die van Ziericzee. 321

BRIEVEN
van den jare 1475, van Eduard, Coninck van Enghelandt, vervattende vele vryicheden van die van der Vere. 218
van den jare 1574, raeckende de Privilegien dien van der Vere, by den Prins van Orangjen, gegeven. 228
van den jare 1612, raeckende het contract van de Schotſche natie met die van der Vere. 253
van den jare 1288, raeckende de voordeelen ghegeven dien van Arnemuyden ende Brydorp, by den Hertoch van Brabandt. 261
van den jare 1493, raeckende den koop van Arnemuyden ende Oofthoeck, ghedaen by die van Middelburch. 263
van den jare 1507, raeckende een verdrach ghemaeckt tuſſchen die van Vliſſinghen ende Weſtcappel. 283
van den jare 1358, ghegheven by die van Dombureh, waer mede ſy de regeringhe van Hertoch Albert van Beyeren goet keuren. 293
van den jare 1565, van Vrouw Margarieta, Gouvernante van Nederlant, raeckende de uytroeyinge van de nieuwe inghekropen Godtſdienſt. 327
van den jare 1566, van de ſelven inhoudt.
van den jare 1477, van Vrouw Marie van Burgundien, aengaende de verkoopinge van de twee deelen van Brouwerſhaven, aen Wolfaert van Borſſe-

BRIEVEN
Borſſelen, Heer van ter Vere. 359
van den jare 1573, van Iohan Smit van Baerlandt, Gouverneur van Walcheren, verſoeckende hulp van die van Brouwerſhaven. 365
van den jare ..... van die van Brouwerſhaven, verſoeckende om onder de Staten van Zeelandt te moghen verſchijnen. 368
van den jare 1342, van Ian van Henegouwen, Heer van Byamondt, inhoudende de overaele keuren van Borſſelen ende ter Goes. 384
van den jare 1417, waer mede Vrou Iacoba gunt dien van der Goes, dat ſy haer Stede moghen veſten. 389
van den jare 1554, van Keyſer Carel de vijfde, waer in order gheſtelt werdt op de brandt voorgekomen ter Goes. 392
van den jare 1374, van Paltzgrave by den Rhijn, Hertoghe in Beyeren, aengaende de begravinghe van Rommerſwael, ende anders. 407
van den jare 1380, van den ſelven, raeckende verſcheyden rechten ende vryheden van die van Rommerſwael. 409
van den jare 1454, van Carel van Burgundien, Grave van Charlois, omhelſende een vonnis, uytgeſprooc over den mostwil van die van Rommerſwael. 414
van den jare 1477, van Vrouw Maria van Burgundien, begrijpende vele rechten ende vryheden, gegunt aen dien van Rommerſwael. 415
van den jare 1478, van Maximiliaen ende Marie, Hertoghen van Oo-ſtenrijck, aengaende de verkoopinghe van't Slot, Stede, ende toebehoorte van Cortgene. 420
van den jare 1399, van Aelbrecht, Hertoghe in Beyeren, omhelſende de oude keuren van die van der Tholen. 437
Briel behoorde eertijdts onder Zeelandt. 171
Brigdam Edelman, bevecht Middelburch. 138
Brouwerſhaven beſchrijvinge, Heeren, opkomſte, privilegien, regeringhe, 357. verſoeckt te verſchijnen onder de Staten. 368
Burchgraefſchap van Zeelandt. 71
Burch ofte Burght, wat is. 128
Burchgraven van Zeelandt. 448, 470

C.

CAmpen in Noordt-Bevelandt gheleghen. 218
Campvere. ibid.
Cartebollen. 105
Clinckaerts. 223
Clooſters, van S. Eliſabeth, gheſticht by den Briel, 72. tot Middelburch. 168
Clooſters tot Ziericzee. 345
Confrerijen, 176. tot Vliſſingen. 208
Coortſen, Zeeuſche gheſeght. 116
Cortgene beſchrijvinge, opkomſt en verval. 417

D.

Darinck delven verboden. 114
Darrie waer van ſijn naem heeft. 63
Darrie of Darinck. 113
Darra beteeckent branden. ibid.
Dekenſchappen van Zeelandt. 92
Deenen bewoonen Zeelandt. 63
Deenſche woorden in de Zeeuſche tale. ibid.
Dijck van Weſtcappel, ſoo teghenwoordich is. 268
Dijcken, ende order daer op, 99. 103. haer maeckſel. 107
Dijckagie van Schouwen, hoe bedient ende waerghenomen werdt. 303
Dijckpenninghen. 100, 109
Dijckgraven. 199
Dijckgraefſchappen. ibid.
Doggers. 218
Dombutchs beſchrijvinghe, &c. 289
Duynen. 107
Duynen ontneſtelen. 105
Duvelandts grootte. 89
Duvelandt ghekocht by die van Ziericzee. 333

E.

ENgelſche Stapel tot Middelburch. 139
Eygentheyt wat beteyckent. 427

F.

FLorentſchen Hertoch ontbiedt dijckers uyt Schouwen. 333

G.

GEcommitteerde Raden ter Admiraliteyt in Zeelandt. 157
Ghecommitteerde Raden van Zeelandt. ibid.
Gheſellen, ſeeckere munt. 292
Gheleerde mannen. 455, &c.
Goede koop in Zeelandt, wonderlijck verhael daer van. 323
Goes, beſchrijvinghe, ghelegentheyt, opkomſte, vryheden. 382, &c.
Godtſackers. 119
Goeſche maſt. 400
Goes, wat beteyckent. 383
Groote of Goede Steden van Zeelandt. 95
Grondtdeelers, of grondtdeckers in Zeelandt. 58

H.

HAemſtede, beſchrijvinge. 376.
geſlacht uytgeſtorven. 377
Haymanlandt. 290
Harde voor feer. 64
Harinckteelt. 184
Harinck-thol. ibid.
Harinckvaert. ibid.
Haven-gheldt. 185
Heidenzee waer ghelegen. 74
Heeren daghen. 191
Heerman, afgodt in Zeelandt. 29
Heerghewaden. 468
Hercules, ghemeynde afgodt van de Zeeuwen; ſteen hem ter eeren geſtelt; 287
Hof van de Grave tot Ziericzee. 336
Hof van Zeelandt. 156

Hoogen

Hooghen thol. 184
Hoiemen gheſchot. 290
Hollandt ende Zeelandt onderſcheyden Graefſchappen, 67. Moghen niet verdeelt werden. 68
Hont, van wie ghegraven, ende ghenoemt. 65
Houte huycke te draghen onder de ſtraffen, ghebruyckt tot Weſtcappel. 285

K.

KAmpe, waer door twiſt eertijts gheeyndicht wierdt. 80
Keuren van Domburch. 291
Kibl, betreyckent een berghſken. 64
Kieſers. 161
Kijfdijcken. 102
Krappe. 112
Kram, krammen. 108
Kruit tot Middelburch. 144

L.

van LAnden verlies in Zeelandt. 98
Landtrecht tot Middelburch, 165. tot Ziericzee, 344. Goes, 390
Laſten verhooght. 101
Leenen beſchrijvinghe, ende natuyr in Zeelandt, 295. ende voorders. van Walcheren, 298. van Schouwen, 373. van Zuydt-Bevelandt, 423. van Noordt Bevelandt, 432
Leenen van den eylande vander Tholen. 446
Leenen, hoe onſterffelijck gemaeckt in Zeelandt. 213
Locht van Zeelandt, goet ende verdedicht. 117

M.

MAelſtede. 291
Marckgraefſchap gemaeckt de Heerlijcheyt vander Vere. 224
Marquijs van Berghen op Zoom, pandt-Heer van der Tholen. 441
Martenſdijck, beſchrijvinghe, Slot, Heeren, opkomſte, &c. 443
Maſemunde, waer gelegen. 70. 136
Meede plantinghe. 112
Merckt van der Goes. 400
Middelburchs beſchrijvinghe. 127. koophandel 138, en voorders. privilegien, 140. en voorders. regeringhe, 160. regeerders, 162, en voorders.
Moermondt. 378
Moerneringhe. 113
Molenaer wordt bollinck. 115
Munte tot Middelburch. 159

N.

NAcntegalen in Zeelandt. 116
Namen van mannen in Zeelandt vanden Denen afkomſtich. 64
Nieuw Noordt Bevelandt. 426
Noordt-Bevelandts grootte, 87 beſchrijvinghe. 426
Noordtmannen. 62

O.

OEſterbancken ontrent Schouwen. 105
Ooſthoeck gekocht by dien van Middelburch. 142

Ooſt-Indiſche Compagnie tot Middelburch. 172
Ooſter-Zouburch verkocht. 192
Ooſtende Slot. 384
Oobereden landen. 78
Overghemeten. 79
Overambacht wat beteeckent. 77
Oudtheden van herkomſte der voickeren, veeltijdts hooch, ende meerendeel onſeecker ende vals. 20
Oudt Noordt-Bevelandt. 426

P.

PEmminghen in Zeelandt tot ghedachteniſſe geſlagen, 103, 105, 109, 110, 120, 121, 122
Penninghen. 236, 238
Philip de II, Koninck van Spanjen; koopt Vliſſingen, 141. koopt der Vere. 228
Ponden ſteerlincx, bekent in Zeelandt. 379

R.

RAedt van Vlaenderen tot Middelburch. 159
Rammekens ghebout. 265
Reeckenmeeſters van Zeelandt. 158
Reniſſe. 358
Rentmeeſters Beooſterſcheldt juriſdictie. 160
Rentmeeſters van Zeelandt Beweſter ende Beooſterſcheldt. 449, &c.
Rentmeeſters van Zeelandt, Beooſter ende Beweſterſcheldt, eerſt bekent. 94
Ridderſhofſteden in Walcheren. 299
Rommerſwael beſchrijvinghe, opkomſt, onderganck, &c. 406

S.

SChellaerts huys. 294
Schole illuſtre, geopent tot Middelburch. 174
Schoten harinck. 184
Schotſche Stapel tot Middelburch. 141
Schotten Stapel ter Vere. 223, 255
Schouwens grootte, 88. ghelegentheyt. 329
Schouwens beſchrijvinghe ende verdeelinghe. 300
Seent, beteyckent een vergaderinghe. 29
Slimpenninghen. 100
Smalle Steden van Zeelandt. 95
Smelt. 63
Sommelſdijcks groote. 50
Spade landts, wat beteyckent. 99
Spreetvelden. 285
Staten van Walcheren. 158
Staveniſſe, beſchrijvinghe. 446
Staven kromme. 122
Steden van Zeelandt onderſcheyden macht. 95
Steen, s'Graven huys. 77
Steenſchieten, wat beduydt, ende waer van ſoo ghenoemt. ibid.
Steenrolle, s'Graven boeck. ibid.
Steenen tot ſtraffe ende boete ghebruyckt. 183
Sterſte groot ter Goes. 391

T.

TAux geſtelt over de Steden van Zeelandt. 367

Taen-

Taenhuyſen. 285
Teelt. 184
Templieren uytgeroeyt en verdelcht tot Ziriczee. 317
Teraſvaerders. 218
Teſtament van Maximiliaen, eerſte Marquijs van der Vere. 224
Tholen Stadt beſchrijvinghe, opkomſte, keuren, &c. 435
Tholen eylandt beſchrijvinghe. 433
Tholens eylandt groote. 90
Titulen van de Nederlandſche Heeren, wanneer ende waerom verhooght. 224
Turf uyt Darinck ghemaeckt. 113

V.

VEre beſchrijvinghe, opkomſte, vryheden, geſtalte, &c. 212
Veynoodt wat beduydt. 63
Viſſchers ponden ende ſchilden. 183
Vles wat beteyckent. 180
Vliſſinghen beſchrijvinghe, 180. oudt Vliſſinghen, 183. privilegien, regeringe, neringe, afval van Spangjen, 192, ende voorders.
Vrieſen naem ſtreckt ſich eertijdts ſeer wijdt. 27
Vrieſlandt in Zeelanden verdeelt. 61
'tVrye, wat beteeckent. 77
Vrye teelt. 184
Uytergorſſen, uytlanden. 97
Voorn behoorde eertijdts tot Zeelandt. 71
Voornſche Heeren genieten een deel van de beden in Zeelandt. 94

W.

WAlen, wat beteyckent. 125
Wapenen van Steden van waer herkomſtich. 383
Waterghelden. 100
Waters nooden. 49
Waters nooden eertijdts menichfuldich, en oorſaecken daer van. 100
Walcherens grootte, 82. beſchrijvinghe, 125. Graven, ibid. beoorlooght van de Vlamingen. 129
Walchrius verſierde bedijcker, ofte Heer van Walcheren. 20
Weilleboordt verkondicht het Chriſten geloof aen den Zeeuwen. 26
Weſt-Indiſche Compagnie tot Middelburch. 173
Weſtcappels beſchrijvinghe, &c. 276
Weſthoven. 294
Weſten-Schouwen. 378
Willems, Grave van Zeelandt, ende Roomſch Koninex boecken van Hemelſche bedenckingen. 152
Willem, Prins van Orangjen, koopt Vliſſinghen, 204. koopt ter Vere, 236. werdt vermoort. ibid.
Wijle, beteeckent heylich, zalich. 24
Wolphaertsdijcks grootte. 87

Y.

YErſickenoort, huys van der Tholen. 441

Z.

ZAndenburch. 213
Zandijck. ibid.

Zalan-

Ooſt Indiſche Compagnie tot Middelburch. 172
Ooſter-Zouburch verkocht. 192
Ooſtende Slot. 384
Onbereden landen. 78
Overghemeten. 79
Overambacht wat beteeckent. 77
Oudtheden van herkomſte der voicken, veeltijdts hooch, ende meerendeel onſeecker ende vals. 20
Oudt Noordt-Bevelandt. 426

P.

PEnninghen in Zeelandt tot ghedachteniſſe geſlagen, 103, 105, 109, 110, 120, 121, 122
Penninghen. 236, 238
Philip de II, Koninck van Spanjen; koopt Vliſſingen, 141. koopt der Vere. 228
Ponden ſteerlincx, bekent in Zeelandt. 379

R.

RAedt van Vlaenderen tot Middelburch. 159
Rammekens ghebour. 265
Reeckenmeeſters van Zeelandt. 158
Reniſſe. 358
Rentmeeſters Beooſterſcheldt juriſdictie. 160
Rentmeeſters van Zeelandt Beweſter ende Beooſterſcheldt. 449, &c.
Rentmeeſters van Zeelandt, Beooſter ende Beweſterſcheldt, eerſt bekent. 94
Ridderſhofſteden in Walcheren. 299
Rommerſwael beſchrijvinghe, opkomſt, onderganck, &c. 406

S.

SChellaerts huys. 294
Schole illuſtre, geopent tot Middelburch. 174
Schoten hariack. 184
Schotſche Stapel tot Middelburch. 141
Schotten Stapel ter Vere. 223, 255
Schouwens grootte, 88. ghelegentheyt. 329
Schouwens beſchrijvinghe ende verdeelinghe. 300
Seent, beteyckent een vergaderinghe. 29
Slimpeninghen. 100
Smalle Steden van Zeelandt. 95
Smelt. 63
Sommelſdijcks groote. 90
Spade landts, wat beteyckent. 99
Spreetvelden. 285
Staten van Walcheren. 158
Staveniſſe, beſchrijvinghe. 446
Staven kromme. 122
Steden van Zeelandt onderſcheyden macht. 95
Steen, s'Graven huys. 77
Steenſchieten, wat beduydt, ende waer van ſoo ghenoemt. ibid.
Steenrolle, s'Graven boeck. ibid.
Steenen tot ſtraffe ende boete ghebruyckt. 183
Sterfte groot ter Goes. 391

T.

TAux geſtelt over de Steden van Zeelandt. 367

Taen-

Taenhuyſen. 285
Teelt. 184
Templieren uytgeroeyt en verdelcht tot Ziriczee. 317
Teraſvaerders. 218
Teſtament van Maximiliaen, eerſte Marquijs van der Vere. 224
Tholen Stadt beſchrijvinghe, opkomſte, keuren, &c. 435
Tholen eylandt beſchrijvinghe. 433
Tholens eylandt groote. 90
Titulen van de Nederlandſche Heeren, wanneer ende waerom verhoogght. 224
Turf uyt Darinck ghemaeckt. 113

V.

VEre beſchrijvinghe, opkomſte, vryheden, geſtalte, &c. 212
Veynoodt wat beduydt. 63
Viſſchers ponden ende ſchilden. 183
Vles wat beteyckent. 180
Vliſſinghen beſchrijvinghe, 180. oudt Vliſſinghen, 183. privilegien, regeringe, neringe, afval van Spangjen, 192, ende voorders.
Vrieſen naem ſtreckt ſich eertijdts ſeer wijdt. 27
Vrieſlandt in Zeelanden verdeelt. 61
't Vrye, wat beteeckent. 77
Vrye teelt. 184
Uytergorſſen, uytlanden. 97
Voorn behoorde eertijdts tot Zeelandt. 71
Voornſche Heeren genieten een deel van de beden in Zeelandt. 94

W.

WAlen, wat beteyckent. 125
Wapenen van Steden van waer herkomſtich. 383
Waterghelden. 100
Waters nooden. 49
Waters nooden eertijdts menichfuldich, en oorſaecken daer van. 100
Walcherens grootte, 82. beſchrijvinghe, 125. Graven, ibid. beoorlooght van de Vlamingen. 129
Walchrius verſierde bedijcker, ofte Heer van Walcheren. 20
Weilleboordt verkondicht het Chriſten geloof aen den Zeeuwen. 26
Weſt-Indiſche Compagnie tot Middelburch. 173
Weſtcappels beſchrijvinghe, &c. 276
Weſthoven. 294
Weſten-Schouwen. 378
Willems, Grave van Zeelandt, ende Roomſch Koninex boecken van Hemelſche bedenckingen. 152
Willem, Prins van Orangjen, koopt Vliſſinghen, 204. koopt ter Vere, 236. werdt vermoort. ibid.
Wijle, beteeckent heylich, zalich. 24
Wolphaertsdijcks grootte. 87

Y.

YErſickenoort, huys van der Tholen. 441

Z.

ZAndenburch. 213
Zandijck. ibid.

Zalan-

Zalandus, verſierde bedijcker, ofte Heer van Walcheren. 20
Zeeburch ghebout. 265
Zeelanden in Vrieſlandt. 61
Zeelandt in Denemarcken. 62
Zeelandt, haer eerſte herkomſte onſeecker, 201. ghelegentheyt, 59. beteeckent een eylandt, 61. paelſcheydinge, 65. eertijdts vaſt aen Vlaenderen, ibid. grootte, 76. verdeelinge, eylanden, Steden, 91. veranderinghe, toeneminghe, ende afneminghe, 96. ſterckte, 109. vruchtbaerheyt van 't landt, 110. van de Zee, 114
Zeelanders aerdt ende imborſt. 119
Zelſout. 114
Zeerechten van Weſtcappel. 276
Zel, ofte Zilſout, ghemaeckt tot Ziriczee. 318
Zilſout. 114
Ziriczee beſchrijvinghe, opkomſte, voortganck, vryheden, &c. 309
Zitingus, verſierde ſtichter van Ziriczee. 310
Zitic, Graeflijck gheſlacht in Loreynen. 313
Zont, beteeckent water. 65
Zout ghemaeckt in Zeelandt, uyt darinck. 114
Zuydt-Bevelandts grootte, 82. beſchrijvinghe. 380
Zuydt-Hollandt werdt een Leen van Brabandt. 75.

EYNDE

VAN HET REGISTER VAN'T EERSTE DEEL VAN DE CHRONIICKE VAN ZEELANDT.

RE-

REGISTER
van
Het voornaemſte, in 't Tweede Deel van de Chronijcke van Zeelandt,
door
MARCUS ZUERIUS van BOXHORN
verhandelt.

A.

Abdye van Middelburch. 43
Abdiſſen van Rhijnſburch, uyt Zeelandt. 166
Accoort tuſſchen de Graef ende Edele luyden van Zeelandt, aengaende de Thienden. 603
Adolph van Cleef, Heer van Ravenſteyn. 251
Adolph, eerſte Hertoch van Cleef. ibid.
Adriaen, Paſtoor tot Goeree, daer naer Paus. 410
Aelbrecht van Saxen, en ſijn handel. 332
Ambacht ſheeren vermogen geen Sloten te bouwen ſonder conſent van den Grave. 47
S^t. Anne landt bedijckt. 270
S^t. Adolfs landt. 277
Anna van Britannien ghevrijt van Maximiliaen van Burgundien, ende door een geharnaſte Ambaſſadeur beſlapen, 307. by den Coninck van Vranckrijck hem ontvrijdt. 308
Arnemuyden verſterckt, en tot een Stadt verheven. 557

B.

Backers ſoon opgeworpen tot een Coninck. 331
Baſtaerden van Burgundien. 323
Batavieren, ſchutten van de Roomſche Keyſers. 236
Bergen op Zoom eertijdts treffelijcke Koopſtadt. 225
Berghen op Zoom vry van alle tholle van Hollandt en Zeelandt. 216
Berijde van den Burchgraef in Zeelandt. 561
Bliden, wat in de oude oorloch beduydt. 113
Blockhuyſen tot Ziriczee afgebroocken. 376
Boeckdruckerije waer, van wie, ende hoe ghevonden, 217. en voorders.
Bommenede ondergheloopen, 535. by de Spaenſche ingenomen. 560
Borſelſche Heeren beginſel. 10
Brief van den jare 868, aengaende de gifte van Waſda, ghedaen by Koninck

BRIEVEN

ninck Lodewijck aen de Grave Dirck. 6
van den jare 985, aengaende een gifte van Sonnemere ghedaen aen den Grave. 14
van den jare 1197, van Graef Dirck, raeckende de verkoopinghe van Pijndrecht aen eenen Biggo. 46
van den jare 1223, inhoudende de Rechten en Privilegien aen dien van Weſtcappelle, by Grave Floris ghegheven. 55
van den ſelven jare, inhoudende de rechten ende Privilegien van Domburch. 60
van den jare .... vervattende de Rechten en Privilegien ghegheven aen die van Ziriczee, by Koninck Willem. 74
van den jare 1295, van Koninck Eduwardt van Engelant, raeckende de verſeeckeringhe van de Harinckbuyſen ende viſſchers van Zeelandt. 110
van den jare 1299, van Graef Ian, aengaende de gifte van de Heerlijckheyt van Haemſtede aen Witto, ſijn Baſtaert broeder. 104
van den jare 1307, van Boudin van Yerſicke, aengaende het uytgeven van de bedijckinghe van Striene-ſchor. 136
van den jare 1317, van Graef Willem van Henegouwen, raeckende 't St. Ians huys tot Middelburch. 139
van den jare 1331, van Graef Willem, omhelſende eenighe oude Zeeuſche Rechten, aengaende de bedijckinghe van nieuwe landen. 144
van den jare 1332, van den ſelven inhoudt. 145
van den jare 1351, van eenighe Hollantſche Steden, ſtaende voor Grave Willem van Beyeren. 152
van den jare 1370, omhelſende een verdrach van de Henſche Steden ende haer bondtghenoten. 165
van den jare 1373, van Ian van Chatillion, Grave van Bloys, aengaende de bedijckinge van een landeken, gheleghen ontrent Verbelien Polder. 168
van den jare 1415, omvattende de huwelijcxe voorwaerden tuſſchen Vrouw Iacoba, ende den Hertoch van Toreynen. 182
van den jare 1424, van Ian, Hertoch van Brabandt, omhelſende vele heerlijcke Privilegien van de ghemeene Steden van Hollandt ende Zeelandt. 193
van den jare 1445, van Chriſtoffel, der Denen en Wenden Koninck, dien van Ziriczee gunnende vryelijck te moghen handelen in Noorweghen. 214
van den jare 1446, van Philips van Burgundien, waer in hy verbiedt ſucceſſien en verkoopinghe van onroerende goeden voor Cloo-ſters. 215

BRIE-

BRIEVEN
van den jare 1452, in de welcke de ſelve Philips belooft geen vryheyt van ſijne Tollen in Hollandt ende Zeelandt aen eenighe vreemde Steden voortaen te gheven. 226
van den jare 1462, in de welcke de ſelve Philips belooft die van Poortvliedt noyt te vervreemden. 235
van den jare 1467, van Adriaen van Borſſelen, Heer van Brigdamme, raeckende de bedijckinghe van Ooſt-Duvelandt. 240
van den jare 1467, van Adriaen van Borſſelen, aengaende de bedijckinghe van Ooſt-Duvelandt. ibid.
van den jare 1450, van Carel van Burgundien, Grave van Charloys, roerende de confiſcatie van de Heerlijcheyt van Haemſtede. 244
van den jare 1477, van Vrouw Maria van Burgundien, aengaende de ayrgifte van Vere, Vliſſinghen, Weſtcappel, ende Domburch aen Wolfaerdt van Borſſelen. 287
van den jare 1476, van Vrouw Maria van Burgundien, inhoudende vele Privilegien, ghegheven aen die van Zeelandt. 291
van den 1483, van Maximiliaen en Philips, Eerts-Hertogen van Ooſtenrijck, aengaende het bewindt van die van Ziriczee over den lande van Schouwen. 309
van den jare 1488, van Maximiliaen Roomſch Coninck, aen den Staten van Vlaenderen, om haer tot ghehoorſambeyt te brenghen. 318
van den jare 1495, roerende het tractaet van peys tuſſchen Henrick de 7, Coninck van Enghelandt, ende Philips Eerts-Hertoch van Ooſtenrijck. 341
van den jare 1501, van Philip van Ooſtenrijck, inhoudende het Privilegie van de Schutters van den Handtboge tot Middelburch. 363
van den jare 1521, inhoudende een Acte van de Staten van Zeelandt, beroerende 'topbrengen van penninghen. 396
van den jare 1523, inhoudende den veghen toeſtandt van het landt van Schouwen, ende de Stadt Ziriczee. 401
van den jare 1528, inhoudende een Acte, dienende tot opbrenginghe van penninghen. 419
van den jare 1529, omhelſende een Acte van den ſelven inhoudt. 422
van den jare 1533, inhoudende een Acte van den ſelven inhoudt. 434
van den jare 1532, van Keyſer Carel, inhoudende, dat die van Zeelandt mogen committeren in den Raedt van Hollandt twee ordinaris Raden, ende een extraordinaris. 439
van den jare 1538, van Keyſer Carel, inhoudende den elendighen toeſtandt van Schouwen, ende de ordre daer op gheſtelt. 452
van den jare 1542, inhoudende een Acte, dienende tot opbrenginghe van penninghen. 469

BRIEVEN
van den jare 1546, omhelſende twee Acten van den ſelven inhout. 483
van den jare 1549, inhoudende een Acte van de huldinghe van Philippus, Prince van Spangjen. 495
van den jare 1555, inhoudende een Acte van den ſelven inhoudt. 505
van den jare 1555, van Keyſer Carel, waer mede Vere opgerecht wordt tot een Marquiſaet. 508
van den jare 1556, van Keyſer Carel, waer mede hy het Keyſerrijck overgheeft aen Ferdinandus ſijnen broeder. 512
van den jare 1559, inhoudende een verklaringhe van de Staten van Zeelandt, van den Zeeuſchen Thol op het Sas van Gent niet te leghen. 517
van den jare 1568, van Philip, Koninck van Spangjen, inhoudende de commiſſie gegeven aen Adolf van Burgondien, om in s'Koninckx naem, de eerſte Edele van Zeelandt te repreſenteren. 523
van den jare 1566, van Philip, Koninck van Spangjen, aengaende den koop van de vier Bannen van Duvelandt te doen by die van Ziriczee. 525.
van den jare 1566, van Philip, Koninck van Spangjen, aengaende den koop van Brouwerſhaven. 532
van den jare 1570, van Philip, Koninck van Spangjen, roerende de beverſchinghe ende herſtellinghe van de ondergheloopen landen in Schouwen. 535
van den jare 1572, van die van Vliſſinghen, inhoudende de redenen haren afval van den Hertoch van Alba. 545
van den jare 1572, inhoudende de voorwaerden, op de welcke die van Ziriczee met den Prins van Orangjen verdraghen zijn. 548
van den jare 1572, inhoudende verſcheyden verſoccken by die van Ziriczee aen den Prins van Orangjen ghedaen, ende de endtwoorden daer op. 550
van den jare 1574, inhoudende de voorwaerden, op de welcke het Spaenſche Guarniſoen, ende de Stadt van Middelburch met den Prins van Orangjen overghekomen zijn. 552
van den jare 1574, van Prins Willem van Orangjen, roerende verſcheyden vryheden van Arnemuyden, ende de verheffinge tot een Burchſtadt. 557
van den jare 1576, van de ſelve inhoudt. 559
van den jare 1576, inhoudende een naerdere verbinteniſſe van de Staten van Hollandt en Zeelandt. 561
van den jare 1576, omhelſende de voorwaerden, op de welcke die van Ziericzee met de Spaenſche overghekomen ſijn. 576

BRIEVEN
van den jare 1577, inhoudende de voorwaerden ende voldoeninghe, op de welcke die van der Goes met den Prins van Orangjen overkomen zijn. 579
van den jare 1577, bevattende de voorwaerden, waer op die van ter Tholen met den Prins van Orangjen vergheleecken zijn. 584
van den jare 1578, omhelsende een Acte van *non prejudice*, ghegheven aen die van der Goes, op de toelatinghe van de exercitie van de Gereformeerde religie. 587
van den jare 1578, inhoudende een verklaringhe, aengaende het voysen, ende de collectatie van stemmen in de vergaderinghen van de Staten van *Zeelandt*. 583
van den jare 1214, van den Hertoch van Brabandt, ende Grave van *Hollandt*, aengaende de houwelijcxse voorwaerden tusschen hare respective soon ende dochter. 605
van den jare 1258, van Gerolph ende Henrick van Cats, aengaende Henrick Hertoch van Lotheringhen ende Brabandt, die Vrouw Aleydt, weduwe van Ian van Avesnis, ghekoren hadde tot het bestier van den lande. 607
van den jare 1315, van de Edelen van *Zeelandt*, aengaende de Thienden. 608
van den jare 1515, inhoudende verscheyden versoecken van de Staten van Zeelandt, gedaen aen Carel van Oostenrijck, ende de andtwoordt daer op opghegeven. 613
van den jare 1306, van de Graven van Vlaenderen ende Hollandt, om tenneder te legghen alle twisten. 619
van den jare 1324, van Lodewijck, Koninck van Roomen, aengaende de afhandelinghe van alle twist, ghereysen over de Leenen, by die van Vlaenderen van het Rijck gehouden. 620
Briel by de Nassausche verrast. 545
Briel onder Zeelandt ghestelt. 176
Brouwershaven verkocht aen den Coninck van Spangjen, 523. by de Spaensche inghenomen. 560
Burchgraven van Zeelandt, haer waerdicheydt. 37, 65
Burgundischs huys druckt de Nederlandtsche vryheydt. 305
Bybel, hoe dier verkocht eer de druckconst ghevonden was. 224

C.

CAsenbroots volck, waer van genoemt. 272
Catten. 114
Carel de vijfde, doodt. 515
Carel van Burgundiens harde regheringhe. 269
Cattemeet by Zierickzee. 115
Cortgene verkocht aen Floris, baestaert van Borssele. 297

Chronijcke van Vlaenderen, vol flatterije. 41
Cruningens wapen. 607

D.

Denemarcken beſocht by de Ziericzeemer, ende andere. 164
Domburchſche Keuren. 60
Domburch verkocht. 228
Dordt bevecht Ziericzee. 188
Duvelandt ghekocht by die van Ziericzee. 525

E.

EDdelen beralen ghen ſchot. 137
Edelen van Zeelandt teghen den Grave Floris de vijfde. 94
Eduwardt valſche Koninck van Engelandt. 314
Eduwardt, Koninck van Engelandt, verlieft op Eliſabeth Grey. 256
Eedt van Carel, Prins van Spangien, 384. van de Staten van Zeelandt aen hem. 385
Eedt van Philip, Koninck van Spangjen, 495. 506. ende de Staten van Zeelandt aen hem. 499, 507
Eliſabeth Grey, haer deught, ende houwelijck met Eduwaerdt, Koninck van Engelandt. 256

F.

FLoris de derde, overwonnen van de Vlamingen, gevangen, ende op wat voorwaerden los gheſaten. 40
Floris de vierde doodt. 67
Floris de vijfde jammerlijck doodts rechts oorſaeck. 94
Fortrappa, waer gheleghen. 6

G.

GElderlandt ontſeyt dien van Zeelandt ende Hollandt allen handel. 230
Ghemeten van Zeelandt, onder de voornaemſte ſchatten van den Grave. 107
Godefroy, Heer van Cruningen, ſijn wapen. 607
Goes, te vergheefs by de Naſſauſche aenghetaſt. 552
Goes verdraeght met den Prins van Oranjen. 579
Gorcum beleghert. 175
Graven van Zeelandt begin ſel. 15

H.

HAemſtede gheconfiſqueert. 244
Handtboge Schutters tot Middelburch geprivilegieert. 363
Hemels poort, Clooſter. 138
Henrick de ſevende, Koninck van Engelandt. 314
Heuſden, daer over werdt ghetwiſt. 611
Hoecx en Cabeljauws ſpel. 306
Hollandt en Zeelandt verbinden haer naerder. 561
Horen, ende de optoer aldaer. 272
Hooghe Vierſchare van Zeelandt, hoe, ende waer gehouden. 82

I.

Iacob van Cruninghen, sijn dapperheyt. 486
Ian de eerste, Grave, trouwt met een dochter van Engelandt. 98
S. Ians huys tot Middelburch. 138
Ian van Mabuse, gheestich Schilder. 415
Iohannecken met den bellen. 251

K.

Keuren van Domburch. 60
Keuren vanden platten lande van Zeelandt, Bewesterschelde. 86
Keuren van Westcappel. 55
Keuren van Ziericzee. 74
Koren van Schouwen, moet eerst ter merct ghebracht worden tot Ziericzee. 439

L.

Laten, gheset op de eet ende drinck waren. 270
Leenen van Zeelandt, ende Heerlijckheden, komen aen de Grave. 143, 158
Leenmannen van Zeelandt, wat ghehouden waren op te brengen. 261
Leydenaers waecken voor s'Graven tente. 236
Liefdens vreemt exempel. 257
Lodewijck van Brugghe, Stadthouder van Hollandt en Zeelandt. 250

M.

Mache die vreemt gheteelt is. 348
Mangene wat bedruyt. 113
Mangesteenen. 114
Manssnamen van Zeelandt. 262
Maria van Burgundien trouwt met Maximiliaen van Oostenrijck. 305
Margariet van Oostenrijck tweemael getrouwt, en nochtans maeght. 348
Marquijs van Vlaerdingen. 14
Marten Swart van Arnemuyden, en sijn daden. 313
Maximiliaen van Burgundien, eerste Marckgraef van der Vere sterft. 522
Meierus, Vlaems Historye-schrijver, berispt. 89
Middelburch, by den Prins van Orangien tot overghevinghe ghedwonghen. 552
Middelburch by de Ziericzenaer beleghert. 96
Middelburch welvarende in Engelsche koophandel. 170
Morghentael alleen te heffen by den Grave. 166
Morghenmaken in Zeelandt. 269
Munnicken de huyshuyre opgheset tot Ziericzee. 171

N.

Nicolaes van Cusa komt in Zeelandt, ende set sich op tegen der gheestelijcken fouten. 243
Noorweeghsche handel. 214

O.

Oeltgesplaet in erf-Leen ghegheven. 278

Onder-

Oader-Graven, ende Onder-Graefſchappen in Zeelandt. 276
Oſſendrecht ghegheven aen Nicolaes Cats. 611
Ooſt-Duvelandt bedijckt. 240
Ooſterſche oorloch begonnen ende gheeyndicht. 207. en voorders.

P.

PApegayſchieten ende waerom gebruyckt by den Zeeuwen. 161
Penninghen gheſlaghen. 331
Philips van Burgundien baſtaerden. 323
Philip vertreckt naer Spangjen. 515
Philips van Spangjen tyrannye in Nederlandt 534. afgheſworen. 604
Pontus Heuterus beriſpt. 329
Poortvliedt, aldaer een ſterckte ghebout. 51
Poortvlieters waecken voor s'Graven tente. 236
Privilegie van vrouw Maria. 290

R.

RAmmekens caſteel ghebout. 483
Ridders van den gulden Vlieſe. 368
Rommerſwael komt aen den Grave. 158
Rommerſwael dapper door het vyer gheſchonden. 557

S.

SAxiſche oude rechten, komen over een met de oude Zeeuſche. 66
Scherpeniſſe, het Slot aldaer belegert, en inghenomen. 51
Schouwen, jammerlijcke ſtaet. 401, 432.
Schouwen vryheydt ghegheven. 199.
Sluys beleghert en verovert. 328
Sonnemate. 14
Sommelſdijck uytghegheven om te bedijcken. 187
Spreeckwoordt uytgheleydt. 116
Stapelrecht van Dort, daer van vry Middelburch en Ziriczee. 151
Stadthouders generael van Nederlandt. 332
Steden ende Sloten van Zeelandt niet te verſetten ofte te verpanden. 413.

T.

TAleboits eyde. 97.
Tanchelinus preeckt teghen de Munnicken ende Paus van Roomen, in Zeelandt. 34
Taux van de Nederlandtſche Provincien. 279
Thienden van Zeelandt. 608
Tholen verdraecht met den Prins van Orangjen. 584
Thol van Yerſickeroort ghehouden tot Antwerpen. 489
Tholen komt aen den Grave. 158
Tractaet van peys ende onderlinghe koophandel met Enghelandt, 341
van hulpe tet Zee. 895
Twiſt tuſſchen Brabandt en Hollandt. 612

V.

VEte; de mueren afgheſneeten. 163

Vere gheeft ſich aen de Naſſauſche zijde. 547
Vere, Heerlijckheyts eerſte limiten. 191
Vere verkocht aen den Koninck van Spangjen, 523. aen den Prins van Orangjen. 525
Vere verheven tot een Marquiſaet, 408
Vere verkocht aen Henrick van Borſſelen. 228
Vere uytgegheven aen Wolfaert van Borſſelen. 287
Victe, wat beteeckent. 164
Vlaenderen. 14
Vlamingen opſet tegen Maximiliaen van Ooſtenrijck. 304
Vlaminghen ſoecken heel Zeelandt onder haer te brenghen, 28, 345, 94. ghedaghen. 72, 117
Vlaemſche oorloghen om en in Zeelandt, eenmael geheel geeyndicht. 331.
Vlaemſche oorloghen om Zeelandt haer beginſel. 20
Vliſſingen gheeft ſich aen de Naſſauſche zijde. 545
Vliſſinghen inghenomen by die van Sluys. 312
Vliſſinghen verkocht aen den Koninck van Spangjen, 523. aen den Prins van Orangjen. 525
Vliſſinghen verkocht aen Henrick van Borſſele. 228
Vliſſinghen uytghegheven aen Wolfaert van Borſſelen. 287
Voirtrappe in Zeelandt. 6
Voyſen in de vergaderinghe van de Staten van Zeelandt. 588
Voorne, Burchgraefſchap van Zeelandt ghefecht. 37
Voſſemaer uytgegheven om te bedijcken. 180
Vrede tuſſchen de Graef van Vlaenderen ende Zeelandt. 604
Vrede geven, Vrede ſweeren, hoe eertijdts in Zeelandt in het werck ginck. 81
Vredehandelingen tuſſchen Vlaenderen ende Zeelandt. 614. 620
Vrieſlandt van den Hertoch van Saxen overghegheven. 586

W.

WAlcheren gewonnen by de Vlaminghen, 24. wederom ghebracht onder haren Heer. 40
Walcheren luſtich welvarende. 25
Walcheren verſterkt. 483, 516
Warwijxe oorloch, ende d'oorſaeck daer van. 256
Waſda, waer te vinden. 7
Waters noodt in Zeelandt 434
Waters noodt in Zeelandt. 535
Weduwe die noch maecht is. 176
Weſtcappel een gheachte Stadt. 176
Weſtcappelſche Keuren. 55
Weſtcappelle verkocht. 228
Weſtenſchouwen, koophandel aldaer. 97
Willem, Prins van Orangjen, Gouverneur van Zeelandt 515
Willem van Henegouwen, Graef van

Ooſtervandt, ghenoemt Graef van Zeelandt. 620
Wijn, ſonder vuylneſſe te verkoopen in Zeelandt. 166
Wolphaerdts van Borſſelen ſchendich bedrijf, ende eynde. 103

Y.

YEtlandt in roer. 354
Yerſickeroortſen Thol tot Berghen op Zoom. 361

Z.

ZEelandt, geen leen van de Keyſer. 216
Zeelandt machtich in ſchepen ende ſcheepſvaert. 329
Zeelandt, waerom beoorlocht van de Vlamingen, 20. aen den Vlamingh teghen recht ghegheven by de Keyſer. ibid.
Ziriczee Blockhuyſen afghebrooken, 376. jammerlijcke ſtaet, 400
Zirickzee komt over met den Prins van Orangien, 548. van de Spaenſche belegert, 560. ghewonnen, 574. verlaten. 579
Ziriczee, ende ſware oploop alder, 273. in de ban ghedaen, ende dael van ontſlaghen. ibid.
Ziriczee handelt ſterck in Denemarcken en Noorweghen. 164
Ziriczee hefftich beleghert van de Vlaminghen, ende ghelucklijck verloſt. 326
Ziriczee privilegien, 127, 139, 161, 181, 194
Ziriczee verſoent met Albrecht van Saxen. 333
Ziriczeeſche Keuten. 74
Ziriczeenaers als Edelluyden bevoordeelt by den Grave. 81.

EYNDE

VAN HET REGISTER VAN'T TWEEDE DEEL VAN DE CHRONIICKE VAN ZEELANDT.

DRUCK-

DRUCKFAELEN.

IN't Eerſte Deel, Pag. 110 l. 11. leeſt, *Priſca per indigenas.* Pag. 157. l. 12. leeſt, *De Edele Heeren.* In 't Tweede Deel. Pag. 7. l. 21. leeſt. *voorkijdts Waſa.* Pag. 13. l. 30. doet uyt, *Door Cartagusana*, &c. tot het eynde van de ſin. Pag. 168. l. 7. leeſt, 1373. Pag. 141. l. 9. leeſt, *Gruvt van Oofterwandt.* Pag. 197. l. 15. doet uyt, *Soo dat hier uyt blijkt, &c.* tot het eynde toe van de ſin. De andere, die het by naer onmogelijck is uyt eenighe druck te weeren, vertrouwen ſoodanigh te ſullen zijn, dat de verſtandighe ende goedtaerdighe Leſer ſelf die lichtelijck ſal konnen rechten.

Eerſte Deel

Van de Chronijcke

Van

ZEELANDT,

Vervattende de herkomſte/ oudtheyt/ ende gheleghenthept van het Landt/ in't gemeyn/ ende van de Eylanden/ Steden/ ende Havenen/ in't byſonder/

Beſchreven

Door de Heer

JOHAN REIGERSBERGEN,

Verrijckt ende verbetert

Door

MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

Copye van de Privilegie, ghegheven by Keyser Carel, in het jaer MDLI, als dese Chronijcke eerst in het licht ghebracht wierdt.

KAERLE, by der gratien Godts, Roomsch Keyser, vermeerder's Rijcks, Koninck van Germanien, van Castilien, van Leon, van Granaden, van Arragon, &c. Allen den ghenen die dese onse Brieven sullen sien ofte hooren lesen, saluyt. Wy hebben ontfanghen die ootmoedighe supplicatie van Jan Jansz. Reygersbergh van Cortgene, inhoudende hoe hy Suppliant over veel jaren, grooten kost, arbeydt, ende diligentie ghedaen heeft, om die Chronijcke ons Landts, ende Graefschaps van Zeelandt, die tot hier toe noyt ghe-print en is gheweest, in goeder formen, na die waerheydt ende ghe-schiedenissen van der saecken daer in ghenarreert, te redigeren, die welcke te meer stonden by ghe-schriften ghestelt ende gecorrigeert gheweest zijnde, is ten lesten van seecker ghe-leerde mannen ende treffelijcke per-sonagien ghe-visiteert, ende ghe-approbeert geweest, ende bevonden niet alleen te zijn tot voordeel, lof, prijs, ende eere van ons, maer oock van onsen voorsz. Lande ende Graefschappe van Zeelandt, ende an-dersins. Ende hoewel de voorsz. Chronijcke oock niet en is be-vonden inne te houdene eenigh erreur, dwalinge, ofte propositie, onse ghe-loof contrarie ofte suspect zijnde, blijckende by der attestatie van den Visitateurs, de selve Chronijcke ghevisiteert ende ghe-approbeert hebbende, daer af zijnde; ende dat hy Suppliant, hier-omme over veel jaren groote moeyte, kost, ende diligentie ghedaen heeft, ende op dat hy daer af by eenighe printers ofte boeckverkoopers (die hem souden moghen vorderen de selve Chronijcke na te drucken) niet en werde ghestruystreert, soo heeft hy ons ootmoedelijck ghebeden, hem hier op te willen ver-

leenen voor eenen tijdt van jaren, onſen oorlof, octroye, ende conſent, om by een geſworen boeckprinter, onſer Stadt van Antwerpen, dien't hem Suppliant gelieven ſal daer toe te nemen, de ſelve Chronijcke te mogen doen drucken, verkoopen ende diſtribueren, alomme daer't hem goetduncken ſal. Waerom ſoo eſt, dat wy de ſaecken voorſz. overgemerct, ende hier op gehadt 'tadvijs van onſen lieven ende getrouwen Heere, Cornelis Scheppe-rus, Ridder, Heere van Eyckeraedt, &c. nadien ons van der voorſz. viſitatie ghebleken is, hebben wy den voorſz. Jan Janſz. Reygersbergh, Suppliant, geneyght weſende t'zijnder bede, ghegunt, geoctroyeert, ende geconſenteert, gunnen, octroyeren, ende conſenteren uyt ſonderlinge gratien by deſen onſen Brieve, dat hy die ſelve Chronijcke, navolgende die correctie daer op gedaen, indien daer eenige geſchiet is, by alſulcken geſworen boeckprinter onſer Stadt van Antwerpen, alſt hem ghelieven ſal, alleene ende met excluſie van allen anderen, ſal mogen doen printen, ende de ſelve alomme binnen deſen onſen Lande verkoopen, ofte doen verkoopen, ende diſtribueren daer 't hen goetduncken ende gelieven ſal; interdicerende allen anderen boeckprinters ende boeckverkoopers, de ſelve Chronijcke na te drucken, ofte doen drucken, verkoopen ofte diſtribueren binnen onſen voorſz. Lande, voor den tijdt van ſes jaren naeſtkomende, ende ten date van deſe teghenwoordige innegaende, op verbeurte van de voorſz. Chronijcken, ende van de ſumma van vijftich onſer guldenen, tot onſen behoef betaelt te werdene, by den gheenen ende eenen yegelijcken van hen, die bevonden ſullen werden contrarie van deſe onſen verboden gedaen te hebben, ende voorts arbitralijck te worden gecorrigeert, anderen ten exempele. Breeder blijckende in der privilegien daer af zijnde. Want ons alſoo belieft. Gegeven in onſer Stadt van Bruyſſel, den 20 dach van April, in't jaer ons Heeren, 1551.

By den Keyſer in ſijnen Rade,
Onderteeckent by den Secretaris, Meeſter
Philips de Lens.

Den

Den hoogben, edelen, ende seer mogbenden Heere,

HEERE,

MAXIMILIAEN VAN BOURGOINGNEN,

Ridder van der Oorden van den gulden Vliese, Heere van Beveren, van der Veere, Vlissinghe, Tornehem, Duyvelandt, Brouwershaven, &c. Admirael ende Generael Capiteyn van der Zee, Stadthouder van Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, ende der Steden van Utrecht, &c. wenscht Jan Reygersberch van Cortgene, zaligheyt ende welvaert.

HOogbe, Edele, ende seer mogbende Heer, tot uwer gunstige Gen; ü mijnen dienst altijts bereydt. Nadien dat se in Zeelandt noyt voor desen tijdt ghen Chronijcke op haer selven ghehadt en hebben, overmidts dat in Zeelandt, bysondere by ons ghedachtenisse, veel vreemdigheyts ende wonders van inundatien ende hoogbe vloeden, ende anderssins ghe-

schiet is, waer deure (Godt betert) Zeelandt seer desolaet ghworden is, soo is my goede vrienden op my begeert daer af wat in 't licht te brengen, ghemerckt onse voorouders daer af wat by memorien, ende ons in ghschrifte achtergelaten hebben. Maer wy, onse slechticheyt, ende kleynicheyt van stijle, ofte manière van schrijven overmerckende, en hebben 't selve niet derren doen, noch uytghven, hoewel wy nochtans daer inne veel diversche liedeboecken in Zeelandt achtergevolght hebben, ten ware al voren, dat wy eenen goeden Mecenas hadden, daer wy onderschuylen mochten, want men hedendaeghs veel schimpers ende spotters vindt, die alle dinghen bezeckende zijn. Ende alsoo wy, Ghenadige Heere, ghen edelder van onder afkomste en weten, welcke in Zeelandt, naest den Grave van Hollandt ende Zeelandt, &c. altijt die mogenste ende edelste geweest zijt, ende nu noch tijdt, die meeste Heerlijckheden zijt besittende, soo en hebben wy dese Chronijcke op niemants name bequamer weten uyt te laten gaen, dan op u hoochgeboren Edelheydts name, den welcken wy als nu dese Chronijcke dedicceren. Want u Edelheydt van der eender zijde ghesproten is uyt dat Koninckltjcke ghesiachte van

Vranckrijck, daer namaels afquamen die Hertogen van Bourgoingnen, waer uyt uwe Edelheyt gedeſcendeert is, van die ander zijde is uwe Edelheydts hoogheyt ghekomen uyt den huyſe van Swaven, uyt hoogh Allemangien, uyt dat Koninckliicke gheſlachte van Hongarien, van den edelen ſtamme van Borſſelen, die welcke over ſeven houdert jaren in Zeelandt altijdt die moghenſte ende edelſte gheweeſt is, die hier voormaels die Denen ende ongheloovighe Gotthen uyt Zeelandt verdreven hebben. Oock hebben wy deſe teghenwoordighe Chronijcke in 't licht laten comen, om dat uwe Edelheydt den Lande van Zeelandt ſeer ghetrouwe is, ſeer neerſtich ende voorſichtich weſende, om 'tſelve Landt, met Godts hulpen, te bewaren van groodt brack-ſelen ende diepten te onderſoecken. Ende om dat die inwoonders ende landt-ſaten van Zeelandt ſorghe dragen ſouden om die dijcken ſterck te maecken, ende te hoogen ende breeden, exempel nemende aen die andere gheinundeerde landen, die by faulte ende quade toeſicht totten dijcken oldijs vergaen zijn, daeromme hebben wy een memorie daer af gheſchreven, ende voor oogben gheleydt, hoe dickwils in Zeelandt hooghe vloeden, groote ſtormen, ende af-breeckingen van lande geweeſt zijn; ende hoe die ſommighe Eylanden van Zeelandt eenſdeels verloopen zijn, ende eenſdeels weder bedijckt: wel wetende die groote affectie, die uwe Gheu: heeft, om Hiſtorien ende looveliicke Chronijcken te leſen, want ghy grootelijck begaeſt zijt met gheleerthey t ende ſcientie, daer toe bloeyende in veel deuchden; uwe Geu: ootmoedelijck biddende, dit Boecxken in dancke te nemen, ende te vergheven onſe ſimpelheyt van ſtijle, 'twelck om gheen glorie ende eere ghedaen en is, maer alleenlijck uyt goeder affectie; want uwe Gheu: die oude Hiſtorien ende Gheſchiedeniſſen, die in Zeelandt gheſchiet zijn, beter bekent zijn, dan wy die ſelve konnen beſchrijven. Hier mede bevele ick mijnen goetwilligben dienſt in uwer Ghenade. Godt almachtich beware uwe Gheu: ende verleene u gheluck, voelvaert, ende zalichey t. In uwer Stadt van der Veere in Zeelandt, den XV dach van Septembris, in 't jaer duyſent vijf houdert ende vijfticb.

D. Ja-

D. JASON A PRATIS, *Medicus Verienſis, ad amicum & candidum Lectorem.*

IN brevibus complexa tomis Narratio prodit
Terræ, quam tumidum cingit ubique fretum.
Parvus erit magni, ſi hanc cenſes, angulus orbis,
Iplaque non longus terminat arva lapis.
Sunt tamen in tractu tantillo plurima, quæ te
Delectent, miris adficiantque modis.
Uno proſpectu ſextam ſignavimus urbem,
Et plures pagos quam numerare potes.
Crede mihi non eſt regio aſpernabilis ulli,
Certat cum primis fertilitate locis.
Adeſt innocui caſtæ eſt clementia, paſſim
Arborei fœtus ut genus omne ferat.
Si cupis ingenium gentis noviſſe, docebit
Multa hic collectus ſolitudine liber.
Gens addicta Deo, casta, ſimplex, moribus aptis,
Nec pauci caſtæ Palladis arma colunt.

Verſe-

Eerſte Voor-reden van

Ian Reygersbergh, van Cortgene,

Aen den goedtwillighen Leſer.

Enghemerckt datter veele diverſche van des Keyſerlijcke Majeſteyts Nederlanden zijn / beminde Leſer / die haer eyghen Chronijcken hebben / als / Vlaenderen / Brabandt ende Hollandt; ende dat Zeelandt tot deſer tijdt toe noch geene alleene gehadt en heeft / hoe wel men nochtans in de Geſten van Zeelandt ſoo veel vreemdichepts vindt / alſmen in eenighe andere Chronijcken van deſen voorghenoemde Landen ſoude mogen vinden; ſoo hebben wy / ter begeerte van ſommighe goede vrienden ende liefhebbers der vreember gheſchiedeniſſen / uyt veele diverſche geleerder mannen gheſchriften uyt Zeelandt / te ſamen vergadert / ende in't kort by een Chronijcks-wijs ghevoeght 'tgeene dat wy in haer boecken ofte ſchriften ghevonden hebben. Als / in de boecken oft gheſchriften van M. Pauwels à Mitelburgo, D. Cornelius Batthus, Ioannes Beeke, Boſſalus, Hugo Bruys, Hadrianus Cordatus, Hadrianus Barlandus, ende meer andere / die gheſchreven hebben van die antiquiteyt ende ouderdom des Landts van Zeelandt / wat Zeelandt eer't bewoont was / platt te zijne / van ſommighe oorſprongen der Eylanden ende Steden van Zeelandt / hoe dat die Heeren ende Gotten enſdeels ſommighe Eylanden ſouden eerſt bedijckt hebben / van die outſte ſtroomen / wateren / ende diepten van Zeelandt / etc.

Inſghelijex hebben wy bevonden in ſommighe naghelaten gheleerde mannen geſchriften merckelijcke exempelen / hoe dat in vorſtijdt plaetſen van Zeelandt groote koopmanſchappe / ende van andere Zeevaertneeringhe gheweeſt is / als / van koopvaerders ende Buyſſen te reeden om den harinck te vanghen / alſoo groot alſſer nu ter tijdt in eenighe plaetſen van Zeelandt ſouden moghen weſen; van de welcke plaetſen die ſommige haer havens gheheel ende al verlijmt zijn; voor de ſommige is landt ghegroept / de ſommighe by grondtvreeckſelen gheheel ende al in diepten ghevallen / alſmen in't vervolgen der Chronijcke vreeder hooren ſal / ſoo datſe nu al vergaen ende verlooren zijn / ghelijck oude Weſtcappelle / oude Armuyen / oudt Vlepſſchere / Weſt Schouwen ende Vliete / in't Landt van Voortbevelandt / ende meer andere / ons tot eenen exempele / ghelijck wy in der Heyliger Schriftueren leſen. Al dat ons overkomt / dat komt om onſe ſonden / ende om ons quaet ende vreeſeloos leven / ende quade wercken wille toe. Want daer ſtaet gheſchreven; Odiſti omnes qui operantur iniquitatem. Dat is: *Ghy zijt een Godt, dien een godtloos weſen niet en behaeght, want ghy zijt vyant alle quaetdoenders.* Noch ſtater op een ander plaetſe gheſchreven; Vultus autem

uorem Domini ſuper facientes mala. Dat is: *Het aenſicht des Heeren is tegken de ghene die quaet doen.* Men ſept oock een ghemeyn ſpreeckwoordt;

Deden wy wat wy ſonden,
Wy kreghen wat wy wonden.
Want warender gheen ſonden, daer en waren gheen plaghen.

Dusghelijcx hebben wy bevonden upt den voorghenoemde ghеſchriften/ dat in Zeelandt op diverſche plaetſen hier voormaels een ruyme Zee plach te weſen/ oft een Mee/ daermen die ſchepen by onweder plach te bergen/ daer nu een ſchoon landt is/ 'twelck ſeer vruchtbaer is/ ſoo van greyn/ hoyen/ ende van alderhande vruchten/ dat daer op groeyende is; ende op die ſommige plecken ſijn bedijckt vele ſchoone dorpen/ landtſteden ende Heerlijckheden/ als/ die Oude Tonghe/ Nieuwe Tonghe/ Zomerſdijck/ Middelhereniſſe/ ende 't Landt van Ooſtvoorne/ ghelijckmen in der Heyligher Schriftueren leeren mach in't Boeck Samuelis; *Gods macht ons ende rijck, by vernedert den menſche, ende heft hem weder op:* Suſcitat de pulvere egenum, & de ſtercore elevat pauperem.

Alſmen noch dagelijcx in diverſche Hiſtorien leſen ende bevinden mach/ dat ſo waer een ruyme Zee plach te zijne/ dat daer veel voorlants gegroeyt is; ende waer veel voorlandts plach te weſen/ werdt nu een groote diepte oft ruyme Zee/ 'twelckmen daghelijckx met onuytſprеeckelijcke groote koſten wederſtaen moet/ waer upt een ghemeyn ſpreeckwoort komt; *Gods ſtut ende by ſelfs weder.*

Noch ſalmen hier in deſe teghenwoordighe Chronijcke oock vinden/ 'twelck by een vergadert ende gecopuleert is upt die Hollandtſche/ Vlaemſche/ Brabantſche Chronijcken/ ende oock mede upt meer andere gheloofwaerdighe ſchriften/ hoe/ ende in wat manieren die alvereerſte Graven in Hollandt ende Zeelandt ghekomen zijn/ ende hoe ſy met die Borſſelſche Heeren/ die angeloovige Heenen ende Nozemans upt Hollandt ende Zeelandt verdreven hebben.

D'eerſte Grave van Zeelandt ende Hollandt/ 'twelck een Graefſchap altijdts aen malkanderen anner heeft gheweeſt/ ende noch hyden daechs zijn/ was ghenaemt Dierick/ die eerſt van klepnder machte ende Heerlijckheden was/ hoe wel dat ſijn navolghers namaels veel Landen/ Steden ende Heerlijckheden verkreghen hebben. Ende overmidts dat deſe Landen ſoo vruchtbaer ende ſoo wel ter Zee ghelegen waren/ is namaels die Hertoghe van Bourgoingnen/ die ter ſelfder tijdt Hertoghe van Brabandt/ ende Grave van Vlaenderen was/ by huwelijck ende ſucceſſie aen 't Graefſchap van Hollandt/ Zeelandt ende Vrieſlandt ghekomen. 'Twelck alſoo een Rijck/ ende een Prince ghewoorden is/ alſt noch op den dach van hyden is/ ende noch toebehoort den machtichſten ende onverwinnelijckſten Keyſer Carolus/ van Gods genade/ die vijfde van

dien name/ die vijf en dertichſte Graeve van Hollandt ende Zeelandt/ etc. wien Godt altijdt in gheluck ende zalichheydt bewaren wil.

Ock ſalmen hier in vinden van 't ghelachte ende linagie der Vorſſelſche Heeren/ welcke ghelachte altijdts in Zeelandt die principaelſte gheweeſt zijn/ ende/ naeſt den Graeve/ altijdt de meeſte Heerlijckheden ghehadt hebben/ alſmen noch op deſen tijdt ſien mach. Wt welcken geſlachte van die moederlijcke zijde/ ſijn afkomſte heeft die edele/ hoochghebooren ende ſeer moghende Heere/ Heer Maximiliaen van Bourgoingnen/ Heere van Beveren/ etc. tot wiens lof ende eere wy deſen teghenwoordighen arbeyt ghedaen hebben.

Inſghelijcx hebben wy ('twelck wy hier in deſe korte Chronijcke beſchreven hebben) upt den ſchriften der voorghenoemde gheleerde mannen/ ende upt meer andere gheloovelijcke lieden ende ſchriften/ ſoo watter ſonderlinghe in Zeelandt deſe leſte hondert jaren ghebeurt is/ ende wat wy eenſdeels beleeft hebben; ſoo wat polders overloopt zijn; ende wat landen daer deſolaet dorpen bliven; hoe grootelijck dattet tot ſommighe plaetſen aengegroept ende bedijckt is; wat groote vloeden ofte ſtormen wy in Zeelandt ghehadt hebben; ende wat ſonderlinghe oorloghen ter Zee gheheurt zijn binnen onſen tijden; ende eenſdeels van de groote alteratie van ſchepen ende viſchneringhe/ hoe die verandert is; ende van de diepten der havenen/ hoe die ſommighe verloopen ende verſandt zijn/ die ſommige bequaem ghewoorden zijn; wat aenvechtinghe wy van onſen vyanden ghehadt hebben/ ende wat ſchade in Zeelandt deur grontbraeckſel ofte afvallinghe gheſchiedt is. Biddende eenen yeghelijcken/ die dit onſe flechte/ plompe ende ſtout beſtaen ſullen begeeren te leſen ende te ſien/ dat ſy 't doch in dancke willen nemen; ofter yet in ghedwaelt ſoude moghen weſen/ ofte upter oorden gheſet/ dat ſy dat in 't beſte willen interpreteren/ ende corrigeren/ naer heurlieder goedtduncken; ofter ock yet tot heurlieder inſtructie ofte leeringe inne ware/ dat ſy daer af Godt alleene den prijs ende glorie ghéven/ biddende altoos om ſijnder gratie ons te willen verleenen/ ende van alle quade bewaren. Amen.

Waer toe Hiſtoryen ofte Chronijcken oorbaer ende nut zijn om leſen.

MArcus T. Cicero die welſpreeckende Roomſche Orateur, ſeyt; dat Hiſtoria een uytlegginghe is der ſaecken die gheſchiet zijn, een ghetuygeniſſe des tijdts, een licht der waerheydt, een leven der ghedachteniſſe, een Meeſterſſe des levens, een vertellinghe des ouderdoms, &c.

Deſghe-

Deſghelijcx ſchrijft die weerdighe Leeraer S^t. Auguſtijn, in't derde boeck van der Stadt Godts, dattet ſeer oorbaer ende nut is Hiſtoryen ende Chronijcken te leſen, om veel ſaecken wille. Ende dat byſonder, om klaer onderſcheyt des tijdts te hebben. Want daer dickwils dwalinge ende erreuren uyt komen, alſmen gheen klaer onderſcheyt der ſaecken, des tijdts, der perſoonen, ofte der gheleghentheyt der Landen ende Steden en weet, waer van men uyt die Hiſtoryen ende Chronijcken die gherechte declaratie ende beſcheet halen moet. Ende in de ſelve opinie Auguſtini, conſenteren ende ghevoelen vele andere Doctoren der Theologien. Robertus Holcot ſchrijft in dat boeck *Philobiblion, cap.* 1. Waert ſaecke dat Godt die Heere, ghebenedijt in der eeuwigheyt, den ſterffelijcke menſchen met proviſie der Schrifturen, Boecken, Chronijcken ende Hiſtoryen niet voorſien en hadde, die vergherentheyt ſoude bedecken ende verduyſteren alle eere, glorie, ende cierheydt der weereldt. Want, alſoo vele gheleerde ſchrijven, ſoo en zijn die Hiſtoryen niet alleene nut om leſen om diverſche ſaecken, als boven ghementioneert is, maer zijn oock van noode. Want, ghelijckmen die ghe-ſontheyt des lichaems onderhoudt met matelijck te eeten ende te drincken, ende met tamelijck arbeydt; ende de ziele, welcke veel edelder is, ende koſtelijcker dan dat lichaem, ende alſoo 'tlichaem deur die ziele leeft, ende die ziele door den gheeſt, alſoo wordt die ziele ghe-ſont ghehouden, door goede leeringhe ende inſtructien. Want men een eerlijck, deughtſamich, ende Godvruchtich leven leert, uyt vele goede exempelen ende inſtructien die men in die Hiſtoryen ende Chronijcken beſchreven vindt, waer deure men van Godt hier opter aerden ghebenedijdt wordt.

Oock vindtmen in die Hiſtoryen ende Chronijcken, hoe die booſe menſchen altijdt om haer quaedt, ſondich, vreeſeloos leven, van Godt die Heere gheſtraft zijn geweeſt. Want als wy Chronijcken ende Hiſtoryen leſen, ſoo hebben wy Godts ſtraffinghe, ende ghebenedijdinghe altijdts voor ooghen, *Quia hominis oculus Hiſtoria veritas eſt*; Dat is; **De waerheydt der Hiſtorien/ is de ooghe van de menſchen.**

Andere Voorreden/

Van de oude Zeden, Manieren, Ghewoonten, ende Coſtumen der Zeelanders, van hare kleederen ende habyten, van ſpijs ende dranck, ſoo ſy in oude tijden pleghen te uſeren.

Vele diverſche Hiſtorieſchrijvers/ als/ Aſimonius, ende Plinius Secundus, ſchrijven/ dat tuſſchen den armen van den Rhijn ende Mare Septentrionicum, ſive Germanicum, oft die Duytſche Zee/ ligghen meer dan hondert Eylanden/ van den welcken dat Batavia dat edelſte ende beſte is/ ende heeft die vroomſte mannen/ als Iulius Cæſar ghenoech in ſijne Commentarijen beſchrijft ende betuycht. Onder welcke Batavia/ Hollandt ende Zeelandt mede ghereeckent wordt/ te weten/ van de Wielinghe af/ tot aen 't Vlie toe.

Tuſſchen der mannen ende der vrouwen en was ghen groot onderſcheydt van kleeren. Want de mans droeghen een klocke/ ofte hupcke/ ofte mantel/ boven onder der keele met eenen knoop ofte haeck/ ſonder mouwen/ ſeer enghe ende naeuwe om 't lijf/ ſoo datmen bp nae alle die leden mochte ſien/ ſeer kort/ dat niet alſt opper-lijf bedeckt en was. Die ſommighe mans/ die naeſt die Zee woonden/ droeghen vellen van wilde dieren/ die doen ter tijdt vele waren. Ende die vrouwen droeghen langhe kleeren/ dunne aen 't lijf/ met nauwe mouwens ende kleyne plooyens/ met lijnen doecxkens op haer hoofden/ onder die keele toe ghespelt. Op die Zeekant droeghen die vrouwen vele witte ronde Bonetten boven haer doecken/ tot een teecken datſe ghehuwelijckt waren; die jonghe maeghden droeghen veel lijnen bandekens/ ſoo datmen heur haer wel bloodt ſach.

Cornelius Batthus ſchrijft/ datmen in't platte landt/ binnen ſijnen tijdt/ van ghen koſtelijckheyt van fluweel/ ſatijn/ damaſt/ ofte zijde en wiſte te draghen/ noch mans/ noch vrouwen/ dan die van edelen ſtamme ghebooren waren. Het ghemeyn volck droegh ter ſelf der tijdt haer ſelfs ghemaeckt laken; ende der vrouwen cieragie was doen een gulden rieme om die middele van haer lijf/ ende ſchoone ringhen. Die meyſkens/ dat boven alle andere natien te verwonderen ſtaet/ quamen onbeſmet ende onghevioleerde maechden in haerlieder echte. Ende was't ſaecke datter eenighe meyſkens in't wildt leefden/ oft in't heymelijck te ſchande gekomen waren/ die en konden tot gheenen tijden in der echte komen/ hoe ſchoon/ hoe rijcke/ ofte hoe jonck dat ſy was. Maer die maechden namen haer mans als een ziele/ een leven/ ende een lichaem. Waer upt men ghemeynlijck dat ſpreeckwoordt in Zeelandt noch ſeydt;

Man

Man en Wijf,
Sijn twee Zielen in een Lijf.

Verder en dochten ſy/ noch en begheerden ſy niet/ende en pleghen niet te ſeghghen/ Waer is mijn man? maer/ Waer is mijn echte? Och hoe verre iſt nu van daer! Voort plachtmen in ouden tijden/ als Cornelius Tacitus, ende meer andere ſchrijven/in Neder-Germanien/onder welcke men Hollandt ende Zeelandt reeckent/ die bruydt op haren ſtoel te offeren/ alſſe haer manſ trouden/ een paer oſſen/ een ghetoomt peert/ eenen ſchildt met een lants/oft een ſwaerdt. Met deſe giften werdt dat huwelijck beveſticht in preſentie van die ouders/ ende andere vrienden. Ende ſy leerden hier upt de bruydt/ dat ſy met haren man moeſte lijden ende dooghen al dat hem opkomen mochte. Ende dat ſy quam als een gheſellinne van allen arbeyt/ perikulen/ ende pelgrimagien tot haren man/ gheluck te leven ende te ſterven alſt van noode was/ ende die ſaecke dat epſchte in noode ende ſtrijde. Die kinderen werden van haer epghen moeder opghevoedt/ ende het was voor ſchande ghehouden dieſe bupten beſteden/ upt genomen noot-ſaecke. Die knechten ende dienſtmaechden van den huyſe pleghen met die kinderen/ met haer meeſter ende vrouwe aen een tafel te eeten/ als ſy gheen gaſten en hadden; die ſplieden tot allen tijden geerne ende vriendelijcken/ ontfinghen/ ende tracteerden mildelijck.

Haer kinderen en ghelichten ſy niet upt/voor dat ſy bolwaſſen waren ende ſterck/ op dat ſy vrome vruchten voortbrenghen mochten. Hugo Bruys ſchrijft/datmen in Zeelandt die jonghelinghen gheen wijf noch huyſ vrouwen plach te gheven/ voor dat ſe tuſſchen de dertich ende veertich jaren oudt waren: Die jonghelingen en mochten haren baerdt niet laten ſcheeren (alſoo Ioannes van der Beecke ſchrijft) voor dat ſy eenen vyandt des landts verſleghen/ oft te minſten ſijn wapen benomen hadden/ om dat ſy ſouden weten/ dat haerder ghevoorden loon ware beſchermenisſe des landts/ ende eere harer ouderen.

Haer ſpijſe was voormaels ſimpel ende ſlecht/ ſonder eenighe verepdinghe van krupden ofte ſauſſen/ ſonder eenighe leckerheydt/ dan ſlechte potagie van boonen/ erten/ koolen/ warmoes. Haer broodt was van gerſte/ roggghe ende tarwe; haer toeſpijſe was kaes/ boter/ eyeren/ verſch wrey ende melck/ koyen/ oſſen/ ſchapen/ ende vercken vleeſch/ haer ſy alleen den honghor mede mochten verdrijven. Ende ſy droncken meeſt op 't platte landt/ (als veele geleerde van Zeelandt beſchrijven/) niet dan bronne ofte welle/ dat is/ ſchoon water datmen upt putten oft graften haelde. Men plach in Zeelandt in ouden tijden/ luttel biers te drincken/ eermen met Rogge-ſchepen upt Hollandt in Zeelandt quam. Ende die rijckſte van den lande/ die in de landtſteden woonden/ laeſden haren dorſt/ ende haren dranck was vochtichept van gerſte ende haver/ gheſoden met ſchoon verſch water. Maer die rijcke/ die naeſt de Zee woonden/ plegen wijnen te koopen om te drincken.

Ten was voormaels gheen ſchande/ als Cornelius Tacitus ſchrÿft / ende meer andere/ in deſe Lánden den gheheelen nacht ende dach over te drincken / ende hadden haer wapenen bÿ hen / als ſÿ ginghen om te hoberen/ oft om wÿf hept ende groote ſaecken te tracteren : 'twelcke (Godt betert) noch veel op het platte landt in Zeelandt onderhouden wordt.

Eens ter maendt pleghen ſÿ te vergaderen/ ende raedt te houden/ totten ghemepnen Landts oorbaer ende profÿt / ende daer mocht een pegheliick vÿp ſpreecken/ ende ſÿn goetduncken segghen ſonder verbeuren / waer upt die Grave metten Edelen ende weleghevooren Mans Mannen / ende die Staten van den Landen/ een concluſie ende flot maeckten/niet met autoritept om te ghebieden / maer om 'tvolck te onderwÿſen / ende in goede policpe te onderhouden. Ghenoechdet der Ghemepnten wel/ dat ſachmen lichtelÿck aen haer langhe glavien/ ende ghepzickelde ſtaven/ die ſÿ lieden aen malkanderen ſmeten/ alſt henlieden ghenoeghde. Ende alſt henlieden niet en ghenoeghde/ pleghen ſÿ lupde te roepen en te verſmaden. In deſen raedt mocht ock een pegheliick ſÿn klachte doen / ende een ander van den lÿve aenſprecken. Sÿ beden ſcherp recht ende juſtitie / ende in der boeten hadden ſÿ groot onderſchept/ nae ghelegenthept des miſdaets. Maer die verraders ende muptmakers plachmen ſonder vonniſſe aen boomen te hanghen.

In den ſtrÿdt pleghen ſplieden / als Cornelius Tacitus ſchrÿft / Herculem haren Godt aen te roepen / dat was eer ſÿ van dat rechte ghelaobe in Chriſto wiſten/ oft van dat Goddelÿck woordt ſÿns Baders/ ofte in de Deplighe Pzopheten/ ende Apoſtelſche leeringhe onderwesen waren.

Haer gheweere / dat die Zeelanders pleghen te ghebzupcken op haer vpanden / waren langhe glavien / ghepzickelde ſtaven/ groote knodſen/ langhe dagghen ende ſweerden / ende groote ſchilden. Splieden en ghebzupckten gheen harnaſch noch ander gheweere. Ende als ſplieden in den ſtrÿdt togen op haer vpanden/ namen ſÿ haer naeſte maghen met wÿven ende kinderen bÿ hen/ om dat ſÿ ghetupghentiſſe gheven ſouden van haer vromighepdt. Want dit waren die beſte ghetupghen ende lofghevers. Tot heurlieder moeders ende huſvrouwen quamen ſÿ gheloopen met haer bloedighe leden/ ende dat upt te ſupghen metten monde ; de vrouwen telden die wonden / ende verblÿden haer daer inne / dat haer kinderen ende mans in den ſtrÿdt ſoo ridderlÿck ende vromelÿck hadden ghevochten. Ende die vrouwen pleghen ock in den ſtrÿdt te ſtaen / ende pleghen die mannen te vermanen met woorden/ dat ſÿ pmmers vromelÿck ende ſtoutelÿck voor haer vrÿhepdt ende Landen verhten ſouden. Alſoo dat hier upt de mans den ſtrÿdt wonnen/ die ſplieden anders verloozen ſouden hebben/ en hadden die vrouwen haer mans gheenen moedt ende courage ghegheven. Waerom die vrouwen in Hollandt en Zeelandt in grooten prÿſe hier voormaels gheweeſt zÿn. Ende men plachſe ock ſomtÿdts tot meerder vaſtichept van eenighe verbande metten Steden/ in een onderpandt te

nemen/

nemen/ bpſonder die edele jonckfrouwen/ ende houbare maeghden te ontfanghen / ende ſp en pleghen der bzouwen raedt ofte booꝛſichtighept niet te verſmaden noch te verontweerden.

Ten tijden dat Veſpaſianus/ Titus/ Domitianus/ ſijn ſoone/ Nerva ende Trapanus Keyſeren van Roomen/ regneerden/ ſoo en waren onder alle den Duytſchen/ die onder der Romeynen ſubjectie waren/ geen bzoomer / kloecker ende ſtouter verchtender ridderen ende krijghers/ dan die Batauiers / dat waren mede Zeelanders / Hollanders ende Vrieſen. Want / alſoo Cornelius Tacitus ſchrijft / dat wien die Batauiers dienden/ waren verſeeckert victorie te hebben van hare vpanden / ſoo vroome ende kloecke mannen waren ter ſelfder tijdt die Zeelanders / Hollanders / ende Vrieſen.

't Begrijp der Chronijcken van Zeelandt.

in't korte.

Enmerckt dit inhoudt, wilt nae 't ghewin haecken,
Veel vreemdigheyts ſal u hier in't begin naecken,
Binnen der Chronijcke van Zeelandt, met korten verhale.
In den eerſten, ſal't u het rechte bekent maecken,
Van den ouderdom van dien ſult ghy den ſin ſmaecken,
Hoe langhe 't Landt gheſtaen heeft in 't generale,
Ende wat Zeelandt eerſt was in 't principale,
Eer dattet bewoont was, dat vindt ghy klaer.
Ende die Steden ende Eylanden altemale,
Bevindt ghy expres, ligghende hier ofte daer,
Ende wie dat met krachten ende neerſtén eenpaer,
Zeelandt eerſt wonnen ende ginghen bedijcken:
Dat waren die Deenen ende Gotten voorwaer,
Ten liecht niet een hayr, 'tſal ſoo blijcken.
Noch mentioneertmen binnen der Chronijcken,
Van alle die Graeven van Zeelandt bekent,
Ende van die Borſſelſche Heeren, niet om verſijcken,
Die Zeelandt hebben ghehouden in 't regiment,

Totter

Totter tijdt toe ons Keyſer, nu zijnde preſent,
Als Heere ende Prince, tot 'sLandts onderſtandt,
Carolus die vijfde, van die name excellent,
Altijdt vermeerder 'sRijckx, vroom ende vailjant,
Als beſchermer (naeſt Godt) van dit voorghenoemde Landt,
In payſe houdende elck een byſondere.
Noch ſult ghy vinden in der Chronijcken, want
Datter ſonderlinghe ſaecken ghebeurt zijn van wondere,
Deurtaſt den ſin, ick ben't u een vermondere:
Ghy bevindt veel teghenſpoets en tribulatie,
Dat 'tLandt gheleden heeft, waer deure iſt t'ondere,
Overmidts 'tlijden der ſchaden van inundatie.
Dus laet ons Godt bidden, tot elcker ſpatie,
Om ſijn Goddelijcke gratie tot alder tijdt,
Dat Zeelandt mach proſpereren in ſijn converſatie,
Tot goeder eendrachtigheyt, der Ghemeynten profijt,
Ende dattet in der eeuwicheydt moet zijn bevrijt
Voor die handen der vyanden, vol onvramen;
Maer payſelijck mach blijven ſonder haet ofte nijt,
Ende hen in oprechte liefde geneeren te ſamen,
Dat jonne hy ons die daer leeft ende regneert
In der eeuwicheydt, *Amen*.

ONT-

ONTSCHVLDINGE
Aen de Liefhebbers der Chronijcken.

BEminde Landtslieden ende Vrienden; u lieden zy kennelijck / dat wy groote diligentie ende neerstichepdt ghedaen hebben in't overlesen / ende onderzoeckinghe van veele diversche Chronijcken ende geschriften / om te volbrenghen dit werck / dat wy voorhanden hebben gehadt; daer wy qualijcken toe hebben konnen gheraecken / overmidts datter van Zeelandt hier voortijdts luttel ghelschreven heeft ghewest; ende ock ghene datter ghelschreven was / al meest by brande / ende inundatien / ofte ander ongheluck / vergaen is / alsoo dat wy hebben moeten deurzoecken die schriften van oude geloovelijcke mannen / die wy eenldeels mondelinghe ghesproocken hebben / wat sy in Zeelandt by haren leven / van ouders tot ouders / van de gelegenthept ende oorsprongen van 't Landt van Zeelandt gehoort / ende eenldeels mede beleeft hebben. Ende overmidts dat die Chronijcke van Zeelandt voor dese teghenwoordighen tijdt nopt alleene / ofte op haer selven / in't licht en is gheweest / soo en hebben wy sommighe datums des maendts ende jaers niet perfectelijck moghen schrijven / ghemerckt dat onse voorsaten eenldeels soo negligent zijn gheweest / dat sy ons gheen schriften achter gelaten en hebben. Inlghelijckr zijnder veel oude Steden / Landen / ende Polders in Zeelandt deur inundatien vergaen / dat seer te beklaghen is. Inlghelijckr zijn sommighe

Steden ende ouderdommen in Zeelandt verbrandt/ daer wy veele beſcheets inne ſouden hebben moghen vinden. Bidden daeromme alle beminders der Chronijcken ofte Hiſtorye-lefers van Zeelandt / indien ſy eenich meer lichts ofte beſcheets konnen ofte weten voort te brengen/van 'tgeene dat in Zeelandt ſoude moghen ghefchiet ende ghebeurt zijn/ dat ſy't ſouden willen in't langhe beſchrijven/ dat wy in 'tkorte begrepen hebben / ende onſe ſimpelheyt / ofte plompheyt / van ſtijle verghe-ven; biddende oock den Almoghenden Heere ons allen te verleenen ghe-luck/ welvaert/ ende hier na-maels zalicheyt.

Hier

Hier begint
Die Chronijcke van
ZEELANDT,
in't korte.

Het eerste Capittel.

Van de Antiquiteyten ofte ouderdommen der Landen van Zeelandt, uyt die oude Hiſtorye-ſchrijvers ghetogen.

DJe oude Hiſtorye ofte Chronijck-ſchrijvers van Hollandt ende Zeelandt/ſchrijven ſeer diverſch ende twijfelachtich aengaende van den ouderdomme van Zeelandt.

Sommige ſchrijven/ dat het ſijne beginſel gehadt heeft als Roomen twee hondert ende veerthien jaren gheſtaen hadde/ in welcke tijdt die heylige vrome Vrouwe Judith leefde/ daer die onwederſeggheljcke Schrijfruere der Bybelen af mentioneert; ende dat doen ter tijdt in't Landt van Belgien/ het welck men nu Henegouwen noemt/ was een Hertoge genoemt Walachrius, een fel ende ongenadich tyran/ die om ſijn quaet leven ende tyrannije/ upt ſijn eyghen Landt van Henegouwe verdreven werdt/ tot de frontieren bande wateren/aldaer hy doen een ſchip kreech/waer mede hy in een landt quam zeylen/dat wildt ende onbewoont was/ ghelegen onder die Landen ende Beecken van Zeelandt: de welcke Walach ofte Walachrius (nae dat in ſommighe Hollandtſche Chronijcken verhaelt werdt) ſoude eerſt dat Eylandt van Walcheren bedijckt/ bewoont/ ende beſeten hebben.

Andere ſchrijven/dat deſe Walach ofte Walachrius een fortreſſe ofte ſterckte in't Landt ſoude gemaeckt hebben/ daer naemals die Stede van Middelburgh ghefundeert ende getimmert werdt. Waerom Hugo Floriacenſis ſchrijft in de Chronijcke van Lotteringe / dat die Graven van Zeelandt van Walachrius haer af komſte hebben/ende datter noch vele andere Eylanden van eenen Zalando bedijckt zijn geweeſt/ waer af 't gheheel Landt/ Zeelandt ghenoemdt werdt. Ende dat die ſelve Zalandus/ die Giganten ofte Reuſen upt Albion ſoude verdreven hebben. Alduſ is 't ſchrijven ſeer diverſch. Maer/ gelijck Plato de Philoſooph ſchrijft/ ſoo is alle oudtheydt met fabulen ghemenght.

BYVOECHSEL.

HEt ghene van Walachrius ende Zalandus, als de welcke aldereerſt het Eylandt van Walcheren ende Zeelandt bedijckt, bewoont ende beſtiert ſouden hebben, andere ſchrijvers voor ſeecker, ende deſen onſen twijfelachtich verhalen, is niet allen vermenght met beuſelinghen, maer in alle ſijne deelen niet als louter verdichſel, voortghekomen uyt de herſſenen van alſulcke, die of niet wetende, of niet konnende weten, de eerſte herkomſte van dit Landtſchap, eenighe Helden ofte Princen die noyt ghebooren gheweeſt zijn, verſiert hebben, haer ghevende den naem van het Landt ſelfs, welckers beginſelen ſy beſchrijven, om alſoo een glimp van waerſchijnelickheyt in het oordeel van onwetende ofte lichtgheloovighe menſchen te ontſteecken.

Ieder volck is trots ende moedich op de oudtheydt van ſijn afkomſte. De aldereerſte menſchen hebben hare beginſelen ontleent van de Goden; ende hare naerſaten, van de oudtſte menſchen, t'zy Reuſen; (want de eerſtghebooren menſchen werden ghelooft niet alleen langher ghe leeft, maer oock veel grooter ende hoogher lichamen ghehadt te hebben, als hare naerkomelinghen) t'zy Troyanen, op de welcke, als hare eerſte voorvaders oock pocchen de Romeynen; t'zy oock eenighe ſoodanighe Princen, die noyt op der aerden ghe leeft hebbende, alleen ghebooren, ghequeeckt ende ghekroonet werden in de ſchriften van beuſelachtighe pluymſtrijckers, die over weynighe hondert jaren, in de tijden van de grootſte ende plompſte onwetenheyt, haer onderwonden hebben de gheſchiedeniſſen deſer Landen op te halen.

Wat aengaet de Troyanen, die ſalmen niet bewijſen, dat oyt deſe Noordtſche Zee ende kuſten bevaren hebben. Ick late ſtaen, dat noch in handen van de gheleerde zijn oude ende gheloofwaerdighe ſchriften, in de welcke beweert wordt, dat Troyen noyt van de Griecken is overwonnen.

Wat belanght Walachrius, Zalandus, ende andere dierghelijcke opghepronckte Helden, haer gheſlacht ſal niet ouder bevonden, ofte hoogher ghebracht konnen werden, als tot de tijden van die ghene, die over vier ofte vijf hondert jaren, haer ende hare daden, ſonder eenich ander ofte ouder gheloofwaerdich bewijs, verdicht hebben. Soo dat hier uyt lichtelijck konnen verſtaen alle, die haer gheen ooren, als men ghemeynlijck ſeght, laten aen naeyen, wat van deſe ende dierghelijcke poppen ofte ſpoocken te houden is.

De

De beginſelen dan van Zeelandt, moeten wy ſtellen onder die dinghen, die wy, door ghebreck van oude ende trouwe ſchrijvers, niet konnen weten. Het welck ick immers voor my liever wil bekennen, als met taſtelijcke onwaerheden den Leſer te bedrieghen, ofte door onſeeckere giſſinghe hier langher op te houden.

Het tweede Capittel.

Hoe Zeelandt van de Hiſtorye-ſchrijvers beſchreven werdt.

IN Zeelandt woont 'tlaetſte volck der Duytſcher natien/ ende is een ſeer waterachtich landt. Van der Sonnen opganck aen de een zyde heeft het Hollandt/ ende Vlaenderen aen de Middach-zyde/ende aen de Weſt-zyde/ over Zee/ Enghelandt. Dit voorghenoemde Landt/ als Petrus Apianus ende Sebaſtianus Munſterus ſchryven/ lept gheheel ende al in't water / ende wordt beſchut / beſchermt met kleynachtighe dycken / om dat het ſoute Zee-water den volcke/ datter in woont / niet ſchaedelyck oft hinderlyck ſoude weſen/ ſoo wanneer die dycken wel bewaert worden. Ende is (Gode loff) een ſeer vruchtbaer Landt/ dat veel hoyens ende greyns voortbringhende is/als Gerardus Noviomagus, ende Hadrianus Barlandus ſchryven/ hoe wel dat het op veel plaetſen ſeer naeckt van boomen ſtaet.

Inghelyſtede is Zeelandt populeus ende ryck van menigerhande vruchtbaer ſeer cleyn volck/ ſeer vreedtſaem teghen malkanderen/ niemant moeylyck ofte laſtich / malkanderen ſeer ghetrouwe. Onder 'twelcke volck vindtmer veele die Godtvruchtich zyn.

Sommighe generen hen ter Zee/ varende met ſchepen in veele vreemde diverſche Landen/om koopmanſchap te doen. Andere generen hen met viſſcherijen / toereedende groote ſchepen/ diemen Buyſſen noemt / diemen met twintich oft dertich mannen in de Zee ſendt/ elck nae ſyn groote / om den harinck daer mede te vanghen/ den welcken harinck ghevanghen weſende/ men ſout ende packt in tonnen / ende wordt alſoo in veele diverſche Landen ghevonden ende ghevoert. Deſghelyckx zynder noch ander viſſchers/ die 'theele jaer deur den dagheliexſchen vaerdt varen upt om viſſchen/ met kleyner ſchepen/ diemen Pincken of Houckboots noemt/ daer mede deſe Landen eenſdeels ghevoyſt worden. Want daer veel waterſchepen zyn/ daer men den viſch levendich in houden mach/ ende voerenſe tot wat plaetſen oft Steden datmen wil/ daer alſdan den viſch verkoft wordt.

Andere doen groote landt-neeringhe/ ſeer neerſtelyeken 'tlandt bouwende/ om allerhande vruchten daer op te zaeyen / als / alderley rozen ende zaedt / gelyck tarwe / rogge / gerſte / haver / boonen / erweten / lynzaedt ende hoolzaet. Noch zynder andere die hen generen metter Mee-neeringe/

om Mee te ſetten ende te planten/ daer menigh ſchamel menſch ſijn broodt mede winnende is / ſoo wel kinderen / als mannen ende vrouwen. Die welcke Mee / naer datſe tot perfectie ghecomen is / van veele ſchamele mannen ghedolven wordt/ die upt diverſche Landen alle jaer in Zeelandt komende zijn / om die te delven uptter aerden. Nae dat die ſelve Mee ghedolven is / ſoo wordtſe in Stoven gebroeht / het welcke groote hupſen zijn / daer toe gheordineert / om de ſelfde Mee te berepden ende te droogen. Maer eer deſe Mee berepdt is / koſtſe ſoo grooten geldt / datſe menighen man bijſter / ende menighen man rijck maeckt / wantſe ſomtijdts ſeer leeghe van prijſe is / ende staet af / ende ſomtijdts rijſtſe/ ende is ſeer hooge van prijs.

Het derde Capittel.

Hoe die Sicambrinen eerſtmael in Hollandt ende Zeelandt quamen.

VOor die gheboorte ons Zalichmaeckers Jeſu Chriſti/ M. C. ende ſes en vijftich jaren/ ſtaken hen te ſamen die Sicambrinen/ die men nu Vrancken noemdt/ ende quamen met veel ſchepen over die Zee/ in meyninghe dat Landt van Britannien te winnen/ arriverende aen den Zeeuſchen kuſt. De Slaven dit vernemende/ hebben ſy ſommighe ſchepen ghehadt/ daer ſy opter Zee mede quamen inne totten Sicambrinen/ haer verwinnende / veel volcks afſlaende / beroovende / ende haer ſchepen nemende/ ende zijn alſoo weder tot Slavenburch ghekeert / 'twelcke hier voormaels Vlaerdinghen was / maer nu (Godt betert) verre in die Maſe verdroncken. Die welcke Slaven doen ter tijdt hen generden in de wouden / procreerende t'ſamen onder malkanderen veel kinderen/ ſoo dat ſy haer ſtroken moeſten/ ende gingen eenſdeels woonen over die Maſe/ datmen nu Zuydt-Hollandt noemdt. Andere toghen in Zeelandt/ 'twelcke doen een Eylandt was/ die hen generden in de Zee; maer die over de Maſe woonden / generden hen met hoepen/ peerden/ ſchapen/ ende andere beeſten.

Het vierde Capittel.

Van de meeſte, oudtſte wateren ofte ſtroomen van Zeelandt, daer die Chronijcken af ſchrijven.

SOmmighe Hiſtorien ofte Chronijcken verklaren ende verhalen/ dat ten tijde van C. Iulius Cæſar, 'twelck was voor Chriſtus/ ons Zalichmaeckers

ſters gheboorte/ acht en veertich jaren/in Zeelandt niet dan Giganten ende Reuſen en woonden/ ende dat doen ter tijdt die dupnen van Vlaenderen/ Hollandt/Zeelandt ende Vrieſlandt/tot veel plaetſen bp een/ende aen malkanderen quamen. Petrus de Aliaco, Epiſcopus Cameracenſis, ende meer andere Coſmographen/ ſchrijven/ dat de Schelde altijdt ſijn vlucht ende loop upt Picardijen ghenomen heeft/ ende deur diverſche Steden van Picardijen/ deſghelijckx/ door die Stede van Doornick/ loopt oft vloept deur Vlaenderen tot verſchepden plaetſen/ deſghelijckx deur Brabandt voorbp Hantwerpen/ ſijne cours nemende tuſſchen Brabandt ende Zeelandt/ hem alſoo ſpreydende deur die Eplanden van Zeelandt/ Ooſt ende Weſt. Ende ſichtent heeft hem 't Scheldt deur vlieten oft weelen gheſpreyt/ van Zeelandt nemende ſijnen cours oft loop tot in die Zee/ alſoo men daghelijckx ſien mach.

Iohannes Boſſalus ſchrijft/ dat de oudtſte vloedt-water van Zeelandt/ 't Scheldt was/ ende het water datmen den Pondt noemt/ 'twelck nu ter tijdt tuſſchen Zeelandt ende Vlaenderen van 't Scheldt in de Zee loopt/ daghelijckx grooter/ breeder/ wijder ende dieper ghewoorden is/ ſichtent dat die dupnen van de Wielinghen/ tuſſchen Vlaenderen ende Zeelandt/ gheſchepden zijn/ dat was ontrent den jare neghen hondert ende acht en veertich.

Die alderoudtſte Chronijck-ſchrijvers van Zeelandt ſchrijven/ dat die Scheldt voorbp Hantwerpen tuſſchen Brabandt ende Roemerſwale altijdt deur Zeelandt hem in diverſche plaetſen gheſchepden heeft/ende alſoo in de Zee ſijnen cours ofte loop ghenomen/ voorbp den Roompot. Den wilden Roompot ten tijden van den Romepnen/ 't ſterckſte van Zeelandt was/ maer ſichtent deur inundatien ende grondtbraeckſelen/ van den water bergaen. Ende die Schelde is van daghe te daghe grooter ghewoorden deur 'tſchepden van den dupnen/ deur 'twater dat uptter Zee gekomen is/ ende van 't opperwater/ dat ſeer grof ende groot upt 'tgheberchte ghekomen is/ alſoo dat die ſtroomen ſeer ſterck gewoorden zijn/ ende die diepten ſeer wijdt ende breedt.

Het vijfde Capittel.

Wat Zeelandt plach te zijn, achtervolghende ſommighe oude Chronijcken.

COrnelius Batus ſchrijft/ dat hp in waerachtighe ſchriften van Zeelandt ghevonden heeft/ dat Zeelandt ontrent Chriſtus ons Salichmaeckers tijden/ende langhe daer nae/ niet dan ſchorren ende beecken en was. Ende dat

dat die Scheldt ter ſelver tijdt 't principaelſte water was/ dat upt Vlaerdijen in Zeelandt ſijnen loop ofte cours hadde/ hoewel datter veel waters upt ſommighe gheberchten herwaerts komende was. Die ander waterkens/ die in Zeelandt waren/ en werden ter ſelver tijdt niet dan voor vlieten ofte weelen ghereeckendt/ daer men alderhande viſſchen in vanghende was. Hoewel datter ſoo groote diepten niet en waren/ alſt naemaels ghewoorden zijn. Andere ſchrijven/ dat naderhandt de dupnen verwaept/ende van grondtzaeckſel afgheballen zijn/ deur 't groot opperwater/ dat van boven upt 't ghebercchte over deſe beecken ende ſchoren gevloept is; ſulcx dat 't water van beyde zijden ſoo gheweldich ende overvloedich bp lanckheden van tijden ghekomen is/ dat die dupnen van daghe te daghe minder ende klepnder ghewoorden zijn/ ende de diepten ende ſtroomen ſeer vermeerdert.

Het leſte Capittel.

Van de oudtſte Eylanden van Zeelandt, daer ſommighe Chronijcken af ſchrijven.

HErmannus Poliamus ſchrijft/ dat in 't jaer nae der gheboorten ons Salichmaeckers Jeſu Chriſti acht hondert ende acht en dertich/ 't Landt van Walcheren/ Schouwen/ ende 't Landt van Voorſſelen/ de meeſte ende grootſte Landen van Zeelandt waren/ ende beſt bewoondt/ maer op ſommighe plaetſen zijnſe grooter/ langher/ breeder ende wijder geweeſt/ dan ſy nu (Godt betert) zijn/ hoewel dat Zeelandt dickwils van malkanderen ghedijckt ende gepoldert is geweeſt/ deur diverſche inundatien of grondtzaeckſelen/ als Cornelius Bartus ſchrijft.

Duvelandt/ Noordtbevelandt/ Wolffartſdijck/ Zuydtbevelandt/ deſe Eylanden (na dat wp in diverſche Chronijcken vinden) zijn ſiechtent 't jaer acht hondert ende vijftich nae der gheboorten Chriſti/ bedijckt/ mettet Landt van der Tholen.

Adrianus Barlandus (die een geboozen Zeelander/ ende Lector der grooter Univerſitept ofte hoogher Schoole van Loven gheweeſt is) ſchrijft/ dat binnen ſijnen tijden in Zeelandt feſthien Eylanden waren. Aengaende van nieuwe landen ofte polders/ die binnen twee hondert jaren/ oft meer/ bedijckt zijn deur aengroepinghe oft aenwaſſinghe van lande/ ſullen wp met Godts hulpe in 't vervolghen deſer Chronijcken ſchrijven.

Het

Het levende Capittel.

Hoe dat die Deenen ofte Gotthen, Zeelandt eerſt bedijckt hebben.

COrnelius Batus, een gheboozen Zeelander / in ſynder tijdt Medicijn der Stede vander Veere / ſchrijft in de Coſmographie by hem getranſlateert / dat in 't jaer ons Salichmaeckers Jeſu Chriſti / na der gheboorte ſeven hondert acht en vijfticb / de Deenen ende Gotthen in Zeelandt ſommighe Eylanden bedijckt ſouden hebben / alſo deſe oude navolgende veerſkens uytwijſen. Waer inne ſy hooghe berghen maeckten / alſmen noch heden ſdaeghs voor ooghen ſien mach in ſommige Eylanden / by ſonder in Walcheren / Borſſele / Noordt-Bevelandt / Schouwen / Zuydt-Bevelandt en Duyvelandt / op de welcke berghen ſy vluchtende waren met haer beeſten / om haer ende die ſelve beeſten te ſalveeren van den water / wanneer die vloedt uytter Zee was komende / als 't water waſſende was / ſulcx dat ſy op die ſchoren / noch nerghens / by en ſouden hebben gheweeſt ; ende bleven daer op die voorghenoemde berghen met haer beeſten ter tijdt toe / dat het water wederom ebbende ende afgaende was / op dat ſy alſdan wederom ſouden moghen dijcken. Dit deden ſy ſoo dickwils ende ſo lange / tot dat ſy 't landt al bedijckt hadden / alſoo beſittende ende bewoonende 't ſelve bedijckte landt / ſoo langhe tot dat ſy daer uyt verdreven ende verjaeght waren / ſoo ghy in 't verbolgh van der Chronijcken noch verhooren ſult / als blijckt by deſe navolghende Latijnſche veerſkens / die meer dan vierhondert jaren oudt zijn :

Inſula cincta ſalo, cui Scaldæ flumen origo,
Pars eſt in Zeeland, quam prius ædificant
Gentes Danorum, reſtant veſtigia quorum,
Has tamen ad propria compulit hic Phriſia.
Nam tam lata fuit quam ab Elui flumine cepit ;
Et fecit magnum nomen ubique ſuum.

Maer ten bloeyder in dier tijdt ſoo hooghe niet / alſt nu daghelijcx doet in Zeelandt / na dat die ſommighe ſchrijven / want dat water uyt der Zee ſoo over vloedelijcken in 't landt niet en quam / overmidts dat die gaten van der Zee ſoo breedt ende wijdt niet en waren / alſſe nu ter tijdt zijn.

Cornelius Batrus ſchrijft / dat Oſtwaerts van Denemarcken veel Eylanden zijn. Ende daer is een Eylandt in Denemarcken / 't welck men Zeelandt noemt / daer dit Landt van Zeelandt aldermeeſt ſynen naem van heeft / uyt den welcken Eylande van Denemarcken veel volcx quam met haer ghebueren / om dit Landt van Zeelandt by Vlaenderen te bedijcken / daer wy nu af ſchrijven.

Het achtste Capittel.

Wie aldereerst 't Christen gheloove in Zeelandt gepredickt ende gheleert heeft.

BEda, die Waerdighe Priester / heeft Ecclesiasticam Historiam beschreven de Gestis Anglorum, in vijf Boecken / waer in hy schrijft dat S. Willeboort / den eersten Bisschop van Utrecht / te Westcappelle in Walcheren / aldereerst 't Christen gheloove gheplant / ghepredickt / gheleert / gheticht / ende 'tgheheele Landt van Zeelandt tot den Christen gheloove ghebracht heeft. Welcke Stadt van Westcappelle van den water vergaen is ; want daer 't doen ter tijdt stondt / is nu wel (Godt betert) anderhalf mijle verre in de Zee. Ende dese heylighe man S. Willeboort voorghenoemt / sterf na der gheboorten Christi / ses hondert en ses en dertich jaer / op den seventen dach van November / als hy dat Bisdom van Utrecht hadde bereeht ende ghieregeert ontrent veertich jaren. Ende sijn lichaem werdt ghebracht ende begraven in een Clooster van S. Benedictus Orden / gheleghen op die Hoefsle / in 't Sticht van Trier / dat hy binnen sinen leven hadde ghesticht ende ghefundeert.

BYVOEGHSEL.

DAt ontrent dese tijden, de heylighe Willeboort, zijnde van Saxische afkomste, het Christen gheloove den Vlaminghen, Frieſen, Hollanders, Zeelanders, aengeprediekt heeft, wordt eenparichlijck van verscheyden oude ende gheloofweerdighe Autheuren verhaelt, betuyghende dat hy aldereerst in Walcheren tot Westcappelle aenghekomen is. Laet ons hier van Melis Stock, den dichter van de oude Hollandtsche Rhijm-Chronijck, eens hooren spreecken, in wiens verssen veeltijdts meer waerheydts, als aerdigheyts is te vinden.

Soo sendt hy in den Lande schiere
Willebrode, die eerst bekeerde
De Vriesen, en 't ghelooue leerde,
Tot Westcappelen, daer hy quam,
En aenbedende vernam
Mercurioſe, over eenen Godt.
Dat beelde door ons Heeren ghebodt
Brack hy, &c.

Nie-

Niemandt en ſtoore hem, om dat hier niet de Zeeuwen, maer de Vrieſen ghenoemt werden, aen de welcke Willebrord de eerſte openbaringhe van het Chriſten gheloove ghedaen heeft; door dien dat in ouder tijden onder den naem van de Vrieſen, als zijnde het voornaemſte volck onder die Nederlanders, de Hollanders ende Zeelanders, ſoo by de inlandtſche, als uytlandtſche ſchrijvers verſtaen werden; ghelijck wy dat met onwederſeghelijcke redenen in onſe Verdedinge voor de Schipvaert van die van Hollandt ende Zeelandt, over eenighe jaren uytgheghéven, gheveſt hebben, hier onmodich om te verhalen. Het zy wat het wil, de ingheſetenen waren te dier tijdt blinde dienaers der Afgoden, ende vervreemt van de kenniſſe des waren Godts; van welcke haer de eerſte openinghe ghedaen heeft deſen heyligen man, met groote moeyte ende perijckel van ſijn leven. Waer toe dient het ghene van Alcuwinus, ofte, om beter te ſegghen, Alewinus verhaelt wordt in het leven van deſen eerſten Apoſtel, gheſonden om de Zeelanders te bekeeren, dat, als hy den Afgodt in Walcheren ter aerden gheworpen hadde, de inwoonderen hem met den ſwaerde hebben willen richten; doch dat hy door een byſondere voorſienigheyt, ende ſorghe van Godt almachtich, bewaert is gheworden, het ſwaerdt niet konnende door ſijnen nack ſnijden. Welck wonderteycken ick nochtans hier niet voor vaſte waerheyt te berde brenghe, door dien het my lichter valt dat te verhalen, als te ghelooven; ondertuſſchen niet willende loochenen, dat de eerſte beginſelen van de Chriſtelijcke Religie in deſe Landen hebben konnen beveſticht werden met wonderdaden, even ghelijck als daer door, neffens de preecke, oock vergadert zijn de eerſte Kercken van Orienten.

Audoenus, Biſſchop van Rowaen, die ontrent deſe tijden gheleeft, ende het leven van S. Eligius beſchreven heeft, noemt onder andere volckeren, die door de leere van S. Eligius bekeert zijn, oock de *Suevos*, door de welcke de *Zeeuwen* beteyckent werden, volghens de meyninghe van de naerſtighe Aubertus Myræus in *Faſtis Belgicis*, ende den edelen Eindius in ſijn 1 Capittel, van het 2 Boeck der Chronijcken van Zeelandt. Doch dat werdt van haer meer gheſecht, als beweſen.

Ne maer, den heyligen Willebrord en heeft het niet al tot een Chriſtelijck weſen konnen brenghen; ſoo dat, ghelijck ſulcx van de gheloofwaerdighe Beka, in de Hiſtorie van de Biſſchoppen van Utrecht, verhaelt wordt, den heyligben Fredericus, achtſte Biſſchop van Utrecht, ontrent den jare 830, door laſt van den Keyſer Ludovicus in Walcheren getrocken is, ende daer een Vergaderinghe van de Gheeſtelijckheyt beroepen heeft, om de inghe-

ſetenen te brenghen tot een heyligher maniere van leven, voornementlijck in het trouwen, alſoo broeders ende ſuſters, ſoonen ende moeders, t'ſamen in houwelijck te dier tijdt verſamelden.

Laet ons hier van eens hooren ſpreecken Jan Veldenaer, in ſijn Chronijcke van de Biſſchoppen van Utrecht, by naer over de twee hondert jaer gheſchreven, die in weynigher handen is, wiens ronde oude Nederlandtſche tale, den oudtſgierighen Leſer niet minder ſal vermaecken, als de gheſochte ende opgheptonckte maniere van ſchrijven onſer eeuwe.

» Sinte Fredericus (ſeght hy) een hoech gheboren man, was die achſte Biſcop » van Utrecht. Doe was een Keyſer van Romen ende Koninck van Vranck- » rijck, ende hiet Lodovicus, des groten Keyſers Kaerls outſte ſoen. Deſe had » eerſt een wijf, hiet Ermgaert; ende na nam hi een ander wijf, hiet Judith, » der Hertoghen dochter van Beyeren, die ſijn nanicht was. Deſe Keyſer Lo- » dewijch quam in Nederlandt in Almaengen, mit Judith, ſijn ongeoerloefde » wive, die hem ſo na maech was. Ende ontboet Frederich, ende kieſde hem » tot eenen Biſcop der Kercken van Utrecht. Op ſeeckere dach, als die ſonne » opghegaen was, ende wel na te middel opgheklommen was, ſoo ſprack die » Keyſer den Biſcop aen mit ſaften woerden, in deſer manniere; Lieve ſoen, » die Eccleſie van Utrecht heeft di gekoren tot eenen vroeden herde, op datſtu » mit dijnre heyligher leringhe caſtien en bekeren ſulſte dat ſondighe volck. » Want daer is Walcheren, een eylandt in dinen gheſticht, dat ſeer beruft is » met groter ſonde, daer men of ſeyt, dat nyt alleen die broeder mitten ſuſter, » en is, (dat is, *een ie*, ofte ghetrout is,) mer oeck die ſone mitter moeders. » Waerom wi dy beſweeren by den almachtigen Godt, datſtu alſulcke onmen- » ſchelike menſchen corrigierſte ende pijntſe mitten ſweerde. Ende oft nut » is, ſoo en laets nyt du en verbanneſe. Ende als Fridericus die Biſcop dit » hoerde, ſoo verſuchtede hy, ende andtwoerde aldus; Heer Keyſer, uwe » moghentheyt heeft my verbonden mit eenen groten beſweren, daerom bid » ick uwer moghentheyt, dat ghi my ſegghen wilt, van welcker ſtede des lic- » chaems ſalmen eenen viſſche beginnen te eten? Die Keyſer verwonderde » ſeer van deſer vraghen, ende andtwoerde aldus; Ick vermoede dat men den » viſch eerſt van den hoefde beginnen ſal te eten. Want in 't hoeft is meer » morghes, dan in ander deelen des viſſches. Die Biſcop ſeyde; Wel is dat ghe- » oerdeelt, ô edel vader, du hebſte te recht gheantwoert. Waer om ghi een » edel Prince ende een hooft des volcks zijt, ick dleerſt beriſpe, eer dat ick » totten ſterte kome, als tot den volck van Walcheren. Want ghi een wijff » hebt teghens die wet, ende teghens gheſette der Biſcoppen, die uwer

mogent-

mogentheyt is een vleyſchelike nicht. Van welcker beddeghenoet ick u vermaen. Ende laet ghyſe niet, ſoo ſegh ick u, dat u daer of komen ſal ſchade ende verdriet. Doe verſuchtede hem die Keyſer, ende belovede hem dat ongeoerloſde wijf van hem te doen. Onlange daer naer voer deſe Biſcop met een Zuden wijnde te ſcheep in Walcheren, om te corrigieren dat volck, en hielt daer ſinen heylighen ſeent. (dat is; *Vergaderinghe, ofte Synode der Ghees*t*lijckheyt.* Dit woordt is ghenomen van het Latijnſche, *Senaet.*) Daer bekeerde ſommighe luden overmidts predikinghe des heyligen Biſcops en ontfenghen penitentie. Mer ſommighe waren verhart in haerre quaetheyt, ende grepen hoer wapen, ende dreychden den Biſcop, waer om die heylige man van daer voer. Daer na quam dat Barbariſche volck in dat eylandt, ende ſloeghen den Grave Eggaert doot mit veel Franſſoyſſen, ende venghen veel wiven ende kinder, ende voerden menigherhande clennoet van daen.

Soo dat het goet, dat den ingheſetenen doemael ingheplandt wierde, is weynich tijdts daer naer uytgeroeyt door den inval der roeckeloſe Denen; blijvende niet te min noch overigh eenighe ſpruytſelen van het aengevangen ghelóove, die haer met der tijdt ſoo voortgheſet hebben, dat de Zeelanders onder de godtvruchtichſte ende ſchickelijckſte volckeren van gheheel Nederlandt gheroemt werden.

Waer den naem van den heylighen, *Willebrordt*, van daen mach komen, is onderſcheyden ghevoelen. Schrieckius ſeght, dat deſe naem ſoo veel te ſegghen is, als, *Wille beroerdt*, door dien deſe man in het prediken ſoo *machtich* was, dat hy de ghemoederen ende den wille van yeder een wiſte te beroeren ende verſetten. Andere zijn van ghevoelen, dat deſe naem hem ghegheven is om dat hy ſeer *willich* was in *broodt*, ende andere noodtdruftícheden aen den armen uyt te deelen. Doch deſe ende dierghelijcke meyninghen mach ick niet aennemen. *Wile* is in het oudt Duyts ſoo veel te ſeggen, als, heylich ofte zalich. Daer van by ons noch overich is het woordt *Wijlen*, het welck ghebruyckt wordt als men wil te kennen gheven dat yemandt zalichlijck gheruſt ende gheſtorven is. Soo dat *Willebrordt*, mijns oordeels, ſoo veel te ſeggen is, als *wijle*, ofte *heylighe broer*, om ſijn heyligen handel ende wandel.

Den afgodt, die in Walcheren met groote opſet gheeert wierde, en van Willebrordt verſtoort ende verbroocken is, wordt gheſeght *Mercurius* gheweeſt te zijn. De hooghgheleerde Arnout Buchelius van ghevoelen, dat deſen afgodt eygentlijck by den Duytſchen ghenoemt is geweeſt, *Heerman*, dat ſoo veel te ſegghen is gheweeſt, als den *Man ofte Godt van de leghers*,

afbreeckinghe des Landts van der Zee vergaen / ſulcx dat den Koompot nu ter tijdt niet dan water ende Zee en is / ghelijck men daghelijcx ſien mach / dat alle die ſchepen / die van Ooſten ofte Weſten t'Zierickzee uptter Zee komen / 'tzy in 't uptvaren / ofte in 't inkomen / den Koompot deur moeten paſſeren.

Van den oorſpronck der Stede van Mitelburch, de welcke die Hooftſtadt is van dat Eylandt van Walcheren, ende van Zeelandt.

HUgo Floriacenſis ſchrijft / na dat Zalandus 't Eylandt van Zeelandt ghe-ſticht hadde / dat hy doen midden in't Landt een Burch dede maecken / die welcke hy na ſynen vader Metellus noemde / van welcke Burcht na-maels een heerlijcke Stede ghemaeckt werdt / die men nu Mitelburch noemt / ghelijck men oock in de Epiſtolen van Eraſmus Roterodamus leſen mach / dat den name van der ſelver Stadt in Latijne is Metelliburgum. Nochtans woordet van de ghemeyne lieden in Duytſch / Middelburch ghe-heeten / om dattet midden in 't Lande van Walcheren gheleghen is.

In ſommighe Italiaenſche Chronijcken vindt men beſchreven in't generale / als die Romeynen in haer meeſte triumphe waren / dat ſy maer drie Burghen en hadden / die ſeer vermaert waren / eenen in Zeelandt / daer nu Middelburch ſtaet; den anderen in Languedorq Vranckrijck / daer nu Mompelliers ſtaet; ende den derden in Spangjen / daer nu Burgos ſtaet.

Waer hoe oudt dat deſe Stede van Middelburch is / ofte wieſe eerſt ghefundeert ende gheſticht ſoude moghen hebben / en konnen wy niet ſeer-kers afſchrijven / wantmen hupdenſdaeghs schrieven binnen Middelburch vindt / dattet een doorp ghenoemt was. Inſghelijcx iſſer binnen Middel-burch tweemael grooten brandt gheweeſt / ſulcx dattet Stadthuys / op 'twelcke veele oude geſten ende ſecreten van Zeelandt waren / metter Weſt-zijde van der Stede verbrande. Ter ſelver tijdt verbrande het Auguſtijne Clooſter / met half die Stede.

Binnen twee hondert jaren daer na / ofte wepnich min / na dat die ſom-mige ſchrijven / verbrande weder 'tderdendeel van der Stede aen de Noordt-zijde / ende d'Abdye / daer d'alderoudtſte Libraric doen ter tijdt was in Zeelandt / verbrande mede / met het Clooſter van den Bogaerden / dat on-lancx ghetimmert was / ende noch wel hondert heerſteden.

Binnen der Stede van Middelburch heeft voormaels een Burcht ofte Caſteel gheſtaen / waer af men noch op den dach van hupden die ſelve ſtrate / den Burch noemt. Ende der Stede principael wapen is noch eenen gulden Burch / in een roodt veldt.

Men vindt in ſommighe Vlaemſche Chronijcken beſchreven / als 't Graeffſchap van Vlaenderen ende Walcheren annex aen malkanderen waren /

Bzouwershaven / na dat wy in ſommighe Chzonijcken ende ghe-ſchziften bevonden hebben/ plach een haven te weſen/ daer dat meeſte bier. upt Hollandt inne quam/ waer af dattet ſpnen name ghekreghen heeft / 'twelck was eer die ſtroomen ende wateren in 't landt ſoo groot quamen. Ende in dien tijden plachmen 'tſelve bier / dat upt Hollandt te Bzouwershaven aenquam/ met ſchupten ofte klepne ſcheepkens over die veer-dens van den eplanden te bzenghen/ hoewel datter nochtans gheenen ſon-derlinghen vaert binnen den Lande van Heuden ofte Kogghe-ſchepen en was/ alſt op den dach van hupden ts. Ende aen Bzouwershaven is veel voorlandts aenghegroept ende ghewaſſen ſichtent dien tijdt.

Men bevindt in ſommige oude handtveſten oft pzivilegien/ bp diverſche Graven ende Heeren van Zeelandt / den Steden ofte Dorpen over vijf hondert jaren ghegont ende ghegheven / in de welcke handtveſten ende pzivilegien van Maes water ende Heyden Zee gementioneert wozdt/ 'twelcke van gheleerde ende onderſochte mannen van Zeelandt gheinterpzeteert wozdt/ dat als die handtveſten ende pzivilegien te dien tijden gegont ende ghegeven zijn/ gheen ſonderlinge groote ſchepen in Zeelandt en quamen/ dan ter Goeree/ in den Bziele / ofte in Nooztgouwe. Want 't Veere gat/ oft die Wielinghe / doen ter tijdt ſoo wel niet bekent en waren / om met ſchepen in te komen / als men in de groote Chzonijcke van Vlaenderen bpſonder ſien ende leſen mach.

Het thiende Capittel.

Van den principalen oorſpronck der Steden van Zeelandt.

Cornelius Tacitus, een vermaert Hiſtozpe-ſchzijver van den Romepnen/ beſchzijft meeſt wat ſommighe Kepſeren in Duptſchlandt bedzeven hebben/ ende hoe Claudius den Kepſer in 't Wout ſonder Ghenaden geweeſt ſoude hebben / welck Woudt van den ſommighe ghehouden wozdt voor Hollandt/ Zeelandt/ ende Vlaenderen. Ende dat Claudius die Kepſer/ ſeckere Caſteelen in Hollandt gemaeckt ſoude hebben / achtervolghende die Chzonijcken van Hollandt.

Andere gheleerde ſuſpiceren upt de namen der Steden van Zeelandt/ dat de Romepnen ſommighe Foztreſſen ende Caſteelen van Zeelandt ghe-maeckt ſouden hebben / van den welcken die ſommighe van den water bergaen zijn / ende van den ſommighen zijn ſichtent Steden ghemaeckt/ alſmen ſien mach bp Middelburch ende Romerſwale / welcke nu Steden ghewozden zijn.

Andere ſchzijven / datter een Foztreſſe ofte ſterckte in Zeelandt plach te weſen/ die van den Romepnen geſticht ende getimmert was/ ghenaemt den Roompot, ontrent den welcken Roompot 't Seheldt hem Oost ende Weſt ſpzepde. Waer is nu over die dzie hondert jaren / deur die groote af-

totter welcke veel ſchoone ſchepen pleghen te komen upt diverſche Landen. Want te Middelburch en was doen ter tijdt maer een weel van een haven/ ende nergens nae ſoo groote neeringhe/ alſſer op Aremuyen doen was. Welck Aremuyen een ſchoon dorp was/ daer een ſchoon Kercke ſtont ende een Reguliers Clooſter/ 't welck verſtelt werde/ ende werdt in den polder by der Veere ghefundeert/ daer't noch op deſer uyren ſtaet.

Aremuyen heeft mede ſijn ſingulaer Heeren ghehadt/ van de welcke noch ſommighe in't leven zijn/ die van een oude/ groote ſtamme ende ghe-ſlachte gheweeſt zijn/ ende hier voormaels aen 't Hups van Borſſele ende der Veere ghelijcklick dickwils zijn gheweeſt.

Die laetſte ende meeſte af-breckinge/ die Aremuyen geleden heeft/ was ten tijden van Heer Gillis van Aremuyen/ in't jaer M. C. C. C. C. ende acht en dertich. Nieu Aremuyen/ oft den Ooſtdijck van Middelburch/ is naerder handt ſeer op ghekomen/ ende een ſchoon dorp gheworden/ d'welcke onder de juriſdictie van Middelburch ſtaet/ daer nu ter tijdt de principale haven oft ree is van heel Zeelandt.

Van de oorſpronck der Stede van Zirinczee, welcke die Hooftſtadt van't Eylandt van Schouwen is in Zeelandt.

MEn vindt in de Hollandtſche Chronijcken/ die upt vele diverſche Autheuren gheopuleert zijn/ beſchreven/ hoe dat Tiringus/ die ſoone van Zalando/ van ſynen broeder upt Pannonien verdreven weſende/ is in de upterſte eynden ghekomen van den Lande/ om ſijn hanteringhe te doene/ d'welck was Herrinck-moer upt die ſchoren in Zeelandt te delven/ ende in aſſchen te branden/ welcke aſſchen men ſiedende was met ſoutwater in de Keeten/ ende alſoo geſoden weſende/ worde ſchoon wit ſout/ maer deur men ſept (nae dat die ſommighe gheleerde ſuſpiteren) dat Tiringus voor ghenoemt de konſte van alſoo 't ſout te maken/ in't Landt van Schouwen eerſtmael ghevonden ende begonnen heeft/ ende alſoo zijnſe in't Landt van Zeelandt aen de ſout-neeringhe ghekomen; 't welck noch dagelijckx t'Ziericzee/ te Romerſwale/ ter Goes/ ende op Aremuyen die groote ende meeſte neeringhe is van gantſch Zeelandt/ die men over vier hondert jaren/ ofte meer/ ghedaen heeft.

Andere ſchrijven/ dat deſe Tiringus (na wien die Stadt van Ziericzee haren naem voert) hem ſeer ſterckelijcken ter Ze ſoude geneert hebben/ ſo met viſſcherpen ende ander Zee-neeringe/ ende heeft aldaer een ſchoone woonſtede ghetimmert ende doen maecken.

In de Hiſtorie van Lotheringhe/ vintmen beſchreven/ dat Zalandus die Stede van Middelburch gheſticht ende ghefundeert ſoude hebben/ ende Tiringus die Stede van Ziericzee.

Dat Tiringus oft Zierick/ die Stede van Ziericzee ghefundeert ende ghe-

waren / dat die Graven haer habitatie ende woonſtede te Middelburch pleghen te hebben.

Andere ſchrijven / dat hier voormaels die Graven van Zeelandt ende Hollandt te Middelburch pleghen te woonen in't Graven-ſtraetken / daer nu 't Clooſter van s'Backx Graven hove ſtaet / dat wel eer s'Graven Hups ofte wooninghe gheweeſt is.

Men leeſt in ſommige Chronijcken / dat in 't jaer ons Salichmaeckers M C ende een en twintich / te Middelburch een Clooſter van den Reguliers Monicken was / die doe ter tijdt verſet werden / ende men ſtelde daer ander weder in / die men noch Premonſtrepten noemt / die aldaer op den dach van huyden noch zijn. Van welcke Clooſter / by Koninck Willems tijden / een Abdye ghemaeckt werdt / ende ſeer rijckelijck by hem begiftet. Die Kercke van der Abdye is de oudtſte Hooftkercke van Middelburch / maer inne veele diverſche Graven ende Gravinnen van Zeelandt ende Hollandt begraven ligghen.

By Koninck Willems tijden / en was Middelburch maer een woeſte ende onbewoonde Landtſtede / met aerde wallen ghefterckt / maer ſichtent dat de Steden van der Slups / Brugghe / ende oudt Armuyen vergaen zijn / iſt van daghe te daghe beter gheworden.

Middelburch is een Koopſtadt / die in veele diverſche Landen ſeer vermaerdt ende wel bekent is / als / in Spangien / Vranckrijcke / Portugale / Engelandt / Schotlandt / ende meer andere / byſonder om die groote diepte / ende Haven / die nu daer onlangs ghemaeckt is.

Inſghelijcx om die ſchoone Ree / die by den Oſtdijck van Aremuyen is / alſoo dat die ſchepen / upt wat Landen ſy ſouden moghen komen / ſonder zorghe ende perijckel ligghen mogen; ſulcx dat Middelburch die principaelſte haven van Zeelandt is gheworden / ende die vermaerſte Koopſtadt / wanter ſeer groote handelinge is / byſonder van koopmanſchappe / dieder gedaen werdt / van den goeden die upt Vranckrijcke ende Spangien komende zijn / na uptwijſen van deſe navolgende Latijnſche veerſkens:

Claſſifero portu, ac fida ſtatione carinis,
Metelli Burgum nobile conſpicitur.
Urbs populo gazaque potens, & amabilis extris,
Vix eſt in mundo clarius emporium.

Hoe recht ofte principael Aremuyen vergaen is, ende den Oſtdijck, welck men nu Aremuyen noemt, de Ree van Middelburch is.

Aremupen / als die ſommige ſchrijven / is nu bykans in't diepe / (Godt betert) 't welck deur grondtbraeckſelen ende afvallinghen vander Zee gheſchiet is / daer hier voormaels een ſchoone Ree ende havene geweeſt is / totter

Wzepſſchere/ daer na op de haven van Weſten-Schouwen/ende namaels op Wozdendamme; maer die ſchepen zyn ſe al quyte gewozden deur quade fozturne der Zee/ ſulcx datter achthien groote ſchepen in de Zee op een jaer bleven met volcke/ende al datter inne was.

Zirinczee is die oudſte/ ryckſte Stadt van Zeelandt/ die haer ſeer gheneerende is met viſſcherye/ landtneeringhe/ ſoutneeringhe/ om wit klepn ſout van grof te ſiedene/ daerſe meenige groote hupſen ende Keeten toe hebben/ in den welcken men 't ſout ſiedende is. Inſgelyck hebben ſy noch de Mer-neeringe/ daer veel lupden mede ryck oft bylter ghemaeckt wozden/ wantſe groot gheldt koſtende is eerſe gheplant/ ghewiet/ghedolven/ ende in ſacken ghebzocht wozdt/ waer toe groote hupſen ende ſtoven gheozdineert zyn.

Van den oorſpronck der Stede van Romerſwal, in Zuydt-Bevelandt.

IOannes Borſalus, wylen Heken van Zandenburch/ met meer andere Geographi/ noemen deſe Stede Romers wal, ofte Romers ſterckte/ waer upt ſy ſuſpiceren willen/ende vermoeden/ dat ten tyden van Julius Ceſar/ die Romeynen daer ontrent een fozteſſe ofte ſterckte ghehadt hebben/ die daer ghemaeckt was om den Capitepn van Bzabandt/ Druon Antigon ghenoemt/ alſmen leeſt in Commentar. Cæſaris lib. 4. mede te bedwinghen/ om dat Bzabandt deſe voozgnoemde Stede ſoo na by lach/ſulcx datter maer 't Scheldt tuſſchen en liep/ daer Bzabandt ende Zeelandt mede gheſcheyden wozden. Ende deſe Stede van Romerſwal voert een ſwaerdt in een roodt veldt vooz haer wapen/ waer upt men ſuſpiceren wilt/ dattet een van den oudtſten ende ſterckſte Steden van Zeelandt ghe-weeſt is. Die ſommighe zyn van een ander opinie/ maer lupdt ſeer fabuloos/ aengaende van den oozſpzonck deſer Stede/ ſegghende/ dat deſe Stede haren naem ſoude hebben van een weel/ die daer ontrent plach te weſen/ daer nu de Kercke ſtaet/ by den welcken weel eenen man woonde/ Reymer ghenaemt/ die daer eerſt ſoude begrepen ende begonnen hebben te ſtichten deſe Stede/ ende daer een Ghemeynte te vergaderen/ waer van deſe haren naem ſoude hebben Reymerſweel.

Weſe Stede wozdt in de Hollandtſche Chzonycken bekent in 't jaer M C C ende dertich. Inſgelyck 't Caſteel ofte Slot van plaepſance/ Lodijcke ghenaemt/ wiens Heeren ofte Jonckers hier voozmaels Heeren van Romerswal pleghen ghenaemt te wozden/ ende binnen deſe Stede ghegoet waren. Waer naeſt die twee hondert jaren ende meer/ heeft de Grave van Zeelandt die ſelve Stadt beſeten/ ende hem toe behoozt.

Weſe Stede plach hem ſeer ſterckelycken te generen/ ſoo met Keetneeringhe/ Mer-neeringe ende Landtneeringe/ waer af ſy maer een behouden en heeft/ te weten/ die Keetneerynghe van den witten ſout te maecken.

Ende

Ende de ſelve Stadt is by menſchen ghedencken ſeer ghedeſtrueert geweeſt van den brande. Maer in't jaer M C C C C C ende dertich / is deſe voorghenoemde Stadt by na gheheel ende al verdorven gheweeſt / met veel dorpen. Want alle die dorpen / met 't Caſteel van Lodijck / met alle die boomen ende bogaerden daer ontrent in deſe laetſte vloeden gheinundeert ende ingheloopen zijn / ſulcx dat te beduchten is / indien 't landt niet bedijckt en wordt / dat die ingheſetene ten laetſten de Stede ſullen moeten ruymen / ende deſolaet laten blijven.

Van der Stede vander Tholen.

DJe Stede vander Tholen wordt onder die oudtſte Steden van Zeelandt gereeckent / hoewel datſe aen de Brabandtſche zijde gelegen is.

Men vindt beſchreven / dat den Thol van Zeelandt daer plach te ligghen / daer't noch den naem Tholen af-voert / ende dattet de oudtſte ghepriviligieerde Stadt van Zeelandt gheweeſt is. Maer heeft veel diverſche Heeren ghehadt. Want hier voormaels heeftſe onder de Graven van Zeelandt geweeſt; daer naer onder Grave Jan van Henegouwe / Grave van Beaumont / van Bolops / die de ſelve Stadt ſeer dede verbeteren. Ende ſtondeerde daer in een Collegie van Canonijcken / dier noch ſupden op den dach is. Namaels is deſe Stadt weder onder 't Graefſchap van Zeelandt ghekomen / ende 'tis een proper Landt-ſtedeken / 't welck hem ſeer wel geneerende is / ſoo met landtneeringhe als met Wee te berepden.

Van den oorſpronck der Stede van der Goes, in Zuydt-Bevelandt gheleghen.

DJe Chronijcken van Hollandt / die altijdt anner den Chronijcken van Zeelandt gheweeſt hebben / en maecken gheen mentie ſonder linge van den oorſpronck der Stede van der Goes. Maer die ſommighe ſchrijven / dattet een Beerſe oſte Schor plach te zijn / ende daerom pleghen ſy veel ganſen ende beeſten te houden / die men albaer vet maeckende ende meſtende was.

Goes / als deſe teghenwoordighe Chronijcke begrepen werde / was een Stadt ſeer proper ende luſtich / rondtſomme met boomen ende boomgaerden beplandt / daer die ingheſetene hen ſeer wel geneeren / met de neeringhe der Kreten / om ſout daer in te berepden / met Wee-ſtoven / daer men de ſelve Wee in berepdt / ende noch met landtneeringhe / daer mede dat hem ſelven ſeer geneerende ende behelpende is.

In 't jaer ons Heeren M C C C ende twee / werdt Goes in de Chronijcken bekent / ſulcx dattet van ſommighe een Stadt / van andere een Slot ghenaemt wordt. Ende men vindt beſchreven / dat die Beyerſche Heeren / die voormaels Graven van Zeelandt ſouden gheweeſt hebben /

deſe Stadt ſeeckere Pzivilegien ende vzyheden van jaer-marckten/ weeckelicke-marckten ghegont ende ghegheven hebben/ mids datſe alle de dozpen van den lande ontrent haer hebben/ om aldaer ter merckt te komen.

Van ſommige Steden, die haer particuliere Heeren hebben.

Ende eerſt van Sinte Martens-Dijck.

DJe Stede ende 't Landt van Sinte Martens-Dijck / is bedijckt gheweeſt van den Bozſſelſche Heeren metter Suplen/ die aldaer haer meeſte reſidentie ghehadt hebben op 't Hups/ dat ſp hier doozmaels deden maecken/ 'twelcke ſeer fraey ende playſant is. Van welcke Heeren oozſpzonck hier nae in't verbolgen deſer Chzonijcken bzeeder geſchzeven ſal wozden.

't Stedeken van Sinte Martens-dijck/ is een pzoper Landt-ſtedeken/ daer af die ingheſetenen haer ſelven geneeren met Mee ende landteerinche/ in de welcke Stadt Heer Flozis van Bozſſele metter Suplen/ die tot ſijnre gheſellinne hadde Vzou Margrieta van Berghen op den Zoom/ een Canoniſie ghefondeert ende gheſtichț heeft/ ende ſeer rijckelijcken begaeft in ſpnen tijden.

Van den oorſpronck der Stede van der Veere,

in Walcheren.

VEere heeft ſpnen naem aldereerſt ghekreghen van een dozp/ d'welck Campen ghenoemt was/ in Nooꝛdt-Bevelandt ghelegen/ dat (Godt betert) ſichtent 't jaer M CCCCC ende dertich gheinundeert ende vergaen is. Men vint upt den gheſchziften ende oude ghemercken/ dattet Landt van der Veere tot vpkans over Schouwen ende Nooꝛdt-Bevelandt een groot wooꝛlandt al geweeſt is/ ende over die ander zijde Nooꝛt-Bevelandt ſeer bzeedt mede uptſtreckende was/ ſo dattter maer een kiepn veerken tuſſchen bepden geweeſt en is. Waer upt op den dach van hupden van ſommighe Geographi in Vzanckrijck / Campveer ghenaemt wozdt/ met den welcken naem Campveer de ſelve Stede wel bekent is. Maer dit wooꝛlandt van der Veere en was doen anders niet dan een ſchozre oft zandich landt onbepoldert; d'welck ſiende Heer Wolffaert van Bozſſele tot dier tijdt/ dede ſommighe polderen bedijcken/ ende hp dede op dit zandich landt maecken een Burcht oft Caſteel/ dat hp dede noemen Zandenburch, op 'twelck mijn Heere van Beveren op den dach van hupden ſpn reſidentie heeft / daer hp ſpn hof houdende is / ende beneffens der oude zalen van Zandenburch/ ſietmen noch hupdenſdaechs eenen hooghen Zandberch ligghende.

Binnen deſe vooꝛnoemde polders / die Heere Wolffaert van Bozſſele vooꝛgenoemt hadde doen bedijcken / wozdt een dweers-dijck ghemaeckt / ende

ende een Kercke daer by ghestight/ Zandÿck ghenaemt/ welcke altÿdt die Hooft-Kercke van Campveer ghweest is/ ende van meer ander Polders benoorden der Weere. Want die Pastoor van Zandÿck noch jaerlÿcx van die Veersche filiacie ontfanghende is.

In't voorghenoemde voorlandtsch Schor oft zandich Landt/ deurliep een kleyn weelken/ waer deur van daghe te dage veel volcx ende visschers metter woonen quamen/ soo dattet een Visschers Hieken gheworden is/ sulcx datter een Capelle ghetimmert werdt om den dienst Godts in te doene/ by welcke Capelle pleechtmen komen sien/ of de visschers upter Ze deur dit weelken quamen/ waer deur men dese Capelle/ op sÿn Zeeusche/ Kijckgau noemde/ den welcken naem noch hupden des daeghs der Capellen by ghebleven is. Ende is alsoo allencxkens een dorp gheworden/ daer doe een Parochie Kercke in ghemaeckt worde/ in't jaer M C C C ende twee en dertich.

Maer in't jaer M C C C ende acht en vÿfftich/ is Campveer een Stadt gheworden/ met poorten ende toorens bemuert ende bevesticht. Want de diepte begonste te beteren/ende 't Veergat is allencxkens wÿder ende dieper gheworden/soo datter een schoone ree ghewordt is/ daer veel schepen sÿn komen arriveren/ sulcx dattet/ sichtent nae dat die havene van Westen-Schouwen ende Vliete in Noordt-Bevelandt vergaen zÿn (die welcke twee schoone visscherÿ havenen waren) seer opghekomen ende een proper Stede ghewordt is/ daer groote neeringhe van de visscherÿe is/ als van Buysse / visscherÿ-Booten / Pincken / ende van groote schepen / als Koopvaerders/ na uptwÿsen deser navolghende Latÿnsche veersken:

Cœpta fui quondam, quo tempore rexit Holandos
Mascula progenies, o Ludovice, tua.
Trajectusque fui primum de nomine *Campes*,
Sicque ego Zelando nomine *Vera* vocor.
At nunc commoditas portus, statio faciliſque;
Me faciunt celebrem multa per ora virûm.
Me quoque nobilitat piscatio piscis h[illegible]ngi,
Multos prælauta conditione beans.

Hexastichon in laudem Veriæ.

Multis nominibus celebratur Veria, quamvis
Non multa oppidulum jugera connumeret.
Mercurius dexter, dexter Neptunus & ipse;
Nempe huc divitias mittit uterque suas.
Præque aliis florens generoso Principe, magna
Cum laude attollit sidera in alta caput.

Van

Van de Stede van Vliſſinghe, in Walcheren.

ANgaende den oorſpronck vander Stadt van Fleſſinge/en konnen wp niet ſeeckers gheſchrijven/waer van deſe Stede Fleſſinghe ghenoemt is/dan ſommighe ſchrijven ende ſegghen/'twelck ſeer fabuloos lupdt/dat in 't jaer na der gheboorten Chriſti/ ſes hondert ende twintich/ ten tijden dat S^t. Willeboordt in't leven was/ ende hadde te Weſtrappel dat heplich Evangelium ende gheloove Chriſti ghepredickt ende gheleert/ ende hp quam doen op een woeſte plaetſe/ daer veel onghemaniert volck woonde/ ende hp predickte henlieden daer/ maer ſp en wouden ſpn predicatie niet hooren/ doen ginck die heplighe man Willebrordus van daer met ſpn Diſcipulen/ ende liet daer een Fleſſe/ noemende daerom deſe plaetſe Fleſſinge, om dat hp ſpn Fleſſche daer ghelaten hadde/ ende ſichtent dien tijdt is deſe plaetſe Fleſſinge ghenoemt geweeſt; ende daer af voerenſe noch een Fleſſche in haer gemepn wapen. Voorder en vinden wp niet ſeeckers/ weerdich om ſchrijven/ dan dat Fleſſinge hier vooztijdts een viſſchers Hiecken gheweeſt is/ daer veel viſſchers pleghen te woonen/ ende was 't Weerken daer men in Vlaenderen over voer/ alſt noch is. Maer ſichtent dat Weſtrappelle ſoo ſeer vergaen is/ ende die Hont/ daer men over na Brabandt vaert/ ſoo rupme ende diepe ghewoorden is/ heeft de diepte voor Fleſſinghe van daghe te daghe beter ende rupmer gewoorden/ſoo men hupdenſdaeghs noch ſien mach/ dat voor de ſelve Stede ſoo felle water is/ alſt tot eenighe plaetſen in heel Zeelandt is.

Vliſſinghe woordt in de Chronijcken bekent in 't jaer M C C C ende vijf en tneghentich/ het heeft nochtans langhe tijdt een ghepriviligieerde Stede gheweeſt/ hoewel dat ſp gheen ſterckte ghehadt en heeft/ dan dat ſp binnen veertich jaren herwaerts/ met poorten/ veſten ende wallen/ ſeer gheſterckt is. Maer af Heer Adolph van Bourgoingnen/ Heere van Beveren/ van der Veere/ etc. den eerſten fundateur gheweeſt is/ dat nu op den dach van hupden een ſeer ſtercke Stede ghewoorden is/ daermen groote koopmanſchap doende is/ aengaende van haringh/ van viſſche/ die daer groot ende grof verkocht woordt bp ſoo menighen laſten; ſulcx datter veel koopliden upt diverſche Landen converſerende zijn/ om deſen harinck ofte viſch te koopen/ die dan in alle Landen gheſonden woordt/ deſghelijcx iſſer een groote vaerdt/ bpſonder op Engelandt ende Vranckrijck.

Van den oorſpronck van 't Stedeken van Cortgene, in Noordt-Bevelandt.

TEn tijden van Hertoch Willem van Beperen/ den drie en dertichſte Grave van Zeelandt/ was een Jonckher Philips van Borſſele ghenoemt/ die van der linagie ofte ſtamme der Borſſelſche Heeren was/ ende was Rentmeeſter Generael van Beweſter ende Ooſter Scheldt/ overmidts

ende een Kercke daer by ghesticht/ Tandÿck ghenaemt/ welcke altÿdt die Hooft-Kercke van Campveer gheweest is/ ende van meer ander Polders benoorden der Veere. Want die Pastoor van Tandÿck noch jaerlÿcx van die Veersche filiacie ontfanghende is.

In't voorghenoemde voorlandich Schor oft zandich Landt/ deurliep een kleyn weelken/ waer deur van daghe te dage veel volcx ende visschers metter woonen quamen/ soo dattet een Visschers Hieken gheworden is/ sulcx datter een Capelle ghetimmert werdt om den dienst Godts in te doene/ by welcke Capelle pleechtmen komen sien/ of de visschers upter Zee deur dit weelken quamen/ waer deur men dese Capelle/ op sÿn Zeusche/ Kijckgau noemde/ den welcken naem noch huyden des daeghs der Capellen by ghebleven is. Ende is alsoo allencxkens een dorp gheworden/ daer doe een Pÿochie Kercke in ghemaeckt wordt/ in't jaer M C C C ende twee en dertich.

Waer in't jaer M C C C ende acht en vÿfftich/ is Campveer een Stadt gheworden/ met poorten ende toorens bemuert ende bevesticht. Want de diepte begonste te beteren/ende 't Veergat is allencxkens wÿder ende dieper gheworden/soo datter een schoone ree gheworden is/ daer veel schepen sÿn komen arriveren/ sulckx dattet/ sichtent nae dat die havene van Westen-Schouwen ende Vliete in Noordt-Bevelandt vergaen zÿn (die welcke twee schoone visschers havenen waren) seer opghekomen ende een proper Stede gheworden is/ daer groote neeringhe van de visscherije is/ als van Bupssen / visschers-Booten / Pincken / ende van groote schepen / als koopvaerders/ na uptwÿsen deser navolghende Latÿnsche veersken:

Cœpta fui quondam, quo tempore rexit Holandos
Masçula progenies, o Ludovice, tua.
Trajectusque fui primum de nomine *Campe*;
Sicque ego Zelando nomine *Vera* vocor.
At nunc commoditas portus, statio faciliſque;
Me faciunt celebrem multa per ora virûm.
Me quoque nobilitat piscatio piscis h[illegible]ngi,
Multos prælauta conditione beans.

Hexastichon in laudem Veriæ.

Multis nominibus celebratur Veria, quamvis
Non multa oppidulum jugera connumeret.
Mercurius dexter, dexter Neptunus & ipse;
Nempe huc divitias mittit uterque suas.
Præque aliis florens generoso Principe, magna
Cum laude attollit sidera in alta caput.

Van

ſnſghelijcx nae oude gemercken ende Schepene bzieven/ zijn die Eplanden van Zeelandtaen ſommige plaetſen van den watere af gebzoocken/ die namaels wederom aenghewaſſen oft aenghegroepen zijn/ ende wder bedijckt. Ende ghemeerckt dat onſe voozſaten ſoo slap oft negligent in't ſchzijven gheweeſt hebben/ en heeft ons niet mogheliick gheweeſt/ dat wp die jaren ofte tijden reeht wel hebben konnen vinden. Waer wp lieden hebben die ſoo nae bp ghebzacht nae ons beſte vermeughen/ ſoo veel alſt ons mogheliick ende kenneliick was/ alſmen in het vervolch der Chzonijcken wel ſien ſal.

Ter aventueren dat onſe voozſaten ſoo negligent gheweeſt hebben/ is die cauſe van der afvallinghe ende deſolatie van den lande gheweeſt. Ende wederom die aenwaſſinghe is dickwils onſeecker gheweeſt/ die ſeer dickwils in Zeelandt gheſchiet is/ en is niet wel mogheliick te ſchzijven. Waer booz een ghemeyn ſpzeeck woozdt ghekomen is/ dat men in Vlaendt ende andere plaetſen ſeggghende is:

Zeelandt gheen landt, Ick houdet metten beyckart.

Walcheren is dat outſte Eplandt van Zeelandt/ waer in begrepen zijn vzie ſchoone Steden/ als/ Middelburch/ Campveer ende Fleſſinge/ met veel ſchoone bozpen ende heerlijckheden/ als/ Gode loff/ ſchijnbaer is/ liggende met dupnen aen den watere/ gelijck Hollandt ende Vlaenderen doet/ ende is aen de andere zijde met dijcken beſchut teghens 't water/ maer tis ſeer afghebzoocken/ bpſonder aen de zijde van Weſtcappel/ dat tweemael ingedijckt is. Want oude Weſt-Cappele nu verre in de Zee leyde/ daer men daghelijcx die viſch vanghende is; maer die laetſte inlaghe dattet binnen ghedijckt was/ en is noch gheen hondert jaren gheleden/ daer bzeeckt nu alle daghe meer af/ ſoo dattet met houten kiſten ende ſtoenen booz ghemaeckt is/ daer't bp onderhouden ende wederſtaen woozdt.

Mengaende de Polders benoozden der Veere/ zijn binnen vier hondert jaren bedijckt/ als voozen gheſepi is/ daert nu van daghe te daghe ſeer afbzeeckt/ 't welckmen met groote koſte reſiſteren moet om 'tlandt te houden. Oudt Arentupen/ ende 't Clooſter/ dat te Moztkeren ſtont/ zijn mede van grondtbzaeckſelen afghebzoocken. Ende over tſeventich jaren bzack ſoo ſeer tuſſchen den Ooſtdijck ende der Veere inne/ datmen daer eenen dijck innewaerdt legghen moeſte/ ghenaemt het Vingherlinck, 't welck noch den naem behouden heeft. Waer ſichtent is tuſſchen den Ooſtdijck ende der Stede van der Veere/ ſoo grooten ſchoz ende landt aenghegroepet/ ende daghelijckx noch meer aengroepende is/ ſoo dattet te vermoeden is/ noch ſoo groot te woꝛden/ dattet hem ſelven ſtrecken ſal tot aen die Aremuperſche poozte der Stede van der Veere.

Outrent Welſſinghe ende Vliſſinghe plaght mock mede ſeer af te bzeecken/ 't welck met grooter diligentien ende krachten van rijſen-hoofden ende groote ſtoenen/ der men daer legghende is/ onderſtaen woozdt.

Schouwen is een van den alderoudtſten Eylanden van Zeelandt/ liggende metten duynen aen't water / ghelijck Walcheren doet. Dit landt is tot verſcheyden plaetſen afghevallen ende ghebroocken van den watere/ ghelijck by Boydendamme/ daer't nu weder ſeer aenwaſt/ by Zupdtkercke/ daer't noch dagheliickx ſeer afbreeckt. Hier voormaels is ontrent Zupdtkercke wel een mijl landts / ſtreckende nae Noordt-Bevelandt/ lupten ghedijckt/ ſulcx dat doen ter tijdt 'twater alſoo naeuwe ende enghe was tuſſchen Noordt-Bevelandt ende Zupdtkercke / dat die vrouwen van beyden zijden malkanderen den borſtdoek overwierpen/ wanneer ſy haer kleeren waſſchende waren / 'twelck nu niet dan een ruyme Zee en is. Zupdtkercke is wederom inghelepdt/ ende is aen den nieuwen dijck ſo diepe / dat die landtlieden ſorghen datmen 't Landt van Schouwen dweers deur ſal moeten ſchepden. Waer aen de ander zijde Noordtwaerts/ is weder hier voormaels veel ſchoon landts bedijckt / als/ Noordtgouwen ende 't landt van Wzepſſchere / 'twelck ſchoonen waren / die binnen anderhalf hondert jaren daer aenghegroeyt ende ghewaſſen waren/ dat nochtans te voorens een ruyme Zee hadde gheweeſt / daer de ſchepen van Zierickzee in pleghen te komen / ende benoorden over Wapen by dat Schor/ Repen ghenoemt/ weder upt te varen. Ontrent Wzepſſchere begint het wederom ſeer in te breecken van groudtbraeckſelen. Waer die polders van Noordtgouwen en hebben gheen noodt / wantſe ſeer vaſtelijck bedijckt zijn. Ontrent Wzouwerſhaven zijn veel polders onlanckx bedijckt/ alſoo't ſchijnbaer is.

Wolffaertsdijck is een ſeer oudt Eylandt in der Chronijcken van Hollandt bekent/ in't jaer M C C acht en tachgentich/ ſulckx dat doen alle die Eylanden van Zeelandt inundeerden/ Wolffaertsdijck gheenen noodt hadden van water en kreech.

Sommighe ſchrijven/ dat dit landt die helft meerder plach te weſen aen de West-zijde nae Walcheren/ hoewel dattet nu ſoo kleyne is/ ende plach hem te ſtercken over Aremuyen/ daer doen ter tijdt meer landts was/ dan nu 't gheheel landt van Wolffaertsdijck groot is. Op welck landt / nae dat die ſommighe ſchrijven / twee ſchoone dorpen met twee caſteelen pleghen te ſtaen / waer af deen ghenoemt was/ Termuyen, ende d'ander Sabbinghe, ende noch een Stede die de Piet ghenaemt was/ dan den welcken wp den toorens geſien hebben in onſe tijden/ met meer ſtucken van oude timmeragie/ ende oock die Kercke. Want den toorens noch langhe ſtont nae dat die voorghenoemde Piet gheinundeert was/ ſoo dat hy eerſt omghevallen is in 't jaer M C C C C C en twaelf / inde maendt van Septembet/ deur eenen grooten ſtorm van winde.

Aen de Oost-zijde van Wolffaertsdijck is weder een groote ſchor aenghewaſſen/ 'twelck ten tijde van Hertoch Jan van Beyeren/ Oom van Wzou Jacoba/ bedijckt ende bepoldert was/ met 't dorp van Hongersdijck.

Ter ſelver tijdt/ ende te dezen/ quamen die Heuden ende Roggheſchepen in't Landt van Wolffaertſdijck in dat groote weel/ tuſſchen den Nieuwen dijck ende den Hongherdijcxſen nieuwen dijck/ daerſe nu bupten beyde die dijcken moeten in die Ooſterlandtſche havene komen.

Over Coztgenen bzeckätet aen Wolffaertsdijck/ deur de ſtercke ebbe ende grondtbzaeckſelen/ ſeer dagelijcx af/ maer aen die Weſt-zijde/ daer die Piete hier voozttijdts gheſtaen heeft/ waſtet wederom aen. Maer overmidts dat dit landt nu ſoo klepn is/ ende dagheliex ſoo veel grondtbzaeckſelen heeft/ ende veel laſts van den watere lijdt/ is te beduchten dat dit landt qualijck om houden weſen ſal/ ende is ſeer ſwaer vooz den ingheſetenen deſſelfs landts den dijck te houden/ want 'tſelve landt gheen dzie mijlen in't ronde groot en is/ daer af men van outs gemeynlijck ſept in rijme:

Zuydvliedt ende Schengen, Loopen beyde om ſtrengen,
Hebben haer vermeten, Willen Wolffaertſdijck noch op eeten.

Van den Eylanden van Zeelandt, die de meeſte ſchade van der inundatien gheleden, ende meeſt landts verlooren hebben.

Zupdt-Bevelandt/ dat 'tvermaerſte/ grootſte/ ende 'tbzeetſte Eylandt van Zeelandt plach te weſen/ daer twee pzoper Steden in gheleghen zijn/ als Comerſwael/ende Goes/ ende die meeſte ſchoonſte dozpen/ heeft veel afvallinghe ghehadt van lande aen de Bzabandtſche ende Vlaemſche zijde/ ontrent Baerlandt/ als 'tdozp van Oſtende/ Stuveſandt/ende Killandt. Ontrendt die dozpen Hauſwaert/ Nieuwelande/ ende Theraetſkercke heeft Zupdt-Bevelandt veel aenwaſſinghe ghehadt binnen hondert jaren/ wanter ſichtent veel diverſche polders ende dozpen bedijckt zijn/ als/ Hepnkens-ſandt/ ende meer andere. Men bedijckt hupden op den dach daer ontrent/ in't jaer vijfthien hondert achtren veertich/ eenen grooten polder/ de Craye ghenaemt. Ende overmidts dat deſe Eylanden alleene ſonder dupnen met haer dijcken in't water ligghen/ hebben ſy dickwils die meeſte ſchade gehadt by diverſche inundatien/ als wy leſen van't jaer M C C acht en tachtentich/ van 't jaer M C C C en vier/ ende van't jaer M C C C C ſeven en dertich/ ſo datter veel polders ende dozpen te dien tijden in Zupdt-Bevelandt inundeerden. Nochtans is die ſchadelijcxſte ende hinderlijcxſte inundatie geweeſt/ die 'tlandt van Zupdt-Bevelandt opt hadde/ in't jaer M C C C C C C en dertich/ den vijfden Novembzis/ want doen ter tijdt meer dozpen inundeerden/ dan't in alle voozleden inundatien ghedaen hadde/ als/ die heel Ooſtwaterighe metten dozpen/ ghenaemt Stoudee/ Couwerve/ Duvenee/ Lodijck/ den Bzouck/ die Kreecke/ Steenvliedt/ Evairtſwairt/ Ouwaerdinghe/ Killandt/ Crabbendijck/ Meere/ Nieuwelande/ de welcke noch al in't water ende in de Zee

dzijvende.

dijſvende zijn/ ende anders niet bedijckt en is dan die Stadt van Romerſwal alleen. In't ſelve jaer/ vijfthien hondert en dertich/ inundeerden die ſes Pzochien van de outſte polders van Bozſſele/ welcke landt hier voozmaels een van de outſte ende meeſte Eplanden geweeſt heeft in Zeelant/ en bedijckt was een Lupdt-Bevelandt/ als/ Monſter/ S. Katherinen/ Ooſtkercke/ Weſtkercke/ Wolfaertſdozp/ den Oevick/ waer in hier voozmaels de Heeren van Bozſſele haer reſidentie ghehadt hebben. Maer in't jaer vijfthien hondert een en dertich in den ſomer/ werdenſe weder bedijckt/ te weten/ deſe voozſeyde ſes Pzochien/ de welcke weder daer na in't jaer vijfthien hondert twee en dertich/ inundeerden/ ende blijven noch alle ſes dijſvende. In't ſelve jaer in den ſomer/ zijn in Lupdt-Bevelandt in de Ooſtwateringhe veel polders ende ſchoone dozpen begonnen te dijcken/ als/ Nieuwelande/ Meere/ Crabbendijcke/ Valckeniſſe/ den Bzouck/ Hanſwaert/ That/ Killandt/ ende meer andere ſchoone heerlijckheden. In't ſelfde jaer daer nae/ den tweeden Novembzis nae middernacht/ waſt weder alſulcken ſtozm ende hooge vloedt/ dat alle deſe nieuwe dijcken wederom deurbzaecken/ ſoo datter veel volcks verdzanck/ wijf ende kinderen/ ſonder ghetal/ wiens zielen Godt ontfermen wil. Ende 'tdozp/ ghenaemt ter Meere by Schoondee/ liep weder in/ ſoo datter meer dan vijftich perſoonen boven op't dack van den Kercken klommen/ om daer op te ſitten/ ende alſoo haer lijf te ſalveren/ die daer twee daghen ende dzie nachten ſonder eeten ende dzincken ſaten. Wit vernemende mijn Heer van Berghen/ Heer Jan (zaligher memozien) heeft derwaerts een ſchip gheſonden/ om 'tvolck haer lijf te berghen.

Cruinge/ met ſommighe andere dozpen in Lupdt-Bevelandt/ als Thet/ Nickelen oozdt/ ende den Agger/ zijn weder bedijckt ghewozden/ ende blijven bedijckt/ ſoo men ſien mach/ Gode lof. Maer 'tmeeſte deel van Ooſtwateringhe in Lupdt-Bevelandt/ vloept noch alle ghetijde upt ende in ontrent Romerſwale/ Lodijcke/ tot Perzickedamme toe/ ghelijck men ſien mach.

Vele geloovelijcke perſoonen/ bpſondere oude vermaerde lieden in Zeelandt/ ſuſpiceren ende ſeghghen/ hadden die dijcken in ſommighe Eplanden ende polders deſer ſelfder tijdt/ ſoo bzeedt/ hooghe ende dicke gheweeſt/ alſſe daer te voozen waren over vijftich jaren/ ende daer ontrent/ dattet te hoopen hadde gheweeſt/ dat ſommighe landen ſoo deſolaet niet en ſouden weſen/ alſſe nu ter tijdt/ Godt betert zijn. Hieromme behoozt men ſozghe booz die dijcken te bzaeghen.

Noozdt-Bevelandt is een van den oudſten Eplanden van Zeelandt/ dewelck ſonder duynen met ſijn dijcken rondtom in't water leydt. Dit landt/ als ſommighe ſchzijven/ heeft mede veel afbzeeckinghen van den lande gheleden deur diverſche grondtbzaeckſelen/ daer't nu wederom aengroept Noozdtwaert over Bozdendamme. Ende 'tis ſoo groot gheweeſt aen de Noozdt-zijde/ ontrent 'tdozp van den Wele/ datter noch dzie dozpen

ſtonden met ſeven hondert ghemeten landts/ welcke haer ſtreckende waren nae nieuwe Cats/ over Duyvelandt.

Sommige ſchrijven/ dat Noordt-Bevelandt hem bynaus aen Duyvelandt gheſtreckt heeft/ſoo datter maer de Scheldt alleene tuſſchen ende lieu. Dit ſelfde landt was gheinundeert in't jaer M C C tacht en tachtentich/ op Sinte Aechten dach / ende in't jaer M C C C en vier / op Sinte Katherinen dach / ende heeft ghedreven wel twintich jaer/ na ſommighe lieden opinie. Andere ſegghen / dattet ſeven jaer ghedreven ſoude hebben.

Vliete is gheinundeert gheweeſt ende lach gheheel ende al deſolaet/ de welck de Grave ſelve ſiende/ is in proprien perſoone 't ſelve komen doen bedijcken/maeckende daer een Keete/ diemen s'Graven Keete plach te noemen.

Dit landt was ſoo vruchtbaer als eenich landt in Zeelandt/ daer veel ſchoone dorpen in ſtonden/behalven 't Stedeken van Coxtgene/als/ Swolehercke/ Campe/ Wiſſenkercke/ Geertſdijck/ Welle/ Emeliſſe/ Cats/ Boecke/ Weele/ met meer Hyeken/ die mede Kercken ofte Capellen hadden/als/ Vliete/ Hamerſtee/ Guytſterſdijck/ ende diergelijcke. Maer die alderſchadelijckſte inundatie/ die dit landt opt gheſadt ende geleden heeft/ is gheheurt in't jaer M C C C C C ende dertich/ op Sinte Felix dach/ op den welcken gheheel Zeelandt inundeerde / alſoo men in dit dicht ende rijme ſien mach :

Op Leenaerts avondt leedt Zeelandt grooten druck,
Eolus blaeſt, Neptunus meeſt 't ongheluck.

Ende in den ſomer weder daer nae/ anno een en dertich/ iſt begonnen te dijcken/ bpſonder aen de Zupdt-zijde/ over Wolffaertsdijck/ daer die meeſte noodt was alſdoen/ maer overmidts groote diſcordie ende tweedracht/ met quaet regiment ende toeſicht (daer alle dinck bp vergaende is) bleeft onbedijckt/ dat alſdoen wel helpelijck gheweeſt ſoude hebben. Waer deur d'ingeſetenen 'tlandt rupmden/ ſo ſp eerſt mochten/ ende ſpreyden haer in alle die omliggende landen. Dit ſiende die van Coxtgenen ende Cats/ hoopende dattet landt namaels noch bepoldert ſoude werden/ hebben die van haer ſelven rontsom bepoldert / ende diergelijcke die van Cats ende Nieuwe Cats met eenen vaſten dijcke. Maer in 't jaer M C C C C C twee en dertich/ den tweeden Novembris ſnaehts/ ontrent drie uren/ quam weder een onverbolghen windt upt den Noordt-Weſten/ ſoo dattet ſoo hooghe vloepde/ dat 't Stedeken van Coxtgene / ende die polder van Cats wederom inundeerden. Ende op die tijdt verdroncken tot Coxtgene op haer bedde veel diverſche perſoonen/ beyde mannen / vrouwen ende kinderen/ niet wetende van den hoogen vloedt. Sommige ſalveerden haer lijf in 't hoochſte van de hupſen klimmende/ die daer bleven ſitten totter tijdt toe dat 't water werhgaende was/ ende die ſelfde worden van daer met ſchupten ghehaelt.

Te Catz merpude die lieden te landewaerts te gaene; op den dijck ſiende dat den dijck aen de ander zijde deur was/ liepen ſy nae eenen hooghen hil af werſ/ om 't lijf te ſalveren/ maer ſy werden (Godt beterr) verraſt/ ſoo dat 't water haer ſoo ſterckelijcke teghen quam/ datter meer dan hondert ende vijfticb perſonen verdroncken/ onder mans/ wijfs/ ende kinderen/ behalven die in't platte landt woonden. Ende ſichtent is heel Nooydt-Bevelandt blijven liggende/ dat ſeer te beklaghen is/ alſt noch opten dach van huyden doet. Dit voorſchreven verdriet ende jammer van deſe hooghe vloeden behoorden die Zeelanders wel ter-herten te nemen/ want hy ſpieghelt hem wel/ die hem aen een ander ſpieghelt.

Duyvelandt is mede een van de oudſte Eylanden van Zeelandt/ 't welck naetſomaen ſonder dijnen met ſijn dijcken in't water lepdt/ dat mede veel landts aldaer die Zuydt-zijde ende Weſt-zijde ontrent 't Dieken van Vpanen/ ende Weſt-waerts by Ouderkercken/ deur grontbraeckſelen verlooren heeft. Maer aen de Ooſt ende Nooydt-zijde heeftet veel aenwaſſinghe van ſchoren ende landts weder ghehadt/ want daer ontrent diverſche polders met twee dooren/ als/ Ooſterlandt ende Beoost-Duyvelandt bedijckt zijn. Duyvelandt/ nae dat die ſommighe ſchrijven/ heeft aen de Zuydt-zijde ſeer groot ende breedt gheweeſt/ ſoo datter 't landeken van Stavenijſſe bynaes aen plach te ſtrecken. Maer 't heeft groote ſchade in de voorſchreden vloeden/ in't jaer M C C acht en tachtentich/ ende in't jaer M C C C vier/ gehadt/ tot welcke tijdt veel landts van Duyvelandt ende Stavenijſſe buyten ghedijckt wordt.

In't jaer M C C C C C en neghen/ inundeerde 't landeken van Stavenijſſe/ 't welcke ſichtent dier tijdt niet bedijckt en is gheweeſt. Het was voormaels landeken.

In't jaer M C C C C C en dertich/ den vijfden Novembris/ inundeerde 't ghemeel landt van Duyvelandt/ behalven eenen polder/ 's Heer Jangslandt ghenoemt. Ende doen vielder een proper Capelleken om/ opten dijck voor Vlieryzee/ op Gouweveer met dertich heerſteden/ 't welck in den ſtorm van den erſten ghetijde was/ ende den dijck breef metten water mede. In't jaer M C C C C C een en dertich/ wordt Duyvelandt weder beverſcht/ op Sint Annen dach/ deur groote diligentie ende neerſtigheydt van den hoochghebooren Heere/ Heere Adolph van Bourgoingnen/ Heere van Beveren/ etc. maer Gouweveer wordt buyten bedijckt.

In't jaer M C C C C C twee en dertich vloeyde Duyvelandt weder ſune met de meeſtendeel van den lande/ die vier bannen/ als/ Oudekercke/ Nieuwekercke/ Capelle ende Wotlandt; maer die van Beoost-Duyvelandt/ van 's Heer Jangslandt/ ende van 't Ooſterlandt/ worden binnen der ſelver maendt weder beverſcht. In de baſten daer nae/ als Repnerus Snop/ Doctor in de Medecijnen/ ſchrijft/ quam Heer Adolph van Bourgoingnen/ Heere van Beveren voornoemt/ weder ſelver in perſoone/ aldaer blijvende tot dat 't landt bedijckt ende beverſcht ſoude weſen/ gheen

goudt/

goudt/ geldt/ noch ſilver ſparende. Ende 's Woſſdaeghs voor Hinxen/ wordt 'tlandt van Duyvelandt beverſcht ende toeghedijckt/ 'twelck nu (Gode lof) ſoo vruchtbaer wederom ghewonnen is/ als eenich landt in Zeelandt.

Weſt-Voorne/ oft 'tlandt van der Goeree/ is een Eylandeken/ liggende over 'tlandt van Schouwen/ recht over Brouwersshavene/ daer een Steedeken inne is/ ghenaemt Goeree/ liggende metter eender zijden aen den duynen/ aen d'ander zijde rondtsom in't water bepoldert/ 'twelck binnen eſeſtich jaren vier en twintich hondert ghemeten groot gheweeſt is/ maer en is nu niet boven elf hondert ghemeten groot/ 'twelck onder die limiten van Zeelandt mede ghereeckent wordt.

Oostvoorne/ welck aldernaeſt Weſtvoorne gelegen is/ wordt onder Hollandt ghereeckent/ daer den Briele die hooſtſtadt af is/ welck Eylandt ſeer groot is.

Men vindt in een oude Chronijcke/ wel twee hondert jaren oudt weſende/ te Rloetinghe in Zuydt-Bevelandt beſchreven/ dat die Stadt van den Briele/ een Zeeuſche Stadt ghereeckent is.

Philippus landt/ was een Eylandeken onlancx van Heer Philips/ de Baſtaert van Bourgoingnen/ bedijckt/ 'twelck liggende is over Sint Annen landt/ ende Bedoſt-Duyvelandt/ een proper polderken met een ſchoon dorp daer inne/ ghenoemt Philippus landt/ 'twelck een ſeer goet vruchtbaer landeken is ghewreſt van havere/ gheerſte/ ende ander koren/ maer 'theeft veel diverſche inundatien geleden/ als in't jaer M CCCCC ende elf/ in't jaer M CCCCC ende dertich/ nochtans is t'elcken beverſt ghewreſt.

In't jaer M CCCCC twee en dertich/ bevloeydet wederom in/ ende/ om dat die dijcken ſoo ſeer ghebroocken waren/ en iſt niet beverſt.

't Landt van der Tholen is een van den oudſte Eylanden van Zeelandt/ waer inne een proper Landt-ſtadt ſtaet/ Tholen ghenaemt/ welck landt bylands aen Brabandt palende is/ ſoo datter maer een beerken tuſſchen en is/ ende 'tis een vruchtbaer Landt/ vol dorpen/ ende wel bewoont.

't Landt van Sint Martensdijck/ is een oudt landt onder den Eylanden van Zeelandt ſeer vruchtbaer/ 'twelck gheen ſchade gheleden en heeft van d'inundatie/ ende is van den Borſſelſchen Heeren wel eer bedijckt ghewreſt/ hoe wel dattet nu op deſen tijdt Heer Maximiliaen van Egmondt/ (zaligher memorien) Grave van Bueren dochter toebehoort/ want daer gheen mans oire in dat ghelachte en is in't leven.

BYVOECHSEL.

HEt ghene de Eylanden, Steden, ende Dorpen van Zeelandt, van ontrent den jare 1500, tot 1550, zijnde onghevaerlijck vijftich jaren, door inbreucken van wateren verlooren hebben, hebbe ick goet gevonden naerstelijck uyt de oude landtsreeckeningen op te soecken, ende, soo veel hebbe konnen uytvinden, hier te vertoonen. De grootte van de landen werdt hier ghenomen, soo als die bevonden wierdt in den jare 1547, te weten.

In Walcheren, ten vollen schote.

Welsinge was groot by der breedte seven hondert ses en dertich en half Gemeten, acht en tachtich Roeden. Verloor door inundatie in't jaer 1527, ontrent Bamisse, by der breedte 29 Gem. 122 Roeden.

Vlissinghen was groot by der breedte, drie hondert seven ghemeten, drie en twintich Roeden. Doch zijn daer uytgheslagen in't jaer 1530, 12 Gem. 16 Roeden, ende in't jaer 1532, 9 Gemeten, 63 Roeden.

Costkercke was groot, by der breedte, drie duysent, vier hondert, twintich Ghemeten, neghen en seestich Roeden. In de jaren 1530, ende 1532, zijn daer van uytgheslaghen 42 Ghemeten.

In Borsselen, ten vollen schote.

Ellewoutsdijck ende *Ouderpe*, waren t'samen groot, by der breedte, drie *duysent*, acht hondert, acht en tneghentich ende een half Ghemeten, acht en vijftich en een halve Roede. Doch is daer in, in den Polder, ghenaemt den *Nieuwen Polder*, in't jaer 1504, gheschiet een uytslach, groot, by der breedte, 5 Gemet. 39 Roeden. Noch zijn daer uytgheslaghen in den jare 1507, 39 Gemet. 26 Roeden. Noch in de Prochie van *Ouderpe*, in Mey, jaers 1519, 55 Gemet. 167 Roeden. Noch is in den jare 1520, uytgheslaghen een Polder, ghenaemt *Oude Everinge*, groot by der breedte 160 Gemeten. Noch zijn 'tzedert de jaren 1530, ende 1532, in de Prochie van *Ellewoutsdijck* ende *Everingen*, uytgheslagen 34 Gemet. 3 Roeden. Noch zijn t'zedert de inundatien van de voornoemde jaren, in diversche blocken, by der breedte, uytgheslagen 331 Gemeten, 94 Roeden.

Oyssende ende *Oudekinsche kercke* waren groot, by der breedte, twee duysent, vijf hondert, twintich Ghemet. een en tneghentich Roeden. Doch zijn in de Prochie van *Baersdorp*, in den Polder *Voordelie*, in't jaer 1487, by der breedte, uytgeslagen, 17 Gemet. noch in den jare 1503, 33 Gemet. 90 Roed.

Noch in den Polder, genaemt *Nieuwe Pullie*, in Novembri, s'jaers 1499, 31 Ghemet. 100 Roeden. Noch in de Ooſtpolder, in Novembri, s'jaers 1513, 16 Gemeten. Noch in Junio 1513, 't Polderken, ghenaemt *Jan Pieterſen Polderken*, groot, by der breedte, 6 Gemet. Noch in 't jaer 1519, den 6 Febr. is bevloeyt een Polderken, ghenaemt, *Oude Pullien*, groot, by der breedte, 120 Gemet. Noch in den jare 1524, in Novembri, eenen Polder, ghenaemt den *Ooſtpolder*, groot, by der breedte, 30 Gemet. Noch is in den jare 1526, in Decembri, uytgheſlaghen een Inſate, groot, by der breedte, 32 Ghemet. Noch in Novembri, 1537, een Polder, genaemt, *Raemſpolder*, groot, by der breedte, 19 Ghemet. Noch in Novembri 1528, een Polder, ghenaemt, *Proviſoers Polder*, groot, by der breedte, 87 Ghemet. Noch is in den jare 1535, in Maert, uytgheſlaghen, in de Prochie van Ooſten ende Noordt-Polder, aldaer de inlaghe ende kercke doe uytgheſlaghen was, by der breedte 140 Ghemet.

Baerlandt ende *Bakenderp*, waren t'ſamen groot, by der breedte, vier duyſent, drie hondert, ſeven en dertich Gemeten, hondert negen en dertich Roeden. Doch in't nieuwe landt voor *Baerlandt*, in den *Langen Polder*, zijn in den jare 1488 uytgheſlagen, by der breedte, 17 Gemet. 37 Roeden. Noch in't *Nieuvelt*, voor *Baerlandt*, in Junio, s'jaers 1501, by der breedte, 22 Gemet. Noch in *Stuveſant*, voor *Baerlandt*, in Novembri, s'jaers 1501, 18 Ghemet. Noch in't jaer 1513, in den *Langen Polder*, voor *Baerlandt*, 40 Gemet. Noch in den jare 1522, in Meert, in den Polder, genaemt, *Hoppaert*, in't nieuwe landt voor *Baerlandt*, 13 Ghemet. Noch in den jare 1546, in den ſelven Polder, 15 Ghemet. 48 Roeden. Noch zijn in den *Langhen Polder*, van de jaren 1530, ende 1532, tot den jare 1542, uytgheſlagen 400 Gemet. Noch zijn daer in den jare 1547, uytgheſlagen 34 Ghemet. 22 Roeden.

In Zuydt-Bevelande, Beweſten Terſeke, ten vollen ſchote.

Tolzende binnen, groot, by der breedte, 1202 Gemet. 39 Roeden. *Couwerve*, groot 9023 Ghemet. 84 Roeden. *Sturmſande*, groot 519 Ghemet. wierden, midts d'inundatie gheſchiet in den jare 1530, deſolaet ghelaten, legghende metter Zee ghemeen.

Terſicke, was groot, by der breedte, twee duyſent ſes hondert en elf, ende half Ghemet, een halve Roede; doch verloor in de jaren 1530, ende 1532, daer de Middeldijck ende Dwarſdijck gheleyt was, 485 Ghemet. 132 Roeden.

Wemelinge, groot, by der breedte, negenthien hondert, en ſes Gemet.

hondert

hondert negen en twintich Roeden, verloor in't jaer 1547, 18 Ghemet. 133 Roeden.

Cattendijck, groot, by der breedte, negen hondert, twee en tſeſtich en half Ghemet; verloor in 't jaer 1512, elf Gemet. 36 Roeden: noch in den jare 1530, ende 1532, negenthien Gemet. vier en tnegentich Roeden.

Serarenſkercke, groot, by der breedte, drie duyſent ſes hondert, ſes Gemet. negen en veertich Roeden; verloor in den jare 1532, in de Prochie van Oreſande, uyt den Polder, genaemt, *'t Nieuw Polderken*, 15 Gemet. 3 Roeden.

Den Polder, geheeten *De ende*, ende *nieuwe Polder*, ghelegen ſoo in Borſſelen, als in Zuydt-Bevelandt. Beweſten Yerſicken, groot, ten halven ſchote, by der breedte, vier hondert een Gemet, negenthien Roeden. Daer van zijn in de jaren 1530, ende 1532, twee hondert vier en veertich Ghemet. negenthien Roeden uytgheſlagen.

In Zuydt-Bevelandt, Beweſten Yerſicke, ten halven ſchote.

Reimerſwale, groot, by der breedte, twee duyſent, vijf hondert een en tſeventich Gemet. 7 Roeden, liep den 5 Novemb. 1530 onder. Op den ſelven dach ende jare, zijn oock *Bromke*, groot veerthien hondert negen en vijftich *Gemet.* 66 Roeden; *Creke*, groot, ſes hondert twee en vijftich Gemet. acht en dertich Roeden; *Steenvliet*, groot, ſes hondert, ſes en vijftich Gemeten, 75 Roeden; *Everſtwaert* groot, elf hondert en tnegentich Gemeten, hondert elleven Roeden; *Schoudee*, groot, elf hondert, onder half Gemet. hondert dertich, en halve Roede; *Nieuwelande*, groot, twee duyſent, hondert een en tſeſtich Gemeten; *Swarte Weel*, groot, twee hondert en twaelf Gemeten, negen en dertich Roeden; *Tolzende buyten*, groot, vier hondert twee en vijftich Gemet. drie en tnegentich Roeden; *Diweneede*, groot, vijfthien hondert vijf en tnegentich Gemet. hondert achthien Roeden; *Seldijck*, groot, twee hondert acht en vijftich Gemet. 97 Roeden; *Lodijck*, groot, ſeven hondert en acht Gemet. 61 Roeden; *Nieuwerkercke*, groot, twee hondert ſeven en tſeſtich Gemet. hondert drie en dertich Roeden; *T'ſerpieters Polder*, groot, vijf hondert een en veertich Gemeten; *Maire*, groot, twee duyſent, twee hondert, acht en tſeſtich Gemet. 47 Roeden; *Rijlande*, groot, ſeventhien hondert een en tachgentich Gemet. 54 Roeden, gheheelijck ondergheloopen, met de Zee ghemeen leggende.

Sint Annen Polder, legghende neffens Reymerſwale, groot, ten halven ſchote, ſeſthien Ghemet. twee hondert en twintich Roeden, is gheheel ondergheloopen op het jaer 1546.

Valckeniſſe, groot, by der breedte, elf hondert ſes en tſeſtich en half Gemeten, hondert dertich en een halve Roeden. Hier van zijn in de jaren 1530, ende 1532, tot het jaer 1542, uytgeſlagen 486 Gemeten, 137 Roeden.

Sint Jooſt landt, groot, by der breedte, 840 Gemeten, van de welcke in de jaren 1530, ende 1532, zijn uytgeſlagen 136 Gemet. 97 Roeden.

Hinckenoort, groot, by der breedte, ſes hondert twee en tachtich Gemet. drie en dertich Roeden; ende *den Ouden Genſchen Polder*, groot, 854 Gemet. 101 Roeden, zijn gheinundeert, ende met de Zee gheheel gemeen gheworden in't jaer 1551, op den 13 Januarij. Deſghelijcx zijn op de ſelve dach ende jare, *Jan Arents Polder*, groot, 176 Gemet. 36 Roeden; *Colins Polder*, groot, 132 Gemeten; *Spiervliet*, groot, 68 Gemet. 133 Roeden; *t'Bad*, groot, 954 Ghemet. 100 Roeden; *Swaenhil*, groot, 182 Ghemet. 58 Roeden; ende neffens dien het voorghedachte *Sint Jooſt landt*, als oock *Den grooten Agger*, groot, twaelf hondert en vier Gemeten; met *Den kleynen Agger*, groot, 219 Gemeten, gheheelijck ondergheloopen.

In Noordt-Bevelandt, ten vollen ſchote.

't Nieuwe landt van Cats, groot, by der breedte, 688 Gemet. 142 Roeden; *Cats*, *Beweſten waels*, *Haemerſteede*, *Edekinge*, ende *Nieuwerkerck*, t'ſamen groot, 1322 Gemet. 88 Roeden; *'t Noordt-Ambacht van Ewelſſe*, ende *Ser Witte kinderen Ambacht*, groot, 1203 Gemet. 17 Roeden; *Wurde Meerſhouck*, groot, 286 Gemet. 22 Roeden; *Welle* ende *Coninckhem*, groot, 3568 Gemeten; *Geerſdijck* ende *Wiſſenkerck*, groot 3552 Gemeten; *Soetelinckercke*, groot, 753 Gemet. 21 Roeden; *Campen*, groot, 443 Gemet. 62 Roeden; zijn alle in den jare 1530 ondergeloopen, met de Zee gemeen leggende.

In Schouwen, ende d'omliggende landen.

't Seſte deel van *Zuydtlandt*, daer inne begrepen zijn de dorpen van *Zuydkerske*, *Brieſkercke*, ende *S. Jacobs Kercke*, was groot, by der breedte, ten vollen ſchote, twee duyſent, vier hondert, vijf en tſeventich Gemeten, hondert drie en tſeſtich Roeden. Van deſe zijn uytgeſlagen zedert den jare 1475, tot den jare 1556, negenthien hondert en ſes Gemeten, acht en dertich Roeden. Ende noch van nieuws in den jare 1559, twee en tſeventich Gemeten, een en veertich Roeden.

De Prochie van *Renghierſkercke*, groot, by der breedte, ten vollen ſchote, vier hondert, derthien Gemeten, ſes Roeden. Daer van zijn in den jare 1558, uytgheſlagen 69 Gemeten, 190 Roeden.

T'zegg-

T'Zeggambocht, groot, by der breedte, ten vollen ſchote, ſeven hondert acht en tachgentich Gemeten, negen en dertich Roeden. Hier van zijn in den jare 1548, uytgheſlagen, vijfthien Gemeten, tſeſtich Roeden.

'tWeſt-Ambacht van Haemſtede, groot, by der breedte, elf hondert ende elf Gemeten, drie en tſeſtich Roeden; ende *Armoederhouck*, groot, 298 Gemeten, 83 Roeden. Daer van zijn uytgheſlaghen tot den jare 1548, 312 Gemeten, 68 Roeden.

Sint Jeroens Polder, groot, ten halven ſchote, by der breedte, 22 Gemeten, in den 5 van November, s'jaers 1530, gheheel ondergheloopen.

De Prochie van *Burch*, *Clauſkinderen*, ende *Weſtlandt*, groot, te weten, *Burch*, neghen hondert en drie Gemeten, ſeven en veertich Roeden; *Clauſkinderen*, hondert een en twintich Gemet. ſes en veertich Roeden; ende *Weſtlandt*, drie hondert en tachgentich Gemeten, vijf en tſeſtich Roeden. Daer van zijn op den 7 Octob. 1472, met de Prochie van *Clauſkinderen*, bevloeyt 752 Ghemeten.

De Prochie van *Capelle*, in Duvelandt, groot, by der breedte, ten vollen ſchote, ſes hondert acht en tachgentich Gemet. hondert en twintich Roeden. Hier van zijn in de jaren 1530, ende 1532, uytgheſlaghen, ende tot opmaeckinghe van dijcken, berooft 134 Gemeten.

De Prochie van *Nieuwerkercke*, in Duvelandt, groot, by der breedte, ten vollen ſchote, 2912 Gemet. 77 Roeden. Hier van zijn in den jare 1544, gherooft ende uytgheladen 11 Gemet. 108 Roeden.

De Prochie van *Oudekercke*, in Duvelandt, groot, ten vollen ſchote, by der breedte, twee duyſent, vijf en dertich Ghemeten, hondert neghenthien Roeden. Daer af zijn uytgeſlagen en berooft, 230 Gemet. 106 Roeden.

Den Polder van *Spoitwijck*, groot, by de breedte, tſeventich Ghemeten. Deſe Polder is gheheel inghegaen ende bevloeyt, op den elf duyſent Maechden avondt, des jaers 1477.

'tLandeken van *Alſtekleyne*, in Duvelandt, groot, ten vollen ſchote, by de breedte, een en tachgentich Ghemeten, hondert en vijfthien Roeden. Daer af zijn door de inundatien van de jaren 1530, ende 1532, geheel uytghekart ende uytgheladen, 8 Gemeten, 108 Roeden.

Sint Philipslandt, groot, ten halven ſchote, by de breedte, elf hondert ende vijftich Ghemeten, twee en tachgentich Roeden. Welck landt ende Prochie op den 2 Novemb. 1532, geheelijck onderliep ende bevloeyde.

Stavenisſe, groot, by der breedte, ten halven ſchote, boven alle uytſlagen van den jare 1455, ende daer te vooren, ſeſthien hondert en acht Ghemeten,

twee en dertich Roeden, maeckende ten vollen ſchote, acht hondert en vier Gemeten, een en tnegentich Roeden. Deſe is gheheelijck ondergeloopen op S. Coſmas ende Damianus dach, in't jaer 1509.

De Polder van *Kempſhoffſtede*, groot, ten halven ſchote, by de breedte, vijf hondert en tſeventich Gemeten. Daer van zijn ſoo uytgheſlaghen, als berooft, in den jare 1532, vijf en dertich Gemeten.

De Polder van *Moggerſhil*, gheleghen aen *Kempſhoffſtede*, groot, by der breedte, ten halven ſchote, twee hondert acht en tachgentich Gemeten. Daer van ſijn uytgheſlaghen ende uytgheladen, in den jare 1532, hondert drie en veertich Gemeten.

De Polder van *Mimden*, groot, hondert acht en tachgentich koſtbare Gemeten, is geheelijck in den jare 1552, ondergheloopen.

De Polder van *Vryberghen*, groot, twee hondert Gemeten, is in den jare 1511, bereden ende oock ondergheloopen.

't Polderken van *Nieuwſtryen*, groot, by der breedte, tot een derdendeel ſchots, twee hondert ende thien Gemeten. Daer van zijn in de jaren 1530, ende 1541, t'ſamen uytgheſlaghen 36 Gemeten.

Het twaelfde Capittel.

Van ſommige Eylanden van Zeelandt, oft Polders, die onlanck bedijckt zijn, ende die minſte ſchade ghehadt hebben.

Aen Wilhelmsen/ in Ooſterſcheldt/ ende aen Heer Adolphs plate/ die alſoo ghenaemt wordt/ om datſe Heer Adolph van Kleve/ Heere van Ravenſtein/ eerſt bepoldert heeft/ hoewel datſe nochtans ghemeynlijcken ghenaemt wordt Oolkens plaete, ſijn onlanckx veel polders bedijckt gheweeſt/ met veel ſchoone dorpen ende vruchtbaer landts. Als/ 't dorp/ ghenaemt die Oude Tonge/ ende 't dorp/ ghenaemt die Nieuwe Tonge/ met een ſchoon dorp ende polder/ ghenaemt Somerſdijck/ Herkinghen/ ende Dierghelijcke. Inghelijckx iſſer noch aen een ſchoone polder/ ghenaemt Dierickx-Landt/ ende een dorp/ ghenaemt die Stadt/ met een ſchoonen polder/ met meer ander polders ende dorpen/ tot twintich toe/ waer van te lanck waer te ſchrijven.

Dit Landt is gheleghen rontſom met ſijn dijcken in't water/ over Beooſt-Buyvelandt/ tuſſchen 't water van Steenberghen ende der Goeree/ alſmen in de Zeelandtſche Kaerte ſien mach/ die onlanckx nieuwelijck ghemaeckt is van Mr. Jacob van Deventer ſeer konſtelijck/ in't jaer ons Heeren M C C C C C negen en veertich. Dit Landt is bykans

ſoo groot in't begrijp als eenich Eylandt in Zeelandt/ de welck binnen hondert en tachgentich ofte tneghentich jaren meeſtendeel bedijckt is. Maer de eerſte beginſel is gheweeſt ten tijden van Hartoch Raerle van Bourgoingnien.

In't jaer M C C C C C dertich/ ende twee en dertich/ heeft 't Landt van der Tonghe ſchade gheleden/ ſoo dat die dijcken ontrent Oolkens plate ſeer ghebroocken waren/ die welcke onlanckx daer nae gheholpen en gherſtaureert zijn geweeſt van den Heere van Molenbaps/ dier Heer af is.

Sint Annen Landt/ Moggers-Hil/ Rems Hofſtede/ ende meer ander Polders zijn mede aenghegroepdt ende aenghewaſſen aen 't landt van Sint Martensdijck/ 'twelck binnen tſeventich jaren herwaerts bepolderd ende bedijckt is/ een ſchoon landt/ ſeer vruchtbaer/ met diverſche polders/ daer een dorp in gheleghen is/ ghenaemt Sint Annen Landt/ in't welcke een Clooſter van Cruys-Broeders gheſtaen heeft/ dat nu vergaen is.

Dit Landt heeft in de laetſte inundatie ſchade aen de dijcken gheleden/ die hoyts daer nae weder gheholpen ende ghemaeckt werden/ ende is ligghende recht over Vpanen in Vuylandt/ ſtreckende bykans aen 't Landt van der Tholen/ datter maer een Veerken tuſſchen en is.

Poortvliet/ Voſſemare/ zijn mede aenghewaſſen/ ende om 't landt van der Tholen ghegroept ende bepoldert/ een ſeer vruchtbaer landt/ 'twelck mede ſchade gheleden heeft aen ſijn dijcken van de inundatie/ maer 'landt van Voſſemare en is niet gheinundeert/ noch en heeft gheen ſonderlinghe ſchade gheleden.

Het derthiende Capittel.

Van ſommighe oude Havens ofte Reen, daer die meeſte Haringh-Buyſſen af pleghen te varen, ende nu vergaen zijn.

Vyt Wzepffchere/ nae dat veele diverſche Authoren in Zeelandt ſchrijven/ plach de vermaertſte Haven ende Ree van 'landt van Schouwen te weſen/ daer alle de meeſte menichte van Buyſſen ofte Harinck-ſchuyten af pleghen te varen/ 'twelck naeſt die hondert jaren voor deſen teghenwoordigen tijdt vergaen is. Van Weſten-Schouwen pleghen veel diverſche koopvaerders Ooſt ende Weſt te varen/ diergelijcke Heuden/ Roggeſchepen ende ander ſchepen/ ende meer Harinck-Buyſſen/ dan op deſe tijdt van eenighe Havenen in Walcheren af varende zijn/ 'twelcke nu al vergaen is binnen vijftich jaren herwaerts/ om dat die havene ſoo verſlijmt ende te niete ghegaen is. In Weſten-Schouwen ſtaet noch te deſer tijdt alſoo ſchoone en luſtighe Kercke/ alſmen op eenighe dorpen in Zeelandt veel vindt/ ende heeft een vzeve van boomen aen beyde zijden van der

ſtraten

ſtraten ter Kercke toe gheſadt/ met veel ſchoone huyſen/ daer die fraepſte kelders in waren/ al hadde het een Stadt geweeſt/ 't welck nu al te ſamen ſoo vergaen is/ datter nauwe thien huyſen nu ter tijdt en ſtaen.

Vliete in Noordt-Bevelandt/ 't welck een viſſchers Hiecken was/ placht over t ſeventich jaren een ſchoon haven te weſen/ daer meer Buyſſen af voeren/ dan 't nu van eenige havene in Zeelandt doet. Soo iſt gebeurt datter in de Harinck-teelt dertich Buyſſen van daer geſepit zijn om den harinck te vangen/ de welcke in de Zee gekomen weſende/ by ſtorm en onweder gebleven zijn/ ſoo datter niet een menſche te lande af en quam. Ende deſe dertich Buyſſen uptgeſeplt weſende/ ſouder noch ontrent der nacht eenen anderen Stierman met ſyn Buyſſe uptgheſeplt hebbben/ ten hadde gedaen 't Zebaer/ ofte/ alſmen 't hier in Zeelandt noemt/ Calvaer Hayman, dat aen den Stierman hem ſoo ſeer ſtrijckende was/ ſoo dat hy ſeyde: Beeſtken, waerſclout ghy my, ick ſal liever t'huys blijven. Ende die Stierman niet wetende/ dat deſe dertich Buyſſen gebleven waren/ is op dat pas t'huys ghebleven/ ende heeft alſoo ſyn lijf behouden.

Ter Vlete heeft een ſchoon Capelle gheſtaen/ die alſoo groot was/ al hadde het eer Pzochie-Kercke gheweeſt. Insghelijcx heeftet een ppoper Caſteel gheſtaen/ daer Jonckers ende Heerſchappen doen ter tijdt op woonden.

EYNDE

Van het eerſte deel deſer Chronijcke, beſchreven door Johan Reigersberge.

BE-

BESCHRIIVINGHE
van de
EYLANDEN,
ende
STEDEN
van
ZEELANDT,
door
MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

BESCHRIIVINGE
Van
ZEELANDT,
in't ghemeyn,

Door

MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

Ghelegentheyt van Zeelandt.

ZEelandt, een van de voornaemſte Landen, ende het naemkundichſte, ſterckſte, ende machtichſte Eylandt van heel Nederlandt, ſtreckt ſich in het Noorden naer Hollandt, van het welcke het door den boeſem van de Zee, genoemt Flacké, afgheſcheyden wordt; in het Zuyden naer Vlaenderen, ende den ſlinckeren arm van de Schelde, de Hondt gheſeght; in het Weſten naer Engelandt ende de wilde Zee, wijdt ende zijdts omringht van het water, ende in verſcheyden Eylanden ghеſplitſt.

Doch, om de ghelegentheyt van dit Landt uyt den hemel ſelfs kendtbaer te maecken, moet men weten, dat de nieuwe ende verſochtſte beſchrijvers van den cloot der aerden, het begin van de *Longitudo* nemen van den Meridiaen, die daer loopt over *Pico de Teide*, eenen hooghen, ſpitſen bergh, hebbende de ghedaente van een ſuyckerbroodt, ſtaende op *Teneriffa*, een van de Canariſche Eylanden. Maer hoe verre den ſelven Meridiaen van die van Zeelandt af ghelegen is, kan men voor als noch niet ſoo ſeecker ſtellen, als wel van de *Latitudo* ofte *Polus hoochte*, ghedaen kan werden; door dien, ſoo veel tot onſer kenniſſe ghekomen is, aldaer noch gheenen Eclipſis in de Mane, by een verſochte Hemelskondigher, waerghenomen is. Niet te min ſullen de voornoemde *Longitudo*, neffens de *Latitudo*, alhier beſchrijven, na de meeſte ſeeckerheyt, die wy teghenwoordich daer van konnen hebben, volghende de onderrechtinghe ons daer van ghedaen by den ſeer

gheachten Heer *Everſdijck*, waerde Raadt van de Kamer van Reeckeninge in Zeelandt, in deſe ende deſghelijcke konſten ſeer ervaren.

Nicolaes Copernicus, heeft op den 5 November des jaers 1500, binnen Romen acht ghenomen op den Eclipſis der Manen, daer van hy het rechte midden bevonden heeft te vallen 14 uyren, 0 minuten, naer den middach. Maer na de reeckeninghe van den hoochgheleerden Hemelkondigher, *Philippus Lanſbergius*, daer op oock gelet hebbende in Zeelandt, ſoude 'tmidden van den gedachten Eclipſis ter Goes hebben gheſien gheweeſt op den voorſchreven 5 November, 14 uyren, 43 minuten, naer den middagh. Sulcks dat den Meridiaen van der Goes, 43 uyr-minuten (dat zijn 10 gr. 45 minuten) weſtelijcker ſoude legghen als die van Romen. De Stadt van Romen werdt in den nieuwen Atlas, in de Italiaenſche Caerten, gheſtelt op 32 graden, 2 minuten *Longitudo*, beooſten de voorſz. *Pico*. Waer van ghetogen de 10 gr. 45 minuten, die de Stadt vander Goes weſtelijcker light als Romen; reſteeren noch 21 gr. 17 minuten voor de *Longitudo* der Stede Goes; ende de *Latitudo* aldaer is 51 gr. 31 minuten, zijnde de ſelve parallele, daer op de Stadt Middelburch in Zeelandt, als oock mede Londen in Engelandt, zijn ghelegghen.

Na deſe *Longitudo* en *Latitudo* vander Goes, ſullen wy die van de andere Steden van Zeelandt afmeten na proportie van hunne reſpective diſtantien, genomen uyt den grooten Atlas; ende komen de ſelve te vallen als volght;

	Longitudo.		*Latitudo.*	
	Gr.	l.	Gr.	l.
Middelburch ——	21.	0.	—— 51.	31.
Vliſſinghe ——	20.	57.	—— 51.	27.
Vere ——	21.	4.	—— 51.	34.
Arnemuyden ——	21.	3½.	—— 51.	31.
Goes ——	21.	17.	—— 51.	31.
Zierickzee ——	21.	17.	—— 51.	40.
Bronwerſhaven ——	21.	17.	—— 51.	45.
Tholen ——	21.	37.	—— 51.	32.

Den langhſten dagh is in Zeelandt van 16 uyren, 25 minuten; ende den kortſten van 7 uyren, 35 minuten.

Een graet veranderinghe van *Longitudo* in de parallele van Zeelandt, is 95½ mijlen, daer van de 15 een graet in *Latitudo* maecken.

Over-

Oorſpronck van den naem van Zeelandt, als ook eenighe ſonderlinge Zeden ende woorden, by den inwoonderen ghebruyckt, herkomſtich van de oude Deenen.

Willem Heda laet ſich verluyden in het leven van Hungerus, de elfde Biſſcop van Utrecht, dat het niet ongerijmt ſoude weſen, den oorſpronck van den naem van Zeelandt te halen uyt het Griecxſche woordt *Chelada*, het welck een ſchip beteyckent. Het is wel waer dat χελάνδιον by Cedrenus voor een ſeecker gheſtalte van ſchepen ghenomen werdt; men mach ook niet ontkennen dat Zeelandt van ouder tijden ſeer ſchiprijck gheweeſt is; echter nochtans kan men dit verdichſel van Heda, als onghevoechlijck ende belachlijck verwerpen, door dien daer ter weereldt gheen reden is, waerom men die naem van de Griecken, met de welcke de Zeelanders geen gemeynſchap gehadt hebben, ſoude halen. Ende waer ſoude men een Duytſcher woordt, als *Zeelandt*, konnen vinden? het welck een Eylandt, niet alleen by den ouden Deenen, maer ook Vrieſen beteyckent.

Hier van komt het dat den naem van Zeelandt in oude ſchriften, niet alleen aen dit Landt, maer ook andere in Nederlandt gheghéven werdt. Het welcke ick hier voor al hebbe moeten aenteyckenen, om dat bevinde ſommige, door ghelijckheyt van eenen ende den ſelven naem bedrogen, dit Eylandt plotſelijck toegheſchreven te hebben, het welck aen andere ghegheven ende ghelaten moet werden.

Ick ondervinde dat gheheel Vrieſlandt eertijdts verdeelt is gheweeſt in ſeven deelen, welcke *Zeelanden* ghenoemt werden. Waer door niet alleen alle de Vrieſen, in oude brieven, *Zeelanders* gheheeten worden, maer ook Weſt-Vrieſlandt, dat men anders Noordt-Hollandt ofte Waterlandt noemt, den naem van *Zeelandt* eertijdts heeft ghedraghen.

In de Vrieſſche Opſtalboomſche rechten, ghemaeckt in den jare 1323, is dit op de twee ende twintichſte Keure te leſen; *Si quis Zelandinus in aliam Zelandiam per querimoniam pecunia, vel rei cujuslibet venerit, infra triduum finem negotii ſui per judices conſequatur. Sin autem, in expenſis judicis, & Griemanni, & conjudicum ſuorum maneat, quouſque finem ſui negotii per judices conſequatur.* Onder my beruſt die ſelfde Keure in ouder Vrieſche tale geſchreven, in de welcke het Latijnſche dus vertaelt werdt; *Soec is huck Zelandre fuert in een oer Zeland on clage mara of minra, ſo ſchillet hin da riuchteren binna trin deghuen helpa; hoder redis ief riuchtis duaſe dit naet, ſo ſchil di clager weſſa op des Griemans koſt ende ſynre fiana, al ont dio claghe eint ſe aider mit rede ief*

mit rinchte is. Jae, in den ſelven jare is de verdeelinghe van Vrieſlandt in ſeven Zeelanden aldus beſchreven ende beveſt gheworden; *Hyr bigint fan da ſaun Zelanden des ganſen landis fan Freeſland mei ſyn tobiheer ende eylanden.*

Dat aerſte Zeland dat is Weſt-Freeſland, bi dio oder ſida des Zees, alſe, Heeru, Enchuſen, Medenblic, &c. Hwelc di Grewa fan Holland him haet onderdenich macked haet alder aerſt.

Dat oder is ſtreckende fan Staten to Lioward, &c.

Dat tredde is heten Aeſtergo, mei al Smellinga land, &c.

Dat ferda is Stellingwerf, Schoterwerf, &c. Steenwijck, ende al Drentland.

Dat fijfde Zeland is Langwald, Freedwald, Humers, &c.

Dat ſexte Zeland is Eemda, mit al Eemderland, &c.

Dat ſevende Zeland is Ruſtringaland, Winingaland ende Buthiaingheraland.

Dit zijn die Zeelanders, van de welcke ſoo veel by Ubbo Emmius, Farmerius, Siccama, ende andere Vrieſche Schrijvers is te leſen; welcke oock neffens dien ons leeren, dat het woordt *Zeelandt*, in die grijſe Vrieſche tale, niet anders als een Eylandt beteyckent.

Hier blijckt dan, waerom dit Landt, het welck wy voornemens zijn nu wat naerder te beſchrijven, den naem van *Zeelandt* draeght; als beſtaende uyt Eylanden, rondtſomme omringht, ende doorloopen, ja dickmael door inbreucken der dijcken, overloopen van ende met het gheweldt der wateren. Het is wel waer dat *Zee* ende *Landt* ſeer van den anderen zijn onderſcheyden; echter nochtans het mengelmoes, dat Zee ende aerde hier ende daer maecken in de Noordtſche gedeelten van de weereldt, hebben veroorſaeckt het vermengelen van namen, onder de welcke die van *Zeelandt*, *Vrieſlandt*, *Iſlandt*, ende *Waterlandt*, voornementlijck uytſteecken.

Ende door dien in Denemarcken in ouder tijden, ende noch heden ten daghe beroemt is het Eylandt van *Zeelandt* ofte *Zaeylandt*, ſoo als andere ſchrijven, ende het voor ſeecker te houden is, dat ontrent den jare acht hondert naer ons liefs Heers gheboorte, de Denen, die onder den naem van *Noordt-mannen* ofte *Noordt-luyden* oock bekent ſtaen, uyt het ghedachte Eylandt vertrocken, ende in deſe Landen ghekomen, ende door gheweldt van wapenen, oock van dit Eylandt meeſter gheworden zijn, ſoo en is het niet buyten reden, dat men aenneme het gevoelen van die ghene, die giſſen dat die Denen haer verlaten Vaderlandt met deſe name, ſoo wel over een komende met de gheſtalte van dit Landt, wel hebben willen vernamen; even ghelijck wy noch ſien ghebeuren, dat de Portugieſen met de Spangjaerts, ende de Hollanders met de Zeelanders, tot eere ende eeuwige geheucheniſſe.

van

van haer gheboortplaetſe verſcheyden oorden van de Ooſterſche of Weſterſche Indien, die van haer vaderlandt ontleende namen, *Hiſpania*, *Hiſpaniola*, *Batavia*, ende dierghelijcke meer andere hebben ghegheven.

De waerheydt van deſe meyninghe, als oock het miſverſtandt van de ghemeyne Chronijck-ſchrijvers van Hollandt ende Zeelandt, verhalende dat ten tijden van den eerſten Grave Dirck, de Deenen wederom gheheelijck uyt deſe Landen verdreven zijn ghevvorden, kan men duydelijck oock beweeren uyt vele overblijfſelen van de olde Deenen, in de tale van de Zeelanders, ghebruyckende vele woorden, die in de nabuyrighe Landen ongehoort zijn, noch huyden ten daghe te vinden. Die alle hier voor den dach, ende tot haer eerſte beginſel, ende Deenſchen oorſpronck te brenghen, ſoude ons te verre van ons voornemen verrucken, ende een kleyn ſtaeltjen daer van te vertoonen, ſal hier ghenoech weſen.

Smelt noemen de Zeelanders een kleyn, ſmal viſchken, dat, by het leege water, uyt het ſtrandt ofte de heyde ghefteecken wordt. By den olden Deenen werdt inſghelijcx ſulcke ſmalle viſch, als ſpierinck, ende andere, *Smelt* gheſeght.

De ſelve benaemen alle plaetſen, ende ſlicken van de Zee opgheworpen, ende noch ſomwijlen beſproeyt, *ſkorre*, ende ſoodanige racken, *ſ'korredal*; ende is dat woordt, van de ſelfde beteyckeninghe by den Zeelanders daghelijcx te hooren.

Veynoot, *Veynoot*, *Vennoot*, *Vengnoot*, *Veyngnoot*, (want dus verſcheyden werdt dit woordt gheſchreven ende uytgheſproocken) heeft by den Zeelanders de beduydinghe van een maet, macker, medtgheſel, ende mannen, die in eenen dienſt, ende werck beſich zijn; ende werdt in de oude Zeeuſche Keuren, ſpreeckende van de viſſcheryen, den bootſgheſellen ghegheven. Dit vriendelijcke woordt komt oock voort uyt het ſuere Noorden, ende is afkomſtich van deſe olde Deenen, die hare ghetrouwe vrienden met den naem van *Vinut* begroeten; ende *Vinuthova* noemen de hoofden, of de waerdichſte van haer vrienden.

De ſelfde inwoonders van het koude Noorden, hebben het landt, daer de Zeelanders haren brandt ofte torf plachten uyt te delven, buyten alle twijffel den naem van *Darie* ofte *Darinck* oock ghegheven. Want branden was by haer te ſeggen, *Darren*, ende *Darra* wierde een oven ofte heertſteen ghenoemt.

Deſghelijcx *barſe*, voor een ſchip; *abeel*, voor een dreve ende beplantinge van boomen, (deſe naem werdt ſoodanighe plaetſen in Walcheren, ende elders

elders in Zeelandt noch ghegeven,) *filt*, voor ſout; *hieken*, voor een kleyn ghehuchtjen; *gouw*, voor een waterloop; (waer van den naem van *Noortgouwe* komt) *woor*, voor ruychte, die de Zee, neffens het ſandt, opſmijt; (hier van daen komt de naem van *Oteſandt*, ofte, om beter te ſegghen, *Woreſandt*,) *harde*, voor ſeer, (waer van in de oudtſte brieven van Zeelandt dickmael te leſen is, *harde lieve*, *harde mogende*,) ende noch een groote menichte van andere, den Zeelanders eyghen zijnde, woorden ende manieren van ſpreecken, zijn van den Deenen afghekomen.

Het woordeken *Schote*, in Zeelandt van oudts ghebruyckt, om daer mede de ſchotbare landen te beteyckenen, ſchijnt ſijnen oorſpronck te hebben van de oude maniere der Deenen, de welcke plachten in het gheven ofte verkoopen van ſeecker ſtuck landts, het ſelve ommegaende te beteyckenen, ende de eynden daer van met wat begraeſt landt te beſtroyen, het welcke by haer *Schoteren* ghenoemt wierde, ſoo als dat *Johannes Adolphus Cyprem* van Sleſwich, verhaelt op het ſeſthiende Capittel des tweeden Boecx van de Hiſtorie der Biſcoppen van Sleſwich.

Eyghen naemen oock, eertijdts by den mannen in Zeelandt ghevoert, ſmaecken alle naer Deenſch bloedt; als, *Wisto*, *Poppo*, *Stepo*, *Biggo*, *Syger*, *Gerolf*, *Waddo*, *Uffin*, *Vanno*, *Moneken*, *Slabbaert*, zijnde nu ſelden te vinden, als met der tijdt ſmaeckelijcker gheworden zijnde de namen van alſulcke, die het Kerſten weſen met haer preecke, ſtichtelijck leven, ende vergieten van haer bloedt, ghevordert ende gheveſt hebben; echter nochtans overich in oude brieven, hier ende daer in dit werck te leſen, als noch duerende namen van plaetſen, ghelijck *Biggenkercke*, *Popkenſburch*, ende meer andere, in Zeelandt te vinden.

Door gheheel Denemarcken, als oock in Zeelandt, zijn noch te ſien veel hillen ofte berchſkens, met menſchen handen ghemaeckt, die aldaer *Kibl*, dat een hooghte te ſegghen is, ghenoemt werden. Deſe wierden ghemaeckt, ofte om ſich daer op te berghen teghen de vloedt van de Zee, ofte tot een teecken van aldaer ter plaetſe bevochten zeghe, ofte tot begravinge van voorname Heeren ende Helden, werdende noch aldaer, als ſy afgekert werden, veelderhande wapenen, ende ander tuych ghevonden, het welcke men, neffens den dooden, onder de aerde ghewoon was te begraven.

Oock plachtmen aldaer met kampe alle onderlinghe twiſt onder de ingeſetenen te beſliſſen ende te neder te legghen; een ſchendighe maniere van doen, nochtans eertijdts oock dapper ghepleecht in Zeelandt; tot dat by verſcheyden Keuren, op hare plaetſe in het volghende te leſen, deſe wijſe

van

van doen verboden is gheworden ; ghelijck oock de Deenen ſelfs daer van met der tijdt afſtandt ghedaen hebben. Dit is het ghene ick noodich ghevonden hebbe, als ſmaeckende naer de oude Deenſche tale ende zeden, hier-voor den dach te brenghen, op dat het te minder vreemt ſoude ſchijnen, den naem van dit Zeelandt, van het Deenſche Zeelandt af te halen.

Taelſcheidinghen tuſſchen Zeelandt ende de naeſt aengrenſende landen, Vlaenderen, Hollandt, ende Brabandt.

WAt voor eerſt Vlaenderen belanght, tuſſchen haer ende Zeelandt placht in verre na ſulcke holle ende wijde Zee niet te loopen. Vele Hiſtoriſchrijvers ghetuyghen, dat een groot ghedeelte van Zeelandt aen Vlaenderen eertijdts vaſt gheweeſt is, ende dat die Vlaminghen daer over oock eertijdts recht op Zeelandt ghevoordert hebben, doch dat door kracht ende gheweldt van de Zee, deſe landen ten laetſten van den anderen gheruckt zijn. Want, ontrent het jaer 980, liet Otto de derde, Keyſer, een watergraft ſchieren, die van hem by de Latijnſche Schrijvers, *Foſſa Ottoniana*, in het Duytſch, *Hotzont*, ende huyden ten daghe van den ghemeenen man, ghewoon zijnde dierghelijcke naemen door wechneminghe van eenighe letteren te bekrompen, de *Hont* ghenoemt werdt. Want in ouder tijden plachmen deſe naem met een *H* te ſpellen, *Hotto*, ghelijck *Hludovicus*, ende dierghelijcke meer andere. *Zondt*, beteyckent *water*. Waer van noch in ghebruyck is den naem van *Zondtvloet*. Deſe waterſloot gheſchoten zijnde, ende teghen den aenſtoot ende aendrangh van de Zee met ſluyſen wel voorſien zijnde, heeft het over de drie hondert jaren ghehouden, tot dat eyndelijck in den jare 1377, naer het ghetuyghenisſe van de naerſtighe Vlaemſche Hiſtoriſchrijver Melerus, de volle Zee die overſtolpt heeft, maeckende tuſſchen Zeelandt ende Vlaenderen die ſchrickelijcke ſchuere, die noch op den dach van huyden te ſien is. My is voorgekomen een Landtcaerte van de gheleghentheyt van Vlaenderen ende Zeelandt, ghemaeckt ten tijde van Guido van Dampier, Grave van Vlaenderen, in 't jaer 1274, over een komende met een ghelijcke caerte, ende opſchrift, beruſtende ten Rade van Vlaenderen, tot Gendt, alwaer dit volgende te leſen is. *Anno 980, waren de duynen doorgraven tuſſchen Vlaenderen ende Zeelandt, by Keyſer Otto, datmen noemt de Wielinge, eertijdts genaemt de Otto-gracht, tot Gendt in de Scheldt.*

Anno 1173, was ſoo grooten opperwater, dat den dijck dentbrack tot Damme, dat men daer naer noemt Hontsdamme.

Anno 1377, *den* 12 *November, ten tyde van Graef Lodewijck van Male, braecken de dijcken aen de Wielinghe deur, ende verdroncken deſe naervolghende Proechien; d'Piet, de Stadt Biervliet, Willemme Clooſter, Bemylle, Rouſſelaere, Iſendijcke, Ellemaere, Schorndijcke, Gaerniſſe, St. Niclas, St. Margriete, Ooſtmanſke, Ste Jans, St. Cateryne, Haemere, Cnudekercke, Watervliet, Nievelle, Huygevliet, Bruchoute, Volmerbecke.* Deſe zijn de voornaemſte oploopen ende inbreucken van wateren, die ſulcke breedte van Zee, tuſſchen Zeelandt ende Vlaenderen ghemaeckt hebben.

Aengaende de palen van 't gheſach van die van Zeelandt te water, loopende naer, ende voorby Vlaenderen, het is ſulcx, dat den Waterbailliuw, houdende ſijn woonplaetſe te Middelburch, ſijn geſach heeft tot aen den Vlaemſchen kandt, ende voorts t'enden de Wielinghen tot Grevelinghe toe, alſoo den Grave van Vlaenderen gheen juriſdictie te water en heeft. In de oudſte reeckeninghen van de Waterbailiuwen van Zeelandt, werdt van hare juriſdictie ende limiten verklaert als hier volght: *Te weten, dat de Juriſdictie van de Bailinſchap hem extenderende is, beginnende in de Wielingen, de Honte, tot Soeftinghe toe, lancx Vlaenderen, alſoo aldaer ontrent ghelegen gheen juriſdictie en hebben; gaende ſoo voorts lancx den ſtroom van Beweſterſchelde voorby Bergen, Reymerſwale, Goes, Cats, Cortieen, ende ſoo voort aen.* Ghelijck ſulcx wel uytdruckelijck aenghetoghen wordt in ſeecker Acte van de Heeren van der Finantien, aengaende 'tnemen van kenniſſe over delicten, ende andere ſaecken te water vallende, gepaſſeert te Bruſſele den 20 Julij, des jaers 1562, ende onder de papieren van de Graeflijckheyt van Zeelandt te vinden.

Dit blijckt oock uyt d'inſtructie voor den Baillin van den watere in Zeelandt, by de Ed: Heeren Gecommitteerde Raden van de Ed: Mo: Heeren Staten van Zeelandt, ghearreſteert op den 9 Junij, 1581; in de welcke op het begin ſtaet het naervolghende:

De juriſdictie van't ſelve Bailinſchap van den watere ſal hem extenderen, beginnende van de Wielingen af, alſoo van Vlaenderen de Honte op tot Saiſtinge toe, ende alſoo langhs de Zeekuſten, midts dat d'Officiers van Vlaenderen gheen juriſdictie en hebben op gheene feyten ofte breucken binnen ſcheepsboordt ghebeurt zijnde, noch oock op eenighe gheviſchte anckers, kabels, ofte andere verdroncken goeden; ende voorts de ſtroom Beweſterſchelde voorby Berghen, Reymerſwale, Goes, Cats, Cortkene, &c. Ende ſal den ſelven Baillin kenniſſe nemen van alle delicten die gheſchien binnen ſcheepsboordt, ſoo wel binnen eenighe havenen, als in de Zee.

Zeelandt is altijdt oock gheweeſt een onderſcheyden Graefſchap van het

Graef-

Graefſchap van Hollandt. Want ſelfs in den jare 1433 ghekomen zijnde, met andere landen, onder den Hertoghe van Burgundien, weſende alſdoen Hertoghe van Brabandt, ende Grave van Vlaenderen, is nochtans ghebleven in ſijn gheheel, ſoo wel in aenſien van de hoogheydt, ende voordeelen den Grave van Zeelandt aldaer toebehoorende, nopende ſijne revenue, domeynen, ende inkomſten, als in opſicht van Steden ende inwoonders van den ſelven lande, nopende henluyder rechten, privilegien, handtveſten, ende oude ghewoonten, ſonder dat de ſhalven oyt eenighe unie, commixtie ofte gheneenſchap gheweeſt is, ofte oock gebleven d'een met den anderen. Gelijck dan oock van ouder tijden aen af, Hollandt ende Zeelandt, onder eenen Prince ſtaende, ten ſelven aenſien altijdt onderſcheyden zijn gheweeſt. De oude ende teghenwoordighe regeringhe van dit Landt mach een yeder daer van overtuyghen. Soo dat uyt onwetenheyt ofte quaetwilligheyt, eenighe uytheemſche ende inlandtſche Schrijvers valſchelijck ſegghen, dat Zeelandt een *Appendix*, ofte aenhanghſel van Vlaenderen ofte Hollandt geweeſt ſoude hebben, ofte noch ſoude weſen. Immers hadde die deftighe Schrijver, ende naerſtighe onderſoecker van de gheſchiedeniſſen in Nederlandt voorghevallen, dan ſomtijdts wat verruckt in zijde te kieſen, Pontus Heuterus, in ſijn *boeck* van oudt ende nieuw Nederlandt niet moeten ſchrijven, op het 9 capittel van 't tweede boeck; Dat Zeelandt altijdt onder Hollandt ghehoort heeft, ende dat de Graven van Hollandt ghebruyckt hebben in hare titulen, den naem van Hollandt ende Zeelandt; niet dat het verſcheyden Graefſchappen waren; maer om dat men doe begonde eer te ſtellen in ſijn titulen met veel woorden te bekleeden. Het naeſt voorgaende, van ons voortghebracht, doodt dit ſijn ſegghen.

Dit dan alleen is waerachtich, dat de Hollanders ende Zeelanders, grenſende naeſt aen den anderen, altijdt beſich met eene ende de ſelfde ſchipvaert, ende ſoo vreemde, als onderlinghe handelinge van koopmanſchappe, ende over eenelijcke hondert jaren gheſtaen hebbende onder het gheſach van de ſelfde Graven, zijn van over oude ende grijſe tijden, om nu niet te ſpreecken van nieuwe ende naeuwe verbonden, in de laetſte jaren ende verandeninghen heylichlijck opgemaeckt, ende tot noch toe onderhouden, teghen den alghemeynen, ende het op deſe twee landen meeſt gheladen hebbende vyandt, den Koninck van Spangjen, gheweeſt oude ende ghetrouwe broeders, ende lieve vrienden, ſeer naeuw verplicht ende verknocht aen elckanderen, yeder van haer des anderen welſtandt ofte ongheluck voor het ſijne altijdt reeckenende, ende, niet ſonder groote reden, achtende, dat haer

beyder ſtaet, door onderlinghe ghetrouwigheyt ende eendracht, onbeweechelijck ende onoverwinnelijck, teghen alle macht van de quaetwillighe, ſtaende kan blijven. Dit is de reden, dat de Graven, deſe twee landen onder hare heerſchappye gekregen hebbende, niet vermochten haer van den anderen te ſcheyden ofte te vervreemden. De aenſtaende brief, die ons geworden is door gonſte van den achtbaren ende hooghgeleerden Heer, *Johan de Brune*, Secretaris ende Griffier van de Kamer van Reeckeninge, in Zeelandt, mach voor een onwederſpreeckelijcke ghetuyghe daer toe dienen;

COndt zy allen luden, dat wy Baeroets, Ridderen ende Knapen, ende Steden, die, by ontbieden ons liefs Heeren, Hertoghen Aelbrechts van Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieſlandt, ghekomen zijn op dat daghvaerdt tot Sinte Geerden Berge, op Sinte Marcus dagh, in't jaer ons Heeren, duyſent drie hondert ende vier en tſeſtich, ende andere Ridders, ende Knapen, Steden, ende ghemeente, der welke zeghele aen deſen cedelen ghedruckt zijn; overmidts dat onſe lieve Heere voorſz aen ons begheert heeft, dat wy hem weghe wijſen, ende informeren wouden naer onſes verſtandenisſe ende vroedſchap, ende na dat wy van onſen ouderen ende van onſen voorvaders vernemen konnen, wat rechte ofte goede toebehooren mochten onſer liever Vrouwen, der Coninginnen van Ingelandt, by doode ons liefs Heeren Grave Willems, die te Valenchijne ruſtde, Graven Willems ſijns zoons, ende den Keyſerinnen, of andere beſterfte daer uyt reerende; ſoo hebben wy ons beraden ende beſproocken metten oudſten, ende metten vroedſten, die wy ghereycken konden, een yeghelijck in den hoecke, aldaer hy gheſeten is.

Ende vinden, dat Grave Jan, des Grave Florens zone, beſat ende behelt die Graveſchap van Hollandt, van Zeelandt, ende die Heerlyckheyt van Vrieſlandt, ende ſtarf ſonder kindt; ende quamen doe alinge aen de Grave Jan van Henegouwe, die des Graven Florens moeyen zone was, overmidts dat hy die oudſte was van den erfghenamen; nochtans warenre die van Hennenbergh, alhoe namaeghs van eenre jonger zuſteren, dier gheen recht aen en hadden, noch en eyſchten; ende deſe ſelve Grave Jan van Henegouwe hadde drie broeders, die noch recht en hadden, noch en eyſchten, midts dat ſy jonghere waren. Item, na de doodt des Graven Jans, quamen deſe Graveſchappen metten Graveſchap van Henegouwen, aen ſijnen oudſten zone, die hiet Grave Willem, die te Valenchijne ruſt; ende ſijn broeder, en ſijn zuſter en hadder, noch en eyſchter recht aen. Van deſen beſtarft voort op Grave Willem, die ten Vrieſen bleef, die't ruſtelijck beſat, ſonder aentale van ſyne zuſtere; ende na ſyne doot, want hy geen kindt en liet, quamt op dier Keyſerinnen, ſyne outſte zuſtere,

zuſtere, die't beſat ter tijdt toe, dat ſy't horen zone Hertoghe Willem overgaf, ende maeckten by den Keuren ende den Lande.

Alſoo dat wy vinden by ouden tijden, datmen die Graefſchap niet deelen en mochte, noch ſchuldich en was te deelen; ende en konnen niet ghevinden noch ghemercken, naer onſer verſtandeniſſe, ende vijf zinne, dat yemandt recht heeft, kleyn oft groot, aen den Graefſchappen van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieſlandt, dan Hertoghe Willem, onſe gherechts Heere, ende Hertogh Aelbrecht, alſe Ruwaert, alſoo langhe als hy in der ſieckten blijft, ende leeft. Ende naer Hertoghe Willems doodt, alſoo Hertoghe Aelbrechts brieven begrijpen. In oirconde van deſen, ſoo hebben wy onſen zeghelen hier aen gedruckt, in den jare ende opten dagh voorſchreven.

Deſe naeuwe verbinteniſſe, ende de ghewoonlijckſte zetelſtoel van de gemeyne Graven in Hollandt, heeft ghemaeckt, dat in de laetſte tijden die van Hollandt ende Zeelandt onder de ſelfde Stedehouders gheſtaen hebben; dat de monimenten ende brieven van Zeelandt, in de Reeckenkamer in Hollandt zijn bewaert gheworden; dat oock in alle beden ende ſubventien, die men den Grave doende was, uyt noodtſaecken van oorloghen, ende andere dienſten, die van Zeelandt plachten te ghelden den derden penninck van dat Hollandt toeſtaende ende ghevende was. Het eerſte duert noch; het tweede is, naer deſe inlandtſche oorloghen, die van Zeelandt opgherecht hebbende een byſondere Kamer van Reeckeninge, ende het derde al ten tijden ende meeſt door aenhouden van Philips van Burgundien, ghetrout hebbende Vrouwe Anna van Borſſelen, Vrouwe van ter Veere ende Vliſſingen, als wanneer Zeelandt begonnen heeft op haet ſelven de toeghelaene beden op te brenghen, verandert gheworden. Immers is Zeelandt, onder dit, alsoock ſtaende onder de ſelfde Stedehouders met die van Hollandt, in alle hare byſondere hoogheyt ende recht, onvermenght ghebleven. De Hoven van Juſtitie, ghehouden in den Haghe, hebben ſy noch tot den huydighendach ghemeyn met den anderen.

Wat aengaet de paelſcheydinghe van deſe landen, komt ons voor al voor die, van de welcke wel duydelijck ghewach ghemaeckt werdt in de Keure van Zeelandt, op het 23 Artijckel van het vierde Capittel, alwaer aldus gheſeght werdt; *Item, dat alle de ghene, die woonen tuſſchen* Borniſſe, *ende* Heydenzee, *ſullen weſen onder deſe Keure, ende onder die gherechte, uytgenomen Middelburch, Ziericzee, Domburch, Weſtcappelen, ende Beſouten lande, in andere punctten ende articulen, daer deſe Keure gheene mentie af en maeckt; ende*

behouden de Heerſchappen ende Edelmannen van den Lande heur rechten ende privilegien, henlieden binnen henlieden Heerlyckheyt toebehoorende, ende die blijven onverminderd. Jae, van deſe palen ſpreecken oock de alderoudtſte Keuren, ten tijden van Koninck Willem, aen dien van Middelburch ende andere Steden ghegheven, werdende de boeten vergroot, als den Grave tuſſchen Borniſſe ende Heydenzee ſoude weſen, dat is, in Zeelandt, ſoo als de ſin ghenoechſaem mede brenght; werdende niet ſonder reden de miſdaden ende breucken ſwaerder gheſchat in het byweſen, als in het afweſen van den Grave.

De veranderinghe van namen, door verloop van tijden, opghekomen, ende de eenvoudicheyt van de voorleden eeuwe in het ſtellen van der landen palen, maecken dat men deſe niet heel duydelijck kan aenwijſen, ende daer over tot noch toe ghetwiſt werdt. Men gheloöft in Zeelandt, dat *Borniſſe* ghelegen heeft in het landt van Overmaes, op het water, ghenaemt *Koedoot*, in de landtcaerte noch bekent, by Portugael, werdende ghehouden voor de oude ſcheede tuſſchen Hollandt ende Zeelandt; ende ſchijnt ter ſelver plaetſe daer van noch overich ende bekent ghebleven te zijn den naem *Perniſſe*, gheleghen over Schiedam, zijnde, dat veeltijdts gheſchiet, de *B* in een *P* verwiſſelt.

Deſe giſſinghe ſteunt op goede reden. Want, dat het jeghenwoordighe *Perniſſe*, eertijdts *Borniſſe* ghenoemt is gheweeſt, ende *Borniſſe* in deſe ſtreeck gheleghen heeft, mach wel blijcken uyt de paelſcheydinghe, ghemaeckt by den Heere van Putten ende Stryen, in den jare 1314, tuſſchen de landen van Voorne, Putte, Stryen, ende Breda; in de welcke aldus ſtaet;

Dit is de Herſchepie, die myn Heere van Putte, daer Godt de ziele af hebben moet, van ſeyde, dat hy hielt van eenen vermoghenden Prince, myn heer den Grave van Hollandt, ende die myn vrouwe ſyn dochter voort van hem houden ſal vry. Die welcke Herſchepie legget tuſſchen deſe palen, die hier naer gheſchreven ſtaen, dat is te wetene:

Bodomar Ort, ten halven diepe.

Item, alle op tot in s'Graven Zee.

In s'Graven Zee op, tot den Ooſtmoer.

Item, tuſſchen de viere Horneſſen, ende den Ooſtmoer, tot de Zanthofde toe.

Item, van Zanthofde, te halven diepe, totte Abbenbroucke op Widele.

Item, van Abbenbroucke, te halven diepe, totte Borniſſen.

Item, van op de Borniſſen, *tot den gheſcheyde van Yſelmonde, op vier d'half vademe diep.*

Item,

Item, van Yſelmonde opgaende totten gheſcheyde van Barendrecht, van Borniſſen, *van Paindrecht, ende van Roeden.*

Ende voort totte Heynkinſorde, in de Maſe, voor Putte.

Ende voort de Maſe tot Stryene toe.

Immers die woorden, *Van Iſelmonde opgaende tot den gheſcheyde van Barendrecht, van Borniſſen*; leyden ons als met der handt om *Borniſſe* te vinden, daer nu *Perniſſe* leght. Hier komt by, dat *Perniſſe* gheleghen is aen de *Maſe*, het welck met de gheleghentheyt van *Borniſſe* gantſch wel over een komt, werdende hier over in de rubrijcken, ofte opſchriften van de Keuren, by Koninck Willem aen dien van Middelburch ghegeven, als oock elders, *Borniſſe* ghenoemt *Maſemunde*, als legghende op ofte in den mondt van de Maſe. Jae, tot meerder beveſtinghe daer van mach oock dienen, dat hier ontrent eertijdts gheleghen heeft het ambacht van *Pijndrecht*, ſich ſtreckende tot *Cattendrecht*, in de caerte noch te vinden; in welck ambacht men ghebruyckte het recht van Zeelandt, ſoo als blijckt uyt een brief van Graef Dirck, de ſevende, in't jaer 1194 ghegheven, ende t'zijnder plaetſe in deſe Chronijcke inghelijft. Reygerſberghen verhaelt op het begin van het vier ende vijftichſte Capittel van deſe Chronijcke, volghens de eerſte druck; dat den Grave van Rimborch, heer was van den *Oudenhoren* in Zeelandt, in't landt van *Berniſſe*. Doch vinde in de caerte niet *Oudenhoren* in den lande van *Perniſſe*; is mogelijck, ghelijck Oudt Vlaerdingen, in de Maes vergaen. Deſen uyterſten pael tuſſchen Hollandt ende Zeelandt, heeft onghetwijfelt ghemaeckt, dat in de voorleden eeuwen het landt van de *Voorn*, neffens den *Briel*, onder Zeelandt ghereeckent zijn gheworden, waer van wy hier wat breeder te ſpreecken voorghenomen hebben.

Ick waene, dat, ſoo langh den Briel ende het landt van de Voorne, onder hare byſondere Heeren gheſtaen hebben, ſonderlingh gheen twiſt daer over tuſſchen dien van Hollandt ende Zeelandt gheweeſt is, zijnde de Heeren Leenmannen van den Grave, ende 't ſelve Landt ende Stede, beſtiert werdende door haer eyghen wetten, ende haer ſchot op haer ſelven opbrengende. Indien men nochtans uyt de zetelſtoel van den Burchgraven van Zeelandt, welcke waerdigheyt eertijdts erflijck bekleedt is gheweeſt by den Heeren van Voorne, ſoo dat het landt van de Voorne ghenoemt wierde, het *Burchgraefſchap van Zeelandt*, eenighe giſſinghe ſoude maecken moghen, ſoo is het ſelve landt doe onder Zeelandt ghereeckent gheweeſt. Want de Burchgraven van Zeelandt ingheſtelt zijnde om aldaer de perſoonen van de afweſende Graven, houdende haer hof eyghentlijck in Hollandt, waer te nemen,

mach

mach men lichtelijck beſluyten, dat hare ghewoonlijcke woonplaetſe, welcke onghetwijfelt gheweeſt is het landt van de Voorne, doe onder Zeelandt ghehouden is gheworden; door dien niemant dus geſtelt werdt in den naem van een Prins, als in die plaetſe, daer den Prins niet ghewoon is ſijn hof te houden.

Nemaer als in den jare 1372, de ghedachte Heeren uytgheſtorven zijn gheweeſt, ende de heerlijckheyt van Voorne aen den Grave ghekomen was, ſchijnt dat men hier over begonnen heeft hevich te twiſten.

Immers, oude ende ſtaetsghewijſe opghemaeckte brieven hebben klem, ende moghen niet wederſproocken worden. Ick bevinde, dat ontrent den jare 1394, de Stadt van den Briele gheſtelt wordt onder de Steden van Zeelandt, het ſelve klaerlijck blijckende by ſeeckere copye van eenen brief, beruſtende onder die van Ziericzee, daer mede Hertoch Aelbert van Beyeren ontbiedt alle ſijne Steden van Hollandt, als, Haerlem, Delft, Leyden, Alcmaer, ende Amſterdam; ende van Zeelandt, als, Middelburch, Ziericzee, Rimmerſwale, ende den Briele, dat ſy bezeghelen wilden alſulcke brieven, als ſijnen lieven ſoone van Ooſtervandt aen henlieden geſonden hadde, in dato des Vrydaeghs naer onſer Vrouwen gheboorte, anno 1394. Indien uytheemſche ſchrijvers in deſen deele geloof te gheven is, ſy ſtrijcken het vonnis voor die van Zeelandt. Robertus Gaguinus, die gheleeft heeft ontrent den jare 1500, ſchrijft op het begin van ſijne korte Chronijcke van Vranckrijck, aldus; *Inſignia oppida in Hollandia ſunt, Leydis, Haerlem, Amſterdamus, Dordracum; in Zelandia vero, Middelburgus, & Ziericzee, & Briellis.* Dat is; *De voortreffelijckſte Steden in Hollandt zijn, Leyden, Haerlem, Amſterdam, Dordrecht; in Zeelandt, Middelburch, Ziericzee, ende den Briel.* Een ouder ſchrijver, Joannes Buſſchius, verhaelt in ſijn Chronijcke van het Clooſter van Windesheim, onder welck Capittel eertijdts behoorden verſch. yden Clooſteren van Hollandt ende Zeelandt, opghemaeckt ontrent den jare 1470; *Poſt hæc prædictum Monaſterium Sanctæ Eliſabeth, Ordinis noſtri in Zelandia, prope Brielis, à Domino Hugone de Heenvliet, ſtrenuo milite, de licentia Domini Frederici, Trajectenſis Epiſcopi, inchoatum eſt ædificari. In Capitulo generali idem Monaſterium Capitulo extitit incorporatum, anno Domini 1406. In quo frater Joannes de Boeholdia inveſtitus per biennium Prior fuit, ſed quia ærem loci illius ſalſum ferre non prævaluit, in brevi poſt reſignavit.* Waer van de ſin hier op uyt komt; *Het Clooſter van S. Eliſabeth, van onſe Order, gheleghen in Zeelandt, ontrent den Briel, heeft doen ſtichten die gheſtrenge ridder, Huych van Heenvliet; het welck een lidt van ons Capittel*

gheworden

gheworden is in den jare 1406. *Broer Jan van Bocholt* (voorwaer een ſwacke broeder) *is daer twee jaer Prior gheweeſt, doch heeft korts daer na ſijn ampt ter neer gheleght, niet kunnende de ſoute locht aldaer verdraghen.*

Jonckheer Mathijs van der Houven, verhaelt in het tweede boeck van ſijn Handtveſt-Chronijck, op het vierde capittel, dat het landt van de Voorne, daer onder de Stede van den Briel hoort, den 14 Martij, in het jaer 1476, (daer ſtaet qualijck ghedruct 1576) by wijlen Maria van Bourgongien, Gravinne van Hollandt ende Zeelandt, aen Hollandt ghehecht is. Voorwaer dien goeden heer hadde ſich beter hier van moeten laten onderrichten, ende niet voor vaſt ſtellen het gheen gantſch onwaerachtich is. In die privilegie van Vrouw Maria, op den ſelfden dach ende jare voornoemt, aen die van Hollandt ende Zeelandt ghegeven, bevinde ick deſe uytgedructe woorden: *Alſoo van der Stede van den Briele, ende landen van Voorne, contentie ende gheſchil is tuſſchen den landen van Hollandt aen d'een zijde, ende den landen van Zeelandt aen d'ander zijde, welcke van de voorſz. landen dat toebehoorende is, ſoo ſal die Stede van den Briele, met den lande van Voorne voornoemt, in de voorſz. privilegien, articulen ende punctten mede begrepen zijn, om hun ſelven te dienen voor hun, als toebehoorende een van de voorſz. landen.*

Dus oordeelt hier van Vrouw Maria. Dit en is immers niet te ſeghen, dat op die tijden het landt van Voorne met den Briele aen Hollandt toegheeyghent ende ghehecht is gheworden. Indien ick goet Duyts verſtae, ſoo worden beyde dien van Hollandt ende Zeelandt haer recht ende aentale hier in het gheheel ghelaten. Niet te min zijn daer naer het landt van den Voorne met den Briele, als oock Bommenede, aen dien van Hollandt, ick wete niet door wat middel, ghekomen, ende tot op deſen huydighen dach verbleven; ghelijck die van den Briele daghelijcx op de dachvaert van de Grootmogende Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt, neffens andere leden, verſchijnen. Ick hebbe ondertuſſchen niet konnen laelaten deſen ouden twiſt ende pretenſien aen te roeren, ghelijck oock den Briel neffens den lande van Voorne ghedacht werden in het Tonneel ofte beſchrijvinghe der Steden van Hollandt, in onſe jonghere jaren by ons beſchreven in het Latijn, ende daer naer van eenen halfduytſchen Vlaminck in deſe Nederlandtſche tale overgheſet, ende in druck vervaerdicht.

Ick hebbe oock gheſien, ende elders in dit werck voor den dach ghebracht, ſeeckere brieven van Octroy, verleent by Koninck Philips tot Bruſſel, den 24 Martij, des jaers 1570, raeckende de herſtellinghe van *Bommenede*; daer by ſchijnt, dat 't ſelve, hoewel nu ouder Hollandt ghe-

houden, onder Zeelandt, op die tijden noch ghereeckent wordt. Want onder andere ſtaen daer de naervolgende woorden, die ſulcx ons ſchijnen te leeren: *Alſoo die Commiſſariſſen, by ons onlanghs ghedeputeert ter viſitatie van de inundatien ende inbrekenen in onſen Lande ende Graefſchappe van Zeelandt, ghe-ſchiet op Alreheylighen dach leſtleden, volgende heure voorſz. laſt, ende tot volbrenghen van dien, hen onder andere ghetranſporteert hadden in den lande van Dreyſſchere, Sonnemare ende Balloys, ende bevonden dat die polder ende dorp van Bommenede, den voorſchreven parthyen annex ende gheincleveert, gheinundeert waren, &c.* Dit is ghenoegh voor ons voornemen van de paelſcheydinghe tuſſchen de ſoo nieuw verbondene landen van Hollandt ende Zeelandt ghe-ſproocken.

Wat nu *Heydenzee* belanght, light tuſſchen Tholen ende Steenberghen, op een waterken by Halteren, dat Zeelandt ende Brabandt placht te ſcheyden. Ende is noch bekent onder Nieuw Voſſemeer, nevens Mattenburghs, ghenaemt de *Nieuwe Heyde*, ofte miſſchien *de Heene*.

Hier toe dient ſeeckere oude memorie, die ghevonden wordt in de Kamer van Reeckeninghe van deſe Provintie, hebbende dit opſchrift, *De Paelſcheydinghe tuſſchen Brabandt ende Zeelandt*; de welcke van deſe *Heyde* oock ſpreeckt, ende luydt van woorde te woorde aldus;

Eerſt, ſal die Grave van Hollandt, van Zeelandt, ende ſyne erven, hebben ende ghebruycken, alſulcken landt ende gronde, als gheleghen is van Voſvliet, *Ooſtwaert op ſtreckende lancx* Striene *totten* Hencſtweert *toe, ende van* Hencſtweert *opkommende lancx den* Vliete *tot* Iſendijcke, *ende van* Iſendijcke *Zuydtwaert lancx de* Coeveringe, *voort totten* Struychreke *toe, ende van de* Struychreke *Weſtwaert lancx* der Heyen, *tot voorby* Mattenburch, *ende van dane Weſtwaert afgaende lancx* Mattenburch *tot* Haſerhille *toe, ende van* d'Haſerhille *voorts ſtreckende in* d'Eendrecht.

Item, ſal onſen ghenadighen Heere, Hertoghe Willem, ende ſyne nakomelinghen, hebben ende ghebruycken van Couwenoorde, *'tlandt van* Dayer *binnen deſe gemercken;* Stryen *aen de Noort-zijde,* Dayer *op* Kene *aen de Zuydt-zijde.*

Item, ſoo hebben de Jonckheer van Naſſauwen, ende ſyne wettighe geſellinne, de Heere van Berghen op den Zoom, ende haer erven, ende ghebruycken Haſerhille, *ende van daer opgaende lanex* Vertrijſen vaert *totten* Noortdijcke *toe, die laetſt inghefteecken was aen* Mattenburch, *ende 'tgoes van* Mattenburch *van d'aen Ooſtwaert lancx den* Strijckseecke *totte* Coeveringe vaert *toe, ende voort over die* Mijne, *die* Ooſtmare *ende* Zuydtmare *aen de Zuydt-zijde van* d'Ayer *op* Keene, *voort opgaende tot in die* Zeggen, *ende van de* Zeggen *voort opgaende*

ende aen 't landt van Striene, dat de Jonckheer van Gaesbeecke toebehoort.

Over deſe ende andere paelſcheydinghen, waren eertijdts groote twiſten gheweeſt tuſſchen die Hertoghen van Brabandt, ende Graven van Zeelandt. Want in't jaer 1203, Dirck, de ſevende van die naem, Grave van Hollandt, ghevanghen zijnde van den Hertoch van Brabandt, Henrick de eerſte, is van ſijne ghevangeniſſe ontſlaghen, op verſcheyden voorwaerden, in de aenſtaende brief te leſen; in de welcke men onder andere ſien mach, dat over de palen van Zeelandt ende Brabandt, tuſſchen de Maſe ende Schelde, hier vooren ſwaer verſchil ende vee gheweeſt is. Doch wierde nu eenichſins wech ghenomen, ghevende den Hertoch van Brabandt, de landen, ontrent Zeelandt gheleghen, daer tot noch toe over ghedut was, in leene te houden aen den Grave van Hollandt. Laet ons de brief, in het Duyts by ons ten deele vertolct, ſelve hooren ſpreecken;

IN den naem van de heylighe ende onverdeylde Drievuldicheyt, &c. Kennelijck zy een yeder, die deſe Brieven ſien ſullen, dat daer verſchil is gheweeſt, al van over langhe tijden, tuſſchen Henrick, Hertoch van Lothringen, ende ſyne voorſaten; ende tuſſchen Dirck, Grave van Hollandt, ende ſyne voorſaten, van wegen het landt, ghelegen tuſſchen de Maſe, ende de Schelde; welcke twiſt op deſe middelen, door raedt van goede mannen, aen wederzijden ter neer gheleyt is.

De Graef heeft overghedraghen in handen van den Hertoch, de Stadt van Dordrecht, aen beyde de zijden van het water, Dordrechtſwaerde, Hereſwaerde, Duſſen, ende het gheheele landt tuſſchen Stryen ende Waelwijck, tot het landt toe van den Hertoch.

Doch dit voorſeyde landt heeft den Grave ghekregen in leene van den Hertoch, ende is ſyn Leenman gheworden, ende heeft gheſwooren, dat hy, van dat voorſz. landt weghen, in eygener perſoon den voorſeyden Hertoch, als een Leenman ſynen Heer ſchuldich is, dienen ſal teghens een yeghelijck, uytgenomen het Rijck.

Ende Dordrecht, Dordrechtſwaerde, Hereſwaerde, ende Duſſen voorſchreven, zijn den Hertoch ende ſyne erven ghegheven in recompenſe, voor dat landt naer Zeelandt toe ſtreckende, op het welcke den Hertoch ende ſyne voorſaten altijdt recht ghepretendeert hebben, teghens den Grave, ende ſyne voorſaten. Ende hier mede zijn ende blijven doodt alle twiſten, actien, ende verſchillen, die ſy hier over teghens malkanderen ghehadt hebben, &c. &c.

Deſe Brieven zijn ghegheven op het jaer 1203, in November. De ghetuygen daer toe van s'Graven weghe gheroepen, zijn; Rutger van Meerhem,

Hugo van Veere, Dirck van Altena, Gerard van Herſt, Willem van Theylingen, Simon, Jan, ende Iſbrand van Haerlem, Albert Baeniaerts, Wouter van Egmondt, Florens de Welde, Philips van Waſſenaer, Aernout, Henrick, ende Jan van Rijſwijck, Dirck van Bockel.

Hier over heeft in het jaer 1220, Henrick de eerſte, Hertoch van Brabandt, aen Willem, Grave van Zeelandt, ende Maria, ſijn wijf, te leene ghegheven de helft van Schaeckerſlo, in Zeelandt, naeſt aen Brabandt ghelegen. De brieven, in den voornoemden jare ghegheven, in de welcke den Grave van Zeelandt bekent de helft van Schakerſlo, van den Hertoch van Brabandt te leen te houden, werden op het Caſteel van Vilvoorden noch bewaert.

Doch, Hertoch Ian van Brabandt hadde in den jare 1280, Florens, Grave van Hollandt, ende ſijne nacomelinghen, vry verclaert van Dordrecht, Dordrecht ſweerde, ende andere landen van Zuydt-Hollandt van hem te leen t'ontfanghen. Maer hier over is ſijn ſoon Ian, de tweede, Hertoch van Brabandt, ontrent den jare 1302, verbolght ende te moede gheworden, de landen van Zeelandt, tuſſchen de Maſe ende Schelde gheleghen, den Grave te ontnemen, als aen Brabandt behoorende; ende heeft daer over hem oorlogh aenghedaen, ende Dordrecht doen belegghen.

Deſe is dan de plaetſe, daer Zeelandt in gheleghen is, ende deſe zijn haer oude palen, met de welcke ſy grenſt aen de naemkondichſte landen van Nederlandt, ende haer niet verre afgelegen vindt van de voornaemſte Rijcken van geheel Europa, Vranckrijck ende Engelandt; ſoo dat men niet behoorde te leſen by eenige vreemde ende onbewuſte ſchrijvers, veel min in de ſchriften van inboorlinghen, als Jaſon Pratenſis van Ziericzee, alleen lettende op de wilde ende wijde Zee, die aen d'eene zijde Zeelandt aenraeſt, dat dit landt is eenen van allen anderen menſchen afghelegen, ende by naer uyterſten hoeck van de weerelt. Laet ons dan nu oock, in plaetſe van de roede, de penne ſtrijcken over haren gheheelen bodem, ende hare verſcheyden grootte, voornementlijck ſoo als die nu te weſen bevonden werdt, gaen verroonen.

Grootte van Zeelandt. Verſcheyden oude grootten, Steenſchietens, ofte in ſchorbare landen, ghenomen. Wat Steenſchieten *by den Zeelanders beduyt, ende waer van herkomſtich. Des gheheelen landts tegenwoordighe grootte. naer des hemels breedte, ende ten vollen, ghenomen.*

WAt de grootte van Zeelandt belanght, hoedanich die in de voorleden eeuwen, in hare volle ende hemelsbreedte gheweeſt is, kan men niet wel-

wel segghen; door dien in de oude reeckeninghen van de Heeren Rentmeesteren over Zeelandt Beweſten ende Beoosterſchelde, alleen te vinden is de grootte des landts, *Steenſchietens* ghenomen. Tot verſtandt daer van, hebbe ghedacht noodtlijck ende ghevoechlijck te ſullen weſen, voor eerſt daer van wat naerder openinghe te doen, ende daer naer gheheel Zeelandt, ende yeder deel van dien, in alle ſijne leden, ende volcomen grootte, ſoo als die teghenwoordich bevonden werdt, te vertoonen.

Zeelandt wordt verdeelt in vele Eylanden; de Eylanden gheſmaldeelt in Ambachten. Deſe Ambachten zijn meerder in hare groottе, dan ſy in 't boeck van den Grave, gheſeght *Steenrolle*, bekent zijn; ende werdt het ghene daer in niet bekent is, *Overambacht* ghenoemt. Het bekende deel in de Steenrolle, werdt *Steenſchietens* ghenoemt, van welckers ghemeten de Ambachtſheeren den Grave zijn ſchot betalen, naer dat op elck gemet gheſet is. Deſe naem is daer van herkomſtich, dat s'Gravenhuys van ouden tijden ghenoemt werdt *s'Gravenſteen*, ende *Schieten* beteyckent betalen, daer af men ſeght, *Verſchieten*, dat is voren betalen, ende *Schot*, dat is een betalinghe ghedaen, ofte te doen, aen den Grave. Want om dat van alſulcken bekent ende aengheteyckent deel den Ambachtſheere gheldt moet ſchieten ende betalen *ten Steene*, dat is, ten huyſe van den Grave, ofte ſijnen Rentmeeſter, ſoo werdt het ghenoemt *Steenſchietens*.

Het ander op de Steenrolle onbekende deel; draecht, boven dien van *Overambacht*, den naem van het *Vrye*, om dat den Ambachtſheer daer van niet ghehouden is yets aen den Grave op te brenghen, maer het ghene dat daer van komt, behoudt voor ſichſelven.

Dit *Vrye* is al van over vele tijden ghelaten ende ghegunt aen de Ambachtſheeren, tot erkentenisſe van den dienſte die ſy deden, ende moeyenisſe die ſy hadden in 't ſchot van haer Ambacht, volghens Steenſchieten, te vergaderen, ende te innen, daer voor te ſtaen, ende 't ſelve ghereedt inhanden van des Graven Rentmeeſters te leveren, ofte borghe daer voor te ſtellen. Ten aenſien van alle welcke onkoſten, onſeeckerheyt van de onderhoudinghe ende bewaringhe van den lande, midtſgaders jaerlijcxe verſeeckertheyt van de borchtochte, ende het verandtwoorden voor de ſchote, de Graven ende Gravinnen toeghelaten hebben de Ambachtſheeren te moghen ghenieten de groottе van de gemeten, die haerlieder Ambachten ofte bedrijven grooter bevonden zijn oft mochten weſen, dan ſy Steenſchietens in s'Gravenboeck ofte Steenrolle bekent ſtonden, ende voor haer te houden het inkomen van dien.

Het is wel waer dat ſomtijdts 'tſchot geheven is gheweeſt op de ghemeten van de Ambachten *by der Breedte*, medegaende ende daer onder begrepen werdende het *Vrye*. Doch dit is eerſt inghekropen ten tijden van Hertoch Carel de Stoute, overmidts de behoeftighe tijden, ende nootſaeckelijckheyt van den Grave, ende vernufligheyt van eenighe gheeſten. Alſdoen heeft men begonnen bede ofte ſchot te eyſſchen, eenſdeels *by Steenſchietens*, naer ouder gewoonte, ende eenſdeels *by der Breedte*, edoch altijdt *meer Steenſchietens*, dan *by der Breedte*, om d'Ambachtſheeren niet ofte ſoo weynich, als men konde, te verkotten in hare gherechticheyt, henlieden toecomende; zijnde der Ambachtſheeren voornaemſte incomen, 'tgenieten van het *Vrye*: jae oock de Graven, in 't verkoopen van de Ambachtſheerlijckheden, maecten meer gheldt daer van, om dat ſy aen den koopers, onder ander Ambachtsghevolghe, oock het *Vrye* lieten verblijven.

Dit aenteyckenen van eenighe ghemeten Steenſchietens, ſchotbaer werdende, ende 'tvry laten van eenighe, die niet ſchotbaer ſouden weſen, ginck dus in ſijn werck. Soo wanneer eenighe landen ofte polderen in Zeelandt by toelatinghe van den Grave bedijct wierden, moſten de ſelve polderen, naer dat verloopen was de tijdt van ghegeven vryheyt van ſchot, by Burchgrave ende Leenmannen van Zeelandt ſchotbaer ghemaect werden, elck polderlandt naervolghende ſijne gheleghentheyt, ofte de voorwaerden, daer het op bevorſcht ende bedijct was; werdende ſommighe gheſtelt ten gheheele ſchote, ſommighe ten halven, ſommighe ten derdendeel, ofte feſtepart ſchots, naer dat die goet, ofte quaet, koſtelijck ofte onkoſtelijck in't bedijcken, ofte onderhouden, ende uytgegeven waren. Dit noemde men *Berijden*. Ende landen, noch niet aldus ſchotbaer gemaect zijnde, wierden *Onbereden landen* ghenaemt. Deſe maniere van ſpreecken is in de oude Reeckeningen van Beweſter ende Beooſter Schelde, ende de brieven, raeckende deſe Graeflijckheyt, op ontallijcke plaetſen te vinden.

Doch, in't ſtellen ende berijden van de ſelve landen ghebeurde het, dat daer vele guylen, wateringhen, valeyen, moraſſchen bevonden wierden, die men alſdan niet voor landt reeckenen ofte ſtellen wilde, noch te dijcke, noch te ſchote; maer wierden voor beroide, onvolmaecte, ende aencomende landen ghehouden, van welcke, als onvruchtbaer, den Ambachtſheer aen niemandt ſoude hebben te verandtwoorden. Ende alhoewel de ghedachte guylen, wateringhen, valeyen, moraſſchen, ende dierghelijcke onlanden, daer naer met der tijdt bequamen, ende de alderbeſte, vetſte, ende vruchtbaerſte landen wierden, behielden nochtans altijdt de vryheyt, die haer in

het

het eerſte berijdt van Burchgrave ende Leenmannen ghegheven was, niet komende ter Steenrolle, ofte *Steenſchietens* onderworpen ghemaeckt werdende, tot groot voordeel van de Ambachtſheeren. Ende wierden, boven de ghedachte namen, *Aeres*, ofte *Binnenaen was van de Ambachtſheeren*, ende *Overghemeten* byghenaemt.

Ende om dit beſeffelijcker ende verſtandelijcker te begrijpen, laet nemen, tot een ſtaeltjen, een polderken, nieuw bedijct, 'twelck groot was in de waerheydt ende naer hemels breedte, hondert tſeſtich ghemeten. Het ſelve wierdt in de Steenrolle Steenſchietens aengheteyckent niet meerder dan hondert ende veertich gemeten. Ende wierdt ſulcx ghedaen, overmidts daer bevonden wierden vele naecte, bloote, quelende ende onghegroeyde velden, ſtalen, poelen, ende ander onlandt. Daer by mach men ſpeuren, dat de grootte van dit polderken Steenſchietens ghereeckent minder was, dan in ſijn rechte ende dadelijcke grootte, twintich ghemeten. Ja, het gheſeurde in ſommighe landen, dat de Vrye ofte niet ſchotbare ghemeten bynaer ſoo veel waren als die, welcke door 'tSteenſchieten ſchotbaer ghemaeckt waren.

Hier uyt mach men dan afnemen, hoe dat de grootte van Zeelandt, Steenſchietens gheſtelt, ghenomen moet werden; te weten, in verre na niet ſoo als die was in der daedt, maer ſoo als die ghenomen wierdt ten opſien van de landen, daer den Grave ſijn bede op heffende ende van ghenietende was.

Ick en kan hier niet nalaten in te voeghen het ghene ick in een kleyn gheſchreven Chronijcxken, waer van den autheur gheleeft heeft ontrent het jaer 1480, aengaende de grootte van Zeelandt, ſoo als die op die tijden bereeckent wierde, ghevonden hebbe, *Dit is*, (ſeght hy) *de grootte van Zielandt Steenſchietens.*

In den eerſten, ſoo is Schouwen groot, ſonder Poirtambocht, XVI M. *gemeten;* VIC LXXXVII, *gemeten.*

Duvelandt is groot III M. *gemeten, ende* C. *roeden.*

Staveniſſe, Sinte Martensdijck, XXVIIIC. *gemeten,* XXV *roeden.*

Scherpeniſſe XIC. *gemeten, Weſkercke* XIIIC. *gemeten.*

Poirtvliet ende Prieſtersmeet VIC. *gemeten.*

Ter Tole, ende Schakerloo M. *gemeten, dene ſtaen ten halven ſchote.*

Somma van Beooſterſcheldt in al, facit XXXII M. *ende* XVIII *gemeten.*

Walcheren is groot ſteenſchietens XXVIII M. *gemeten.*

Zuydt-Bevelandt mit dat beſten Ieerſiken ſtaet, ten halven ſchote, is groot XVIIIC. *gemeten.*

Borſſelen

Borſſelen is groot ſteenſchietens XIII M. *gemeten.*
Noirtbevelandt is groot ſteenſchietens XIII M. *gemeten.*
Item is al Zeelandt mitten ſteenſchietens gereeckent XCIII M. *gemeten.*
Item, Poirtambacht is groot VII M. *ende* LX *gemeten.*

Dus wordt oock de grootte van den lande, ende gemeten in Zeelandt, ſtaende ten vollen ſchote, ghenomen in de Regiſters van de Rentmeeſters Beweſterſcheldt ende Beoſterſcheldt, in 't jaer 1513. Welcke ick hier wel hebbe willen te voorſchijn brenghen, om dat daer niet alleen de grootte Steeenſchietens, maer oock 'tVrye medegaende, neffens den anderen te ſien is.

BEWESTERSCHELDT, groot.

Steenſchietens —— LXIIIM. VIIIC *Gemet.* CXXX *Roeden.*
'tVrye —— XLIIIM. X *Gemet.* CXCIII *Roeden.*
Komt by der breedte —— CVIM. VIIIC XXVII *Gemet.* XXV *Roeden.*

BEOISTERSCHELDT, ſonder Tholen, Schakerloo, ende Dreyſcher, groot.

Steenſchietens —— XXVIIIM. VIC VII *Gemet.* CXLIII *Roeden.*
'tVrye —— VM. CLXIIII *Gemet.* IIC LIIII *Roeden.*
Komt by der breedte —— XXXIIIM. VIIC LXXII *Gemet.* XCVII *Roeden.*
Somma Steenſchietens van gheheel Zeelandt Beweſterſcheldt ende Beoſterſcheldt, komt —— XCIIM. IIIIC XXIIII *Gemet.* CXXVI *Roeden.*
Somma 'tVrye Beweſt ende Beoſterſcheldt, maeckt XLVIIIM. CLXXV *Gemet.* CXLVII *Roeden.*
Ende t'ſamen by der breedte CXLM. VC XCIX *Gemet.* CXX *Roeden.*

Dan het ſoude den leſer lichtelijck mogen verdrieten langer in deſe oude reeckeningen met ons te ſuffen; ende ſijne nieuwſgiericheyt veel aengenamer mogen weſen in de tegenwoordige grootte van Zeelandt ſijne ooge te vermaecken. De nette ende naerſtighe handt van den achtbaren Heer *Corpelis Franſen Everſdijck*, Reeckenmeeſter van Zeelandt, heeft haer verwaerdicht ons verſoeck te volvoeren; ende, onder andere ſijne grootere beſigheden, niet laten vervelen, in te ſtellen de volghende grootte van de Provintie van Zeelandt, ghelijck de ſelve is geextraheert uyt des landts authentijcke reeckeninghen van den hondertſten penninck, over den jare 1641, waer by ghevoeght zijn alle de polders, die zedert dien tijdt (tot den jare 1643 incluys) van nieuws zijn inghedijckt.

BE-

BEWESTERSCHELDT.

Walcheren.

			Gemeten.	Roen.
De vijf ambachten zijn groot			14756.	57.
d'Oostwateringhe			13533.	67½.
Den Orangie-polder geseyt ter halver krijte, anno 1618, ghedijckt			305.	190.
De Zuydtwateringe			6763.	85.
De polder van Welsinge			39.	58.
De Westwateringe, ten vollen schote	7571.	53.	7845.	271.
De Duynlanden aldaer, die maer ⅓ parten van de geschoten en betalen	274.	218.		
Outrent Rammekens ligghen noch 18½ gemeten dijckputten, die hier ghestelt werden by ——			Memorie.	

1a. *Somma van* Walcheren *bedraeght (boven de voorsz. dijckputten)* 43243 *Gemeten*, 128½ *Roen*.

Zuydt-Bevelandt / ende eerst de Wateringhe Bewesten Versicke / ghesept de West ofte Zee-wateringhe.

Het oude Goes-ambacht	784.	93.	787.	103.
De vroonen aldaer	3.	10.		
Cattendijck	1407.	261½.	1423.	208½.
De vroonen aldaer	15.	247.		
Wemeldinghe	1982.	27.	1991.	291.
De vroonen aldaer	9.	264.		
Versicke	2276.	80½.	2384.	239½.
De vroonen aldaer	12.	278.		
De vrye landen aldaer	95.	181.		
Vlake	1817.	265.	1845.	296.
De vroonen aldaer	28.	4.		
Schore	1050.	7.	1059.	268.
De vroonen aldaer	9.	261.		

			Gemeten.	Roen.
Cappelle, 'tOoſtambacht	1916.	5.		
De vroonen aldaer	25.	273.		
'tWeſtambacht	1064.	219.	3043.	225.
De vroonen aldaer	18.	278.		
't Molewater, vrye landen.	18.	50.		
Everſdijck met Galg-oort	637.	159.	638.	55.
De vroonen aldaer		196.		
Cloetinge, 't Noort-ambacht	1129.	74.		
De vroonen aldaer	6.	113½.		
't Middel-ambacht	1200.	84.	3903.	49½.
De vroonen aldaer	27.	1.		
't Zuydt-ambacht	1529.	185.		
De vroonen aldaer	10.	192.		
'Sheer-abts-Kercke	1363.	183.	1366.	112.
De vroonen aldaer	2.	229.		
'Sheer-Heyndricx kinderen	611.	200.	628.	240.
De vroonen aldaer	17.	40.		
Wiſkercke	239.	73½.	247.	43½.
De vroonen aldaer	7.	270.		
'Sheer-Arentſkercke, d'oude Prochie	332.	144.	344.	124.
De vroonen aldaer	11.	180.		
Baerſdorp	1208.	225½.	1255.	98½.
De vroonen aldaer	46.	173.		
Synoutſkercke	1129.	286.	1151.	50.
De vroonen aldaer	21.	64.		
Niſſe, d'oude Prochie, met Ooſter, en Weſterhuygendijck, en Hovendijck			1206.	108.
Facit van de Weſtwateringhe			23278.	84½.

Volgen

Volgen hier de Prochien ende Polders ghelegen buyten de Westwateringe/ ende eerst beoosten de havens van der Goes en Vieselinghe.

			Gemeten.	Roen.
Turmesant en Sichuyt			269.	244.
Den Bueren ofte Schaeps-polder			71.	294.
Den Maulenpolder of Poppendijcke			103.	26.
Tols-ende, anno 1636 bedijckt, met Terficke-ambacht aldaer ✶ omtrent			398.	86.
Nieuwe-lande, anno 1642, bedijckt met Crabbendijcx ambacht aldaer ✶ omtrent			334.	126.
Cruyninge	3167.	57½.	3220.	30½.
De vroonen aldaer	52.	273.		
Den Oesthinckelen polder			308.	87.
Weerde en Valckeniſſe	2348.	116.	2397.	147.
De vroonen aldaer	49.	31.		
Crabbendijcke, Maeghts polder anno 1594 bedijckt	156.	19.	1106.	115½.
Den Monnicken polder aldaer, anno 1594 bedijckt	157.	200.		
De grooten polder aldaer, anno 1596 bedijckt	788.	143⅓.		
De vroonen aldaer	4.	53.		
Synens polderken anno 1636 bedijckt			32.	272.
Facit beoosten de havens, *&c.*			8242.	228½.

Volghen hier de Prochien ende Polders ghelegen buyten de Westwateringhe / ende bewesten de havens van der Goes en Vieselinghe.

DE *Goesche polder*	896.	7.	896.	103.
De vroonen aldaer		96.		
Jan Piers, en Pincx polders			22.	112.
Calis polder anno 1633 bedijckt			23.	139.

			Gemeten.	Roen.
'Sheerarentſkercke ouden polder	420.	28.		
De vroonen aldaer	5.	28.		
Anckeveer	253.	133.		
Sinte Pieters polder	106.	98.	961.	38.
Daniels polder	7.	243.		
De Noortſack	94.	131.		
'tOude Nieuwelandt	73.	277.		
Den Selniſſen polder met de vroonen, anno 1561. bedijckt, beyde ambachten			1047.	29.
Den Ooſtpolder anno 1642, bedijckt			45.	130.
Heynkenſants	2516.	51½.	2525.	196½.
De vroonen aldaer	9.	145.		
Den Louijſen polder anno 1554 bedijckt, ende eerſt				
Heynkenſants ambacht	74.	64½.		
De vroonen aldaer	47.	31½.		
Oveſants ambacht	317.	181.	609.	84.
De vroonen aldaer	51.	247.		
Niſſen ambacht	100.	0.		
De vroonen aldaer	18.	160.		
Oveſandt, d'oude Prochie	156.	284.		
Nieuw Oveſandt	148.	183.		
De Sack	96.	208.		
De Naelde	12.	228.		
Verloore-koſt	66.	266.		
Vrouwen-polder	18.	121.		
Calaenge	47.	199.	1690.	86.
Noordt Blaſecop	178.	116½.		
Zuydt Blaſecop	40.	126.		
'tNieuw landeken Beweſten	23.	14.		
'tNieuw landeken Beooſten	29.	34.		
Hollekelle	223.	206.		
S'. Anthonis polder	502.	118½.		
Hollepolder	145.	82.		

De

			Gemeten.	Roen.
De polders vander Niſſe, ende eerſt				
't Lange Nieuwlandt	38.	31.		
't Ronde polderken	28.	297.		
't Lange Maerken	17.	29.		
Cruyninge polder over 't Niſſen-ambacht	344.	92.		
Over Baerlants ambacht	66.	130.		
De Vrouwe Stelle	259.	219.		
't Sacxken	42.	207.		
Willouts polderken	31.	180.		
Pieters polderken	16.	208.	1144.	152.
Proyen	31.	96.		
Schouwers-weel	63.	129.		
Baerſdorp en Synouſkercke-ambacht op Schouwers-weel	65.	178.		
Zuydt Daniels polder over Baerſdorps ambacht	14.	152.		
Item over Synouſkercke	18.	96.		
De vroonen in deſelve polders	71.	283.		
't Nieu landeken Oveſants amb.	33.	225.		
's Graven polder	633.	216.		
Heer Geerts polder	114.	258.		
Coren-polder	57.	71.	1009.	183.
Heer Jans polder	22.	100.		
d'Ooſterſche Swake	181.	138.		
De Middel-Swake	398.	178.		
De vroonen aldaer	4.	298.		
Fierain-polder	7.	40.		
Canneel-polder	36.	278.		
Vliechuyt	95.	236.	584.	277.
Jan Vierloos polder	14.	179.		
Huygo polder	13.	160.		
Nieuwheer Geerts polder	13.	108.		

Hoede-

			Gemeten.	Roen.
Hoedekinſkercke, &c.	2313.	278½.		
De vroonen aldaer	50.	67.	2398.	20½.
Benoorden de vijf zoode	33.	275.		
De polder van Oostende			86.	287.
Baerlandt	1019.	256.		
De vroonen aldaer	27.	133.		
De polders aldaer	586.	197.	1757.	227.
De vroonen	15.	16.		
De Vogelenſanck, noch vry	108.	225.		
Baeckendorp	607.	70.	612.	28.
De vroonen aldaer	4.	258.		
Oudelande	591.	81.		
De vroonen aldaer	1.	166.	1119.	75.
De polders aldaer	520.	153.		
De vroonen aldaer	5.	275.		
Ellewoutſdijck, Coudorpe,				
Drywegen en Everinge	3452.	203½.		
De vroonen aldaer	47.	87½.	3510.	236.
Het Pappotken	10.	245.		
Borſſelen beweſten de vijf zoden				
anno 1616 bedijct, ende				
eerſt, de Baronnie	3024.	118½.		
De vroonen aldaer	44.	130.		
't Queſtieux ambacht	102.	228.	3363.	185½.
De vroonen aldaer	1.	24.		
Oveſants ambacht	189.	0.		
De vroonen aldaer	1.	285.		
Den nieuwen Crayert, anno 1612				
bedijct	2626.	164½.		
Gemeenſake vroonen	26.	230.	2666	187½.
Ambachtsheeren vroonen	13.	93.		
De Weſt-Crayert anno 1642				
bedijct, ende eerſt				

'Sheer-

			Gemeten.	Roen.
'Sheerarenſ kercke ambacht	840.	41.		
Heynkenſants ambacht	224.	136.	1103.	177.
Borſſels ambacht	39.	0.		
Facit beweſten de havens, *&c.*			27178.	253.

Het Eylandt van S^t. Joos-landt/ mede Zuydt-Bevelandt/ gheleghen onder het ambacht van 'Heerarenſ kercke/ anno 1631 bedijckt.

S*Int Joos-landt*	606	18.
De vroonen aldaer	10.	37.
Facit over S^t. Joos-landt	616.	55.

II^a. *Somma over de twee Eylanden van* Zuydt-Bevelandt, *bedraecht* 59316 *Gemeten*, 20¾ *Roen*.

Wolphaerts dijck.

W*Olphaerts-dijck*	1587.	150.		
De vroonen aldaer	23.	183.	1613.	118.
d' Ambachtſ heeren vroonen	2.	85.		
Den polder gheſeyt 't Nieuw Oofterlandt anno 1597 *bedijckt*			438.	269.

III^a. *Somma van* Wolphaerts-dijck *bedraeght* 2052 *Gemeten*, 87 *Roen*.

Noordt-Bevelandt.

O*Ut Noordtbevelandt a°.* 1598 *bedijckt*	4313.	41.
Nieu Noordt-Bovelandt a°. 1616 *bedijckt*	1140.	86.
Frederick polder a°. 1642 *bedijckt* * omtrent	1150.	0.

IIII^a. *Somma over* Noordt-Bevelandt *bedraeght* 6603 *Gemeten*, 127 *Roen*.

I^a. *Groſſa over* Beweſter Scheldt, *bedraecht* 111215 *Gemeten*, 63¼ *Roen*.

BE-

BEOOSTERSCHELDT.

Het Eylandt van Ziericzee/ Dubelandt/ etc. Ende eerſt/ Schouwen/ etc.

			Gemeten.	Roen.
Schouwen, dijckerſgemeten	16022.	65.		
Vrye moeren en vroonen	603.	261.		
Noch aldaer moeren, die maer half geſchot betalen	1938.	200.	19202.	226.
Noch uytgheputte landen en moraſſen vry van geſchot	638.	0.		
Den Weſteren Ban van den Duyne			361.	298.
De vrye landen onder Haemſtede			71.	244.
De Polder van Burcht	1079.	173.	1153.	173.
De vrye gemeten aldaer	74.	0.		
De Polder de Meye-pacht			35.	285.
't Weſtlandt			61.	295.
Clauſkinderen			278.	180.
Den Ooſteren Ban van den Duyne			202.	75.
't Zuyder-Nieuw-landt			194.	143.
Goykens-Nieuw-landt			166.	229.
Den verbranden Man			23.	8.
Facit van Schouwen, &c.			21753.	56.

Brouwerſhaven/ etc.

't Zuyder Nieuw-landt aldaer	131.	167.	138.	107.
Het beverſte Speuye	6.	240.		
S^t. Jacobs groot Nieuwlandt			146.	170.
S^t. Chriſtophels polder			46.	267.
Het Noorder Nieuw-landt			28.	240.
St. Jacobs kleyn Nieuw-landt			9.	227.
Het Geeſt Nieuw-landt			8.	117.
Het Paſſ-Graven-polderken			5.	0.
Facit van Brouwerſhaven, &c.			383.	228.

Dzep-

Dreyschor / Sonnemaer / Noortgouwe / etc.

			Gemeten.	Roen.
De Reyschor	2759.	255.	2779.	255.
't Maerlandt aldaer	20.	0.		
Sonnemare			1422.	179.
Noortgouwe	1394.	203.	1511.	28.
S'. Jeroens pold. alias, Banlem	108.	235.		
De Verbrande man aldaer	7.	190.		
Facit over Dreyschor, &c.			5713.	162.

Duvelandt.

De vier Bannen	6111.	88.	7272.	186.
Al te cleene	79.	292.		
Bettewaerde, &c.	543.	143.		
Gouweveer, &c. a°. 1628 bedijct	537.	263.		
Oosterlandt, daer onder zijn 32 Gemeten, 60 Roen,				
die maer half geschot betalen,	3287.	210½.	3444.	294½.
d'Aenwassen aldaer	127.	72.		
Sonneschijn, a°. 1628 bedijct	30.	12.		
Heer Jans-landt, daer onder 9 Gemet. 132 Roen,				
die maer half geschot betalen			714.	69.
Bruinisse, gesept Oost-Duvelandt;				
anno 1467 bedijct	1886.	72.	2033.	189.
d'Aenwassen aldaer	42.	107.		
Steof polder a°. 1621 bedijct	74.	73.		
Hardemee a°. 1628 bedijct	30.	237.		
Facit van Duvelandt,			13465.	138½.

1ª. *Somma over 't* Eylandt van Ziericzee, Duvelandt, *&c. (uytgenomen de landen van* Bommenede *en* Bloys, *die alsnoch onder Hollandt contribueren) bedraeght*

41315 *Gemeten*, 284½ *Roen*.

Sommelsdijck.

	Gemeten.	Roen.
Sommelsdijck met S^t. Christophels-polder, en Onweert, t'samen groot	3100.	109.

11^a. *Somma van* Sommelsdijck *bedraeght*
3100 *Gemeten*, 109 *Roen*.

Tholen.

De polder vande x v^e Gem. is groot	1672.	101.		
Schakerloo	1184.	100.		
Raſernie	43.	232.		
Den Dalemſen polder	159.	89.		
Deurloo	174.	272.	3834.	161.
Altecleen	21.	59.		
De Puyt	103.	155.		
De Peucke	218.	294.		
't Nieuwe landt	256.	59.		
Den Brouck	415.	89½.	959.	232½.
't Roo-landt	544.	143.		
Oudt Stryen	152.	184.	314.	59.
Nieuw Stryen	161.	175.		
Oudt Voſſemaer beweſten de riviere			3312.	180.
Vrybergen, boven 't geinundeerde			8.	33.
Poortvliet			4956.	292.
S^t. Maertens-dijck met d'annexe polders			4735.	80.
Scherpenisſe met d'annexe polders			1282.	158.
Weſtkercke m^t d'annexe polders			1270.	149.
S^t. Annelandt met d'annexe polders			2360.	62.
Staveniſſe met Zuydtmoer, &c. a°. 1599. bedijckt			1542.	193.
Kempshofſtede			666.	70.

111^a. *Somma van 't* Eylandt-vander Tholen *bedraeght*
25243 *Gemeten*, 169½ *Roen*.

Nieuw-

Nieuw-Voſſemaer/ etc. gheleghen annex Brabandt/ beooſten de riviere van Eendracht.

	Gemeten.	Roen.
Nieuw-Voſſemaer beooſten de riviere	2061.	171½.
De landen van de Heninge aldaer	101.	118.
Den Heeren polder anno 1634 bedijckt	312.	47.

IIIIᵗᵉ. *Somma van* Nieuw-Voſſemaer, *&c. bedraecht* 2475 *Gemeten*, 36¾ *Roeden*.

IIᵈᵉ. *Groſſe over* Beooſter Scheldt, *bedraecht* 72134 *Gemeten*, 299¾ *Roen*.

Somma totalis van gheheel Zeelandt, **bedraeght**

Een hondert drie en tachtich duyſent, drie hondert vijftich Gemeten, en drie en ſeſtich Roen.

183350 *Gemeten*, 63 *Roen*.

Over de drie nieuwe polders van Tols-ende ——— 398. 86.
Nieuwelande 334. 126. Frederickx polder 1150. 0.
*hadden wy eenighe twijffelinghe eſſe wel correct overghegheven mochten zijn; hebben overſulcx een * daer achter aen gheſtelt, als ock het Weerdicken* omtrent, *op dat wy daer mede onſe twijffelinghe te kennen mochten gheven*.

Verdeelinge van Zeelandt. Hare Eylanden ende Steden.

DE verdeelinghe van Zeelandt wordt verſcheydentlijck gheſtelt. In de blaffaerts van de geeſtelijcke juriſdictie van den Biſcop van Utrecht over de Kercken, Clooſteren, ende andere gheeſtelijcke gheſtichten van gheheel Zeelandt, werdt het gheheele landt in vier Decanaetſchappen onderſcheyden, als, Zuydt-Bevelandt, Schouwen, Walcheren, ende Borſſelen. Ick hebbe een daer van gheſien tot Utrecht by de Heer Gijſbert Lap van Waveren, groote lief hebber van de Nederlandtſche oudtheyt, de welcke hier ſal laten volghen.

Onder 't Dekenschap van Ruydt-Bevelandt.

Reymerswael,
Broeck,
Steenvliet,
Kreecke,
Everswaerde,
Hinekelenoirt,
Onderdingen,
Schaudee,
Mara,
Rijlandt,
Valckeneſſe,
Weerde,
De nieuwe Capel, alias, Hinckelpote,
Cruningen, } verdroncken.
Tols-ende, }
Nieuwlandt, }
Lodick, }
Dunenee, }
Condewerve, }
Ierſeke,
Schon,
Everſdijck,
Capelle,
Wemelingen,
Cattendijck,
Cloetingen,
Goes,
T'ſheeren abbenkercke,
Nuſſen,
Baesdorp,
T'ſheeraetſkercke,
Heykenſant,
Nieuwkerck,
Wiſſenkerck,
T'ſheerbeynſkinderkerck,
Voirtrap, alias, s'Gravenpolre.
Bade,
Overſande,
Sinte Martensdijck,
Scherpeniſſe,
Weſtkercke,
Bakendorp,
Baarlandt,
Ondelandt,
Heer Oedenſkerck,
Ooſtende,
Scuvezande,
Symonſkercke,
Poeriſliet,
Vyningen,
Crabbendijck,
Aggere,
Sinte Annelandt.

Onder 't Dekenschap van Schouwen.

Zirczee,
Curia Beginarum, ibidem.
De Capel van Duvelandt,
De oude kerck } van Duvelandt,
De nieuwe kerck }
Kerckwerve, } verdroncken.
Staveneſſe, }
Duvendijck,
De Kerck } van S^t. Philips,
Alard,
de Kinderen van Claes.
Elckerzee,
Ellemeet,
Noordt } Wellandt.
Zuydt }
Zuydkercke,

Brou-

Brouwershaven,
Reneſſe.
Brydorp,
Hamſtede,
Burch,
Weſterlandt,
Jackenkercke,
Brieſkercke.
De nieuwe kerck van Schouwen.
De kerck van Reymer,
Symonſkercke,
Oudekercke,
Bordendam,
De Kercke ofte Capel Curſorum, ofte van de boden.
Bommenee,
Kleyn Dreyſcher,
Noortgonde,
Dreyſcher,
Claeſkinderkercke,
Sonnemaer,
't Nieuwe landt van Duvelandt,
Bruneſſe in Duvelandt,
Miggerſchil.

Onder 't Weeſenſchap van Walcheren.

WEſtmonſter te Middelburch,
S. Pieterſkercke aldaer,
't Cloſter aldaer,
't Begijnhof aldaer,
Arremuyden,
Welſingen,
Riethem,
Nyewerve, verdeſtrueert.
Oeſter- / Weſter- } Zouburch,

Condewerve,
Oude / Nye } Vliſſingen;
Alia terra,
Biggenkercke,
Crominenhoeck,
Buttingen,
S. Marien kerck,
Meliſkercke,
Werendijck,
Sontelande,
De Kercke } van S. Jan, van S. Bondewijn, van Poppo.
Poppendam,
Oeſtcappel,
Domborch,
S. Aechten kerck,
Gripſkercke,
Gapingen,
Arnouſkercke,
Poppenborch,
Predam,
Veris,
Schelbacht,
Clewerſkercke,
Oeſthoeck,
Campen,
Soeterlingerkercke,
Wiſſenkercke,
Geerſdijck,
Wellis,
Emeliſſe,
Cortkeen,
Schoenboom,
Eyckeninge, alias Nieuwkercke,
} verdroncken.

Cats,
Offliet,
Sabbingen,
Oeſterlandt,
Dircxhoeck,
Oiſtkercke,
Ouderſdijck,
De Capel vanden Deken,
Sandijck,
Weſtcappel,
Polre, onlangs opgherecht,
Wolfaertsdijck, alias *Zeſterlandt*.
} verdroncken.

Onder 't Dekenſchap van Boſſelen.

Monſter,
Tewijck,
Weſtkercke,
Oeſtkercke,
Wolferſdorp,
S. Catherinen kercke,
Everdingen,
Coudorp,
Elle Woutſdijck.
} verdroncken.

Andere afdeelen ende ſplitſen Zeelandt in verſcheyden Eylanden, eenighe in ſes, ſommighe in vry meerder, oock wel in minder. Nemaer de oudſte, ende in dès Graeflijckheyts brieven meeſt bekende verdeelinghe van Zeelandt, wordt ghenomen van de loop van de Schelde, door den welcken Zeelandt in *Beweſter* ende *Beooſter Schelde* geſchift werdt. Deſe is al bekent, en in ghebruyck gheweeſt in den jare 1269; naer uytwijſen van de volgende Brief, waerdich om hier gheleſen te werden;

FLorentius, Comes Hollandie, &c. recognoſcimus quod dilectus & fidelis noſter Albertus de Verne, & ſui ſucceſſores, Domini de Verne, recipere poſſint, & debeant, pro jure ipſis contingente, octavam partem ex Occidentali parte Scaldie, & quintam partem ex Orientali parte ejuſdem Scaldie, in Zelandia, omnium precariarum, que nobis, & heredibus noſtris predictis Comitibus Hollandie, aut eorum uxoribus, ratione nuptiarum, ſeu matrimonii contrahendi, in dicta terra Zelandie, pro tempore futuro, in data literarum, deinceps conferentur. Datum apud Delft, M. CC. LXIX, feria V. poſt feſtum Beatorum Petri & Pauli.

Grave Floris beveſticht hier het recht, dat Albert van Voorne, ende ſijne naerkomelinghen, Heeren van Voorne, ſouden voortaen houden ende hebben, om te ghenieten het achtſte deel van de beden, die den Graven ende Gravinnen toeghelaen ſouden werden, als ſy in houwelijcken ſtate ſouden komen te treden, in Zeelandt Beweſter Schelde; ende het vijfde deel van de beden, in Zeelandt Beooſter Schelde. Ja, oock deſe verdeelinge ſteunt op de Keure van Zeelandt, Staetsghewijſe opghemaeckt in den jare 1495.

Over elck van deſe twee ghedeelten hebben de Graven eertijdts ghheſtelt, ende hebben noch teghenwoordich haer ghelach, twee hooghe Graeflijcke

Officie-

Officieren, gheſeght *Rentmeeſters Generael van Zeelandt Beweſter ende Beoſter Schelde*, waer van die ſijn comptoir houdt tot Middelburch, jeghenwoordich, Heer *Johan Huyſſen*, Ridder, Heer in Cattendijck ende Monſterhouck; deſe tot Ziericzee, jeghenwoordich, Heer *Adrianus Hofferus*. Van deſer oudt aenſienlijck gheſach, ampt ende waerdicheydt, ſal elders breeder werden gheſproocken.

Onder Zeelandt Beweſterſcheldt behooren de vier Eylanden, Walcheren, Zuydt-Bevelandt, Noordt-Bevelandt, ende Wolferſdijck; ende die daer in gheleghen Steden, Middelburch, Vliſſinghen, Vere, Arnemuyden, Weſtcappel, Domburch, in Walcheren; Goes in Zuydt-Bevelandt, ende eertijdts noch Rommerſwael, in Zuydt-Bevelandt, ende Cortgene, in Noordt-Bevelandt, welcke twee nu eenen roof van de tijdt ende twater zijn geworden. Onder Zeelandt Beoofterſcheldt, de vier Eylanden, Schouwen, Duvelandt, Tholen, ende Oreſandt; ende die daer in gheleghen Steden, Ziericzee, Brouwerſhaven, in Schouwen; Tholen, ende S. Martens dijck in het landt van ter Tholen.

Deſe Steden zijn van oudts verdeelt gheweeſt in *Groote*, die oock *Goede* ende *Graeflijcke Steden* ghenoemt werden; als, *Middelburch, Ziericzee, Rommerſwael, Goes, ende Tholen*; ende in *Smalle* Steden, die oock *Simpele Steden* gheſeght worden; als, *Vere, Vliſſingen, Domburch, Weſtcappel, Brouwerſhaven, Cortkene, ende S. Martens dijck*. Doch de tijdt alles veranderende, heeft ten laetſten oock Vere ende Vliſſingen plaetſe onder de Groote Steden ghegheven; ende is tot de Smalle, Arnemuyden by ghekomen. Ick ondervinde uyt oude Acten van den jare 1516, ende andere, dat die Smalle Steden haer altijts hebben ſoecken te ontſchuldighen van alle beden ende ſubventien, die van de Grave gheeyſcht, ende hem toegheſtaen wierden, ſegghende, dat ſy haer eertijdts vry daer van jeghens den Grave ghekocht hadden. Doch de Groote Steden hebben haer veeltijdts daer teghen inghebonden, ende ten laetſten haer oock mede, naer hare gheleghentheyt ende middelen, doen ghelden. Den byſonderen ende onderſcheyden rijckdom van die teghenwoordighe Groote Steden, mach wel verſtaen worden uyt de maniere van belaſtinghe, die men ghebruyckt, als eenighe penninghen, voor de ghemeyne ſaecke, by de ſes Groote Steden opghebracht moeten werden. Laet ons nemen tot een ſtaeltjen, dat by haer gheſamentlijck twintich ſchellinghen op te brenghen zijn. Daer van gheeft

Mid-

Middelburch			6. ß. 8. ϐ.
Zirickzee,	2 ß	11 ϐ.	
Goes,	2 ß.	8 ϐ.	6 ß. 8 ϐ.
Tholen,	1 ß.	1 ϐ.	
Vliſſingen,	4 ß.	2 ϐ	
Vere,	2 ß.	6 ϐ.	6 ß. 8 ϐ.
		t'ſamen	20 ß. ϐ.

Gheduerighe veranderinghe van de grootte ende het weſen van Zeelandt. Aenwas van landen, door bedijckinge; verlies der ſelver, door watervloeden. Afſpoelinge van duynen ende dijcken. Redenen, waerom eertijdts ſoodanighe onghelucken menichvuldiger ende ſwaerder zijn gheweeſt, als wel nu. Order daer teghen geſtelt. Teghenwoordige ſterckte ende gheſtalte der dijcken.

DE gheſtalte van het landt van Zeelandt is niet altijdt de ſelfde ghebleven, maer veel tijdts merckelijck verandert, ſomwijlen door bedijckinghen van ſchorren ſeer toenemende, doch meermael veel van ſijn landen verlieſende. Dit komt by door den ſoo machtigen ende onſicchelijcken om ende doorloop van het water, die ſich altijdt heel vreemt ende verſcheydelijck jeghens dit Eylandt heeft ghedraghen; ſomwijlen gunſtich, behulpſaem, mildt, ende vriendelijck; ſomwijlen, in teghendeele, grimmich, ſchadelijck, onverſadich, ende ſchrickelijck; ghelijck uyt het volghende verhael van onderſcheyden, eenighe ghewenſte, andere afgrijſelijcke gheſchiedeniſſen, een yeder ſal konnen afmeten. Indien wy ſien op de eerſte opkomſte van dit landt, ſoo ſullen wy bevinden, dat de Zee, gelijck als hare moeder ende voeſterſſe is gheweeſt, ſoo als meeſt alle eylanden, die door inbreucken van wateren van het vaſte landt niet afgheſcheurt werden, uyt de aenwerpſelen van de Zee ghebooren werden. Dan, indien wy op d'ander zijde acht nemen, op de menichvuldighe overvloeden van het water, afbreeckſelen van duynen, dijcken, ende landen, wechneminghe van gronden, opſwelginghe van geheele Steden, ende een ongheloofflijck ghetal van dorpen, neffens dien overſtolpinghe van menich duyſent ſtuck vee ende menſchen, ſoo mach die ſelfde Zee geen andere naem als van de allergrimmichſte ende onbarmhartichſte ſtiefmoeder draghen. In de Zeeuſche eylanden, te ſtercken ende te verſwacken; te verminderen ende te vergrooten; aen

mal-

malcanderen te hechten, ende van den anderen te ſcheuren; van water landt, van landt weder water, gronden, ende afgronden te maecken; in ſchepen te doen ſeylen over landen, ende de ploech ende ſickel te brenghen op het water; t'onder mijnen van dijcken, ende te beſchutten; het geven van rijckdommen, en verſlinden; ſtil zijn, en woeden; gheruſtheyt den ingeſetenen by te brenghen, ende den uyterſten ſchrick ende vreeſe aen te jagen; ſchijnt hier altijdt de Zee haer vermaeck ghenomen te hebben.

Hier van daen komt het, dat ghelijck de Hiſtorien van andere naeſtghelegene volckeren, meerendeels root ende nat ghemaeckt werden met het bloedt van hare verſlaghene vyanden, deſe daer boven noch deurgaens ghelijck als doorſpoelt ende overſtelpt werdt van een volle Zee en onrechte wateren, ſoo dat niemandt ſulcx leſen kan, ſonder die watervloeden te vermeerderen met ſijn tranen.

Ende ghelijckerwijs elders der landen palen door gheluckighe oorloghen uytghebreydt worden op den naeſt aengrenſenden bodem; alſoo werdt hier den grondt veeltijdts uytghereckt op het verlandende water, in den omſlach van eenen rinckdijck begrepen. Van welcke ſoo ſeldtſame ende tegens den anderen ſtrijdende veranderinge, het wel ghevoechlijck weſen ſal, hier een weynich naerder te ſpreecken.

Wat de bedijckinghe ende inwinninghe van nieuwe landen ende polders belanght, die ghelchiet op aenwaſſen van ſlick opgheworpen, ende met der tijdt meer ende meer aengheſleept ende opghehoopt by het water, welcke by den ingheſetenen, *aenwerpſelen*, *werſende ſchorren*, *uytergorſſen*, *uytlanden*, ende anders, ghenaemt werden. Als deſe ſoo groot ende hoogh gheworden zijn, dat men die uytdrooghen mach, ende uytghedrooght zijnde, men acht dat ſy de ſware onkoſten, daer over te doen, wel moghen draghen, ende rijckelijck ſullen beloonen; ſoo valt men aen het dijcken, ende de dijck op de ſoom ofte boordt van de aenghworpen ſchorren, naer het water toe, behoorlijck voltrocken zijnde, aen het ſtellen van molens, door de welcke het van binnen overghebleven water uytgheſmeten werdt, tot dat het landt ſijn volkomen drooghte bekomen heeft, ende tot het draghen of van gras, of van koren, ofte andere vruchten bequaem ghemaeckt is.

Om den luſt tot nieuwe landen te bedijcken, ofte oude, die onderghelooopen waren, te beverſchen, onder den ingheſetenen te verwecken, hebben de Graven ende Heeren van de landen, haer aengheloeft door menigherhandt vryheden ende voordeelen, te ghenieten by die ghene, die des yets beſtaen ſouden. Als; Dat die bedijcte landen vry ſouden zijn van alle beden, uyt-

ghenomen, als den Grave eene tocht op ſijn vyanden doen ſoude. Somtijdts oock, dat men binnen de eerſte ſeven jaren gheen Heerevaert van weghen de nieuw bedijcte landen varen ſoude. Dat alle uytdijcken met aenwaſſen den bedijcten landen ſouden volghen. Dat men met het koren, dat daer op waſſen ſoude, tholvry ſoude varen. Dat men ſoodanighe landen de eerſte ſeven jaren bedrijven ſoude volgens Rechten ende Keuren, die de ghegoede daer in ſelver ſouden maecken. Dat ſy oock vry ſouden weſen van alle gheſchot, impoſitien, ſubventien, ende hulpen, tot dat de inghedijcte landen op de vier eynden ofte hoecken der ſelver, tarwe ofte andere granen ghedragen ſouden hebben. Ende dierghelijcke verſcheyden meer andere, naer dat de dijckagien laſtiger, ofte lichter, min ofte meer, vroeger ofte later, profijtelijck ſouden vallen, ende men met de Heeren, uytgevers van de onbedijcte gronden, konde over een komen. Dus is men in Zeelandt met dijcken beſich tot op den huydighen dach, ende werden vele, ſoo nieuwe als oude landen gheviſcht uyt het water. Deſe dijckers werden in oude Zeeuſche papieren, *Innemers*, *Grondsdaelers* ghenoemt, voor het welcke ick ſomtijdts het niet ongherijmde woordt van *Grondteckers*, hebbe gheleſen. Deſe hebben haer meerendeels van haer dijckagie wel belooft; nemaer ſommighe hebben haer ghelt, als men ghemeenlijck ſeght, in het water gheſmeten, ende heeft haer werck den verdrietighen ende ſpijtighen naem van *Verlooren koſt* moeten draghen.

Was nu het verlies ende de afneminghe van landen raeckt, komt by door afſpoelinghe van duynen ende dijcken, eenighe ſteunſels van deſen lande, door kracht van het ontſtelde ende perſſende water veroorſaeckt. Deſe ſchade hebben hier aldermeeſt ghevoelt de landen legghende teghens de quaetſte winden uytter Zee, als van Zuyden, Zuydt-weſten, Weſt-noordt-weſten, ende Noorden. Hier van daen komen in de oude Reeckeninghe, ende ſmeeckſchriften, ten hove overghelevert, die droevighe ende vervaerlijcke namen, van *uyt ende in vloeyende, inghegane, uytgheſlaghen, beſoute, verlatene, meestr Zee ghemeyn ende onder de Zee leggende, verlooren, drijvende landen, grondtbroxemen, vervallen ende wechgheſlaghen dijcken*. Ende dit geſchiede, niet tegenſtaende alle goede ordre op het beplanten van de duynen met helm, ende voornementlijck de verſterckinghe van dijcken gheſtelt, als zijnde de dijcken menſchen handen werck, ende overſulcx ſwacker, als de duynen, van de natuere ende Zee ſelver tot afweeringhe van het water ghegheven.

Want al van oude tijden is in Zeelandt ghekeurt geweeſt; Dat de nieuwe ghe-

ghemaeckte dijcken by 's Graven mannen ſouden beſichticht werden, of ſy tot ghenoechſame wederſtandt van het water bequaem waren; ende ſoodanighe beſichtichde, ende goet gekeurde dijcken, worden *beloovende dijcken*, in de oude brieven genoemt. Dat over al ſoodanighe landen bedreven ſouden werden met Dijckgraven ende Geſworens, de welcke binnen den lande van haren bedrijve gegoet ſouden weſen; waer toe in het byſonder dienen deſe woorden, ſtaende in het eerſte Capittel, artic. 31. van de Keure van Zeelandt; *Item, dat niemandt en ſal Dijckgraeffſchap bedienen, hy en ſal daer vroedt ende nut toe weſen, ende ten minſten hebben in Dijckgraeffſchap* x x *Gemeten landts, goeder, vryer erven, ofte daer boven, ende woonen binnen der plaets daer hy Dijckgraeffſchap bedienen ſal. En deſgelijex en ſal niemandt Geſwooren weſen, hy en ſal daer toe oock vroedt ende nut weſen, ende ten minſten hebben in der voorſeyder Dijckgraeffſchap* x *Gemeten landts, ende elck Gemet ſal waerdich weſen ten minſten* x x x *ponde ſwarten*. In oudere tijden vinde ick, dat de Dijckgraef ende Gheſworens, yeder in haren bedrijve, moſten hebben een *Spade landts*, werdende elcke *Spade* doe ghereeckent op ſeven Gemeten, ofte daer omtrent; en dit om dat ſy voor haer landt te beter ſorghe ſouden draghen, als zijnde haer oock in het byſonder daer aen ghelegen. Dat de ſchade den landen ende ingeſetenen overkomende door onachtſaemheyt van de voorghedachte Dijckgraven ende Gheſworens, op haer lijf ende goedt ſoude verhaelt werden; waer van ick brieven gheſien hebbe van Willem Hertoge van Beyeren, als Grave van Hollandt ende Zeelandt, gegeven in 't jaer 1348, in de welcke hy aen de opſienders ende beſorghers van de Dijcken ende Wateringhen, ende Waterſchuttinghen, wel uytdruckelijck aldus ſchrijft; *En waert ſaecke, dat ghy onſen lande niet en bewaert, als ghy ſchuldich zyt te doene, ende onſe ende onſen landt voorſz. daer of ſchade quame, dat ſonde ons danken, dat ons overmidts u toequame, ende ſouden dat houden aen u lijf, ende aen u goet.* Ende menichvuldighe meer andere dierghelijcke wetten, van alle welcke te vele ware, ende onnoodich te deſer plaetſe breeder te ſpreecken. Dus dachtemen de dijcken wel te bewaren; die naer de verſcheyden kracht van de aenſtootende wateren, ſwaerder ofte lichter, hoogher ofte laegher ghemaeckt, van hare gheleghentheyt ende gheſtalte, als oock van hare dienſt, de namen van *Noordt, Zuydt, Ooſt, Weſt, middel, binnen, buyten, dwars, ringdijcken, Waeckers* ende *Slapers*, ontfanghen hebben. Tot welcke te maecken, hooghen, ſwaren, meeren, herſtellen, dicht te houden, het gheldt ghevonden wierde, ende noch ghevonden werdt, uyt den omſlach ghemaeckt over de Ghemeten, die yeder in der Dijckagie beſat. Welck

gheldt, *Dijckpenninghen*, *Watergelden*, oock ſomwijlen, *Slimpenninghen*, in de oude brieven ghenoemt werdt.

Nemaer, de verbolghentheyt van de Zee heeft dus niet konnen ter neder gheſet werden. De gheſchiedeniſſen van de verlaten eeuwen gheven ons een gheduerighe vertooninghe van eenen ontemmelijcken ende onverſadelijcken luſt, om die landen op te ſuypen. Den aenvanck, het midden, ende eynde van de jaren wierden alleen ruchtich ghemaeckt door de onſicchelijcxſte overſtolpinghe van wateren, veel laſtigher ende gheduerigher, als deſe onſe tijden ghevoelen. Vele gheven daer van deſe reden, dat eertijts in het maecken, onderhouden, ende verſtercken van de dijcken minder konſt ghepleecht wierde. Maer dit hebbe ick noyt konnen aennemen, geloovende dat het vernuft doe, als men voelde ſoo herde ende den anderen ſoo dicht volghende ſlaghen, niet minder in deſen deele is gheweeſt, als wel nu. De eenighe oorſaecke dan achte ick gheweeſt te zijn, de kleyne waerde van de landen, ende vruchten, die ſy opbrachten, ſoo dat daer door de koſten om behoorlijcke wercken te maecken, niet hebben konnen vervanghen worden; ende het den ingheſetenen gheene ofte weynighe ſchaduchte, voor de Zee te wijcken, het beſchadichde te verlaten, ende inlaghen by inlaghen te maecken, waer door het landt meer ende meer is vermindert.

Doch Zeelandt heeft noyt ſchrickelijckere ende ſchadelijckere jaren gevoelt, als die van den jare 1500 tot 1550, ongevaerlijck, ghelijck in een byſonder Byvoechſel ghereedts van ons hier voren vertoont is; ende bevinde daer toe te dienen eenighe ſonderlinghe redenen.

Ick en hebbe nu niet voorghenomen te ſpreecken van die t'ſamengaende vermenichvuldinghe van ſonden ende plaghen, van Godts ghetarde wraecke meer by de naercomelighen, als hare voorouderen; de welcke onderſcheyden middelen heeft om uyt te ſtorten de grimmicheyt van haren toren, ende elders doet t'ſitteren de vaſte aerde, ende nederſincken heuvelen en hooghe berghen, ende meermael in den afgrondt van het zandt gheheele Steden ende volckeren doet begraven; elders tot verdelginghe van de welvarenſte landen, doet t'ſamen rotten de wateren, ende door het gheklanck van de brieſſende winden in ſlachorden ſtelt de aller ontſicchelijcxſte baren, om te beklimmen de hoochten ende ſtercten van de aerde, ende den acker driftich, ende de Steden vlot, ende de inwoonderen tot een kaetſpel van de golven te maecken.

De oorſaecken, dat op deſe laetſte tiiden de Zee meer ghewoelt, ende

in

inaſbreeckinghe en beſpoelinghe van de landen minder, als oyt te vooren, verhindert is gheworden, zijn verſcheyden.

I. De vermeerderinghe van wateren, ende vermenginghe van verſcheyden ſtercke ſtroomen.

II. Vermeerderinghe ende beſwaringhe van laſten, gheſet op de Gemeten, die meerendeels uytghekeert wierden tot onderhout van den prachtighen ſtaet der Princen, ende uytvoeringhe van hare gheduerige ende ſware oorloghen. De extraordinaire beden werden eertijdts verſocht by den Princen, ende toegheſtaen by den Staten alle ſes ofte ſeven jaren, ende dat voor een, twee, ofte drie jaren, ende ter ſomme van maer ſes, acht, thien, veerthien duyſent gulden, ende gheheven ſchots ghewijſe, veerthien grooten Steenſchietens, ende drie grooten by der breedte op elck Gemet, ofte minder; edoch onder den huyſe van Ooſtenrijck druckemen de eyghenaers ende haenders van den lande vry wat harder. De oude laſten waren niet afghedaen, ende men ſprack van nieuwe. Met heyſſchen ende toeſtaen van andere ende andere beden wierde elck jaer, als oock elcke vergaderinge van Staten, begonnen ende gheeyndicht. Dat voor ſeeckere tijdt van jaren toegheſtaen was, wierde door continuatie bynaer voor altijdt ſtaende ghehouden. Dertich, t'ſeſtich, hondert duyſent gulden, ende meer, was de daghelijcxſche heyſch. De verſtuyvinghe, beſpoelinghe, uytladinghe van landen; onverdraechelijcke laſten in onderhoudinghe van dijcken ende Zeeweeren; verloop van ingheſeten ende neeringhe; ſchaden door vyanden ende roovers ter Zee gheleden, mochten tot ontſchuldinge niet ghelden. Dies was men onmachtich den aenſtoot van wateren ghenoechſaem te wederſtaen.

Het is wel waer, dat de Princen van den landen hare meeſt door de watervloeden beſchadichde ende ſuchtende Onderſaten, als die van Schouwen, ende andere, halve ofte geheele quijtſcheldinge van het gheene ſy te gelden hadden, ſomwijlen ghedaen hebben; doch men ſal oock bevinden, dat deſe heuſcheyt veeltijdts te ſpade quam, ende dat men de put vulde, als, gelijckmen ghemeenlijck ſecht, het kalf verdroncken was, zijnde thans onmoghelijck de gheleden ſchaden te verſetten, ende de afgheſcheurde ende verſlonden landen wederom in te winnen.

III. De onnutheyt, ende eyghen baetſoeckinghe van die, welcke het opſicht ende de ſorghe over de dijcken bevolen was. Want de Dijckgraefſchappen wierden nu niet vergeven aen de ervarenſte, ghetrouſte, lieden met teren ende van verſtande, wel ghegoet ende gheerft in heuren bedrijve, alswel eertijdts, ende volghens de Keure, maer verpacht aen de meeſtbiedende,

ende overſulex bedient by de onwetenſte, ende tot eygen profijt ghebruyckt by de kaelſte ende gierichſte, ende voorders verwaerlooſt by die, welcke in haer berijdt ende wateringhe niet hadden te verlieſen. Soo dat hier over, in den jare 1515, ter blijder inkomſte van den Prince van Spangjen, ende Eerts-Hertoghe van Ooſtenrijck, de Staten van Zeelandt ghenoot ſaeckt waren in ſeecker ſmeeckſchrift te doen hare rechtvaerdighe klachten, noemende de pachtinghe van de Dijckgraefſchappen, die deſtructie van den lande,

IV. Den gheduetighen wrevel ende twiſt van de Steden ende vlecken van yeder eylandt onder malkanderen; ſoeckende d'een d'andere alle de laſt op den hals te ſchuyven; niet ghedenckende dat het ongeluck haer t'ſamen dreyghde en gelde, ende ten langhen laetſten ſouden volgen moeten de voetſtappen van de vetlatene, ende den alghemeynen vyandt, de Zee, met onderlinghe raedt, moedt, ende gheldt moſte teghen gheſtaen werden. De waerheydt hier van kan ons leeren den naem van *Kijfdijcken*, eenighen dijcken ghegheven. Dus wierde, behalven 'tgheldt, de tijdt, die men tot noodtlijck werck behoort hadde te beſteden, doorghebracht met twiſten ende dingen te hove, niet teghenſtaende dat het water ſtondt op de lippen. Soo dat hier oock bleeck den verkeerden aardt ende droevighe uytkomſte van de twiſtighe, hebbende veeltijdts liever haren onderganck te bevoorderen met den onderganck van hare partye, als met haer minnelijck ende tijdelijck te verdraghen.

V. De wondere onghevoelijckheyt van eenige byſondere Heeren, onder de welcke vele Steden en vlecken van Zeelandt ſtonden. Deſe werdende van daghe te daghe moedigher ende prachtiger, niet willende minder weſen als de grootſte hovelinghen van die machtighe Bourgoenſche ende Ooſtenrijckſche Princen, hadden vele van doen, vielen hare onderſaten meer ende meer laſtigh, ende mochten nu niets laten volgen ofte uytkeeren van haer inkomen tot verſeeckeringhe van hare heerlijckheden.

Deſe zijn de aenſienlijckſte oorſaecken, door de welcke die laetſte ſchrickelijcke onheylen den lande van Zeelandt doe zijn overghekomen. Ende het betaemde ons niet, die hier over te ſlaen; als bequaem zijnde om den naercomelinghen tot een ſpiegel ende leſſe te dienen, om ſoodanich quaedt voortaen voor te komen.

De verdroncken landen bleven meerendeels ghemeyn legghen met de Zee. De Staten van Zeelandt klaeghden te hove ontrent den jare 1550, dat door verſcheyden inbreucken van wateren, nu het derde deel van den

lande

lande wel te ſoecken was. Ja, hoe ontſet ende verſlaghen ſy hier over gheweeſt zijn, blijckt uyt een penninck, in den jare 1562, gheſlagen. Aen d'eene zijde daer van vindtmen het wapen van Zeelandt, ende daer onder ſtaende een ſchip, vol verſtelde ende met de handen in het hayr ſittende mannen, met een omſchrift van deſe droevighe woorden; DOMINE SALVA NOS, PERIMVS. Dat is; *Heere helpt ons, want wy vergaen*. Aen d'ander zijde, ſiet men een man, gheſeten te paerde, ende rijdende door de Zee, ſtaende in de rondte dit te leſen; IN MARI VIA TUA, ET SEMITÆ TUÆ IN AQVIS: *Heere, in de Zee zijn uwe weghen, ende uwe voetſtappen ſtaen in de wateren*. Goede raedt was doe dier, ende te ſoecken. Men ſmeedde de Princen; die ten laetſten het werck ter herten namen, om den geheelen onderganck van het landt voor te komen.

Onder de laetſte tijden dan van Keyſer Carel, ende ſijnen ſoon Philips, vierde tot beverſchinge van de ingheloopen ofte beſoute landen, ſoo eenige bequame ordre gheſtelt ende bevoorwaerdt in die brieven, met de welcke ſy de van eenighe verſochte herdijckinghe toeſtonden; als oock verſcheyden ſchoone voordeelen den alſulcken aengekondicht, dit haer tot dus noodighen werck ſouden willen begheven.

Datmen den dijckers quijtſcheldinghe ſoude doen van ghoheelen ſchote voor vier volghende jaren, ende noch vier volgende jaren van halven ſchote; wel verſtaende, dat nochtans de ſelve geſchoten mede ghelicht ende gebeurt ſouden werden; doch dat de ghelden daer van komende, ghebruyct ſouden werden tot verſterckinghe van de dijcken.

Dat men opſtellen, heffen ende opbeuren ſoude voor den tijdt van twaelf, meer ofte mindere jaren ſeeckere excijſen van bieren ende wijnen, tot onderhoudt van hopſden, kaeyen, rijſbermen, ende dierghelijcke.

Dat, indien de dijckagie beverſcht zijnde, wederom gheraeckte onder te loopen, men die wederom ten heele, ofte deele bedijcken ſoude op voorwaerden, in d'uytgifte van de laetſt ghedane dijckagie begrepen, behoudens, dat die inghelanden ende Ambachtſheeren 'tſelve ghehouden ſouden zijn te doen binnen s'jaers naer de inundatie, op ſtraffe van te verbeuren aen den Grave hun recht ende actie, die ſy tot de landen ofte ambachten ſouden moghen hebben.

Dat, oft ghebeurde dat yemandt van de inghelanden onwillich ware de landen weder in ſijn oude grootte te bedijcken (uytgheſondert nochtans wielen, grondtgaten, ofte overnoodtlijck uytgheſlaghen; 'twelck men doen ſoude tot ghemeenen laſte) ſoo ſouden die ghewillige met het werck voortvaren,

varen, ende de onwillighe met Dijckrecht dwinghen tot dreghen van de ghedane koſten, ende hare landen daer over aenſpreecken.

Dat niemandt eenich quaedt landt ſoude moghen abandonneren, ende 't'goedt behouden; maer ſoo wanneer yemandt wat wilde abandonneren ofte met den voete ſtooten, ſoude 'tgoedt met 'tquaedt t'ſamen gaen.

Dat alle lijfrenten ende douarien, ſtaende op eenighe van deſe landen, ſtil ſtaen ſouden, ſoo lange die beſouten ſouden weſen. Ende d'eerſte vier jaren naer de volkomen beverſſchinge, ſoude men maer de helft daer van betalen, werdende d'andere helft quijt geſcheldt, als oock van allerhande loſrenten.

Dat alle eyghenaers van Thienden, hoedanich die mochten zijn, in den tijdt van drie jaren naer de beverſchinge, daer van niet genieten ſouden; ende ſes jaren daer naer niet meer heffen als de helft van de ſelfde Thienden.

Dat de Ambachtſheeren voor den tijdt van ettelijcke jaren, egheen profijten hebben ſouden van hun Vrye ofte Overambachten, hen alleenlijck te vreden houdende met hare emolumenten van ander Ambachtſghevolgh.

Dat de ghemeene inghelanden in ghemeene contributie ſouden weſen, ſoo wel in de onderhoudinghe van dijcken, als van allen hoofden, pueyen, kaeyen, dammen, fluyſen, fluysvlieten, heulen, ſpeuyen, weghen, bermen, waterganghen ende dierghelijcke, egheene uytghelondert.

Dat voor ſeeckere tijdt van jaren, alle Vroonen ende Vrye landen ſouden ghelden metten dijckersghemeten ghemet ende ghemetsghelijcke, op de verbeurte van de voorſeyde Vroonen.

Dat de inghelanden voor eenighe jaren ſouden ghenieten vryigheyt van excijſen van bieren ende wijnen, opgheſet van weghen den Grave.

Indien eenige groote ſchade quame aen de dijckagie van eenighe groote putten door tormenten, ſtorm, ofte tempeeſten, dat by klockſlach ende ten vermane van den Dijckgrave, ofte eenighe van de Gheſworene, alle landtluyden verbonden ſoude zijn van ſtonden aen, ſonder vertreck, te komen op de dijcken met ſlaeden, karren, waghens, horden, gheluy, ende andere inſtrumenten ende ſtoffe daer toe dienende, ende aldaer de dijcken helpen repareren, op ſeeckere ſware boeten.

Dat alle arbeyders, ghewoon zijnde aen de dijcken te wercken, tot allen wijlen, ten vermane als boven, gehouden ſouden zijn metter ſpade, kordewaghens, ofte crammen, ten dijcke te komen, op ſeeckere ſware boeten.

Men ſondt oock doe verſochte, ende haer des wel verſtaende mannen, om de eylanden om te gaen, diepten, duynen, dijcken, hoofden te beſichtighen; al wat kranck ende ſwack was, ofte een inbreucke dreyghde, wracken

ende

ende mincken van de Zeewercken aen te teyckenen, ende den Staten, als oock te hove aen te geven. Hier op volghde terſtont verbeteringhe in hoochte, en dicte, uytſpreydinge in lenghte van dijcken, ende andere Zeewercken, neffens een goede ordre tot onderhoudinge van de verſwacte en vervallende duynen.

Veel duynen waren ſeer ſteyl ende hooch, ende t'Zeewaerts recht opſtaende, ſoo dat die niet aenwaſſen, maer daghelijcx met ſprinckvloeden van onderen uytghehaelt wierden, ende alſoo afghetrocken van boven nederwaerts op het ſtrande, ende van't ſtrande, by kracht van den loop der wateren, metten Noorderen ende Noordtweſterſchen windt, afgeſpoelt ende t'Zeewaerdt inghedreven. Waer teghen goet ghekeurt werde, de hoochten ende groote hillen van de duynen landewaerdt af te karren, van't eene endt tot het andere, latende hen hare behoorlijcke hoochte. Dit noemde men, *de duynen maeſtelen*. Ende wierden ghemaeckt teghen het verſtuyven van't afghekarde zandt, mueren van de hoochte van neghen ofte thien voeten, vier coreelen dicke. Ende wierden oock die afghekarde, verbreedte, ende gheleechde duynen van boven tot beneden wel dicht beplant met goeden helm ende andere ruychte, teghen het vervlieghen. Aengaende de dijcken, ende ander menſchen werck teghens de Zeeganghen, wierde verſtaen oorbaerlijcxſt te weſen, de ontſoncken wercken voortaen te volghen ende ophalen, tegens de ſchadelijcke maniere van doen, eertijdts ghepleecht in het uytſlaen van landen, ende de Zee te wijcken; dijcken van quade ſtoffe ende morwe aerde te ſlaen; de ſelve van binnen aen te leggen, ende te verhoogen; ſtercker hoofden te maecken, in't diepe wel gheſoncken met ſinckſteenen, die *Cattebollen* ghenaemt werden, aen beyde zijden wel in haer lenden geſtijft om den ſtroom van landt te ſetten; oock ronde barmen hooftsgewijs, ende hoofden barmwijs, daer geen voorlandt was, neffens onderhoofdekens, met bermen, ghelijck't leeghe water, om de ſtroomen recht te leyden; oock laughe laghen van rijſbermen, om daer mede aenwas te krijghen; daer en boven plasbermen, om daer mede opperlandt te winnen.

Immers, de ſeldtſame verwiſſelinghe van landen in Zee, ende Zee in landen, heeft veroorſaeckt onder de Brabanders dat ſpijtighe ſpreeckwoordt; *Hollandt, bollandt. Zeelandt, gheen landt, Ick bonde my aen den heykant*; ende maeckt dat de Zeeuſche leeuw in ſijn wapen met recht ſchrijven mach, LUCTOR ET EMERGO, *Ick worſtel en ontſwim*. Welcke woorden den Heer *Adrianus Hofferus*, Rentmeeſter Generael van Zeelandt, Beoofter-Schelde, over de herkomſte van den naem van Zeelandt, aldus geleerdelijck ende aerdichlijck eertijdts deden ſpelen;

Maſcula gens, quam Zelandos hac nuncupat ætas,
Cur vos Mattiacos priſtina ſæcla vocant?
An quia vulgato gentis ſermone ſoletis
Conſortes operum Maat vocitare vivos?
Sive fuit priſco Toxandria nomen ab avo?
Sive Gigantæos vos, Slavioſque vocem?
Ecquis ab antiquo credat deducta Zalando.
Noſtraque in Iliacâ ſceptra fuiſſe manu?
Arboricæsve putem ſignatâ nomine terras,
Ferté quod arboribus luxuriabat humus?
Quæque alia inſtabili Criticus dijudicat arte,
Iſta ſub obſcuro cortice ſenſa latent.
Sed cur Zelandi nunc dicimur? an quia nobis
Plus vicina quatit littora noſtra Theys?
An quia Cimbrorum Sialandia gentis origo eſt,
Aut debellatis imperitavit avis?
An quia cen Syrtes mediis enaſcimur undis,
Quà mare, vel denſis turget arena vadis?
Sive quod æquivocans telluris imago, mariſque
Nos velut æquoreos, terrigenaſque facit?
An quia dijecti in varias diſpeſcimur oras,
Mixtaque ſunt terris æquora, terra maris?
Nominis hæc noſtri ratio eſt; Luctamur in undis,
Rurſus & emerſo vertice ſtamus humo.
Nempe reſurgentis docet hoc inſigne Leonis,
Quæque ſub inſcriptis ſunt monumenta notis.
Omnis in indomito nobis natat inſula ponto,
Unanimesque tumens diſgregat unda manus.
Hinc tantum ad ſocias patet unica ſemita terras,
Quà vagus æquoreum navita ſulcat iter;
Nil valet hic currus, nihil officioſa caballi
Ungula, nil facilis ire, redire pedes.
Quatuor aut ſeptem digitis à morte remoti
Infido vehimur virque, puerque mari:
Hoc tamen, hoc aliis præſtamus in æquore regnis,
Vincere nos hoſtis non valet, illa valet.

Noch

Noch dede de wiſpertuerigheyt van de Zee, eenige eylanden in Zeelandt verſlindende, andere gevende, den ſelven Heer, daer over aldus ſpreecken;

Aſpicis immerſas pelago, Zelandia, terras,
Et loca Neptuno ſubdita multa Deo.
Aſpicis emerſas alibi conſurgere terras,
Et loca Telluri reddita multa Deæ.
Sic mare, terra vices faciunt, Satyriſque fugantur
Najades, atque iterum Najadibus Satyri.

Tot verſtandt van het voorverhaelde, ſal het oock den landtſaten onghetwijffelt aenghenaem weſen, Zeelandt, worſtelende met de baren ende ontſwemmende, in haer eyghen tale daer van te hooren ſpreecken, mondich gemaeckt zijnde door de geeſtige penne van de Heer *Johan de Brune*, Griffier van de Kamer van Rekeninghe in Zeelandt. Zeelandt ſpreeckt dan, en noodicht een yeder tot het leſen van de Zeelandtſche Cronijcke, om haere wonderlijcke veranderinghe daer in naeckelijck aen te ſchouwen;

SIet / Leſer / upt dit Boeck / van waer ick ben ghеſpꝛoten:
Diet / Leſer / wie ick ben / en wat ick ben gheweeſt;
Hoe tuſſchen Zee end' Wind / ick ſtedes hebb' ghevloten:
End' hoe ick hebb' ghеſtaen in't midden ontbꝛeeſt.
Het ſchijnt / dat aen mijn lijf Neptuyn heeft willen thoonen
Een pꝛoef end' meeſterſtuck van al ſijn grootſte kracht:
Het ſchijnt / dat Æolus ſijn opgheſwollen koonen /
Aen Nereus, als ter leen / daer toe oock heeft ghebꝛacht.
Bey' worlen / als om ſtrijd / om mp tot niet te maecken /
En met een holle maegh verſwelghen gantſch en gaer.
Maer die ick bꝛoed' en voed' ſteeds voꝛ mijn welvaert waecken /
Doch werde nath veel meer des Hemels hulp ghewaer.
Woelt Elementen al / ſchuymt Zee / blaeſt felle Winden /
Dꝛeyght / dꝛinght al wat ghp kondt / ick blijve bupten ſlem:
De Hemel is met mp / die ſal u wꝛeedhepdt binden:
Met reden ſchꝛijf ick dan / Ick worſtel end' ontſwem.

Dus heeft Zeelandt een ghedurighe ſorghe, ende, neffens dien, onghelooffelijcke koſten over ſijne dijcken te draghen, als over al daer mede ghehouden ende beſchut, uytgenomen in eenighe plaetſen van Walcheren ende Schouwen, alwaer de Natuere ende de Zee ſelve, teghens haer ſelfs opgheworpen heeft eenighe zandighe heuvelkens ofte berghſkens, die ghemeynlijck *Duynen* genoemt werden. De dijcken zijn menſchen handen werck, een maeckſel van goede kley, ofte potaerde, ſich ſeer wel onder den anderen vermenghende, vet ende kleefachtich, van binnen ſteylder, van buyten

teghens de Zee, vlacker ende vlacker allenckxens af druypende; om het oploopende water wat ſpelens te gheven, ende den eerſten aenval ofte krachten ſoo wat te verbreecken. Ende op dat de aenſtootende baren de ſpijſe der dijcken niet afkabbelen ofte uytſlaen ſouden, ſoo is men ghewendt, ſoo hooge als het water ghemeynlijck daer teghen ſpoelt, daer over ghelijck als een dichte en wel doorwrochte nette ofte matte van ſtroo ofte gluy te breyden ende te ſpreyden, ende in de kleye vaſt te hechten, ter dickte van bet dan twee vingheren.

Dit bewercken ende bekrammen geſchiet door ſtercke ende geſonde arbeyders, die het ſtroo ſoo hardt weten in malkanderen te draeyen, als of het touwen waren, ende het gluy aen de dijcken vaſt hechten met een yſer, dat ſy een *Kram* ofte *Dijckſpade* noemen, van onder hebbende een tweetandich yſer, waer mede ſy het ſtroo vatten. Vallende alſdan met alle hare macht op de voorſz. ſpade, voor haren buyck hebbende een dicke yſere plate, in leer bewrocht, op dat ſy haer lichaem niet en ſouden quetſen, het welck anders nootſaeckelijck ſoude moeten geſchieden. Der dijcken hoochte is meerendeels ſoodanich, dat noch de daghelijckſche opſwellinge van het vloeyende, noch de hoochſte oploop van het door ontroerde tormenten ende onghe-ſtuymige water, die kan halen. De breedte boven ofte op de kruyn is ſoodanich, dat daer twee wagens neffens den anderen ſonder hinder konnen op rijden, maer beneden aen de tee ſtreckt ſich de breedte wel uyt tot twee ofte drie roeden. Wat een groot geldt in deſe te maecken, ende, ghedurichlijck bevochten, alſoo te onderhouden, gheſmoort werdt, kan een yder by ſich ſelven lichtelijck afmeten. De naerſtighe ſchrijver van de Nederlandtſche gheſchiedeniſſen, Emanuel van Meteren, verhaelt wel duydelijck op 'tſeſthiende boeck, uyt den mondt der Zeeuſche Dijckgraven te dier tijdt verſtaen te hebben, dat den omloop der landen van Zeelandt, ſoo verre die met dijcken beſet ende beſchut zijn, wel gemeten weſende, bedraecht ende bereyckt veertich mijlen weechs, elcke mijle van veertich hondert roeden: ende dat elck roede dijcks, d'een door d'ander, wel gekoſt heeft thien pondt Vlaems, ofte 'tſeſtich gulden vant 'wintich ſtuyvers 'tſtuck: ſoo dat, naer deſe reeckeninge, alle buytedijcken te ſamen komen te ſtaen by de vier ende dertich tonnen goudts. De geduerende onkoſten, ſeght Reinier Telle van Zierickzee, in ſijne beſchrijvinghe van Zeelandt, tot de onderhoudinghe der dijcken gaende, en kanmen ſoo naeuwelijck niet ſeggen: maer ſullen by den verſtandighen hier uyt ten deele moghen afghenomen werden, dat, onder andere, in 't landt van Schouwen yeder Gemet, ofte halve Morghen Hol-

landts,

landts, alle jaers te gelden heeft, ſoo aen Schot als aen Dijckgeldt, ontrent vier guldens, en daer boven, welcke penninghen alleen beſteet worden tot vermaeckinghe der dijcken. Ende dit al beneffens ende boven den dobbelen hondertſten penninck, die het landt van Zeelandt, van yder Gemet jaerlijcx, tot onderhoudt van den oorlogh is treckende.

Sterckte ende verſieckeringhe van het Eylandt van Zeelandt.

DE Zee niet te min maeckt dit landt by na onwinbaer; ſoo dat de Graven in hare Brieven Zeelandt dickmael noemen, een *Frontier ter Zee*, teghens de vyanden. Den grooten ende vernuftighen Prins Maurits plach te ſegghen, dat, al waer't ſchoon dat alles elders verlooren gingh, Zeelandt alleen ſich jeghens den aldermachtichſten vyandt van Spanjen ghenoech ſoude konnen redden. Ten deſen opſien noemen de Staten van Zeelandt in een penninck gheſlaghen in het jaer 1593, de Zee, IDEM PROTECTOR IT HOSTIS; dat is; *De ſelfde Zee is my tot een beſchermer, ende tot een vyandt gheghéven*. Een vyandt, door die ſware, ende den lande ſoo ſchadelijcke Zeeganghen; een beſchermer en vriendt, om dat daer door den alghemeynen vyandt ghenoech ſaem buyten wesdt ghehouden. Hier over ruſt op d'ander zijde den worſtelenden Zeeuſchen leeuw, op twee cruycelincx over malkanderen legghende anckers. Want het ſware water, de menichuldighe zanden ende droochten, den vreemden, ja oock den ingheboorenen ende landtſaten, onbekent konnende ghemaeckt werden door het wechnemen van de baeckens, de ſtilte, de ongheſtadicheyt van de winden, 't verloopen van de ghetijden, alle overdachte raedtſlaghen verbreecken, ende alle aenkomſte der vyanden lichtelijck beletten konnen. Waer by komt de menichte van oorloghſchepen, met de welcke de Zee gheduerich ghekruyſt, ende alle gaten, niet alleen van de Zee, maer oock de rivieren jeghens den aenſtoot van den vyandt beſet ghehouden werden; ende de gheſtadighe ſorghe voor de veylicheyt van de Zee, als zijnde de eenighe verſeeckeringhe van den lande. Dit verſtonden de Staten van Zeelandt, als ſy in hare penninghen lieten uytdrucken in den jare 1580, aen d'een zijde een hoet, teycken van vryheydt, neffens een man, pootende drie boomen, met omſchrift; SI NON NOBIS, SALTEM POSTERIS; dat is; *Iſt niet voor ons, ſy voor onſe nakomelinghen*; aen d'ander zijde, Zeelandt mannelijck aenſpreeckende de naeſtgheleghen verbonden landen; VOS TERRA, AT IGO EXCVBO PONTO; dat is; *Ghy hebt de Wacht te lande, ende ick*

ter Zee; ende in den jare 1601, een ſchip, ſuckelende ellendelijck tuſſchen de Zeebaren, met deſe woorden; INCVRIA CVRAS PARIT; dat is; *Sonder ſorge te weſen*, te weten, over de Zee, *baert veel ſorgen*. Ende in den jare 1603, aen d'een zijde den worſtelenden ende ontſwemmenden Zeeuſchen leeuw, met een croon op de kop; ende aen d'ander zijde die deftige ende altijt waerachtige ſpreucke; IMPERATOR MARIS, TERRÆ DOMINVS; dat is; *Meeſter te Zee, Meeſter te Lande*. Het welck ghelijck by dit volck altijdt behertcht is gheweeſt, alſoo doet het haet met goede reden in een penninck voor weynighe jaren ghemaeckt op de verſlagen Spaenſche Vlote in't Schelde, ſpreecken deſe hooge woorden; ZELANDIA VICTRIX PRISCA PER IMMENSAS REGNA TVETVR AQVAS; dat is; *Het overwinnende Zeelandt beſchermt ſijn ende macht op ende door het water*.

Ende, om in het kort alles te vervaten, ſoo is het ſulcx, dat, ghelijckwijs de Zee ſchijnt gheſchapen te weſen tot beſcherminghe van dit volck, alſoo ſchijnt het oock, dat dit volck tot beſcherminghe van de Zee voornementlijck is ghebooren.

Aerdt, ende milde vruchtbaerheyt van het landt. Onderſcheyt daer van in yeder eylandt. Zeeuſche terwe. Plantinge ende winninge van Mee ofte Krappe. Darinck, eertijdts gedolven, ende tot brandt ende maecken van zout ghebruyckt in Zeelandt. De meeſte plantinghe van boomen wanneer alhier begoſt.

DE aerde is hier meerendeel vet, machtich ende kleyachtich; mildt in het gheven van vele, ſchoone, ende veelderhande koſtelijcke vruchten. Selden kreunt ſich hier den landtman over quade jaerſcharen; ende werdt niet ſoo dickmael, als elders, door vyerighe winden, quade lochten, ſwarte vlieghen, ende dierghelijcke onghevallen, in ſijn hope bedroghen. Doch den acker is in alle de eylanden van Zeelandt niet even vruchtbaer of profijtelijck, d'een d'ander in goetheyt ende het draghen van mindere onkoſten in het onderhouden der dijcken, vry overtreffende. Welck onderſcheyt licht af te meten is uyt het volghende, ghetrocken uyt 't Placcaet van den hondertſten penninck over Zeelandt, ghemaeckt in den jare 1580, in het welcke, willende de Staten 't ſelve in't belaſten van de landen waer ghenomen hebben, aldus ſtaet;

Over Walcheren ende Zuydt-Bevelandt, veerthien grooten op 't Gemet.

Over d'annexe polders aen Schouwen ghelegen, midtſgaders Duyvelandt, ſeven grooten op 't Gemet.

Over

Over Sommelſdijck, veerthien grooten op 't Gemet.

Over 't platte landt van der Tholen, de vijfthien hondert Gemeten, met de bypolders, Schakerloo, Poortvliet, S. Martens dijck, Oude Stryen, Kempſhofſtede, negen en half grooten op 't Gemet.

Over Weſtkercken, Scherpeniſſe, ende Nieuw Stryen, ſeven grooten op het Gemet.

S^t. Anne landt, vier grooten op 't Gemet.

Over Voſmaer, achthien grooten op 't Gemet.

Wolfaerts dijck wordt vry gehouden.

Daer en boven zijn alle de landen binnen de Provintie van Zeelandt gheleghen, ten aenſien van de jaerlijckſche ſchattinghen over de redemptie van den dobbelen hondertſten penninck, by de Heeren Staten van den ſelven lande, ghedeelt in ſeven verſcheyden deelen; die elcks in den jare 1598, zijn gheſtelt op eenen byſonderen taulx; volghens ſeeckere lijſte alſdoen ghemaeckt, ten opſichte van den onderſcheyden aardt, deught, en vermoghen der ſelver landen. Ende na die ſelve proportie werden de ſchattinghen noch jaerlijcks gevoordert, vermeerdert of vermindert, nae ghelegentheyt en noodt des landts: behalvens dat zedert den jare 1628, (als wanneer de voorſz. lijſte wierdt ghevolght) den dobbelen hondertſten penninck is verhooght met negen grooten op 't Gemet, over gheheel Zeelandt, ſonder acht op het ghedachte onderſcheyt te nemen. De verdeelinghe van de voorſz. landen, ende de proportie dat yder Gemet, volghens den voet gheſtelt in de jaren 1598, en 1628, betalen moet, is als volght;

I. *Walcheren, Zuydt-Bevelandt, Sommelſdijck, Burght, Noordt-Bevelandt, ende Staveniſſe, 'tGemet 42 deelen.*

II. *Schouwen, Goyckenslandt, Ooſteren ende Weſteren Ban, Wolphaertsdijck, S. Anna landt, Kempenſhofſtede, Sturmeſandt, Crabbendycke, Zuydtmoer, en Vryberghe, 'tGhemet 28 deelen.*

III. *d'Annexe polders van Schouwen, met Duvelandt, 'tGemet 33 deelen.*

IV. *De polder van de 1500 Gemeten, met d'annexe polders onder Tholen ſiterende, met Schakerloo en Voſſemaer, 'tGemet 30 deelen.*

V. *De polders ghenaemt den Broeck en 't Roolandt, 'tGemet 27 deelen.*

VI. *Poortvliet, S^t. Martensdijck, met Nieuw Stryen, 'tGemet 36 deelen.*

VII. *Scherpeniſſe en Weſtkercke, 'tGemet 32 deelen.*

'tSamen over ſeven Gemeten (te weten, uyt elck quartier een Gemet) ——————— 228 deelen.

Tot een ghenoechſaem bewijs van de byſondere goetheyt ende vruchtbaer-

baetheyt van de Zeeuſche landen, moghen dienen de groote onghelden, die ſoo tot onderhoudinghe van de dijcken, als om ſtaende te houden de ghemeene ſaecke, jaerlijcx plachten ende nu noch uyt de Gemeten opgebracht werden.

Het gheen van weghen de Gemeten van Zeelandt eertijdts opghebracht wierde, ſtelde men onder de verborghen ſchatten van de Graven. Ick bevinde, om nu van de ghedurighe Dijckpenninghen niet te ſpreecken, dat men in den jare 1528, als wanneer de landen ende vruchten in verre naer niet ſoo veel waerdich waren, als wel nu, tzedert den tijdt van vijfthien jaren, tot voldoeninghe van de Beden, den Prince toeghelaen, van wegen de Gemeren van Zeelandt opghebracht hadde over de twee hondert ende ſeventich duyſent, ſes hondert ende een en twintich ponden. Huyden ten dage zijn die laſten noch veel ſwaerder; ende niet te min ſiet men dat de landen noch groote baten haren eyghenaers ofte baenders toebrenghen. Hier van komt het oudt ſpreeckwoordt; *Brabandtſche locht, Zeeuſche renten*. Niet ſonder reden. Want een Gemet Zeelandts, brenght meer op, als viet van Brabandt.

In Zeelandt ſpandt het *Teelandt* verre boven alle andere de croone. Want om nu niet te ſpreecken van aneelzaedt, raepzaedt, koolzaedt, bouckweyt, erweten, krombecken ofte blancquettiens, vlas, coliander, nardus, kaerden, ajuyn, welcke hier jaerlijcx in groote overvloedt ghewonnen worden, ſoo wordt een groot deel van den acker hier beſlagen, ende pronct met het ſchoonſte koren, voornementlijck terwe, die in de naeſtghelegen landen veel vervoert, ende boven andere ghepreſen wordt. Neffens de terwe moet onder de koſtelijcke vruchten, die Zeelandt gheeft, oock gheſtelt werden de *Meede* ende *Krappe*, die de verwers gebruycken. Deſe valter uytnemende veel, ende goet, ende inſonderheyt in de landen van Schouwen, ende Duyvelandt, met hare aenklevende polders, de welcke den planters dickwils ongeloovelijcke winſte toebrenght, maer oock wel gevoelige ſchade. Want de Mee-reeders altemets wel delven uyt elck Ghemet landts, naer dat het ſelve wel is ghebout, 1000 tot 1500 wegens Meede uyt elck Gemet; daer van het hondert wegens ghegolden heeft in de jaren 1621 ende 1622, tuſſchen de thien ende elf ponden Vlaems, welck by menſchen ghedencken, noch by onſe ouderen tijden noyt en is geſchiet; ende is daer naer wederom ſoo ſchielijck afgheloopen ende in prijſe verminderd, dat men ghelijcke hondert weghens in de volghende jaren, als, namentlijck 1623, ghekocht heeft voor drie ponden, thien ſchellinghen Vlaems, tot vier ghelijcke ponden, ende

ende 1624, vijfthien oft ſeſthien guldens, ſulcx dat daer door vele rijck, maer om de onſeeckerheyt van de prijs, noch meer bijſter worden. Want de meede ſeer vele koſt van bewercken, al eer de ſelve in de ſack ofte in balen ghebracht werdt.

Weylanden zijn hier ſeer graſich ende klaverrijck. Onder deſe moghen met goede reden wel gheſtelt werden de ſchorren ende gorſſen, zijnde niet anders als nieuwe aenhanghſels ende aenwaſſen van landen, op de welcke, niet teghenſtaende de kreecken, ſlouwen, blacklandt, ofte eenighe leechten van ſlijcken ende zanden, veel duyſenden van ſchapen gheweydt ende onderhouden werden; die om de ſiltighe kruyden, die ſy aldaer eeten, ſonderlingh vet, gheſont, ende uytnemende ſmaeckelijck bevonden werden, daer over in de omleggende landen ſeer gheſocht, ende ghepreſen. Die gheleerde ende naemkondige ghneeſmeeſter van Ziericzee, Lieven Lemnius verhaelt, dat in ſijne tijden, de Advocaten ende Procureurs nerghens door meer ſpreeckende ende gaende ghemaeckt wierden, als door de offerhande van een ſtom Zeeuſchs ſchaep. Men mach oock hier wel by voeghen de duynen, ghevende de woonplaetſe ende het aes aen ſulcke menichte van konijnen, dat oock heel Brabandt daer mede placht voorſien te werden.

Boomgaerden ende Hoven, ſtaen hier gantſch luſtich, ende dragen niet alleen ſchoondere, maer oock grootere ende menichvuldere vruchten, als elders in Nederlandt, en allerhande geboomte. Om nu niet te ſpreecken van die, welcke ghemeyn ende over al te vinden zijn, nerghens waſt den laurier weeldrideger, ofte hooger, draghende rijpe ende volkomen beſſen, ofte baeckelaer. Amandelen, vijghen, meloenen, konnen hier opkomen, die de Spaenſche ofte Italiaenſche niet wijcken. Als in den jaere 1540, op het eynde van Julius, tot Ziericzee ghekomen was Keyſer Carel de vijfde, ende aldaer feeſtlijck onthaelt wierde, zijn hem over de tafel ghebracht eenighe vijghen ende meloenen, van een aenſienlijcke grootte, vol ſap, heel ſmaeckelijck, van volkomen rijpte, in Zeelandt ghewaſſen. Waer over den Keyſer verwondert, tuyghde gheen betere ofte aenghenaemere in Spanjen oyt gheproeft te hebben.

Onder de beſonderheden ende vruchtbaerheyt van de aerde van Zeelandt, is den *Derrie* ofte *Darinck* oock te roemen. Dus noemde men ſeeckere ſolferachtighe ende ſiltachdighe ſoorte van aerde, van de Zee opgheworpen, ende noch ſomtijdts overſpoelt, leggende onder de kley, de welcke men by het laghe water placht uyt te delven, ende daer van turf, tot berninghe, te maecken. Hier mede beſich te zijn, wierde ghenoemt, *Moerneeringhe*

doen, zijnde den Darinck niet anders als een ſeeckere ſoorte van moer, ſomtijdts oock, *brandtvlotte maecken*. De aſſchen van deſen verbranden Darinck heeft dien van Zeelandt eertijdts de ſoudtneeringhe, ende groote rijckdom ghegheven. Want deſe aſſchen tot Ziericzee ende elders in de ſoutketens ghebracht, beſprenght werdende met Zee ofte ſoudtwater, gaf uyt ſich ſchoon wit ende blinckendt ſoudt, het welcke *Zel* ofte *Zelſoudt* ghenoemt wierde; ende wierde eertijdts gheen ander ſoudt door gheheel Nederlandt ghebruyckt. Lemnius ſchrijft, dat deſe konſt van ſoudt te maecken onghehoort is. Ick bekenne geern, dat deſe handelinghe ſeltſaem is, maer niet onghelefen, ofte den Zeelanders alleen eyghen. Tacitus, op het eynde des 13 boecks van ſijne Annales, ghetuyght het ſelve van de Heermunders, ende Catten, Duytſche volckeren; Plinius ende Varro, van den Gaulen ende in het ghemeyn van den Duytſchen. Saxo Grammaticus oock op het 14 boeck van de Deenſche Hiſtorie, verhaelt het ſelve van de Strandtvrieſen. Doch deſe konſt ende neeringhe heeft ten laetſten gheheel opghehouden door de groote menichte van grof ſoudt, dat uyt Vranckrijck ende Spangjen hier ghebracht ende goeden koop ghegheven wierde. Daer by quam, dat men by ondervindinghe leerde, dat het uytdelven van den Darinck, t'zy tot berninghe, t'zy tot maecken van het ſoudt, de dijcken ende het landt, ontrent de Zee ghelegen, te ſeer verſwacke ende ontbloote; waer over t'ſelve by de Keuren van Zeelandt werdt verboden.

In het jaer 1515, heeft den Koninck, aenghehoort hebbende de klachte van de Staten van Zeelandt, over het uytgraven van den Darinck, niet jegenſtaende de Keure van Zeelandt, ſulcx wederom ſcherpelijck verboden; ende toeghelaten, om dat de ingheſetenen berninghe ghenoech mochten hebben, eenen yeghelijcken te moghen planten boomen ende hout op s'Heeren weghen, teghen over ſijn landt, ende het hout daer van komende voor ſich te behouden. Waer door de plantagie ſeer heeft beginnen toe te nemen.

Aardt ende vruchtbaerheyt van de om ende doorloopende Zee, ende ſtroomen.

WAt de Zee belanght, is hier ſeer viſchrijck. Nevens vele ende verſcheyden ſoorten, worden op de binnen ſtroomen van Zeelandt, in de ſomer maenden, ghevanghen kleene ronde viſchkens, die alhier ghenaemt werden *Molenaers*, de welcke met de ſoetigheyt van den tijdt uyt der Zee voortkomende, opſtijghen ende ſwemmen naer de binne ſtroomen, ſeer lieffelijck ende aenghenaem van ſmaeck, ende die met luſt van alle menſchen ghegeten worden.

worden, oock by den Medicijns den ſiecken altemets voorgheſchreven; maer als de herſſtmaenden zijn aenghekomen, beginnen ſy wederom naer de Zee ofte naer buyten de ſtrande te keeren; ende groot geworden zijnde, zijn alſdan bolck, ofte wieringh. Ende al hoewel miſſchien yemandt ſulcx vreemdt ſoude dencken, ſoo is het ſelve nochtans ontrent de Stadt Ziericzee by onwederſpreeckelijcke ondervindinghe bevonden, te weten, dat men aldaer in een groot ſtaende water, dat *Keerſkens water* ghenoemt wordt, vele kleyne Molenaers heeft inghworpen, ghelijck noch jaerlijcx geſchiet, ende werden alſdan daer uyt bolck ofte wieringh ghevangen; ende tot meerder beveſtinghe van de boven gheſeyde reden, ſoo is waer, dat men niet en bevindt dat de voorſz. Molenaers oyt kijt, ofte ſmeer zijn op hebbende, al zijn de ſelve nu al redelijck groot gheworden, het welcke men anders daer naer in den bolck ooghenſchijnelijck kan ſien, ende ghewaer worden. Die gheleerde Zeelander, Jaſon Pratenſis, Doctor in de Medecijnen, ende naerſtighe onderſoecker van de gheheymeniſſen der Natuere, is oock van het ſelfde ghevoelen. *Den Molenaer*, ſeght hy in het vierde boeck van de Gheſontheyt waer te nemen, *is by ons een ſeer edel viſchken; het welck Molenaer ghenoemt wordt, om dat het, ſoo ick meyne, in coleure over een komt met de beſtoven kleederen van die molenaers. Met wat Romeynſche naem 't ſelve te benemen is, weet ick niet. Het is niet grooter als anderhalve palm; ten zy dat men ghelooven wil, dat het grooter werdende, van een ander ghedaente werdt, ende in een ander ſoort van vis verandert. Daer zijn eenighe van ghevoelen (ende het is waerſchijnelijck) dat het metter tijdt Bolck wordt. Het is licht om verdouwen, maeckt goet bloedt; t'en beſwaert niet; ende is den koortſachtigen ſeer dienſtich.*

Het is oock der aenmerckinghe waerdich, dat in den jare 1620, langhs de Zuydtzijde van den lande van Schouwen haer hebben vertoont verſcheyden *Oeſters bancken*, de welcke de burgheren van Ziericzee verſcheyden malen hebben opgheraept ende gheproeft, als oock eenighe daer van verſonden, om aen andere Heeren ende vrienden deſe onverwachte ende nieuwe vrucht oock mede te deelen, die de ſelve met vermaeck oock hebben ghesmaeckt. Maer alſoo de voorſz Oeſters van vele, maer inſonderheyt vreemde ſchippers, by nacht ende ontijde, teghens wille ende verbot van de Heeren, alhier met tonnen vol zijn afghehaelt, ende hier ende daer ter merckt ghebracht, zijn de ſelve na den voorſz. jare verdwenen, ende hebben ſich daer naer niet meer gheopenbaert. De viſch, ofte ſpijſe van deſe Oeſters was eenderley van ſmaeck als de Engelſche, maer de ſchelpen wat ronder, ende platter, ende niet ſo effen als wel de andere, maer buyten, om ſo te ſpreecken,

wat tackachtigher, daer van noch eenighe ſchelpen tot Zierickzee ſouden konnen werden vertoont.

Aardt ende eyghenſchap van de locht, hanghende over Zeelandt. De goetheyt daer van teghens eenigher onwetenheyt ende leughentale verdedicht.

BEyde de aerde ende Zee legghen hier onder het gheſpan van eenen verdraechgelijcken, bequamen, ende den onghefonden niet onghefont zijnden hemel. Wiens ſiltigheyt ende ſcherpheyt, die hem uyt de Zeetochten mochten aenkomen, weech ghenomen werden door het gheboomte, het welck men nu eenighe jaren herwaerts over al in alle deſe eylanden meer als in voortijden heeft begonnen te planten; ſoo dat oock den Nachtegael, die ſich niet gaern onder een beſwarende locht laet vinden, ſich ende andere, met menichte, meermael des ſomers hier comt vermaecken; ja oock ſijne jonghen uytbroedt, ſulcx dat die gheeſtige *Janus Secundus*, oorſpronckelijck uyt Zeelandt, indien hy noch in leven ware, den Zeelanders niet ſoude moghen tegen werpen, het ghene hy eertijdts ſchreef aen *Everhardus Nicolaus*, ſijn broeder, ſpreeckende van Walcheren;

Proque tuis ubi carminibus Philomela canora,
Turpis in obſcœna rana coaxat aqua.

Waer mede hy ſoo veel wil ſegghen, dat in Zeelandt, voor Nachtegalen niet als Kickvorſten, ofte, om hier met de Zeelanders te ſpreecken, Puyten zijn te vinden; ghelijck onder den ghemeynen man dit ongedierte met den naem van *Zeeuſche Nachtegael* placht benaemt te werden.

My is ondertuſſchen niet onbewuſt, wat oordeel over de Zeeuſche locht by de naerbuerighe volckeren, ende eenighe vreemde werdt ghegheven; als of Zeelandt yets ghemeen ſoude hebben met Sardinien, van het welcke de oude gheruygen, dat het aerdtrijck weelderich was in het voortbrenghen van goet koren, doch dat het bedeckt wierde van eenen hemel, die veel ſware ſiecten onder den ingheſetenen verwecte. Ja, de *Zeeuſche coortſen* zijn nu by naer een ſpreeckwoordt ende ſchrick by den aengrenſenden volckeren ghewordden. Doch, ghelijck de waerheydt gheen grooteren vyandt heeft als vooroordeel, ſoo is het ſeecker, dat van de goede ghelſtalte deſes hemels, de ghefondt ende langh levende, ſoo ingheboorene, als vele vreemde inwoonderen konnen ghetuygen. Ende hier teghen moghen niet byghebracht werden de exempelen van alſulcke, die elders ofte ſwack van lichaem gebooren zijnde, ofte door onmatigheyt haer krachten ſelfs verſwackt hebbende, ende

in

in deſe eylanden komende coortſen ende andere ſiecten werden onderworpen; niet meer, dan of men wilde ſegghen, het welck gantſch ongherijmt is, dat de gaſthuyſen zijn oorſaecken van de ſiecte der ghenen, die nu ghereedts ſieck zijnde daer in ontfanghen worden.

Het ſtaet vaſt, dat de locht van Zeelandt ſoo goedt, doordringhende, ende ſuyverende is, dat ſy niet en kan verdraghen datter eenighe onſteltenisſe ofte onſuyverheydt in der menſchen lichamen ſoude overblijven, maer dat ſy de ſelve door hare doordringhende kracht, ende natuyrlijcke eyghenſchap daer uyt verdrijft, om den menſchen diſpooſter ende ghelonder te maecken, ghelijckmen dan daghelijcx kan ſien, dat de luyden, die ſich aldaer ontrent het Zeewater geneeren, als, ſchippers, boodtsgeſellen, ende viſſchers, met t'ſamen hare kinderen, meeſt ſterckere ende vaſtere lichamen hebben, als wel andere. Ende is de reden, waerom de uytlanders in Zeelandt meer ſiecten onderhavich ſijn als wel de inlanders, vermidts deſe allencxkens voor ſoodanighe onghetempertheydt worden bewaert, ofte daer van gheſuyvert.

Doch men ſoude my hier moghen teghenwerpen voor eerſt vele oude Graefliicke brieven, roerende de Steden van Zeelandt, in de welcke dickmael te leſen is, dat men hare oude privilegien ende herkomſten verſchoont en vernieuwt, om dat de voorgaende brieven, daer van ghegheven, *door de ſuyen ende verdoende locht van Zeelandt* vergaen waren; neffens dien oock het oordeel van wijſe ende wel verſochte mannen, die in Zeelandt geboren zijnde, openlijck met hare ſchriften, voor de ghheele weereld deſe locht voor ſchadelijck ghekeurt hebben. Immers is het vonnis, dat by die groote Rechtsgheleerde, *Nicolaes Everardus*, van Middelburch, daer over ghevelt wordt, gantſch ſchrickelijck, ende bequaem om eenen afkeer van Zeelandt te verwecken in de ghedachten van alſulcke, die het voor een zeghen ende gheluck teeckenen, langhe te moghen leven. Op het hondert ende twee en dertichſte *Conſilium*, ſtaen hier van deſe ſijne woorden te leſen; *Neceſt veriſimile, quod in patria Zelandia, ubi aër de ſe corrumpit ferrum, vixerunt aliqui centum & viginti duo annos: imo de mille vix unus, ibi continue moram trahens, attingit quinquageſimum annum.* Dat is: *Het en is niet waerſchijnelijck, dat in het landt van Zeelandt, alwaer de locht door hare natuere het ijſer ſelfs doet bederven, yemandt hondert ende twee en twintich jaren ſoude gheleeft hebben. Jae, van duyſent, die aldaer ghedurich woonen, en mach men naeuwelijcx een vinden, die tot de vijfticb jaren kan gheraecken.* Voorwaer deſen Heer heeft hem de rechten beter verſtaen, als de gheleghentheyt van ſijn vaderlandt, buyten twelcke hy meerendeels gewoont heeft, zijnde hier in ſchendich bedrogen.

Immers overtuyght hem van onwaerheyt de daghelijcxſche ondervindinge, die, als verhaelt is, ons vertoont vele grijſe Zeeuwen, die in de dorpen aen de Zee gheleghen ghebooren zijnde, ende altijdt daer ghewoont hebbende, verre af zijnde van het gulſich leven, het welck in Steden meer als in dorpen gheleydt wordt, ende eenen korten wech is om over al tot een kort leven te gheraecken, tot eenen ſeer hooghen, gheſonden, ende ſtercken ouderdom zijn ghekomen.

Jaſon Pratenſis, oock een Zeeuw, ende vermaerdt meeſter in de Medecijnen, ſecht in het derde boeck van ſijn ghedachte werck, dat de locht in Zeelandt te killich, ende te vochtich is; ende raedt den ingeſetenen, dat ſy, volghende het exempel van de oude Ægyptenaren, die nochtans onder eenen veel ghenaedigheren hemel leefden, om haer te ſtercken teghens de ſchadelijcken locht, s'morgens opſtaende, voor het opſtooten van de venſteren ofte deuren van hare ſlaepkameren, branden ſouden wieroock, benzoi, maſtick, jenyverbeſien cruynnaghelen, ende andere dierghelijcke wel ende ſterck rieckende dingen; ende het ſelve des avonts deſgelijcx onderhouden. Doch dat deſe goede raedt alhier onnoodich is, blijckt daer uyt, dat die by een yeder, immers by de meeſte menichte, ſonder hinder, werdt achterghelaten.

Lieven Lemnius ſchrijft oock, dat de locht in Zeelandt ſcherp is, ende dat door de ſiltighe, moerachtighe optreckende dampen ende ghebreck van geboomte. Doch in dien het waer is dat de oorſaecke wech ghenomen zijnde, oock het quaedt ſelfs wech ghenomen werdt, ſoo moetmen gelooven, dat dit oordeel in deſe tijden niet gelden mach, in de welcke de eylanden van Zeelandt over al luſtich beplant zijn. De ſelfde *Lemnius* voecht daer by, dat de locht in Zeelandt ſelden ſoo beſmet wordt, dat ſy peſte veroorſaeckt, doch beſmet zijnde, ontſteeckt ſchrickelijck die ſiecte; even als een heet hout langhſaem aen den brandt raeckt, maer brandende, gheeft een luſtighe vlamme. De waerheyt daer van werdt noch beveſticht van de daghelijcxe ondervindinghe.

Dit ware ghenoech hier van gheſeght, ten waer de ſcherpe penne van den doorluchtighen ende door ſijne ſchriften oock vermaerden Heer, *Cuthert Tonſtal*, de mijne oock tarde, niet toelatende dat ick hem hier onverſproocken ſoude laten voorby gaen. Deſe, zijnde een Enghelſman van gheboorte, ſwack van lichaem, onghewoon het veranderen van plaetſen, nochtans van weghen den Koninck van Enghelandt, Ambaſſadeur aen den Koninck van Spanjen gheſonden, ſchrijft in den jare 1517, aen die groote Rotterdammer *Eraſmus*, onder wiens brieven deſe oock in het derde boeck

is

is te leſen; Dat hy met den Koninck van Spanjen ſich met ſijn ghevolch een wijle tijdts hadde in Zeelandt onthouden, om van daer naer Spanjen te varen; dat hy daer bevonden hadde te weſen een locht van ongheſonden reuck, ende vergiftticht; dat hy daer over, neffens drie van ſijne dienaers, in een ſware coortſe was vervallen; dat een groot deel van de hovelinghen des Koninex door ſiecte oock het bedde hadden moeten houden; dat Godt te dancken ware, dat den Koninck gheſondt daer uyt ghecomen was; dat niemandt uyt dat eylandt onbeſeert ofte ongheſchent kan komen; dat oock het water daer ſoo ſwart, ende door tempeeſten ontſtelt zijnde, ſoo ſchrickelijck is, dat het te ghelooven is, dat niet verre van de cuſten van Zeelandt, den Styx ende Acheron, die helſche rivieren, ghelegen zijn; ende veel meer anders, bitter van woorden, licht om te bant woorden, ende te lanck om alles te verhalen. Want dit zijn de woorden van eenen half gheſonden Engelſman gheſproocken, die moghelijck door het onmatich dincken van een cop ſeck, ende het gulſich eeten van ſijn ſoete paſteyen, nu ghereets ſijn krachten al hadde verlooren. Ende het ſoude niet ſonder reden weſen te ghelooven, dat hy dit ſchrijvende, met een heete coortſe is bevanghen gheweeſt. Immers, ten laetſten comt hy wederom tot ſijn ſelven, als hy in het vervolgh van deſen brief ſich ſelfs beſchuldicht van valſcheyt, ende ongelijck aen deſen eylande ghedaen te hebben; ſeghende, dat hy over ſijne ſiecte, ende moeyelijckheyt, die hy door tempeeſt in het afſchepen geleden hadde, zevengie wilde hebben in het uytſpouwen van quaet, ende 'tvertſwijghen van veel goets, het gheen hy van deſen vruchtbaren ende havenrijcke eylande konde ghetuyghen. Dit zijn ſijn eyghen woorden, waer uyt ghenoechſaem blijcken mach, dat hy ſelve begheert heeft, dat men hem, door coortſe, gal, ende gramſchap ghedreven geweeſt zijnde, in het voorverhaelde gheen gheloof ſoude willen gheven.

Aardt ende inborſt van de Zeelanders.

WAt nu betreft den aardt ende gheneghentheyt van de ingheboorne, niemandt (want dit ſtaet ons met groote reden voor eerſt te roemen) quijt ſich beter ende vyetigher onder de menſchen teghens Godt, ofte maeckt meer werex van den hemel op der aerden, dan ſy. Al eertijdts bleeck hare Godtvruchticheydt hier uyt, dat ſy in het uytgheven van landen, om te bedijcken, beſpraecken eenen acker voor Godt, ende den armen, die ick *Godts acker* in oude brieven ghenoemt vinde. Hare leeraers verdienen by haer, ende ghenieten de volkomen achtinghe van gheſanten ende taelmannen van den

aller-

allergrootſten Koninck; en yeder een neyght niet alleen tot haer aenſeghen ſijn ooren, maer ſchickt oock daer naer, meer dan elders, ſijn leven. Veel huyſen zijn hier niet anders als kleyne kercken; veele ſlaepkameren ende ruſtbedden vol becommeringhen, om af te bidden eenen verdienden loon. Nerghens meer gheſpreeck tuſſchen Godt ende de menſchen, ofte van Godt onder de menſchen; nerghens ſiet de opgaende ofte nederdalende ſonne meer gheboghen knien ofte ghevouden handen; werdende hier wel aldervlijtelickſte overdacht, ende vaſtelijck bekent gheſtaen, dat gheen macht van volckeren beſtandt is teghen eenen verachten, ghequetſten, ende onverſoenden Godt. Deſe Godtvruchticheydt, ende dit gheduetich ſtreelen van den hemel, heeft oock in de kommerlijckſte tijden, onder de eerſte herſtellers ende volghende beſtierders van de ghemeyne ſaecke, altijdt hier ſonderlingh gebleecken. Als de bedructe Staten van de naeſtgelegen landen, vol van wanhope, t'hans niet wetende hoe ſy de vryheydt brengen ſouden in een verſeeckerde haven, hadden doen munten penningen, in de welcke vertoont wierde een ſchip, ſonder ſeylen, ende met ghekorven maſten, herwaerts ende derwaerts gheruct, ende by naer overſtolpt van de ongheſtuymighe baren, met den omloop van deſe trooſteloose woorden; INCERTVM QVO FATA FERENT, dat is, *Wy weten niet waer wy ſullen belenden*; ſoo hebben de Zeeuwen, moet grijpende, gheſteunt ende met rechte ghepocht op Godt, als hare rodtſe, ende den eenighe hoorn van haer heyl. In het jaer 1582, deden ſy ſlaen een penninck, waer in ghepoót ſtondt een teerder ende ranck boomken, tot welckers veſtinghe ende onderhoudinghe een handt uytgherect wierdt uyt den hemel, met deſe omgheſchreven bede; CONFIRMA DOMINE OPUS TUUM; dat is, *Heere ſtelt vaſt u eyghen Werck*. In 't jaer 1595, deden ſy in een penninck leſen deſe heylighe ende mannelijcke woorden; HI IN CURRIBUS, HI IN EQUIS; NOS AUTEM IN NOMINE IEHOVÆ DEI NOSTRI. dat is; *Deſe vertrouwen haer op Waghenen, andere op peerden; maer Wy in den naem van Iehova onſen Godt*. Als oock in den jare 1598, overleden was Koninck Philips van Spanjen, ſoo vertoonden ſy in eenen penninck de doodt, onder haer voeten tredende eenen Koninckſlijcken ſcepter, ende een landtbouwers ſpade, met deſe woorden; MORS SEPTRA LIGONIBUS ÆQUAT; VERBUM TUUM DOMINE MANET IN ÆTERNUM. dat is; *De doodt maeckt gheen onderſcheyt tuſſchen een Koninck ende een ackerman; doch u woordt, Heere, blijft in der eeuwigheyt*. Die noch heden ten daghe met luſt opſlaen de oude penninghen van de Griecken ofte Romeynen, ende daer

uyt

uyt de ghenegentheyt van die volckeren ſpeuren; ſullen ons wel ten beſten houden, dat wy oock tot volvoeringhe van ons voornemen, ende beveſtinge van het ghene t'hans verhaelt wordt, ſoodanigher munten ghetuyghenisſe hier ende elders ghebruycken.

Een volck dat dus Godt ontſiet, kan ſich niet anders als wel dragen onder de menſchen. Den bodem van Nederlandt werdt nergens betreden van vreedſamer borgeren; vreemt van twee ſpalticheyt, ende midden onder de ſwaerſte ende ancxſtelijcxſte onſtelteniſſen van het aengrenſende Hollandt, altijdt ongeſchent ende eenſtemmich gebleven. Als die borgerlijcke ende vinnichſte haet aldaer die vervloecte tweedracht van *Hoecx* ende *Cabeliauws* ghebaert hadde, ende de menſchen, vergheten hebbende alle menſchelijckheyt, haer met den naem van onredelijcke ende verſlindende beeſten lieten benamen, ende het borgherlijcke ſweerdt gheruct zijnde uyt de ſcheede, hare handen beſoedelden met het bloedt van maghen, vrienden, ende bueren; als oock, ten tijden van onſe kindtſcheyt, de opgereſen onruſten Kercken ende Steden deden daveren, ende de vryheyt des gemeynen Vaderlandts, ghenegen zijnde te genieten, naer die laſtige oorlogen van ſoo veel jaren, eene twaelf jarige ruſte, lach op haer gijpen; heeft die kancker, die de aenleggende landen van Utrecht, Vrieſlandt, Gelderlandt nu oock ingegeten hadde, alhier geen ofte weynich plaetſe konnen vinden. Een ſaecke, voorwaer, der verwonderinge waerdich, ende allen naerkomelingen op't hoochſte aen te prijſen; werdende ſchendich de lendenen van den lande ghekreuct, daer den raedt van dien, welcken de oppetſte beſtieringhe bevolen is, ende de gemoederen van die, welcke onder de gehoorſaemheyt van eene ende de ſelve wetten ende Majeſtraten moeten buyghen, door haet, nijdt, oergierigheyt, ende eyghen baetſucht beginnen te ſchiften.

De inwoonderen zijn oock goetaerdich, rondt ende oprecht van gemoedt; ſoo dat in geheel Nederlandt al van oudts gebruyct werdt dit ſpreeckwoordt; *Goedt rondt, goedt Zeeus*, als men yemant tot openhertigheyt ende ongeveynſtheyt wil aenmanen. Deſe hare voldoende oprechtigheyt is oock in een penninck by haer in den jare 1555 gheſlagen, te leſen, in den welcke van het wapen van Zeelandt af hangen twee evene ſchalen, bekroont met deſe ronde woorden; STATERA JUSTA ET ÆQUA SINT PONDERA. dat is; *Daer zy recht gewicht, ende rechte mate.* Deſe aengebooren deught maeckt haer goede kenners, ende onverſoenelijcke haters van alle pluymſtrijckers ende bedriegers. Niet te min zijn ſeer vernuftich ende verſtandich; blijckende ſulex ende in hare koopmanſchappen, die ſy nu ſoo vele jaren geluckelijck

in alle gheweſten van de weereldt drijven; ende in ſoo vele fraeye zielen, die van alle tijden aen af in alle ſoorten van geleertheyt onder de Nederlanders uytghemunt hebben. Waer van wy eenen volmaeckten blaffaert op het eynde van dit werck te gheven, voorghenomen hebben.

Onder andere zijn ſy ſonderlingh lief hebbende ende vaſt houdende de vryheyt, vaerdich, dapper ende geſtadich in de wapenen, om die ſelve daer mede te beſchermen. Eertijdts hadden ſy tot eenen wetſteen van hare deught den gheweldighen opſet, ende gheduerigen inval van die Vlamingen; door de welcke ſy in het ſtrijden ſoo gheoeffent waren, dat ſy van hare Princen ter heerevaert gheroepen, den pronck waren van het veldt, ende hare banieren becroonden met veel zeghe. Ick ondervinde dat haer wapentuych doe verſcheyden was van dat van den Hollanderen, ghebruyckende meeſt *Kromme ſtaven* ende *Baerdſen*, door de welcke ſy haren vyandt ſlachteden, ende wonderdaden bedreven. t'Hans koelen ſy haren moedt in het bevechten ende vellen van den Spanjaert. Waer door ſy ſoo veel hiers van den ghemeenen vyandt teghens haer verweckt hebben, als liefde van hare bondtghenooten. Ja, in de geheucheniſſe van de oude ende nieuwe geſchiedeniſſen, werden ſy meermael gheroemt als leeuwen; zijnde eenen naem niet van wreedtheydt, maer van kloeckmoedicheyt, ende eenen onverſoenelijcken haet, die ſy draghen teghen alle die ghene, die hare vryheydt haten. Immers is het ſulex, dat t'ſedert de Staten van de vereenichde Nederlanden verſtaen ende begrepen hebben de onvermijdelijcke noodtſaeckelijckheydt van den oorlogh teghen den huyſe van Spanjen, die in ſeeckere gheſlaghen penninghen aerdichlijck uytdruckende door een Pellicaen, lavende met haer bloedt hare jonghen, ende deſe ondergheſneden woorden, BELLUM NECESSARIUM, dat is, *Eenen noodtſaeckelijcken oorloch*; de Zeeuwen altijdt gheraedtſaemſt ghevonden hebben het ſweerdt in de vuyſt te houden, ende alle aenbiedinghe van ſtilſtandt van wapenen ofte vrede voor louter bedroch te keuren. Hoort doch haer eens ſpreecken in eenen penninck, uytgekomen in den jare 1600, in den welcken rondtſom eenen ſtapel van allerhande wapentuych ſtaen deſe deftighe en manhaftighe woorden; MAGNÆ RES ARMIS; dat is, *Groote dinghen werden uytgherecht door de wapenen*. Ende in den jare 1594, rondtſomme de beeldeniſſe van den Koninck van Spanjen, biedende met ſijn handt eenen olijftack, teycken van vrede, neffens twee ghewapende mannen; PACEM OSTENTAT, SED HOC AGITUR; dat is, *Hy vertoont den vrede, maer daer ſchuylt wat anders*. Ende deſe achterdocht bleef ock haer by in den jare 1608, als men ſprack van den twaelf jarighen

treves.

treves. Doe deden ſy op eenen penninck munten het peerdt van Trojen, door 't welcke die bloeme van heel Aſien, bedroghen onder ſchijn van vrede ende vriendtſchap, gheheel te niete ghegaen is, ende deſe bondighe woorden; EQVO NE CREDITE TEUCRI; dat ſoo veelte ſeggen is, als, *Schip-perſiet toe.*

Deſe deught mach men ſonderlingh beſpeuren in het Zeeuſche boodts-volck, boven alle andere met groot recht ghepreſen, die ghelijck als ghebooren in de Zee, ende ghewieght door de baren, ende opghevoedt onder alle gheweſten van den hemel, ſoo te water als te lande midden onder de tempeeſten, donder ende blixem van den hemel en het gheſchut, meer als een mannelijcke dapperheydt in het vaſt ſetten van de eerſte alghemeyne vryheydt beweſen hebben, ende noch gheſtadich betoonen, zijnde eenen ſchrick voor den vyandt, t'zy ſy haer laten gebruycken te water of te lande; de ghetinghſte onder haer meermael verdient hebbende muer ende ſcheepscroonen te draghen op haren kop, met de welcke die oude Romeynen plachten te croonen alle de welcke eerſt of het ſchip, ofte de wal van hare vyanden aenghedaen hadden.

Dus hebben wy gheheel Zeelandt t'eender reyſe doorloopen; overſulex ſal het nu ook wel voeghen, in elck eylandt wat halte te houden, niet om dat wy vermoeyt zijn, ofte alreede luſt hebben om te ruſten, maer om daer in hare verſcheydene beſonderheden, als ook Steden, oorſpronck van dien, opkomen en verval, oudt ende teghenwoordich weſen, naerſtichlijck te onderſoecken, ende den oudt ende nieuwsgierigen geeſten te vertoonen.

't Wapen van Walcheren.

BESCHRIIVINGHE

van

WALCHEREN.

WAlcheren was altijdt, ende is noch het gheachſte ende vermaerſte eylandt van Zeelandt; niet om ſijne grootte, werdende daer in overtreft van Zuydt-Bevelandt, nemaer om de menichte ende rijckdom van de ingheſetenen, het gheeſtelijcke ende weereldtlijcke hof van den geheelen lande aldaer gehouden, bequame gelegentheyt, als oock ghetal van Steden, in het welcke dit eylandt alle andere te boven gaet. Waer van deſe naem oorſpronckelijck ghekomen ſy, vinde onderſcheyden ghevoelen. Lovinus Lemnius haelt hem af van de *Walen*; als de welcke haer eertijdts hier neder ſouden gheſlagheu hebben. Andere van de

de *Wal-viſſchen*, welcker meyninghe, ſoo als Reinerus Vitellius ſchrijft, ſchijnt beveſticht te werden met het wapen des eylandts, in het welcke een Walviſch ghevoert werdt. Indien het my oock gheoorlooft ware hier over mijne giſſinghe te borde te brenghen, ſoude ghevoelen, dat dit eylandt ſijnen naem heeft ontfanghen van de menichvuldighe op ende afloopende wateren, ſtaelen, moraſſchen, ende poelen, die hier ſeer veel gheweeſt zijn, eer de dijckagie van den lande was voltrocken. Want deſe werden in de oude Nederlandtſche tale, *Waelen* ghenoemt. Den overſetter van de Utrechtſche Hiſtorie van Beka, die in de vergaende eeuwen geſchreven heeft, ſullende vertolcken deſe Latijnſche woorden, *habens lacus & ſtagna*, ſtelt daer voor, *hebbende Walen ende meeren*. Immers ſtaet den naem van Walcheren al bekent ontrent den jare 836, werdende by gheloofwaerdighe ſchrijvers verhaelt, dat alſdoen het eylandt van Walcheren van den Noordtſche volckeren aenghedaen, ende door gheweldt van wapenen vermeeſtert is; ende is doe ter neder gheveldt *Eggihardt*, die Grave van Walcheren was. Hier toe dienen voornementlijck de woorden van een onghenemde ſchrijver, by de Heer Pythæus uytghegheven; *Normanni*, ſeght hy, *anno* 836, *tributum exactantes in Walachram inſulam venerunt, ibique Eggihardum, ejus loci Comitem, & Hemmingum, cum aliis multis occiderunt.* Dat is; *De Normannen, ſoeckende alles onder contributie te brengen, zijn in den jare* 836, *in het eylandt van Walcheren ghekomen, ende hebben aldaer Eggihardt, Graef van die plaetſe, ende Hemming, neffens noch vele andere, ter neder ghemaeckt.* Waer uyt de oude achtinghe van Walcheren blijckt, als zijnde doe gheweeſt een ſonderlingh Graefſchap op ſich ſelven, ende hebbende Graven ghehadt, voor die van Hollandt, welcke het beginſel van hare eerſte Graven ghemeynlijck maer af halen van den jare 863.

Den omganck van Walcheren achtmen onghevaerlijck van thien mijlen te weſen; ende beſtaet in eenen boordt ofte ſoom, eenideels van duynen, ende anderdeels van dijcken; de welcke het op eenighe plaetſen ſcherp teghens den oploop van de Zee eertijdts plachten te houden. Voornementlijck te Weſtcappel, alwaer den duyn al wech gheſpoelt vinde in den jare 1526; ende werdt den dijck t'hans noch met ongheloofflijcke koſten onderhouden. Niet min ghevaer is dit eylandt in de voorleden eeuwe onderworpen gheweeſt, ende heeft gheen minder koſten te draghen ghehadt in de Zuydtwateringhe aen beyde de zijden van de Kercke van Welſingen, alwaer in den ſelfden jare 1526, vele ſware ende afgrijſelijcke grondtbrexemen zijn ghevallen, ſoo dat men ghedronghen was daer twee inlagen

ofte vingherlinghen te maecken. Hier toe dienen eenighe met de handt ghefchreven memorien by Mr. Arent Ianſſen Boom, die op die tijden ghe-leeft heeft, ende ghewoont tot Middelburch, een van de vernuftichſte van heel Walcheren, ende op het ſtuck van de dijckagie ſich wonder wel verſtaende. *In den hoogen vloet*, ſchrijft hy, *van den jare 1530, den 5 November, was den wech van Middelburch en Armuyden ſeer vol gaten, ſoo dat groote armoede geſchiede; dat jammer was. Ende wy met ons twaelf Hoefmannen ghemeeckt by den Staten van den lande, vonden dat den dijck op eenighe plaetſen heel weech was, 10, 12, 13, 20 roeden, ende maeckten aldaer een vingherlinck.* Dierghelijcke meer andere ſware onghevallen, aldaer door de Zee toeghekomen, verhaelt hy, ende looft ſeer den ernſt ende kloeckheydt van de borgheren van Middelburch in het herſtellen van het ghene by der Zee ter neder gheſtort ofte ghequetſt was. Jeghens Zoutelande oock, ende benoorden Vliſſingen, ter Vere, ende bezuyden Vliſſinghen ſtelde haer, voornementlijck in de jaren 1558 ende 1559, de Zee ſoo dwars aen, dat heel Walcheren in vreeſe ſtondt van onder te ſullen loopen. Nemaer de goede ſorghe van deſe tijden, ende de Zeewercken zijn nu hier ſodanich, dat Walcheren wel onder de verſeeckerſte eylanden van Zeelandt mach gheſtelt werden.

De grootte van Walcheren beſtaet in 45243 Gemeten, 128½ Roeden, al ſchoon, vet, ende vruchtbaer landt, luſtich beplant, ende met vele aenſienlijcke, ende dicht aen den anderen gheleghen, ende welbewoonde dorpen becroont. Daer proncken ende ſteecken uyt drie groote vaſte Steden, Middelburch, Vliſſinghen, ende Vere, ſoo dicht aen den anderen ghelegen, dat den Hertoch van Anjou, in den jare 1582, in Walcheren ghekomen zijnde, vol van verwonderinghe jeghens de Staten van Zeelandt, die hem gheleyden ende onderhielden, ſeyde, dat dierghelijcke in heel Vranckrijck niet te ſien ofte te vinden en was. Deſe drie mach men des winters ende ſomers begaen in minder als drie uyren tijdts, door eenen ghecaſſyden, ende aen beyde zijden met boomen ſeer dicht ende cierlijck beplanten ende geheynden wech. Daer en boven is hier noch de bewalde Stadt van Arnemuden, eertijdts een van de welvarenſte; neffens twee opene Steden, Weſtcappel ende Dombuſch; welcke meer outheyts, als aenſiens hebben.

't Wapen van Middelburch.

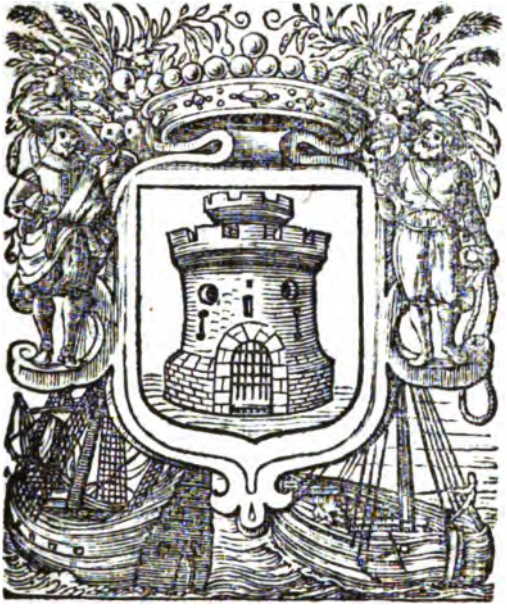

BESCHRIIVINGHE

van

MIDDELBURCH.

MIddelburch is de voornaemſte Stadt niet alleen van Walcheren, maer oock van gheheel Zeelandt, ghelijck ſy oock de eerſte plaetſe beſit onder de Steden, als die Staetswijſe by den anderen vergaderen. Hare eerſte beginſelen zijn ſoo onbekent, als het wel kennelijck is, dat ſy op haren hooghen ouderdom met reden mach roemen. De welcke derven ſtaende houden, dat ſy haren oorſpronck heeft van den beruchten Romeyn Metellus, als gheweeſt hebbende haren eerſten ſtichter, komen daer toe gheen ander bewijs by brenghen, als de overeenkominghe van de namen, ghelijck als of *Middelburch* ſoo veel te ſegghen was, als *Metelſburch*, waetom ſy by eenighe Latijnſche Schrijvers, *Metells-*

Metelliburgum werdt gheheeten. Edoch, indien het gheoorlooft ware door deſen wegh uyt te vinden de eerſte ſtichters der Steden, ſoo ſoude men moghen ſegghen, dat *Schiedam* in Hollandt gheſticht was van den vermaerden *Scipio*; ende *ter Vere*, van den Keyſer *Verus*, ende meer dierghelijcke beuſelingen verdichten; de welcke, ghelijck ſy verlaten zijn van alle reden, alſoo is het onnoodich met meerdere redenen die te bevechten.

Het is daer en teghen ſeecker, dat deſe Stadt haren naem ontfangen heeft van hare gheleghentheyt, zijnde met der daet een *Middelburch*, dat is, een Burch, ofte ſtercte, midden in het landt van Walcheren ghelegen. Waerom ſy oock by eenige Latijnſche Schrijvers van de verloopene eeuwe *Mediburgum* ende *Medium Caſtrum*, te rechten wordt ghenoemt.

Ende alſoo *Burch* ofte *Burcht* niet anders beteyckent als een vaſte ende beſloten plaetſe, bequaem ghemaeckt om den aenval der vyanden teghen te ſtaen (waer van den naem van *Burgheren* oock komt, inwoonders zijnde van ſtercten) ſoo mach ick met reden wel giſſen, dat die gheſticht is, ofte ontrent den jare 836, teghens de Normannen, als Eggardt Grave van Walcheren was; ofte ten minſten ontrent den jare 1000, teghens de Vlaminghen, die alſdoen Walcheren hebben beginnen te bevechten. Ende mach overſulcx niet toeſtaen, het ghene den Autheur van deſe Chronijcke ſeght, dat in den jaere 1121, Middelburch maer een dorp ghenoemt wordt. Soude het niet ghelooflijck weſen, dat hy in eenige oude Latijnſche Chronijcken gheſchreven vindende, *villa de Middelburch*, ende niet wetende wat *villa* te ſegghen was in het Latijn van die onbeſchofte eeuwe, gemeynt heeft dat het een *dorp* beduydt? Ick hebbe redenen om ſulcx te ghelooven. *Villa* beteyckent by de Schrijvers van die tijden, *een Stadt*, het welck gheen verder bewijs van nooden heeft, als ghenoechſaem daer van overtuyght zijnde alle die ghene, die in het leſen van ſoodanighe ſchriften haer eenichſins beſich ghehouden hebben. De Franſchen noemen noch teghenwoordich een Stadt, *Ville*.

Het gaet immers vaſt, ende alle teghenſpreeckinghe te boven, dat al in den jare 1106, tot Middelburch gheſtaen heeft een aenſienlijck Clooſter, daer naer tot een Abdye verheven; ende dat die ingheſetenen van Middelburch, al voor den jare 1223, Borgheren ghenoemt werden, ende Stadtsrechten van hare Princen hebben verkreghen; door dien Graef Floris, vader van Koninck Willem, in de oude Cheuren, in den voornoemden jare aen die van Weſtcappel ghegeven, (de welcke wy hier naer te ſijner plaetſe te borde ſullen brenghen) wel uytdruckelijck ſeght, dat hy dien van Weſt-

cappel

cappelgheeft alſulcke Privilegien ende Handtveſten, als die van Middelburch in voortijden hadden verkreghen; de welcke daer naer onder de regeringhe van Koninck Willem grootelijcx zijn vermeerdert.

Immers, de alleroudtſte Stadts Keure, die noch ter tijdt overich is, wierde dien van Middelburch in den jare 1217, ghegheven, ende niet alleen van den Grave van Hollandt, maer oock van dien van Vlaenderen eenſtemmelijck beveſticht. Want over de beſittinghe van Walcheren, tuſſchen deſe twee Heeren ſchendighe twiſten ende oorloghen ghereſen zijnde, ende de Stadt van Middelburch door gheweldt nu onder die, dan onder deſe gheraeckende, was de ruſte van de ingeſetenen, onder ſo veel onruſten ende ongeſtadicheden van den oorloghe, ten hooghſten daer aen gelegen, dat ſy ten minſten by een vaſte ende onveranderlijcke Keure onderhouden wierden. Deſe dan, ghetrocken uyt het Gulden Regiſter der Stadt Middelburch, ende ons door den hoogh geleerden Heer, Adriaan Veth, Secretaris der ſelver Stede, behandicht, ſullen wy om haer oudtheyt wille, als oock om dat daer eenichſins uyt blijcken kan de oude geſtalte van de Stadt ende ingeſetenen, hier laten volgen, ſpreeckende die tale in de welcke ſy eerſt gheſchreven is geweeſt.

IN nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Hec eſt lex, qua Koraa dicitur, oppidanorum de Middelburch, firmata juramento earum perſonarum, quarum tam nomina, quam ſigilla ſupponuntur.

Quicunque oppidani de Middelburch ſe vel ſua moverint, ſub protectione & inductu amborum Comitum, & eorum Juſtitiariorum, erunt, qui nihilominus omnibus tam peregrinis quam indigenis in Middelburch venientibus firmam pacem precipiunt.

Quicunque in Middelburch aliquem percuſſerit ad mutilationem vel truncationem alicujus membri, ut in quartâ parte occiſi emendari debeat hominis, vel amplius, duplo emendabit, quam foris Koram contigiſſet, & gratiam Comitis queret.

Qui vulneraverit hominem infra Koram, Comiti emendabit iij ℔, *oppido* v.

Qui vero hominem decapillaverit, & faſtibus vel pugno percuſſerit, aut vestes contra eum pulſaverit, vel projecerit, aut percuſſerit, aut arripuerit, Comiti emendabit v ℔, *oppido* v ß.

Ubicunque duo Scabini cum aliquo tertio burgenſium pacem vel pacificas induties petierunt, qui eis negaverit, Comiti iij ℔, *oppido* v ß. *vel etiam ſi aliquis ſubiloquio preductam pacem impedierit, ſolvet Comiti* v ℔, *oppido* v ß.

Quicunque in Middelburch manus pepigerit pacem, & ipſemet fregerit, ſolvet Comiti iij ℔, *oppido* i ℔, *ſi à tribus Scabinis convictus fuerit; ſi quis conſan-*

quinecorum ſuorum hanc pacem infregerit, ſolvet ſibi Comiti, oppido 5; ſi à 3 Scabinis convincitur, hoc factum fuiſſe cauſâ prædictæ litis; inſuper omne malum, quod ibi fecerit, ita ut Kora teſtatur, emendabit; & qui Koram ibi primus fregerit, emendabit de fractione pacis, ſi à tribus Scabinis convincitur.

Quicumque Scabinos pacem petentes verbis viciaverit, & ibi hoc Scabini probaverint, ille, qui feciſſe comprobatus fuerit, cuilibet eorum lib. emendabit: etiam ſi illic in Scabinos Kora frangitur, vel illic vulneraverit, quicquid mali ipſis illatum fuerit, quadruplo eis emendabitur.

Omnes in Middelburch manentes ſub uno jure habeantur; & quilibet eorum cooppidano ſuo Scabinium facere debet.

Si quis à cooppidano ſuo Scabinium habere voluerit, ad Prætorium poſtulabit; quod ſi ille, in quem agitur, præſens non fuerit, & in Walacra eſſe comprobatur, citabitur reſponſurus prima die placiti; ſi venerit, & tamen juri reſiſtat, vel etiam ſi non venerit, banneetur nihilominus, & nunquam bannus tarebit, donec Scabinium fecerit, & ſubſtantia ſua, arbitrio Scabinorum, diſponetur. Si Scaltetus vel Scabini conquerenti jus facere negaverint, judicio non ſtabunt, donec conquerens Scabinium habuerit.

Quicumque Scabinio de Middelburch bannitus fuerit, ſi quis in Walacra illum tenuiſſe à 3 Scabinis de Middelburch comprobatur, emendabit Comiti x ℔, oppido 1, & debitum illius ſolvet.

Quicumque de oppidanis armatâ manu, intuitu pugnandi, oppidum exierit, ſine communi conſilio & oppidanorum conſenſu, non redeat in oppidum, antequam gratiam Comitis impetraverit, & oppido lib. emendaverit, ſi à 3 Scabinis convincitur.

Ubicunque in Middelburch lis vel pugna oritur, qui armata manu advenerit, ſine communi conſenſu & conſilio, ſolvet Comiti v ℔, oppido v ſolvet.

Si quis oppidanum de Middelburch armata manu, ad domum, ubi ſit manens, quæſierit, ibique pugnaverit, emendabit prædicto x ℔, Comiti v, oppido lib.

Quicunque in Middelburch ad domum alterius armatâ manu quæſitus fuerit, quæſitor emendabit obſeſſo v ℔, & hoſpiti v, Comiti v j; præterea quicumque in auxilium quærentis venerit armata manu, ſolvet Comiti iij ℔, oppido v, & damnum, quod de foris in domum agitur, duplo reſtituetur; damnum, quod de domo ad foras agitur, ſimplo reſtituetur, prout Scabinis conſtiterit.

Quicumque extra Middelburch manſerit, & burgenſem de Middelburch banniverit, qualicumq; debito fuit bannitus, debitumq; nullo modo poterit augeri, donec in Prætorio de Middelburch cum Scaltero, & Scabinis ſuis bannum enunciaverit tuncque Juſtitiarius oppidi & Scabini de ſubſtantia banniti bannum & emendationem faciem ſolvi.

Ubi

Ubicunque Scaltetus in bannito placito Scabinos per Juramentum earum monuerit, qui tunc dicta monita contradixerit, & hoc Scabini propalaverint, x ℔, *emendabit Scab. tres lib. Comiti, oppido* v, *ſi à* 3. *Scabinis convincitur.*

Quicunque Scabinum in bannito placito verbis vitiaverit extra monitum, ſi hoc Scabinis monſtraverit, & alter à tribus Scabinis convincitur, emendabit Scabino iij *libras, Comiti* v, *oppido* v *ſolvet; econtra ſi Scabinus in bannito placito verbis vitiaverit, & ille monſtraverit, ſi Scabinus à* 3 *Scabinis convincitur, emendabit pradicto lib. Comiti* v, *oppido* v *ſolvet.*

Quicunque in Scabinum in bannito placito per innocentiam Scabini Koram fregerit, ſi à tribus Scabinis convincitur, emendabit Scabino x ℔, *Comiti* 1, *oppido* v; *econtra ſi Scabinus in aliquem per innocentiam Koram in bannito placito infregerit, ſi à tribus Scabinis convincitur, emendabit pradicto* v ℔, *Comiti* 1, *oppido* v.

Si quis de Middelburch cõoppidanum ſuum verbis vitiaverit, ſi convictus fuerit, emendabit illi v ℔. *Comiti* v, *oppido* v *ſolvet. Si pugna inter Scabinum & alium evenerit, quicunque eorum pugnam praceperit, ſi malum ei contigerit, ita ſi is extra Praetorium eveniret, emendabitur; ſi quis Scabinum occiderit, quadruplum ſolvet.*

Quicquid mali ad Praetorium evenerit de omni forisfacto quadruplum emendabitur, ita ut inter Scabinum & alium ſcriptum eſt.

Non eſt licitum cuiquam infra Middelburch quod corruptum fuit aqua vel putredine vendere; quod ſi aliquis vendere praſumſerit, ſecundum quod in veteri Kura continebatur, emendabit, id eſt. Comiti 1½ *libras, & oppido* 1 *libram ſolvet.*

Non eſt licitum oppidanis, ut invicem duella recipiant: etiam illis extra Middelburch manentibus non eſt licitum cum illis infra manentibus ad duella Middelburch, placitare.

Omnibus in Middelburch eadem pax eundi & redeundi per aggerem & per portum, id eſt, Arnam, *quam conſtituit illis Comes, ſervabitur; praterea omnis extraneus quicunque fuerit in erva (forte* Arna.*) eandem pacem, quam haberet in habebit.*

Ubicunque oppidani de Middelburch in Walacra aliquid agere habeant, ſub eandem Comitis & pace habeantur.

Si quis de terra Burgenſem percuſſerit, vel ſpoliaverit extra oppidum, citabitur tertia die ad juſtitiam venire; ſi venerit fidejuſſorem ponet burgenſem; ſin non, bannietur; & in bannu tenebitur autem Comitis.

Si quis extra manens oppidanum querela pulſaverit, oppidanus ei Scabinium faciet, & alter accipiet; ſi autem oppidanus contra praſumſerit, bannietur, & bannu

nunquam carebit, donec Scabinium fecerit; econtra si conquerens ab oppidano querela pulsetur, statim Scabinium faciet.

Omnia, quæ in Kora evenerunt, quæ Justitiarius & Scabini emendare non poterunt, & si querela ante Comitem pervenerit, ipse Comes per veritatem suam emendabit; & illam per Scabinos de Middelburch perscrutabitur.

Nullus hominum extra Middelburch manentium potest cum Scabinis de extra, neque cum hominibus Comitum oppidanum ullo testimonio convincere, nisi licitum fuerit in hac charta.

Quicumque in Middelburch arma in nocte portaverit si propalatum fuerit, nisi sit communi consilio oppidi, hoc duplo, quam si in die portasset, emendabit.

Tribus hominibus est concessum, ut de præda de libra testentur, de reliquo Scabini.

Ubicumque tres legales homines aliquid viderint, & juramento astricti fuerint, hoc Scabini testabuntur; de causis, quæ in nocte evenerint, per scrutinium testabuntur.

Nullus in Middelburch manens potest testimonium dicere, qui neque terram, neque dominium in Middelburch habuerit, nec in Charta tributi inveniatur.

Quicumque in Middelburch alium ad terram prostraverit, & convictus fuerit, Comiti emendabit lib. oppido v.

Quicumque alium ita debilitaverit, ut minus quarta parte hominis sit vere debeat, emendabit Comiti lib. iij, oppido v.

Qui manserit in Walcra, & Middelburch armis transire voluerit, oppidanum accipiet ad conductum; sin autem, Justitiarius & Scabini injicient eis manus; & exigent ab eis jus Comitum, & oppidi, id est, iij & Comiti, & oppido lib.

Nullus oppidanus poterit dominium terræ dare, nisi ante Scabinos de Middelburch; nullus extra commanentium poterit terram dare oppidano, nisi ante Scabinos de extra.

Si quis de hominibus in Middelburch extra commanentium hominum in Walcra arma in domo sua susceperit, Comiti emendabit v &, oppido v solvet.

Si quis oppidanus alicui extra manenti arma sua præstiterit ad pugnandum in Middelburch, emendabit Comiti lib. oppido v.

Quicumque pupillus in Middelburch manserit, nullus consanguineorum & amicorum suorum substantiam suam habebit, nisi prædicto firmam certitudinem ab oppidano fecerit.

Si quis extra Middelburch manserit, & contra burgensem in Middelburch pugnaverit, illuc venient Scabini cum Scalteto, vel Nuncio, & emendabunt, si poterint, & exigent ab illo, qui extra manet, pacem, & in tale jus, quale Scabini de

Middel-

Middelburch judicaverint, faciat, certum ponet fidejussorem; si non, tunc Scabini cum Justitiario Comitis ibunt ad Pretorium, & facient sonari campanam, cum communi consilio oppidi, ad convocandum universos de Middelburch, ut per eos ille cogatur stare jure Comitis & oppidi. Etiam quicumque campanam sine communi consilio pulsaverit, emendabit Comiti iij ℔. *oppido lib. Quicumque ad sonitum campanæ non venerit, solvet Comiti* v ℔, *oppido* v *solvet. Si predictus maleficus malefactor evaserit, ad Pretorium citabitur ut tertia die appareat, & certum fidejussorem in Middelburch ponet de lite preterita juri respensurum; si citatus non venerit, bannetur, & teneatur bannus ad audientiam Comitis, quod primo adventu suo emendabit.*

Si qui in Middelburch certaverint, qui extra manent, venient Scabini cum Nuncio Comitis vel cum Scalteto, & exigent ab eis jus Comitis & oppidi; quod si negaverint, veniet Nuntius Comitis, id est, Scaltetus, cum Scabinis ad Stationem publicam, & citabit illos malefactores in diem iii, *sibi & oppidanis de objiciendis respensuros; si vocati non venerint, bannentur, & nominatim in Carta scripti servabuntur præsentia Comitis.*

Omne malefactum contingens in Middelburch, Comite existente infra Burnesse & Hedenesse, duplo emendabitur.

Quicumque in Middelburch manens alium secularem dominum, quam Comitem elegisse à tribus Scabinis comprobatur, Comiti emendabit x ℔, *oppido lib. & hoc ipse Comes judicabit.*

Omne forefactum, quod alicui in Middelburch illatum fuerit, de lite duplo emendabitur, quam si extra contigisset.

Quidquid forefacti contigerit in Middelburch non amplius quam quadruplo emendabitur.

In quocunque negotio per terram oppidani de Middelburch cum illis de terra litigia habuerint, illa Comes per inquisitionem veritatis sua terminabit, quam à Scabinis oppidi cognoscere poterit.

Illos de Middelburch nemo arrestabit, id est, pandabit, nisi pro proprio malefactis, in duobus Comitatibus, id est, Flandria & Hollandia.

Hanc legem juraverunt, Domina Johanna, Comitissa Flandriæ, Wilhelmus Hollandiæ Comes, & earum Castellani de Zelandia, ipsis de Middelburch inviolabiter observandam; Anno, ab incarnatione Domini, millesimo ducentesimo septimo decimo.

De vertolckinge hier van mach wel gehaelt werden uyt de Keuren aen die van Domburch ghegheven, ende in het tweede deel van dit werck, op het 60ste bladt te lesen, als daer mede meerendeels over een komende. Onder

andere ſtaet aen te mercken deſe ſonderheyt; Dat niemandt en ſal die van Middelburch arreſteren, dat is, panden, ten zy om hare eyghen miſdaet, in twee Graeſtchappen, dat is, in Vlaenderen ende Hollandt. Deſe wet hebben geſwooren, Vrouw Jeanne, Gravinne van Vlaenderen, ende Willem, Grave van Hollandt, ende haerlieder Caſteleyns van Zeelandt, dat ſyſe die van Middelburch onverbreeckelijck ſullen onderhouden.

Ontrent deſe jaren is het Clooſter van Middelburch een Abdye ghworden. Wanneer ſulcx gheſchiet is, kan men ſoo juyſt niet ſegghen. Het gaet niet te min ſeecker, dat deſe Abdye by Koninck Willem ſeer verrijckt ende verheerlijckt is gheworden, naer uytwijſen, onder andere, van de volghende brief, aengaende het recht over de Leenmannen van de Abdye van Middelburch.

„ WIllem, by der genaden Gods, der Roemeren Koninck, ende altoes meer-
„ dere, alle de ghetrouwen des Rijcx van Roeme, die deſe jeghenwoor-
„ dighe letteren ſullen ſien, ſijne gratie ende al goet; Gheſet voor ons onſe
„ verkoorene ghetrouwe Nicolaes, Abt van Middelburch, eeſchede te ver-
„ mane van ons in ghemeenen vonneſſe, of leengoet enighes verleents mans
„ van ſiere kercken van Middelburch, die ſtorve, ſonder manhooft, wittach-
„ tighe arfname, ter kercken, daer men dat leengoet of helt, wederkeeren
„ ſoude, of dat het des doeden naeſten ſoude toebehooren. Dies vraechden
„ wy vontnes van den grooten Heeren, ende ghetrouwen des Rijcx, ende van
„ den verleenden mannen der kercken voornoemt, wat daer of 't beſte recht
„ ware. Die des vontnes vermaent waren, die utent alſoo: dat dat leengoet
„ met vullen rechte der kercken toebehooren ſoude, ende dies volghden ſy
„ ghemeenlick alle; het en ware dat ſaecke, dat die beſitter des leengoets
„ by voorwoorden, met conſente des Abds, hem ſelven ſette eenen nakome-
„ linck des goets voorſeyt. Sint meer danne dat het behoet zy in den rechte,
„ dat ſoo wie die teenen maele mede lien eene ſaecke, die en moghen daer
„ na die ſaecke niet wederſegghen. Hieromme, op dat tuſſchen die beleende
„ mannen der kercken van Middelburch, of anders kercke, van deſen ſaecken
„ gheen twifel en moghe waſſen, ſoo hebben wy met Koninclijcker mo-
„ ghentheyt dit vontnes, want het gherecht es, ende van hem alle ghevolghet,
„ geconfirmeert, ende wiſent, eeuwelike durende. Ontbiedende by der ontin-
„ deneſſen onſer gratien, ende bevelende ſterckeliken, eenen yegelicken, by
„ der behoudtneſſen ſijns goedts, dat niemant en moete zijn, die dit vontnes
„ (redenliken ghegheven) moete moghen of moete ſullen, met eenighe

ſijnen

ſijnen Kranken (leeſt, *Knapen*) of hem wedergaen met eenigher ſchalckheden, ,,
of vermetelheiden wederſtane. Waert dat hem dies yemandt vermate, die ,,
ſulle hem hebben bekent in te loepene die onwaerdicheyt des levenden ,,
rechters, ende ſware moyneſſe onſer Koninclike Hoocheyt. Op dat deſe ,,
vernoemde ſaken vaſt en gheſtade moghen blijven, ſoo hebben wy deſe je- ,,
ghenwoordighe letteren doen beſchrijven, en metten zeghele onſe klare ,,
heerlijckheyt doen beveſtighen. Oirkonden zijn die Willem van Brede- ,,
roeden, Ogier Willem van Herck, Diederic van Brederoeden, Ridderen, ,,
Diederic van Teylingen, ende meeſter Daniel, onſe ghetrouwe ende Leen- ,,
mannen der Kercke van Middelburch, Boudin ende Poewls van Brigdam- ,,
me, Boudin van Subburch, ende Pieter Boudins zone van Duvelandt, ,,
ende vele ander lieden. Dit was ghedaen in Middelburch, in't jaer ons Hee- ,,
ren 1250, des derden daechs binnen Zille, in der neghender Indictie. ,,

Koninck Willem heeft oock in't jaer 1253, met ſijne brieven, ghezegelt tot Dordrecht, op S. Gregorius avondt, om de ſonderlinghe vriendtſchap, daer hy mede minde den Poorteren van Middelburch, haer verſcheyden rechten voorgeſchreven, ende eenige vryheden vergunt, of beveſticht, waer van wy de merckelijckſte ſullen laten volghen.

Soo waer dat hen de Poorters van Middelburch porren, nemen wy hen ,,
ende haer goedt in onſen gheleyde. Wy ghebieden allen den gheenen die ,,
in Middelburch komen, vaſten vrede. ,,

Niemandt en mach Poorter weſen in Middelburch, hy en woone van ,,
Kerſdaghe tot S. Marie Lichtmiſſe, ende van half Maye tot S. Ians Miſſe ,,
binnen der poorte. ,,

Soo wat manne te Middelburch te banne wordt ghedaen om ſeeckere ,,
ſchult, iof om roof, wie ſone huyſt, hovet, ofte houdt binnen ſijnen Ambach- ,,
te, tuſſchen Maeſmunde ende Hedinzee, buyten Middelburch, nae dien dat ,,
hen condt wordt ghedaen van drie Schepenen, hy ſal boeten den Heere 10 ,,
ponden, der Poert 1 pondt, ende gelden des ballincx ſchult, wordt hy ver- ,,
wonnen van drie Schepenen. ,,

Soo wat eerſchappye den Poerters van Middelburch buyten Graef ,,
ſchappe van Hollandt wordt ghedaen, die Poerters moghen, ſoo wie het ſy ,,
uyt den heerſchappie, die komt in't Graefſchap van Hollandt, met s'Gra- ,,
ven rechte arreſteren, tot dien dat hem recht is ghedaen. ,,

Soo wat Poetters, die men onrecht doet van ſijnen goede, buyten der ,,
Poert, ende den Schepenen inkomt, hy moet wel gaen met ſijne vrienden ,,
ghewapent ſijn goet te verweeren. ,,

Soo

„ Soo wat ſoo gheſchiet binnen Arnemuyden op den dijck, ofte een toede
„ binnen den dijck, dat ſalmen berechten binnen Middelburch, ende by der
„ Keure van Middelburch.

„ Soo wie dat woont tuſſchen Borneſſe (*in de Rubrijcque ſtaet*, Maeſmunde)
„ ende Hedinzee, ſlaet ofte rooft Poerter, buyten der poert, men ſal hem dae-
„ ghen te rechte te ſtaen binnen Middelburch, op den derden dach; komt hy,
„ hy moet ſetten eenen Poorter te borghe; komt hy niet, men ſal hem te ban-
„ ne doen, en houden hem in ban voor den Heere.

„ Gheen man van buyten en moet maecken of koopen ſteenhuys binnen
„ Middelburch. Alle die ſteenhuyſen ſal men deelen onder de ervemannen,
„ ende men ſalſe niet breecken. In ſo wat manieren een man van buyten Poort
„ van Middelburch, een ſteenhuys ofte een deel van een ſteenhuys aenkomt, hy
„ moet het verkoopen binnen een jare, na dien dat hen aenghekomen is, den
„ naeſten erfghenaem, die Poorter is, of eenen anderen Poorter, wilt ſijnen
„ erfghename niet; hy en wille ſelver Poorter zijn. Wil oock niemant niet
„ koopen, ſoo ſalt hen de Poorte ghelden, naer dien dat Schepenen ſegghen
„ dat waert is.

„ Wat miſdaden, die gheſchieden binnen Middelburch, als de Heere is
„ tuſſchen Borneſſe (*in de Rubrijcque ſtaet wederom*, Maeſmunde) ende Hedin-
„ zee, dat ſal men beteren tweeſchatte.

„ Niemant moet arreſteren noch panden een Poorter van Middelburch,
„ binnen den Graefſchappe van Hollandt, ſonder om ſijn eyghen ſchout.

„ Soo wat ſes Schepenen ende Poorters, die ſy daer toe nemen, maecken
„ by ghemaenden eede der Poort nutſchappe, dat in die Keure niet en ſtaet, dat
„ moet blijven gheſtade.

Ende Koninck Willem ontbiet allen den ghenen, die deſe Keuren dien van Middelburch niet houden, by ſijn Koninclijck Graefflijck gheweldt ſijnen euvelen moedt.

De reſte van deſe Keure houdt haer meeſt beſich om op ſware boeten ende beterniſſen te verbieden, haet te rapen teghens andere, met ſtocken, vuyſten te ſlaen, grammelijck teghen den anderen ſteecken, werpen, grijpen, 'tdraghen van knijf, turckoyſe, kolve, Lombaertmes, ende andere moordtwapenen, daer wangonſt op is.

De Borgeren hebben haer in deſe ende d'eerſt bekende tijden, meeſt beſich gehouden, neffens landtmeringe, met de wapenen, ghenootſaeck zijnde hare vryheydt mannelijck teghen de Vlaminghen te beſchermen, de welcke ſy ſomwijlen grooten afbreuck ghedaen ende wederſtaen hebben; ſomtijdts

tijdts oock moetende onder het meerdere gewelt van hare vyanden ſwichten; niet te min altijdt betoonende haren moedt ende ghetrouwigheyt in de beſcherminghe van hare rechtvaerdige ſaecke. Welcke gheſchiedeniſſen wy hier dus maer kortelijck aenroeren, als zijnde wijdtluftigher in het tweede deel van de Chronijcke verhandelt.

Immers de menichvuldighe invallen van de Vlaminghen in Walcheren, die nu ſomwijlen de Stadt van Middelburch, rondtſom bewoont, ende niet ghenoechſaem beſloten ofte verſterckt zijnde, overweldicht hadden, hebben in den jare 1313, Grave Willem doen goet vinden, de Voorſteden rondtsomme met aerde wallen te verſeeckeren, ende te voorſien met alſulcke wercken, als doe ter tijdt tot beſcherminghe der Steden, ende teghens vyandtlijcken aenval noodich gheacht wierden.

Ontrent den jare 1313, heeft de ſelve ghefticht 't Collegie ende 't Capittel van S. Pieters binnen Middelburch, ende rijckelijck begaeft. Ghelijck oock ontrent den jare 1316, is binnen Middelburch ten eynde gebracht het ghebouw van de Kercke van Ooſtmunſter, ghewijdt werdende volghens de manieren van die eeuwe, in den Naem van S. Pieter.

Graef Willem, de vierde van die naem, zijnde tot de heerſchappye ghekomen, heeft dien van Middelburch gheen minder gonſte toeghedraghen, haer toelatende met ſijne brieven, in den jaere 1340, dat ſy voortaen tholvry varen ſouden voorby ſijne Thollen van Hollandt, ende Zeelandt.

Ten tijden van Vrou Margriete ende haren ſoon, Hertoch Willem van Beyeren, de vijfde van dien naem, werdende tuſſchen haer ſware oorloghen ghevoert, hebben het die van Middelburch met Graef Willem ghehouden, ende hem ghetrouwelijck bygheſtaen in dien ongheluckighen ſlach, die hy ſijn moeder leverde tuſſchen Arnemuyden ende ter Vere. Onder deſe ſtribbelinghen, werdt in den jare 1347, haer ghegunt, onder andere, dat gheen Ambachtſheeren, Schepenen van der Stede ſouden moghen werden. De reden daer van is lichtelijck te beſeffen. De Ambachtſheeren, voornementlijck haer bedrijf in Walcheren hebbende, ſochten te dier tijdt niet anders, als haere Heerlijckheden te verbeteren, ende ſoo wel de ingheſetenen, als de neringhe uyt Middelburch tot haer te locken; ſoo dat het gantſch ongheraden was den ſoodanigen eenich gheſach in de Stadt op te draghen. Hertoch Willem dacht oock goedt, in den jare 1355, den Schepenen van Middelburch teghen alle opſet van quaedtwillighe te wapenen, ende haer toe te ſtaen, voortaen knijven, dat is, lange meſſen, ofte korte ſweerden, te mogen

ghen; het welck in die tijden weynighe, buyten het hofghrefin van den ave, vermochten te doen.

Op dit ſelfde jaer van 1355, lieten haer tot Middelburch vinden veel mmers, wevers, volders, piceaerts, ende andere, die haer met het maecn ende bereyden van laeckenen beſich hielden. Om welcke neeringhe aer te veſten ende te vermeerderen, heeft Hertoch Willem een ſegghen eſeght, dat niemant in Walcheren, uytgheſeyt die van Middelburch, Vliſghen, Vere, Domburch, ende Weſtcappel, volrye, weveghetouwe, ofte ierebancken mochte houden. Tot toeneminghe van deſe neeringhe dede er veel, dat in den jare 1380, de Engelſche kooplieden den Stapel van de nghelſche wollen tot Middelburch planteden. Waer over Hertoch Alecht van Beyeren haer gonde, dat, indien tuſſchen hem ende den Koninck n Enghelandt eene oorloghe quame te ontſtaen, hy haer altijdt drie maenn tijdt ſoude gheven, om in dien ghevalle hare goederen, ſonder eenighen nder ofte bekommerniſſe, te moghen vervoeren.

Te deſer tijdt beſtondt Boudewijn van Brigdamme, een Zeeuſche Edelan, meer voorſien van hoochmoedt, als van krachten, de Stadt van Midlburch in haer recht te verkorten, ende de borgheren meenghewerk aen te ſten. Hertoch Albrecht heeft daer over in den jare 1358, hem alle ſijne mbachten, die hy in Walcheren legghende hadt, ontnomen, ende dien van liddelburch geſchoncken, als jegens hem by vonniſſe verbeurt zijnde, door ien hy vyandtlijck (dit ſijn de woorden van de Graeve) ende met wapenen : Stadt van Middelburch hadde geſocht te bederven. Doch het ſchijnt dat : Stadt daer naer met ſijnen ſoon, Jan van Brigdamme, minnelijck is overnekomen; op voorwaerden; Dat hy van die van Middelburch in erfleen ghouden ſoude alle de hof ſteden ende boomgaerden in Brigdamme gelegen, ghenwoordighe ende toekomende; Dat hy noyt Steenhuys ofte veſten aecken ſoude op ſijn erven in Walcheren, ofte ſoude die te leen houden an die van Middelburch. Hier toe verbindt ſich Ian van Brigdamme, als ock Claes, ſijnen broeder.

Den koophandel tot Middelburch wierdt nu ſoo aenſienlijck ende ruchtaer, dat ſich oock hier nae toe begaven de inwoonders van de uyterſte rijcen van Europa. Want al in het jaer 1383, gingh den handel van die van ombardien ende Spangjen alhier aen; ende wierden alle vreemde koopeden met plechtelijcke brieven, in den naeſt ghedachten jare gegeven, ghecomen in beſcherminghe van den Grave, ende de Steden van Zeelandt, aer in, onder andere, oock bevoorwaerdt wierdt, dat, in die men haer,

om

om oorloghe wille het landt ontſeyde, openthlijck afkondighen ſoude tot Middelburch, ende haer daer naer noch twee maenden tijdts gheven, om haer ſaecken te verrechten ende te vertrecken. Jae oock in den jare 1390, ſaeten hier naer toe, in groote menichte, de grootſte handelaers van Portugael ende Algarben; de welcke oock ſeer aenghetrocken, ende met veel vryheden begifticht wierden; als, Dat hare gheſtrande ſchepen, ende goederen, tot haren redelijcken koſte, haer gheworden ſouden; Dat ſy door tormenten ende ongheſtelt weder ghenoodtſaeckt zijnde in de havene in te loopen, egeenen Thol van hare goederen ſouden betalen; Dat ſy niet meer als den gewoonlijcken Thol betalen ſouden, van het gene ſy tot Middelburch mochten koopen, ofte verkoopen; Dat eenen oorloghe, des nochtans Godt verhoeden wilde, oprijſende tuſſchen beyde de landen, haer goedt ende lijf verſeeckert ſoude weſen; Dat de kooplieden ende meeſters van ſchepen ſouden een Stapelhuys moghen maecken, eenen rechter kieſen, ende aldaer vergaderen, ſoo dickmael als haer gelieven ſoude; ende onder malkanderen recht pleghen ende ſpreecken in 't ſtuck van ſchulden ende koopmanſchappe; Dat ſy ver mogen ſouden met twee van de Schepenen vander Stede, ende een Poorter, ten vermane van haren Overſten ende Rechter, alle perſoonen, haer ſchuldich, van ſchult tot Middelburch gemaeckt, te bekommeren ende te panden; Dat den Overſten ofte Rechter, de ſijne ſoude mogen doen gevangen ſetten, ende bewaren op den Steen, om ſchuldt ende miſdaet; ende dat ſy, ſonder ſijn toeſtaen, niet los ghelaten ſouden mogen werden; Dat ſy vry ſouden mogen varen ende keeren naer hare ſchepen tot Arnemuyden, by dage, by nacht, met, ofte ſonder licht, ſonder verbeuren; Dat ſy oock ſouden moghen ſoo wel by nacht, als daghe, aendoen ende draghen alle wapenen, ende harnaſſchen, ſonder te miſdoen. Te deſer tijdt was de Stapel van de Engelſchen wolle oock tot Middelburch, in den jare 1383, van Hertoch Aelbert van Beyeren, beveſticht, als ghereedts gheſeght is.

Ontrent den jare 1390, heeft men aenghevanghen tot Middelburch de Kercke van Weſtmunſter te bouwen, eenſdeels, om dat de Stadt vermoerderde van inwoonderen, ende anderdeels, om den toeloop van het landtvolck totder Preecke ende Miſſe, alſoo ten platten lande doe ter tijdt noch weynich Kercken waren.

In den jare 1393, gheſchiede de overdracht van het Ambacht van Nieuwerkercke, met het ghevolgh, aenwaſſen ende dijcken, aen dien van Middelburch, by Philips van Burgundien, ende Anna van Borſſelen.

Tot aenwas van den Middelburchſchen handel, heeft veel byghebracht

Willem van Beyeren, de ſeſte van die naem, goet vindende ende belaſtende in den jare 1404, dat geenrehande goederen voor den lande van Walcheren overgeſcheept ſouden werden, ten ware ſy eerſt tot Middelburch opgheſlaghen waren. Ende heeft dierghelijcke Privilegien daer naer oock Hertoch Philips aen dien van Middelburch ghegheven, belaſtende alle ſchippers ende andere, arriverende binnen Walcheren, dat ſy hare goederen niet en verporren ofte vervoeren; ten zy de ſelve eerſt gheweeſt hebben binnen Middelburch ter Stapele.

Daer en boven heeft Hertoch Willem van Beyeren, verklaert den ingheſetenen van Middelburch, vry van alle de Mereckthollen van Heuſden ende Woudrichem, in den jare 1407. Doch, op het volghende jaer dachte hy den welſtandt van deſe neeringhrijcke Stadt, met nieuwe ende onghehoorde ſchattinghen te beſwaren. Waer over de Majeſtraet t'onvreden, ende dapper bekommert was voor verloop van neeringhe. Daer liepen doe vele ende gheſtadighe vluchtmaren, dat den Grave, tot uytvoeringhe van ſijn voornemen, beſloten hadde eenigh ghewapent volck in de Stadt te brengen. Hier over viel men klachtich te hove; ende den Graef, verandert van ſin, doet, tot verſeeckeringhe ende gherufticheyt van die van Middelburch, over al afkondighen; Dat gheene Ridderen ofte knapen van eenighe ſijne landen, binnen der Stede vermoghen ſouden te komen, dan met haren broodtknecht, ende huyſgheſin; Dat, ſoo wie eenighe andere weerachtighe mannen inbrachte, voor elcken man boeten ſoude, twintich pondt; Dat gheen Poorter, op ſware breucke, eenighe ghewapende mannen, ofte wapenen, in ſijnen huyſe ofte hofſtede ſoude moghen verbergen, ofte openlijck houden; Dat gheheel Walcheren ſoude dien van Middelburch behulpich weſen teghen de overhooringhe, ofte anders gheſtraft te worden by dien van Middelburch.

Philips van Burgundien, de eerſte uyt dien huyſe, ſchepte oock in het byſonder luſt, om den koophandel tot Middelburch meer ende meer te doen toenemen. Hem dachte goet, met ſijne brieven, gegeven in den jare 1432, te vergunnen allen kooplieden, alhier komende, om koopmanſchap te doen, gheen vyanden ofte ballinghen zijnde, bevrijdt te ſullen weſen binnen Middelburch, ſulcx dat ſy vry ende onbekommert aldaer mochten varen, komen, gaen, meeren ende keeren, ſonder yemandts wederſeghen ofte hinder te doen, behouden dat de ſelve ſouden ſlaen tot Schependomme binnen Middelburch.

Omtrent

Ontrent den jare 1468, zijn de fundamenten gheleght van het Stadthuys, zijnde nu een heerlijck ende aenſienlijck ghebouw.

De rechtsvorderinghe kreegh hier t'hans oock meer kracht ende luyſter. Selfs de Paus van Roomen, Sixtus, liet opmaecken in den jare 1481, een Bulle, by de welcke hy toeſtaet den ingheſetenen van Middelburch, t'zy gheeſtelijcke, t'zy weereldtlijcke, dat ſy buyten der Stede, ter eerſter inſtantie, niet betrocken moghen werden om gheenderhande ſaecken.

Ende in't jaer 1489, heeft Maximiliaen dien van Middelburch ghegunt, dat ſy van nu voorraen ſouden moghen kennen van alle doodtſlaghen ende vredebraecken, die gheſchieden ende gevallen ſullen in't voorſz. quartier van Beweſterſcheldt, ende voort recht, wet ende juſtitie doen over alle de ghene, die de voorſz. doodtſlaghen ende vredebraecken ghedaen ende ghecommitteert ſullen hebben, ofte moghen committeren, ende die in de ghevangheniſſe van de Stede van Middelburch ghebracht ende ghelevert ſullen werden, het zy by den Rentmeeſter van Beweſterſcheldt, ofte by den Bailliuw van Middelburch, even als den Grave placht te doen met ſijne vaſallen ende Leenmaonen, ſittende te rechte in ſijne Vierſchare van Zeelandt. Hier toe dient een Acte van beveſtinghe, opghemaeckt in het jaer 1517, inhoudende, dat die van Middelburch blijven houden de kenniſſe van haerlieden Poorters, in criminele ſaecken, al waren ſy oock van des Princen Provooſt ghevanghen.

In het jaer 1492, is door het gheweldt van den vyere Middelburch hardt aenghetaſt gheweeſt, ſoo dat boven de twee hondert huyſen, ende het Clooſter van den Bogaerden, onlanghs te vooren gheſticht, het meeſtendeel van der Abdye, ende daer in een overkoſtelijcke Bibliotheecke, in de welcke veel van de oudtſte monumenten van Zeelandt bewaert wierden, onder de aſſchen zijn begraven. Doch de Abdye is korts daer naer veel heerlijcker ende cierlijcker opgemaeckt geworden. Indien het ſoo wel doenlijck hadde gheweeſt die oude papieren wederom uyt te vinden, voorwaer, wy ſouden jegenwoordich veel meer lichts hebben in het beſchrijven van de oudtheden ende voorighe gheſtalte van deſe ende andere Steden.

Des niet teghenſtaende in den jare 1495, heeft de koopmanſchap tot Middelburch luſtich beginnen te wackeren, vele Engelſche kooplieden, als oock de Schotſche natie haer daer ter neder ſlaende, hebbende Brugge verlaten, waer door het gheſchiede dat van daghe te daghe de ydele erven met huyſen beſlaghen wierden.

In't jaer 1502, wierdt haer by den Eerts-Hertoch Philips gheveſt het

Privilegie eertijdts door groote dienſten verkregen, dat niemandt judicature, berecht, ofte kenniſſe ſoude hebben over hare ingheſetenen ende Poorters; ende daer en boven henlieden gheoorlooft kenniſſe ende berecht te nemen van henlieden Poorters, ende andere delinquanten, ende van den doodtſlaghen, die voortaen ghebeuren ſouden onder 't bedrijf der Stede van Middelburch, ſonder die ter Hoogher Vierſchaer bewaert te werden.

Ontrent den jare 1508, kochten die van Middelburch de Ambachtsheerlijckheydt van Ooſthoeck by Arnemuyden ghelegen. De rechte reden was, om dat den Heere van Beveren van ſin was, hier ontrent den handel van koopmanſchap te gaen plegen, tot nadeel van Middelburch ende Armuyden. Immers al in den jare 1501, ghedachte hy, tot voordeel ende gherief van die van ter Vere, aldaer een haven te maecken. Waer over die van Middelburch doe ter tijdt te hove klachtich vielen, ende ſoo veel te wege brachten, dat hy dit ſijn voornemen ſtaeckte. Edoch vreeſende, dat het met der tijdt d'een ofte d'ander Ambachtſheer, te hove wel ſtaende, mochte doordringen, vonden in aller manieren hoochnoodich haer van deſen Ooſthouck meeſter te maecken; ende den koop door Maximiliaen van Ooſtenrijck te doen veſten ende beteren, volghens inhoudt deſer brieven.

Maximiliaen, &c. doen te weetene, dat wy ontfaen hebben de ootmoedige ſupplicatie van onſen beminden Burghemeeſteren, Schepenen ende Raedt van onſer Stede van Middelburgh in Zeelandt, inhoudende, hoe dat zy thoonders, aenſiende ende verdinckende die groote ende verderffelijcke periculen, die men hier voortijdts te meer ſtonden heeft ſien ghebeuren binnen onſen voorſz. lande van Zeelandt, by tempeeſt van der Zee, ende inbreecken van de dijcken, beduchtende of hier namaels oock van ghelijcken ghebeuren mochte binnen den eylande van Walcheren ontrent Armuyden, by de Parochie van Nieuwerkercke, ende by dien noodt ware eenighe inlaghe te doen, welcke inlaghe, oft ſoo ghebeurde, ſoude moeten gheleydt worden op andere Ambachtſheeren Ambachten, de welcken Ambachtſheeren ſouden midtſdien aenkommen ende devolveren alle die juriſdictie, heerlyckheden, gherechticheyt ende profijten binnen den voorſz. inlaghe, in grooter ſchade ende achterdeele van onſen, ende der ſelver onſer Stede van Middelburgh, ende in verkortinge, ende in verminderthede van onſer hoogheyt, rechten ende preeminentien; om 't welcke te beletten, ende om onſe hoogheyt, juriſdictie, ende heerlyckheyt, gherechtigheyt, ende profijten te vermeerene; die voorſz. thoonderen, voor, ende in den name van den gheheelen lichame der voorſz. Stede, hebben nu onlancx ghekoſt ende verkregen, van wijlen onſen lieve ende getrouwe Heer Boudewijn, baſtart van Bour-

Bourgongien, Heere van Phalais, ſijn ambacht leggende in de voorſz. Parochie van Nieuwerkercke, genaemt Oosthoeck, *in't eylandt van Walcheren, 't ſelve Ambacht groot weſende bondert acht en tſeſtich Gemeten, acht en vijftich Roeden Ambachts, met Ambachts rechte, ende Ambachts gevolge, midtſgaders alle de Privilegien ende gratien, ghelijck hem dat aenghekomen ende aengheſtorven is by den overlijdene van wijlen onſe lieve nichte, Vrouw Anna van Bourgoingien, Douagiere van Raveſteyn, van Duyvelandt, &c. Zaliger gedachten; ende ghelijck zy vooren, ende hy naer datum tot heuren beyden overlijdene, gehouden ende gebruyckt hebben ghehadt, alſt blijckt by den brieven daer af weſende.*

Ende Want dat voorſz. Ambocht, mit allen ſynen ghevolge, een quaet verſterfflijck leen is, ſoo gheduchten hen die voorſz. thoonderen, dat men in toekomende tijden, der voorſz. Stede ſonde moghen letſel ofte moeyniſſe doen in de poſſeſſie van de voorſz. Ambochte, mee ſyn ghevolghe, ten ware dat hem by ons daer inne verſien ware; Ons daeromme ootmoedelijck biddende, dat ons ghelieven wille, den voorſz. koop, om die redenen voorſz. aldus ghedaen by den voorſz. thoonderen, jegens de voorſz. Heere Bondewijn, te ſtercken ende beveſtighen; om voortaen dat ſelve Ambocht te houden, te beſitten ende te gebruycken by der voorſz. Stede van Middelburch, in allen Privilegien, gratien ende rechten, gelijck de voorſz. Vrouwe van Raveſteyn vooren, ende Heer Bondewijn na, dat bezeten ende ghebruyckt hebben, ende naer inhoudt heuren brieven daer af weſende; ende voort uyt meerder gratie, dit ſelve Ambocht mit alle ſynen ghevolghe ende toebehoorten, dat nu ter tijdt een quaet verſterffelijck leen is, te willen bekeeren ende veranderen in een goedt ende eewigh erffelijck leen, ende henlieden hier op verleenen onſe opene brieven in behoorlicke forme. Het welcke alle hy haer oock vergunt heeft met ſyne brieven, ghegheven tot Bruſſel, 1508.

Op het jaer 1522, werden de Stede toegheſtaen twee heerlijcke, vrye jaermerckten, die dueren ſouden vijfthien werckthoondagen, met de vryheyt van vijfthien daghen te vooren, ende vijfthien daghen daer nae, om te gaen ende te komen; ingaende de eene op S. Jacob; d'ander in de weecke voor Palmſondach. Maer d'eene om de naerderheyt van het hoochtijdt van Paeſchen, niet veel beſocht werdende, wierdt korts daer naer verleght op den derden van Februarius.

Twee jaren hier naer, vertrocken vele kooplieden ende borgeren met der woonſte op het platte landt van Walcheren, haer houdende op haer eyghen goet, als hebbende daer minder laſten te dragen, ende alles beter koop zijnde als in der Stede. De Majeſtraet, om haer weder in de Stadt te locken, lieten openlijck ter puye afkondighen; dat, ſoo wie van die gheene, welcke

ghe-

ghelandt waren in Beweſterſchelde, haer in de Stede met der woonſte ſouden laten vinden, ſouden vry hebben van ſchoote, tot laſt van de Stadt, yeder vijftich Gemeten landts. Ook dat alle weeſkinders van Poorters ende Poorterſſen van Middelburch, buyten ter Schole legghende, vry ſouden zijn van alle ſchote van landen, haer toebehoorende, tot koſte van de Stadt; midts dat de meysjes ghekomen zijnde tot 12, ende knechtjens tot 14 jaren, in de Stadt weder keeren ſouden, ofte dat ſy anderſints deſe vryheydt niet ſouden ghenieten.

Nemaer, ontrent die ſelfde tijdt wierden weynighe bouvallighe huyſen weder opghetimmert; eenighe laghen gheheelijck vervallen, elders lachmen veel leghe erven, daer te vooren heerlijcke woonſteden, door den vyere verſlonden, gheſtaen hadden. De reden was, dat de erven ende huyſen ſeer belaſt waren met onloſſelijcke renten, waer door de huyſen afghewoont, ende de erven ledich ghelaten wierden. Om dat dan de borgheren tot timmeren ende bouwen, ende verçieringhe van de Stadt opgheweckt ſouden worden, wierdt toegheſtaen, dat men alle cijnſen ofte erfrenten hoedanich gheconſtitueert, ſoude moghen los maecken teghen den penninck 18, ofte 20, ende die men voortaen conſtitueren ſoude, loſbaer ſouden zijn teghen den penninck 16. Hier over wierde ontrent deſe jaren, alhier luſtich ghebouwt.

Op het jaer 1524, heeft Keyſer Carel goet ghekeurt, ende by Edicte beveſticht, dat alle wijnen van Weſten komende, ſouden komen ter kraene van Middelburch, eer die elders vervoert ſouden worden. Welck Placcaet ſproot uyt een Privilegie, al ghereedts in den jare 1522, dien van Middelburch ghegheven. Waer over hen in den jare 1538, verleent wierde een Acte van te moghen aenhouden de ſchepen met wijnen gheladen, om op der Gougie ende ter naeſter krane te komen, onwilligh zijnde.

Alſoo ontrent den jare 1530, voor die mondt van de haven, die oock ſeer krom ende langk was, door 't verloop van den ſtroom ghekomen was een groot zandt ofte plate, waer door die opkomſte van den ſchepen ende goeden ſoo pijnlijck viel, dat de kooplieden veel gheraedtſamer vonden haer koopmanſchappen van Arnmuyden t'Antwerpen te ſchepen, dan op Middelburch, waer uyt te vreeſen was, dat de gheheele vernietinghe van de Stadt, ende hare welvaert ſoude moeten volghen, hebben ghedacht eene nieuwen inganck ofte haven te maecken; ende die bequaemſt ghevonden ontrent Welſingen, konnende daer een ongheſlijck rechtere, kortere, ende naerdere haven gheleght werden, dan de oude was; ſoo is haer by Keyſer Carel

Carel toeghestaen een nieuwe haven te maecken, om van de poort van Arnemuyden te Middelburch te moghen komen, beginnende op dat Oosterſche baecken, alſoo men komt van Arnemuyden, langhs den dijck, ſtaende op de Engelſche reede, ende die dan voorts te laten gaen lijnrecht in de oude haven aen den ſlachmolen; midts conditie, onder andere, dat ſy, des vermaent zijnde, van wegen den Keyſer, daer ſouden doen maecken een nieuw Thollenhuys, ende daer toe opbrenghen acht, thien, ofte twaelf hondert ponden.

Ontrent den jare 1531, waren die van Middelburch ſeer beſich om eenige Ambachtſheerlijckheden, ofte parthyen van dien, met haeren ghevolghe, gheleghen ontrent der Stede, te koopen, om daer mede te verhinderen het verloop van aenſienlijcke borgeren, ende ambachtſlieden, die om de kromte van de Middelburchſche haven, ende den dranck van wijn ende bier, ſonder excijns te geven, naer de ſmalle Heerlijckheden haer toe begaven. Ende den Keyſer toeſtont haer in den ſelve jare, dat ſy mochten koopen vijf honderd Roeden Ambacht in den omloop van der Stede, ende twee hondert Roeden laer die havendijcken, ende dat om voor te komen de frauden in heure excijſen.

Ontrent den ſelfden jare vielen die van Arnemuyden te Hove ende voor rechte ſeer klachtich over die van Middelburch; haer te laſte leggende; dat ſy die van Arnemuyden houdende voor hare burgers, niet als burgers van Middelburch tracteerden; dat ſy jaerlijcx van haer afperſten door excijſen ende impoſten een groote ſomme van penningen; dat ſy henlieden voor haer in hare Stadt te rechte wilden doen ſtaen, hebbende daerom over thien ofte twaelf jaren hier vooren, doen afbreecken ende ter aerden nederſmijten de huyſingen van Nieuwerkercken, by haer ghekocht, voor welcker Vierſchaer die van Arnemuyden plachten te komen; dat ſy haer, tegen alle recht, verboden door verſcheyden opghemaeckte, ghekondichde ende met ghewelde uytghevoerde ordonnantien, in't gros eenighe koopmanſchap te doen, naer haer ghelieven; uytghenomen alleen de koopmanſchap van ſout, ende ſqo groote als kleyne maſten; dat ſy verboden den lijnmaeckers te maecken lijnbanen; den keerſmaeckers meer roedt in haer winckels te hebben als twintich pondt ende een half; aen de ſmits van niet te maecken anckers, ten ware dat ſy binnen Middelburch haer woonplaetſe quamen nemen; aen den backers, gheen biſcuyt te maecken; aen den wapenmaeckers, gheen piecken, hellebaerden, ofte andere dierghelijcke wapentuych op te maecken; ende aen andere wercklieden dierghelijcke verhinderinghe ende verboden deden;

dat ſy den eygbenaren, op den dijck van Arnemuyden, verboden hadden op hare erven nieuwe huyſinghen te timmeren, ofte de vervallene op te maken, ſonder alvooren haer toeſtaen daer toe verkreghen te hebben; dat ſy verboden hadden de goederen ende koopmanſchappen van den vreemden koopman langher te herberghen dan den tijdt van veerthien daghen; dat ſy dit alles met gheweldt tot noch toe uytwerckten, ende voortaen noch ſochten uyt te wercken. Verſochten hier over recht, ende dat die aengenomen macht, by die van Middelburch, haer ontſecht mochte werden; als ſullende anders den jeghenwoordighen welſtandt van die van Arnemuyden gheheel te niete ende te gronde gaen, ende de ingeſetenen naer andere plaetſen noodtſaeckelijck moeten verloopen. Die van Middelburch deden hier teghen inbrengen; Dat de Stadt van Middelburch, gheleghen in het midden van Walcheren, maeſt by haer hebbende het dorp van Arnemuyden, alleen beſtondt by hanteeringhe van koopmanſchap, ende handelinghe met den vreemden koopman; dat het noodich gheweeſt is, om deſen handel in weſen te houden, ende by den Graven van Zeelandt eertijdts goet ghevonden is, te maecken een canael ofte haven, door het water, ghenaemt de *Arne*, de welcke met hare wederzijdtſche dijcken, d'een ghenaemt den Zuydtdijck, den anderen den Noordtdijck, neffens een Roede landts buyten 'sdijcx, de Stadt van Middelburch ſoude toebehooren; dat volghens de ghegunde Privilegien, al van oude tijden, ſoo dat van het teghendeel gheen gheheuchenisſe was, de Stadt ghebruyct hadde, ende ghebruycte de riviere de Arne, neffens de twee dijcken, ende den Noordtdijck, loopende tot by Arnmuyden tot een plaetſe toe, genaemt Oſteynde, zijnde Arnemuyden maer een fouxbourgh van Middelburch: dat den Bailliu, Borghemeeſteren ende Schepenen, in den naem van den Grave, hadden hooghe, middele, ende leeghe juriſdictie, niet alleen in haer beſloten Stede, maer in alle plaetſen daer van dependerende, ende overſulcx in de ghedachte reviere ende dijcken, ende ſelfs in het dorp van Arnemuyden, ende over de inwoonderen van dien, hebbende verkreghen macht ende recht aldaer te maecken ordonnantien, gheboden, ende verboden, als ſy tot behoudeniſſe ende verbeteringe van hare Stede, nuttelijcxſte ſouden bevinden, ghelijck ſy ghereedts verſcheyden ghemaeckt hadden, ſtreckende tot vermeerderinghe der ingheſetenen, ende gherief van den vreemden koopman; dat dien van Arnemuyden niet toeſtont, daer over klachtich te vallen, als zijnde een ghedeelte van het lichaem der Stede van Middelburch, met eede aen haer verbonden, onder den naem van Borgheren van Middelburch elders ghenietende vryigheydt van s'Graven Thollen, ende

ghewoon

ghewoon zijnde in tijden van oorloghe daer naer toe met goedt, vrouw, ende kinderen te vluchten, ende, als andere burgheren, ontfangen te worden; dat de voornoemde ordonnantien, ten aenſien van het ghedachte recht van dien van Middelburch rechtvaerdich, ende dien van Arnemuyden niet ſchadelijck waren, zijnde gebleken, dat, niet tegenſtaende die ordonnantien, die Arnemuders tot eenen aenſienelijcken rijckdom waren gekomen, ghenietende ſoo veel negotie ende handelinghe van koopmanſchap, als eeghene Stadt van Vlaenderen, Hollandt, ofte Zeelandt, door dien ſy behielden den handel van het ſout, op den welcken de Steden van Ziericzee, Goes, ende Reymerſwale, by naer alleen beſtonden; als oock 't verkoopen van groote ende kleyne maſten, het maecken van touwen ende kabels, daer op menighe Stadt van Hollandt ſich onderhielde; neffens dien de ſcheepmaeckerye; de opſtellinge van herbergen, voor den aenkomende man, die t'hans veel meer inghetale tot Arnemuyden, als tot Middelburch waren; daer en boven alle koopmanſchap van alrehande waeren, om den aenkomende ofte afvarende lieden daghelijcx te gherieven, zijnde alleen haer verboden ende ontſeyt de handelinghe in het groſſe, moetende die aen dien van Middelburch met recht verblijven, ten ware men de Stadt gheheelijck wilde vernietigen. Dit alle wierdt ſoo deughdelijck ende redelijck by dien van Middelburch beweſen, dat by vomiſſe van den Keyſer, het verſoeck ende de klachten van dien van Arnemuden ontrechtmatich wierden verklaert; werdende op de verkoopinghe van laeckenen, ende eenighe andere daghelijcx den ſchipperen ende kooplieden noodtelijcke waeren, by haer te doen, ſeeckere taux van elle, mate, ende ghewichte haer voorgheſchreven; ende dien van Middelburch vorders belaſt, naer alle moghelijckheyt, in vrede, vriendtſchap, ende alle beſcheydentheyt met dien van Arnemuyden voortaen te leven. Dit wierde gheuyt tot Bruſſel, in 't jaer 1531.

Hanghende dit verſchil, hadden die van Arnemuyden, miſtrouwende hare saecke, verſocht, dat den Keyſer, uyt gratie, haer immediatelijck in ſijnen ſcherm nemen, ende gheheelijck van het gheſach van dien van Middelburch ontſlaen wilde, om daer van ten eeuwighen daghe vry te blijven, ende, tot voorhet wijfelt bederf ende onderganck van de Stadt Middelburch, allen handel van koopmanſchap haer te moghen, naer believen, onderwinden; ende haer, neffens dien, te gheven ende ſtellen eenen Baillis, met ſeven Schepenen, om alle recht, ſoo in het crimineel, als civiel, aldaer te berechten, ſullende, in cas van appel, ſtaen onder den grooten Rade, ofte den Rade van Hollandt; beloovende daer voor, tot profijt van ſijne domeynen,

jaerlijcx, ſoo langhe ſy in de jeghenwoordighe goede welvaert ſouden verblijven, te betalen drie duyſent ponden, van veertich grooten 't ſtuck. Doch de rechtvaerdighe ſaecke van dien van Middelburch, was in het oordeel van den Keyſer veel krachtigher, als de mildtheyt van deſe vruchteloose offerhande.

Als nu deſe ghedachte nieuwe haven voltoyt, ende aengaende het bedrijf van die van Arnemuyden goede ordre gheſtelt was, bleven de Middelburgers, rontſomme gheſeten tuſſchen veele ſmalle Steden ende Ambachtſheerlijckheden, noch by de vreeſe, dat alle hare gedane moeyte ende koſten tot onderhoudinghe van den koophandel, te vergheefs mochte weſen, by aldien de Ambachtſheeren tuſſchen Arnemuyden ende nieuw Vliſſinghen gheſeten, ontrent den Zeekant, beſtaen ſouden nieuwe havenen te maecken, ende opſlaghen, by middelen van kaeyen ofte hoofden, t'Zeewaerts uyt te ſteecken. Doch hier in is haer den Keyſer Carel de vijſde te ghemoet ghekomen, ende heeft met ſijne opene brieven, in den jare 1536, wel uytdruckelijck verboden aen alle Vaſallen, ofte Ambachtſheerlijckheyt pretenderende, ofte in eyghendom beſittende andere erven, ghelegen aen de dijcken, of tuſſchen de oude ende nieuwe havenen, ofte oock aen de dijcken, ſtreckende Zuydtweſtwaert langhs den Zeekant van den dorpe van Arnemuyden, tot de Stede van Nieuw Vliſſinghen, te maecken eenighe kaeyen, opſlagen, ofte havenen, ofte uyt te ſteecken Zeewaerts hooft ofte hoofden, om daer neeringhe te doen; ofte tuſſchen die ghemercken huyſen te bouwen, ofte herberghen op te ſetten, op de verbeurte van de opgheſlaghen goederen ende koopmanſchappen, ende vijfthich Carolus guldens; ende dat de huyſen met der daet ende by feyte afgebroocken ſouden werden. Behoudens nochtans, dat die Ambachtſheeren wel ſouden vermoghen aldaer op te ſlaen Hollandts bier, ende andere noodtlijcke eetwaren; als oock herberghen te ſetten voor de ingheſetenen.

In den jare 1540, alſoo door het menichvuldich in ende uytvaren van de koopmans ſchepen, die niet wel kaeye ofte opſlach konden ghekrijgen, jae nauwelijcx, malkanderen verdringende, in ofte uyt mochten; hebben de ſelve haven breeder uyt doen wercken, ende binnen in der Stadt brengen, door vele ydele plaetſen, als Schutters hoven, ende andere erven onbewoont; en dat by middele van door den Zuydtdijck van de nieuwe haven een inganck te maecken, ende 't beginſelste nemen buyten de Zuydtdam poorte, daer doe de houten ende horden kaeyen ſtonden, ſoo naer de voorſz. poorte ſtreckende met twee dijcken, wijdt ontrent hien roeden, door des Stadts ſingelen ende veſte

aen

naer een toorn, genaemt *Duyvelstoorn*, daer af het canael lanck was tſeventich Roeden. Hier over wierden afgebroocken de Kercke van S. Jan, in het uytbreyden van de havene, met uytdruckelijcke toelatinghe van den Biſcop van Utrecht, om die te mogen prophaneren, of tot weereldtlijck gerief ghebruycken; ende S. Aechten huys, met het Bagijnen hof, tot het maecken van het nieuwe Schutters hof van den Voetboghe.

Edoch, het en was niet ghenoech tot onderhoudt ende bedrijf van koopmanſchappen, bequame havenen te maecken, ten ware de Stadt oock verſterckt wierde met ſoodanighe wercken, door de welcke den koopman ſich ende ſijn goet teghen alle vyandtlijcke aenſlaghen mocht achten verſeeckert te weſen. Soo dat de kommerlijcke tijden, als oock het verloop van eenighe kooplieden, die in Middelburch, als te ſwack zijnde, haer niet langher derſden onthouden, den Keyſer Carel de vijſde hier op ernſtlijck deden dencken, ende order ſtellen om Middelburch, ſoo veel doenlijck was, te verſtercken; ghevende daer van in ſijne brieven deſe aenſienlijcke ende bondighe redenen; Dat Middelburch een hooftſtadt was van Zeelandt; Dat daer het comptoir was van ſijne voornaemſte Domeynen, ende de gheheymenisſen van den lande bewaert wierden, Dat, midts de onſterckte der Stede, by verwarde ende onſtelde tijden, den koopman daer uyt vertrock; ten laetſten oock, om dat niet te twijfelen was, ofte den koophandel, ende menichte van inwoonderen ſoude ſeer toenemen, ſoo haeſt de Stadt genoechſaem verſeeckert ſoude weſen. Ja, de Keyſer liet oock maken verſcheyden patroonen, neckende de verſterckinge ende verſeeckeringhe van deſe Stadt. Welcker eene, die hy voor de beſte keurde, ghebracht ende ghehanghen wierde op de Artelerye kamer, naet de welcke men, in tijde ende wijlen, de Stadt ſoude verſtercken. Soo werde dan Middelburch in den jare 1548, boven de verſterckinghe ende beſwaringhe van de aerde wallen, gheſchiet ontrent den jare 1526, met alle andere noodtlijcke krijghſwercken rondtſomme wel voorſien.

In't jaer 1566, hebben die van Middelburch uyt het ſterfhuys van den Marquies van ter Vere, gekocht de Ambachten in Cleeuwerſkercke ende Welſinghe, voor de ſomme van ſeſthien hondert achthien guldens, van veertich grooten 'tſtuck.

Middelburch dus opgekomen, gelief kooſt van ſoo veel Graven, met ſoo veel aenſienlijcke vryicheden ende Privilegien boven andere Steden voorſien, hebbende ſoo veel gheſath buyten hare mueren, geſtijft met alle noodighe goede wetten, beſocht van ſoo veel vreemde volckeren, overvloeyende

van allerhande neeringhe ende welvaert, voelde in deſen haren hooghen ouderdom een groene ende bloeyende jeught, ende mocht overſulcx onder de gheachtſte Koopſteden van ghheel Europa met groote reden nu wel proncken. Nemaer, de korts daer naer opgherefen rampſalighe burgherlijcke oorlooghen, veroorſaeckt door het onverdraechelijcke jock van de Spaanſche tyrannie, op den vryen hals ghelecht, ſtoorte inſonderheyt deſe Stadt op de borſte, ende maeckte een groote ende leelijcke ſcheure in haer welvaren. Want, om nu niet te ſpreecken van het ſware ende langhduerigh beleegh, gheſchiet onder het beleydt van den hooghſt te ghedencken Prins van Oranjen, Wilhelm, voorhebbende deſe Stadt van den Spaanſchen overlaſt te bevrijden, als daer van in het tweede deel van deſe Chronijcke naerder ſullende gehandelt worden; ſoo begonden die van Vliſſingen ende Vere, die haer al vooren van het Spaenſch gheweldt ende gheſach ontſlaghen, ende gheredt hadden, vele vryicheden ende rechten aen haer te trecken ende te ghebruycken, daer toe oock van den ghedachten Prins machtich ghemaeckt wordende, welcke die van Middelburch alleen tot noch toe plachten te ghenieten. Die van Middelburch, achtende dat ſy grootelijcx verkort waren, vielen hier over aen het klaghen; te borde brenghende; dat by den tractate van de reductie der Stadt Middelburch wel duydelijck beſproocken, ende by ſijne Excellentie belooft was, dat de goede burghers, jeghenwoordich ende toekomende, ſouden voorts meer moghen hare koopmanſchappe drijven, mede van Stederechten ende Privilegien ghenieten ende gebruycken binnen de limiten van hare juriſdictien, als te vooren. Midtſgaders oock dat het ſelve ſtrijdende was jeghens het verdrach by dien van Middelburch ghemaeckt met de Gouverneurs ende Raden van Zeelandt, uyt laſt van ſijn Excellentie, nopende de penninghen, by die van de Stadt te beralen voor haer redemptie ende randtſoen, ten profijte van de gemeyne ſaecke; by de welcke uytdruckelijck beſproocken was, dat die van Middelburch ſouden moghen hunnen ouden treyn ende handel continueren, met behoudinghe van alle Privilegien, Domeynen, ende gherechtigheden, de Stadt toekomende.

Niet te min grepen ſy moedt, ende vielen weder aen ſterck handelen van koopmanſchap, ſoo dat ſy in korten hare oude welvaert herſtelden, ghelijck ſy tot deſer tijdt toe noch alle kloeckheyt aenwenden, om de ſelve te handthaven, ende te vermeerderen.

Deſe is de Stadt van Middelburch, een mijle van Vliſſingen ende Camp-Vere, ten halven tuſſchen beyden, ghelegen, ende een halve mijle van Arnemuyden, tot de welcke een enghe en kromme haven placht te loopen, ende

te

te vallen by de Stadts ketens aldaer in de Zee; maer tzedert den jare 1532, ſoo heeft de Majeſtraet, een ſchoone, breede, nieuwe haven, van hare Dampoorte af, tot aen de Zee, recht uyt gheheel diep doen graven, ſoo dat met een hoogh water, ſchepen van 500, en 600 laſt, daer bequamelijck konnen inkomen.

Binnen 60 jaren herwaerts is de Stadt tweemael uytgheleght, en wel de helft vergroot, oock met ſtercken rondtſom verſien, die met verſcheyden bolwercken ende ſcherpten, de een op de ander ſeer wel flanqueren. De veſten zijn gheheel breedt ende diepe, ende verſch, van alle rivierviſch verſien, tot groot gherief der ingheſetenen.

Noch is de Stadt rondtſomme beçinghelt met ontelbare luſthoven, en welbeplante boomgaerden, het welck de locht ſeer heeft doen verbeteren, tot groot vermaeck der inwoonderen, zijnde nu de locht aldaer ſeer ſuyver, ſulcx dat de ingeſetenen, volgens het oordeel van de medecijnen, weynigh van eenige waterachtige ofte contagieuſe ſiecten, aengetaſt ofte beſmet worden. Soo werdt dan oock het beſoecken van de Stadt, ende het landt, meer ende meer ghevordert door de calcye weghen, die buyten de Stadt van jare tot jare, van nieuws ghemaeckt zijn.

De Stadt is van haer ſelven ſeer ſchoon ende reyn, ende gemaeckt tot den koophandel, hebbende alle bequamicheden die een koopſtadt van noode zijn, met twee havens, om menichte van ſchepen te leggen; daer en boven eenen grooten houwer ofte ſtilſtaende water, ligghende tuſſchen twee groote Saſſen, daer alle groote ſchepen t'allen tijden vlot konnen legghen, ſoo om met hare laſt te blijven legghen, als om overghehaelt, vermaeckt ende ghecalfatert te konnen werden; en men kan door gheleghentheyt der voorſz. Saſſen, de Stadt rondtſomme varen.

Soo dat deſe koopſtadt nu heeft oock haren handel ende ſchipvaert op Ooſt ende Weſt-Indien, Braſil, Guinea, Angola, Levanten, Italien, Spanjen, Vranckrijck, Engelandt, Ooſtlandt, in de Sondt, en meer andere Koninckrijcken ende landen, als zijnde gelegen op 't beſte incomen van de Wielingen, ende Rede van 't Vlacque. Hier over heeft de Stadt alleen Stapelrecht van alle wijnen, olyen, ſyropen, ende andere natte koopmanſchappen, die van Weſten, t'zy uyt Italien, Vranckrijck, Spanjen, alhier in Nederlandt ter Zee gebracht werden, die volgens de Privilegien van de Graven van Hollandt ende Zeelandt in voortijden verleent, aldaer ter krane ende Stapele moeten komen, omme ghegaugeert ende ghemeten te werden.

De Majeſtraet, als mede de burghers ende inwoonders, zijn geheel gunſtich,

ſtich, en ghenegen tot den vreemden ende uytheemſche; ſulex, dat deſe aldaer komende woonen, ofte de Stadt met koopmanſchappen beſoeckende, ſeer wel aldaer onthaelt, ende ghevordert werden.

Beſchrijvinghe van de Abdye van Middelburch. Haren oorſprouck. Lyſte, rijckdom, ende ghoeſach van de Abten.

DE Abdye van onſer Vrouwen tot Middelburch, in Zeelandt, een ſeer oudt ende heerlijck werck, ende de ghewoonlijcke zetelſtoel van de Hooghe machten van deſen lande, werdt ghelooft begonnen te zijn door Godebald, Biſcop van Utrecht, op dat daer in opghequeeckt ende bequaemt ſouden werden ſoodanighe, die men voortaen tot waerneminghe van den dienſt Godts, ende bevorderinghe van der armen menſchen zalicheyt ſoude ghebruycken, ontrent den jare elf hondert ende ſes. In het eerſte hebben haer in dat Clooſter onthouden Reguliere Canonicken; doch deſe haer begheven hebbende tot een opſtichtelijck ende ongheregelt leven, zijn in haer plaetſe daer in gheſtelt de Religieuſen van de Abdye van S. Michiel tot Antwerpen, om daer in te voeren ende te onderhouden den regul der Premonſtreyten, welcke haer daer in tot den laetſten toe ghemainteneert hebben.

Doch, Willem de tweede, Grave van Hollandt ende Zeelandt, ende Roomſch Koninck, zijnde niet alleen machtich in ghebiedt, maer oock wonderlijck godtvruchtich van gemoedt, en gheduerich in ghebeden (daer van mach ghetuyghen ſeecker boeckxken by hem ſelfs in het Latijn gheſchreven, het welck deſe tijtel voert; *Guilielmi Secundi, Hollandiæ Comitis, & Romanorum Regis, Agalma Religioſorum, ſive, Meditationes circa myſteria Paſſionis Dominicæ*, dat is; *Willems, Graefs van Hollandt, ende Roomſchs Koninckx overdenckinge over de verborgenheden van het lijden ons liefs Heeren*) als oock geern willende by Godt geholpen, ende tot den hemel gevordert werden door de ghebeden van de Geeſtelijcke, heeft tot dien eynde deſe Abdye, ontrent den jare twaelf hondert ſes en vijftich, ſeer rijckelijck begifticht, ende haer ghebouw een veel deftiger aenſien gegeven. Deſe, als oock voor hem Vrouw Ada, Graef Floris, de derden, wijf, legghen hier begraven.

Ende heeft Heer Floris van Schoonhoven, Abt ende Prelaet aldaer, in den jare 1546, begonnen op te rechten een ſeer koſtelijcke tombe, ſoo tot eenwiger gedachteniſſe van die ſo hooch verheven Koninck Willem, als om dat hy in het byſondere ſeer wel van den luyden van Zeelandt gemeriteert hadde. Doch dit heerlijcke werck, neffens vele andere koſtelijckheden van altaren ende konſtighe beelden, die eertijdts met verwonderinghe hier pleghen ghe-

geſien te worden, zijn door brandt, en voornemelijck door de onbeſchoſte handt van de beeldtſtormers, in het begin van de Nederlandtſche beroerten, vernielt ghewordeu.

Vele zijn van ghevoelen, dat hier eertijdts maer een Clooſter gheſtaen heeft; ende dat het ſelfde eerſt naer de tijden van Vrouw Ada, alhier in den jare 1208 begraven, tot de hoogheyt van een Abdye is verheven. Welcke wy oock in een Byvoechſel op het elfde Capittel van het tweede deel deſer Chronijcke, ghevolght hebben. Doch bevinden nu, dat de Abten van Middelburch al bekent zijn ontrent den jare 1126. Welcker lijſt, by ons volmaeckt, wy hier ſullen laten volghen.

Heer Albad. Deſe was te voren geweeſt Prooſt van een Clooſter van Munnicken van S. Auguſtijns Order, ſtaende onder Jan, Biſchop van Teroaene, ende Robert, Grave van Vlaenderen; doch wierde daer naer Abt van de Premonſtreiten tot Middelburch, volghens het ghetuychenis van Willem Gaſet, in ſijn Kerckelijcke Hiſtorie van Nederlandt, in het Franſch gheſchreven. 1126.

Heeren
- *Florens*, 1190.
- *Arnout*, 1220.
- *Pieter van Biggenkercke*, 1239.
- *Claes*, 1250.
- *Vigél Doedin*, 1266.
- *Iacob de Inſula*, ofte, *van Rijſſel*, 1288.
- *Henrick*, 1315.
- *Nicolaes, Hugen ſoon*, 1316.
- *Zueder*, 1320.
- *Nicolaes van Gent*, 1323.
- *Olivier van Liere*, 1328.
- *Nicolaes Alta terra*, ofte, *Hoogelande*, 1334.

Heeren
- *Arnoudt Alards*, 1345.
- *Pieter van Dam*, 1355.
- *Pieter Hoeck*, 1358.
- *Hupch Booſe*, 1386.
- *Willem vander Does*, 1398.
- *Wigger Geradijns*, 1405.
- *Nicolaes vander Coulſter*, 1432.
- *Floris Aertſſoon*, 1459.
- *Pierre Dudayn*, 1467.
- *Jan van 's Graveſande*, 1486.
- *Pieter vander Cappelle*, 1503.
- *Maximiliaen van Burgun-*

Heeren { *gundien*, 1525. *Floris van Schoonhoven*, 1540. *Mathijs van Heeſwijck*, 1549. *Nicolaes de Caſtro*, ofte, *van der Burcht*, leſte Abt, ende eerſte Biſcop van Middelburch, van welcke veranderinghe terſtondt hier naer breeder ſal werden geſproocken. 1571.

Deſer Abten rijckdom is met der tijdt ſoo ghewaſſen, dat ſy de meeſte ende breedſt gheerfde in den lande zijn geworden, werdende ondervonden, dat ſy, in de laetſte tijden, alleen in Ambachten, welcke hare allerminſte middelen waren, drie duyſent, vijf hondert, een ende veertich Gemeten, twee hondert ſeven en dertich Roeden in Zeelandt hebben beſeten. Niet minder heeft toegenomen hare macht ende gheſach, oock in het weereldtlijck; ſoo dat ſy gheworden zijn het eerſte lidt van de Staten van Zeelandt. Want deſe Prelaten, neffens de Edelen, compareerden als Staten voor ende uyt den name van het platte landt, ende uyt dien aenſien waren de burghers van Steden, als gheerfde ten platten lande, onderſaten van Prelaet ende Edelen. Hier over vindtmen meermael in de oude brieven, dat in de beden ende ſubventien, den Prelaet ende Edelen ghegheven hebben een derdendeel, ende de groote Steden die twee andere deelen. Jae oock ſonder conſent van den Prelaet ende Edelen, mochtmen gheen impoſten ſetten op de ingheſetenen van het platte landt. Den Prelaet oock, neffens de Edelen, werdt in meeſt alle Acten van beden, ghelaten de diſpoſitie van het furcrois, ofte het ghene dat overde van de middelen, uyt de welcke de gheconſenteerde beden vervanghen wierden. Den Prelaet nam oock den Prince van den lande den eedt af, die ghedaen wierde op de heylighe Evangelien.

Beſchrijvinghe van de Biſcoppelijcke Stoel; gheſet in de Abdye van Middelburch. Leſte ende gheſach van de Biſcoppen.

TEn tijden van Paus Paulus de derde, ende Philips Koninck van Spangjen, is het Collegie der Canonicken van S. Pieter, ingheſtelt door Willem de tweede, Grave van Hollandt ende Zeelandt, beſtaende in veerthien Canonicken, ende eenen Deken, ſoo als dat Beka verhaelt in de Hiſtorie van de Biſcoppen van Utrecht, vereert met de Biſcoppelijcke ſtoel, als men ſchreef 't jaer duyſent vijf hondert, neghen ende vijftich; ſoo dat de Collegiale kercke van S. Pieter tot Middelburch, een Cathedrale kercke doe is geworden. Ende dit, opdat door het gheſach ende goede ordre van de

nieuwe

nieuwe Biſcoppen, de Roomſche Godtſdienſt gheveſt, ende alle ketteryen ghedempt mochten werden. Tot haer onderhoudt wierden geſchickt, onder andere, alle de inkomſten van de Abdye, midts dat de Munnicken daer uyt een tamelijck onderhoudt ſouden genieten. Dus quamen de Biſcoppen in de plaetſe ende het goet van de Abten. Ende zijn Biſcoppen van Middelburch gheweeſt,

I. *Nicolaus à Caſtro*, ghebooren van Leuven, voor die tijdt gheweſen Rector van het Collegie van Buſliden tot Leuven. Deſe wierdt gemijtert tot Mecchelen van den Cardinael Granvelle, ende heeft in het beginſel van Januario, anno 1562, poſſeſſie ghenomen van de Abdye van Middelburch, ende hy heeft die, gheen Munnick weſende, genomen in comende, directelijck teghens het naeſt laeſte artijckel van de Keuren van Zeelandt. Den ſelfden Caſtro heeft oock op die ſelfde tijdt de poſſeſſie ghenomen van het Biſdom van Middelburch perſonaliter, hebbende te voren poſſeſſie ſoo van d'Abdye, als van het Biſdom ghenomen *per procuratorem*. Ick vinde dat hy by ſommighe ghelooft wordt, als gheweeſt hebbende een verſtandich man, endie, ſoo veel doenlijck was, teghenghegaen heeft de tyrannijcke raedtſlaghen van den Hertoch van Alba. Hy is gheſtorven anno 1575, zijnde de Stadt van Middelburch doe beleghert.

II. *Johannes à Strijen*, een geboren Zeelander, Licentiaet in de H. Theologie, gheweſen Paſtoor tot Caukercken, Vicaris van d'eerſte Biſcop, ende eerſte Regent van het Seminarium des Koninckx tot Leuven. Hy is ghemijtert te Namen, in Auguſto, anno 1581. Doch hy heeft ſijne Biſcoppelijcke ſtoel noyt beſeten, de tijden ende regeringhe tegens den Koninck van Spangjen gheſpannen zijnde, ende is gheſtorven te Leuven anno 1594.

III. *Carolus Philippus de Rodoan*, Deken van Gendt. Hy is ghemijtert in de kercke van Aelſt, in het jaer 1600. Maer gheen middel vindende om ſijn Biſcoppelijcke plaetſe te bekleeden, heeft ſich in Vlaenderen onthouden, ende is ten laetſten, onder den Eerts-Hertoch Albertus, Biſcop van Brugge in Vlaenderen gheworden. Ende werdt dit Biſdom van Middelburch noch al huyden ten daghe by den Paus vergheven; zijnde een oude maniere in het Roomſche hof. Biſcoppen te maecken, die ſy *Titulares* noemen, dat is, die alleen naemdraghers zijn.

Onder de Dioceſe van Middelburch behoorden alle de Kercken ende Conventen van Middelburch, Vliſſinghen, Vere, Goes, Ziericzee, Rommerſwael, ter Tholen, ende het omlegghende platte landt Flacké ende Voorne.

't Wapen van de Grootmogende Heeren Staten van Zeelandt.

Beſchrijvinghe van het Hof van gheheel Zeelandt, eertijdts, als oock noch, in de Abdye van Middelburch ghehouden. Verhael van de hooghſte ende aenſienlickſte Vergaderingen, die d'daer gheleght werden.

DE Abdye van Middelburch heeft in de voorighe tijden niet alleen aenſien ghehadt, ende aen de Stadt ghegeven, door den geeſtelijcken Stoel van de Abten, ofte Biſcoppelijcke Staf ende Mijter, die met de veranderinge nu gheheelijck zijn verdwenen, nemaer oock door het hooghſte Hof van den geheelen Staet van den lande, aldaer eertijdts ghemeynlijck, ende noch nu gheſtadich onderhouden.

Hier laet ſich altijdt inſtellen de hooghſte vergaderinghe van de Grootmoghende Heeren, de Staten van Zeelandt, beſtaende in de eerſte Edele, die nu is den Hoochſtgeboren ende alderdoorluchtichſten Prins van Oran-

Orangjen, *Fredrick Henrick van Naſſau*, &c. als Marquis van Vere ende Vliſſinghen, werdende die plaetſe in ſijne Hoogheyts name t'hans bewaert by den Edelen ende geſtrengen Heere, *Johan de Knuyt*, Ridder van de Orden van S. Michiel, Heer in oudt ende nieuw Voſſemaer; ende de afgheſondene van de loffelijcke Steden, Middelburch, Ziericzee, Goes, Tholen, Vliſſinghen, ende Vere; by den welcken, ettelijcke reyſen, naer dat ſaecken, tijdt ende noodt vereyſchen, s'jaers by den anderen vergaderende, overleghr ende beraedſlaecht werden de allerwichtichſte ſaecken, die niet alleen de ſonderlinghe ſtaet van deſe eylanden, maer ouck het alghemeyne weſen van alle de verbondene Nederlanden betreffen.

Noch houden hier hare daghelijcxſche byeenkomſten.

De Mogende Heeren Ghecommitteerde Raden van State des Graefſchaps van Zeelandt, welcken ſtaet nu bekleeden de Heeren;

M'. Johan de Knuyt, Ridder van d'Ordre van St. Michiel, Heer in oudt en nieu Voſſemaer, Raedt van ſijn Hoogheyt den Prince van Orangjen, van weghen de eerſte Edele.

M'. Cornelis Tentis, van weghen de Stadt Middelburch.

Lieven de Cock, van weghen de Stadt Ziericzee.

Mathiis vander Straten, van weghen de Stadt Goes.

Jonck'. Ieronymus van Tuyl, van Seroſkercke, Heer van Thienhoven, van weghen de Stadt Tholen.

Iohan de Moor, van weghen de Stadt Vliſſingen.

M'. Iohan van Voſberghen, van weghen de Stadt Campvere.

M'. Cornelis Staveniſſe, Penſionaris.

De Heeren Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt in Zeelandt, ende zijn tegenwoordich de Heeren;

M'. Iohan de Knuyt, Ridder van d'Ordre van St. Michiel, Heer in oudt en nieu Voſſemaer, van wegen de eerſte Edele.

M'. Cornelis Tentis, van weghen de Stadt Middelburch.

Lieven de Cock, van Ziericzee.

Mathiis vander Straten, vander Goes.

Ionck'. Ieronymus van Tuyl, van Seroſkercke, Heer van Thienhoven, van weghen de Stadt Tholen.

Ian de Moor, van wegen Vliſſingē.

Mr. Iohan van Vosbergen, van weghen der Vere.
Mr. Geraert Schaep, van weghen Amſterdam.
Mr. Henrick van Goch, van wegen Rotterdam.
Mr. Chriſtiaen de Cuyper, van weghen de Stadt ende Sticht van Utrecht.
Iohan Zelos, van wegen de Stadt Groeningen ende Ommelanden.
Mr. Willem Coman, Raedt, ende Advocaet Fiſcael.
Mr. Iohan Steengracht, Secretaris.

De Heeren Reeckenmeeſters van des Graeſtijckheyts van Zeelandt Reeckenkamer, waer van de eerſte beredicht zijn ter vergaderinghe van de Heeren Staten van Zeelandt, in den jare 1596, ende nu met deſe waerdigheyt voorſien zijn de Heeren;

Ionckheer Iohan van Berchem, Ridder, Ghedeputeert van weghen ſijn Hoogheyt van Orangien, als eerſte Edele.
Iohan vander Strenghe, van wegen de Stadt Middelburch.
Mr. Anthonis de Ionge, van weghen de Stadt Zierickzee.
Cornelis Franſſen Eversdijck, van wegen de Stadt vander Goes.
Wilhelm vander Heyden, van wegen de Stadt van ter Tholen.
Daniel Leynſen Schen, van wegen de Stadt Vliſſingen.
Mr. David van Reygersbergen, van wegen de Stadt Vere.
Mr. Iohan de Brune, Secretaris ende Greffier.

De Heeren Staten van den Eylande van Walcheren, midtſgaders de Ghecommitteerde van de breede gheerfde des ſelven eylandts, welcke nu zijn de Heeren;

Mr. Iohan de Knuyt, van wegen de eerſte Edele.
Mr. Apollonie Veth, oudt Burgermeeſter, van wegen Middelburch.
Arnout Lonke, van wegen de Stadt Vliſſingen.
Chriſtoffel Barentſz. van wegen de Stadt Vere.
Iſack Imans, van wegen de breede gheerfde.
Hugo Leynſen, van wegen de breede geerfde ten platten lande.
Iohan Canoy, Greffier.

Noch

Noch houdt hier ſijne vergaderinghe de Provinciale Raedt over Vlaenderen, tot Middelburch reſiderende; beſtaet in een eerſte ende preſiderende, ende ſeven ordinaris Raden, een Advocaet Fiſcael, ende Superintendent van de Leenen, een Ontfanger van de exploicten, ende een Greffier; ende werdt teghenwoordelijck bedient by de naervolghende Heeren;

Mr. Willem Coomans, Raedt ende Advocaet Fiſcael ter Admiraliteyt in Zeelandt, eerſte ende preſiderende Raedt.

Mr. Willem Roelſim, Raedt ordinaris, ende Advocaet Fiſcael, ende Superintendent van de Leenen in Vlaenderen.

Mr. Leonard van Sypeſteyn, Raedt ordinaris, ende Ontfangher van de exploicten.

Iohan de Dorper Coorne.

Mr. Henrick Thibault, Heer in oudt ende nieuw Voſmaer, ende S. Aechtenkercke, oudt Burgermeeſter ende Raedtſman der Stadt Middelburch, ende Bewindthebber van de Ooſt-Indiſche Compagnie aldaer.

Mr. Iohan Huyſſen Cattendijck, Ridder, Heere van Cattendijck, &c. Rentmeeſter generael van Zeelandt Beweſter-Scheldt.

Mr. Iacob Croock, oudt Burghermeeſter der Stadt Middelburch, en Commies generael van de Licenten ter Admiraliteyt in Zeelandt.

Mr. Iohan Schotte.

Iohan Coenen, Greffier.

Hier werdt oock ghehouden des Graeflijckheyts van Zeelandt Munte, welcke is binnen Middelburch opgherecht in 't jaer 1580, ende waren Muntmeeſters,

Ieronymus Bruyneels,	1580.
Iacob Boreel,	1586.
Melchior Wijntgens,	1601.
Balthaſar van de Voorde,	1612.
Pieter van de Voorde,	1643.

Beſchrÿ-

Beſchrijvinghe van het Stadthuys. Rechtevoorderinge aldaer by drie hooge Graeflijcke Officieren. Regeringe des Stadts Middelburch.

HEt Stadthuys van Middelburch is een ſeer heerlijck gheſticht, met eenen ſeer ſchoonen Toren, en çierlijck ſlaende uyt werck, neffens ſoo ſchoonen marctveldt, diergelijck in Nederlandt weynich ghevonden werdt, rondtom vry van alle huyſen, en voor aen den gevel met de oude Graven en Gravinnen van Hollandt ende Zeelandt verçiert, alles weſende een deftich en aenſienlijck werck, by alle goede meeſters vermaerdt en ſeer gepreſen.

Binnen Middelburch onthouden haer ende voorderen recht drie Graeflijcke Officiers, die eertijdts van den Grave gheſtelt wierden, den Rentmeeſter generael van Beweſterſcheldt, den Bailliu des Stadts Middelburch, ende den Bailliu van den watere; welcke hebben by ſonder gheſach, ende in verſcheyden quartieren, van weghen de Graeflijckheyt van Zeelandt.

Den Rentmeeſter generael van Beweſterſcheldt heeft ſijn juriſdictie over 't ghantſche platte landt Beweſterſcheldt; daer en boven ontfanght ende adminiſtreert hy des Graeflijckheyts van Zeelandt Beweſterſcheldts Domeynen, ghelijck aen den ſelven oock werden verheven alle Leenen in Zeelandt Beweſterſcheldt gheleghen; ende was nu Rentmeeſter d'Heer

Mr. Johan Huyſſen, Cattendijck, Ridder, Heer in Cattendijck, ende Monſterhoeck, &c.

Den Bailliu van Middelburch heeft ſijn juriſdictie over de Stadt Middelburch, haven, dijcken, ende op Arnemuyden op den dijck, volghens de limiten der ſelve, een roede beneden s'dijcx, midtſgaders verſcheyden Heerlijckheden, die onder Stadts Ambachten van Middelburch ſorterende zijn; ende was t'hans Bailliu, d'Heer

Mr. Theodorus Boreel.

Den Bailliu van den watere heeft juriſdictie over de ſtroomen van Zeelandt, als hier vooren verhaelt is, tot aen den Vlaemſchen kant, ende voorts t'eynden de Wielingen, tot Grevelinge toe, alſoo den Grave van Vlaenderen gheen juriſdictie te water en heeft; ende was teghenwoordich Waterbailliu

d'Heer Mathijs Crane.

Deſe

Deſe drie Graeflijcke Officieren en hebben, ſoo in criminele als in civile ſaecken, egheen ander jugien, dan Burghermeeſters ende Schepenen des Stadts Middelburch.

Wes de regeeringhe van Middelburch aengaet, deſen voorighen ende teghenwoordigen welſtandt, ende die onverbroocken burgerlijcke ruſte, zijn de ingeſetenen, naeſt den hemel, ſchuldich aen de achtbaerheyt, ende voorſienigheyt van dien, den welcken de ſorge voor het ghemeyne beſte hier eertijdts ende nu is bevolen. Hare wijſheyt ende ervarentheyt was in de voorleden tijden ſoo geacht, dat de andere groote Steden haer alleen menichmael vertrouden haer aller plaetſe inde Groote vergaderinge der Staten te bewaren.

De regeringhe van Middelburch beſtaet by twee Burghermeeſteren, elf Schepenen, ende twaelf Raden; maeckende t'ſamen het gheheele Collegie van Wet ende Raedt, beſtaende in vijf en twintich perſoonen; by den welcken Burgermeeſteren met den Schepenen recht ghepleecht, ende met de Raedtſlieden, voort alle ſware ſaecken ghehandelt werden, die of de Stadt in het byſonder, of den Staet van't geheele landt raecken. De Raedtſlieden worden ghekoren by den Burghermeeſteren ende Schepenen; de Burghermeeſteren ende Schepenen werden ghenomineert by vier en twintich mannen, waer van de twaelf, de Raedtſlieden zijn; ende de andere twaelf, aenſienlijcke burghers, zijnde vreemdelinghen, ende overſulcx niet konnende tot de ghedachte ampten van Burgermeeſterſchap ofte Schependom gevoordert werden, die ghemeynlijck *Kieſers* ghenoemt werden, ende haer leven lanck die waerdigheyt behouden; zijnde dit een groote preuve van een voldoende regeringhe, waer in de vreemdelinghen, van de ghedachte ampten volghens de wetten uytgheſloten, nochtans, volghens de wetten, gheroepen werden tot het benamen van dien, onder welcker regeringhe ſy haer laten vinden. Als oock een van deſe Kieſers komt te overlijden, werden van de andere drie perſoonen ghenomineert, om daer uyt een by den Stadthouder ghekoren te werden. Deſe dan, met de Raedtſlieden, moeten haer, ten tijdelijcke aenmane van den Bailliu, alle jare, op den laetſten van Julius, tot deſen eynde op het Stadthuys laten vinden, op de gheſette uyre, op de verbeurte van duyſent guldens. De nominatie van 13 perſoonen by haer gedaen zijnde, werdt den hooghſt te ghedencken Heere, den Prins van Orangien, als Stadthouder van den lande, behandight, ende by hem daer uyt verkooren het eene jaer 7, het ander jaer 6, ſoodanige als hy de bequaemſte ende nuttelijckſte acht te ſullen weſen om te dienen voor Burgermeeſters ende Schepenen, neffens d'andere aengheblevene. Ende waren in dit jaer 1643,

Burgermeeſteren, de Heeren,
Cornelis Claeſz. Elfdijck.
Steven Becker.

Schepenen, de Heeren,
Mr. Hendrick Thibault,
Pieter Jooſz. Duvelaer,
beyde oude Burgermeeſters.
Abraham de Molier.
Iacob de Cuyſer.
Mr. Iacob Lanſbergen.
Jaques van Neulegem.
Bernaert Bone.
Gillis Schilleman.
Ian Baſelier.
Niclaes Geenſen.
Merten Ingelſen.

Secretariſen, d'Heeren,
Mr. Pieter vander Burcht.
Mr. Adriaen Veth.
Mr. Iacob Veth.

Raden, d'Heeren,
Mr. Apolonius Veth,
Mr. Paulus van de Perre,
Mr. Jacobus Boreel,
alle oude Burgermeeſters.

Mr. Cornelis Tenijs, *Gecommitteerde Raedt.*
Adriaen van Bulleſtrate.
Ian van Roubergen.
Mr. Gillis Quirijnſen.
Cornelis Arentſz. Weſtdorp.
David Arentſz.
Paulus Serooſkercke.
Henrick Meerſman.
Reynier vander Beke.

Kieſers.

Iohan van Horenc
Pieter van den Abele.
Iohan vander Merct, *Bewindthebber van de Oost-Indiſche Compagnie.*
Dirck Fyck.
Aernout Haeck.
Iohan le Gouche.
Iaques van Hoorne.
Willem Penne.
Simon van Trijſt.
Iſack Beſius.
Herman vande Putte.
Paulus Elinck.

De Heeren Theſaurians.

Deſe draghen niet alleen ſorghe over het ghemeyn gheldt haer bevolen, maer haer is oock opgheleyt te bewaren de boecken van den ontfanck ende uytgheef; oock mede de inſtrumenten, ſoo wel publijcke als private contracten, handtſchriften, ende ander dierghelijcke, rackende het innekomen van de Stadt; als oock voor het ciraedt van de gantſche Stadt, ende de

de ghemeyne huyſen ende ghebouwen, ſoo daer eenighe herſtelt ofte ghemaeckt moeten werden. Ende waren dit jaer Theſaurliers, de Heeren,

Mr. Iacobus Boreel,
Mr. Paulus van de Perre, *beyde ende Burgermeeſters.*

Mr. Gillis Quirijnſen,
Paulus Serooſkercke, *Schepenen.*

De Heeren Weeſmeeſteren.

Haer ampt is, de vooghdye der Weeſen te bedienen, de welcke onderjarich noch zijnde, van een oft van beyde van hare ouders berooft werden. Want of ſchoon over deſe, de ouders overleden zijnde, by Teſtament een vooght gheſtelt zy, ſoo zijn ſy nochtans ghehouden, door ſeeckere wetten, ende op ſeeckere wijſe, de Weeſmeeſters van deſe Kamer te erkennen. Welck ampt, ghemerckt het een uytnemende getrouwicheyt, ende voornamelijcke vromicheyt des levens vereyſcht, ſoo worden ſoodanighe mannen daer toe ghekooren, die publijcke ampten bedient hebben, ende van aenſienlijcke vromigheyt zijn. Ende zijn nu in deſe bedieninghe, de Heeren,

David Arentſz.
Symon van Trijſt.
Herman van de Putte.

Willem Penne.
Adriaen Canoy, *Griffier van de Weeskamer.*

De Heeren Commiſſariſſen van de Kamer van Aſſeurantie.

Deſe Kamer is ingheſtelt in den jare 1600, de koophandel des Stadts daghelijcx toenemende, ende verre en wijdt haer uytſtreckende. Daer over werdt een van de Secretariſen, met eenighe uyt den Rade gheſtelt, neffens eenighe van de ghequalificeerſte uyt de kooplieden. Deſen is vertrout, de queſtien en verſchillen, uyt de handelinghe van Aſſeurantie ghereſen, naer het voorſchrift der ordonnantie by de Heeren Majeſtraet ghemaeckt, te ventileren, ende af te legghen. Dat meer is, de ſelve Commiſſariſſen moghen oock afdoen de ſaecken uyt de Aſſeurantie buyten de Stadt ghereſen, ſoo ſy maer relative tot deſe ofte Beurſe, ofte Kamer behooren, oft anders van de partye tot de Vyerſchare van deſe Kamer betrocken werden. Ende waren nu hier over gheſtelt, de Heeren,

Iaques van Neulegem, *Schepen.*
Ieronymus Willemſz. Aſchman.
Iſack Imans.

Iohan van Hoorn.
Middelaers een van de Secretariſen.

De Heeren Commiſſariſſen van de Wiſſelbanck.

Deſe is begonnen in't jaer 1600, ende brenght gheen kleyn voordeel ende profijt by de ghemeyne handelinghe. Want, behalven dat men alhier de ſpecien ende alle ſoorten van munte, voor eenen wettelijcken ende redelijcken prijs hebben kan, ende het ſelve ghewiſſelt om eenen gheringhen prijs; ſoo heeft ſy oock een ſeer groot ghebruyck in de wiſſelbrieven, door dien de koopluyden ghemeenelijck het ghereedt gheldt dat ſy hebben, legghen in deſe Banck, als in een ghemeene bewaringe; ende hoe vele daer yegelijck in caſſa heeft, wordt opentlijck door den Boeckhouder ofte Clerck te boecke gheſtelt; ende indien het ghebeurt dat aen yemandt wiſſelbrieven ghevonden werden, ſoo wordt van de ſomma, die hy inghebracht heeft, op den anderen met een Banckbriefken beweſen; ſoo dat ghedurichlijck by deſe Banck een ſeer groote menichte van gheldt ghedeponeert werdt. Het opſicht daer over hebben t'hans de Heeren,

Mr. Apolonius Veth,
Mr. Hendrick Thibault, } *ende Burgermeeſters.*

De Heeren Commiſſariſſen van de Banck van Leeninge.

Op den 22 Octobris 1636; hebben de Heeren Burgermeeſteren, Schepenen, ende Raedt deſer Stadt Middelburch, conſiderende dat het een Chriſtelijcke Majeſtaet inſonderheyt toeſtaet ſorghe te draghen voor hare arme ghemeente, ten eynde de ſelve met gheen onbehoorlijcke woecker werde beſwaert; ende willende voorkomen de ſnoode practijcken, die in het beleenen van de panden by de Lombaerts wierden gepleecht, hebben de ſelve Lombaert in hare Stadt afgeſchaft, ende tot commoditeyt en ſoulagement van hare ghemeente opgherecht een Huys van Leeninghe, daer inne de Ghecommitteerde daghelijcx van ſmorghens ten acht tot elf uyren, ende des naermiddaeghs van twee tot vijf uyren verſchijnen, omme te beleenen alle panden ende koopmanſchappen, die aldaer ghebracht werden. Ende waren nu Commiſſariſſen, de Heeren,

Pieter Iooſz. Duvelaer, *ende Burgermeeſter.*
Cornelis Arentſz. Weſtdorp, *Schepen.*

De Heeren Commiſſariſſen van kleyne ſaecken.

In deſen jare 1643, is goet ghevonden tot weeringe van alle onordentlijckhe-

lijckheden, ende bevorderinghe van de Juſtitie in't ghemeen, dat Burghermeeſters ende Schepenen voorteen jaerlijcx naer het vernieuwen van de Wet, kieſen ſullen vier Commiſſariſſen, voor de welcke ter eerſter inſtantie noodwendich moeten dienen alle ſaecken, bedraghende ter ſomme van 50 guldens, ende daer beneden; alle actien van injurien, ofte verſch llen van woorden, tuſſchen den Heer ofte Meeſter, ende Knecht, Vrou ende Meyt, midtſgaders tuſſchen Deken ende Bekeeders ofte Overluyden, ende Gildebroeders van het eene Gilde, ende het andere; neffens dien alle Civile actien, beſtaende in feyten van dreyginghe, ghevecht, ofte quetſinghe; behoudens den Heer Baillin ſijn recht in't Crimineel; alles volghens de ordonnantie dier op ghereedts ghemaeckt, ofte noch te maecken. Ende waren de eerſte Commiſſariſſen, de Heeren,

Mr. Iacob Lanſbergen, *Schepen.*	Iacob de Raet.
Iaques van Hoorn.	*Midtſgaders een des Stadts Secretarisen.*
Mr. Iohan Seroofkercke.	

De Heeren Commiſſariſſen op het Landtrecht.

Den Proviſoor ende Deken van Middelburch plachten kenniſſe ende judicature te nemen van ſaecken, die tuſſchen de burgeren van Middelburch, ende de landtlieden twiſtich waren. Doch in den jare 1575, is by ſijn Excellentie Prins Willem van Orangjen, als Stadthouder ende Capiteyn generael over Zeelandt, een nieuwe ordonnantie op't Landtrecht voor Middelburch ghemaeckt, in het welcke gheaccordeert ende gheconſenteert wordt; Dat, in plaetſe van den Proviſoor ende Deken, drie bequame perſoonen ghecommitteert ende gheſtelt ſouden werden, voor de welcke alle die ſaecken, begrepen ende gheſpecificeert in't Privilegie, het welck eertijdts by den voorſz. Proviſoor ende Deken verkreghen is geweeſt, ende daer by ſylieden van oudts tuſſchen die poorters der voorſz. Stede ende die landtluyden, die kenniſſe ende judicature ghehadt hebben, ſouden moghen ghehandelt ende gheexecuteert werden; ghelijck ſulcx gheſchiet volghens de wetten daer op ghemaeckt. Ende zijn tegenwoordich Commiſſariſſen, de Heeren,

Hendrick Meerſman, *Raedt.*
Mr. Martinus Veth.
Aernout Lanſbergen, *Doctor in de Medecinen.*
Abraham de Looper, *Greffier.*

De Heeren Colonellen, Capiteynen ofte Hooftmannen van de Burgherlycke wachte, ende Schutterye.

Van over langhe jaren is binnen deſe Stadt Middelburch, ghelijck mede alle andere Zeeuſche ende Hollandtſche Steden, in't ghebruyck geweeſt, dat by Burghermeeſteren, Schepenen ende Raedt, uyt de bequaemſte burgheren verkooren ende geſtelt wierden 24 Capiteynen ofte Hooftmannen; welcke is het officie van de Capiteynen, dat ſy ſtellen den Schrijver, Sergianten, Vanighe Adelbortſten, ende voorts alle de gemeene Schutteren van hare Compagnien; als mede goede opſicht te hebben op de nachtwachten, dat een yder met ſijne wapenen behoorlijck te wacht kome. Ende moeten de Capiteynen, neffens den Majoor ofte Wachtmeeſter, ſorghe draghen dat onder de burgherlijcke wacht, goede ordre ende eenigheydt ghehouden werde. Ende waren dit jaer Colonellen van de Krijghſtaedt, de Heeren,

Cornelis Claeſz. Elfdijck, *Burgermeeſter.*
Steven Becker, *Burgermeeſter.*
Mr. Henrick Thibault, *oudt Burgermeeſter.*
Pieter Looſz. Duvelaer, *oudt Burgermeeſter.*

Capiteynen.

Lowijs Lowijſz.
Jan Deuwelen.
Willem Franſz. Bert.
Jan Brulois.
Loos Duvelaer.
Adriaen le Fever.
Johannes Boudens.
Symon Rijſwercker.
Andries van Thoor.
Johannes Trelenier.
Merten Engelſz.
Anthonis vander Wilt.
Zacharias Roman.
Anthonis de Jager.
Paulus Wante.
Andries van Galiſſe.
Iſack de Smeker.
Govert Pieterſz. Lacher.
Cornelis Janſz. Boudewijns.
Jaſper van den Heuvel.
Marinus Bras.
Cornelis Jacobſz.
Lenaert Pieterſz. Wadde.
Jan de Neve.
Guiliaume de Wolf, *Wachtmeeſter.*
Daniel vander Rijſt, *Greffier van de Krijgsraedt.*

Gebou-

De Stadt van Middelburgh, Ambachten, en Ambachtsgevolgen.

De Stadt van Middelburch heeft al van oude tijden, ende om sedenen, waer van eenighe in de voorgaende beschrijvinghe verhaelt staen, onder hier ghekreghen verscheyden Ambachten ende Ambachtsghevolghen, ten platten lande van Walcheren gheleghen, de welcke van de Graeflijckheyt verheven, ende op den naem van een sterffelijck man ghestelt werden. Volgens de Steenrolle van de Graeflijckheyt van Zeelandt, over het quartier van Beswesterscheldt, vinde des Stadts Ambachten, ende Ambachtsghevolghen als nu dese te wesen;

In den *Heymen*, ende staet op den name van d'Heer *Simon Lodewijck van Alteren*.

In *Ruttem*, op den name van d'Heer *Mr. Simon Schotte*.

In *Nieuwerve*, op den name van de voornoemde *Mr. Simon Schotte*.

In *Welsinge*, op den name vanden Heer *Pieter loosz. Duvelaer*.

In *Ooster-Souburch*, op den name van d'Heer *Mr. Paulus van de Perre*.

In *Coudekercke*, op den name van d'Heer *Willem Brouwer*.

In *Wellinckwerve*, op den name van de voornoemde *Willem Brouwer*.

In *Bredamme* ende *Noordtmonster*, op den name van d'Heer *Cornelis Arentsz. Westdorp*.

In *Noordtmonster*, op den name vande voornoemde Heer *Cornelis Arentsz. Westdorp*.

In *Cleeuwerskercke*, op den name van d'Heer *Joos vander Hooge*.

In *Nieuwerkercke*, op den name van d'Heer *Pieter van Essen*, Is overleden, ende is onderhanden om verheven te worden op een ander naem.

In *Poproeden-Ambacht*, op den naem van d'Heer *Mr. Iacob Lansbergen*.

Arnemuyden, op den name van d'Heer *Mr. Simon van Beaumont*.

Schellach, op den naeme van d'Heer *Cornelis Claesz. Elsdijck*.

St. Laurens, op den name van d'Heer *Mr. Adriaen de Looper*.

In *Hogelande*, op den name van d'Heer *Mr. Willem Roelsius*.

Oostcappel, op den naeme van d'Heer *Mr. Hendrick Thibault*.

Wester-Souburch, op den name van d'Heer *Mr. Apolonius Veth*.

Directeurs Compagnie.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden hadden in den jare 1632, tot afbreuck van den vyandt ter Zee, goetghevonden allen den gheenen die haer op particuliere uyt-reedinghe, met behoorlijcke Commiſſie in Zee willen begheven, om den algemeenen vyandt afbreuck te doen, te vereeren over elck ſchip van oorloghe, dat ſy van haer vyanden, uyt de havenen van Vlaenderen ofte elders uytgheſeylt, ſullen komen te veroveren ofte vernielen, ſoo dat het volck daer op zijnde, inghebracht worde, of wel doodt ſy, boven den veroverden beuyt van ſchip ende goet, met de ſomme als hier nae volght;

Boven de hondert Laſten,	30 duyſent gulden.
Boven de tſeventich tot hondert	20 duyſent gulden.
Boven de vijftich tot tſeventich	15 duyſent gulden.
Boven de dertich tot vijftich,	10 duyſent gulden.
Boven de twintich tot dertich,	8 duyſent gulden.
Voor een Jacht beneden de twintich met vier Gotelinghen,	4 duyſent gulden.
Voor een Fregatte, daer men met twaelf riemen op yder zijde kan roeyen,	8 duyſent gulden.
Voor een Chaloup van acht Dochten,	2 duyſent gulden.
Voor een Chaloup van ſes Dochten,	12 hondert gulden.
Voor een Chaloup van vier Dochten,	6 hondert gulden.

Doch om tot dit haer voornemen te beter te gheraecken, ſoo hebben ſy noch daer boven in den jare 1643 goet ghevonden het volghende te arreſteeren;

I. Eerſt, ſal aen de Reeders van een ſchip, op hebbende tachtigh Matroſen en dertich ſoldaten, tot ſubſidie van de onkoſten van hare Equipagie, uyt de beurſe van de Generaliteyt, yder ſes Maenden worden betaelt 10 duyſent guldens.

II. Aende Reeders van een ſchip, op hebbende t'ſeſtich Matroſen ende twintich ſoldaten, acht duyſent guldens, mede binnen yder ſes Maenden.

III. Van welcke reſpective ſommen ſal werden betaelt d'eene helft ghereet of contant, ſoo wanneer de ſchepen Zee ſullen hebben ghenomen, ende de andere helft binnen dry maenden daer aen, alles precijs.

IV. Met dien verſtaende, dat de verſtreckte penninghen ter ſomme ach

ende

ende thien duyſent guldens reſpective ſullen worden ghekort ende ghevonden aen de Præmien, die by de voornoemde kruyſſende ſchepen, uyt krachte van haer Ho: Mo: voornoemde Placaet, van den jare ſeſthien hondert twee en dertigh, ſullen worden verdient, ende dat binnen yder ſes Maenden.

V. Doch inghevalle by de voornoemde kruyſſende ſchepen binnen den voornoemden tijdt van ſes maenden geene Prinſen wierden verovert, ſullen in ſulcken ghevalle de verſtreckte penninghen van weghen de Generaliteyt niet konnen werden gerepeteert, maer ſullen werden verſtaen gheheel ende puyr, ghegheven te zijn.

VI. De Præmien, die de voornoemde kruyſſende ſchepen boven de verſtreckte penninghen verder ſullen komen te verdienen, ſullen aen de ſelve promptelijck, ſonder eenigherhande koſten ofte naloopen, werden voldaen, ter plaetſe van de reſidentie van de Admiraliteyt, onder wiens diſtrict de prinſen ſullen worden inghebracht, ende ter iudicature gheſtelt. Tot welcken eynde uyt de middelen, daer toe inghewillicht ende ſpecialijck gheaffecteert, continuelijck een vaſt ende ſuffiſant fonds van penninghen in voorraet ſal werden ghehouden, welcke tot gheen andere ſaken, door wiens ordre ofte bevel het ſoude moghen zijn, directelijck noch indirectelijck, ſullen moghen worden ghediverteert; waer van, op ons verſoeck, d'Heeren Staten van Hollandt ende Weſt Vrieſlandt, als oock Zeelandt reſpective, tot contentement van de voornoemde Uytreders, hebben aengheno men volkomen verſekeringhe te doen.

VII. De ſoldaten ſullen van weghen het Landt op de voornoemde ſchepen worden ghefurneert, ende ſullen daer van de ſoldyen by het landt, ende de mondekoſten by de Uytreeders worden betaelt.

VIII. Welcke ſoldaten met ende neffens de Matroſen ſullen hebben ende ghenieten hun aenpart in de Schepen ende goederen, die by den vyandt verovert, ofte uyt handen van de ſelve ghelibereert ſullen worden.

IX. Boven de voornoemde toeleggheu van thien ende acht duyſent gulden reſpective, ſal van weghen de Generaliteyt door de Provintien van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt, ende Zeelandt reſpective, worden ghelevert op yeder ſchip op hebbende 18 Gotelingen, ende voorts groot, ghemant ende gemonteert als vooren, ſes metale ſtucken, ſchietende 12 ponden yſers, &c.

Hier over zijn terſtont ghemaeckt de Articulen en Voorwaerden, daer op de reſpective Participanten tot de acht ſchepen ingeteeckent hebbende binnen de Stadt Middelburch in Zeelandt, tot beveylinge van de Zee, zijn verdraghen met den anderen te komen in eene ghemeenſchap en Societeyt.

I. In den eerſten, dat de ſaecken van deſe Compagnie ſullen werden beleydt en gheadminiſtreert doot derthien perſoonen, draghende de namen van Directeurs.

II. Dat tot de voorſz. derthien Directeurs ſullen werden geaſſumeert uyt het midden van de Hooft-participanten vijf perſoonen: die de ſelve ſullen dienen van advijs en achter-raedt in ſoodanighe ſaecken van ghewichte, als hier naer breeder ſal werden gheſpecificeert.

III. Dat de Directeurs ſullen werden ghecontinueert in hare bedieninghe, ſoo langhe ſy bevonden ſullen werden ghetrouwelijck te dienen: en ſoo yemandt van haer namaels ſelfs begheerde van de voorſchreven ſijne Commiſſie ontſlaghen te werden, ſal hy daer toe met kenniſſe van de Hooft-participanten werden gheadmitteert.

IV. Dat, naer dat de eerſte uyt-ghemſte ſchepen, Zee ſullen hebben ghenomen, niemandt meer in deſe Compagnie ſal werden gheadmitteert: en die ghene, die binnen den ſelven tijdt ſullen hebben ingheteeckent, hare beloofde penninghen ſullen moeten opbrenghen in drie termijnen: een derdepart ghereedt: ende d'andere twee derdeparten binnen tweemael drie maenden.

V. Item, Dat niemandt het Hooftparticipants recht ſal moghen genieten, dan die ingheteeckent ſal hebben twee duyſent guldens.

VI. Dat ter expiratie van ydet Jaer, ghemaeckt ſal werden generale reeckeninghe van alle uytreedinghen ende retoeren, midtſgaders, van winſte ende verlies van de directie: ende de ſelve daer naer gedaen en geſloten in tegenwoordigheyt van alle de Hooftparticipanten, daer toe weſende behoorlijck ghedachvaert. Midts gehouden werdende niet te min de voorſchreven Directeurs alle ſes-maenden te gheven aen de geaſſumeerde Heeren ſommiere openinge van den generalen ſtaet. Ende oock vry ſtaende de-ſelve gheaſſumeerde nae te ſien de boecken, brieven, en beſcheeden, de voorſz. directie aengaende, t'elckens als haer ghelieven ſal.

VII. Dat de Directeurs ſullen houden, ſoo veel moghelijck is, particuliere reeckeninghe van de Equipagie ende toeruſtinghe van yder ſchip.

VIII. Item, dat de ſelve, tot erkenteniſſe van haren arbeydt ende moeyte in deſen te beſteden, ſoo veel ſullen ghenieten voor proviſie, als hier naer by de ghemeene Hooftparticipanten ſal werden gheoordeelt in eeden ende in billickheyt te beſtaen.

IX. En, van huys reyſende buyten den eylande van Walcheren, voor haer teerkoſten ende dachghelden, ſullen hebben vier guldens s'daeghs, boven de ſchuyt en wagenvrachten.

X. Item,

X. Item, ſullen verſorghen, dat door die ghene, die ſy uyt den haren tot Boeckhouder ſullen ſtellen, de ingheteeckende penninghen op de gheproſcribeerde termijnen tijdelijck werden inghevoordert.

XI. Dat de voorſchreven Directeurs niet alleen ſullen moghen aennemen het ghemeene bootſvolck, maer oock op de reſpective ſchepen ſtellen de Capiteynen, Schippers, ende andere ſcheeps Officieren: midtſgaders, de ſelve deporteeren en afſtellen, ende wederom in hare plaetſe andere ſurrogueren, naer dat ſy luyden met kenniſſe van saecken ſullen bevinden te behooren.

XII. Item, ſullen moghen eligeeren en aennemen een verſtandich ende ervaren perſoon tot Equipagie-meeſter, over ghheel deſe directie. Midtſgaders, alle de voornoemde Officieren voorſien van behoorlijcke inſtructien.

XIII. Doch en ſullen niet vermoghen te ſtellen een Commandeur generael over alle de ſchepen, dan op voorgaende advijs ende ten overſtaen van de voorſz. gheaſſumeerde.

XIV. Ghelijck oock niet ſonder kenniſſe ende bewillinghe van de ſelve gheaſſumeerde, en ſal moghen werden gheprocedeert tot het maecken van nieuwe, en inhuyringhe of inkoop van oude ſchepen, veel min, tot lichtinghe van eenighe penningen, of 't verlijden van acten van borghtochte, of indemniteyt, daer door de directie ſoude werden verobligeert.

XV. Soo oock de ſelve geaſſumeerde ſullen mogen werden geconſulteert in alle andere wichtighe materien en occurrentien, daer inne de Directeurs den anderen niet wel konnen verdragen, oft niet geern ſouden overſtemmen.

XVI. Ghehouden weſende de voorſz. Geaſſumeerde, alvooren yet wes te concluderen met de Directeurs, in ſaecken directelijck tot haren laſte ſtaende, ofte te adviſeren in extraordinaire ghelegentheden, daer op te verſoecken ende verſtaen de goede meeninghe van de Hooftparticipanten.

XVII. Dat, wanneer eenige ſchepen van de ingheſetenen, of vrienden ende ghealliëerde deſer Landen, uyt de macht van den vyandt ſullen werden ontſet; de Directeurs, alvooren 't uyterlijck recht te vervolghen, ſullen vermoghen, ten overſtaen van de voorſz. gheaſſumeerde, met de eyghenaers daer over minnelijck te verdraghen, ten meeſten voordeele, ende minſten quetſe van de Directie.

XVIII. Dat de Directeurs gheenderhande waren ofte goederen, haer in't geheel ofte deel toekomende, aen deſe directie ſullen mogen leveren ofte verkoopen, ten ware in cas van noot, of dat ſeer evidente redenen dienden

ter contrarie. In welcken geval het ſelfde evenwel niet anders en ſal mogen gheſchieden, dan ten overſtaen ende met conſent van de Geaſſumeerde.

XIX. Dat, indien eenighe ſaecken voorvallen, daer uyt Proceſſen ſouden moghen rijſen, ſoo voor als tegens de directie, de Directeurs gehouden ſullen weſen de ſelve met de Geaſſumeerde te communiceren, om daer inne ſpoedichlijck met ghemeenen raedt ghedaen te werden, ſulcx bevonden ſal werden tot conſervatie van der Participanten goet recht te behooren.

XX. Dat alle vier weecken eene van de Directeurs ſal preſideren, omme t'elcken, des noodt zijnde de vergaderingen te legghen, aldaer de propoſitien te doen, de ſtemmen te collecteren, en concluſien te nemen, ſulcx by pluraliteyt ſal werden ghereſolveert: ende, in cas van ſieckte ofte abſentie van de preſiderende, den naeſtvolghende ſoo langhe ſijn plaetſe ſal ſuppleren.

XXI. Dat oock de voorſz. naeſtvolghende, ofte Vice præſides, de notulen ſullen houden van alle de beſoignes en reſolutien: ende in alle vergaderinghen de preſenten de abſenten ſullen vervanghen.

XXII. Dat aen een van de Geaſſumeerde, ende een van de Directeurs in 't particulier, ſal werden toebetrout 't beleydt van de ſecrete correſpondentien.

XXIII. Reſerverende de ghemeene Hooftparticipanten aen haer de correctie en interpretatie, midtſgaders vermeerderinge van de voorſchreven Voorwaerden ende Articulen.

Tot welcker opſicht equipagie ende uytredinghe, uyt de Hooftparticipanten der ſelver Compagnie, ghenomineert ende gheſtelt zijn, deſe naervolghende Heeren;

d'Heer Cornelis Claeſz. Elfdijck, *Burgermeeſter.*	Ian le Sage, *Rentmeeſter.*
Mr. Paulus van de Perre, *oudt Burgermeeſter.*	Pieter Willemſz. Savelpoel, *Reeckenmeeſter.*
Abraham de Molier, } *Schepenen.*	Nicolaes Elfdijck.
Iaques van Neulegem, } *Schepenen.*	Huybrecht Ianſz. Breſt.
Gillis Schilleman, } *Schepenen.*	Chriſtoffel Wouterſz.
Iacob de Raet, *Commiſſaris.*	Pieter d'Aſſeval.
	Huybrecht Bone.

Tot deſe Heeren Directeurs zijn noch bygevoeght vier Gheaſſumeerde, ofte achter-Raden, repreſenterende van weghen de Hooftparticipanten, de Heeren;

Mr. Hen-

Mr. Henrick Thibault, *oudt Burgermeester.*
Mr. Iacob Lansbergen, *Schepen.*
Mr. Iacob Boreel, *oudt Burgermeester.*
d'Heer Pauls Serooskercke, *Schepen.*

Midtsgaders een van de Heeren Pensionarisen,
Mr. Adriaen Veth, *ende*
Mr. Iacob Veth; *ofte by absentie,*
Mr. Johan Serooskercke, *Secretaris.*

Over dese acht schepen der Directeurs Compagnie binnen dese Stadt, zijn teghenwoordich Capiteynen;

Iacob Verhelle, *Commandeur.*
Geraert Verhaghen.
Marten Adriaensz. Tant.
Ian le Sage.

Iacob Adriaensz. Peynse.
Ieroen Leeuw.
Ian Evertsz. de Jonghe.
Het achtste schip vacant.

Graefflijcke Officieren residerende binnen Middelburch.

d'Heer Mr. Iohan de Brune, *Secretaris van de Ed. Mogende Heeren Staten van Zeelandt.*
d'Heer Willem Brouwer, *Ontfanger Generael van de E. Mogende Heeren Staten s'Landts ende Graefflijckheyts van Zeelandts middelen, ende oudt Burgermeester deser Stadt Middelburch.*
d'Heer Iohan le Sage, *Rentmeester van de E. Mogende Heeren Staten van Walcheren.*
d'Heer Mr. Symon van Beaumont, de Jonge, *Advocaet van wegben de West-Indische Compagnie binnen Middelburch.*
d'Heer Daniel Fannius, *Licentmeester des Graefflijckheyts van Zeelandt, binnen Middelburch.*

d'Heer Iohan Honich, *Commissaris van de Monsteringe.*
d'Heer Tobias Coorne, *Wardeyn van de Munte, en Commissaris van s'Landts Ammonitiehuys binnen Middelburch.*
Abraham Nachtegael, *Ontfangher van des Graefflijckheyts van Zeelandt Thol, binnen Middelburch.*
Anthony Cuypers, *Controlleur van des Graefflijckheyts Convoyen ende Licenten.*
Gillis Burremans, *Ontfangher van een, en een half, per cento, van alle inkomende ende uytgaende goederen, ten profijte van de Cruysers, binnen Middelburch.*

Schout in Schepenen gheſtelt tot bedieninge van Stadts Ambachten.

Tot bedieninghe daer van, ende onderhoudinghe van recht ende goede order, werden daer over gheſtelt by de Stadt, een Schout, ende ſeven Schepenen, neffens een Greffier. Teghenwoordich zijn

Schout,
Symon Rijſwercker.

Schepenen,
Lieven Lievenſz.
Adriaen Ianſz.
Pieter Bogaert.
Iacob Adriaenſz. Tapper.
Matinus Claeſz.
Simon Ianſz.
Gabriel Iacobſz.
Iohan de Looper, *Greffier.*

Beſchrijvinge van de Gheeſtelijcke gheſtichten, Kercken, ende teghenwoordighe Kerckelijcke regeringe van Middelburch.

DE verſcheyden deftighe gebouwen van Kercken, ende menichvuldige vergaderinghen van gheeſtelijcke gheordende perſoonen, die hier eertijdts, onder het gheſach van den Paus van Roomen, gheſticht, ghewijdt, ende ingheſtelt zijn, konnen van de gheneghentheyt om Godt te dienen, ende van den milden rijckdom der Regenten ende burgheren van Middelburch, een ghenoechſame ghetuyghenisſe gheven. Om niet weder op te halen het gheene van die heerlijcke Middelburchſche Abdye ghereedts ghe-teght is, ſal alleen hier ſtellen de namen van Clooſteren ende Conventen, die alhier ingheſtelt gheweeſt, ende tot mijn kenniſſe ghekomen zijn;

Bagijnhof.
Auguſtijner Munnicken Clooſter.
Bogarden.
't Clooſter, *gheſeecht*, Bachtſgravenhove.
't Hoſpitael.
Templieren.
Tertianen.
Minnebroeders. Recht over de Abdye van Middelburch, hebben de *Templieren* eertijts een ſchoon huys ghehadt, het welcke daer naer die Heeren van Borſſelen ende Brigdamme kochten, het ſelve veranderende in een Clooſter van den *Tertianen*, dat voor die tijdt in de duynen te Duynenhoeck gheſtaen hadde. Doch zijn de *Tertiaus* daer naer ghereformeert, ende in ..... verandert, die daer in tot de tijden der veranderinghe ghebleven zijn.

't Con-

't Convent van de Cellebroeders.
't Clooſter van de Swarte Suſters, Bachtenſtene, *geſticht in den jare* 1528. *Ick twijfele of dit niet is het ſelfde met het ghedachte* Bachtſgravenhove.
S^t. Aechten huys.
Het huys van de Heeren vander Duytſcher Order.

Doch deſe Clooſteren zijn met de opghekomen veranderingen ſoo in de Religie, als in den Staet, oock tot ander ghebruyck bekeert en verandert.

Hier plachten oock eertijdts te ſtaen drie ſchoone Prochie Kercken, als Noordtmonſter, ofte S^t. Pieters Kercke; Weſtmonſter, ofte S^t. Martens Kercke, welcke nu afghebroocken, ende daer van een marct ghemaeckt is; ende de Abdye Prochie Kercke, de welcke ghemeynlijck het Clooſter ghenaemt werdt. Teghenwoordich werdt in vijf Duytſche Kercken, een Franſche, ende een Engelſche, Godts woordt ghepredickt. Deſe ſuyvere Godtſdienſt heeft men alhier ſeer vroech, al voor de veranderinghe, openbaerlijck begoſt, de voornaemſte aenleyder ende leeraer weſende een ſeer gheleert man, *Galeyn Janſſen Deenhoorne*, doch ſich met ſchoenmaken onderhoudende, om de ghemeynte niet laſtich te weſen. Hy leerde in een Packhuys buyten de Zuydt-dampoorte. Maer wierdt ten laetſten ghenootſaeckt naer Noortwich in Engelandt te vluchten; van waer hy eenen trooſtbrief ſchreef aen ſijne broederen ende ſuſteren van Walcheren, in den jare 1567, die noch onder my berust.

De perſoonen, welcken het beſtier der Kerckelijcke ſaecken alhier bevolen is, beſtaen in drie ſoorten, Predicanten, Ouderlinghen, ende Diakenen. De Predicanten ende Ouderlinghen maecken een ordinariſe vergaderinghe, die t'ſamen hare byeenkomſte hebben des Saterdaeghs, oock extraordinaris des Woonſdaeghs ende Vrydaeghs, waer alle ſaecken de ghemeynte betreffende, beſtraffinghe ende vermaninghe over dwalende in leere ofte leven, oock ondertrouwen ende bevredinghe der lidmaten gheſchieden. Soo wanneer een Predicant te beroepen is, Ouderlinghen oft Diakenen te denomineren, ofte lidtmaten aen te nemen zijn, werden de Diakenen oock by de Predicanten ende Ouderlingen geroepen; anderſints, ſoo nemen de Diakenen alleen waer, het ontfanghen ende uytdeelen van de aelmoeſſen, midtſgaders de beſorginghe voor de weeſkinderen. Wanneer het Claſſis ghehouden wordt, alwaer dan alle de Predicanten van 't eylandt van Walcheren, als oock Oelkensplate, ende de Kercken van Vlaenderen, ordinaris viermael des jaers compareren, ende op alle ghewichtige ſaecken

extraordinaris, ſoo verſchijnen daer dan alle de Predicanten met twee Ouderlingen, die elck haer ſtemmen hebben, neffens de Predicanten en Ouderlinghen van de andere Steden ende Dorpen.

De Duytſche Predicanten zijn neghen in ghetale, teghenwoordich deſe naervolghende, Meeſters,

Jacobus Migrodius.
Lucas Spiringius.
Iſaacus Horenbekius.
Iohannes Lievens.
Jacobus Hanſelaer.
Daniel de Swaef.
Petrus Torius.
Maximilianus Teelinck.
Wilhelmus Apolonij.

De Predicanten werden verkooren by de Predicanten, Ouderlinghen, ende Diakenen, ten overſtaen van vijf uyt de Majeſtraet, lidtmaten van de Kercke, die oock hare ſtemmen hebben; waer op dan verſocht werdt de approbatie van de Claſſis; welcke verkregen zijnde, ſo werdt de verkooren perſoon drymael de ghemeynte voorgheſtelt, ende dan beveſticht.

De Ouderlinghen zijn twintich in ghetale, die in vieren werden verdeelt, waer van alle weeke een deel in de Conſiſtorie voor ſit, ſoo dat, die de een weeke in de laetſte plaetſe, de naeſte weeke in de eerſte komt te ſitten, ende werdt alle jaren de helft verandert, elck dienende twee jaren. Ende zijn nu deſe in regeringe;

d'Heer Paulus van de Perre, *oudt Burgermeeſter.*
Pieter Boudaen Courten.
Henrick Somer.
Pieter van de Velde.
Michiel Faſſeel.
d'Heer Jeronymus Willemſz. Aſchman.
Abraham Grenier.
Hans Willaerts, *overleden.*
Iacob Blondel.
Ian Croone.
d'Heer Iacob de Kuyſer, *Schepen.*
Hans Pieters.
Paulus Elinghs.
Iaques van Hoorne.
David Boſſchaert.
d'Heer Cornelis Tenijs, *Raedtheer.*
d'Heer Pieter vander Burcht, *Secretaris.*
d'Heer Bernaert Boone, *Schepen.*
Willem Penne.
Abraham Buyſſon.

De verkieſinghe van deſe Ouderlinghen gheſchiet alſoo, dat by de Predicanten,

dicanten, Ouderlinghen, en Diakenen, ten overſtaen van drie uyt de Majeſtraet, lidtmaten van de Kercke, die oock vrye keurſtemmen hebben, in een dobbel ghetal, uyt de gheheele ghemeynte, ſonder aenſchouwen van perſoonen, ghedenomineert, ende daer naer de ghemeynte tweemael voorghedraghen, ende dan by de gheheele ghemeynte, van de manspersoonen, met overgheven van brieſkens verkooren, ende daer op, naer bekentmakinghe der ſelver aen de Ghemeynte, beveſticht werden.

De Diakenen zijn twintich in ghetale, de welcke met beurten in haer byeenkomſten preſideren, oock haer boeckhouders ende uytdeelders hebben naer de order die ſy daer-over met den anderen t'ſamen beramen, doende alle maenden reeckeninghe voor de ghedeputeerde van de Conſiſtorie, ende ghemeynte, oock eens alle jare voor de Majeſtraet. Ende zijn teghenwoordich in regeringhe deſe naervolghende;

Pieter Biſſchop de jonghe.
Alexander de Sanger, *overleden.*
Doctor François Moens.
Pieter Reſen.
Pieter van Melckebeke.
Iacob Babtiſta.
Olivier Corbou.
Abraham Trouwers.
Iaques de Ruyter.
Pieter de la Palma.
Mr. Walter vander Poorten.
Mr. Ian Schotte.
Iacob Walles.
Cornelis Ianſz. Boudewijn.
Iohan Ruysbroeck.
Ioris van de Sande.
Simon le Fevere.
Daniel Treſel.
Iacob Cleyenburch.
Abraham Droochbroodt.

De verkieſinghe van de Diakenen gheſchiet aldus; dat by de Predicanten, Ouderlinghen ende Diakenen, een dobbel ghetal uyt alle ſoorten van perſoonen (lidtmaten van de Kercke zijnde) gheſtelt werdt, daer uyt dat de Majeſtraet een enckel ghetal verkieſt. Deſe verkooren zijnde, werden de ghemeynte tweemael voorgheſtelt, ende dan in de Kercke, ghelijck de Ouderlinghen, beveſticht, die dan twee jaren dienen, de helft alle jaren afgaende.

Predicanten van de Franſche Kercke, Meeſters,

Jeremie de Pours.
Iean le Long.

Ouderlinghen,	*Diakenen*;
Jaques Caulier.	Eſtiene Thomas.
Iean Bourſe.	Michel de la Pierre.
Matthieu Everard.	Jaques Pariſys.
Daniel Copin.	Nicolas Hermans.
Iean Thomas.	Arnout le Seutre.
Louijs del Barre.	Iean le Sage.

Predicant van de Engelſche Kercke,

Mr. Petrus Gribius.

Ouderlinghen,	*Diakenen*.
Timothy Newton.	Iſack Ghilbank.
Jaques Rogiers.	Iames Bęlierdie.
Thomas Mickelfield.	Steven Foſter.

Beſchrijvinge van de Huyſen ende regeeringe van de Generale geoctroyeerde Oost ende West-Indiſche Compagnien tot Middelburch.

HEt Huys, daer de Heeren Bewindthebberen van de Generale gheoctroyeerde Ooſt-Indiſche Compagnie, zijnde een van de ſterckſte ſenuwen van deſen Staet, binnen deſe Stadt hare vergaderinge houden, ſtaet aen't inkomen van de haven aen den Dam, alwaer met de ſchepen ende lichters, welcke de groote Ooſt-Indiſche ſchepen ontladen, alle de Specerijen, Sijden, Porceleynen, ende andere koſtelijcke Indiſche waeren aenghevoert, ende in dit huys, als in een ſeeckere ſchuere, jaerlijcx opgheleght, ende aldaer aen den meeſt daer voor biedende, verkocht werden. Het geſtichte ſelfs is groot ende wijdt, van tamelijcke hooghte; daer zijn onlanghs een treffelijcke vergaer-kamer, packhuyſen, ende andere vertrecken voor de boeckhouders, ende ſchrijvers der Compagnie, byghevoeght. In de groote kamer van de Heeren Bewindthebberen, zijn te ſien verſcheyden gheſchilderde Steden, Caſteelen, en Forten van Ooſt-Indien, welcke onder het ghebiedt van de Heeren Bewindthebbers van Ooſt-Indien geluckelijck, ende tot verwonderinghe van de geheele weereldt, ghebracht zijn. De Bewindthebbers van de Ooſt-Indiſche Compagnie, ter Kamere van Zeelandt, zijn t'hans de Heeren,

Mr. Hen-

Mr. Hendrick Thibault, *oudt Burgermeester tot Middelburch.*
Iacob Claesz. Hayman.
Pieter Boudaen Courten.
Iohan vander Merckt.
Pieter Bisschop.
Mr. Bonifacius Cau, *Baillius tot Vlissingen.*
Adriaen Velters, *Burghermeester ter Vere.*

Ende staen noch te vervullen de plaetsen, van wijlen de Heeren Bewindthebberen,

Mr. Iacob Schotte, *Burgermeester tot Middelburch.*
Mr. Arnout Altena, *Secretaris tot Vlissingen.*
Iohan vander Poorten.
Glaude de Groot.
Boeckhouders.
Hans Smiters.
Iohannes Iakot.
Iacob Meerman, *Cassier.*

Het Huys van de Heeren Bewindthebbers van de Generale geoctroyeerde West-Indische Compagnie is eertijdts gebruyct geweest tot de wooninge en Stapel van de Engelsche Court; maer de selve verplaets zijnde, gebruyckt by de Kamer van de West-Indische Compagnie. Het is een heerlijck en schoon gheslicht, seer wel van kameren, cantooren, ende andere vertrecken, als mede de wooninghe voor den Cassier ende Conchergie van de Compagnie, versien. Alhier hebben de Heeren Bewindthebberen hare ordinaire vergaderinghen; midtsgaders de Heeren Hoofdparticipanten, welcke hier mede haer bysonder byeenkomste instellen; haer voornementlijck besich houdende, om hare aensienlijcke conquesten gedaen in Brasil, ende op de custen van Africa, ende die met silver gheballaste Spaansche Vlote, te vervolghen, ende te voldoen de verwachtinge van ons lieve vaderlandt ende bondtgenoten, vertrouwende dat door haer kloeck beleydt, het herte van de ontsiccheliicke Spaansche macht, steunende alleen ende groots zijnde op den milden oegst van het silver van Peru, den doodtneep met der tijdt noch sal werden gegeven. De Bewindthebberen van de geoctroyeerde West-Indische Compagnie, ter Kamere van Zeelandt, binnen Middelburch, zijn nu de Heeren,

Mr. Paulus van de Perre, *oudt Burgermeester tot Middelburch.*
Cornelis Arentsz. Westdorp, *Schepen ende Raedt.*
David Baute.
Adriaen van Bullestrate, *Raedt tot Middelburch, en in Brasil.*
Iohan Lowijsz.
Mr. Iohannes Pelletier.
Henrick Somer.

Pieter Biſſchop de jonge.
Abraham Trouwers.
Nicolaes vander Merct.
Willem vander Heyde, *van wegben de Stadt Tholen*.

Van Vliſſingen;

Iaſpar de Maeght, *Burgermeeſter.*
Adriaen van Hecke, *Schepen.*
David Taets, *Raedt.*
Iohan Gyſelingh, *Raedt.*

Van der Vere;

Niclaes Velinx, *Burgermeeſter.*
Iacob de Haſe.

Rekenmeeſters van de Weſt-Indiſche Compagnie, van wegben Middelburch;

Babtiſta Pieters.
Mr. Walter vander Poorten.
Pieter Willemſz. Savelpoer.
Gillis Burremans.
Cornelis Lampſen, *van wegben Vliſſingen.*
Cornelis Velters, *van wegben der Vere.*
Samuel Treſel, *Boeckhouder.*
Abraham Colijn, *Caſſier.*

Beſchrijvinghe van de Illuſtre ofte hooghe Theologiſche Schole, voor eenighe jaren geopent tot Middelburch. De tegenwoordige Latijnſche Schole. De Schole in S. Jans ſtraet, tot onderwijſinghe ende tucht van de onvermoghene.

ALs ontrent den jaere 1611, ſchendighe twiſten ende verſchillen, roepende het beroep van Conradus Vorſtius, in de hooghſtvermaerde Univerſiteyt tot Leyden onder de Godtsgeleerden waren geteſen; hebben de Heeren Staten van Zeelandt, op het openen van een Illuſtre Schole, voornementlijck tot gherief van de Studenten in de Theologie, beginnen te dencken; werdende by eenighe voorgheſlaghen, dat, om de welgheleghentheyt ende ſoetigheyt van de plaetſe, Weſthoven, in Walcheren, eertijdts den luſthof van den Abten van Middelburch, daer wel bequaemſt toe ſoude weſen. Doch deſe voorſlach niet konnende uytghewerckt werden, is de ſelve geleght tot Middelburch by de Heeren Majeſtraten van de Stadt, werdende tot het openbaer leeren van talen ende goede konſten, doch inſonderheyt van de Theologie, ende publijcke Diſputatien, ghebruyckt de Chor van de Nieuwe kercke. In welcke loffelijcke dienſt haer voornementlijck hebben laten ghebruycken de eerwaerdichſte ende hooghgheleerſte Theologen, *Franciſcus Gomarus*, ende *Antonius Walæus*. Nemaer, deſe tot andere Univerſiteyten beroepen werdende, is allencxkens deſe Illuſtre Schole gheheel verdwenen.

Niet

Niet te min bleef, ende is noch bloeyende de triviale Latijnſche Schole, eertijdts by de Majeſtraet deſer Stadt loffelijck opgherecht, in welcke is een Rector, en Conrector, met eenighe Ondermeeſters, nae ghelegentheyt ende order der Claſſen, om de jeught in de Latijnſche ende Griexſche ſpraecken, ende de beginſelen van de Philoſophie te onderwijſen. Ende op dat alles in goede ordre mach gheſchieden, zijnder als opſienders eenighe Scholarchen ofte Curateurs gheſtelt, ende werden alle half jaren ingheſtelt ſeecker *Examina*, ofte onderſoeckinghen van de jeught, waer by de Scholarchen teghenwoordich zijnde vernemen wat voortganck yder in ſijne ſtudien ghedaen heeft. Ende waren nu Scholarchen, de Heeren,

Mr. Hendrick Thibault, *oudt Burgermeeſter.*
Mr. Pieter vander Burcht, *Secretaris.*
Mr. Adriaen Veth, *Secretaris.*
Mr. Iohannes de Viſſer, *oudt Schepen.*
Mr. Iacobus Migrodius,
Mr. Iſaacus Horenbekius,
Mr. Wilhelmus Apolonij, *alle Dienaers des Godlijcken Woordts.*
D. Iohannes Wilmerdonck, *Rector.*

Tot Middelbusch in St. Jans ſtrate is een vrye Schole voor alle arme jonckheyt geſticht, ende begiftight van den gedenckwaerdigen Jacob Heyndricxſz. van Grijpſkercke, ende Johanna Heyndricx ſijne huyfvrouwe, by Teſtamentaire diſpoſitie van dato den eerſten Meye, 1562. Alwaer deurgaens eenen bequamen Schoolmeeſter werdt ghegageert ende onderhouden, oock vry van huyſhuyre ende brandt, om alle arme inwoonders hare kinderen voor niet ende uyt caritate te leeren leſen, ſchrijven, reeckenen ende cijfferen, midts conſent hebbende van een van de regerende Gaſthuysmeeſters, ofte van een Diaken, die dat niemandt en weygheren aen die het verſoecken; alſoo die twee Collegien, uyt kracht van 't voorſeyde Teſtament, de heele directie ende opſicht van die Schole is opghedraghen; ende nu in ſulcken order is, dat daer over de 200 kinderen, ſoo knechts als meyſkens, daghelijcx te ſchole gaen, gheleert, ende in alle goede Chriſtelijcke oeffeninghen onderweſen werden.

Beſchrijvinghe van de Schutters-hoven, ofte Doelen.

DE Schutters-hoven zijn binnen deſe Stadt drie in ghetale; de eerſte ende alderoudſte is van den edelen Handtboghe; de tweede, van den

Voet-

Voetboghe; het derde, van de Buſſe; waer toe opgherecht zijn ſchoone gheſtichten, ende gemaeckt bequame hoven, de binnen-mueren van de zaelen verçiert zijnde met ſchoone Taferelen, waer in de burgheers ende Collegien, ghelijck ſy eertijdts in weſen gheweeſt hebben, met hare toeruſtinghe ende gheſtalteniſſe, naer 't leven vertoont werden. Der Gilden van de Schutters, die men in Zeelandt *Confrerien* noemt, voornaemſte ampt ende dienſt was, eertijdts haer te oeffenen in de wapenen, werdende de Handtboogh, ende Voetboogh, ende Buſſe, doe teghens de vyanden ghebruyckt, om alle moyterye ende oploop te weeren, de vyanden uyt te keeren, ende boven dien op te paſſen als de Princen ofte Graven ghehult ende inghehaelt wierden, weſende alſdan in plaetſe van een heerlijcke en ghenoechſame guarde der ſelver, over welcken dienſt ſy van de Graven oock met Privilegien begaeft zijn. Ende waren dit jaer Regenten van de Confrerie van den Edelen Handtboghe,

Babtiſta Pieters, *Boeckhouder.*
Willem Brouwer.
Cornelis Arentſz, Weſtdorp, *en*
Iſaack Imants, *Beleeders.*

Van de Voetboghe, Regenten,

Ian vander Merct, *Boeckhouder.*
Mr. Willem Coman.
Robert le Febre, *en*
Pieter Melckebeke, *Beleeders.*

Van de Confrerie van de edele Buſſe,

Ieronymus Willemſz. Aſchman, *Boeckhouder.*
Mr. Hendrick Thibault.
Abraham Trouwers, *en*
Cornelis vande Welle, *oudt Schepen, Beleeders.*

Beſchrijvinghe van der Rhetorijckers Kamer.

AEn de marckt, recht over het Stadthuys, is de Confrerie van Rhetorica, anders ghenaemt, *Het Bloemken Jeſſe*, ofte, *In Minnen groeyende*, Deſe Rhetorizijns zijn mannen van luſtighen ende Poëtiſchen gheeſt, die in haer moederlijcke tale componeren, ende in rijme brenghen verſcheyden ſtichtelijcke Vraghen, als oock de gheſchiedeniſſen ende daden van hare voorouders, tot groot vermaeck ende ghenoechte der aenhoorders, ende oeffeninghe van den gheeſt; ſoodanighe byeenkomſten ende handelinghen noch heden ten daghe in alle Steden van het vernufte Italien, by de edelſte, voornaemſte, ende ſinrijckſte ingheſetenen waerghenomen werdende.

De Stadt van Romerſwale was in 't jaer 1507, in ſulcken bloeyende

Staet

ſtaet, dat hare Redenrijcke Kamer, *De drie Koorenbloemkens*, onder 't woordt, *In Minnen verſaemt*, als doen heeft Redenrijck feeſte gehouden met beloo-ningh van prijſen voor den beſtdoenders, naer eyſch der konſte; alwaer de Kamer van Middelburch in Zeelandt, *Het Bloemken Jeſſe*, *In Minnen groeyende*, (van oudts begifticht van haer loffelijcke Majeſtraet met Privi-legien ende ordonnantien, al in den jare 1483) heeft Rhetorijckelijck ghewonnen ſeven tinne ſtoopen, ende thien tinne kannen, waer op het wa-pen van Romerſwale, ende s'Kamers deviſe, met den datum daer by, ghe-ſchildert ſtaet; als teghenwoordich die noch in weſen zijn, ende tot Mid-delburch op de Redenrijcke Kamer tot gheheucheniſſe bewaert worden. Van deſe Confrerie van Rhetorica, zijn t'hans

d'Heer Johan Baſelier, *Schepen*, Prins.
d'Heer Paulus Serooſkercken, *Raedt*. Boeckhouder.

Beſchrijvinghe van het Weeſhuys, ofte Armſchole.

TOt de opſicht ende tucht van de vader ende moederlooſe arme kin-deren, werden alle jare by de Conſiſtorie ende Kerckenraedt eeni-ghe bequame mannen tot Diakenen, ende Armmeeſters voorgheſtelt, waer uyt de Majeſtraet de helft verkieſt, om te dienen tot Regenten over deſe arme Weeſen; welcke ſorghe draghen, dat de ſelve kinderen wel ende behoorlijcken opghebracht, gheſtiert ende gheleydt moghen werden, het zy binnen in het huys, oft daer buyten. Ende zijn de Diakens ende vaders van't Weeſhuys ofte Armſchole, dit jaer 1643 dienende;

Pieter van Melckebeke.
Pieter Reſen.
Alexander de Sangher.
Iacob Pieterſz. Babtiſta.
Olivier Corbou.
Jaques de Ruyter.
Pieter de la Palma.
François Moens, *D. Med.*
Pieter Biſſchop, de jonghe.
Abraham Trouwers.
Mr. Gualther vander Poorten.
Mr. Iohan Schotte.
Iacob Walles.
Cornelis Ianſz. Boudewijns.
Abraham Droochbroodt.
Ioris van de Sande.
Iacob van Cleyenburch.
Daniel Treſel.
Simon le Febvre.
Iohannes Ruyſbroeck.

Beſchrijvinghe van't Gaſthuys.

OVer het beſtier van S^t. Barbaren Gaſthuys, werden mede alle jare onder de verghevinge van de ſmalle dienſten, by de Heeren Majeſtraten geſtelt ende verkooren eenige Regenten; ende hebben de ſelve de opſicht ende adminiſtratie over de goederen, ende het innekomen, t'zy van landen, huyſen, renten, thienden, pachten, als anderſints, hoe die moghen zijn ghenaemt, omme die te beſteden ten meeſten oorboir, ende tot onderhoudt van de oude, arme, ſiecke, ende ghebreckelijcke perſoonen, die aldaer daghelijcx inkomen ende onderhouden werden. Ende waren t'hans Regenten,

d'Heer Marten Engelſz. *Schepen.*
Cornelis Erkenbout.
Iacob Blondel.
Iaques van Hoorne.
Iacob Reynouts.

Beſchrijvinghe van het Oude Mannen huys.

IN't jaer 1613, is by de Majeſtraet doen ſtichten een oude Mannen ende Vrouwen huys, een ſchoon gebouw, neffens een hoff in het midden ghelegen, aen beyde zijden, ende achter om, voorſien met gaelderyen, bequaem om rondtom te wandelen. Ende onder deſe gaelderyen zijn de kamerkens der oude mannen ende vrouwen verſcheyden. Binnen in den huyſe zijn twee eetzaelen, een voor de mannen, de andere voor de vrouwen; zijnde alles alſoo ghepaſt ende gheſchickt, dat men ſegghen ſoude, dat het een huys van treffelijcke burgers was. Het gantſche regiment beſtaet by eenige aenſienlijcke mannen, van de Majeſtraet daer toe gheſtelt ende verkooren. Ende waren nu Regenten,

Adriaen van Bulleſtrate de jonghe, *als Ontfangher.*
Iohan le Gouche,
Harman van de Putte,
Ian Crone, *ende*
Pieter Marinuſz.

Beſchrijvinghe van het Tuchthuys, ende Spinhuys.

DE veelheyt van landtloopers ende bedelaers binnen den lande van Zeelandt, inſonderheyt binnen de Stadt van Middelburch, heeft reden ghegheven om beyde de Tuchthuyſen, ſoo wel van mannen als vrouwen, te ſtichten. Want, als deſe haer veynſden te weſen die ſy niet en waren, ende onder het deckſel van bedelen, de gheleghentheyt van tijdt ende plaetſe verſpiedende, haer dieveryen ende roveryen by daghe en by nachte pleechden,

ſoo

ſoo heeft de Majeſtraet van Middelburch goet gevonden, omme het voorſeyde gheboefte ende bedelrye in hare Stadt te voorkomen, een Tuchthuys ende Spinhuys op te richten, in het jaer 1642, Burghermeeſteren alſdoen zijnde d'Heeren *Pieter Ioosz. Duvelaer*, ende *Mr. Apelonius Veth*. Tot het geſticht heeft men alderbequaemſt geoordeelt des Stadts Amonitihuys. In het Tuchthuys werdt het geboefte alle geſloten gehouden, de ſommige oock geboeyt, alſoo nochtans, dat ſy onverhindert konnen wercken, ende de handen gebruycken. Want eenige moeten Braſilie hout tot pulver zagen, ſommige in een trapmolen gaen, om koorn te malen, ofte weven, oock andere dingen doen ende bearbeyden, naer eens yegelijcx begrijp ende macht. In dit ſelve werckhuys zijn eenighe andere vertrecken opgherecht, ghenaemt het *Separate*, waer in dat ghehouden werden ſulcke, die men van niemandt gheſien wilt hebben, zijnde ontaerde ende ongheremde kinderen, alhoewel van deghelijcke ouders herkomſtich, welcke alhier, op hope van beter leven, inghebracht ende bewaert werden.

In het Spinhuys werden gebracht alſulcke vrouwen, dochters oft meyſkens, die een quaedt leven plegen. Dit huys, als mede het Tuchthuys, hebben elck haer byſonder huysregierder ofte binnen-vader ende moeder, die over alles goede ſorge dragen, om die gene, daer ſy over geſtelt zijn, in alle naerſticheyt te onderwijſen. Het voornaemſte ghevach hebben de Regenten. Ende zijn dit jaer 1643, by de Majeſtraet tot eerſte Regenten over beyde de huyſen verkooren,

d'Heer Iaques van Neulegem, *Schepen*, als *Ontfanger*.	Guiliaume de Wolf, *Majoor*.
Simon van Treyſt, *Kieſer*.	Cornelis Erkenbout, *ende* Matheus Molanus, *ende Capiteynen*.

Beſchrijvinghe van het Simpelhuys.

DE opſicht ende regieringe deſes huys wordt drie ofte vier aenſienlijcke burgers, van de Majeſtraet bevolen: de welcke alles doen tot profijt van het huys, ende der armer menſchen. By deſe zijn oock moeders ghevoeght, die men *Baytenmoeders* noemt. Ende waren dit jaer 1643, Regenten,

Adriaen van Bulleſtrate de jonghe, *Ontfanger*.	Hans Pieterſz.
Paulus Elinck.	Nicolaes Stevenſz. de Ruyter.
	Iacob Michielſz.

EYNDE VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN MIDDELBURCH.

't Wapen van Vliſſingen.

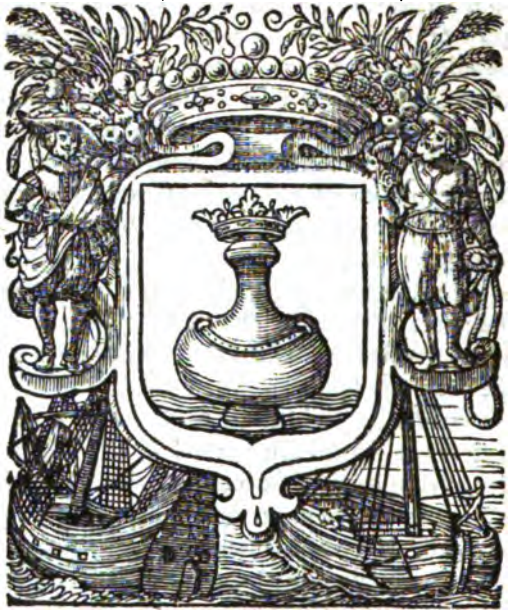

BESCHRIIVINGHE

van

VLISSINGEN.

VLiſſingen is de tweede Stadt van Walcheren, ende houdt in de vergaderinghe van de Staten van Zeelandt de feſte plaetſe. De *Fleſſche van Sint Willebord*, als oock *Ulyſſes*, van den welcken ſommighe ghedroomt hebben, dat hy den naem aen Vliſſingen ſoude ghegheven hebben, ſullen wy met *Metellus*, als vermaeckelijck poppegoet, in de ſchriften van alſulcke laten proncken, die haren leſer met verdichſelen weten te onderhouden. *Vlis* beteeckent by de oude Denen de veranderinghe van het waſſende, ende afnemende Zeewater; ende is my waerſchijnelijck, dat de naem van Vliſſingen, ofte *Vleſſingen* hier van is ghekomen.

Deſe

Deſe Stadt, wonder wel aen de Zee gheleghen, heeft tot haer ghelockt eerſt eenighe ſchamele viſſchertjens, ghelijck ghemeynlijck kleyn zijn de beginſelen van groote dinghen, daer naer, om de bequame ſchipvaert, die van daer op Vlaenderen, Vranckrijck, ende Engelandt, konde ghedreven worden, vele andere ende moghender inwoonderen, die met den koophandel op de naeſtgheleghen ghenoemde landen haer onderhielden.

Vliſſingen werdt in de Chronijcken al gheſpelt ontrent den jare 1227, als Florens, de derde van die naem, Graef van Zeelandt was; maer haren eerſten welſtandt, Stadts rechten ende voortkomen, is ſy voornamentlijck ſchuldich aen Willem van Henegouwen, als Graef van Zeelandt, de derde van die naem. Want deſe heeft in het jaer 1315, met ſijne brieven, ghegheven tot Schiedam, tot ghemeene oorboir ſijns landts, ende der luyden van ſijnen landen, ghemaeckt een nieuwe havene in ſijne poort te Vliſſingen, ende omme die haven te beteren, ende den Poorteren te verſtercken, gheveſt verſcheyden Keuren aen dien van Vliſſinghen ghegheven, ſtreckende tot welſtandt der Stede, ende omme den ingheſetenen in goede onderlinghe vrede te onderhouden, ende om dat daer allerhande lieden mochten komen ende keeren met hare goeden in ſeeckere beſchermte ende in goeden ruſte; de welcke daer naer in den jare 1477, van Vrouwe Maria van Burgundien, vernieut ende verſchoont zijn. De vryheydt van Vliſſingen (dat ick meyne nieuw Vliſſingen te weſen) werdt daer aldus bepaelt; *Die vryheydt van Vliſſingen ſal dueren ende beginnen van Cornelaerts wegbe totter garndebbe toe, ende alſoe ommegaende alſe dien Heereweeh van Oeſten komt tatter moelwateren toe, en binnen den buytterkanten van den moelwater tot aen die garndebbe, rechte wytte.* Onder andere Keuren, die doe ghemaeckt zijn, zijn deſe wel de merckelijckſte.

In den eerſten, ſoe geeſen wy allen koopmannen, die onſen havene ende poort van Vliſſingen verſoecken, ofte daer inne komen, ſeecker en vaſt geleede daer, ende onderſwaert in onſen lande, met alle haren goeden ende merſueden, behouden ons nochte, het en ware onſe rechte vyandt van ons ſelfven, ofte van ons voorſaten.

Voort willen wy, dat alle die ghene, die binnen der vryhede van Vliſſingen woonen, ofte komen ſullen te woonen, moghen koopen ende verkoopen, tappen, backen, brouwen, ende met alderhande koopmanſchepen, die ſy hebben, met haer goede, haer oorboir doen, naer dat hen nuttelicxſt ende oorboirlicxſt ſal duncken, ſoo wanneer ſy daer binnen woonen, ende poorters zijn.

Voort, waer yemands die onſen poorters dede daghen van ſaecke, die den waerlicken rechte toebehoort, ofte van ſchulde, anders dan tot haerder vierſchare van de

voorſz. vryheydt, verboert x ponds Tornoyſſen, jeghens ons, ende jegens onſe poort een ponde.

Voort, ſoo wie ſijn goet binder Zee, ofte by den Water bringhet in de Vryheede, ende dat goedt yemandt borget, es hy poortere, es hy gheenen, die machſyne ſchuldt innen ende winnen, hoe groot dat ſy es, met oorconde van drie Schepenen, ofte met meer, ofte met drie lijfkooplien, ofte meer, die den Baillin met die Schepenen wetachtich kennen, dat poorters zijn.

Voort, ſoo wat manne ofte wijf, die Gode, onſen Heere, ofte onſer Vrouwe, zijnder moeder, noemde onbeuſſelijck, ofte verſpraecke, ofte lachterde, die verboerde jeghens ons een ponde, vijf ß. ende dies niet gheldẽ en mach, die ſalmen werpen in't Water van den hoofde af.

Voort, ſoo wie eenen poortere van Vliſſingen miſdoet buyten der Vryheyde, oft in meſpriſe, van lempte in wonden, ofte in doodſlaghen, dat ſalmen beteren en ſoenen hem, ghelijck eenen Edelen manne in Zeelandt.

Wy gheoorloven poorteren en viſſchers, die buyten onſe Graeffchepe woonachtich zijn, en komen in onſe haven, om onſen poort te beterene, wat malkanderen miſdoet binnen haren ſchepe, uytghenomen weynke, ofte doodſlach, dat willen Wy, dat heurere meeſterſcheeps berechten binnen horen ſchepe, ſonder verboren.

Voort, ſoo en ſalmen nerghens binnen onſen lande, gheen poortere van Vliſſinghe panden, noch houden, hetne zy voor huus ſelfs ſchout.

Waer dat ſueckt dat die Baillin die poorters vermaende t'onſer landtweere, ofte yemandt jeghens onſe vyanden, ofte ballinghen, ofte quade wichten te vanghen, die met hem niet en voere, ende dat verſate, by verbeurde jeghens ons x ponde, en der poortie een ponde.

Voort, ſoo hebben Wy onſen liefven ende ghetrouwen poorters van Vliſſingen ſulcken gratie ghedaen, dat wy henluyden ghegheven hebben toolvry te varene, met alle hare goeden, door alle onſe Heerſchappyen, ende landt van Hollandt ende Zeelandt, ende van Vrieſlandt, ghedurende tot onſen wille, ende tot onſer weder Seyghen.

voorts, ſoo willen Wy, dat, als wy hebben in Zeelandt eene ghemeene bede, dat ſyre binnen zijn.

De kleyne beginſelen van deſe Stadt machmen wel hier uyt afmeten, dat tot voltreckinghe van de ſteene ſtraten, alle die van miſbruycken redelijck berieht ende overwonnen wierden, gheſlaghen wierden in een boete van ettelijcke roeden van s'Heeren ſtraten met ſteen te doen bedecken. Ende ſoo wat breuckighe daer toe gheen middelen hadde, wiede ghedwonghen een ſteen langhs de voornaemſte ſtraten omſijnen hals te draghen. Hier

van

van leeſtmen noch in de oude Vliſſinghſche Keure, dat men *een, ofte een half laſt ſtraufſteenen* aen de Stede tot beteringhe van miſdaet ſal gheven, als oock *den ſteen* draghen. Ick ondervinde dat ſulcx mede in andere, ſoo Zeeuſche als Hollandtſche Steden, eertijdts is waerghenomen gheweeſt.

De eerſte inwoonders van dit Nieuw Vliſſingen, zijn gheweeſt die van Oudt Vliſſingen. Want het blijct dat men beſich is gheweeſt Oudt Vliſſingen te ontnemen alle neeringhen, om alſoo die, neffens de ingheſetenen, tot Nieuw Vliſſingen te brenghen. Dit mach men duydelijck ſien uyt de Keuren van Vliſſingen, aen den Hertoghe van Alba overgheſonden; Attic. XLVIII. *Gheen poorter noch ingheſeten der Stede van Vliſſingen, en ſal dranck van Wijn of bier halen, noch doen halen, noch gaen drincken tot Oude Vliſſingen, Alteneae, of buyten de Blaauw poorte, binnen der half mijle, op de boete van* X ß. *grooten vlaems.* Soo dat den onderganck ende het verlaten van Oudt Vliſſingen, de eerſte opkomſte is gheweeſt van het Nieuwe.

Tot het aenlocken van vreemde ſchippers ende kooplieden dede ſeer veel, dat alle viſſchers ende kooplieden van buyten komende binnen de haven van Vliſſingen, wat ſy elckanderen binnen ſcheeps miſdeden, ſtonde te berechte van heurlieder ſchipper of ſtierman, gereſerveert mincte ende doodtſlach. Soo dat deſe haven altijdts vol lach met Buyſſen, Boots, Heudeſchepen, Boeyers, Springen, niet alleen van ingheſetenen, maer oock van vreemden. Want de eerſte ingheſetenen waren meeſt ſchippers, ſchipreeders, viſſchers, veynoots, huerknapen, ofte bootſghefellen, maeckende een vermaerde viſſchers, ende ſchippers gilde, haer beſich houdende met de Doggevaert, Teſſelvaert, Houckvaert, Harinckvaert, met viſch ende harinck te drooghen ende te natten; met kuypen, packen, reeps, zeylen, netten, touwen, ende dierghelijcke tuych te maecken. De koopmanſchap was verſchen vis, tonnen ofte gheſouten vis; langhen ende ſtapel, ofte droogen vis; tonharinck ende korfharinck, ende ſout. Den korfharinck ende verſchen harinck wierde afgheſlaghen by den laſte; den tonnevis by der tonne; den ſtapelvis by den honderde; den verſchen vis by XIII ſtucken ſmaels, ende verkocht voor ſeeckere viſſchers munte, gheſeght, *viſſchers ponden*, van ſes grooten Vlaems elck pondt, ende *viſſchers ſchilden*, elcken ſchilde van 2 ß. grooten, gelijck daer van de oude Vliſſinghſche Keuren geduerich gewach maecken. Ende werde doe al, tot onderhoudt van de neeringhe, verboden verſchen vis te koopen ofte verkoopen binnen de limiten van Weſtcappeler houck, ende Welſingen oort; dan moſte die ghebracht werden ten afſlaghe binnen der Stede, op de boete van X ß. grooten.

Doch

Doch wackerde voornamentlijck de harinckvanghſt. Deſe hielde de ingheſetenen deſer Stadt ſoo beſich, dat jaerlijcx onderhouden werde Vacantie van rechte, die ghenoemt wierde, *Vacantie van der teelt*, ofte *harinck-vaert*, ingaende den eerſten dach van October, ende uytgaende den leſten der ſelver maendt.

Deſe handel van den harinck wierde ſoo beuſelijck ghedreven, dat den vreemden koopman voor gheen bedroch hoefde te vreeſen. Want, volgens de Keure 133, doende packen den tonharinck by hem ghekocht, vermochte uyt te ſchieten, ende den Stierman weder te keeren alle ydele ſticken, die men *Schoten harinck* noemde, die den Stierman ghehouden wierde weder te aenvaerden, ende daer af te korten naer behooren.

Ja oock, op dat deſe neeringhe te beter ghevoordert, ende nergens door verhindert mochte werden, ſoo en was het niet gheoorloft den poorteren ofte ingheſetenen van Vliſſingen, hare ſchuldenaren met arreſte te bekommeren, 'tzy in de Stadt, ofte Heerlijckheyt van dien, ghedurende de *Harinckteelt*, die overſulcx de *vrye Teelt* in oude brieven ghenoemt werdt. *De Vrye Teelt*, ſeght de Keure, *is ingaende alle jare Sinte Lambrechts dach, ende expireert Sinte Catarijnen daghe daer aen volghende. Binnen welcken Teelt niemandt arreſtabel is om civile actien, ten zy om ſaecken ende ſchulden, concernerende de ſelve Teelt.* Inſghelijcx, ten tijde van de Teelt wierden alle boeten verdubbelt. Ja, de Teelt gaf ſoo veel vryheden aen den ingheſetenen, dat in oude brieven hare Privilegien verdeelt werden in die, welcke ſy het gheheele jaer door, ende in die, welcke ſy ghedurende deſe Teelt, ghenoten.

Hier over zijn hier gheſtelt verſcheyden Thollen, als, den *Hooghen thol*, welcke ghehouden waren te betalen de ſchippers, varende op Vlaenderen; den *Harinck-thol*, die betaelt wierde naer advenant den prijs die hy gegolden hadde. Want van ouden tijden aen af, om de Stadt van Vliſſinghen te houden in ſtate, ende te bet te vervallen de groote koſten ende laſten van wercken, ende anders, die ſy dagelijcx hadde, ende noodtſaeckelijck doen moſt omme te onderhouden die havene, brugghe, kaeyen, houtenhoofden, ende andere leden van de Stadt, ſoo dat die ſchippers ende alle kooplieden, met heuren harinck ende andere koopmanſchappe in de havene ghemackelijck komen mochten, ende de ſelve ghebruycken, zijn ſeeckere onghelden opgheſtelt, te ontfanghen op den harinck, die ter Zee ghevanghen, ende tot Vliſſinghen aenghebracht, ende daer verkocht wierdt; te wetene, op elck pondt groot Vlaems ghelts van koop ende verkoop, van elcken twee grooten Vlaems;

Vlaens; noch van den ſelven koop op elck laſt harinck twaelf grooten, ende alſoo naer advenant van ſoo vele alſmenſe kocht ende verkocht. Voorts, was oock ghekeurt te ontfanghen van elcken ſchepe harincx, dat uyt der Zee quam met harinck aldaer gheladen, een tonne harincx binnen elcke teelt, ſonder meer. Ende waerdt ſoo, dat yemandt kochte ofte verkochte eenigen harinck tuſſchen Weſtcappel ende Welſinge haven toe, hy was ghehouden daer af te betalen, beyde kooper ende verkooper, alle de ghedachte onghelden, ende daer toe den harinck te brenghen tot Vliſſinghen, ende aldaer openbaerlijck af te ſlaen. Dit *Havengheldt*, ofte *Harinck-thol*, is tot deſen eynde gheveſt van Philips van Burgundien, met ſijne brieven ghegheven tot Brugge, in't jaer 1444.

In het jaer 1452, den 25 Martij, heeft Hertoghe Philips, Hertoghe van Burgundien, by ſijne opene brieven, ende omme die redenen wille daerinne begrepen, verkocht ende ghecedeert, voor hem, ſijne erven, ende naekomelingen, Graeven ende Graevinnen van Zeelandt, aen ſijnen lieven ende getrouwen, Heer Henrick van Borſſele, Heere van ter Vere, die Steden, Landen, ende Heerlijckheden van Vliſſinghen, Weſtcappel, ende Domburch, ende de duynen aldaer, met allen heuren toebehooren, omme daer van by den voornoemden Heere van ter Vere, ſijne erven ende naekomelingen, gebruyct ende beſeten te worden in allen rechten, baeten, profijten, tollen, renten ende emolumenten daer toe behoorende. Ende dat om de ſomme van twaelf duyſent croonen, ten prijſe van acht en veertich grooten munte van Vlaenderen op't ſtuck. Die den Heere van ter Vere gereet betaelt heeft aen handen van den ontfanger Generael Guiljaume de Poppet. Doch alles met deſe voorwaerden, dat den Heere van ter Vere, ende ſijne Erven, gebruycken ſouden de voornoemde Steden ende Heerlijckheden, met den ghevolghe van dien, den tijdt van ſeventhien naeſtvolgende jaren, ſonder dat den Hertoghe, dien tijdt gheduerende, de ſelve Heerlijckheden loſſen ſoude moghen in eenigher maniere, maer wel daer naer.

Doch ten laetſten onder Princeſſe Maria, is gheſchiet aen Heere Wolfaert van Borſſele, Graeve van Grandtpré ende Bouchain, Heere van ter Vere, de volkomen uytgifte van de Landen ende Heerlijckheden van Vliſſingen, Weſtcappel, ende Domburch, te leene te houden van den Graefſchappe van Zeelandt, met de duynen, ende haren toebehooren aldaer, niet uytghenomen, met alle juſtitie, hooghe middelen, ende laghe, aſſiſten, aenwaſſen van der Zee, goederen van baſtaerden, rechten van uytlandtſche, ende dat boven alle andere franciſen, rechten, profijten, emolumenten ende ver-

Doch wackerde voornamentlijck de harinckvanghſt. Deſe hielde de ingheſetenen deſer Stadt ſoo beſich, dat jaerlijcx onderhouden werde Vacantie van rechte, die ghenoemt wierde, *Vacantie van der teelt*, ofte *harinck-vaert*, ingaende den eerſten dach van October, ende uytgaende den leſten der ſelver maendt.

Deſe handel van den harinck wierde ſoo beuſelijck ghedreven, dat den vreemden koopman voor gheen bedroch hoefde te vreeſen. Want, volgens de Keure 1333, doende packen den tonharinck by hem ghekocht, vermochte uyt te ſchieten, ende den Stierman weder te keeren alle ydele ſticken, die men *Schoten harinck* noemde, die den Stierman ghehouden wierde weder te aenvaerden, ende daer af te korten naer behooren.

Ja oock, op dat deſe neeringhe te beter ghevoordert, ende nergens door verhindert mochte werden, ſoo en was het niet gheoorloft den poorteren ofte ingheſetenen van Vliſſingen, hare ſchuldenaren met arreſte te bekommeren, 'tzy in de Stadt, ofte Heerlijckheyt van dien, gheduerende de *Harinckteelt*, die overſulcx de *vrye Teelt* in oude brieven ghenoemt werdt. *De Vrye Teelt*, ſeght de Keure, *is ingaende alle jare Sinte Lambrechts dach, ende expireert Sinte Catherijnen daghe daer aen volghende. Binnen welcken Teelt niemandt arreſtabel is om civile actien, ten zy om ſaecken ende ſchulden, concernerende de ſelve Teelt.* Inſghelijcx, ten tijde van de Teelt wierden alle boeten verdubbelt. Ja, de Teelt gaf ſoo veel vryheden aen den ingheſetenen, dat in oude brieven hare Privilegien verdeelt werden in die, welcke ſy het gheheele jaer door, ende in die, welcke ſy gheduerende deſe Teelt, ghenoten.

Hier over zijn hier gheſtelt verſcheyden Thollen, als, den *Hooghen thol*, welcke ghehouden waren te betalen de ſchippers, varende op Vlaenderen; den *Harinck-thol*, die betaelt wierde naer advenant den prijs die hy gegolden hadde. Want van ouden tijden aen af, om de Stadt van Vliſſinghen te houden in ſtate, ende te bet re vervallen de groote koſten ende laſten van wercken, ende anders, die ſy dagelijcx hadde, ende noodtſaeckelijck doen moſt omme te onderhouden die havene, brugghe, kaeyen, houtenhoofden, ende andere leden van de Stadt, ſoo dat die ſchippers ende alle kooplieden, met heuren harinck ende andere koopmanſchappe in de havene ghemackelijck komen mochten, ende de ſelve ghebruycken, zijn ſeeckere onghelden opgheſtelt, te ontfanghen op den harinck, die ter Zee ghevanghen, ende tot Vliſſinghen aenghebracht, ende daer verkocht wierdt; te wetene, op elck pondt groot Vlaems ghelts van koop ende verkoop, van elcken twee grooten Vlaems;

Vlaens; noch van den ſelven koop op elck laſt harinck twaelf grooten, ende alſoo naer advenant van ſoo vele alſmenſe kocht ende verkocht. Voorts, was oock ghekeurt te ontfanghen van elcken ſchepe harincx, dat uyt der Zee quam met harinck aldaer gheladen, een tonne harincx binnen elcke teelt, ſonder meer. Ende waerdt ſoo, dat yemandt kochte ofte verkochte eenigen harinck tuſſchen Weſtcappel ende Welſinge haven toe, hy was ghehouden daer af te betalen, beyde kooper ende verkooper, alle de ghedachte onghelden, ende daer toe den harinck te brenghen tot Vliſſinghen, ende aldaer openbaerlijck af te ſlaen. Dit *Havengheldt*, ofte *Harinck-thol*, is tot deſen eynde gheveſt van Philips van Burgundien, met ſijne brieven ghegheven tot Brugge, in't jaer 1444.

In het jaer 1452, den 25 Martij, heeft Hertoghe Philips, Hertoghe van Burgundien, by ſijne opene brieven, ende omme die redenen wille daerinne begrepen, verkocht ende ghecedeert, voor hem, ſijne erven, ende naekomelingen, Graeven ende Graevinnen van Zeelandt, aen ſijnen lieven ende getrouwen, Heer Henrick van Borſſele, Heere van ter Vere, die Steden, Landen, ende Heerlijckheden van Vliſſinghen, Weſtcappel, ende Domburch, ende de duynen aldaer, met allen heuren toebehooren, omme daer van by den voornoemden Heere van ter Vere, ſijne erven ende naekomelingen, gebruyct ende beſeten te worden in allen rechten, baeten, profijten, tollen, renten ende emolumenten daer toe behoorende. Ende dat om de ſomme van twaelf duyſent croonen, ten prijſe van acht en veertich grooten munte van Vlaenderen op't ſtuck. Die den Heere van ter Vere gereet betaelt heeft aen handen van den ontfanger Generael Guiljaume de Poppet. Doch alles met deſe voorwaerden, dat den Heere van ter Vere, ende ſijne Erven, gebruycken ſouden de voornoemde Steden ende Heerlijckheden, met den ghevolghe van dien, den tijdt van ſeventhien naeſtvolgende jaren, ſonder dat den Hertoghe, dien tijdt gheduerende, de ſelve Heerlijckheden loſſen ſoude moghen in eenigher maniere, maer wel daer naer.

Doch ten laetſten onder Princeſſe Maria, is gheſchiet aen Heere Wolfaert van Borſſele, Graeve van Grandtpré ende Bouchain, Heere van ter Vere, de volkomen uytgifte van de Landen ende Heerlijckheden van Vliſſingen, Weſtcappel, ende Domburch, te leene te houden van den Graefſchappe van Zeelandt, met de duynen, ende haren toebehooren aldaer, niet uytghenomen, met alle juſtitie, hooghe middelen, ende laghe, aſſiſten, aenwaſſen van der Zee, goederen van baſtaerden, rechten van uytlandtſche, ende dat boven alle andere franchiſen, rechten, profijten, emolumenten ende ver-

ende van den voornoemden mynen Heere van Beveren, als Heere van der Stede van Vliſſingen, voor hem ende ſyne nakomelingen beloeft heeft, ende beloeft by deſen Contracte, tot allen tyde ende ten eenwigen dage te onderhouden; verbindende daer inne alle ſyne Domeynen, ende andere ſyne inkomſten van de voornoemde Stede van Vliſſingen; ende de voornoemde Burghermeeſters, Schepenen ende Raedt, midſgaders de ghemeene ingeſetenen van dien, hebben beloeft, in goeder trouwen, 't ſelve te onderhouden ten eenwigen daghe, over heurlieden ende heurlieden waerkomers. Des t'oirconden ende tot meerder verſeeckerheyt, hebben deſen brief bezeghelt elck met heuren zeghel, te weten, myn Heere met ſynen zeghel, ende die van der voornoemde Stadt metten zeghel van ſaecken der voornoemde Stede aengaende. Ende was ghedaen op den 21 dach van November, anno 1530. Ende onder ſtondt ghe-ſchreven ende gheteyckent, Adolph van Bourgeingnen; Onder ſtondt, nyt den originelen accorderende; By my G. Was.

Adolf van Burgundien, Heere van Beveren, ende Vliſſinghen, is deſer weereldt overleden den 7 Septemb. 1540, tot Beveren op ſijn Slot, ende begraven in de Capelle van Sandenburch, den 18 Januarij des volghenden jaers. Hier op is ſijn ſoon Maximiliaen, den 7 Febru. des ſelfden jaers, 1541, ghehuldt tot Vliſſinghen, als Heere. Sijn gheſelline, Louijſe van Croy, wierde oock aldaer heerlijck ontfanghen den 11 Iunij 1542; ende de ghemeente van Vliſſinghen ſchonck haer, t'haerder komſte, twaelf groote ende rijckelijcke hooge ſilvere croeſen, met een deckſel, weghende t'ſamen vier ende twintich marck ſilver, ende t'over, met een ame Rhijnſche wijn.

In den jare 1547, hebben de Burghermeeſters van Vliſſingen, by bevele van haren Heer, Maximiliaen van Burgundien, ghemeten de wijdte tuſſchen het Weſterſche hooft ende het naeſte hooft van Breſkens; ende wierdt bevonden op een leegh water 843 Roeden, ende voorts van 't leech water tot aen den dijck van Breſkens 287 Roeden. Op het jaer 1548, is den eerſten ſteen gheleght van t'Rondeel, aen het Weſterſche hooft, den 21 April.

Die menichte van ingheſeten nam t'hans alhier ſoo toe, dat in den jare 1548, die van Vliſſinghen vertoonden aen Maximiliaen van Burgundien, haren Heere, dat hoewel Bailliu, Burghermeeſters, ende Schepenen omme de adminiſtratie van Juſtitie in civile ſaecken, tot noch toe onderhouden hadden twee ordinarie rechtdaghen (die *s'Heeren-daghen* in de brieven ſelfs ghenoemt worden) ter weecke, nochtans, alſoo de Stadt van Vliſſingen t'zedert ſeeckeren tijdt merckelijck vermenichvuldcht was, ende noch dagelijcx vermeerderde van ingeſetenen, als oock in neeringe ende koopmanſchappen, ghedreven by vreemde, hanterende ende beſoeckende de ghedachte Stadt;

waer

waer door oock bevonden wierdt dat de queſtien ende verſchillen ſeer vermeerderden, ſo dat die voorſz. twee rechtdagen niet genoech waren om die te beſliſſen; waer op Maximiliaen van Burgundien geordonneert heeft, datmen niet alleen des Dijnſdaeghs ende Vrydaeghs, nemaer oock des Woonſdaeghs by Baillin ofte ſijnen Stedehouder, ende drie van de Wethouderen, recht ende juſtitie ſoude adminiſtreren. Dat ſy oock ſouden mogen diſponeren op alle proviſien van Juſtitie, die voor henluyden verſocht ſouden werden, als te mogen verkoopen litigieuſe bederffelijcke goederen, ofte koopmanſchappe, ofte dergelijcke, ſonder daeromme te verbeyden de ordinaire Rechtdagen. Dat men in ſaecken van kleynder importantie, ende gheprivilegieerde, ende eyſchende expeditie ende preciſe executie, procederen ſoude op twee weten ende deffaulten, ſonder dat van nooden weſen ſoude 'tderde deffault te obtineren. Dat de ſententien, vonniſſen, ende appointementen, gegeven by de voorſz. drie Wethouderen, ter maninghe van den Baillin ofte Stadthouder, ter executie geleyt ſouden worden, ende ſorteren, als of die by 'tvolle Collegie gegeven waren; ende meer andere beſonderheden, in de brieven daer van zijnde, te leſen. Immers blijck dat t'hans Vliſſinghen in neeringhe, koopmanſchap, ſeer bloeyende, ende volckrijck gheweeſt is; ende datmen waerghenomen heeft alle middelen, om niet min den vreemdelinghen, als den ingheboornen alle moghelijcke voldoeninghe te gheven.

Hier op volghde niet alleen de verbeteringhe, maer oock de verſterckinghe van de Stadt. Want in den jare 1549, heeft Maximiliaen van Burgundien, veele noodighe werken ende fortificatien aen Vliſſinghen laten maecken, ſoo op ſijn eygen, als ghemeyne koſten, ontfanghende daer toe, by ordonantie van Maria Koninginne, de ſomme van thien hondert ponden.

In den jare 1551, is het Ooſterhaven hooft gheleydt, zijnde te vooren maer een berm gheweeſt.

Maximiliaen van Burgundien, Heer van Vliſſingen, is deſe weerelt gheruymt den 4 Iunij, 1558, ende in de Capelle, op ſijn ſlot Sandenburch, begraven, achterlatende wel geen kinderen, maer ſo vele ende groote ſchulden, datmen tot voldoeninge van de crediteuren, ende op haer verſoeck, alle ſijne Heerlijcheden, ende daer onder Vliſſingen, openlijck heeft moeten verkoopen, daer toe verkregen zijnde het beſluyt van den Grooten Raedt tot Mecchelen. Den eerſten kooper was den Heere van Auxi; doch korts daer naer wierde de koop overgenomen by Philips, Koninck van Spangien, ende Grave van Zeelandt, met de laſten daer op ſtaende, die hy echter niet af loſte. Dus, als oock door de fluex opgenomen Nederlantſche oorlogen, is oock deſe koop te niet ghegaen.

De

De Koninck van Spangjen hadde niet te min tot betalinghe van de koop-penninghen van de Steden Vere ende Vliſſinghen, doen verkoopen de Ambachtſheerlijckheden van Ooſt ende Weſter-Zouburch, als een goet onſterflijck erfleen, midts noch 148 Ghemeten, ende 841 Roeden landts, met den huyſen of caſteelen, parcke, bogaerdt, ende twee windtmolens, midts behoudende tot behoeve van de Stadt Vliſſinghen, gaende rondtſomme tot den gheſtelden baeckenen toe, in de breedte 250 Roeden Ambachtſheerlijckheyt. Ende wierde op den 16 Auguſt. 1567, de ſelve Ambachtſheerlijckheden ingeſet 23 duyſent guldens. Voor welcke ſomme kooper bleef Hieronymus de Rollé, Bailliu van ter Vere.

Nemaer, den Spaenſchen Koninck maeckte ſich te vergheefs door koop Heere van Vliſſingen, die door de onuytſpreeckelijcke wreedtheyt van den Hertogh van Alba, het oude gheſach daer over, als Grave van Zeelandt, niet langher konde behouden. Immers is ten laetſten ghekomen het wonderjaer van 1572, ende opgheſtaen de ſonne van dien heerlijcken dach, den eerſten van Paeſſchen, den vijfden van Graſmaendt, op den welcken die van Vliſſinghen, werdende nu ghedreyght ende ghereedts gheperſt, door het leggen van de fundamenten van een caſteel, beſteecken naer het weſen van dat van Antwerpen, om te zijn eenen onverſettelijcken zetelſtoel van de ſlavernye der ingheſetenen, den Spanjaert de poorte voor het hooft ſloten, ende de beſettinghe uytjoeghen, ende allereerſt vrywillich ontwonden ende van hare mueren lieten waeyen de wimpels van de vryheydt. Dit wonderwerck in alle ſijne deelen op te halen, ſal ons, indien Godt leven gundt, een ander dachwerck weſen, voorghenomen hebbende de eerſte beroerten ende veranderinghen in Zeelandt voorghevallen, van de welcke kortelijck in het vervolgh van deſe Chronijcke werdt gheſproocken, in een byſonder boeck af te handelen. Echter nochtans ſoude het onghevoechlijck weſen, ende ſtrecken tot verkortinghe van die onwaerdelijcke eere, verdient by den burgheren van Vliſſinghen, gantſch niet nu daer van te ſpreecken.

Voor Vliſſingen waren ghekomen van Bergen op den Zoom ſeventhien Heudeſchepen met een Regiment Spanjaerts, om, naer het innemen van den Briel, haer van Vliſſinghen te verſeeckeren. Terwijl de Foriers met de Majeſtraet handelden, quamen de burghers met groote menichte op het Stadthuys, roepende, dat ſy gheen Spanjaerts in hebben wilden; ende daer naer in de wapenen komende, liepen op het rondeel van het hooft, ende loſten op de aenkomende ſchepen een ſwaer ſtuck gheſchuts. De Spanjaert dit ſiende, beefde van ſchrick, ende belaſte een ſoldaet ſich te water te

begheven;

begheven, ende naer het hooft te ſwemmen, om in den naem van het gheheele regiment te verſoecken, datmen van het ſchieten afſtandt doen ſoude, met belofte, dat ſy met de aenſtaende vloet weder ſouden vertrecken. Het welck de burgheren aennamen, ende voerden den ſoldaet met een ſchuyt wederom aen boordt. Ondertuſſchen verlieten de Foriers de Stadt, ende begaven haer op de vlucht naer Middelburch. De Stadt was maer beſet met een vendel Walen, zijnde te verwonderen, dat, onder ſulcke onſteltenisſe van ghemoederen, by den Hertoghe van Alba gheen meerder ſorghe voor ſoo een aenſienelijcke ende welgheleghen Stadt was ghedraghen. De Walen vreeſden nu voor haer leven, maer wierden nerghens in beſchadicht, ende belaſt binnen eenen dach ofte twee te vertrecken. De Heer van Catten, Gouverneur van Walcheren, des naermiddaechs tot Vliſſingen ghekomen zijnde, verſochte, men ſoude doch eenich Walſchs ofte Hoochduyts krijchsvolck in nemen. De burgherye kreet daer op uyt, dat ſy gheen van allen begheerden ofte vertrouden. Ja oock nu in de wapenen zijnde, wierden terſtont verkooren vier Capiteynen, *Jaques Swijſe*, *Jan de Moor*, *Leis Gilleſe Leeſt*, ende *Jacob Langſtraet*, kloecke ende defighe mannen, welckers ordre de burgerye ſoude hebben te volghen. Van het ghedachte Regiment Spangjaerden was Overſten Pacieco, welcke, om eenighe redenen, by den Hertogh van Alba wat verbleven, quam met een Middelburchs oorlochſchip van Antwerpen naer Vliſſinghen ghevaren, onbewuſt zijnde van het ghene ſijne Spangjaerts aldaer ontmoedt was. De Capiteyn van een kleyn oorlochsſchip, voor de Stadt wacht houdende, dit vernemende, ſondt hem aen boordt een roeyſchuyte, met eenighe van ſijn bootsvolck, die hem, neffens ſijn ghevolch, met wille ofte onwille, over namen, ende binnen de poorte van Vliſſinghen brachten. Daer beſte de ghemeente uyt, ende riep; *Sla doodt. Het is Duc d'Albas ſoon.* Doch door tuſſchenſpreecken van eenige, die beſadighet waren, ontginck hy doe den ghedreychden ſlach, ende wierdt in een burghers hays ghebracht, by de Olde brugghe, alwaer hy wel bewaert wierdt. Dan daer naer is hy op des Stadts Ghevanghenhuys ghebracht. Terwijl hy in hechteniſſe ſadt, quamen in de Stadt ende ginghen hem beſoecken eenighe burgheren van Deventer, alwaer hy in beſettinghe gheleghen hadde. Deſe aenklaechden hem grouwelick aen de gemeente, onder andere groote ſchelmſtucken, hem te laſt leggende, dat hy dien van Deventer ter weecke afghedronghen hadde een dochter, om ſijnen wille daer mede te doen. Waer over de haet ſoo tegens hem toenam, dat, daer bykomende het aenhouwen van eenighe krijchsoverſten, hy ter doodt ghedoemt, ende voor het oude

Stadthuys aen een galghe ghehangen wierde. Want de Grave van der Marck hadde nu uyt den Briel den Heere van Turlon, die namaels Admirael van Zeelandt is gheweeſt, met vijf ofte ſes hondert ſoldaten tot Vliſſinghen gheſonden, alſoo *Geleyn Scheuen*, een vertrout ende wacker man, om hulpe te verkrijghen, naer den Briele was gheſonden, *Ewoudt Pieterſſen Worſt* wierde over eenighe oorloch'chepen Admirael gheſtelt, ende tot een Vice-Admirael *Jan de Moor*, die in deſe tochten ſijn leven gelaten heeft, hem toegevoecht. Uyt Vranckrijck ende Enghelandt quam oock hier daghelijcx veel krijchsvolck aen door toedoen van Graef Lodewijck van Naſſau, onder den overſten Hieronymus de Seeraets, die eerſte Gouverneur over de Stadt Vliſſinghen gheſtelt wierde. Deſe hebben haer met Capiteyn *Joos de Moor*, des voornoemden Ians, Vice-Admiraels, ſoone, *Bouwen Eeuwenſen*, Admirael, *Cornelis Clayſſen*, Vice-Admirael, in het nemen van de rijcke Liſſebonſche, in't verſtroyen van des Hertogen van Medina Cæli wel bemande Vlote, in Ziericzee tot overgevinge te dwingen, het vernielen van de ſchepen van Sanchio d'Avila, in de batalie voor Bergen op den Zoom, in het verhinderen van het ontſet der Steden Middelburch ende Arnemuyden, door den Prins van Orangjen belegert, in het wonderbaer ontſetten van Leyden in Hollandt, van den Spaenſchen omringt, ende andere ſware tochten alſoo gedragen, dat haer onverſaecht gemoedt ende dapperheyt noyt genoech geroemt kan werden.

Die van Vliſſingen haer alſoo van de Albaanſche tyrannije ontſlaghen hebbende, hebben de Burgermeeſteren deſen volgenden eedt gedaen, haer door laſt van den Prins van Orangjen voorghehouden: Dat ſweeren wy, Burgermeeſters te weſen der Stede van Vliſſingen; den heyligen Chriſtelijcken kercke, ende naer Godts woordt gereformeerde religie, midtſgaders d'exercitie van dien, voor te ſtaen, ende niet toe te laten, dat die in eenigher manieren verhindert ofte verturbeert werde, ofte yemandt ter cauſe van de ſelfde religie in ſijn conſcientie ondervocht werde; onſen genadigen Heere, den Koninck van Spangjen, als Grave van Hollandt ende Zeelandt, ſijn recht te bewaren; den Prince van Orangjen, als ſijnen wettelijcken Stedehouder, en ſijnen Gouverneur, ghehoorſaem te weſen; de ghemeene ſaecke, tot wederſtandt van den alghemeenen Vaderlandts vyandt, te voorderen ende avanceren, naer ons vermoghen; alle aenſlaghen ende liſtighe practijcken des vyandts, die tot onſer kenniſſe komen ſullen, te openbaren ende ontdecken; de Stede van Vliſſinghen haer recht wel te houden, &c. &c. Alſoo moet ons den Almoghenden Godt helpen. Dierghelijcken eedt hebben oock die Schepenen ende Raedtsmannen van Vliſſingen doe ghedaen.

Den

Den Hertoch van Alba hadde nu Vliſſinghen opentlijck ghedreycht met den viere ende ſwaerde, ende tot volvoeringe van ſijn voornemen, tot Berghen op den Zoom gheſonden thien duyſent mannen, meſſens een menichte van ſchepen, om haer in Zeelandt over te brenghen. Doch de tijdinghe krijghende, dat by Graef Lodewijck de Stadt van Berghen in Henegouwen inghenomen was, is ghenoodtſaeckt ſijn volck te rugghe te trecken, ende elders te ghebruycken; het welck het behoudt van Vliſſinghen, Vere, ende Ziericzee is geweeſt; ja vaſt gheſtelt heeft de voorderinge van de ghemeene ſaecke, werdende ghenoechſame tijdt ghewonnen om Hollandt ende Zeelandt te verſeeckeren.

Indien oyt eenighe deught ofte dapperheyt verdient heeft beloont te werden, ſoo is het deſe van die van Vliſſinghen; ende indien weldoen oyt in achtinghe ghenomen hebben de Vorſten, ſoo is het gheweeſt dien altijdt hoochſt te ghedencken Willem, Prins van Orangjen, die rechte ende ghetrouwe Vader des Vaderlandts. Deſe dan heeft dien van Vliſſinghen niet alleen tot meerder welvaert, maer oock hoogheydt verheven, haer ghevende in den jare 1572, die aenſienlijcke vryheden ende eeren, in de aenſtaende brief te leſen. Want het betaemt ons wel, t'ſamen ende in eenen opſlach, de deucht ende de belooninghe daer van te vertoonen.

Wllhelm, by der gratien Godts, Prince van Orangien, van Naſſau, &c. Allen den gheenen die deſen ſullen ſien, ſaluyt; Doen te weten, dat op't verolgh ende oodtmoedighe ſupplicatie aen ons ghedaen by onſen lieven ende wel beminden den Burghermeeſters, Schepenen, ende Regierders der Stadt Vliſſinghen, over ende uytten name van de ſelve Stadt, midtſgaders den ghemeenen poorteren ende ingeſetenen van dien, omme de ſelve te moghen vorderen tot goeder politie, welvaert ende proſperiteyt, ende te bat te moghen bekomen van de groote ende ſware laſten daer inne de ſelve Stadt jeghenwoordelijcken is, ſoo ter ſaecken van de nootelijcke Zeewercken, verachterheyt van renten, ende merckelijcke uyt ſaecken van der teghenwoordiger oorloogen, aengevangen jeghens den algemeenen vyandt van ſyne Majeſteyts erf-Nederlanden, den Hertoghe van Alba, ſyne aenhanghers ende navolghers, ende ten opſiene van 'tgoet debvoir ende ghetrouwen dienſt ſyne Majeſteyt by henluyden in de ſelve oorlooghe ghedaen, dat ons van weghen ende in den name der ſelver Majeſteyt, ſoude ghelieven te gonnen, accorderen, ende octroyeren, in krachte van Privilegie, ſeeckere poincten ende articulen, ons by henlieden overgegeven: Wy de voorſeyde articulen overgeſien hebbende, 'tadvijs van de Raden nevens ons weſende, midtſgaders het advijs ende conſentement van de Gouverneurs ende

Regierders van Zierickzee, ende der Vere, hebben der voornoemde van Vlissinghen voor henlieden ende hare nakomers, poorters ende ingheſetenen der voorſeyder Stede, ghegonnen, gheaccordeert, ende gheoctroyeert, gemaen, accorderen, ende octroyeren by deſen, 't ghene des hier naer volght;

I. *In den eerſten, dat wy van weghen ſijne Majeſteyt, de voorſz. Stadt van Vliſſinghen nemen ende houden immediate in ende protextie ende onderdanicheyt, met belofte dat ſyne Majeſteyt, ofte ſyne nakomers, de ſelve Stadt tot geenen tijde en ſullen vervlieuweren, by tranſporte, beleeninghe, ofte anderſins, in 't ghheel ofte deel, henluyden oock beveſtighende ende confirmerende alle heurlieden ende ende goede Privilegien by ſyne Majeſteyts voorſaten ende Heeren de voorſeyde Stadt verleent.*

II. *Item*, dat ſyne Majeſteyt ſal committeren over de voorſeyde Stadt eenen Baillin, een perſoon gequalificeert, de welcke ſal hebben authoriteyt ſyne Majeſteyts, ende der Stadts rechten te bewaren, allen actien criminel, ende andere van ſyne officie dependerende, te intenteren ende vervolgen, ende te bedienen allen 't geene dat tot het officie van Baillinſchap toeſtaet, den welcken oock gehouden wordt binnen der voorſz. Stadt ſyne reſidentie te houden, ende 't voorſz. officie te exerceren, ende bedienen in propren perſoone.

III. *Item*, dat den Baillin, Burghermeeſters, ende Schepenen der voorſz. Stadt tegenwoordelijck zijnde, met huneden ghevoecht den Wethouderen te voren in Wette gheweeſt hebbende, ſullen totten Gouvernemente der voorſz. Stede voor een verkieſen vier en twintich perſoonen, de notabelſte poorteren der ſelver Stadt, tot Vroedſchap ende Raedt, uyt welcken getal ſy luyden nomineren, ende ſyne Majeſteyt overgheven ſullen vier perſoonen, omme twee van dien ghecommitteert te werden tot Burghermeeſters, ende voorts ſoo vele uyt 't ſelve ghetal van de Vroedſchappen, als uyt het gheheel corpus vande voorſz. Stede, noch achtien perſoonen, van welcke ſyne Majeſteyt neghen creeren ſal tot Schepenen, wel verſtaende, dat altijdt eene van de Burghermeeſters ſal ghebooren ſyn binnen der ſelver Stadt, ende ſullen de derthiene van de voorſeyde notable overblijvende dienen tot Vroedſchap ende Raedt als vooren, 't welck voorts jaerlijcx ghedaen ende gheuſeert ſal werden by 't ghehoel Collegie van Baillin, Burghermeeſters, Schepenen, ende Raden voorſeyde.

IV. *Item*, dat ſoo wanneer een van de Burghermeeſters deſer weereldt komt te overlijden, ſal alſdan den Baillin, ende 't Collegie van Wette ende Raden, ofte de twee deelen van dien, moghen nomineren uyt 't voorſz. ghetal twee perſoonen, deur van d'eene van ſyne Majeſteyt ſal gheſurrogeert werden in plaetſe van den overleden Burghermeeſter.

V. *Item*, dat 't vermaken ende vernieuwen van de Wet en Raden, jaerlijcx ſal gheſchieden den derden dach der maendt van Meye.

VI. *Item*,

VI. *Item*, *ſullen de voorſz. Burghermeeſters, Schepenen, ende Raden, jaerlijcx moghen committeren eenen Rentmeeſter tot ontfanghet van de inneckomen der voorſz. Stadt, toekomende ofte toegheeyghent, ofte den ſelven continueren voor ſulcken tijdt ſy luyden eirbaer bevinden ſullen; welcken Rentmeeſter jaerlijcx ghehouden werdt van ſynen ontfanck ende adminiſtratie behoorlijcke reeckeninge, bewijs, ende reliqua te doen, voor ende in preſentie van de Burgermeeſters, ende Raden der ſelver Stadt, ende dat binnen de eerſte acht daghen naer't vernieuwen van de Wet, welverſtaende, dat niemant en ſal moghen ofte moeten langher dienen in't voorſz. officie, dan drie continuele jaren.*

VII. *Item*, *ſullen de voorſz. Burgermeeſters, Schepenen, ende Raden, hebben de authoriteyt van creëren van allen anderen Officieren, tot nut ende eirboor der voorſz. Stadt, ende onderhout van de Politie van noode weſende, den Koninckelijcke Majeſteyts authoriteyt ende Domeynen in hour gheheel blijvende.*

VIII. *Item*, *ſullen de Burgermeeſters, volgheus de ende Privilegien, hebben de diſpoſitien van den employ van de Stadts inneckomen, ende toeleggheu van de wercken, ende merckelijck dat ſy ſullen hebben het employ van de penninghen procederende van de Hæringh-thol, daer van den Rentmeeſter der voorſz. Stadt den ontfanck hebben ſal, ende dat tot behoef van de wercken der voorſz. Stadt, daer toe die over eenelijcke jaren opgheſtelt ende ghecygent is; behoudens dat ten aengrijpe van de wercken van importantie, daer over geroepen ſullen worden Schepenen ende Raden der voorſz. Stadt.*

IX. *Item*, *ſullen de voorſchreven Baillie, Burghermeeſters, Schepenen, ende Raden, volgheus hun ende Privilegie, hebben ende behouden authoriteyt van te maecken, ordonneren ende ſtatueren alſulcke ordonnantien, ſtatuten, ende voorboden, ſoo wel concernerende de civile Juſtitie, als de Politie der voorſz. Stadt, die ſyluyden bevinden ſullen der Stadt ende ingheſetenen nut ende eirboor te weſen, ende voorts moghen handelen, tracteren ende diſponeren van allen anderen ſaecken ende affairen der voorſz. Stadt aengaende, al tot vermeerderinge ende Politie der ſelver.*

X. *Item*, *ſullen alle ordonnantien, ſtatuten, ende voorboden ghereſelveert, ende ghеſtatueert, met by over eendraghen van de twee deelen van die van der Wet, ende Raede preſent weſende, ſtaet grijpen, al ofte die by het gheheele Collegie beſloten waren; maer indien den Officier met tander derde deel in contrarie opinie waren, ſal daerinedar differens ghereſerveert werden ter diſcretie van ſyne Excell. ende Raden, neffens hem weſende. Ende alſoo de Welvaert der voorſz. Stadt meeſt dependeert van de viſſcherye, ende van de negotie van de koopmanſchap, dat, ommo te het te eviteren alle vexatien ende langhen train van proceſſen tot ſtagement van den vreemden koopman, ende ingheſetenen der ſelver Stadt, alle ſententien, ſoo interlocutoire, als*

diffinitive, weſende reparabel ende niet excederende de ſomme van vijfthien ponden Vlaems eens, ſullen gheexecuteert worden onder cautie, niet jeghenſtaende oppoſitie, appellatie, ende ſonder prejuditie van dien, ende dat de executien der ſelver niet en ſullen moghen gheſtut worden onder decxſel van eenighe clauſulen van inhibitie ende diſſentie, ofte andere.

XI. *Item, de voorſeyde Stadt ofte Regierders der ſelver, ſullen van allen actien, hoorende ſoo den rechten, ordonnantien, privilegien, ende ſtatuten der ſelver Stadt, als der Politie, heur betreck moghen doen, ende oock betreckelijck weſen voor ſyn Majeſteyts Secreten Rade, heuren rechten vervolgen voor den Rade van Staten, beneffens ſyne Excellentie weſende.*

XII. *Item, deſgelijcx ſullen de poorteren ende ingeſetenen der ſelver Stadt, in cas van appellatie ofte reformatie, in eenighe periculeuſe ſaecken ende andere, niet roerende de privilegien, ordonnantien, ſtatuten, ende Politie der voorſz. Stadt, optie hebben van die te verhoffen ende vervolgen voor die van den Grooten Raedt, ofte voor den Hove van Hollandt, gelijck eenige andere Steden * ende merckelijck Recht ende Privilegie uſerende is.*

XIII. *Item, tot beter onderhout van de goede Juſtitie, ſoo wanneer den Baillu in weyghoringhe is, ofte merckelijcken dilayeert de vonniſſen van Burgermeeſters ende Scheepenen gheweſen ter executie te ſtellen, ende daer van klachte ghedaen is, dat alſdan een van de Burgermeeſters de voorſz. ghedilayeerde executie ſelve doen ſal, ofte doen doen by der Stadt Boden, ofte s'Heeren Dienaers.*

XIV. *Item, dat oock in abſentie van den Baillu, ofte by ghevalle van weyghoringe van hem, een van de Burgermeeſters, ofte by heure ordonnantie een van de oudſte Scheepenen, ſullen moghen Vierſchare hannen, ende parthyen Recht adminiſtreren, ende den delinquanten ofte contraventeurs van de ordonnantie van Watte te mogen calangieren, ſoo crimineliick als civilijck, naer gelegentheyt van de ſaecken, ende te doen ofte doen doen alle corporele apprehentie van den ſelven delinquanten ofte contraventeurs, des noodts weſende, ende inghevalle als vooren; 't welck doende alle s'Heeren Dienaers, ende andere, ghehouden ſullen weſen den voorſz. Burgermeeſter te aſſiſteren, op arbitrale correctie.*

XV. *Item, dat den Baillu niet en ſal vermoghen eenighe poorters ofte poortereſſen te apprehenderen aen den lijve, ſonder advijs van een van de Burgermeeſters ende voorgaende informatie, ten ware by jemandt in preſenti flagranti crimine bevonde.*

XVI. *Item, van ghelijcken en ſal den Baillu niemandt moghen brengen ter torture ofte ſcherper examinatie, dan by voorgaende vonniſſe van Burgermeeſters en Scheepenen, ende eenighe van de Wet in competenten ghetale.*

XVII.

XVII. *Item*, hebben ook gheaccordeert ende gheoctroyeert, dat de Ambachtsherlyckheyt van Oude Vliſſinghen ſal van nu voort gheincorporeert weſen in de juriſdictie van de voorſz. Stadt, ende voorts de Parochien van Sontelande, S^t. Jans kercke, Serboudens kercke, Crommenhoucke, Biggenkercke, Ritthem ende Welſingen, ende de inwonders van dien ſullen te Rechte ſtaen binnen de voorſz. Stadt van Vliſſinghen, voor Schout ende Keur-Schepenen aldaer, jeghenwoordelyck gecreëert, ende die voortaen alle jare by die van de Gerechte der voorſz. Stadt ghenomineert ſullen worden, in de nombre van eenen Schout ende elf Schepenen, ende dit by maniere van proviſie.

XVIII. *Item*, welcke voornoemde Schout ende Schepenen ſullen kenniſſe ende judicature hebben over den ingheſetenen der voorſz. Parochien, ende ſal van henlieden vonniſſe gheappelleert werden aen Burghermeeſters ende Schepenen der voorſz. Stadt Vliſſingen, op de boete ende inſtructie by den ſelven Burghermeeſters ende Schepenen daer van te maecken; ende ſullen ook voor den voornoemden Schout ende Schepenen ghedaen ende ghepaſſeert werden alle verlyden van Contracten tuſſchen de voorſz. ingheſetenen gheſchiedende, midtsgaders alle verkoopinghen ende belastingen van huyſen, ende gronden van erven, daer van den Clerck der voorſz. juriſdictie, behoorlyck regiſter van houden ſal, brieven depeſcheren ende expedieren onder den zeghelt ochte van de voornoemde Schepenen, ſonder dat de voorſz. ingeſetenen eenighe alienatie ofte belastinghe van eenighe huyſen ende gronden ſullen mogen doen voor andere Jugen ofte Weiten, op peyne van dat de ſelve ſullen weſen van onwaerden; ende belangende de Hooge juriſdictie der voornoemder Parochien hier te vooren gheextendeert by den Rentmeeſter van Beweſterſchelde, de ſelve ſal bedient worden by den Baillin der ſelver Stadt, ter judicature van Burghermeeſters ende Schepenen der ſelver.

XIX. *Item*, om te eviteren de groote confluentie van de doodſlagers ende andere malefacteurs, die heure refugie nemen binnen der voorſz. Stadt, onder decxſel van gheleyde, dat den voorſz. Baillin niemandt en ſal vermogen te gheven geleyde ofte vryheydt binnen der ſelver Stadt, dan by adviſe van de voorſz. Wethouderen.

XX. *Item*, ten fijne de voorſz. Stadt te bet mach gheaccommodeert worden, ſoo ten handele van de negotie van koopmanſchappe, als der viſſcherye, hebben de voornoemde van Vliſſingen geconſenteert, ende gheconſenteert midts deſen, te mogen maecken andere Havenen ende Vlieten, die zyluyden ſullen adviſeren naer ghelegentheyt des tyts, tot bergeniſſe van de ſchepen; in welcke Haven ende Vlieten zyluyden, midtsgaders alle vreemde kooplieden ende viſſchers, hebben ende ghemicten ſullen alle alſulcke vryheydt, als zyluyden hebben in heurlieden ende Haven, ende tot commoditeyt van loſſen ende laden, te mogen ſtellen Cranen ende andere inſtrumenten, als van noode weſen ſal.

XXI.

XXI. *Item*, *ommme de ſelve havenen ende vlieten commodieuſelijcken te moghen maecken, ende daer outrent ende beneffens te mogen timmeren, dat ſylieden de ſelve Stadt ſullen moghen augmenteren ende vermeerderen naer ghelegenheyt, wolverſtaende, dat de ſelve alvooren ſal ghefortificeert weſen; de ſelve oock conſerverende alſulcke juriſdictie binnen der limiten ende palen, hier te vooren ter ordonnantie van ſyne Majeſteyt gheſtelt buyten der ſelver Stadt, als ſylieden hebben binnen het oude begrijp der ſelver.*

XXII. *Item*, *hebben oock de poorteren ende poortereſſen der voorſz. Stadt van Vliſſinghen, gheconſenteert vryheyt van den Thol in den Lande van Brabandt ende Vlaenderen, ende dat voor ſoo veel in ons macht is.*

XXIII. *Van ghelijcken, dat de poorters ende poortereſſen der voorſz. Stadt, niet en ſullen vallen in confiſcatie van goeden, maer wel van lijve, naer ghelegenheyt van de miſdaet, ende ſullen heure goederen ſuccederen op heure kinderen ofte gherechte erfghenamen; ende dat de poorters ende poortereſſen met heurlieden buyſgeneten in gheene andere Steden ofte plaetſen ofte Walcheren-criminelijcken beticht ofte aenghevroocken ſullen worden; nemaer, oms eenighe criminele ſaecken ghevanghen weſende, t'heurlieder ofte des Baillius ofte Burgermeeſters ende Schepenen van Vliſſingen, verſaecken gerenvoyeert ende ghevonden worden, ten koſte van den verſoecker, binnen de voorſz. Stadt Vliſſinghen, ende ghelevert in handen van de Ballin, om teghens henlieden gheprocedeert te worden naer behooren.*

XXIV. *Item, alſoo de poorters van Middelburch, onder pretext van ſeeckx pretens Privilegie, hebben den poorters ende ingeſetenen der Stadt Vliſſinghen, om penningen, ſchaldt, ende prophane ſaecken, betrocken voor den Geeſtelijcken Hove, aldaer tot deſe tijdt onderhouden, willende oock de ſententien, al contrarie den ouden Privilegien der voorſz. Stadt, hebben Wy in conformiteyt van de voorſz. Privilegien der voorſz. Stadt van Vliſſingen gheexempteert, ende exempteren midts deſen de voorſz. poorters ende ingheſetenen der voorſz. Stadt Vliſſinghen van allen dagingen, cenſueren in den Gheeſtelijcken Hove, ghegheven uyt cauſe van prophane ſaecken, midſgaders den executien daer naer ghevolght; accorderende voorts, dat 't voorſz. Geeſtelijck Recht, ofte juriſdictie, in prophane ſaecken niet en ſal moghen gemuteert ofte verandert worden in Weereldtſlijcke juriſdictie, niet meer uyt krachte van eenigh Privilegie der voorſz. Stadt van Middelburch, ofte anders.*

XXV. *Item*, *ſal voortaen de voorſz. Stadt van Vliſſinghen mede weſen een van de Staten van den Lande ende Graefſchap van Zeelandt in 't generael, als van den Lande van Walcheren in 't particulier, ende overſulcx gheroepen ende preſent weſende tot allen vergaderinghen, communicatien, reeckenſchappen, ende alle andere handelinghen ende affairen, de ſelve Staten concernerende*

end

ende daer beneffens hebben ſtemme ende voys, als andere Staten ghewoonlijck zijn te doen.

XXVI. *Item*, ofte-royeren oock, dat achtervolghende het ende ghebruyck, dien viſchers komende uytter Zee met beurlieden vanck binnen der voorſz. Stadt, ſullen ongheheuden zijn T'hol te betalen laſt breeckende, ofte niet, behalven de vreemde die het ſelve ſchuldich zijn.

XXVII. *Item*, ſullen oock alle koopvaerders inkomende binnen de haven van Vliſſinghen by ſtorm ofte contrarie winde, ende gheen laſt breeckende, weder uyt mogen uytvaren ſonder T'hol te betalen van de goederen die ſy geladen hebben, anders dan alleenlijck Roer-thol, ghelijck 't ſelve ſoo in Vranckrijck, als elders, den onderſaten van herwaerts over toegelaten werdt, behoudens ſyne Majeſteyt ſyn recht van anckeragie daer 't ſelve valt; wel verſtaende, dat de ſchippers ofte yemands anders van den ſchepe, yets verkoopende tot noodtlijcken behoef, ende dat ontladende, niet en ſal ghereeckent worden voor laſt ghebroocken te hebben.

XXVIII. *Item*, ende op de remonſtrantie, dat hier te vooren ende tot noch toe dickmaal queſtie ghevallen is tuſſchen den Commis van den T'hol, ende de viſſchers ende kooplayden binnen der voorſz. Stadt arriverende, uyt cauſe van welcken den ſelven Commis de ſchepen ende ſchippers hont leggende tot hunnen achterdeele, ſonder die te willen ontſlaen in eenigher manieren, ſullen van voorts alle alſulcke arreſten moghen verboeht worden, ende midts dien de voorſz. arreſten ontſlaghen, onder de ſelve cautie, ten ware in maniere van confiſcatie.

XXIX. *Item*, van ghelijcken en ſal den Commis van den T'hol niet mogen viſcheen ofte afneemen eenighe portie, ofte ſoden van viſch, harinck, oeſters, wijn, fruyt, boonders, eyeren, kieckens, ofte andere ſoorten van victualie, die dagheliex binnen der voorſz. Stede tot ſuſtentatie van de ingheſetenen der ſelver, aenkomen ende ghebracht werden. Ende aengaende die voorſz. van Vliſſinghen een ons verſoeck hebben van weghen als vooren, ontlaſt te worden van ſeeckere exactie die hier te vooren henlieden binnen der Stadt van Antwerpen gheeyſcht is, welck men noemt het Gheleyde, ende 't welck onvoorſichtelijck ſonder ordre ofte preſixe tamlx afghenomen werdt, wy van ſyne voorſchreven Majeſteyt, ende ſoo vele in ons is, ghedencken in gheleghender tijdt t'haerluyder ontſaginghe te diſponeren naer behooren.

XXX. *Item*, ende ſoo vele raeckt het recht van de exemptie van de poorters uyt der voorſchreven Stadt metter woon vertreckende, ende den ghenen uyt andere plaetſen, erfachtich ofte ſucceſſie uyt der voorſchreven Stadt halende, daer af de Stadt van Vliſſinghen verſoeckt te ghenieten den twaelfſten penninck van alle den goeden hem competerende, wy verſtaen van weghen ſyne Majeſteyt,

dat de Steden van Walcheren onderlinge, deſen aengaende, ſullen verdraghen ende een voet nemen.

XXXI. Item, accorderen oock, dat de voorſz. van Vliſſingen ſullen genieten 't recht van Craengeldt van alle wynen binnen de voorſeyde Stadt arriverende, ende aldaer opgheſlagen, als van oudts tot Middelburch betaelt is. Behoudens dat de koopluyden met heure wynen ende koopmanſchappen niet verbonden en ſullen weſen, maer vryelycken moghen gaen ende opſlaen, daer 't hunlieder beliefi.

XXXII. Item, aenghemercke dat men van 't vervoeren van de graenen jegenwoordelyck betaelt recht van Licente, ſoo willen wy ter ghelegender tydt de ſelve van Vliſſingen daer inne vryheydt verleenen, als die van Hollandt ghehadt hebben, ende daer van vry zyn.

XXXIII. Item accorderen voorts meer, die van Vliſſingen te mogen maecken ende ſtellen zontkeeten, daer die commodieuſelyck dienen ghemaeckt te weſen, tot voorderinghe van den Haringk ende viſchvaert noodtlyck weſende, behoudens dat de fortificatie der voorſz. Stadt daer by niet ghekrenckt en werdt, of de Stadt niet en come in perijckel of ghevaer van brandt.

XXXIV. Item, achtervolgende de oude Statuten ende Voorboden der Stadt van Vliſſinghen, ſoo ſullen alle viſſchers komende uytter Zee met verſchen viſch, heuren vanck niet moghen verkoopen op den ſtroom ofte andere ſtrangen binnen de limiten der ſelver, tot begrepen tuſſchen Weſtcappels houck ende Vliſſinghſe haven, nemeer de ſelve brengen ten afflaghe binnen der voorſz. Stadt, ende aldaer betalen 't recht van de Schrijfambachte van den verſchen viſch, ſyne Majeſteyt competerende, op alſulcke peynen ende boeten als van oudts gheſtatueert zyn, oft alnoch gheordonneert ſouden mogen worden; ende dat zy, den ghenen contrarie ghedaen hebbende, ſullen moghen aenhalen ende arreſteren voor de ſelve penninghen ende boeten; middſgaders voor 't recht van den voorſz. Schrijfambachte.

XXXV. Item, alſoo die van Vliſſingen ons oock verthoont hebben, dat naer de algemeyne ende natuerlycke rechten, de navigatie ende ladinge by der Zee eenen yeghelycken ende tot allen Steden ende plaetſen vryelyck behoort toegelaten te werden, ende dat des niet jeghenſtaende die van Middelburch ende eenighe andere, in voorledene tyden hen vervoordert hebben, de ſelve Zeevaert ende ladinghe over Zee te willen beletten, hebben deſen aenghemercki, expreſſelyck gheaccordeert, dat van nu voortaen die van Vliſſinghen, heure ſchippers ende Zeevarende perſoonen, de ſelve ladinghe over Zee ſullen mogen doen ende genieten, ſoo wel tot Middelburch, Antwerpen, als in andere Steden ende plaetſen van den Lande van herwaerts over ter Zee, ofte op de revieren gelegen, midts dat andere van de ſelve plaetſen oock gedoocht ende toegelaten worden gelycke ladinge in de haven ende Stede van Vliſſingen.

XXXVI.

XXXVI. *Item, ſullen deſgelijcx de voorſeyde van Vliſſingen, vryelijck ende ſonder contradictie mogen laden op't vlacke ende reede van Arnemuyden, beneffens den ſchippers van Middelburch ende Arnemuyden voorſeyt, ende ſullen allen ſchippers komende uytter Zee geladen ende ancker uytwerpende tuſſchen de limiten boven genoemt, van Weſtcappels houck ende Welſinge haven, laſt breeckende ende Thol ſchuldich weſende, gehouden ſyne Majeſteyt Thol te betalen binnen de voorſz. Stadt Vliſſingen, in handen van den Tollenaer ofte Commis aldaer.*

XXXVII. *Alle welcke poincten ende ſaecken voören verklaert, wy willen ende begheeren dat de bovengenoemde van Vliſſingen, voor heur ende heurlieder nakomers, Poorteren ende ingeſetenen der voorſz. Stadt, ſo in't generael als particulier, ſullen genieten ende gebruycken naer heure forme ende teneur, ende in aller voegen ende manieren, gelijck als wy henlieden die vergunt ende geoctroyeert hebben; verſoeckende dieromme, ende der niet te min van wegben der Majeſteyt, ontbieden ende bevelen den luyden van den Rade ende Reeckenkamer over Hollandt, Zeelandt ende Weſt-Vrieſlandt, ende andere ſyne Majeſteyts Rechteren, Juſticieren ende Officieren, die't aengaen ſal, dat ſy de bovengenoemde Supplianten, Poorteren ende ingeſetenen van Vliſſingen, ſoo in't generael, als oock eenen yegelijcken van dien in't particulier, van deſe onſe gratie, accoorde ende Octroy, naer inhout deſſelfs, doen laten ende gedoogen, ruſtelijck, vredelijck, ende volkomenlijck houden, genieten ende gebruycken, caſſerende allen biljetten ende wederſeggen ter contrarien, want ons alſoo beliefft. Dit t'oirkonde hebben wy deſe met onſe name onderteyckent, ende ons Secreet-Zeghel daer onder aen doen hangben, in rooden weſſche. Ghegheven ende aldus ghedaen tot Middelburch, op den tweeden dach van Meerte, in den jare onſs Heeren, duyſent vijf honderd vier en ſeventich. Ende was onderteeckent in Italiaenſche groote letteren*, Guill. de Naſſau.

Daer op quamen die van Vliſſinghen, neffens andere groote Steden, op de dachvaerden van de Staten van Zeelandt; ſtelden op een Crane, ende vielen aen het ghebruyck van de rechten ende vryheden, haer vergunt; niet teghenſtaende het kermen van die van Middelburch, ghedurich voorhoudende, dat ſy in haer recht, aengaende de Stapel van de Weſterſche wijnen, Crane, Gauge, ende ander, grootelijck ghequetſt waren.

Hier en tuſſchen, dinghden die ten achteren waren aen het ſterf huys van den ghedachten Heer, Maximiliaen van Burgundien, Heere van Beveren ende Vliſſinghen, ghedurichlijck te hove, dat men een nieuwe verkoopinghe van de Stadt ende Heerlijckheyt van Oudt ende Nieuw Vliſſinghen aenſtellen ſoude, zijnde de ſaecken van den Koninck van Spangien t'haus gheheelijck in Zeelandt verloopen.

Immers is den 18 Octob. in het jaer 1580, door Joost van der Belle, ghe-swooren exploictier van den Hove Provinciael, van nieuws opgheveyt de Stede ende Heerlijckheyt van Oudt en Nieu Vlissingen, ende geroepen, wie dat naer de selve bieden, ende ten prijse setten wilde. Ende daer naer de was-sen keerse ontsteecken zijnde, naer instellinghe ende eenige verhooginge, is by de selve barnende wasse kaersse, laetste verhooger ende kooper verbleven *Jacob Bouwensz.* Burgermeester, uyt den name ende van wegen de Regeerders ende Magistraten der selver Stede, als daer vooren geboden hebbende de som-me van seven en negentich duysent guldens, van veertich grooten 't stuck; wordende haer voorts beteyckent eenen dach van rechte, omme te komen procederen in den Hage tot interpositie van den decrete van den Rade.

Doch in het jaer 1581, den koop by die van Vlissingen gedaen, omgeloo-pen werdende, wierde by den Hove van Hollandt het decreet gheraeckt tot nieuwe verkoopinge van de Heerlijckheyt van Vlissinghen, en de Ambacht-heerlijckheyt van Oudt Vlissinghen, met den aenkleven van oudts, ende alle de eyghen allodiale goederen onder de jurisdictie, als sijne Majesteyt, by vermaestinghe kooper gheworden wesende, tzedert den jare 1567. daer toe ghedaen hadde, ende onder andere uyt sijne Majesteyts Heerlijckheyt van Wester-Zouburch, sulcx ende soo verre als 't selve ten aensiene van eenen ye-ghelijck met steene pilaren afghebaekent was; oock met alsulcken recht van ampliatie van jurisdictie, als sijne Princelijcke Excellentie, van weghen de selve sijne Majesteyt, staende de voorgaende binnelandtsche oorloghen, oock daer toe gedaen, ende tot de selfde Heerlijckheyt ghevoecht hadde; welver-staende nochtans, dat de Regeerders der Stadt Middelburch (ten desen op-posanten) in haer geheel souden blijven, omme alsulcke ampliatie van juris-dictie, soo wel by sijne Majesteyt, als by sijne Princelijcke Excellentie ghe-daen, die sy sustineerden tot nadeel van hare gherechticheden ghedaen te we-sen, by weghen van rechten te moghen laten casseren, indien 't soo wierde bevonden te behooren; daer van den selven Regeerders actie ghereserveert wierde. Belanghende voorders de oppositie van de Staten van Walcheren, ter oorsaecke dat de voorschreven Stede van Vlissinghen grooter gemaeckt ende ghe-ampliceert was met eenighe bolwercken ende munitien jeghens der Zee, waer van die reparatie ende onderhoudinghe by den selven Staten ghe-sustineert wierde te staen tot laste van den Heer, ofte Stede van Vlissinghen, als dienende tot der Stede beschuttinge, wierde den voornoemden Staten hare Actie ghereserveert, omme die by rechte te moghen instellen teghens den aenstaenden kooper.

De

De Regeerders van Andtwerpen, ghelijck dat verhaelt de deftichſte ende ghetrouſte ſchrijver van de Nederlandtſche gheſchiedeniſſen, P. C. Hooft, hadden 'tooch ſeer op deſe goederen; doch lieten er nae te dinghen, ſoo t'ſcheen, om datmenſe beſt den Prince van Orangje gunde, op dat hem des te meer aen Zeelandts behoedenis ghelegen waer. Op den ſeven en twintichſten van Soomer-maendt dan, deed' ſijn Doorluchticheyt, Vliſſinge mijnen, tot vijf en twintich duyſent, een hondert gulden. Dan, midts de Heer van Framondt, twintich duyſent gulden op Vliſſinghe ghehoocht hadt, overquam de Prins met hem, van zijne ſchuldt, voor vier en twintich duyſent gulden, te betalen in twee jaren.

Prins Willem van Orangjen, ende Grave van Naſſau, nu oock Heer ende eyghenaer van Vliſſinghen gheworden zijnde, ende aenſiende de benautheyt des tijdts, ende de Stede wel gheneghen weſende, heeft met ſijne brieven, ghegeven tot Brugghe in het jaer 1582, aen de Stadt ghegunt den Hafinck-thol, ende 'trecht van crue, omme het ghelt daer van komende, tot Stadts wercken te gebruycken; midts datſe gheen merckelijcke wercken ſouden moghen beſluyten ofte aenvanghen, dan by voorwete ende ordre van ſijn Excellentie. Neffens dien heeft hy ghegunt dat den Hoof-thol, zijnde een heerlijcke partye van den Domeynen, voortaen niet verpacht ofte gheheven ſoude werden; als oock verminderinghe van ſijn recht over de maelderye, hem van de molſter toekomende 't ſeſthiende vat; gheduerende de inlandtſche oorlogen, ende andere voordeelen. Bedinghende nochtans, onder andere, dat voortaen op der Stede ſaecken niet vergadert ofte beraedtſlaecht ſoude moghen werden, ten zy den Baillius daer toe goedts tijdts ghewaerſchout ende ghetroepen ware; dat oock egheen reſolutie ofte beſluyt effect ſorteeren ofte ghexecuteert ſoude werden, waer teghen den Baillius, voor d'intereſt van den Heere, ofte om 'tghemeene welvaren van de burgheren ende ingeſetenen, gheproteſteert ſoude hebben. Hy dede oock alhier bouwen een ſierlijck ende aenſienlijck huys, *Des Princen huys* ghenoemt, waer van de eerſte ſteen gheleydt wierde den 24 Meert, des jaers 1582. Deſe eerſte Heer van Vliſſinghen, uyt den huyſe van Naſſauw, ſneuvelde te Delft, in den jare 1584, door eens roeckeloſen verraders ſchelmſtuck, ende wierde aldaer begraven.

Naer ſijns Heers Vaders doodt is Prins Mauris gheworden Marquijs van ter Vere en Vliſſingen, uyt krachte van ſeeckere houwelijcxſe voorwaerde, ghemaeckt tuſſchen ſijn Heer Vader, Prins Willem, ende Vrouwe Anne, Hertoginne van Saxen, ſijne Vrouwe Moeder, in de Stadt ter Gauwe, in 't

r 1561, waer mede den ſoone, die van dien huwelijcke ſoude voort-
men, toegheſeyt ende belooft was den titel ende ſtaet van Marckgraef,
et leveringhe van Heerlijckheden, landen, ende luyden, jaerlijcxe
ten, ende inkomen.

Als in 't jaer 1585, Vliſſinghen, neffens den Briel, ende het caſteel van
mmekens, voor de ghemeyne ſaecken verpandt was aen de Koninginne
n Engelandt, ghelijck ſulcx in de laetſte Nederlandtſche Hiſtorien breeder
et te leſen, wierde voor dien van Vliſſinghen by den Staten van Zeelandt
emaeckt een Acte van indemniteyt, belanghende het innemen van de
ngelſche Guarniſoenen. Onder andere, dat, om de ſoldaten in goede ordre
houden, die alle maenden wel ende behoorlijck betaelt ſouden werden;
rbindende daer voor, ende in handen van den Majeſtraet ſtellende alle des
raeflijckheyts Domeynen ende inkomen binnen der Stede; ende ſoo verre
: ſelve middelen tot de betalinghe der ſoldaten niet beſtandt waren, dat ſy
le ſchepen ende goederen van den Steden ende ingheſeetenen van Zeelandt
ier voor vryelijck ſouden moghen aentaſten. Ja oock, indien de Stadt in't
emeyn, ofte de burgheren in het byſonder, door ghebreck van betalinghe
ſte anderſints, gheplondert ofte beſchadicht wierden, dat het ſelve ghere-
ourſſeert ſoude worden tot koſte van den ghemeenen lande. Werdt oock,
m waer te nemen de eere van den lande, gheconſenteert den Majeſtraet va
liſſinghen te moghen tracteren, ontfanghen, defroyeren alle Heeren van
enſien, ofte andere Ambaſſadeurs, komende daer van hare Majeſteyts van
ngelandt weghe, op des ghemeynen landts koſten.

Op deſe ende de volghende jaren wierde de Stadt ſeer verbetert; ende in
en jare 1586, den eerſten ſteen gheleyt van de nieuwe poorte van Altena;
ſoock in den jare 1594, van het nieuwe Stadthuys, een ſeer heerlijck
erck.

Jae oock, heeft voorts in neeringhen, rijckdom, ende ſchoone gebouwen
er toeghenomen, de inwoonders van dien, op haren buydel, uytreedende
hepen, die den vyandt alleſints, voornementlijck in ſijn verre ende omtrent
rafil, Portugael, ende andere daer omtrent gheleghen ſtroomen, grooten
breuck ghedaen hebben. Waer toe de Heeren Staten Generael, ende den
rince van Orangjen als Admirael van de Zee, niet alleen haer conſent ghe-
agen, maer oock in den jare 1604, den 16 Martij ſoodanighe inſtructie
oor de Reeders ende Capiteynen gemaeckt hebben, door welcke alle ſoo-
ryen en pyraticke excurſien gheweert, ende het meeſte voordeel van den
nde ende Reeders in achtinghe ghenomen werden. In de welcke, onder

andere,

andere, geſeght wort, dat geen Reeders ofte Capiteynen ſouden mogen uyt-reeden ſchepen ten oorloghe, ten ſy verkregen hebbende brieven van Marque van de Staten Generael, ende daer naer commiſſie van den Admirael Generael, ende dien volghende den behoorlijcken eedt in de Collegien van de Admiraliteyt gedaen hebbende. Dat ſy ſouden mogen aentaſten alle ſchepen ende goederen, aenkomende de onderſaten van den Koninck van Spangjen, in welcke ſijne landen, ofte rijcken geſeten, ofte toebehoorende zijn. Dat ſy in de voornoemde landen vermogen ſouden alle invallen te doen, ende over al ſoodanighe acten van hoſtiliteyt te toonen, als by rechten van oorloghe eenichſins toegelaten is. Dat hier voor ſuffiſante cautie geſtelt, ende anders doende, als pyraten ende Zeerovers geſtraft ſouden werden. Dat van de penninghen, procederende uyt de prijs ghemaeckte, ende voor ſulex in de Collegien van de Admiraliteyten gheoordeelde goederen, afghetrocken ſouden werden, voor de gherechticheyt van den lande, ofte ghemeene ſaecke, drie thiende deelen, twee tot profijte van den lande, ende een tot profijte van den Admirael Generael.

Hier uyt is gheſchiet, dat, voornamentlijck tot Vliſſinghen, vele haer tot deſen vryen, den landen dienſtich, ende tot af breuck van den vyandt, grootelijcx ſtreckende neeringhe, begheven, ende groote middelen verkreghen, ende haer meer ende meer hier toe ghewendt hebben.

Overſulex heeft in den jare 1609, den Hooghghebooren Vorſt Maurits, naer dat hy de fortificatien van deſe Stadt beſichticht, ende andere noodighe verordent hadde, goet ghevonden de Stadt te vergrooten; ſoo dat met der tijdt inghenomen wierdt een groot ſtuck landts Ooſtwaerts, ende uyt-ghegraven een groote haven ofte herberghe, waer in ettelijcke hondert groote ſchepen konnen legghen, ende s'winters van ſtorm ende ijsganck bevrijdt worden.

Inden jare 1614, wierdt gheopent de mondt, ofte het inkomen van de nieuwe havene, in het nieuwe werck der Stede; om de ſchepen daer in, buyten ghevaer te houden.

Op den jare 1616, den 14 Junij, is de Majeſtraet van Vliſſingen, ende de ghemeene burgherije ontſlaghen van den eedt, die ſy aen ſijn Majeſteyt van Groot Britannien ghedaen hadden. Ende is alſoo de Engelſche beſettinghe vertrocken, welcke zedert den jare 1585, in de Stadt gheleghen hadde.

Als in den jare 1625, den doorluchtichſten Prins van Orangjen Maurits deſe weereldt verlaten hadde, is ſijn Heer broeder Fredrick Hentick, Prins van Orangjen, Heer van Vliſſinghen gheworden.

Vliſſin-

Vliſſinghen is t'hans een van de ſterckſte Steden, ende heeft een van de alderbequaemſte ende ghereedſte havenen van Zeelandt, op de uyterſte boordt van het landt, ende ghelijck als in de mondt van de Zee ghèleghen; ende mach overſulcx met groote reden proncken op het oordeel van die groote Keyſer, Carel de vijfde, die haer noemde *de Koningynne ende Sleutel van Nederlandt*; ende belaſte, onder andere ghehey meniſſen, den ſtaet van de landen van herwaerts overe aengaende, ſijnen ſoone Philippus, dat hy inſonderheyt daer voor ſorghe ſoude draghen. Voor de haven ſteeckt uyt een lanck ende machtich ſwaer hooft, ende oock ſeer koſtelijck om het ſelve teghens den aenſtoot van de holle Zee ſtaende te houden. Ende op dat de bequaemheyt van de haven van Vliſſinghen den inghеſetenen niet tot naerdeel ſoude ſtrecken, is daer al van ouder tijden ghekeurt geweeſt; Dat niemandt binnen de haven gheladen ſoude houde legghen eenigh gheſchut, noch kamers, ofte handtroers, noch buſpoeder, ſoo langhe hy binnen der haven ſich onthielde, op de boete van x ℔ grooten, aen den Heere. Dat oock gheenderhande ſchepen, met meer vreemde dan andere, legghende op de haven ende aen de hoofden ghemeert, en ſouden eenigh ancker moghen brenghen, ten waer by noode, ende oock by conſente van den Havenmeeſter, op de boete van x ℔ groote. Ende is tegenwoordich, teghen alle vyandtlijcke aenval, aen beyde zijden met rondeelen, ende krijghswercken ende gheſchut, genoechſaem voorſien. Ghelijck oock de Stadt rondſomme verſeeckert is met wijde ende diepe grachten, hooghe wallen, bortſweeringen, bolwercken, torens, ende alle andere noodige ſterckte. Van binnen is deſe Stadt wel ende dicht bebout. Onder de publijcken gheſtichten, om nu van de Hooftkercke, des Princen huys, ende andere dierghelijcke huyſen niet te ſpreecken, munt uyt het Stadthuys, gemaeckt op het ſatſoen van dat van Antwerpen, hebbende voor ſich een ſchoon ende aenſienlijck marckveldt. Eertijdts plachten hier te ſtaen twee treffelijcke Clooſters, het een van de Carmeliten, het ander van de Preeckheeren, gheſtaen hebbende op den grondt, daer het nieuwe Stadthuys nu gheſticht is, neffens eenighe andere mindere gheeſtelijcke gheſtichten. De burgheren plachten haer met viſſchen, voornementlijck van den haringk, ende dien te verhandelen, eertijdts inſonderheydt beſich te houden; doch deſe neeringhe is hen ontgaen in het begin van de Nederlandtſche beroerten, ten tijden van de belegheringhe van Middelburch, als wanneer die van Vliſſinghen, niet alleen de ſarcken van hare kercke, maer oock hare buyſſen ende boodts by den Prins van Orangjen ghewillichlijck hebben laten ghebruycken, om hier ende

daer,

daer, tot ſtuttinghe van de Spaenſche vloten, gheſoncken te worden. Daer naer heeft den oorloch onder haer verweckt den luſt tot de vrye neeringhe, die andere de *Caepvaert* noemen, ende heeft daer in het gheluck haer ſonderlingh ghedient. Doch het opkomen van de Weſt-Indiſche Compagnie heeft dit oock al vry vermindert, zijnde die op het ſelfde vaerwater ghekomen. Niet te min werdt van hier noch by den burgheren op Vranckrijck, Engelandt, Spangien, ende andere gheweſten, ſterck ghevaren, ende allerhande koopmanſchap ghedreven; ende Vlaenderen inſonderheydt van alle vreemde ende inlandtſche waeren voorſien. Onlanex heeftmen oock hier de Groenlandtſche vaert, ende het maecken van traen beginnen by der handt te nemen. Soo dat Vliſſingen noch onder de neeringhrijckſte Steden van Zeelandt met goede reden mach gheſtelt werden. t'Hans, als wy dit ſchreven, waren tot Vliſſingen,

Baillin, de Heer

Mr. Bonifacius Cauw.

Burgermeeſteren, de Heeren,

Iman Imanſz.
Jaſpar de Maecht.

Schepenen, de Heeren,

Ian Cardon, *oudt Burgermeeſter.*
Ian Pieterſz. Seylmaecker.
Joris Baqueman.
Guiljaem Lucas.
Aernout Lonke.
Jonckhr. Iohan Pieterſz. van Cats.
Niclaes Corneliſz. Broucker.
Iohan Ghijſeling.
David Taets.

Penſionaris, de Heer,

Mr. Michiel van Goch.

Secretaris, de Heer,

Mr. Adriaen Altena.

Raden, de Heeren,

Mr. Iacob Schot, *oudt Burgher-meeſter.*
Niclaes Ianſz. Honich, *oudt Burgher-meeſter.*
Mr. Adriaen Altena, *Secretaris.*
Iacob Kien.
Ioos de Moor.
Mr. Anthonie Coopal.
Boudewijn Melſe Schot.
Cornelis Lamſens.
Adriaen van Hecke.
Iacob Schoor.
Adriaen Vincentſe.
Iohan Heſpel.
Iacob van Pantegem.

Weesmeesters, de Heeren,

Jaspar de Maecht, *Burgermeester.*
Ian Cardon, *oudt Burgermeester.*

Thresoriers, de Heeren,

Ian Pietersz. Seylmaecker.
Iohan Hespel.
Iacob Schoor.
Adriaen Vincentsz.

Commissarissen van't Landtrecht, de Heeren,

Ionckhr. Iohan Pietersz. van Cats.
Mr. Anthony Coopal.
Ian Baggaert.

Schoudt van het Landtrecht.

Tousain le Sage.

Schepenen van binnen,

Ian Snoeck.
Iacob Maenhout.
Mr. Martijn de Maecht.
Evert Ghijseling.
Quirijn Willems.

Schepenen van buyten.

Wouter Iaspersz. } *van Conde-*
Michiel Gillisz. } *kercke.*
Iacob Block, *van Biggenkercke.*
Cornelis Pietersz. Zacharias, *van Soutelande.*
Adriaen Pietersz. Hardeson, *van Ooster-Zoubureh.*
Ian Symonsz. Laureynsz. *van Rutthem*.
Evert Willemsz. *Greffier.*

Colonellen van de Burgerlijcke Wacht, de Heeren,

Iman Imansz. *Burgermeester.*
Jaspar de Maecht, *Burgermeester.*

Luytenant Cornellen.

Iacob Maenhout.
Ian Snoeck.

Capiteynen.

Pieter Geleynsz. Decker.
Abraham van Pere.
Iohannes Kyen.
Ian Ruysentveldt.
Pieter Ooms.
Ian van Laere.
Barent Sterck.
Ioris Maerschalck.
Ian Hol.
Huybrecht Been.
Lowijs vander Strate.
Ian van den Busschc.

Secretaris.

Quirijn Willems.

Havenmeester.

Pieter Iansz. Boer.

Capi-

Capiteynen, van Vlissingen met oorlochschepen varende.

d'Heer Ian Evertsz. *Vice-Admiraal.*

Buytens Duyns.

Ioos van Trappen, *gheseght* Banckert, *Commandeur.*
Frans Ianſz.
Cornelis Evertſz.
Frans Mangelaer.
Adriaen Swart.
Adriaen Ianſz. Gloeyende hoven.
Iacob Verhelle.
Cornelis Regemorte.
Claes Ianſz.
Adriaen Banckert.

Binnen s' Landts.

Cornelis Loncke.
Philips Iooſten.
Ian Hollaer.
Laurens den Ram.
Claes Gaeuw.
Iacob Hollaer.
Pieter Gornichum.
Govert de Moor.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN VLISSINGEN.

't Wapen van der Vere.

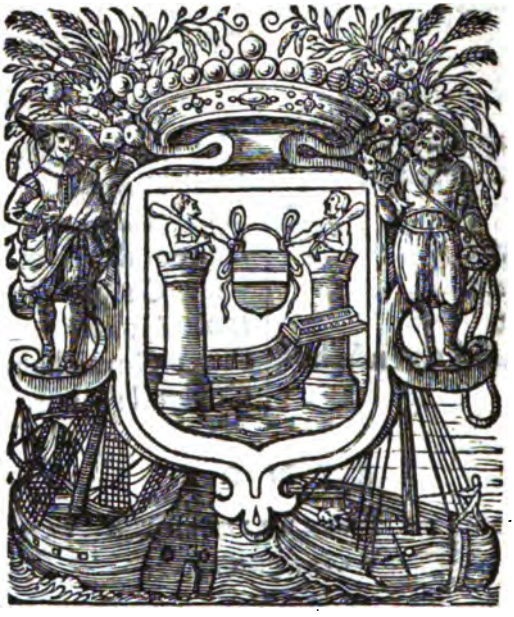

BESCHRIIVINGHE van der VERE.

VERE, een bemuerde Stadt van het Eylandt van Walcheren, is Noordt-ooſtwaerts, op den zeekandt, een uyre van Middelburch, twee van Vliſſinghen, afgheleghen. Deſen naem is haer aenghebleven, om datmen van alle oude tijden af, van hier bequamelijck naer Noordt-Bevelandt, ende voor al *Campen*, een berucht Dorp, eertijdts daer in gheleghen, nu vergaen, placht over te ſchepen, waer van oock deſe Stadt veel tijdts *Campvere*, dat ſoo veel te ſegghen is, als een overvaert naer Campen, ghenoemt werdt.

Uyt deſe gheleghentheyt ſijn lichtelijck af te meten des Stadts eerſte ende gheringhe beginſelen; als ghenoechſaem blijckende, dat deſe grondt allereerſt

eerſt van eenighe arme veerlieden, ende viſſcherkens, tot gherief van den over ende wedervarenden man, beſlaghen ende bewoont is gheworden, eerſt een hieken, daer na een ſchoon Dorp, met der tijdt met Stadts rechten begifticht, voorts een begraven Stadt gheworden, ende ten laetſten tot de eere ende naem van een Marquiſaet verheven.

Deſe ſtreeck met de aengheleghen zandighe ſchorren, behoorden eerſt onder de Graven van Zeelandt, tot ontrent den jare 1280; als wanneer Graef Floris, de vijfde van die naem, die verkocht heeft aen eenen Heer Wolfaerdt van Borſſelen, ende Sybille ſijn wijf. Deſe dan vielen aen het bedijcken ende bepolderen, ende tot den bouw bequaem maecken van dit landt, het welck *Zandijck*, ofte, *het Ambacht van Zandijck*, ghenoemt wierde, aenlocken van boulieden, planten van luſtighe boomgaerden, ſtichten van een Clooſter voor den Broederen van den Duytſchen huyſe, ende een Veſte, ofte ſterck huys, *Zandenburch* gheſeghr, tot haer eyghen woonſtee ende verſeeckeringhe. Nemaer, dus beſich zijnde met het groot maecken van deſe hare heerlijckheyt, quamen in bedencken, dat hare naerkomelinghen ende maghen met der tijdt van het gebruyck ende beſit daer van mochten verſteecken werden, alſoo ſy die maer ontfanghen hadden tot een quaet leen, by ghebreeck van manshoofden te verſterven op den Grave. Over ſulcx ſochten ſy die tot een goet ende onverſterffelijck leen van den Grave te verkrijghen; het welck, volghens ghebruyck van die tijden, niet konde verkreghen worden, ten ware den leenman ſijn quaedt leen wederom overgaf, ende gheheel ſchonck aen den Grave, ofte aen de Gravinne; die dan het ſelve wederom terſtondt den leenman overgaven tot een goedt ende onverſterflijck leen, indien ſy ſulcx goedt vonden. Dus dan ginck het t'hans oock met de Heerlijckheyt van der Vere ende Zandijck, naer uytwijſen van de volgende brieven, in de welcke hoe wel den naem van der Vere niet te vinden is, ſoo is nochtans daer in de plaetſe, daer nu deſe Stadt ghelegen is, ghenoechſaem beteyckent.

Ick Wolfart van Borſele, ende ick Sibilie ſyn Wijf, grueten alle die ghene, die deſe leeteren ſullen ſien ende hooren leſen, ende maecken hen kondt, dat wy wel verpenſet, ende by onſen vryen wille, ende met gheſamender handt up hebben ghegeven in rechten eyghendomme onſen Vrouwen ver Beatricen, der Graffnede van Hollandt, al die erfneſſe, ghediket ende ongediket, die daer nu es, of emmermeer anwerpen mach buyten dien onden ſteene dat loopt door Sandijck Polre, ende tuſſchen Dune Havede ende die Lemmele, welke erfneſſe wy kochten jegens onſen Heere,

myn Heere Florence, dien Grave van Hollandt, ende en tot tachtich Ghemeten Landts, ligghende in den Polre van Sandick, daer die bruderen van den Duytſchen huys in woonen, ende daer toe die veſte ende die wooninge, die wy hebben in't Ambocht van Sandyck, ende die boomgaerde, ende alle die erfneſſe die wy hebben liggende binnen dien uytterſten oevre van der uytterſte gracht, ende daer toe die watermolen, ende dat meulenwater, ende havene, havengeldt ende havendyck, ende alle die Hofſteden, ende die erve, die wy hebben binnen vyftich roeden alomme die havene van dien dycke in waert. In oirconde deſer giften, ſoo hangen wy aen deſe tegenwoordige lettere onſe Zegele. Ende ick Beatrice, Grafnede van Hollandt, by dien wille, ende by dien openbare conſente myns lieven Heere, myns mans, Grave Florens van Hollandt, hebbe dit voornoemde goudt ontfangen in rechten egendomme, ende omme die lieve ende die jonſte, die wy hebben tot deſe voorſz. Wolfarde, by dien wille myns lieves Heeren myns mans die Grave van Hollandt voorgenoemt, ſoo gheve ick deſen ſelven Wolfarde ende ſyns erfgenamen, in rechten erf-leene van my te houdene, ende van mynen afkomene kommende van den Graeflickheden van Hollandt, al dat voornoemde goudt, indere manieren, dat dit ſelve goudt algader ſal komen na ſyne doodt up ſynen outſten zoone; hadde by geene zoone, op ſyne outſte dochter; alſo doch, dat die Zoone of die dochter die dat voornoemde leen houdt, dien anderen bruderen ende die andere ſuſteren, tuſſchen Gode ende hem ſelven, na ſyns ſelfs danckene, ſal verſien in haer nooden; ne hadde hy oock no zoone noch dochter, ſoo ſoude dit voornoemde goudt kommen algader up dien outſten, ende up dien naeſten van dien vader of manhovet, oft wijvehovet. Ende aldus alſo voorſz. es van Wolfarde ende van ſynen kinderen ewelicke, ſyne erfnamen emmermeer voortgaende van erfnamen tot erfnaamen, ſolen van ons ende van onſen afkomen, komende vander Graeflickheden van Hollandt, ontfangen ende houden dit voornoemde leen, ende beſitten met ruſten ende met vreden. Ende ick wille dat voghet blijve altoos die outſte, ende die naeſte van dien vader, eſt man of wijf, wanneer dat kindt onbejaert es daer dat goudt op komen es; maer by dien dat dit voornoemde leen erfneſſe was, ſoo gedooge ick ende wille, dat die Jonckvrouwe Sibille, des voorſeggedes Wolfards wijf, haer perſoon alleene die helft van deſe leene behoude te haren lyve, ende voghet zy van den anderen helft, iſt dat Wolfart ſterve eer zy, ende onbejaerde kinde laet, tote dien kindts dagen dat dat goudt upkomen es. Ende om dat ick wille dat dieſe gifte alſoo voorſz. es van nu ende van mynen afkomene, komende van dier Graeffelickheyt van Hollandt, eenwelick blijve ende gheſtade Wolfarde ende ſynen erfnaamen, ſoo hebbe ick deſe letteren bezegelt met mynen zegele. Ende ick Florens, Grave van Hollandt, kenne alle dieſe dingen, alſoo hier voorſz. is, ende zijn gedaen by mynen vullen conſente ende met mynen wille, ende voor mynen getrouwen mann; ende dat wil ick dat die voorſz.

Wol-

Wolfarde ende ſynen erfnamen, van my ende van mynen erfgenamen eeuwelick vaſt worde gehouden ende geſtade; ende hieromme hebbe ick deſe letteren bezegelt met mynen zegele. Alle deſe dingen waren gedaen, ende deſe letteren was gegeven alſmen ſchrijvet ons Heeren jaer, duyſent twee hondert ende twee en tachtich, in die maendt van Novembre, up dien andagh Sente Martius. Ende waren ende zyn d'originele bezegelt met vier oude zegelen in dobbelen ſteerte.

Deſe Wolfaerdt van Borſſele, Heere van der Vere, de eerſte van die naem, (dus noemen wy hem, om dat hy de eerſte bekende Heere is) ſchandelijck misbruyckende de jonckheyt van Grave Ian, ſoon van Floris de vijfde, onderdruckende de vryheydt ende priviligien, voornementlijck van die van Hollandt, is ten laetſten van die van Delft by den kop ghevat, ende van een hooch ſteenen huys aldaer te neder doodt ghesmeten.

Wolfaerdt de tweede, ſoon, ſoo ick giſſe, van den eerſten, wierdt Heere van der Vere, naer ſijns vaders doodt, van Graef Willem, de derde van die naem, met vele ſchoone vryheden voorſien, waer van niet de minſte in den aenſtaenden brief is te leſen;

WY Willem, Grave van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieſlandt, maken kondt ende kennelick allen luyden, dat wy om meenigen trouwen dienſt, die Heeren Wolfart van Borſſelen, Heere vander Veere, onſen lieven neve, ende ſynen ouders, ons ende onſen ouders, Graven van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere, van Vrieſlandt, dickwilen gedaen hebben, ende Heeren Wolfard voorſz. ende ſyn nakomelingen, ons ende onſen nakomelingen noch doen mogen: Soo hebben wy Heeren Wolfard voernoemt, gegeven, ende geven deſen vryhede met deſen open handveſte, voor ons ende voor al onſen nakomelingen, Heere Wolfarde voorſz. onſen lieven neve, ende allen ſynen nakomelingen tot eeuwelicken dagen; datmen op die Vere ende up die Polre, Heer Wolfard ſelver, noch ſyn wetachtige wijf, noch niemant, noch ſyn nakomelingen, geen ſchulde noch lijftocht te mogen maken, noch geven, of te belijen, noch in geenre manieren ſullen bekommeren, noch en mogen voor niemande noch belaſten, ten zy by den Graeflickheyden, daer hy die vry Heerlickheyt of te leene houdt, dats te verſtane, dat die Heere van den lande voorſz. confirmeren moete mit ſynen grooten zegele met Heeren Wolfard van Borſſelen, Heere van der vere, daer hy die lijftochte ende die ſchulde maeckt, met ſyn brieven bezegelt. Ende ommme dat wy dat vaſte ende geſtade houden willen ende doen houden, voor ons Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieſlant, ende onſe voorders, ende allen onſen nakomelingen, Heeren Wolfard van Borſſelen, Heere van der Vere, onſen lieven neve, ende ſyn voorders, ende alle ſyne nakomelingen;

lingen, duyrende een welijck ende immermeer, ende voort ware ſaecke dat Heere Wolfaert voorſz. hem hier yemant yet boven beleenen ofte bekommeren wilde, met eenigerhande Rechte, waert geeſtelijck oft weereltlijck, daer yemant deſe vryheyt mede beleenen wonde, daer ſullen wy hem Grave ende Heere van den Lande voorſz. in te rechte houden, ende doen houden. Omme dat wy Grave van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieſlandt, alle deſe voornoemde dingen ende vryheden houden willen, ende in goeden trouwen doen houden voor ons ende onſe voorders, ende allen onſen nakomelinghen, Heere Wolfaert van Borſelen, Heere van der Vere, onſen lieven neve, ende ſyne voorders, ende allen ſynen nakomelinghen; ſoo hebben wy deſe vryheydt ende handveſten opene beſeghelt met onſen zeghele uythanghende. Ghegheven in Middelburch, des Donderdaeghs na Sinte Valentijns dagh, dit was ghedaen in't jaer ons Heeren gheboorte, als men ſchreef duyſent drye hondert acht ende dertich.

Wolfaert de tweede, bleef in den jare 1345, in eenen ſtrijdt teghen de Ooſt-Vrieſen; ende liet naer eenen ſoon, oock Wolfaerdt ghenoemt, de de derde dies naems, Heere van der Vere, die heeft ghehadt tot ſijn gheſellinne, Vrouw Margariete, uyt den huyſe van Arnemuyden. Deſe, zijnde Hollandt ende Zeelandt nu vervallen aen den huyſe van Beyeren, verkreech van Graef Willem, de eerſte van dat bloedt, dat de Heerlijckheden van der Vere ende den Polder, onverſterffelijcke leenen weſen ende blijven ſouden.

Tot deſe tijdt was ſulcke menichte van inwoonderen ter Vere aenghegroeyt, verlatende het landtbouwen, ende haer beghevende tot het bouwen van de Zee, datmen ghenootſaeckt was aldaer de Parochie Kercke te ſtichten, in den jare 1348, ende nam de Zeeneeringhe van daghe te daghe meer ende meer toe.

Wolfaerts, des derden, ſoon, ende erfghenaem, ende overſulcx Heere van der Vere, was Henriek, de eerſte, dies naems, leefde ende heerſchte omtrent den jare 1360. Onder hem in't jaer 1368, werdt die Stadt van der Vere met eenen muer omringht, vaſt ghemaeckt, ende de veſt ghedolven van mijns Heeren poorte aen die landtzijde, tot die Sandijckſe poorte, 'twelck men aengheteyckent vindt ghekoſt te hebben twee hondert ponden Vlaems, ende acht ende veertich ſchilden, zijnde die kleyne ſomme van penninghen aen een ſoo groot ende laſtich werck ghehanghen een ghewiſ teycken van die eertijdts onbeſwaerde ende onbekommerde tijden. De voornaemſte oorſaeck van deſe verſterckinghe was, om dat de diepten daer omtrent beterden, ende het Veergat veel wijder gheworden was; door het welcke ghelijck de ſchipvaert van de ingheſetenen toenam, alſoo konden

de

de vyanden lichtelijck yets op Zeelandt verſoecken. Ende is tzedert deſe tijdt der Vere voor een van de beſte Frontierſteden van Zeelandt ghehouden gheweeſt.

Reygerſberghen ſchrijft, dat deſe Henrick, onghetrouwt is ghestorven. Maer in een ghеſchreven ghеſlacht-regiſter van de Heeren van Borſſelen, Heeren van der Vere, opghemaeckt by den in deſen ſeer verſochten Ionckheer van Riedtwijck, ſtaet, dat hy ghehadt heeft twee vrouwen; de eerſte uyt den huyſe van den Heere van Ellewoutsdijck, de welcke hem ghebaert ſoude hebben ſijnen naerſaet, Heer Wolfaert, die vierde deſes naems, Heere van der Vere; de tweede, Vrouw Margariete van Nieurode, dochter van Otto, Ridder, Heer van Nienrode, Velſen, Lier, Zoutveen, Maerſchalck van Goylandt, uyt de welcke ghebooren ſoude zijn Vrouw Catharina van Borſſel, ghetrouwt met Alardt, Heer van Pouques.

Immers is in de Heerlijckheydt van der Vere deſen Henrick ghevolght, Wolffaert de vierden, (volghens Reygerſberghen, ſijn broeder, volghens Rietwijck, ſijn ſoon) die tot ſijn ghetellinne hadde, Hadewich van Borſſele, Vrouwe van der Capelle, dochter van Heer Claes, Heer van Brigdamme, ende Marie van Arnemuyden, dochter van Gillis, Ridder, ende van Margariete van der Capellen. Haer ſoon, ende erfghenaem, onder andere, was,

Henrick van Borſſelen, de tweede dies naems, Heere van der Vere, als ſijn vader in den jare 1409 overleden was, Ridder van den gulden Vlieſe, ende Admirael van der Zee van Lowijs, Koninck van Vranckrijck. Hy hadde te wijve, Janne van Halewijn, Vrouwe van Hemſrode, dochter van Olivier van Halewijn, Heer van Hemſrode. Onder hem heeft de Stadt in allerhande onderwindt van koopmanſchap, ende geſtichten, ſeer toegenomen. In het jaer 1430, heeft hy vele groote ſchepen doen opmaecken, in de welcke hy riſikeerde veel van ſijne penninghen, om daer mede Ooſt ende Weſtwaerts koopmanſchap te drijven, het welck hem niet alleen wel ghelackte, maer heeft oock den inwoonderen van der Vere moedt ghegheven, om dierghelijcken oock te beſtaen.

In den jare 1467, verkreegh hy die onverſterffelijcke leenen van Vliſſinghen, Weſtcappelle, ende Domburch, ende dat hy in deſe ſijne Heerlijckheden mochte bannen Hooghe ende leeghe Vierſchare.

In het jaer 1472, is by hem doen ſtichten een Collegie van Canonicken in de Hooftkercke van onſer Liever Vrouwe ter Vere, ende heeft dat rijckelijck begiftight.

Op den jare 1476, heeft men eenen aenvanck ghemaeckt van den bouw van het Stadthuys ter Vere, zijnde een seer net ende bequaem werck. Ende wierden alsdoe oock de Terasvaerders, ofte Doggers van der Vere, vry ghekeurt van den Harinck-thol, van 't eynde van den Harinck-teelt tot S. Iacobs dach toe.

Ontrent den selven jare wierde de Stadt van der Vere meer ende meer versterckt; ende de Werwijcxe poorte opghebout. Ende dit, door dien Ridsaerdt, Grave van Werwijck, te dier tijdt, het eylandt van Walcheren met ghewelt van wapenen aen te doen, bedacht hadde. In welcken oorlogh den Heere van der Vere hem soo manneliick heeft ghedraghen, niet alleen voor sijn Vaderlandt, nemaer oock voor den Koninck van Engelandt, Eduard den vierden, dat dese daet over hem, ende sijne Stadt van der Vere, met het volghende heerlijcke Privilegie in den jare 1475 bekroont heeft.

EDuard, by der gratien Godes, Koninck van Engelandt, ende Vranckrijck, ende Heere van Yerlandt, allen den ghenen, tot den welcken dese lesteren komen, salnyt; Weet, dat van weghen ons alderliefstes neve, Heer Henricx van Borsselen, Ridder, Grave van Grampre, Heere van der Vere, van Sandenburch, van Heemrode, van Phalais, ende Burgermeesteren, Schepenen, Raedsluyden, ende Ghemeynten van der Stede des voorsz. neve van der Vere, in den Graefschappe van Zeelandt, ons te kennen ghegheven is; dat in de selve Stadt, also wel de kooplieden ende inwoonderen der selver Stede, als oock de kooplieden uyt Rijcx van Engelandt, ende van andere landen, onder ons Domeynen ende beerschappye wesende, ende van andere Koninckrijcken, Landen, ende Domeynen van Kerstenheden, gheen kleenen tijdt te koopslagen plechten; ende ter causen van dien die selve Stede alsoo onderhouden worde, ende van dier tijdt altijdt onderhouden is gheweest, ende die inwoonderen in onsen Rijcke voorsz. ende andere Steden, plaetsen, Domeynen ende landen onder onse macht ende regiment wesende, ons te koopslaghen, daghelijcx te komen ende toeloopen meer dan zy pleghen te hebben, meynen ende gheneghen zijn, eest dat sy onse goedertierentheyt onder sekere maenieren ende forme ons by den selve Grave, onsen neve, Burghermeesteren, Schepenen, Raedt, ende Ghemeynte verklaert, verkrijgen, ende verwerven moghen; Wy daeromme, ende voor nutschip ons Rijcx voorsz. ter causen des Intercours van koopmanschappe alsoo wel by de voorsz. inwoonderen ende ghemeynte in onsen voorsz. Rijcke van Enghelandt, ende andere plaetsen, Landen, ende Heerlijckheden, onder onse macht ende Regiment wesende, als oock by onsen onderseten, ligeen, ende onse erven, in der voorsz. Stadt van der Vere, ende vryheden van dien, te hebben ende te

nferene;

ſpirue; ende oock in verlichenisſen ende recompenſe der groote ende goedertierende dienſten ons van overleir ons beels Rijcx van Engelandt, by den ſelven Grave voor deſen tijdt gedaen, ende die wy hoopen by den ſelven ende ſynen erven in toekomenden tijden ons ende den onſen gedaen te werdene, ende uyt ſekere andere ſaecken, ons daer toe ſonderlinghe porrende, van onſen ſpecialen gratien, ende ſonderlinge authoriteyt, ende uyt onſe ſeeckerder weete, ende eygender beroerten, verleenen midts deſen letteren, voor ons ende alle onſen erven ende nakomelingen, Koningen van Engelandt, den voorſz. Grave onſen neve, Heere van der Vere, ende allen ſyne erven, die voorſz. Stede van der Vere nu beſittende, oft dieſe beſitten ſullen, ende oock Burgermeeſters, Schepenen, ende Raedtſluyden van de ſelve Stede ende vryheden, franchiſen, Gemeynte, tommuyn, ende inwoonderen van dien, die nu zijn, ende die van nu in eenwighen toecomende tijden weſen ſullen, haren erfghenamen ende nakomelinghen aldaer inwoonende, ende eenen yeghelijcker van dien;

Dat ſy, ende eenen yeghelijcken van hun, by hun ſelver, ende hare factoren ende dienaren, met alle hare ſchepen ende koopmanſchappen, dan ten tijden niet verboden, hoedanich ſy zijn, in alle havenen ende placeſen ons voorſz. Rijcx, Demeynen, ende Landen voorſz. onder onſe macht, ende heerſchappye weſende, vry, ruſtelijck ende vreedelijck loop ſullen moghen hebben ende verkeeren, ende mede in ende tot dien ende een yeghelijck van dien brenghen alle hare koopmanſchappen, ende die ontladen, ende op't lande ſtaen, ende die tot haren meeſten profijte verkoopen, ende alle andere koopmanſchappen, uytgheſteken alleene Wolle, ende Wolvellen, ende andere koopmanſchappen, behoorende tot onſen ſtapel van Calis, in den voorſz. onſen Rijcke, placeſen, Heerlijckheden ende alle andere, onder onſe macht ende regiment gheleghen, koopen, verkoopen, voerſen, ende die ſy ſoo koopen, oft te verkrijghen tot allen vremden landen, ende placeſen, tot aller tijdt, nu ende toekomende, overbrenghen, ende laden ſullen moghen; des ſullen zy ende eenen yegelijcken van hunlieden, ons ende onſen erven ende nakomelingen, Koninghen van Enghelandt, voor alle koopmanſchappen die ſy ſoo verkoopen, inkoopen, overbrenghen ende uytvoeren, gheven, ende betalen van elck ponde ſteerlincx, alleene drie penninghen ſteerlinx, ende niet meer, tot eenwigen daghe; ende van alle lakenen, hebbende de langhte van acht en twintich garden, of daer boven, die die van der Vere koopen, laden, ende uyt den voorſz. onſen Rijcke van Enghe ende ſynen toebehooren voeren ſullen, ſy ghehouden zijn te betalen tot onſen behoeff, voor elck alſulck laken twaelf penningen ſteerlincx ende niet meer, tot eenwighen tijden; ende voor ghevryende lakenen, ſullen ſy ons ende den onſen betalen alſoo veele als die Oofterſche natie, ghehecten ghemeynelijck Oofterlinghen, *te betalen plaecht.*

Op den jare 1476, heeft men eenen aenvanck ghemaeckt van den bouw van het Stadthuys ter Vere, zijnde een seer net ende bequaem werck. Ende wierden alsdoe oock de Teraevaerders, ofte Doggers van der Vere, vry ghekeurt van den Harinck-thol, van 't eynde van den Harinck-teelt tot S. Iacobs dach toe.

Ontrent den selven jare wierde de Stadt van der Vere meer ende meer versterckt; ende de Werwijcxe poorte opghebout. Ende dit, door dien Ridsaerdt, Grave van Werwijck, te dier tijdt, het eylandt van Walcheren met ghewelt van wapenen aen te doen, bedacht hadde. In welcken oorlogh den Heere van der Vere hem soo mannelijck heeft ghedraghen, niet alleen voor sijn Vaderlandt, nemaer oock voor den Koninck van Engelandt, Eduard den vierden, dat dese daet over hem, ende sijne Stadt van der Vere, met het volghende heerlijcke Privilegie in den jare 1475 bekroont heeft.

EDuard, by der gratien Godes, Koninck van Engelandt, ende Vranckrijck, ende Heere van Yerlandt, allen den ghenen, tot den welcken dese letteren komen, salruyt; Weet, dat van weghen ons alderliefsten neve, Heer Henricx van Borsselen, Ridder, Grave van Grampre, Heere van der Vere, van Sandenburch, van Heemrode, van Phalais, ende Burgermeesteren, Schepenen, Raedtslieden, ende Ghemeynten van der Stede des voorsz. neve van der Vere, in den Graefschappe van Zeelandt, ons te kennen ghegheven is; dat in de selve Stadt, also wel de kooplieden ende inwoonderen der selver Stede, als oock de kooplieden uyt Rijcx van Engelandt, ende van andere landen, onder ons Domeynen ende beschappye wesende, ende van andere Koninckrijcken, Landen, ende Domeynen van Kerstenheden, gheen kleenen tijdt te koopslagen plechten; ende ter causen van dien die selve Stede alsoo onderhouden worde, ende van dier tijdt altijdt onderhouden is gheweest, ende die inwoonderen in onsen Rijcke voorsz. ende andere Steden, plaetsen, Domeynen ende landen onder onse macht ende regiment wesende, om te koopslaghen, daghelijcx te komen ende toeloopen meer dan zy pleghen te hebben, meynen ende gheneghen zijn, eft dat sy onse goedertierentheyt onder sekere manieren ende forme ons by den selve Grave, onsen neve, Burghermeesteren, Schepenen, Raedt, ende Ghemeynte verklaert, verkrijgen, ende verwerven moghen; Wy daeromme, ende voor nutschap ons Rijcx voorsz. ter causen des Intercours van koopmanschappe alsoo wel by de voorsz. inwoonderen ende ghemeynte in onsen voorsz. Rijcke van Enghelandt, ende andere plaetsen, Landen, ende Heerlijckheden, onder onse macht ende Regiment wesende, als oock by onsen onderzaten, ligeen, ende onse erven, in der voorsz. Stadt van der Vere, ende vryheden van dien, te hebben ende te

useren;

ſtirue; ende oock in verlichenisſen ende recompenſe der groote ende goedertierende dienſten ons van ouderſ. ons beels Rijcx van Engelandt, by den ſelven Grave voor deſen tijdt gedaen, ende die wy hoopen by den ſelven ende ſynen erven in toekomenden tijden ons ende den onſen gedaen te werdene, ende nyt ſekere andere ſaecken, ons daer toe ſonderlinghe perrende, van onſen ſpecialen gratien, ende ſonderlinge authoriteyt, ende uyt onſe ſeeckerder weete, ende eygender beroerten, verleenen midts deſen letteren, voor ons ende alle onſen erven ende nakomelingen, Koningen van Engelandt, den voorſz. Grave onſen neve, Heere van der Vere, ende allen ſyne erven, die voorſz. Stede van der Vere nu beſittende, ofi dieſe beſitten ſullen, ende oock Burgermeeſters, Schepenen, ende Raedſluyden van de ſelve Stede ende vryheden, franchiſen, Gemeynte, tommuyn, ende inwoonderen van dien, die nu zijn, ende die van nu in een wighen toecomende tijden weſen ſullen, haren erfghenamen ende nakomelinghen aldaer inwoonende, ende eenen yeghelijcken van dien;

Dat ſy, ende eenen yeghelijcken van hun, by hun ſelver, ende hare factoren ende dienaren, moet alle hare ſchepen ende koopmanſchappen, dan ten tijden niet verboden, hoedanich ſy zijn, in alle havenen ende plaetſen ons voorſz. Rijcx, Domeynen, ende Landen voorſz. onder onſe macht, ende heerſchappye weſende, vry, ruſtelijck ende vreedlijck loop ſullen moghen hebben ende verkeeren, ende mede in ende tot dien ende een yeghelijck van dien brenghen alle hare koopmanſchappen, ende die ontladen, ende op't lande ſlaen, ende die tot haren meeſten profijte verkoopen, ende alle andere koopmanſchappen, uytgheſteken alleene Wolle, ende wolvachten, ende andere koopmanſchappen, behoorende tot onſen ſtapel van Calis, in den voorſz. onſen Rijcke, plaetſen, Heerlijckheden ende alle andere, onder onſe macht ende regiment gheleghen, koopen, verkoopen, voerſen, ende die ſy ſoo koopen, ofte verkrijghen tot allen vremden landen, ende plaetſen, tot aller tijdt, nu ende toekomende, overbrenghen, ende laden ſullen moghen; des ſullen zy ende eenen yegelijcken van hunlieden, ons ende onſen erven ende nakomelingen, Koninghen van Enghelandt, voor alle koopmanſchappen die ſy ſoo verkoopen, inkoopen, overbrenghen ende uytvoeren, gheven, ende betalen van elck ponde ſteerlincx, alleene drie penninghen ſteerlincx, ende niet meer, tot eenwigen daghe; ende van alle lakenen, hebbende de lenghte van acht en twintich garden, of daer boven, die die van der Vere koopen, laden, ende uyt den voorſz. onſen Rijcke van Enghe ende ſynen toebehooren voeren ſullen, ſy ghehouden zijn te betalen tot onſen behoeft, voor elck alſulck laken twaelf penningen ſteerlincx ende niet meer, tot eenwighen tijden; ende voor ghevreynde lakenen, ſullen ſy ons ende den onſen betalen alſoo veele als die Oofterſche natie, ghehecten ghemeynelijck Oofterlinghen, *te betalen plaecht.*

Wy verleenen oock by deſen jeghenwoordighen, dat die voorſz. van der Vere moghen, ende eenen yeghelijcken van hun mach, tot eenwighen toekomende tijden, in hare ſchepenen, in alle havenen onſes Rijcx ende haren toebehoorende, overbrenghen, ende op't landt ſtaen alle koopmanſchap ten tijde niet verboden, wat perſoone dat die toebehooren, ons niet rebellich of vyandtlijck teghens zijnde, ende andere koopmanſchappen in haren ſchepen laden, ende tot alle andere plaetſen overbrenghen, alſoo wy ende vreedlijck, als ons gheprevilegeerde anderſaten, koopliedē des voorſz. Rijcx van Enghelandt, eenwich, ſonder eenich wederſeggen, uytgheſteecken die gheene, die boven uytgheſteecken zijn. Voorſien daer inne, ende behouden ons ende den onſen, dat die van der Vere altoos maecken autentijcke Certificatie van hare perſoonen, ſchepen, ende koopmanſchappen, onder den zeghel van der voorſz. Stede van der vere, ofte anders, autentijck ende ſuffiſant, op dat wy, ende onſe erven in onſen rechte niet bedroghen en worden, als van andere perſoonen ende koopmanſchappen van dien.

Wy willen oock, ende verleenen, den voorſz. Grave ende ſijn erven, Burghermeeſters, Schepenen, ende Raedſluyden ende de inwoonderen van den ſelver Stede van der Vere, ende den vryheden, ende den franchyſen van der ſelver Stede, die nu zijn, ende ten dien tijden zijn ſullen, ende haren erven, ende nakomelinghen, ende eenen yegelijcken van hunlieden, dat ſy alſulcke penningen voorſz. betalen ſullen ende onſen erven, ende geen meer, midts eenige redenen ofte ſaecke, ende niet anders, noch in andere manieren, dan boven gheſchreven is.

En dat ſy t'eenwighen daghe met ons, onſen erven, ende nakomelinghen, vry ende quijt zijn van alle coſtuymen, laſten, opſettinghen, hulpen, tailgien, toereyckingen, ſchattingen, ende eyſſchinge, de welcke wy voor haren goeden koopmanſchappen, ende perſoonen, tot ons ofte onſen erfgenamen behoef, tot eenighen toekomenden tijden, begeeren ſouden moghen ofte eyſſchen. Voorſien altoos, dat alle, ende byſonder onſe ende onſe erven, anderſaten, cours ende loop hebbende tot den voorſz. Stede vander vere, ende haren vryheden, ende franchijſen, ofte doende in toekomende tijden daer in hare koopmanſchap, ofte anders, voor hare perſoone, ende voor alle hare dinghen, goederen ende koopmanſchappen in der voorſz. Stede van der Vere, en vryheden van dien, tot eenwighen daghe vry ſullen zijn ende quijte teghen den voorſz. onſen neve, den Heere van der Vere, ende ſijn erven, ende naerkomelinghen, oock mede Burgermeerſters, Schepenen, Raedſluyden, ghemeente, ende inwoonderen voorſz. van alle inſettinghen, hulpen, tailgien, toereyckinghen, ſchattinghen ende heeſſchen, die nu by den ſelven ingheſet zijn, of men in toekomenden tijden inſetten ſal, in wat manieren het zy, ende dat ſy den ſelven Heere vander Vere, tot dien tijde weſende, ofte den Regierders, Burghermeeſters, Schepenen, Raedſluyden, Ghemeynte,

ende

ende de ingheſetenen van der Vere voorſchreven niet betalen ende ſullen van de voorſz. onkoſten, nu ingheſet, ofte die men in toekomende tyden inſetten ſal.

Ende dat de ſelve Heere van der Vere, ons neve, make, ofte doe maecken, ons, onſen erven, ende nakomelinghen, ende alle onſen onderſaten, ende ligeen ſuffiſante verleeninghe van allen deſe privilegien, vryheden, franchyſen, ende ontlaſtinghen, alſoo ghebeel ende volkomelyck, als boven ghеſchreven ſtaet, ende deſelve verleeninge ons, ofte onſen erven, te Paeſſchen nu naeſtkomende onder ſijnen groten zeghel, ende ſijn teecken manueel, en ende onder den zeghel van der ſelver Stede van der vere, delibreren ofte doen delibreren.

Ende voorts, uyt onſen meerder gratien, bekennende ende aendenckende de wijſheyt, voorſienicheyt, ende eedelheyt des voorſz. onſen neven Heeren van der Vere, hebben wy den ſelven ontfaen, ende ontfanghen met deſen jeghenwoordighen, in onſen Raedsman ende Kamerlinck ende tot allen rechten, eeren ende voorſtellinghe van allen ſtate daer toe behoorende, waer af hy ons in onſen handen gheloove ghedaen heeft, ende oock mede ſoo ontfanghen wy ende ſtellen by deſen, den ſelven, ende alle ſyne mannen, dienaers, huyſgeſin, poorters, ingeſetenen, ende inwoonders der voorſz. Stede, ende vryheden van der Vere, ende alle andere ſyne onderſaten, in vrydomme, beſchermenisſe, ſauvegarde, ende ſpeciael ſaulfconduyt, voor ons, onſen erven ende nakomelinghen, om te gane, te komene, ende te converſerene in alle ende byſondere landen, ende Heerlyckheden ende Domeynen onſes Rijcx, ter Zee, ende te Lande, tot eenwigen daghe, hare koopmanſchap, als voorſz. ſtaet, te hanteren ende anders, ofte in alder manieren te doene, als hen ende eenen jegelijcken van hunlieden van noode zy, behoudens altijt den eedt des voorſz. Heeren van der Vere, onſen neve, die by onſen ghemiuden ende alderliefſten broeder Carel, by der gratien Gedts, Hertoch van Bourgondien, ghedaen heeft.

Gheven daerommе in bevele voor ons, onſen erven ende nakomelinghen, allen ende byſonderen onſe Juſticieren. Officieren, Capiteynen, volck van wapenen ter Zee ende te Lande, Ontfangers, Rentmeeſters, ende Conſtumeeſters van alle Tholle, ende conſtumen van alle den havenen, ende paſſagien onſes heels Rijcx van Engelandt, die nu zijn, ofte weſen ſullen, ende al haren Stedehouderen, ende een yeghelijck van hun, byſonder op deſe voorſz. ſaken verſocht, dat ſy den voorſz. onſen neve, ende ſyne erven voornoemt, Burgermeeſteren, Schepenen, inwoonderen ende ingeſetenen des voorſz. Stede van der vere, ende haren vryheden, van nu voortaen, tot eenwigen dage, onwederroepelijck, ruſtelijck, vry, vranck, geheel, ende al gehengen laten uſeren ende gebruycken deſen jegenwoordigen gratien, vryicheden, privilegien, ſauvegarde, ſaulfconduyt, ende van al 'tinhouden deſer letteren, in ſulcker manieren, als voorſz. ſtaet, niet doende, ſeetende, gevende, noch gehengende te geſchiene of gedaen

te werden, hun, of eenich van hunlieden, eenighe ſchade, prejuditie ofte letſel, middis eenighen ſaecken, of reden, in haren lijve, ende goeden, jeghens ſurme, effect, ende innehouden van deſen onſen jeghenwoordighe lecteren, niet weder ſtaende ſtatuten, orderen, proviſien, voorſienicheden, verbonden, bevelinghen ende verboden, nu, ende in toekomende tijden ter contrarien ghemaeckt; ende al dat daer jeghens contrarien zijn mach. Dies t'oirconden, ſoo hebben wy deſe onſe opene ende patente lecteren doen maecken, my zelven te ghetuyghe, tot Weſtminſter den 22 dach van December, in den elfſten jare onſes Rijcx, by een brief van den priveten zeghel, van date voorſz. uyt macht des Parlements als ghetuyckent Eoe; *Gecopieert uyt originele tranſlatie weſende in Latijn; Onderteeckent by den Secretaris* A. de Ridder, *Secretaris der Stede van der Vere.*

Hentick de tweede, Heere van der Vere, ſterf, oudt van daghen, in den jare 1474, ende liet naer Heer Wolfaerdt van Borſſelen, de vijfde van die naem, Heere van der Vere. Het aenſien ende de macht van deſe Heeren van Borſſelen, was t'hans ſoo groot hier te lande, ende elders ſoo gheroemt, dat deſe Wolfaerdt by het leven van ſijn Heer vader, beſtaen hadde te verſoecken een wijf, van ghecroonde hooſden ghekomen, ende verkreghen. Deſe was Vrouw Maria van Stuardt, dochter van Iacob den eerſten, Koninck van Schotlandt, met welcke hy ten huwelijck kreech het Graefſchap van Bochane in Schotlandt. Aen haer wan hy eenen ſoon, Carel genaemt, in ſijne kintſheyt overleden. Door dit heerlijcke huwelijck wierde der Vere vanden Schotten ſeer beſocht, ende goede beginſelen ghemaeckt van den handel, die ſy noch huyden ten dage aldaer drijven. Dan, deſe vrouwe overleden zijnde, nam hy, in den jare 1469, tot ſijn wijf, Vrou Charlotte van Borbon, dochter van Philip, (andere noemen hem Lowijs) Graeve van Monpenſier. Hy ſterf in't jaer 1487, latende achter eenige dochters, onder andere, Vrouwe Anna van Borſſelen, de outſte, ende door gebreck van wettelijcke mansoore Vrouwe vander Vere. Doch in het jaer 1489, troude ſy Philip van Burgundien, ſoon van Anthonis van Burgundien, geſeght de *Groote Baſtaert*, die daer over Heere vander Vere gehult wierde, ende dede de Stadt ſeer verbeteren in mueren, veſten, ende poorten. Hy ſterf in't jaer 1498. Hier over heeft de ſelfde vrouwe Anna tot een tweeden man ghenomen, Heer Lodewijck van Montfoort, die oock Heere van der Vere ghehuldt wierde in den jare 1503. Deſe heeft de Stadt van der Vere deſgelijcx ſeer verçiert; ende heeft, onder andere, aen de waterzijde doen maecken een ſeer vermaeckelijcke galderye, neffens eenen tooren, die ſijnen naem van den ſtichter ont-

ontleende, ende *Montfoordt* ghenoemt wierde. Deſe Lodewijck van Monfoordt ſterf in den jare 1505.

Nu bogonnen de burgheren van der Vere ſeer ſterck op Noorweghen te varen met ſchepen, die ſy *Clinckaerts* noemden. Ende nam binnen de Stadt de neeringhe wonderlijck toe, door dien den Thol van Ierſekeroordt, gheſeght den Thol van Zeelandt, ter Vere t'hans ghelecht was.

Doe ter tijdt zijn des Stadts van der Vere muren ſomwijlen ondergraven gheworden van de Zee, ghelijck dan in den jare 1506, op Marien Magdalenen dach, by ſeer luſtich ende ſtil weder, ende het water ſeer laech gheeb zijnde, t'eynde die oudeſtrate, een groot ſtuck muers ofte veſte, wel van ſeven roeden lanck, ingheſtort is. Ghelijck dan oock drie jaren daer naer door eenen afgrijſelijcken ſtorm, met Zeewater op de kaeye gheſmeten is, met ſich wechnemende ſommighe huyskens over die Noordtzijde van de haven gheleghen.

Te ſelver tijdt hebben die Schotten, die van Brugge eerſt tot Middelburch ghekomen waren, haer ende den Stapel van hare koopmanſchappen, ter Vere nederghelſlagen, ghelijck ſy haer noch ten huydighen daghe aldaer onthouden. Ende was ontrent deſe jaren ter Vere ſoodanighe uytvaert ende inkomen van Oosterſche ſchepen, dat t'eender reyſe dickmaels tſeſtich groote ſchepen inquamen ofte afvoeren.

Vrouwe Anna van Borſſelen, Vrouwe van der Vere, ruymde deſe weereldt in den jare 1518, den 8 December; ſeer beroemt over hare heuſheyt ende wijſheydt, ſelfs oock door de penne van die groote Rotterdammer, *Eraſmus*. Haer ſoon uyt haer eerſte man, Philips van Burgundien, werdt in den jare 1519, ghehuldt Heere van der Vere, ende dede, ten tijde van ſijne heerſchappye, de Stadt ſeer verbeteren; in de konſte van bouwen van ſterckten ſoo ervaren zijnde, dat daer over ſijnen raedt, oock van andere Zeeuwſche Steden, meermael verſocht wierde. Koninck Chriſtiernus van Denemarcken, gunde hem ſijn leven lanck, ende ſijne onderſaten, vryheydt van allerhande Thollen in Denemarcken.

Adolf ginck den weeh van alle vleeehs in den jare 1540, naerlatende uyt Vrouw Anna van Berghen, onder andere kinderen, Heer Maximiliaen van Burgundien, die, naer ſijns vaders doodt, Heer van der Vere wierdt. Teſtondt in het beginſel van ſijne heerſchappye wierde in de Stadt van de Vere opghemaeckt een ſchoon Artelerie-huys, voor de ghemeyne Graefliickheyt van Zeelandt, ende dat om de welghelegenthcyt van de plaetſe, het welck daer na by den Koninck van Spangjen vergroot is.

De ſe

Deſe Heer was in ſulcken aenſien in Zeelandt, dat men op hem liet ſtaen het voornaemſte beſtier van den gheheelen lande; ende in ſulcke achtinghe by Keyſer Carel de vijfde, dat hy de Stadt van der Vere, tot de eere van een Marckgraefſchap verhief in den jare 1555, waer toe opghemaeckt wierden plichtelijcke brieven, geſchreven in het Wals, ende in het vervolch van het tweede deel deſer Chronijcke te leſen.

Keyſer Carel dan maeckte Heer Maximiliaen van der Vere tot een Marckgraef, ghelijck ontrent die tijden de titulen van vele Nederlandtſche Heeren verhoocht wierden. Eenighe wereldtwijſe, ende doortrapte doorſouffelaers van de gheheymeniſſen der Princen, ghevoelden dat dit voortquam uyt den liſtighen raedt der Spangjaerden, die ſoeckende dat de Nederlandtſche Heeren hare middelen in pracht mochten verquiſten, haer deden verçieren met hooghe namen, ende ſtaten, die dapper koſtelijck waren om naer waerde te bekleeden ende te onderhouden. Immers Maximiliaen van Burgundien, nu Marckgraef vander Vere, droech ſich in allen dinghen ſoo prachtich, dat hy ſich ten laetſten ontbloot vondt van alle middelen, ende ſijn Marckgraefſchap belaſt met onghelooveliicke ſchulden.

Maximiliaen ſterf in den jare 1558, ſonder kinderen achter te laten, hoewel ghetrout met vrouwe Louijſe van Croy. De droefheydt over ſijn doot was ſoo groot als de minſaemheyt van hem geweeſt was in ſijn leven. Wat van tot een ſtaeltjen dienen mach, dat hy, in den jare 1551, op den tweeden Febr. de Wethouders vander Vere ſelf beeedicht hebbende, haer ſchanck by Teſtament ſijnen grooten vergulden kop, komende van den Grave van Bueren, daet de ghevanckeniſſe van den Hertoghe van Saſſen op afghemaelt was, midts dat hy die, ghedurende ſijn leven, noch ſoude ghebruycken. Hy hadde ſijn Teſtament plichtelijck doen opmaecken in den jare 1553, ende daer in tot ſijnen univerſelen erfghenaem ingheſtelt, Maximilian de Hennijn, tweede ghebooren ſoon van Meſſire Johan de Hennijn, Heer van Boſſu, ende Anna van Burgundien, ſijne oudſte ſuſter. Waer toe dienen deſe volghende woorden, die wy noodich gheacht hebben hier te voorſchijn te brenghen, in die tale, in de welcke ſy gheſchreven zijn.

» Et en cas que apres mon treſpas ma femme ne demeuraſt encainte, &
» que je treſpaſſe ſans hoir ligitime procree de mon corps, ſuyvant & en
» vertu des Octroys & le conge que l'Empereur ma donne, je inſtitue pour
» mon principal heritier & filz adoptif mon filleul Maximilien de Henny, à
» preſent ſecond filz de Meſſire, Jehan de Henny, Seigneur de Boſſu, & feu
» Dame Anna de Bourgoinge, ma ſœur ayſnee, en ſon vivant ſa compaigne (à

qui

qui Dieu abſolve) à condition expreſſe & ſuivant l'accort par moy faict » avecq leſdicts Seigneurs de Bouſſu, & ma ſœur quelque bon eſpace avant ſon » treſpas, que ledict Maximilien prendra le ſurnom & les armes en telle ſorte » & qualité, que pour le jourd'huy je les porte; bien entendu que juſques à » ſon aage de vingt & cincq ans, je ordonne, qu'il ſera en garde noble de ſon » pere, qui aura l'adminiſtration deſdicts biens, en rendant compte & reliqua » aux teſtamenteurs cy deſſoubs mentionnez, leſquels je couſtitué auſſi tuteurs, » & qu'ils feront le plus grand prouffit pour mettre en avant ma maiſon, & » l'advantaige de mon dict principal heritier, & premierement ordonne & » veulx, en vertu & comme deſſus, que ledict Maximilien ſuccedera & joüira » en telle forme & qualité, ainſi que à preſent je tiens de noſtre Prince, Comte » de Hollande & Zeelande, la ville & Seigneurie de la Vere, avecq toutes » appertenances & dependences, & ſelon les lettres de relief, que en ſont, avec » la maiſon de Zandenbourg, juriſdiction de trois cent meſures de terre, giſt » entour ladicte ville, la Seigneurie, diſmes & terres cottieres giſt à la Poldre, » le fief de Popkenſbourg, *alias* S^t. Laureys, avecq ſes terres, enſemble le fief » de Dunbeke, les villes & Seigneuries de Fliſſinges, Weſtcapple, & Dom- » bourg, avecq leurs appertenances portant & advenir, tous villages, am- » bochts, terres, cottieres, diſmes, tenues de l'Abbe de S^t. Pol & de Out- » munſter à Utrecht, giſant en l'Iſle de Walchre, tant à moy ſuccedez, que » depuis acquis ou devouluz à ma maiſon, par quelque ſorte que ſe ſoit en la- » dicte Iſle de Walchere, ou que avant mon treſpas pourroyent venir ou » eſcheoir. Item, je inſtitué auſſi mon principal heritier à ſucceder à la ville » & Seigneurie de Brouwerſhaven, & tous tels Ambochts, que j'ay & pour- » rois avoir cy apres au païs de Schouwen, avec le ſchorre de Philips landt, » les terres que j'ay giſantes au Bommel & à la Galanthee, le ſchorre de » Laggre en Zuydt-Bevelandt, avecq ces appartenances & dependences à pre- » ſent inundez. Semblablement luy donne tout entierement le ſchorre ap- » pelle, le Double, adjoinct à ma Seigneurie de Bevres, ſoit que fuſt dicqué ou » à dicquer, enſemble le droict de rachapt que j'ay ſur la Seigneurie de Ber- » ges, dont les deniers capitaulx montent à douze mille livres de XL gros, la » livre hypothecquez en rente au denier dixhuict, leſquels ay engaige au de- » nier ſeize. Et en cas que ledict Maximilien de Henny, mon principal he- » ritier, allaſt de vie à treſpas, ſans delaiſſer hoirs legitime procree de ſon » corps, je laiſſe alors les villes, Seigneuries, & biens, cy deſſus ſpecifiez, à » ſon frere aiſne Charles, (comme de droict appertient) & apres à ceulx, » qui ſeront Seigneurs de Bouſſu, venants & deſcendus de madicte ſœur Anna »

» de Bourgongne. Sur quoy je charge mondict principal heritier de donner
» à Meſſire Philipe de Bevres, Seigneur de Fontes, mon frere baſtard, cinq
» cens florins de rente, à quarante gros le florin, au rachapt du denier ſeize,
» à aſſigner ſur le Cler de ma Seigneurie du Poldre tant ſeulement; bien en-
» tendu que ſi tous les poldres illecq ſe inundaſſent, icelle rente ſeroit extincte,
» laquelle rente viendra apres le treſpas dudict Seigneur de Fontes ſur ſon fils
» Maximilien de Bevres, mon filleul, auquel je donne auſſi lors le Bailliage de
» la Vere, pour en joyr ſa vie durant ſeulement. Item, ſi ma ſœur Damoi-
» ſelle Jacqueline de Bourgoigne, à preſent mariée avec le Seigneur de Cruy-
» ninge, me ſurveſquiſt, je luy donne les Seigneuries & terres de Duvelande,
» & Serjanſlandt, *alias* Mendreyſſchere, les Seigneuries de la Niſſe, Schoerbe-
» kercke & Smoutkercke en Zuydt-Beverlandt, toutes leurs appertenances,
» diſmes, terres, cottierres & aultres, pour elle & ſes hoirs procreez de ſon
» corps, en leal mariage; & en cas que madicte ſœur de Cruyninge, fuſt
» treſpaſſe avant moy, je veulx ne laiſſe ſuivre à mondict principal heritier
» leſdicts Seigneuries de Duvelandt & Serjanſlandt, avecq leur appertenances;
» en retenant par ſes heritiers procreez ou deſcendus de ſon corps Seigneurs,
» ou Dames de Cruyninge, les ſuſdicts Seigneuries de Niſſe, Scharbekercke,
» & Smoutkercke, tant qu'il y ait hoir deſcendant de madicte ſœur de Cruy-
» ninge; lequel defaillant retourneront ſemblablement icelles trois Seigneu-
» ries à mondict principal heritier; que j'entens eſtre celuy qui ſera Seigneur
» de la Vere. Quand à ma ſœur m'aiſnee, Dame Anthonette de Bourgongne,
» luy ſuivront les douze cents cincquante livres de rente, au denier ſeize, que
» j'ay ſur les domaines de Zeelande à elle par moy aſſignée, & donnez pour ſa
» quote & portion filliale de vingt mille livres une fois, ſuivant la donnation
» d'entre vifs faicte par feu de bonne memoire mes peres & mere, eſtants
» iceulx vingt mille livres ſubject à retour en faulte d'hoir legittime procrée
» de ſon corps, veullant partant iceluy cas en faulte d'hoir legittime advenant,
» que icelle rente ſuyve mondict principal heritier, Seigneur de la Vere. Et
» quand à l'Aggre à preſent inunde, que cy devant pourrois avoir donné à ma-
» dicte ſœur en traictant ſon premier mariage avecq Meſſire Charles de
» Croy, Duc d'Arſchot, mon beau frere, en cas que je finiſſe ſans enfant ou
» enfans, je declare, que icelle donnation ne procede, que pour reſpect de la
» bonne aliance, que lors elle fiſt avec ledict Ducq, & ſoubs eſpoir des enfans,
» que de ce mariage pourriont proceder; & puis que cela eſt failly, & que
» depuis elle s'eſt mariée à ſon plaiſir, au deſceu & contre le gré de ſes parens,
» j'ay revocqué & revocque ladicte donation, ayant donne ladicte Seigneurie

de

de l'Aggre cy deſſus à mon principal heritier, n'entendant & declarant par » expres, quelle ne ſuccedera cy apres à aulcuns de mes biens que delaiſſeray, » & auſquels mon principal ou aultres mes heritiers ſuccederont. Et ſuivant » que en vertu des mes octroys & les couſtumes des lieux faire je puis, tou- » chant les terres & Seigneuries que j'ay en Flandres & Arthois, je les laiſſe » aller & ſucceder ſuivant les droicts & couſtumes deſdicts païs. Quand à ma » femme, ſur toutes choſes je veulx, que noſtre traicté de mariages ſoit entre- » tenu & obſervé; & que de ſon douaire, montant à ſix mille livres par an ſa » vie, mon principal heritier payera les quatre mille livres, & ma ſœur de » Cruyninge, ou ſes hoirs, procedant de ſon corps, la reſte montant à deux » mille livres à payer ſur Duvelandt. Et au port de ſon mariage, montant à » cincquante & ung mille livres, mondict heritier, Seigneur de la Vere, payera » les trente ſix mille livres, & madicte ſœur de Cruyninge, ou ſes hoirs, Soi- » gneurs de Duvelande, la reſte montant à quinze mille livres. Et en oultre, » pour la bonne amitie, que avons enſemble, & que bien & honneſtement à » veſcu avecq 'moy, auſſi pour la grande inſtance & requierte qu'elle m'a » faict de pouvoir retenir ſon domicile & principale demeure en madicte » maiſon de Sandenbourch, je luy accorde ladicte demeure (ne fuſt qu'elle ſe » remariaſt) reſervant ung quartier de ladicte maiſon pour mon principal he- » ritier, donnant à madicte femme le temps pendant, la Collation de chanoi- » neſies de la Chappelle de Zandenbourch, & avecq ce durant ſa viduite le » cler du revenu de Zandijck, pour entretenir & reparer la maiſon; Bien en- » tendu ſi elle veult joüir de ladicte demeure, collation & cler dudict Zandijck, » oultre ſon douaire conventionel, quelle ſera tenue en ſoy remariant, ou à » ſon treſpas, rendre ou faire rendre toutes telles bagues, joyeaulx & meubles, » que viennent de ma maiſon, & que luy puis avoir donné, reſervant à elle » ſeulement ce quelle y aura porte; aultrement elle ſe contentera de ſon con- » tract de mariage. »

Dus viel het Marckgraefſchap van der Vere, op Maximiliaen d'Hen- nyen, ſoon van den Grave van Boſſu, ende Anna van Burgundien. Deſe Anna was een ſuſter van Heer Maximiliaen, eerſt ghetrout met Grave Iacob van Hoorne, daer naer met Heer Iohan de Hennijn, Graef van Boſſu, Ridder van de Ordre, ende groote Stalmeeſters des Keyſers. Soo dat Maximiliaen de Hennijn des Marckgraven Maximiliaens volle ſuſters ſoon was. Hy was noch ſeer jonck als den Marckgraef ſtierf; overſulcx heeft ſijn vader, den Grave van Boſſu, als momboir, het bewindt van het Marckgraefſchap van der Vere beginnen te aenveerden.

Doch de menichvuldighe Crediteuren, die een machtighe ſomme van penninghen op het Marckgraefſchap gheleent hadden, hielden herdt ende gheſtadich aen, dat men, tot hare voldoeninghe, de naerghelaten goederen van den Marckgraef Maximiliaen ſoude doen openbaerlijck verkoopen; waer toe ten laetſten de toeſtemminge van den Grooten Raadt van Mecchelen verkreghen wierde.

Dus wierdt in den jare 1567, aen Philips, Koninck van Spangjen, ende Grave van Zeelandt, het Marckgraefſchap van der Vere, met alle ſijne appendentien, verkocht voor twee hondert, twee ende twintich duyſent guldens. Ende wierde den 4 Auguſti, des ſelven jaers, Charles van Brimen, Grave van Megen, ghehuldt van weghen den Koninck, als Marquies van der Vere.

Onder alle deſe ſuckelingen van verkoopingen trefte deſe Stadt ſeer den Nederlandtſchen ſchrickelijcken ſondtvloedt, gheſchiedt op Allerheylighen dach, in den jare 1572. Want doen wierden by de haven ende aen de muren der ſelver, gaten ende diepten gemaeckt wel van vijf vademen, ſoo dat men tot ſtoppinge ende opvullinge der ſelver, vele ſchepen moſte doen ſincken.

Veel gheluckigher maeckten haer de opghenomen binnelandtſche oorloghen teghens de onverdraechelijcke wreedtheyt ende bloedighe regeringe van den Hertoghe van Alba. Want al terſtondt in den beginne haer begeven hebbende aen de zijde van den hooghſt te loven herſtelder van de algemeyne vryheydt, Heer Wilhelm van Naſſou, Prins van Orangjen, heeft door hem een veel heerlijcker weſen, als oyt te vooren, verkreghen; in de volghende brief uytghedruckt, ende te leſen;

Wilhelm, by der gratie Godts, Prince van Orangjen, Grave van Naſſou, van Catzenellenboge, van Vyanden, van Dieſt, van Bueren, van Leerdamme, &c. Heere ende Baron van Breda, van Dieſt, van Grimbergen, van Arlay, van Noſeroy, &c. Burchgrave van Antwerpen, van Beſançon, Stadthoudere ende Capiteyn Generael over Hollandt, Zeelandt, Weſt-Vrieſlandt, ende Vytrecht; Allen den gheenen die deſen jeghenwoordighen ſullen ſien ofte hooren leſen, Saluyt; Doen te wetene, dat op't vertooch ende oodtmoedighe Supplicatie, aen ons ghedaen by onſen lieven, ende wel beminden, Burghermeeſters, Schepenen, ende Regeerders der Stadt van der Vere, over en uyt den name ende van weghen der ſelver Stadt, midſgaders den ghemeynen poorteren, ingheſetenen van dier, om de ſelve te moghen vorderen tot goeder politie, welvaert, ende proſperiteyt, beſondere om te het te moghen bekomen ende verlicht worden van de groote ſwire laſten, daer mede de ſelve Stadt teghenwoordich is beſwaert, ſoo ter oorſaecke

van

van de noodtsaeckelijcke Zeewercken, verachterheden van Renten, ende merckelijcke uyt-ſaecken van de teghenwoordighe oorloghe, aenghevangen teghens den alghemeynen vyandt ſijner Majeſteyts erf-Nederlanden, den Hertoghe van Alve, ſijnen aenhangheren ende navolghers, ende ten opſiene van het goedt debvoir ende ghetrouwe dienſten by henlieden, ſijne Majeſteyt in hare oorloghe ghedaen, dat ons, van wegheu ende in de name der ſelver Majeſteyt, ſonde believen te gunnen, accorderen, ende octroyeren, in krachte van Privilegien, ſeeckere poincten ende articulen, ons by henluyden overgegeven; Wy, de voorſz. articulen overſien hebbende, ende daer op ghehadt het advijs ende conſentemente van den Gouverneurs ende Regierders van Zierickzee ende Uliſſinge, hebben de voornoemde vander Vere voor henluyden, ende henlieder nakomelingen, poorteren, ende inghe ſetenen der voorſz. Stadt, gegonnen, gheaccordeert ende gheoctroyeert, gunnen, accorderen, ende octroyeren by deſen, 't gheene dat hier naer volght;

I. *In den eerſten, dat Wy van wegheu ſijne Majeſteyt de voorghenoemde Stadt van der Vere nemen ende houden in onſe protectie, met beloſte dat ſijne Majeſteyt ofte ſyne nakomers de ſelve Stadt tot gheenen tijden en ſullen veralieneren by tranſporte, beleeninge, ofte anderſints, in't gheheel, ofte deele, henlieden oock beveſtighen ende confirmeren alle heurlieder oude ende goede Privilegien, by ſyne Majeſteyts voorſaten, ende Heeren der voorſz. Stadt, verleent.*

II. *Item, dat dien volghende de Baillnagie van Domburch ende den Polder, ghelijck van ouden tijden, ſal conjunct ende annex ghehouden worden aen de Baillnagie der Stadt van der Vere; ende voorts, dat de Parochien van Sandijck, Cleenwerskercke Schellacht, Gapinghe, Seroſkercke, Polder, Oeſtcappel, ende S. Aechtekercke; midtſgaders, Domburch buyten, ende d'inwoonderen van dien, volghende de ſeparatie daer van ghemaeckt, ſullen te rechte ſtaen binnen der voorſz. Stadt van der Vere, voor Schout ende Keurſchepenen, aldaer teghenwoordich ghecreeert, ende die voorts aen alle jare aldaer by dien van de Gerichte der voorſz. Stede ghenomineert ende gheſtelt ſullen worden, in nombre van een Schout, ende elf Schepenen, ende dit by maniere van proviſie.*

III. *Item, dat die voorſz. Schout ende Keurſchepenen ſullen kenniſſe ende judicature hebben over den inghe ſetenen van der voorſz. Parochien, ende ſal van heurlieder vonniſſe gheappelleert ofte ghereformeert worden aen Burghermeeſters, ende Schepenen der voornoemder Stadt van der Vere, op boete ende inſtructie by den ſelven Burghermeeſters ende Schepenen daer van te maecken, ende ſullen oock voor de voorghenoemde Schout ende Keurſchepenen ghedaen ende ghepaſſeert werden alle verlyden van contracten, tuſſchen de voorſz. inghe ſetenen ghe ſchiedende; midtſgaders alle verkoopinghe, alienatie, ofte belaſtinghe van huyſen, ofte gronden*

van erven, daer van heurlieder Clerck beheerlijck regiſter houden ende brieven maecken ſal onder de zegheltechte van de voorſz. Schepenen; ſonder dat die voorſz. ingheſetenen eenighe alienatien ofte beladinghe van eenighe huyſen, gronden, ſullen moghen doen voor andere jngen ofte weten, op peyne dat die ſullen weſen van onwaerden; ende belanghende de hooghe jurisdictie der voernoemder Parochen hier te vooren gheexerceert by den Rentmeeſter Ghenerael Beweſterſcheldt, dat die bedient ſal worden by den Baillin der voorghenoemder Stadt, ter judicature van Burgermeeſters ende Schepenen der ſelver.

IV. *Item*, die voorſz. Stadt van der Vere, ofte Regeerders der ſelver, ſullen van allen actien, beroerende ſoo wel den Rechten, Privilegien, Ordonnantien ende Statuten der ſelver Stadt, als der politie, haer betreck moghen doen, ende oock betreckelijck weſen voor ſyne Majeſteyts Secrete Rade; maer ghedurende de teghenwoordighe oorloghe, ſullen heurlieder recht vervolghen voor den Rade van Staten, beneffens ſynder Excellentie weſende.

V. *Item*, deſghelijcx ſullen de poorters ende ingheſetenen, in cas van appellatien ofte reformatie, in eenighe particuliere ſaecken ende andere, niet roerende de Privilegien, ordonnantien, ſtatuten, ende politie der voorſz. Stadt, optie hebben heurlieder appel te verheffen voor den Grooten Rade, ofte voor den Hove van Holland, ghelijck eenighe andere Steden, ende merckelijck de Stadt van Middelburch, van ghelijcken Rechte ende Privilegien uſerende is.

VI. *Item*, om te bet te eviteren alle vexatien ende langhe train van Proceſſen, tot ſoulagemente ſoo wel van den vreemden koopman, als den burgher ende ingheſetenen, hebben ghecordonneert, dat alle ſententien, ſoo interlocutoire als definitive, weſende reparabel, ende niet excederende de ſomme van hondert ponden grooten vlaems eens, ſullen moghen gheexecuteert worden onder ſuffiſante cautie, niet teghenſtaende oppoſitie, appelatie ofte reformatie; nochtans ſonder prejuditie van dien; ende dat d'executien der ſelver niet en ſullen gheſtrempt worden onder 'tdecxſel van eenighe clauſulen van inhibitien, ende defentien, ofte andere; in de welcke oock ghedecreteert ende gheexecuteert zijnde, ende die pene van dien, noch Rechter, noch partie ghehouden ſullen weſen.

VII. *Item*, dat in abſentie van den Baillin, ofte by ghevalle van weyghe-ringhe van hem, eenen van den Burgermeeſters, ofte, by heurlieder ordonnantie, een van den ondiſten van de Schepenen, ſullen moghen Vierſchare bannen, ende de partyen Recht doen adminiſtreren, ende den delinquanten ofte contraventeurs van de ordonnantie weetelijck te moghen calengieren, ſoo crimineliyck als civiliyck, naer ghelegentheyt van der ſaecke, ende te doen ofte doen deene alle corporele apprehenſien van den ſelven delinquanten ofte contraventeurs, der noodt weſende; in a

'twelck

'twelck deende alle s'Heeren dienaers ende andere ghehouden ſullen weſen, den voorſz. Burgermeeſters te aſſiſteren, op arbitrale correctie.

VIII. *Item, dat den Baillu niet en ſal vermoghen eenighe poorters ofte poorterſſen te apprehenderen aen den lijve, ſonder advijs van een van de Burghermeeſters, ende voorgaende informatie, ten ware by jemandt in preſenti flagranti crimine bevonde.*

IX. *Item, van gheliycken en ſal den Baillu niemandt moghen brenghen in torture, ofte ſcherper examen, dan by voorgaende vonniſſe van Burgermeeſters ende Schepenen, ende in preſentie van een van de Burgermeeſters, ende eenighe van der Wet, in competenten ghetale.*

X. *Item, dat die Baillu ofte Officier der voorſz. Stadt ſal ghehouden ende verbonden weſen, allen ghevanghenen binnen derden daghe voor Rechte te preſenteren, om de ſelve heeſch te maecken naer gheleghenheyt van der miſdaet, ofte anderſins ende by onredelijck refuys, ſullen de ſelve by den Burghermeeſter moghen ghelaxeert werden, onder cautie, naer gheleghenheyt der ſaecken.*

XI. *Item, hebben oock den poorteren ende poorterſſen der voorſz. Stadt van der Vere, gheaccordeert vryheyt van den Tholle in de lande van Vlaenderen, ende dat voor ſoo veel in onſe macht is.*

XII. *Item, van gheliycken, dat die poorters ende poorterſſen der voorſz. Stadt, niet en ſullen vallen in confiſcatie van goede, maer wel van lijve, naer gheleghenheyt van de miſdaet; ende ſullen heurlieder goederen ſucederen op heure kinderen ofte rechte erfghenamen, midts de ſelve redimerende met dertich ponden Pariſis.*

XIII. *Item, dat de voorgenoemde poorters oft poorterſſen in gheene andere Steden ofte plaetſen van Walcheren, criminelijck bericht oft aenghebrocken ſullen werden; nemaer, in eenighe der ſelver Steden ofte plaetſen, van oft onder decxſel van criminele ſaecken ghevanghen weſende, t'heurlieder, oft Burgermeeſters ende Schepenen, oft oock des Baillius van der Vere, verſoecke, gherewoyeert ende ghefonden ſullen werden, tot koſte van den verſoecker, binnen der ſelver Stadt van der Vere, ende ghelevert in handen van den Baillu, mette informatie t'heurlieder laſte ghinde, om by den ſelven Baillu daer teghens ghepresedeert te werden naer behooren.*

XIV. *Item, alſoo de poorters van Middelburch onder 'tdecxſel van ſeecker vreens Privilegie, hebben den poorters ende ingheſetenen der Stede van der Vere, in penninck-ſchuldt ende profane ſaecken doen betrecken voor den Gheeſtelijcken Hove, aldaer tot deſen tijdt onderhouden, ſoo hebben wy gheexempteert, ende exempteren midts deſen de voorſz. poorteren ende ingheſetenen der voorſz. Stadt van*

der

der Vere, van alle daginghen, cenſuren in den Gheeſtelijcken Hove gheghreven, uyt cauſe van prophane ſaecken, midtſgaders d'executie daer naer gevolght; accorderen voorts, dat voorſz. Geeſtelijck Recht ofte juriſdictie in profane ſaecken niet en ſal moghen ghemunteert ofte verandert worden in weereldtlijcke juriſdictie, niet meer uyt krachte van eenich Privilegie der Stadt Middelburch, ofte anders.

XV. *Item*, ſal voorts de Stadt van der Vere mede weſen een van de Staten ſoo wel van den lande ende Graefſchap van Zeelandt in't generael, als van den lande van Walcheren in't particulier, ende overſulcx gheroepen ende preſent weſen in alle vergaderinghen, communicatien, rekenſchappen, ende alle andere handelinghen ende affairen, de ſelve Staten concernerende, ende daer neffens hebben volkomen ſtemme ende voix, als die van Middelburch, ende andere Staten.

XVI. *Item*, octroyeren oock, dat, achtervolghende het oude ghebruyck, aen de viſſchers komende uytter Zee met haren vanck binnen der voorſz. Stadt, ſullen onghehouden zijn Thol te betalen laſt brekende, ofte niet, behalven Roer-thol, voor ſoo vele belanght den vreemden, die van den ſelven ſchuldich zijn.

XVII. *Item*, ſullen oock alle koopvaerders, inkomende binnen de hoven van der vere, by ſtorm ofte contrarie windt, ende gheen laſt breeckende, wederom vry moghen uytvaren ſonder Thol te betalen van den goeden, die ſy luyden gheladen hebben, anders dan alleenelijck Roer-thol, ghelijck 'ſelve ſoo in Vranckrijck, alsdoors, den onderſaten van herwaerts over toeghelaten worde, behoudens de Majeſteyt ſyn recht van ancrage, daer 'ſelve valt; welverſtaende dat den ſchipper ofte yemandt anders van den ſchepe yet verkoopende tot ſynen noodtelijck behoef, ende dat ontladende, niet ghereeckent en ſal worden voor laſt te breecken.

XVIII. *Item*, alſoo dickwils queſtie ghemoveert wordt tuſſchen den Comijs van den Thol, ende de viſſchers, ende koopluyden binnen der voorſz. Stadt arriverende, uyt cauſe van welcke queſtie den ſelven Comijs de ſchepen ende ſchippers hont legghende in arreſte, tot haren grooten achterdeele, ſoo conſenteren ende octroyeren wy de voorſz. vander Vere, alle ſulcke arreſten te moghen ontſlaen, midtſtellende cautie ſuffiſante voor 'ghequereleerde te moeten voldoen.

XIX. *Item*, dat de Comijſen van den ſelven Thol niet en ſullen vermoghen te exigeren eenighe portie ofte ſoden van viſch, harinck, oeſters, wijn, fruyt, oraengjen, boenders, eyeren, kieckens, ende andere ſoorten van victuailen, binnen der voorſz. Stadt arriverende, die daer ghebrocht worden, ſoo ſy teghens alle redenen ende rechte wel ghepleecht hebben.

XX. *Item*, aengaende die voorſz. van der Vere aen ons verſocht hebben van wegen als vooren, ontlaſt te worden van ſeecker exactie, die hier te vooren hunlieden binnen der Stadt van Antwerpen gheeſcht is, welcke men noemt het Geleyde

end

ende het welcke ongheſchicktelijck, ſonder eerdre ofte preficxen tax, afgenomen wordt, wy, van wegben ſyne Majeſteyt, ende ſoe vele in ons is, ghedencken in ghelegbender tijdt t'beurlieder ontlaſtinghe, dies aengaenden te diſponeren naer bebeeren.

XXI. *Item, wy accorderen ende octroyeren de voorſz. Stadt van der Vere, vryen opſlach ende Gange van alle wijnen voor alle vremde kooplieden, die de haven der ſelver Stadt ſullen willen frequenteren.*

XXII. *Item, aengaende de vryheyt van congien van de greynen, ghemerckt dattem van't vervoeren der ſelver jeghenwoordich betaelt recht van Licente, ſoe willen wy ter ghelegbender tijdt die van der Vere daer inne vryheydt verleenen, als die van Hollandt hebben, ende daer van als noch vry zijn.*

XXIII. *Item, accorderen bet voorts die van der Vere, te mogben maecken ende ſtellen ſimkeeren, daer die comodieuſelicxſt dienen ghemaeckt te weſen, als tot voorderinge van den haringk ende viſchvaert noodtelijck weſende, behoudens dat de ſtrificatie daer deure niet ghekrenckt ofte verbindert en werde.*

XXIV. *Item, achtervolghende de oude ſtatuten ende voorboden der Stadt van der Vere, ſoe ſullen alle viſſchers, komende uytter Zee met verſchen viſch, beuren vanck niet mogben verkoopen opten ſtroom ofte aen ſtranghe binnen die limiten der ſelver Stadt begrepen, van Welſingheroort tot Domburch. Nemaer, de ſelve brengben ten opſlage binnen der Stadt, ende aldaer betalen 'trecht van den Schrijfambachte vande verſchen viſch, ſijne Majeſteyt aldaer competerende op ſulke boeten als by ons geſtatueert zijn, ofte noch geſtatueert ſullen mogen worden; ende dat ſy den ghenen die contrarie ghedaen hebben, ſullen mogben aenhalen ende arreſteren voor de ſelve penninghen ende boeten, midtſgaders voor't rechte van den voorſz. Schrijfambachte.*

XXV. *Item, ende alſoe de voorſz van der Vere ons ock verthoont hebben, dat, naer alghemeyne ende natuerlijcke rechten, de navigatie ende ladinghe by der Zee, eenen yeghelijcken ende tot allen Steden ende plaetſen vryelijck beboorde toeghelaten te worden, ende dat dien niet teghenſtaende, die van Middelburch, ende eenighe andere, in voorleden tijden, hun vervordert hebben de ſelve Zeevaert ende ladinghe over Zee te willen beletten; hebben deſen aengemerckt expreſſelijck ghecourdeert, dat men van nu voort aene die voorſz. van der Vere, haren ſchipperen, ende Zeevarende perſoonen, de ſelve ladinge over Zee ſullen mogen doen ende genieten, ſoe wel tot Middelburch, Antwerpen, op't Vlacke, ende Reede van Arremuyden, als in andere Steden ende plaetſen van de lande van herwaerts over ter Zee, ofte op de revieren gelegen, midts dat andere van de ſelve Steden ende plaetſen gelijcke ende toegelaten worden gelijcke ladinge in de haven ende Stede vander Vere.*

XXVI. *Item, dat die Burghermeesters ende Schepenen der voorsz. Stadt jegenwoordelijck zijnde, met henlieden gevoecht de Wethouderen te vooren in Were geweest hebbende, sullen tot Gouvernemente des voorsz. Stede van der Vere verkiesen vier en twintich personen van de notabelste poorters der selver Stede tot Vroedschap ende Raedt, uyt welcke getal sy hnyden nomineren, ende syne Majesteyt overgeven sullen vier personen, om de twee van dien by syne Majesteyt tot Burgermeesters gekooren te werden, ende voorts nomineren ende presenteren, soo uyt het selve getal van notabele, als uyt het gheheele corpus der voorsz. Stede, sesthien personen, makende de twee gedenomineerde ende niet gecreeerde Burgermeesters, achthien personen; van de welcke syne Majesteyt creeeren sal tot negen Schepenen, ende sullen de overblijvene derthiene van de voorsz. notabele, dienen tot Vroedschap alsvooren; 't welck voorts jaerlijcx ghedaen, ghecontinueert ende gheobserveert sal worden by 'gheheele collegie van Burghermeesters, Schepenen, ende Raedt voorschreven.*

XXVII. *Item, omme te beter te eviteren de groote confluentie van de doodsleghen, ende andere maelfacteurs, die hen refugie nemen in de voorsz. Stadt onder 't decxsel van gheleyde; dat den Baillu der selver Stede niet en sal vermoghen pemandt gheleyde ofte vryheyt der voorsz. Stede te ghevven, dan by advijse van Schepenen, ende Wethouders, collegialiter vergadert zijnde.*

XXVIII. *Item, dat het vermaken ende vernieuwen van der Wet jaerlijcx sal gheschieden op den eersten Januarij, daer dien alsdan de voorsz. Stadspachten uytgaen.*

Alle welcke poincten ende saecken vooren verhaelt, wy willen ende begeeren, dat de bovengenoemde van der Vere, voor henluyden ende heurlieder naercomelingen, poorteren, poorterssen ende ingheseetenen der voorsz. Stadt, soo in't generael, als in't particulier, sullen mogen genieten ende ghebruycken, naer hare forme ende teneur, ende in alder voeghen ende manieren, gheluyck als wy henluyden die vergunt ende ghecktroyeert hebben, versoeckende daeromme, ende dat niet te min van wegben de Koninckluycke Majesteyt ontbieden ende bevelen den luyden van Rade ende Reekeninghe over Hollandt, Zeelandt, ende West-Vriesiandt, ende alle andere syne Majesteyts Rechteren, Justicieren, ende Officieren dien't aengaen sal, dat sy den voorsz. suppliante, poorteren, ende ingheseetenen der Stede van der Vere, soo in't Generael, als oock eenen yghelijcken van dien in't particulier, van dese onse gratie, accoorde, ende octroye, naer't inhouden desselfs, doen laten ende ghedoghen, vastelijck, vredelijck, ende volkomelijck houden, ghenieten, ende ghebruycken, cessevende alle beletten, ende wederseggen ter contrarie; want ons alsoo ghelieft. Ten kirconden hebben wy dese met onse namen gheteeckent, ende ons Secreet zeghel daer aene doen hangben in roeden Wasse. Ghegheven ende aldus ghedaen binnen

der

der voorſz. Stede van der Vere, opten elfſten dach der maendt Martij, 1574. Onderteyckent, Guilliaume de Naſſou. *Onderſtont gheſchreven, by bevele van ſynder Excellentie, ende onderteyckent*, Bruyniock. *Over d'ander zijde ſtondt gheſchreven aldus; Op huyden den acht en twintichſten July, vijfthien hondert acht en tſeventich, ſoo zijn deſe opene brieven by gratie, accoordt ende Octroye, ten burele van de Kamere van de Reeckeninghe dē Koningx in Hollandt, gepreſenteert gheweeſt, ende naer dien die aldaer gheviſiteert waren, ſoo ſyn de ſelve ter ordonnantie van de luyden der voorſz. Kamere, aldaer gheregiſtreert in twee nieuwe witte regiſtre, beginnende prima Decembris, vijfthien hondert vijf en tſeventich*; Fol. ij^{C} xxx, ultimo & ultra. *Actum ten dage, jare, als boven. Onderſtondt gheſchreven; My jeghenwoordich ende gheteeckent*, P. Doubler.

Die vier en twintich perſoonen ende poorters der Stadt van der Vere die by ſijner Excellentie tot Vroedtſchap ende Raedt der ſelver Stadt verordonneert ende verkooren zijn, omme beneffens die van der Wet tot allen tijden des verſocht zijnde in alle ghewichtighe ſaecken te repreſenteeren het corpus der ſelver Stede, ende overſulckx in alle ſwaricheden te helpen ordonneren, ende reſolveren, ter meeſten oirboir ende profijte der voorſz. Stede ende ingheſetenen van dien, waren verkooren binnen der voorſchreven Stede op den 15 Ianuarij 1575,

d'Heer Iacob Campe.
Iacob Adriaenſz.
Richart Barradot.
Willem Corneliſz.
Wouter Blocq.
Andries Mariniſz.
Mr. Ian Reygerſbergh.
Mr. Ian Paridaen.
Ian Conſtant.
Carel Conſtant.
Adriaen Geleynſz. Knaep.
Adriaen Bouwenſz.

d'Heer Pr. Reygerſbergh.
Robbert Adriaenſz.
Leunis Iaſperſz.
Ian Keyſer.
Ian de Wale.
Mr. Iacob Mouris.
Andries Reynouts.
Ian Smit.
Mr. Adriaen Loijſz.
David de Seylmaecker.
Crijn de Schoemaecker.
Ian Ianſz. Wichman.

Welcke vier en twintich perſoonen by ſijner Excellentie verordonneert zijn om byſonderlijck alle jare tot vernieuwinghe van der Wet te nomineren vier perſoonen, om daer uyt by ſijner Excellentie twee tot Burghermeeſters ghekooren te werden, ende noch boven dien 16 perſoonen, daer by

ghevoecht de twee ghedenomineerde ende niet ghecreeerde Burghemeeſters, maeckende 't ſamen 18 perſoonen, om daer van weghen tot Schepenen ghecommiteert te werden, alles ſoo wel uyt de voorſz. 24 perſoonen, als uyt het gheheele corpus der Stede van der Vere, welcke 24 perſoonen als Raedt ende Vroedtſchap ghehouden worden haer leefdaghe lanck te dienen; of het ghebeurde dat eenighe van de ſelve deſer wereldt overlede, ofte metter woone uyt deſe Stadt vertoge, in ſulcken ghevalle ſouden de andere overblijvende perſoonen van 24, ſijner Excellentie (repreſenterende de Koninckſijcke Majeſteyt) denomineren twee andere perſoonen, omme daer van den eenen in plaetſe van den dooden te ſtellen.

Doch, door de opghekomen oorloghen, ende om redenen, in de beſchrijvinghe van de Stadt van Vliſſinghen ghereets verhaeldt, is by den Hove van Hollandt goedt ghevonden in den jare 1581, wederom der Vere te doen opveylen; ende wierdt deſe verkoopinge doe openthijck verkondicht, onder andere, met deſe voorwaerde, dat den kooper volghen ſoude de gherechticheyt van de prerogative van over alle de Edelen van Zeelandt te repreſenteeren die ſtaet van den voorſchreven lande, ende wierde doe kooper en Marckgraef den Heere Prins van Orangien, Willem van Naſſau, voor de ſomme van vier en tſeventich duyſent, een hondert gulden. Dies by inden ſelven jare 1581, binnen der ſelver Stadt is ghehuldt als Marquijs van der Vere, metten ghevolghe van dien. Ten ſelven daghe wierden veel teeckenen van vreuchde ende blyſchap bedreven, ook diverſche ſilvere penninghen voor de Ghemeente van de penye van den Stadthuyſe aldaer uytgheſtroyt, ſtaende op de eene zijde de wapenen van Naſſau, ende deſe Stadt, met een ſnoer aen malkanderen ghebonden, met deſe woorden, NODUS INDISSOLUBILIS; aen d'ander zijde een arm, houdende in de handt een ſwaerdt, met de circumſcriptie; JE MAINTIENDRAY.

Den Koninck van Spangien, langhen tijdt ghetracht hebbende om deſen goeden Heer het leven te berooven, daer toe aenwendende alle vlijdt, ende uytghemaeckt hebbende diverſche booſe ende moordadighe menſchen, ja ten laſten ook met geldt, giften, ende groote beloften doo[illegible] Spaenſchen Raedt daer toe vertwillicht eenen Balthaſar Geeraerts, [illegible] een Bourgonjon, om de ſelve moordt in't werck te ſtellen; den welcken daeromme hem beghevende binnen de Stadt van Delft diverſche reyſen ten Hove verkeerende ende ſijne gheleghentheyt waernemende, eyndelijck op den thienden Iulij 1583, den Prince, comende van de maeltijdt, met een piſtool heeft doorſchoten; daer van de gheruchten haer dadelijck door het

landt

landt verſpreyende, ende mede voor de ooren van die van der Vere komende, haer daer over ſeer ontſtelden, als een ſoodanighen goedertieren Heere verlooren hebbende. Ende hebben hem tot een eeuwige ghedenckteecken ſijns onſterffelijcken loſs opgherecht een Statue, ofte Piramide, met het navolghende Graffchrift;

Godt
welck heeft
recht ghebodt,
op al wat leeft,
ſijn Kercke gheeft
voorſtaenders getrouwe,
die haer, en wat haer aenkleeft,
byſtaet en voorſpoedt en rouwe.
En ſulck was Wilhelm van Naſſouwe,
Prince, edel, wijs, ſtantvaſtich, en goet,
van Cains zaet, door haer, dies 't Lant draecht rouwe,
deerlijck vermoordt; maer ſijn onnooſel bloedt
voor Godt, en menſch, ſtraf, wraeck roupen doet,
en ſpijt oock al des vyandts erch bedrijven,
de waerheydt ſal in der vromen ghemoedt
dit ſchoon Graf-ſchrift tot ſijnder eeren ſchrijven.

Noch lagher.

Wilhelmus van Naſſouw, als vroom Heer en goet Vader,
voorſtont met kloeckheyt, deught, en wijſheydt t'allen tijde.
Godts recht, 'sLandts welvaert, en de vroom' allegader.
Kon noyt verwonnen zijn dan door een boos verrader;
ſies onſterflijcken loff hem dient tot een Pyramijde.

Incarnatie.

AVRACVS PRINCEPS HISPANI FRAVDE TYRANNI
OCCVMBIT. VINCI NON ALITER POTERAT.

Een ander:

oCh den beVrgoenſChen beVL Van den tYran van Spalngnen,
heeft eLLendICh VerMoort den prInCe Van oralngnen.

Deſen noyt ghenoech gheloofden Heer ſoo moordadich gheſneuvelt zijnde, is ſijne ſoon Maurits gheworden Marquijs van der Vere, het welcke den burgheren hoochſt aenghenaem, ende wel bevallich was, alſoo ſy verlooren hebbende eenen goeden, wijſen, getrouwen, ende voorſichtighen Heer, verhoopten gheen onghelijcken weder verkreghen te hebben. Hier over is hy in den jare 1588, binnen der Stadt van der Vere ghehult als Marquijs van der Vere. Doe wierden oock veel vreughde teeckenen ghetoont, oock verſcheyden ſilvere penninghen uytgheſtroyt, daer op d'een zijde ſtonden de wapenen van Naſſou ende der Vere, aen malkanderen ghebonden, met de circumſcriptie, NODUS INDISSOLUBILIS; ende op de andere zijde twee handen in malkanderen, ghelijck een trouwe, houdende Mercurius ſtaf, met deſe circumſcriptie; AUXILIA HUMILIA FIRMA CONSENSUS FACIT. Ende wierden op de huldinghe ghemaeckt deſe naervolghende Incarnatien;

DICat Io pæan aC pLaVsIbVs aëra pVLſet
Verla, cMaVrICIo prInCIpe Læta ſVo.

Een ander:

*den tWIntICh*ien *noVember Is bLYde en VaILIeut*
tot erfheere bInnen der Vere gebVLt
den edeLen graef Van naſſoV, troVWe en Conſtant,
hoe ſeer tYn VYant dat benYt, Woedt of brVLt.

Deſe hoochghemelten Vorſt Maurits van Naſſou, als Marquijs van der Vere, een goede ende ruymen tijdt in regieringhe gheweeſt zijnde, heeft het ſelve Marquiſaetſchap ende Stadt van der Vere in goeden ende ghewenſten doene gheweeſt. Hy is eyndelijck in den jare 1625, tot onuytſpreeckelijcke droefheydt van het gheheele Vaderlandt ende ſijne onderſaten, ontſlapen, latende tot ſijn eenige, ende univerſele erfghenaem, zijn Heer broeder Fredrick Henrick, Prince van Orangje. Onder ſijne gheluckighe regeringhe vinden haer teghenwoordich die van der Vere, neffens het gheheele Vaderlandt, den hemel voor hem afbiddende een lanck leven, ende een ghedueighe voorſpoedt in al ſijn voornemen.

Wes belanghit de Magiſtraet deſer Stadt, ſtaet t'hans in de naervolghende perſoonen;

Baillin, de Heer

Jonckhr. Iohan de Maurignault.

Burgermeeſters, de Heeren,

Cornelis Danckaerts.
Adriaen Velters.

Schepenen, de Heeren,

Mr. Iacob Campe,
Chriſtoffel Barentſz. *bejde oude Burgermeeſters.*
Niclaes Velincx.
Cornelis Hubrechtſz.
Iacob Aernoutſz.
Mr. Ioannes Apollonij.
Cornelis de Roo.
Pieter Davidſz.
Mr. Theodorus de Haſe.

Penſionaris, de Heer,

Mr. Leonard Pool.

Secretaris, de Heer,

Pieter de Vos.

Raden, de Heeren,

Chriſtoffel Barentſz.
Mr. Iohan van Voſbergen.
Mr. David Reygerſbergh.
Adriaen Velters.
Baſtiaen Thijſz.
Pieter Davidſz.
Cornelis Hubrechtſz.
Iacob Aernoutſz.
Niclaes Velincx.
Mr. Iacob Campe.
Mr. Ioannes Apollonij.
Ionchr. Iohan de Maurignault.
Pieter de Vos.
Cornelis Danckaerts.
Ian Chriſtiaens.
Cornelis de Roo.
Ioannes Hoets.
Adriaen Carreman.
Willem van Valckenburch.
Ægidius Govaerts.
Iacob de Haſe.
Cornelis Pieterſz.
Ioannes Kien.
Niclaes Ros.

Aengaende de mindere ampten, dependerende van de voornoemde Magiſtraet, als van Fortificatiemeeſters, Weeſmeeſters, Capiteynen van de Burgherlijcke wachte, Commiſſariſſen van't Lantrecht, ende de vier Arm-meeſters, die met de Diaconen het beſtier hebben over 't Gaſthuys, werden nu bedient ende bekleet by de naervolghende perſoonen, als daer toe verkooren;

Forti-

Fortificatiemeesters, de Heeren,

Cornelis Danckaerts.
Christoffel Barentsz.
Cornelis Hubrechtsz.
Ioannes Kien.

Weesmeesters, de Heeren,

Pieter Davidsz.
Ægidius Govaerts.
Pieter de Vos, *Secretaris.*

Capiteynen van de Burgherlijcke Wacht.

Pieter de Vos, *Praeses.*
Ioannes Kien.
Antheunis Remeeusz.
Andries van der Wiele.

Commissarissen van't Landtrecht, de Heeren,

Ian Christiaensz.
Mr. Ioannes Straseel.
Adriaen Carreman.
Pieter de Vos, *Secretaris.*

Arm-meesters, de Heeren,

Cornelis Donckaerts, de Jonge.
Andries Willemsz.
Daniel Thijsz. de Jonge.
Thomas Carreman.

Boeckhouder.

Adriaen Carreman.

Daer en boven laten haer hier vinden verscheyden aensienelijcke Rentmeesters, over het Marquisaet van der Vere, tot ontfanck van gheestelijcke ende andere goederen. Over het Marquisaet is t'hans als Rentmeester ghestelt de Heer,

Mr. Leonard Pool.

Aengaende den ontfanck van de Geestelijcke ende gheannoteerde goederen over gheheel Walcheren, is van het begin aen af der veranderinghen, bedient by een Rentmeester, houdende sijn woonplaetse in een van de drie groote Steden van Walcheren, als, Middelburch, Vlissinghen, ende der Vere, met versterven, bybeutten omgaende; ende werdt nu ter Vere het selve Rentmeesterschap bedient by de Heer,

Mr. Iacob Campe.

Tot ontfanck van de Convoyen ende Licenten is gheselt;

Iacob Barentsz.

Wat belanght de Oostwateringhe, meest behoorende onder 'tresort van der Vere, zijnde het vierde ghedeelte van Walcheren, doch wel het grootste, als

als groot bevonden zijnde 14408 Ghemeten, 95 Roeden, hemelsbreedte, totten ontfanck van't Geſchot, tot laſte van de voornoemde hemelsbreedte gheſchoten, tot onderhoudt ende reparatie van de dijcken ende andere Zeewercken, laten haer ghebruycken;

Cornelis de Roo, Penninckmeeſter,
Mr. Joannes Apollonij, Waterklerck of Rentmeeſter.

De Stadt vander Vere heeft oock langhe jaren de weerdicheyt ghehadt, dat de Heeren van de Admiraeliteyt hare vergaderingen, ende de voorgaende Admiralen haer wooninghen aldaer hebben ghehouden, ende van daer afvoeren, tot welcken eynden aldaer ghebouwt was een Archenael. Doch de ſelve vergaderinghe laet haer t'hans in het Hof van Zeelandt, tot Middelburch vinden.

Ons voornemen maent ons nu, om het teghenwoordige weſen van deſe Stadt alhier te vertoonen; het welck wy deſte ghevoechlijcker ende wijdtluftigher ſullen konnen doen, als wel in andere Steden, door dien Pieter Spoormaecker, een waerdich Burgher, ende vernuftich Notaris van der Vere, ſich niet en heeft laten vervelen, de ſelve in alle ſijne deelen ons voor te ſchrijven, ende over te ſenden.

Aengaende dan de gheſtalte van de Stadt in hare veſten ende mueren, aen de waterzijde ſtaet een ſchoone gaelderye, beginnende aen de Zuydt-zijde van de Stadt, ende ſtreckende Noordtooſtwaerdt op na Zee, alwaer t'eynde van de voorſchreven gaelderye geſticht is een ſchoonen grooten ronden tooren, daer op ſtaet een ſcheepken, gelijckmen heden ten dage ſien mach, ende werdt noch jeghenwoordich ghenaemt, den *Montfoortſchen tooren*, om dat de ſelve doen bouwen heeft Lodewijck van Montfoordt, van den welcken wy hier vorens hebben gheſproocken. Deſen tooren werdt nu ghebruyckt tot een ghevanghen tooren, tot welcken eynde daer aen ende nevens zijn ghetimmert gheweeſt noch andere kamers, ende vertrecken, om de ghevangenen te bewaren. Doch zijn in den jare 1617, alle de ſelve huyſingen ende gebouſels, aen den ſelven tooren annex, door grondtbrake in de Zee geſtort, hebbbende den ſelven tooren oock alſdoen in gheen kleen gevaer gheſtaen. Maer door de voorſichtighe neerſticheyt, ende beleydt van de Magiſtraet, die in die ghelegentheyt gheen koſt ofte moeyte ſpaerde, is ſoo met rijſenhoofden, rijſbermen, ende ſinckſteenen als andere materialen, de ſtroom ende de Zee geſtuyt, ende den tooren behouden, hoe wel de Zee daer tegen ſpeelde, ende de diepte inſghelijcx oock ſeer groot was.

Van het begin van de voorverhaelde gaelderye Stadtwaerts, is ghebout een kloucke ſuffiſante muyr, met een borſtweringhe ſtreckende Zuydtwaerdts op totten Arnemuydtſchen dijck, aldaer de ſelve Weſtwaerts is keerende, waer inne den uytganck van de Arnemuydtſe poorte is ghemaeckt; voorder met een aerde walle ende borſtweere tot in den hoeck of aen't eynde van de gordijne ſtreckende na de Sandijckſe poorte; met welcke voorverhaelde muyragie ende aerde walle wordt beſloten het Mauritius bolwerck, ſtaende aen't Zuydteynde van de Stadt, in't welcke oock komt de Arnemuydtſe poorte, door de welcke men lancx den dijck na Armuyden gaet; op welck bolwerck aen de muyre is ghemaeckt een houte beddinghe, ofte baterije, op de welcke noch jeghenwoordich ſtaen twee ſuffiſante kloecke metale ſtucken, flanckerende t'Zeewaerts, tot bevrijdinghe van de Stadt; oock mede ſtaet op het voorſz. bolwerck een corpsdugarde, alwaer de burgherye s'nachts de wacht houden, ofte ſomtijdts ſoldaten; oock mede een windt kooren Molen, aenkomende den Marquijs van der Vere.

Noordtwaerts van den voorſz. Montfoortſchen tooren lancx 't water, is als noch een anderen tooren, by forme van een halve ronde, ghenaemt het *Swarte Gat*, nevens de welcke aen de Zuydtzijde gheſtaen hebben 6 a 7 nieuwe huyſen, over eenighe jaren hetwaerts by diverſche burgheren alder ghebout, de welcke alle te ſamen in den jare 1631, in der nacht, met een grooten ſtorm, ende grondtbraecke, zijn nederghevallen, ende in de Zee ghe-ſtort, ſonder dat yers daer van is overghebleven, ofte blijven ſtaen, met alle der ſelver inwoonderen meublen, goederen ende huyſraedt, ſonder datter nochtans eenich menſche is verſeert, ofte doodtghebleven.

Noch Noordtwaerders op tot de lengte van ontrent 15 Roeden, is mede een gaelderye, onder de welcke een ſtuck weechs werdt ghehouden de viſmerckt, alwaer daghelijcx een menichte vis ter koop werdt ghebracht, de welcke de viſſchers van daer af varende, daghelijcx in brenghen, boven de menichte die daghelicx na Middelburch, Vliſſinghen, Arnemuyden, der Goes, Berghen op Zoom, ende voorts in Brabandt, Vlaenderen, ende andere plaetſen werden wechghevoert, ofte van de ſelve plaetſen ter Vere gehaelt. Ende t'eynden van de voornoemde gaelderye, zijnde aen't eynde van de Zuydtzijde van de haven, ſtaet een ſchoonen grooten tooren, ghenaemt den *Campveerſchen tooren*, Zeewaerts rondt, ende Landtwaerders platformich, verçiert met vijf Piramyden daer op ſtaende; beneffens ende annex den ſelven tooren zijn alſnoch by ſondere wooningen, kameren, ende vertrecken, om luyden van qualiteyt, ofte andere paſſanten, te logeren ende tracteren. Weſtwaerts

op

op keerende van den ſelven Campveerſchen tooren, ſietmen een gaelderye, de welcke is ſtreckende tot aen het Kraenhooft, alwaer jeghenwoordich ſtaet een ſchoone groote ende toegheſloten Kraene, volghende des Stadts privilegie, aldaer de ſelve wijnekelhaeckich is, reſponderende tot aen de kant van de kaeye, alwaer den binnen-boom werdt gheſloten; is overſulex de haven mette ſelve gaelderye aen de voornoemde Zuydtzijde bevrijdt; doch zijn onder de voorverhaelde gaelderije twee deurganghen, daer door men by daghe de haven van die zijde kan beſoecken, die des nachts werden toegheſloten met het ſluyten van de boomen, ofte de hooftpoorte. Onder welcke huyſinghe, ſtaende aen den ſelven Campveerſchen tooren, men doorgaende komt eerſt op het blaeuwe hooft, ſtaende aen de ſelvighe Zuydtzijde, ten eynde van de haven, zijnde vier kant ende uyt de grondt van de haven opghemetſt met blaeuwen arduynſteen, een voet hoogher dan de ordinarie Stadts ſtrate, ende boven dien rondtom verſien met een borſtweere van vier a vijf voet hooch, van ghelijcken arduyn, dicke na den eyſch van't werck, op welck jeghenwoordich ſtaen eenighe ſchoone metale veldtſlanghen.

Van't ſelve blaeuwe hooft gaetmen door gelijcke groote arduyne poorte, 6 a 7 trappen nederwaerts, ende komtmen alſdan op het Campveerſche hooft, ſtaende aen't water, alwaer men daghelijcx menichte van ſchepen, groot ende kleen, ſiet afvaren ofte aenkomen, behalven de ordinaris oorloghſchepen aldaer afvarende, welcke ſoo uyter Zee, van Vranckrijck, Engelandt, Schotlandt, als andere plaetſen, binnen s'landts aenkomen ofte uytvaren na Goes, Zierickzee, Tholen, Bergen op Zoom, Hollandt, Brabandt, Vlaenderen, als elders, daer toe meeſt Veerſchepen zijn, tot dienſt van den reyſenden man, die daghelijcx by menichte door de ſelve Stadt paſſeren, ende de burgherye geen ſchade aenbrenghen; voornementlijck dat veer, twelck daer is van deſe Stadt, ende de Stadt Dordrecht, by de Magiſtraten van de ſelve Steden reſpectivelijck tot dien eynde ghemaeckt, alwaer van yder Stadt des ſomers, twee ſchepen daeghs, ende des winters een ſchip daeghs afvaren precijſelijck, veel ofte weynigh luyden zijnde, waer toe van yder Stadt expreſſelijck zijn doen opmaecken ende verkooren ſeecker ghetal ſchepen, bequaem daer toe ghepreparеert, yder met twee byſondere vertrecken, yder ſchip verſien tot hare defenſie, met ſteenſtucken, muſketten, pijcken, kruydt ende loodt, om in tijde van noode te ghebruycken.

Komende aen de Noordt-zijde van de haven deſer Stadt, placht ſich aldaer voor eenighe jaren te vertoonen eenen ſeer treffelijcken tooren, by na even

ghelijck den voorſeyden Campveerſchen tooren, van witten arduyn, 't Zeewaerdts rondt, ende 't Sadtwaerdts plat, mede met verſcheyden Pyramiden, een ſchoon ghebouw, de welcke in ſijn leſte tijden is ghebruyckt gheweeſt tot bewaringhe van het buſpoeder, den lande van Zeelandt toekomende, waer over den Stapelier van Zeelandt gheſach hadde, dien volghende ghenaemt den *Kruydt tooren*; de welcke met den voorſeyden Campveerſchen tooren aen de Zuydt-zijde de haven beſloot, çierlijck om aenſien; doch is den ſelven kruydt-tooren in den jare 1630, in der nacht, by goet ſchoon klaer weder, ende maneſchijn, door een grondtbraecke van de Zee, die daer teghen ſtroomde, ende voorby liep, de welcke van langher handt de fondamenten van den ſelven tooren hadde wech gheruct, neder ghevallen, ende in de Zee gheſtort, datmen daer van s'anderdaeghs niet eenen ſteen heeft gheſien, met alle 't buſpoeder, oock het ghene daer voorders noch meer in was; ende ter plaetſe daer den voorſz. tooren gheſtaen hadde, boven alle de ſteenen van den tooren, die op de grondt laghen, was de diepte doen alſnoch op laegh water ghemeten ..... voeten, door welcken val ende grondtbraecke, het gantſche Noorderhooft, (van hout ghemaeckt) ſijn fondamenten mede verlooren hebbende, is t'ceffens in de Zee wech ghedreven, met de huyſinghe ofte corps du guarde daer op ſtaende, behalven ontrent 2 a 3 Roeden van het uyterſte eynde, 't welck noch bleef ſtaen, waer door de Stadt alſdoen in groot perijckel was om mede de Zee tot een proye te worden; maer de Magiſtraet, ende Fortificatiemeeſters, doenmaels zijnde, doende haer uyterſte debvoiren, nacht ende dach latende arbeyden met rijs, ſteen, balcken, planeken, ende andere ſtoffe, hebben het inghevallen gat ofte grondtbraecke gheſtopt, ende de Zee, die daer eenighe daghen doorvloeyde, gheſteuyt; inſghelijex oock doen maecken door de voorſeyden val een houten Noorder hooft, van het ghebleven eynde tot aen de Stadt Weſtwaerts, tot bevrijdingh van de haven, als mede de geheele Stadt; het welcke alles met gheen kleene koſten heeft konnen ghedaen werden. Met dien val heeft de Stadt van der Vere doen gheen kleene krack, ofte breucke gheleden, 't welck noch langhe in gheheughen ſal blijven; ende ten ware Godt de Heere na dien val niet hadde belieft eenighen tijdt goet weder te verleenen, waer door ghevoeghlijck alſdoen konde ghewrocht worden, na alle apparentie, of menſchelijck oordeel, ſoude de Stadt, ofte meeſtendeel van dien, in Zee gheraeckt hebben, waer door gheen kleene droefheyt alſdoen, ſoo onder de Magiſtraet, als burgherye, was ontſtaen.

Den tooren dan alſdoen inghevallen zijnde, heeft de Stadt aldaer open

ghe-

gheleghen, ende alſdoen noch gheen gheleghentheyt zijnde om een muyr te trecken, hebben de Fortificatiemeeſters, met believen van haer principale, aldaer gheſtelt een bequame aerde borſtweeringhe, met een hooch ende ſterck ſtaketwerck; midtſgaders, een goede beddinge met een kloeck metalen ſtuck gheſchuts t'Zeewaerts, tot bevrijdinghe, ende ter tijdt gheleghentheyt ſal weſen een nieuwe muyr te trecken.

Van deſe baricade ofte Weſterſche hoeck van den voornoemden kruydtooren, Weſtwaerts aen lancx de waterkant, tot aen den Polderſchen dijck, is de mueragie, die metten ſelven tooren by de voorgaende Heeren van der Vere is ghebout, naerderhandt van den voornoemden Polderſchen dijck ghevoordert, ende ghebracht tot aen de Noordt-zijde van de oude watermolen poorte; binnen welcke mueragie het Orangje bolwerck is begrepen ende beſloten; ſoo dat de Stadt van der Vere, van binnen den Arnemuydtſchen dijck aen de Zuydt-zijde, tot binnen den Polderſchen dijck, aen de Noordt-zijde, lancx ſtreecx de Zee, ofte waterkant, is beveſticht ende verſien met mueren, toorens, gaelderyen, ende andere metſelwercken; doch niet te min, is teghen het gheweldt, ende kracht van de Zee, de ſelve Stadt buyten de muyragie noch verſien met verſcheyden ſoo houte als rijſenhoofden, rijſbermen, ſteenhoopen, ende andere Zee-weeren, de welcke alle met groote koſten jaerlijcx moeten onderhouden werden.

Ende door dien wy gewach gemaeckt hebben van de drie grondtbraecken, eenige jaren herwaerts gevallen, die groot waren, ſullen de kleene oock niet vergeten, de welcke geweeſt is in den jare 1633, achter het bolwerck van de Noordt-zijde van de haven, ontrent acht Roeden van de voorverhaelde baricade; alwaer de Stadts muyre ontrent de lenghte van 80 voeten is gantſch in Zee gheſtort, welcke men met groote koſten wederom heeft moeten doen opmaecken, ſoo dat de Zee, ofte de grondtbraecken, (vruchten van dien) de penninghen van de Stadt eenighe jaren herwaerts ſoo veel te doene hebben ghegheven, dat men naeulijcx gheweten heeft hoe de ſelve te vinden, ende dat noch alles boven de ordinaire ende extraordinaire Zeewercken, als andere noodtſaeckelijckheden, ende reparatien, dieder jaerlijcx moſten ghemaeckt, ende onderhouden werden.

Verhaelt zijnde de ghelegentheyt van de Stadt van der Vere t'Zeewaerts, ſullen nu beginnen van hare ghelegentheyt Landtwaerts ende een aenvanck maecken van daer wy de muyragie t'eynden waren, ende by de oude watermolen poorte hebben ghelaten.

Van daer dan Weſtwaerts op, tot den hoeck van het bolwerck, daer den

ouden windt-kooren-molen ſtaet, van daer Zuydtwaerts op tot den hoeck van het bolwerck, genaemt *Tonnenburch*, 't welck u Noordt ende Noordt-Ooſtwaerdt op keerende, brenght tot aen het bolwerck, aen de Sandijcxſe-poorte, ghenaemt het *Sandijcx bolwerck*, ende wederom als vooren van daer is leydende lancx de gordijne tot in den hoeck van het bolwerck, ghenaemt het *Mauritius bolwerck*, daer wy 't hier te vooren hebben gelaten, zijnde al te ſamen landtwaerts; alwaer de Stadt ſoo van ouden tijden, als heden ten daghe leght, ende verſien is met goede aerde wallen, diepe ende wijde veſten, ſware bolwercken, met bequame flanckeringhe, hebbende twee goede bequame ſluyſen, ſuerende door de Stadt, om het Zee ende landtwater uyt ende in te laten, na den noodt ende gheleghentheyt is vereyſchende. De Stadt heeft oock landewaerts drie Stadtspoorten, als de *Werwijcxſe poorte*, *Sandijcxſe poorte*, ende *Arnemuydſe poorte*.

Aldus beſchreven hebbende de heele circumvallatie van de Stadt vander Vere, ſoo landts als Zeewaerts, ende 'tghevolghe van dien, ende wat daer is aen te mercken, ſullen nu haren voorderen toeſtandt wat naerder inſien.

De Stadt vander Vere, 'tzedert haer begin, heeft ghehadt goede ende bequame diepte, om uytter Zee aldaer met ſchepen aen te komen, oock om hare goede gelegentheyt de ſchipvaert daghelijcx vermeerderende, niet alleene door haer eyghen inwoonderen, maer oock van andere landen ende plaetſen, ghelijck als 't blijckt dat de eerſte ſchepen uyt de eylanden van Canarien in deſe landen met ſuycker aenkomende in den jare 1508, ter Vere aenquamen, van daer vertrocken na Antwerpen, konden het pondt ſuycker gheen twee blancken verkoopen; ſoo dat de haven van deſe Stadt tot dien eynde allencxſkens dieper ende wijder ghemaeckt zijnde, eyndelijck gheworden is ſoo goede ende bequame haven alſſer in Zeelandt niet en is, te wederzijden met kloecke mueren ende diepe, datter groote ſchepen konnen uyt ende in komen, boven dien bequame timmerwerven, daer men groote ende kleene nieuwe ſchepen kan maecken, oock mede van ghelijcken daer men de oude herſtelt, ende vermaeckt, ghelijck als 't blijckt dat meeſt alle de oorlochſchepen van Zeelandt ter Zee varende, ter Vere zijn ghebouwt by den konſtrijcken Ian Corneliſz. Keyſer, Meeſter ſcheepstimmerman van de Admiraliteyt van Zeelandt binnen der ſelver Stadt; midtſgaders noch andere ſchepen, ſoo voor de Weſt-Indiſche Compagnie, te koopvaerdye, als tot den viſchvanck.

Dit ſtondt ons voor eerſt aen te mercken, als zijnde de voornaemſte oorſaeck

oorſaeck ende oorſpronck van de welvaert van deſe Stadt. Laet ons nu wat binnender treden.

De Heeren van Borſſelen, Heeren van der Vere, in der tijdt zijnde, hebben aldaer Weſtwaerdt aen de oude Parochie Kercke, die aldaer ghereedts ſtondt, doen bouwen een groote, ſchoone, ende çierlijcke Kercke van witten harden arduynſteen, van binnen met konſtighe perſpective gaelderyen, met aerdighe ende konſtighe ſteene overwelfſelen, verſcheyden uyt ende ingaenghen, om van binnen van d'een in d'andere plaetſe te komen, oock mede van buyten ende binnen met onderſcheyden, ſoo ronde als vierkante pilaren; als oock met diverſche ſteene rondt opgaende trappen, om boven beſocht te werden; (van meeninghe zijnde de ſelve tot een Cruyſkercke te maecken,) twee hooghe çierlijcke toorens, behalven eenighe andere mindere toorenkens, op yder een goede bequame klocke; daer van den eenen tooren, zijnde de kleenſte, ſtaende te midden op het cruys van de voorſchreven Kercke, meeſt bedeckt met loodt, heeft twee rondtgaende gaelderyen, de welcke te deſer tijdt gantſch zijn verbetert ende vernieuwt; den anderen tooren, zijnde de dickſte, ende de grootſte, ſtaet aen't Weſteynde, de welcke met het Ooſterſche eynde van de voorſchreven Kercke noch onvolmaeckt zijn ghebleven, ghelijck men heden ten daghe ſien mach. Ende 'twaere den voornoemden tooren, met het Ooſterſche eynde van de Kercke, waren voltoyt ende opghemaeckt, na de reſolutien ende modellen daer van in den beginne ghenomen, ſoude ſoo ſchoone, groote, ende çierlijcke Cruyſkercke weſen, alſſer in't Nederlandt niet te vinden, ofte te ſien is: doch is niet te min ſoo treffelijcken Kercke, alſſer in Zeelandt niet wordt ghevonden, niet alleene om haer uytnementheyt van ghebouw, haer treffelijck aenſien, maer oock om de groote konſte die de ſelve verçiert. Daer van, onder de ander aerdighe wercken, tot een blijck ende ghetuygeniſſe ſal dienen; eerſtelijck, het treffelijck ende konſtich portael, ſtaende binnen aen den uytganck van de Kercke in't Weſten, ende ghemaeckt van wagenſchotten houte, twee ſtagien hooghe, daer van de Phrijſe aen den opper kant van den blaeuwen arduynen dorpel hoogh is ſes en twintich voeten; breedt, twee en twintich; diep, elf voeten, behalven de Pyramiden, ende het bovenwerck daer op noch ſtaende. Aen welck Portael te ſien is een ongelooflijcke konſte, ſo in de Colomnen, Pedeſtalien, Arketrauen, Phrijſen, Regulen ende Ovalen, als andere wercken, verwonderens waerdich. Hier en boven hoort ghedacht te werden, ende verdient gheen minderen lof in het oordeel van de konſtverſtaende lief hebbers, het geeſtich beeldtwerck,

ſtaende

ſtaende in die opperſte ſtagie. Want van vooren, ende ter zijden, werdt in cierlijcke ronden, naer de proportie, vertoont de Gheboorte Chriſti, ſijne Verrijſeniſſe, ende Hemelvaert, als andere Hiſtorien; in welck beeldtwerck ſoo in de perſonagien, ordonnantien, als vertheventheyt, te ſien is ſoo een uytnemende konſte, dat dierghelijck Portael in Nederlandt niet meer ghetoont werdt. Tot opmaeckinghe daer van is den Konſtrijcken Architect ende Meeſter ſchrijnwercker, Adriaen Roman, uyt Vlaenderen van gheboorte, in den jare 1560, tot Ghendt alſdoen woonachtich, (alwaer hy dierghelijcke wercken, byſonder in de St. Jans Kercke, als mede tot Antwerpen ende elders, konſtich ghemaeckt hadde) in deſe Stadt Vere onboden; waer aen hy by de naerkomelinghen een onſterflijcke loff ende eere verdient heeft. Noch ſtaet boven op het Portael een Horologie, met ſpel ende ſlachwerck verſien, tot dienſte der Kercke.

Ten anderen, de konſtighe boghe, zijnde van ghelijcken witten arduynſteen, ſtaende van buyten over den inganck van de ſelve Kercke, mede aen het Weſt-eynde, aen den voet van den grooten tooren, zijnde de ſelve boghe hooghe 32 voeten, breedt 31, ende diepe 15½ voeten; inwendich verkleynende, ſoo dat de minſte ronde alleenelijck is bevattende de twee poorten, daer men door in de Kercke gaet, ende eenich beeldtwerck, daer opghe-ſtaen hebbende.

Ten derden, de Cyſterne, by den burghers genaemt de Fonteyne, zijnde veel honderden vaten groot, ghemaeckt van ghelijcken witten arduynſteen, boven plat, ghedeckt met loodt, ſtaende over de ſtraet, bezuyden de voorſchreven Kercke, in 't welcke ſtaet een extraordinairen diepen ende wijden put, uyt den grondt opghemetſelt met witten arduynſteen, waer in alle het Hemels water, vallende op de voornoemde Kercke, met verſcheyden looden, buyſen ende canalen, onder de aerde doorgaende in werdt geleyt, tot dienſte ende gherief van de burgherye, die 't ſelve door byſondere kranen uyt den voorſz. put weten te rappen; zijnde deſe drie ſeer konſtighe, treffelijcke, ende gherieffelijcke wercken, daer door vele meeſters, ende liefhebberen, ſoo in Perſpective als Architecture, ſoo uyt Hollandt, Brabandt, Vlaenderen, Vranckrijck, Italien, als andere landen, expreſſelijck binnen de Stadt van der Vere zijn ghekomen; om 't ſelve Portael, Boghe, ende Cyſterne te aenſchouwen. Ende als ſy de ſelve ghe-ſien hadden, bekenden, dat ſy verwondert waren, dat ſulcken werck met menſchen handen konde ghedaen werden, ende dat alſulcken meeſter verdiende een eeuwighduerende loſ. Ja oock over eenighen tijdt ghe-leden, ſeecker perſoon uyt Hollandt, zijnde

een

een meester in de Architecture konste, gehoort hebbende van de selve konstighe Boghe, is expresselijck binnen der Vere ghekomen, om de selve te sien; de selvighe ghesien hebbende, was op't hoochste verwondert daer over; segghende, daer noch meerder konste aenghevonden te hebben, als hem was aenghedient. Hier in werdt daghelijcx den suyveren Godsdienst gheleert, ende ghepredickt, ende door den Godtsalighen yver der Predicanten, ende Ouderlinghen, de Ghemeente van daghe te daghe vermeerdert, ende vermenichvuldicht, soo dat de selve jeghenwoordich soodanich in wesen is (na de mate der Stadt) als in een Stadt in't Nederlandt, soo in suyverheyt, als ghetal, sulcx datmen huyden naeulijcx in de Stadt Vere 12 menschen (noch van gheringhe conditie) sou vinden, of doen al te samen professie van de ware Christelijcke ghereformeerde religie, ofte werden daer inne opghetoghen ende onderwesen, soo in Sondaechsche Catechisatie, scholen, als anders. Dese Kerckenraedt bestaet als nu in de navolghende personen, soo Predicanten, als Ouderlinghen;

Predicanten.

Mr. Gedion van Deynse.
Mr. Cornelis Bouckelaer.
Mr. Pieter Laovicus.

Ouderlinghen.

Cornelis Danckaerts.
Pieter Davidsz. Neef.
Iohan Christiaensz.
Ioannes Kien.
Henrick Udemans.
Dominicus Klouck.

Diaconen.

Adriaen Heyssens.
Samuel Samuelsz.
Ioannes Hoets.
Daniel van den Dorpe.

De Schotse natie, houdende hare woonplaetse binnen deser Stadt Vere, ghelijck hier naer breeder sal verhaelt worden, oeffent ende ghebruyckt haren Godtsdienst, in de oude Parochie Kercke, ghemaeckt in den jare 1332, aen de Oostzijde van de voorschreven groote Kercke, in de plaetse van't voorverhaelde vierde onghemaeckt Oosterseynde, als zijnde daertoe in den jare 1614, op nieuws herstelt ende bequaem gemaeckt. De selve ghemeynte staet onder de Kercken van Schotlandt, de welcke soo in't verkiesen van de Predicanten, als andere extraordinaire voorvallende saecken, hebben het opperste ghesach. De Kerckenraedt van dese Schotse ghemeynte werdt nu bekleedt by de navolghende Predicant, ende Ouderlinghen;

Predicant.

Mr. Willem Spang.

Onderlinghen.

Thomas Canningame.

James Weir.

Diacenen.

Iames Elis.
Richert Weir.

De Stadt van der Vere heeft oock een ſchoone luchtige merckt, op welcke aen het Noordteynde, aen de Weſtzijde, ſietmen een ſchoon treflijck ende çierlijck Stadthuys, ghebout van harden witten arduynſteen, alwaer men met acht opgaende trappen komt in een voorzale, van de welcke men kan beſoecken alle de kameren ende vertrecken van dien. In de tweede ſtagie van't ſelve, ſtaen in witten arduynſteen uytghehouwen de voorgaende Heeren, ende Vrouwen van der Vere na 'tleven, ghehabiteert als die waren gaende. Te weten, d'Heer Wolfert van Borſſelen, ende Charlotte de Bothou ſijn gheſellinne: Philips van Bourgongjen, ende Vrou Anna van Borſſelen ſijn ghemael: Adolph van Bourgongjen, ende Jonckvrou Anna van Berghen ſijn vrouwe; ende Maximilliaen van Bourgongjen. Op dit Stadthuys is in den jare 1599, gheſteld ende gemaeckt een çierlijcken toren, van de grondt af aerdich ende propijs gebout, alſo wellin Zeelandt geen te vinden is, na de maet van ſijn proportie, op welcke ſpitſe geſteld is, ende daer noch alſmeede een guldt ſchip, tot teycken van haer ouden ende geduerigen handel ter Zee.

Daer en boven in den jare 1564, is van weghen den Koninck van Spangjen Philips de tweede, binnen deſe Stadt doen bouwen een Archenael ofte wapenhuys, omme de wapenen, die den ſelven Koninck in Zeelandt hadde, daer inne te bewaren; over de bewaringhe ende bewindt van dien, ſtellende een van ſijn principaelſte edelen met die qualiteyt, om te weſen groot Conſtabel ofte Stapelier van Zeelandt, van weghen den Koninck van Spangjen. Deſe huyſinghe, beſtaende in twee ſtucken achter een malkanderen ghehecht, met een antijcx rondeel, alle van witten harden arduynſteen, rondtomme in ſijne plaetſen, die boven dien met een anderen muyr zijn beſloten, (ghelijck noch te ſien is) volmaeckt zijnde, zijn alle des Koninex geſchut ende wapenen daer binnen gebracht, met laſt dat den Stapelier doens zijnde, de ſelve in qualiteyt en quantiteyt ſonde uytleveren, daer ofte ſoo hem gheordonneert ſou werden.

Nemaer, alſoo in den jare 1630, den Kruydtooren (als voorſeyt is) in de Zee gheſtort was, ſoo is door ordre van de Heeren ter Admiraliteyt van Zeelandt in het voorſchreven Archenael ghemaeckt een nieuwe Kruydtkamer; oock

oock mede in den jare 1637, in plaetſe van de oude wooninghe, daer de Conchergie plach te woonen, is ghebout een nieuw ſchoon ende groot huys, tot dienſt ende wooninghe van den Stapelier van Zeelandt, twelck jeghenwoordich is *Daniel Thijſſen*, de oude, die om de goede kenniſſe die hy is hebbende van de Zeevaert, ende Equipagie, by de Heeren Raden ter Admiraliteyt van Zeelandt mede is aenghenomen voor Ammunitiemeeſter van de oorloghe te water; Equipagiemeeſter van de ſchepen van oorloghe, uyt de haven van deſe Stadt afvarende; de welcke t'hans beſtaen in ſes oorlochſchepen buyten s'Duyns, drie Craveel oorlochſchepen, op de binnen revieren; mitſgaders, twee Jachten tot dienſte van de Heeren Ghecommitteerde Raden van Zeelandt, ofte andere perſoonen van qualiteyt, waer op Capiteynen jeghenwoordich zijn de nagevolghende mannen;

Capiteynen buytens Duyns.

Adriaen Niclaeſz. Kempe.
Baſtiaen Thijſz.
Cornelis Rijngers.
Ian Pouwelſz.
Ioos Willemſz. Block.
Cornelis Geritſz. van Saneu.

Capiteynen binnen t' Landts.

Iohan de Kock, *ghenaemt*, Breen.
Ian Iacobſz. Vlieghen.
Adriaen Iacobſz. Knooper.

Capiteynen op de Heeren Staten Jachten.

Andries Pieterſz. den Boer.
Ian Ianſz. Putte.

Noch in den jare 1594, is binnen de Stadt van der Vere gebout een treflijck ende cierlijck huys met een toren, ten dienſte van den armen, ende arme weeſen, midtſgaders, oude mannen, ende vrouwen, oock mede huyſinghe, ende logijs voor behoeftighe, als andere onmachtighe menſchen, ſtaende ontrent de Werwijckſe poorte. Ende daer is vooren in de ghevel geſtelt van uytghehouwen arduynſteen een vrouwen beelde, hy haer hebbende drie kinderkens, repreſenterende *Charitas*, ofte de *Liefde*, daer onder dit nagevolghende veers;

Hier is 't Logijs, om d'armen te ontfanghen;
Doet doch bewijs, dat Liefde u heeft bevanghen.

Op het jaer 1596, heeft Maurits, Prince van Orangjen, als Marquijs van der Vere, binnen de Stadt van der Vere, te midden op de mereckt, doen bouwen een ſchoon huys, om ſelve te ghebruycken tot een weeſhalle, ten dienſte van de burgherye, met ſchoone bovenkamers, op welcke de Cof-

frerye van de Rethorica haer vergaderinge hebben; midtsgaders, het Gilde van de schippers ende visschers aldaer.

Alnoch heeft dese Stadt drie schoone Schuttershoven, ofte Confreryen; neffens de Confrerye van de Rethorica, te weten, het S^t. Joris Hof, zijnde de Voetboghe, S^t. Barbara Hof, de Coleuveniers, S^t. Sebastiaens Hof, de Handboghe, ende de Kamer van Rethorica, hebbende voor hare blommen, de witte Lelye, en blaeuwe Aecoleyen, ghenaemt, *Wissende Scholieren*; hebbende tot advijse, *In reynder Jonsheyt groeyende*; yder hebbende hunne bysondere huysinge, kamers ende boven, alwaer sy hare exercitie dagelijcx plegen, ooc hare vrye vergaderingen houden. zijnde de selve alle viere in voortijden begifticht met privelegien ende brieven, daer mede sy hare vryheyt ghenoechsaem konnen bewijsen. Ende zijn Hoofden, ofte Regenten der Confrerye van S^t. Joris Gilde in desen jare, de naervolgende persoonen;

Overdeecken.
Jonekh^r. Johan de Maurignault.

Deeckens.
M^r. Theodorus de Hase.

Anthonis Marinisz.
Ian Barentsz.
Daniel van den Dorpe.

Van S^t. Barbaraes Gilde, ofte Coleuveniers.

Overdeecken.
Abraham de Vos.

Deeckens.
Pieter de Vos,

Andries vander Wiele.
Ægidius Govaerts.
Adriaen Garreman.

Van S^t. Sebastiaens Gilde, ofte de Handboghe.

Overdeecken.
Adriaen Velters.

Deeckens.
Ioannes Kien.

Niclaes Ros.
Cornelis Wilsoet.
P^r. vander Wiele.

Van de Kamer van Rhetorica.

Overdeecken.
Pieter de Vos.

Prince.
Pieter Spoormaecker.

Deeckens.
Andries Willemsz.
Daniel Thijsz. de Jonge.
Lenaert Thijsz.

Vreem-

Vreemdelinghen brenghen oock hier goedt voordeel de Stadt toe, voornementlijck, de Schotſe kooplieden, die eenige jaren haren ſtapel alhier binnen deſer Stadt hebben ghehouden, daer over diverſche, ſoo mondelinghe als ſchriftelijcke contracten ghemaeckt, evenwel (niet jegbenſtaende groote conqueſten ghedaen hebbende) waren van ſins hare ſtapel elders te transporteren, om wat reden my onbekent, doch daer na wederom veranderende, in conſideratie nemende haer voorgaende voordeelen ende deſes Stadts goede gheleghentheyt, hebben de Staten van Schotlandt raedtſaem ghevonden haren voorſz. ſtapel aldaer te behouden, hare handelingh ende negotie aldaer te drijven als in voorgaende tijden was gheſchiet, 't ſelve den Koninck van Groot Brittangien aenghedient, die daer inne goet ghenoeghen hebbende tot welſtandt van ſijn Rijcke, heeft tot dien eynde afgeveerdicht ſijne Ghecommitteerde, omme beneffens den Conſervateur van de ſelve natie, doen ter Vere reſiderende, met de Gecommitteerde ſo van den Märquijs, als Magiſtraet der ſelver Stadt te contracteren, accorderen, ende van nieuws aen te maecken een verbondt, als bequaemſt ende oorbaerlijckſt konde gheſchieden, welcke Gedeputeerde te wederzijden by den anderen vergadert zijnde, eyndelijck hebben beraemt, ghesloten ende ghemaeckt dit naervolghende contract, luydende van woorde te woorde als volght;

Comme ainſi ſoit que de fort long temps la nation Eſcoſſoiſe à faict ſa demeure & tenu l'eſtaple de ſes marchandiſes en ceſte ville de Campvere, & qu'il y a eu des veilles aliances tant entre les Princes que les peuples de deux coſtez, meſmes auſſi des contracts par leſquels ceux de ſa ville & de ladicte nation ſe ſont entrecobligez reciproquement, & que depuis quelque temps Meſſieurs d'Eſtoſſe pour quelques conſiderations ont mis en deliberation de retirer leur eſtaple d'icy & le remettre en autre lieu; Si eſtoit qu'en conſideration des amitiés ſuſdicts, & par le bon plaiſir de ſa Majeſté de la Grande Bretaigne; qui en faveur de ladicte ville avoit eſté ſollicité, comme auſſi Meſſieurs d'Eſcoſſe, il à pleu à Meſſieurs les Deputez des villes du Royaume d'Eſcoſſe d'envoyer icy leurs Commiſſaires, Meſſieurs David Ackenheyt, marchant & bourgeois de la ville d'Edinbourgh, & Guillaume Gouduan, marchant & bourgeois de la ville Dimdie, aſſiſtez de Monſieur le Conſervateur le Sr. Robbert Demſton, avecque procuration & puiſſance abſolute pour traictier de nouveau en leur nom, avecq le Magiſtrat de ceſte ville, touchant la continuation dudict eſtaple dedans icelle; comme il apert par la commiſſion deſdicts Seigeurs Deputez des villes, en date du 25 de Juillet, mille ſix cent & douze, ſigne par leur Secretaire, Centhuri; & ſont en vertu de ladicte commiſſion leſ-

dicte Commiſſaires aſſiſté comme deſſus d'une part, & Meſſire Jacques de Malderee, Seigneur de Hayes, &c. premier & repreſentant les Nobles aux Eſtats & Conſeil de Zeelande, y joinct, le Seigneur Jean de Maurgnault, Baillif de ladicte ville, & Marquiſat, y entrevenants par ſpeciale commiſſion de ſa part de ſon Excellence, Marquis de ladicte ville, & les Deputez dudict Magiſtrat d'icelle ville de Campvere, à ſçavoir Meſſieurs, Jean Pieterſon van Eſſen, Mr. Jaſper Apellonij, Bourgemaiſtres, & Mr. Enoch Petrey, Penſionaire de ladicte ville, d'autre part; apres diverſes communications ſur les propoſitions & demandes de Meſſieurs d'Eſcoſſe, finalement accordez des poincts & articles ſuivants.

I. En premier lieu ſon Excellence, comme Marquis de ceſte ville, & Bourgmaiſtres, Eſchevins & Conſeil d'icelle promettent d'approbrer & ratifier tous & chacun des privileges, libertez & immunitez par cy devant octroyez à la nation Eſcoſſoiſe par le feu Empereur Charles V, Philippe II, Roy d'Eſpaigne, Duc de Brabant, Comtes de Flandres, ou autres Princes de Païs Bas, & ville de Bruges, Anvers, Campvere, & autres, en ladicte nation à cy devant eſtabli leur trafique & reſidence avecque toutes les conditions accordez à la nation, en l'an mil cinq cent ſoixante & dixhuict, par leſdicte Bourgemaiſtres, Eſchevins & Conſeil.

II. Et afin que la nation ne ſoit fruſtrée de la parole de Dieu & l'exercice de la religion reformée en ſon propre langage, le Magiſtrat ordonnera une Egliſe propre, & commode pour oüir les preſches, faire les prieres, & celebrer la Cene avecq le cemitiere pour enſevelir leurs morts, & ordonnera auſſi pour le Miniſtre une honeſte maiſon avecq toutes les franchiſes dont joüiſſent les facteurs Eſcoſſois.

III. Promet en oultre ledict Magiſtrat, pour eviter tous perils & dangers qui pourroyent aucunement avenir, de faire continuellement entretenir les marques & tonneaux en l'embouchure du canal de ceſte ville, & s'il advenoit que les navires Eſcoſſoiſes par neceſſité de tempeſte eſtoyent contraintes de promettre aux pilotes pour les conduire icy toute leur demande, les Maiſtres eſtans venus au port ne ſeront point tenus de payer tout ce que tellement aura eſté promis, ains le Magiſtrat le modifiera ainſi comme il ſera trouvé juſte & raiſonnable.

IV. Et afin que la nation puiſſe eſtre bien accommodée quant à la place au havre, le Magiſtrat leur accordé toute la kaye dont ils ſe ſont ſervis juſques à preſent, à ſçavoir depuis le grand pont juſques la maiſon appelle l'Oliphant, & ſi les navires Eſcoſſois fuſſent icy en ſi grand nombre que ce lieu ne leur pourroit ſuffire lors on les accommodera en tant qu'il leur ſera beſoing, en faiſant deloger toutes autres navires par le maiſtre du port, afin que nul malentendu par la rudeſſe des matelots n'en advienne, & prendra leſdict Magiſtrat telle ordre en cecy que la nation n'aura juſte occaſion de ce plaindre, & ſera leſdicte maiſtre tenu de faire

entre-

entretenir net & vuide ceſte place de la kaye, afin qu'ils puiſſent plus commodement charger & decharger leurs navires, ſans qu'aucun empeſchement leur y ſera donné; item, de porter ſoing qu'a tous occaſions à l'entree & ſortie des navires le port ſoit ouvert & ſans aucun empeſchement.

V. *Item, les marchants arrivez icy au port ſeront bien ſervis de portefaix & autres labourreurs; item, des caves & graniers à raiſonnable prix, & ſera faicte une liſte ou taulxation par Meſſieurs les Commiſſaires, Monſieur le Conſervateur, & les Deputez du Magiſtrat de ceſte ville, touchant le ſalaire des portefaix, dont copie ſera delivree au Meſſieurs les Commiſſaires, & à Monſieur le Conſervateur, & ſeront leſdicte portefaix & autres ouvriers tenus, d'obſerver inviolablement, ce qui ſera ordonné par leſdicts Meſſieurs, à ſçavoir auſſi que les marchandiſes ſoyent tranſportez de la kaye ou bivoer devant trois heures apres midy, & en eſté devant ſix heures du ſoir.*

VI. *Meſſieurs de la ville choiſiront un ou deux honeſtes hommes, qui en preſence de Monſieur le Conſervateur feront ſerment d'aulner & meſurer tous les draps loyalement & s'obligent eſgaler le poix de fer d'icy avecque ceſluy la de Middelbourch.*

VII. *Touchant les impoſitions cy devant miſes ſur les peaux, cuirs, plaides & ſaumon, à la charge de voiſins & autres eſtrangers qui les avoyent achettes en ceſte ville, Meſſieurs du Magiſtrat ſont contens de les quiter comme ils les quitent à preſent, & ne les remettront plus en temps avenir.*

VIII. *Si aucune queſtion ſe vient à mouvoir entre le Receveur de la Tholle, & quelqu'un de ladicte nation, ſera ledicte Receveur tenu d'inſtituer & pourſuivre ſon action devant le Magiſtrat de ceſte ville, qui donnera ordre que perſonne de la nation ne ſoit exactionné, mais que la Tholle ſoit dument payée ſelon les vielles liſtes deſquels ſera delivre extract à Monſieur le Conſervateur.*

IX. *Et ſi quelque autre diſpute ou action tant civile que criminele emouvoit entre quelqu'un de ladicte nation avecq les ſubjects de par deça, Monſieur le Conſervateur ou ſon Deputé y ſera appelle (comme auſſi en la querelle contre le Receveur de la Tholle) pour non ſeulement oiir & entendre les debats ſi bon luy ſemble, mais auſſi alleger ce que luy ſemblera convenir pour le droict des Eſcoſſois devant que ledicte Magiſtrat procede à la prononciation de la ſentence diffinitive, & s'il aviens que quelques uns de ladicte nation tombent en querelle ou proces civil ou criminel entre eux meſmes, la cauſe ſera jugée & determinée par ſentence diffinitive de Monſieur le Conſervateur & ſes aſſiſtens, ſans qu'aucun juge ou Magiſtrat de la ville s'entremelle, comme d'ancienne conſtume.*

X. *Si quelqu'un de la nation Eſcoiſſe penſe eſtre greve par la ſentence de Meſ-*

Meſſieurs du Magiſtrat, il luy ſera libre & permis d'appeller, omiſſo medio, *au grand Conſeil d'Hollande, comme peuvent faire les bourgois de la ville, & les ſentences donnez en faveur des Eſcoſſois, ſeront incontinent miſes en execution ſelon les privileges de ladicte ville, & les inſtructions & ordonnances du pais, ſur le faict de la juſtice, & en cas que quelqu'un de la nation ait à faire par devant Meſſieurs du Conſeil de Zeelande, Meſſieurs de l'Admiralité, ou le Conſeil de la ville de Middelbourch, ſoit pour le retardement de leur navire, ou pour confiſcation de leur marchandiſes, ou le Convoy d'une marchandiſe renvoyé, par deça eſtant trouvé deſloyale, ledict Magiſtrat la fera aſſiſter par le Penſionaire, ou quelque autre de leur College, afin que la nation puiſſe eſtre bien traitté & favoriſé comme un des bourgois propres.*

XI. *Item, ſera ladicte nation pourveue d'une bonne maiſon qui leur ſervira de Conchergerie au deſpens de la ville, ou tous les marchans & mariniers venans d'Eſcoſſe pourront loger, & pour le moins ſeront tenus prendre leur repos tant à diſner, ſouper qu'autrement, & ſera icelle maiſon avec les navires Eſcoſſoiſes exempte de toutes les impoſitions ſur le vin & la biere, tant forte que petite, en telle quantité qu'il ſera beſoing pour eſtre conſumé dans la maiſon ou les navires meſmes.*

XII. *Bien entendu, que ſi la maiſon ne ſeroit capable, & le nombre des gens trop grand pour les y loger, treſtous outre ce qu'aucuns ſe pourront retirer vers les facteurs pour leur giſte ſeulement, ſi feront Meſſieurs de la ville d'aggrandir ou commoder ladicte maiſon de ſorte qu'elle ſoit capable & aſſez grande, & en cas de faulte à cela ſera accordée une autre maiſon, aux deſpens de la nation pour y retirer les marchans & matelots, laquelle maiſon aura les meſmes franchiſes, & ſera reglee du tout comme ceſte Conchergerie.*

XIII. *Et pour obvier à toutes fraudes qui ſe pourroyent commettre au prejudice de la choſe publicque, & de la ville, il ne ſera point permis au maiſtre de ceſte Conchergerie, ni à quelque autre de la nation de vendre aucune bierre ou vin, à des bourgeois ou autres n'eſtans point de la nation, ni en gros, ni en deteil, ſoit pour eſtre conſumée dedans ou dehors ceſte maiſon, ſur paine d'eſtre puni ſelon les loys du pays, comme nous bourgeois meſmes voire ne pourra auſſi vendre aucune bierre ou vin, a ceux de la nation meſmes pour eſtre conſumez hors dudict logis qu'en neceſſité, ſur la meſme paine.*

XIV. *Et en cas qu'un marchant convie a diſner ou ſouper un autre n'eſtant point de ladicte nation, & eſtant par ledict marchant defroye cela luy ſera permis & licité.*

XV. *Et ne payera ledict Conchergie aucun lanage pour ceſte maiſon, ni ne ſera tenu a aucune reparation, ſinon en des choſes par luy ou les ſiens rompues ou endommagez, & ſera ceſte Conchergerie avec l'egliſe & la maiſon du miniſtre preſte au mois de May prochain.*

XVI. *Et*

XVI. *Et auront tous les facteurs Eſcoſſois la meſme exemption & franchiſe de leur vin & bierre tant forte & petite, pour le regard de leur famille ſeulement, & pour y eſtre conſumé duement.*

XVII. *Les Eſcoſſois avecq les autres marchants d'icy ou d'ailleurs, ne feront point leurs marches ou contracts dedans ceſte maiſon ou Conchergerie, ni chez eux, ains aux hoſtelleries de la ville comme d'ancienne couſtume.*

XVIII. *Le maiſtre de ceſte Conchergerie ni les autres facteurs Eſcoſſois ne ſeront point ſubjects à faire guet ou garde ou autre ſervice perſonel, ni auſſi à loger des ſoldats ou autres gens de guerre.*

XIX. *Sera auſſi une priſon ordonnée dedans la ville, ou Monſieur le Conſervateur ou ſon Deputé pourra mettre ceux, qui par luy ſeront confines, & les en retirer quand bon luy ſemblera, & ſans qu'il aura en cela à recognoiſtre le Magiſtrat de ladicte ville.*

XX. *Item, pour la nation ſera ordonné un camp ou lieu champeſtre hors de la ville pour leur eſbat & recreation, & ſera permis à icelle, à ſçavoir Monſieur le Conſervateur, & autres marchants, facteurs, & gens de qualité, de tirer à l'archabuſe, & autrement d'uſer de la chaſſe, par tout le territoire de Campvere, ſelon les loys & couſtumes du païs, & comme en peuvent uſer icy ceux qui y ſont privilegies.*

XXI. *Si les navires Eſcoſſoiſes eſtans deſtinez pour ceſt havre chargez des marchandiſes d'eſtaple, viennent à eſtre derobbez ou pillez par les pirates, le Magiſtrat, (s'il eſt en ſon pouvoir) fera bonne & brieve juſtice ſur la reſtitution des ſpoliations, & ſi les voleurs ſe trouvent ailleurs dans le reſort de Provinces unies ſera ledict Magiſtrat tenu de preſter tout ayde & aſſiſtance aux pilles, par leur Penſionnaire, ou quelque autre (meſmes aux depens de la ville quant à luy) pour en toutes places & endroicts faire devoir pour le recouvrement des biens, & choſes derobbez.*

XXII. *Et ſi par tourment ou autrement quelque navire comme deſſus eſtant approchée de la ville fuſt en danger, ledict Magiſtrat ſera tenu de fournir navires, gens, ancres, cables, & autres cordages pour les aſſiſter, s'il eſt poſſible & ce aux deſpens dudict Magiſtrat, mais s'il eſt beſoing que quelques marchandiſes fuſſent deſchargez, ces marchandiſes la payeront tous les deſpens, & ſi (que Dieu ne veuille) quelque navire vient à ſe perdre, les marchandiſes ſauvez paieront auſſi tous les frais ſelon les loys & couſtumes du païs, cõme feroyent les marchandiſes des bourgeois de la ville meſmes.*

XXIII. *Et afin que la nation puiſſe mieux eſtre ſervie & accommodée en tranſportant leur marchandiſes de Middelbourch icy, qui temps d'hiver quelque fois ſont endommagez par la pluye, Meſſieurs de la ville feront baſtir deux ou trois barques ou d'avantage, ſi beſoing eſt, plat fons, couvertes, eſtanches deſſoubs & deſſus fournis d'hommes, & autres choſes neceſſaires pour ſatisfaire à leur debvoir, de telle grandeur que les ponts ſur le paſſage peuvent permettre, dont ceux de la nation ſe*

pourront ſervir toujours ſelon le temps en la ſaiſon de l'année, pour tel prix qui ſera ordonné par Meſſieurs les Commiſſ. & les Deputez de ceſte ville, & feront faire le paſſage par eau ou ſchuyſlot, portatif tant qu'il ſera à eux poſſible, & pour le dechargement de ces batteaux ſera mis & entretenu un petit craveau, au bord, ou les ſuſdicts batteaux arrivent & ſera icelle place tenue nette, & pour plus grande commodité feront Meſſieurs de la ville faire là un teict ou quelque couverture de bois, afin que les marchandiſes ne ſe gaſtent de la pluye.

XXIV. *Ledict Magiſtrat tiendra quite la nation Eſcoſſoiſe de l'impoſition du convoy ſur les marchandiſes d'eſtaple, venantes d'Eſcoſſe en ceſte ville, & ſi d'avanture on voudroit leſdictes marchandiſes charger d'aucune nouvelle impoſition la on ſera trouvé que les Anglois ſeront exempts à Middelburch, ledict Magiſtrat ſera tenu ladicte nation icy affranchir.*

XXV. *Et d'avantage, pour l'amitié que le Magiſtrat porte à la nation Eſcoſſoiſe, il ſera jouir ladicte nation de toutes immunités, privileges & exemptions dont la nation Angloiſe joint à preſent à Middelbourch, ou dont elle pourroit jouir en temps avenir, pourveu qu'il ſoit au pouvoir de ladicte ville ou de le donner, ou de le procurer.*

XXVI. *Et d'autant que les marchants ſe trouvent quelquefois trompez & endommagez par leurs facteurs meſmes ou les heritiers, promet leſdict Magiſtrat eſtre requis de par Monſieur le Conſervateur ou ſon Deputé, toutesfois que l'occaſion le requirera, & ſera trouvé neceſſaire, d'inventariſer tous les biens, or & argent, comptes, cedulles, obligations, & marchandiſes du defunct ou vivant ſubſidiairement, pour en faire droict & juſtice entre les creanciers ſelon les loys & couſtumes du pays & de ceſte ville: bien entendu, que ſi en une maiſon martuaire ſe trouvent des marchandiſes apartenances à des marchants en Eſcoſſe libres, non vendues ni chargees, ſur leſquelles ni le marchant, ni le facteur ne doivent rien qu'en tel cas il ſera accordé au proprietaire d'en retirer tels ſes biens & marchandiſes.*

XXVII. *Et ſi en cas d'aucune (que Dieu ne veuille jamais) eſmotion, guerre, inteſtine ou aultrement, que ladicte nation ne pourroit ni hanter & trafiquer en aſſeurance & librement, elle ſe pourra tranſporter avecq ſes biens & marchandiſes librement & aultre bien, & ſera ledict Magiſtrat toute aſſiſtence ayde & faveur à icelle, pour leur faire avoir des navires & toutes autres choſes à ſe requiſes à raiſonnable pris, pourveu qu'ils ſeront tenus de payer auparavant, ſe qu'ils devront en ceſte ville.*

XXVIII. *Finalement, les Bourgmaiſtres, Eſchevins, & Conſeil promettent ſi à l'advenir aulcune choſe vienne à leur cognoiſſance ou par l'advertiſſement des Meſſieurs les Deputez des villes du Royaume d'Eſcoſſe, ou par Monſieur le Conſervateur ou ſon Deputé, qui ſeroit pour le bien de la nation de faire tout debvoir*

ſoit

ſin par devant Meſſieurs les Eſtats Generaulx, en Meſſieurs les Eſtats de Zeelande, en devant Meſſieurs de l'Admiraulté, de les obtenir s'il eſt poſſible, afin que la nation ſe puiſſe reſentir de leur bonne affection & amitie envers eux.

En regard de tous ces poincts & articles que le Magiſtrat de ceſte ville promet d'entretenir & obſerver, faire entretenir & obſerver inviolablement, ont Meſſieurs les Commiſſaires ſuſdictes, & Monſieur le Conſervateur au nom des villes d'Eſcoſſe, promis comme ils promettent à preſent par leur ſignature, qu'ordre ſera donné incontinent, & defendu, qu'aucune navire de leur eſtaple, ne prenne autre foire en bouve dans le Païs Bas, qu'en ceſte ville de Campvere, ni qu'ailleurs aucunes marchandiſes d'eſtaples ſoyent tranſportez, & de punir rigoureuſement ceux qui feront du contraire, & leſdicte Commiſſaires aſſeurent le Magiſtrat que ſi long temps que l'ancienne amitie & affection durera, & qu'il plaira à Meſſieurs les Deputez des villes du Royaulme d'Eſcoſſe, & les commoditez de la nation permettront, de hanter & frequenter ceſte dicte ville, avecque leurs marchandiſes d'eſtaple; & aura ſon Excellence, Marquis d'icelle, & le Magiſtrat, ladicte nation en leur protection en ſauvegarde. En confirmation & teſmoignage de ce que deſſus, avons nous Commiſſ. & Conſervateur ſuſdicts, au nom des villes du Royaulme d'Eſcoſſe, & nous Deputez de la part de ſon Excellence, Marquis de ceſte ville, & nous Deputez du Magiſtrat de la ville, ſoubſigné ce preſent Contract, en la ville de Campvere, ce dixneufieme jour de Novembre, l'an de grace, mille ſix cent & douze; & eſt icelluy encore ſeille du grand ſeau de ladicte ville. Et eſtoyent ſoubſignez, D. Ackenheyt, G. Gendtman, R. Demſter, De Malderée, De Mauregnault, Hans van Elſen, G. Apellonij, E. Pottey.

Dit contract alſoo gemaeckt ende gheſloten zijnde by de weder zijds Gheſupperdeerde, onderwoncken, ghezeghelt, als in forma; ſoo zijn diverſche kooplieden van de ſelve natie alhier binnen deſe Stadt Vere metter woone gheſeten ende haer kooptmanſchappen te bevoorderen; waer over de Magiſtraet der ſelver Stadt, de ſelve natie hebben ingheruymt ſeeckere ongemene huyſinghe, verſien met diverſche ſchoone kamers, vertrecken, ſolders, plaetſen, kelders, hovighe, ende accommodatie, daerinne van weghen de ſelve natie gheſeten is een Conchergie, tot dienſt ende gherief van alle kooplieden ende ſchippers, als andere in Schotſe waren handelende, ſoo dat de ſelve natie van daghe te daghe is vermeerdert, ende haer goederen ten meeſte prijſe brengende, allenskens rijcker ende machtiger is geworden. De Stadt Vere heeft daer oock gheen ſchade door ghenoten, want alle de goederen de Schotſe kooplieden aldaer ter Vere brenghende, als kolen, vellen, huyden, lakenen, kirſaeyen, pletſen, potloodt, roedt, ſmeer, ende an-

dere waeren, niet vervoert moghen werden, maer alle binnen der Vere verkocht, waer over de luyden van alle landen in dese waeren handelende, ter Vere moeten komen om die daer te koopen, daer door geduerich een groot getal vreemde lieden binnen der Vere vernachten, 't welck de Stadt ende de kooplieden van de selve natie niet schadelijck is. Hier over ist dat van tijdt te tijdt, van wegen de selve natie eenige voorneme factoeren, ende kooplieden binnen dese Stadt hare residentie hebben gehadt, de welcke benessens den Conservateur, van weghen den Koninck, ende de Staten van Schotlandt, aldaer residerende de saecken van de selve natie hebben uyt ghevoert, ende haer gherechticheyt ghemaintineert, oock mede om haren Godtsdienst te oeffenen, een goedt ende bequaem Predicant. Ende heeft ghedurende den jare 1643, de selve Schotse natie bestaen in dese naervolghende persoonen;

S^t. Thomas Cunningame, *representerende den Conservateur.*	James Weir.
Predicant.	James Elis.
M^r. Willem Spang.	Sander Batty.
Factoeren.	Patrick Sutty.
Samuel Wallis.	Robbert Gryson.
Ian Gryson.	Ritcher Weir.
	Thomas Murrith.

Buyten der Vere landewaerts, sijn seer lustighe ackers, velden, hoven, ende boomgaerden ghheleghen. Het landt is daer rondtsom hooghe, steelders; ende schijnen de Heeren van der Vere al van oude tijden het uytgraven ende uythalen der landen tot darinck ofte anders met goede reden verboden te hebben. Het lustighe slot van Sandijck, het ghewoonlijcke hof van de oude Heeren van der Vere, neffens de Capelle, ende andere vermaecklelijcke ende ridderlijcke, oock geestelijcke, ghestichten, eertijdts dicht by der Vere ghestaen hebbende, sijn door den alles verslindende tijdt, doch meest in de beginselen van de Nederlandtsche beroerten, soo vergaen, dat daer nauwelijcx eenighe ghedenckeswaerdighe overblijfselen heden van te sien sijn.

EYNDE

VAN DE BESCHRIJVINGHE VAN DER VERE.

't Boeck

't Wapen van Arnemuyden.

BESCHRIIVINGHE
van Oudt ende Nieuw
ARNEMUYDEN.

DE Steden aen de Zee gheleghen, hebben niet met eenen, maer verſcheyden vyandtlijcke elementen te vechten, ſomtijds van het water verſlonden, ſomtijdts van de aengroeyende zanden ende aerde gheheelijck bedorven wordende. Van het een ende het ander, konnen het Oude en Nieuwe Arnemuyden genoechſame ghetuyghen weſen, alſoo het Oude overwonnen is van het water, ende het Nieuwe door de droochten onder de laſt van ſijn ruijne jeghenwoordich blijft ſuchten, ſoo dat men daer van, vergheleecken zijnde met ſijnen voorighen ſtaet, als het noch over-weynigh gheleden jaren in traffijcke ende navigatie ſeer bloeyende was, ſoude niet ſonder reden moghen ſegghen, dat Arnemuyden in Arnemuyden niet meer is te vinden.

Van het eene ende het andere hebben wy voorghenomen hier yet wes te ſpreecken. Het Oude Arnemuyden, dat nu gheheelijck vergaen is, mach men alſoo noemen, niet alleen ten opſiene van het Nieuwe, dat alſnoch ſtaet, maer oock om ſijne aenſienelijcke oudtheyt. De oudtſte gheheugeniſſe daer van vinden wy in deſe brieven, waerdich om hier uytgheſchreven ende gheleſen te werden.

IOhannes Dei gratia. Dux Lothar. Brabant. & Limburg. univerſis preſentia viſuris ſalutem, & preſenti teſtimonio litterarum cognoſcere veritatem. Cum illuſtris vir Dominus Florentius, Comes Hollandie, conſanguineus noſter dilectus,

propoſitum & intentionem habeat faciendi duo nova oppida, ſive villas in terra ſua Zeelandie, unum ſcilicet in Schadlia in loco qui dicitur Brydorp, & aliud Wallachria apud Armuyden, nos ob amicitiam & amorem, quem ſpecialiter gerimus circa ipſum, & ut in premiſſis uberiorem ſortiatur effectum, & dictorum locorum per nos amplificetur libertas, ſolemnitate maſſimam hanc perpetuo concedimus libertatem, quod homines & mercatores in ipſis manentes ad preſens, & manſuri in poſterum, per totum terram & dominium, tam in terris quam in aquis, cum rebus ſuis & mercantiis ſuis quibuscunque tranſire poſſint, & debeant liberi & exempti ab omni ſolutione Thelonei, ad nos pertinentis, concedentes ipſis preſentes litteras, ſigilli noſtri munimine roboratas, in teſtimonium & ſempiternam memoriam ſuper eo. Datum anno Domini milleſimo treceſimo octogeſimo octavo, in die ſancti Nicolai.

De ſin komt hier op uyt; dat Graef Floris, de vijfde van die naem, voorgenomen hadde twee Steden te maecken, een in het eylandt van Schouwen, tot Brydorp; ende de andere in het eylandt van Walcheren tot Armuyden; ende dat dien volghens Ian, Hertoch van Lotheringen, Brabant ende Limburch, de ingheſetenen van de voornoemde plaetſen, ter bede van den ghedachten Grave, ſijn bloedtverwandt, gunt vryigheyt van Thelin te betalen in alle ſijne landen. Deſen brief is ghegheven in den jare 1288. De goede reede, die doe ter tijdt hier was, ende den toeloop van alderhande koopluyden, ſchijnen dit voornemen in de ghedachten van Graef Floris verweckt te hebben.

Hier over gunt dit 't jaer 1370, Haquin Koninck van Norwegen, dien van Arnemuyden vele byſondere privilegien, dienende tot voorderinghe van haer vaerdt op Noorweghen. Hy vergheeft haer alles wat dat ſy tegen hem tot noch toe misdaen mochten hebben. Neemt haer in ſijne beſcherminge. Opent haer alle ſijne havenen, om daer, midts betalende den gewoonlijcken Thol, hare koopmanſchap te drijven. Arnemuyden werdt in de brieven, daer van noch overich zijnde in de Griffie van de Stadt van Harderwijck, ſtellen Zierickzee ende Middelburch, ghenoemt ende gheſtelt onder de Steden van Zeelandt.

Dit oude Arnemuyden was niet verre afghelegen van die plaetſe, daer nu ſtaet het nieuwe; een ſchoon, neeringhrijck, ende ſeer bevaren Dorp, verſien met een borcht ofte caſteel, de woonplaetſe van de *Heeren van Arnemuyden*, oude ende aenſienelijcke Ridderen in Zeelandt, onder de welcke het oortijdts ſtonde. Het heeft ſijnen naem ontfanghen van een beqaem vaert, ghenaemt *de Arne*, van Middelburch afloopende, ende ſijnen uytganck hebbende

bende tot Arnemuyden, ende het ſlot, aldaer opghemaeckt. Want *Muyde* beteeckent in de oude Hollandtſche ende Zeeuſche, als oock Deenſche tale, een ſterckte, ſlot, ofte burcht. Door de ghelegentheyt van het ghedachte water, diende het tot een haven, reede, ende voorborcht voor die van Middelburch, ende ſtelden haer daer ter neder vele die hem met de ſchipvaert ende koopmanſchap beſich hielden.

Doch de Zee door het gheweld van de waterſtroomen, oudt Arnemuyden harder ende harder dagelijcx aenſoot ende, heeft Heer Gillis van Arnemuyden, de laetſte natuerlijcke Heere van die naem ende dat bloedt, doen ghebieden aen ſijn onderſaten, dat ſy ſouden verplaetſen, ende haere woninghen ſtellen op den Dijck, daer het *Nieuwe Arnemuyden* nu is gheleghen, om dese ghende onghelucken van overloop van wateren rijdelijck voor te komen. Dese dijck placht den naem van Oofthouck te draghen. Ende dit is het nieuwe Arnemuyden, het welck noch overich is, ende veſtinghe ende eere van een Stadt in het beginſel van de Nederlandtſche beroerten heeft verkreghen.

Het verplaetſen, dede geenſins verplaetſen de oude neeringhe, ſchipvaert, ende handelinghe van koopmanſchap; ja, door de ſonderlinghe bequaemheyt van de reede, nam de ſelve ſoo toe, dat die van Middelburch, weeſende voor verloop van neeringhe ende inwoonderen, in ghedencken quamen, dat het haer ganſch noodich was deſe plaetſe onder haer heerſchappye ende bewindt te krijghen, ende dat door middel van koope. Het welck ſy oock te wege brachten in den jare 1493, als wanneer Heer Philips van Burgundien, ende Vrouw Anna van Borſſelen, haer het Ambacht van Oofthouck overghedraghen hebben, volghens luydt deſer brieven;

Wy Hendrick Janſz. van Wiſſenkercke, Wm. Lauwereyn Adams, ſoone van Hogelande, Jacob Willemſz. van Gripſkercke, ende Jan Symonſz. van Gripſkercke, Leenmannen der Graeflijckheyde van Zeelandt, verkiandan, kennen, ende verclaeren midts deſen, dat voor ons, als voor Leenmannen, luyden gekomen zijn Hooghe, Edele, ende vermoghende Heeren, Philips van Bourgongien, Heere van Beveren, van der Vere, &c. ende Vrouwe Anne van Borſſelen, Vrouwe van Beveren, van der Vere, &c. ſyne wettelijcke ghetrouwde ghefelſchone, te weten, de voorſz. Vrouwe Anne, by conſente, wille, ende wete van den voornoemden Heere Philips, haeren wettelijck kerckelijck voocht, die haer daer toe in deſe preſentie gemachtighet heeft, ende verbieden hanluyden beyde t'ſamen, dies dat ſy verhandelt ende overghedraghen hebben, verkoopen ende overdraghen in eenen rechten

vryen

vryen eyghendomme de goede Stede van Middelburch in Zeelandt, al alſulck Ambacht, als de voornoemde Heeren Philips van Bourgongien, ende Vrouwe Anna van Borſſelen, ligghende hebben in de Parochie van Nieuwkercke, ghenaemt Ooſthoeck, Ambachts recht, Ambachts gevolgh, met maelrije, meulene, meuleſtallen, viſſcherije, ende voghelrije, vroonen, dijcken, aenwerp, dat noch aenwaſſen mach, leen-landen, chijnſen, hofſteden, erfrenten, exciſſen, opſlaghen, gratien, privilegien, ende alle 't ghene dat tot den ſelven Ambachte behoort, ende als de voornoemde Heeren van Beveren, ende Vrouwe Anne van Borſſelen, dat beſeten, ende ghebruyckt moghen hebben, ende ghebruycken tot deſen daghe toe, met beſondert noch uytgheſteecken, ende met de nieuwe dijcken ende havene, die alder nu begonnen is te delven, ende als de voornoemde Heeren Philips van Bourgongien, ende Vrouw Anna van Borſſelen, nu ter tijdt ligghende hebben binnen der voorſz. Parochie van Nieuwerkercke, genaemt Ooſthoeck, ofte dat Ooſteynde van Arnemuyden in Walcheren, als voorſz. is. Van alle welcke voornoemde Ambachten, Ambachts recht, met alle haren gevolge ende toebehooren, leen-landt, gratien ende privilegien daer toe behoorende ende verkregen, de voornoemde Heeren Philips, ende Vrouw Anne, henlieden t'ſamen ende elck byſondere voor ons Leenmannen vernoemt, verlieden ende bekenden deughdelijck vernoecht, voldaen, ende van al te ghenaelt, den eerſten penninck met den leſten, van der Stede van Middelburch voorſchreven. Biddende ons aldergenadichſte Heere, den Roomſch Koninck, als vooght, ende momboir van Eerts-Hertoghe Philips ſynen ſoone, de Heeren van den Grooten Rade ende Finantien, van 't voornoemde Ambacht, Ambachts recht, met allen ſynen ghevolge, midtſgaders, den Ooſtdyck, 't leen-landt, graien, ende privilegien, tot den ſelven Ambachte verkreghen ende behoorende, als voorn verklaert ſtaet, de voornoemde Stede van Middelburch daer op gheven, expedieren, ende verleenen willen ſulcke opene bezeghelde verlijdt-brieven, als toebehoort in behoorlijcke forme, ſonder fraude ofte argheliſt. Des t'oirconden, ſoo hebben wy Leenmannen boven ghenoemt, ter ernſtigher begheerte van den voornoemden Heere, Philips van Bourgongien, ende Vrouwe Anne van Borſſelen, elck onſen zeghel hier aen ghehanghen; ende tot meerder ſeeckerheyt van dien, ſoe hebben wy Heeren Philips van Bourgongien, ende Vrouwe Anne van Borſſelen, elck byſondere enſe namen hier onder gheſtelt op den ſevenden dach in Auguſto, in 't jaer ons Heeren, veerthien hondert drie ende tnegentich. Ende was onderteeckent, Philips van Bourgongien, Anne van Borſſelen.

Dus is Arnemuyden onder die van Middelburch ghekomen. Deſe hebben terſtont doen opmaecken ſoodanige wetten, door de welcke de hoofneeringe ende handelinghe, die tot Middelburch was, verſeeckert, ende dien

van

van Arnemuyden ſoodanighe bewindt van minder koopmanſchap ghelaten wierdt, door welcke ſy in goeden ende aenſienelijcken doen konden blijven. Voor de reſte wierde ghegunt dien van Arnemuyden te mogen ghenieten alle vryicheden, als de burgheren van Middelburch. Niet te min kreunde hier over de Arnmuyenaer, ende hadde den zeteliſtoel van alle groote koophandelinge tot Arnemuyden wel willen ſetten, gebruyckende daer toe alle middelen, om dien van Middelburch haer recht te vernietighen. Doch hebben doe niet konnen op doen, om redenen, die in de voorgaende beſchrijvinge van Middelburch verhaelt, aldaer gheleſen konnen werden.

Ick vinde, dat, in die tijden, die van Arnemuyden gehouden zijn geweeſt de Stadt Middelburch, met eenighe merckelijcke teyckenen van onderdanicheyt, te erkennen. Die van Middelburch trocken jaerlijcx tot onderhoudt van hare aultaren, van elck perſoon binnen Arnemuyden, zijnde in het gilde van de Kramers, Tappers, Timmerlieden, Kleermaeckers, Smeden, ende Fruyteniers, een ſchellingh. Daer en boven, een van de voornoemde Gilden moſt, by ghebeurte, alle jare op ende af ſtellen in de Weſtmunſter kercke, het Heylighe Cruys, op ſijn koſten. Noch waren ghehouden op de jaerlijcxſche ommeganck de drie Schutteryen van Arnemuyden, met haer gheweer, trommelſlaghers, pijpers, ende waghenen tot Middelburch te verſchijnen. Deſe waren, onder andere, de laſten, die de Arnemuyenaer moſte draghen ten tijde hy ſtondt onder die van Middelburch.

Niet te min was Arnemuyden luſtich bloeyende, hebbende, ende met groot voordeel ghenietende het vertier van alle noodtlijcke waeren, in menichte ghebruyckt by den kooplieden, ſchippers, ende bootsghefellen, met menichte aldaer daghelijcx aenkomende ende afvarende. Binnen waren, ende wierden beſocht, veel meer herberghen, als tot Middelburch. De haven wierdt met alle ghetijden voorſien ofte ontlaſt van gheheele vloten, komende van ofte gaende naer alle gheweſten.

De vloedt ende de bergheniſſe voor Arnemuyden tot op het Vlacke, ghenaemt *Rammekens*, was een wonder ſchoon ende ſeecker diep, daer alle ſchepen wel gheberecht laghen, ende van alle plaetſen aenqûamen. Tot verſeeckeringe van deſe haven, ende bewaringe van de ſchepen, wierde in den jare 1547, ofte daer omtrent, ghemaeckt een Caſteel ofte ſterckte, ghenaemt *Zeeburch*, op *Blanckersbeeck*, door laſt van de Koninginne van Hungaryen, Gouvernante van de landen van herwaerts overe, ende uyt den naem van Keyſer Carel de vijfde, als Grave van Zeelandt.

Men ſoude moghen twijfelen of de corts daer na opgherefen burgher-

lijcke oorloghen meer quaets, ofte meer goets deſe plaetſe aengebracht hebben. Immers ſijn haer daer door, naer een voorgaende grouwelijcke verwoeſtinghe, veſten, ende het aenſien neffens den naem van een Stadt, gegeven.

Arnemuyden voechde ſich terſtondt met den van den Hertoch van Alba afghevallen Vliſſingher, ende wierdt hier ende daer met eenighe ſchanſkens ſoo wat verſterckt. Doch weynich tijdts daer naer brack dit werck haer ſuer op. Want als den Hertoch van Alba kundtſchap ghedaen was van het geene tot Vliſſingen ſich toegedraghen hadde, heeft hy in aller yijl eenich oudt ende wel ervaren Spaenſchs krijchſvolck in Walcheren gheſonden, de welcke Arnemuyden voor eerſt aenghedaen, vechtender handt inghenomen, ende vele, ſoo burgheren als ſoldaten ſchendich vermoordt, ende hare goederen gherooft hebben. Nemaer, deſe ſchade wierde niet langh daer naer vergoet door den noyt ghenoech geroemden Prins van Orangjen, Wilhelm van Naſſou, hebbende door ſijne gheluckighe wapenen Arnemuyden van het Spaenſchs gheweldt verloſt.

In den jare 1574, is Arnemuyden uyt laſt ende wille van Prins Willem van Orangjen, met veſten rondtſom gheſterckt, ende neffens dien tot de hoogheyt van een *Burchſtadt*, ofte, *Stadt*, verheven, ſulcx blijckende uyt de brieven, op den voornoemden jare ghegheven, en in het tweede Deel van dese Chronijcke, te ſijner tijdt ende plaetſe te leſen. Waer in ſy oock met verſcheyden vryheden voorſien werdt, te langhe om die alle te verhalen. Onder andere, is deſe wel voornamentlijck der ghebeuchenisſe waerdich; Dat gheene poorters ofte poorterſſen van Arnemuyden, ofte hemlieder huyſghenoten, in eenighe andere Steden ofte plaetſen van Walcheren, criminelijck bet icht ofte aenghеſproocken ſullen werden; nemaer, in eenighe der ſelver Steden, ofte plaetſen, van ofte onder deckſel van criminele ſaecken ghevanghen weſende, t'heurlieder ende Burgermeeſters ende Schepenen, ofte oock des Bailliuws van Arnemuyden verſoecke, gherenvoyeert ende gheſonden werden, tot koſte van den verſoecker, binnen der ſelver Stadt van Arnemuyden, ende ghelevert in handen van den Balliu, met de informatie t'heurder laſte zijnde, om by den ſelven Baillin daer teghens gheprocedeert te werden naer behooren.

Doch Arnemuyden door de voorgaende burgerlijcke oorlogen in huyſen ſeer verwoeſt, van vele hare inwoonderen verlaten, ende dapper verarmt zijnde, mochte t'hans meer de naem van een Stadt voeren, als de rechte ghеſtalte daer van vertoonen. Hier over dede de Majeſtraet, in den naem van het gheheele lichaem van hare burgheren, aen den ghedachten goedertieren Prince

hare

hare klachte; die dien van Arnmuyden wonderlijck wel willende, ende ontſteecken met medoogentheyt, haer met ſijne opene brieven, gegeven den 26 Januar. 1574, by goedtvinden van den Rade, by hen zijnde, den inghe-ſetenen 'tvolghende ghegunt heeft.

I. Dat ſy reſpijt ſouden hebben van betalinghe van de jaerlijckſe renten; beſet ende ghehypotekeert op huyſen, binnen Arnmuyden voor den tijdt van vier naeſtkomende jaren; midts, dat ſy binnen ſeſthien jaren daer naer volgende, nevens 'tgheheele croos, alſdan t'elcken jare verſchijnende 'tvoorſchreven ghereſpiteerde croos, te weten, 'telcken een vierdepart, ſouden oplegghen ende betalen.

II. Dat ſy niet ghehouden ofte bedwinghelijck weſen ſouden, ghedurende den tijdt van ſes naeſtkomende jaren, in de opſegginghe ofte afleggin-ghe van het Capitael van de opſegghelijcke renten, die ſy ſchuldich waren, onder pretext dat de ſelve arme weeſen waren compe-terende.

III. Dat ſy vijf jaren ghenieten ſouden ſchorſſinghe van paeyinge van huy-ſen te betalen; volghens d'ordre geſtelt in den voorleden jare by den Sta-ten van Walcheren, by welcke den platten lande vergunt was, dat alle verwoeſte ende verbroocken huyſen, ofte den eyghenaer van dien, geen paeyen ſouden ghehouden weſen te betalen in vijf jaren, ende dat ten eynden de ingheſetenen daer door bequaem ende ghewillich ghemaeckt mochten werden, hare huyſen wederom te bouwen ende herſtellen.

IV. Dat ſy, aengaende de betalinge van alle vliegende ſchulden, ghemaeckt voor de opghereſen oorloghen, uytſtel ſouden ghenieten den tijdt van vier jaren, midts ſtellende behoorlijcke ende redeliicke borghe.

V. Dat ſy hebben ende houden ſouden een merckdach ter weecke, s'Djinſ-daechs, ende oock een Jaermerckt.

Neffens deſe hadden ſy oock beſtaen een verſoeck te doen, dat ſy haer neffens andere Steden voortaen ſouden mogen laten vinden in de vergade-ringhe van de de Staten van Zeelandt. Nemaer, wierdt goedt ghevonden, dat ſy met het voorverhaelde haer ſouden verghenoeghen.

In het volgende jaer heeftmen hier begonnen wederom op te maecken de ſeer verſwackte hoofden ende Zeewercken, als oock watermeulen, ſluyſen, ende andere, die tot onderhoudt van de Stadt gantſchs noodtlijck bevonden waren; waer toe by den Raede van Zeelandt toeghelaten wierdt, dat men de inkomſten ende excijſen van de Stadt beſwaren ſoude met verkoopinghe

van twee hondert gulden lijfrenten, ende noch twee hondert gulden loſrenten, jaerlijcx. Ende tot onderhoudinghe van de ghedachte wercken wierde doe oock by den Prins van Orangjen goet ghekeurt, dat men van elck ſchip legghende ende merrende aen de hoofden van Arnemuyden, ende aldaer niet t'huys behoorende, t'elcke reyſe ontfanghen ſoude ſes grooten Vlaems.

Het begin van het jaer 1582, dede deſe Stadt ſuchten ende beven onder eenen laſtighen ſtorm. Onder andere ſchade, ſtorte de voorghevel van de kercke ter aerden, het dack wierde van binnen opgelicht, ende buyten van ſijne ſchalien ontbloot; neffens dien wierde de tooren ſoo ontſtelt, dat hy noodtlijck afghenomen ende vernieuwt diende te werden. Ende alſoo de kerckegoederen by de ghemeene ſaecke gheaenveert ende verkocht waren, ſoo wierde tot herſtellinghe, ende bekoſtinghe van dien, naer vele raminghen, 'tbequaemſte middel ghevonden de burghers, ende alle die ſtonden onder het ghebiet van de Stadt, met ſeeckeren impoſt over de bieren ende wijnen te beſwaren.

De ghemelte vryheyt, in den jare 1574, ghegeven, dat binnen ſes naeſkomende jaren de inghe ſetenen niet ghehouden ofte bedwinghelijck ſouden zijn in de opſegginghe ofte tot afloſſinge van't Capitael van renten, ſtaende op huyſen, hadde nu ſoo veel te weghe ghebracht, dat vele huyſen opgheſtimmert waren, op goede hope, dat de neeringhe goet weſende, de belaſtinghen ghe ſuyvert ende afghedaen hadden moghen werden. Doch, alſoo de neeringhe ſoo niet ghewackert was, als men wel verhoopt hadde, ſulcx dat een yeder ghenoech te doen vondt om de jaerlijcxſe verloopen te betalen, te min, ſoo by verſcheyden ſtormen ende groot onweder, ſedert overgekomen, nieuwe ſchade gheſchiet was; ende ſonderlingh ghemerckt werdende, dat de opſegginghe van eenighe renten ghenoechſaem boven rechte was, midts dat de afloſſinghe ende quijtinghe der ſelver, meer toeſtondt den belaſten ſchuldenaer, dan den rentheffer, ende dat in allen ghevalle de hooftſomme by verbeteringhe van de panden naerder verſeeckert wierdt; ſoo heeft den Prins van Orangjen, de voorſeyde ſes jaren ten eynde loopende, op dat de inwoonders niet gheheel overvallen ende uytgheſtoten, ende de herſtellingen van vervallen huyſinghen verhindert ſouden werden, noch andere vijf jaren uytſtel haer ghegunt van het opſegghen van de voornoemde renten.

Echter nochtans, niet teghenſtaende ſoodanighe groote voordeelen, waren noch veel eyghenaers van ledighe huys-erven tot opbouwinghe van dien, niet te bewegen, beducht zijnde dat van de Stadt Arnemuyden, naer eene ſoo ghemeyne verwoeſtinghe, ende om naer ghelegentheyt van de machtighe

koop-

koopſtadt van Middelburch, niet goets werden wilde. Hier over is de Majeſtraet volle macht ghegeven om alle eyghenaers, rentiers, ofte ander recht hebbende op de leghe erven, aen te kondighen, ende wel ſcherpelijck te belaſten, dat ſy de bebouwinghe van dien binnen den tijdt van een jaer ſouden bevorderen, op ſtraffe, dat die van weghen de Stadt gheaenveert, openbaerlijck verkocht ende ghelevert ſouden moghen werden, met Stadts recht, vry van allen kommeren, met laſte van die te moeten betimmeren binnen alſulcken tijdt, als henluyden by den Majeſtraet aengheſeght ſoude werden; midts nochtans, dat de penningen komende van ſodanige verkopinge, blijven ſouden tot profijt van de eyghenaers, ofte van den gheenen, die by Schepenen vonniſſe daer toe gherechticht ſouden mogen bevonden werden. Dit gheſchiede in den jare 1582.

Onder andere redenen, waerom dien van Arnemuyden ſoo veel toeghegheven is, werdt deſe oock gheſtelt, dat ſy eene groote ende byſondere ghetrouwicheyt bethoont hadden, tot bevorderinge van het gemeene welvaren. Ja oock, dit mochte noch niet helpen; ende de Stadt bleef noch tot veel plaetſen in een deerlijck aenſien. De reden was, dat tot Middelburch ende Arnemuyden een oudt recht was, dat generael verbant van goederen van gelijcken effect is, als ſpeciael; ende dat in-cas van preferentie generale hypoteke van ouder datum, geprefereert werdt voor ſpeciale van jongher datum, oock op het ſpeciael pandt; ende dat door vreeſe van dien niemandt eenich geldt leent aen den ghenen, daer eenich achterdencken van voorgaende verbandt op is, alwaert oock, dat ſy met den ſelven gelde een nieuw huys op timmerden, ende dat ſpeciael daer toe verbonden. Dus bleven vele burgheren van Arnemyden, die geerne hare ledighe huys-erven betimmert ſouden hebben, verlaren ende ongheholpen, door vreeſe, dat de huyſen opghemaeckt zijnde, by andere voorgaende crediteuren, die daer gheen nieuwe hulpe ofte beleeninghe toe doen ſouden, uytghewonnen mochten werden. Doch hier in wierde oock voorſien, ende toeghеſtaen, dat by kenniſſe van Wethouderen een tamelijcke ſomme van penninghen ſoude moghen opghenomen werden, ende ghebruyckt tot hermaeckinghe ende den opbouw van de ledighe erven, welcke voor de oude hypotekariſſen ſouden werden ghepreferеertt. Midts nochtans, dat de ſelve oude hypotekariſſen aen t'gheene, daer bevonden ſoude werden over te ſchieten, haer verhael hebben ſouden, niet tegenſtaende 't voornoemde recht, twelck in deſen ghevalle gheen plaetſe grijpen ſoude.

Nu dan nam een yder luſt in het bouwen, ende werdt verſien van pen-

ninghen daer toe noodich. De neeringhe wackert terſtondt; de ſchipvaert neemt toe, heele vloten uyt alle oorden van het Criſtendom laten haer hier ghedurich vinden; huys werdt by huys gheſet, eenighe tot pronck, andere tot noodtſaeckelijckheyt; ende, om met een woordt al te ſegghen, de Stadt kan de groote van hare neeringe, ende de menichte van hare ingeſetenen, ende den toeloop van den vreemden koopman ende bootsman nauwelijcx meer vaten. Een ſaecke ſwaer om te ghelooven, als men alleen aenſiet den teghenwoordighen val, daer deſe Stadt toe is ghekomen, echter nochtans waerachtich.

Het weſen van die oude welſtandt ende welvaert is noch overich in de gheheughenisſe van eenighe grijſe mannen. Deſe verhalen, dat de inkomende ſchepen quamen door Croonens gat, tuſſchen den Stinckaert ende St. Joos landt, van Rammekens of het Vlacke af tot teghens het flick van Arnemuyden. Dat de ſchepen drie dick laghen voor Arnemuyden, ende aldaer ſulcken ebbe ginck, dat matroos vreeſde voor de groote ſchepen met de boots te komen, jae, dat de diepte ſoodanich was, dat ſchepen van 300 laſten, krijghende gaten in de bouch door haer anckers, ofte anderſints verwaerlooſt ofte ghequetſt werdende, ſoo diep quamen te ſincken, dat men noch daer naer gheen teycken meer van de vlagghe konde beooghen. Dat daer nu de meeſte droochte is, ſchepen ghemaeckt wierden wel van 300 laſten, ende lichtelijck vlot gheraeckten, om daer mede naer Biſcayen ende Venetien te varen. Dat eenighe van de eerſte Ooſt-Indiſche ſchepen in de docken van Arnemuyden ghemaeckt wierden, namelijck de Leeuw, ende de Leeuwinne. Dat by den Thol laghen Ooſterſche ſchepen van 200 laſten. Dat voor de St. Joris poorte ghemaeckt was een afgaende brugghe tot in het leghe water toe, met menichte van ringhen, om de boots aen te merren. Dat het hier levendigher was, als tot Middelburch, ende de huyſen dierder in huer ende koop. Dat aen de Ooſtzijde ſtondt een menichte van herberghen. Dat ſich tot Arnemuyden onthielde een groote menichte van ballaſters, tot gherief van de groote ſchepen, die haer zandt uyt het Slaeck, ende op den hoeck van den Stinckaert haelden. Dat oock, ghedurende deſe luſtighe welvaert, door de vermenginghe van verſcheyden natien, ende roeckloosheyt van het bootſvolck, ende de ſlappe ofte onmachtighe juſtitie, aldaer dickmael ontſtonden ghevechten, lempten, ende doorſlaghen ghe-ſchieden, van Spangjaerts, Franſchen, Nederlanders, ende voornementlijck Ooſterlinghen, die blauwe bijltjens droeghen, opſteeckers op haer hoeden ſettende, ende bloote deghens achter haer ſlepende, als daer mede willende ſegghen

ſegghen; Die wil, die pluckt, Waer over veeltijdts de gheheele Stadt in roeren ſtondt, ende de burgheren hare deuren ende venſters ſloten, latende vechten, die vechten wilden. De moetwil ende de menichte van de moetwillighe was ſoo groot, dat het recht te kort ſchoot, ende daer onder moſte ſwichten.

Dus wierdt hier ghetardt de grimmicheyt van den hemel, wiens oordeelen gheveldt werden in het verborghen, ende beginnende ſtraffen kleyn ende bynaer onſichbaer zijnde, ofte niet erkent ofte veracht, doch ten laetſten gantſch afgrijſelijck ende onverſettelijck bevonden werden. Het water ende de diepte veroorſaeckte hier een ſorgheloose dertelheydt, ende brachten den ingeſetenen aen groote middelen; doch het water veranderde in korte tijdt in droochte, ende verkeerde de weeldricheyt in treuren, ende Godts rechtvaerdighe tooren maeckte het alſoo, dat nauwelijcx eenighe overblijfſelen van het oude welvaren waren te vinden. Den ſchepen werdt den toeganck door het zandt beſloten; de Stadt ghenoechſaem onborghert. In vele plaetſen machmen naeuwelijcx de minſte ſchuytjens ghebruycken; ja konnen haer laten vinden waghens ende paerden, daer te vooren de diepgaenſte ſchepen, ſonder eenich beletſel, plachten door te varen. De grondt ſelver gheeft noch op onweder ſpreeckelijcke ghetuycheniſſe, dat hy eertijdts groote ſchepen placht te draghen. Want ſware anckers, werden hier ſomtijdts, zijnde van de grondt ghelijck als opwaerts ghedreven, met groote verwonderinghe, ontrent de teghenwoordighe hoochten ghevonden. Voor reden ſoude men daer van deſe moghen gheven, dat den aerdt van deſe aerde, die van den natuere niet ghegeven is yſer ofte ſteen voet te brenghen, ſoodanich is, dat ſy door het opſmijten van de ſelve haer als beſwaert zijnde daer van, als teghen haer natuere zijnde, ghedurichlijck ſoeckt te ontlaſten; even ghelijckmen daghelijcx ſiet in de hoven, dat, ſonder eenigher menſchen toedoen, alle ſteentjens, keykens, yſere naghelijens, ende diergelijcke, gheſtadich opgheſmeten werden. Dit erbarmelijck ende doodtbleeck weſen blijft deſe Stadt noch aen tot den dach van heden, zijnde weynich bewoont, ende ſiende ſijne eertijdts prachtighe huyſen eenſdeels tot ſteenhoopen verandert, anderdeels den val dreyghen.

Dit deerlijcke weſen dede onlancx den meermael ghedachten ende noyt ghenoech ghepreſen Heer, *Adrianus Hofferus*, ſijn gheeſtighe penne roeren, ende het ſelve naer het leven aldus afmalen:

Quondam Arnuda fuit ſtatio ſecura carinis,
Prabuit & fiſſa commoda tuta rati.

Hinc

Hinc mare veliferum ſecuit Neptunia proles;
Ivit & in cunctas carbaſus acta plagas.
Nunc vada, & aggeſtus maris inclementia Syrtes
Fecit, & eſt tellus nunc ubi fluctus erat.
Vix patet ipſa ſibi, quæ ſæpius æquora pandit
Claſſibus, & caſus plorat acerba ſuos.
Fortunam reverenter habe; revolubilis illa eſt,
Proſpera flebilibus mutat, iniqua bonis.
Nulla beat ſemper felices gloria portus,
Perdere quos ventus, fluctus, arena poteſt.

Doch laet ons nu oock inſien de middelen, die den verbolchden Hemel tot volbrenghen van deſe verzandinghe ghebruyckt heeft; als oock die, welcke men tot noch toe, tot verminderinghe ofte wechneminghe van de droochten, echter tot noch toe te vergheefs, aenghewendt heeft.

'Is ſulex gheweeſt, dat nevens Arnemuyden een groot diep ende krachtighe ebbe uyt Schenghe is komen te loopen, de welcke heeft beginnen op te houden, ter oorſaecke dat het landt, daer de Piet op heeft gheſtaen, vaſt zijde aen't eylandt Wolfaertsdijck, is komen af te nemen, ende een plate, ghenaemt Groot Canarien, liggende aen de zijde van de Krayer, aen Zuydt-Beveland, is komen aen te groeyen; daer over de ebbe is ghedwonghen gheweeſt het Veergat uyt te vallen: aen de ander zijnde is het voor Arnemuyden ſeer komen te drooghen, uyt oorſaecke, dat met het inſteecken van verſcheyde landen en polders in Vlaenderen, die in't vloeden ſoo veel waters hebben inghetrocken, dat, wanneer de ebbe quam uyt te vallen, de ebbe van de Hont ofte Weſter-Scheldt, die te vooren langhs de Vlaemſe kant quam in Zee te vallen, is jeghens Walcheren uyt gheloopen, afnemende voor Rammekens ſeecker plaete, Natgat ghenaemt: welcke achter ebbe, met haer vuylicheyt ende het afghenomen landt van't Natgadt door den voorvloedt in de bocht van Arnemuyden is in gheworpen, ſonder dat het vorder heeft konnen gheworpen worden, dewijl de vloedt, komende nevens Vere, 't ſelve quam te verhinderen. Ende metter tijdt gheheel drooch geworden zijnde ſijn verſcheyden middelen voorghewendt, om een kille nevens Arnemuyden te behouden. Dus heeft men in den jare 1615, 1616, en 1617, door de Lemmer een kille ghedolven; men heeft doen oock ghebruyckt een ſchip, ghenaemt Diepſchip, door konſte gemaeckt zijnde, dat eenich zandt konde uyt de grondt halen; maer te vergeefs. In de jaren 1619, ende 1620, dewijl den Prins van Orangjen, den Orangjen polder had laten bedijcken, verſocht

men

men eenighe houwers en ſluyſen daer nevens te moghen legghen, 'twelck is gheſchiet. Ende heeft men aen de leſte ſluys, Ooſt gheleghen, een dwersdam gheleydt, om het wantije te diverteren, ende is met de ſelve ſluys nae 't Weſten met de ebbe uytgheſpoelt tot nu over 2 a 3 jaren; als wanneer by ſommige wierdt ghemeynt, dat ſoo den voornoemden dwersdam wech ware, dat den vloet dien van Arnemuyden voor een ebbe ſoude konnen dienen. Hier op is den ſelven ſtuckwijs opgenomen, doch t'zedert de droochten voor deſe Stadt merckelijck toeghenomen. 'tHans is by naerder reſolutie by d'Heeren van Middelburch, van't S^t. Jooſlandt tot jeghens de derde ſluys eenen dam over het ſchor en ſlick ghelecht, om den vloedt, die ſeer over den Lemmer ſijnen cours quam te nemen, te dwinghen, langhs Walcheren uyt te loopen. Wat dit werck nu te weghe ſal brenghen, ſal den tijdt leeren.

Wat nu aengaet de teghenwoordighe gheleghentheyt ende ghedaente van Arnemuyden, de ingheſetenen houden haer als ontſlaghen van alle ghelach, dat die van Middelburch over haer plachten te hebben, uyt kracht van het voordeel ende de bevrijdinghe haer by den Prins van Orangjen, Wilhelm, ghegheven. Doch die van Middelburch ſtellen haer tot noch toe daer teghen, by brenghende dat haer den eyghendom van Arnemuyen toe komt, alſoo ſy, als verhaelt is, van Vrouwe Anna van Borſſelen, ende Heer Boudewijn van Burgundien, ghekocht hebben de Ambachtheerlijckheyt van Nieuwerkercke, midtſgaders het ghevolch daer nu nieuw Arnemuyden is leggende; ende dat ſy ſoodanich haer recht tot noch toe ghebruyckt hadden, dit haer recht, ſonder haren expreſſen toeſtaen, niet konnende ofte moghende vervreemt werden. Ende deſen twiſt hebben die van Middelburch gebracht voor den Hove Provinciael van Hollandt ende Zeelandt, in cas van reivindicatie, ſoo als de Rechtgheleerden ſpreecken.

Voor ſoo veel belanght het weſen van de Stadt, daer in is t'hans naeuwelijcx overich de doodtverwe van haer oude bleuſentheyt, alſoo vele heerlijcke gheſtichten onder haren val leggen begraven. Nemaer, de kercke is een ſchoon ghebouw, opghemaeckt in de ſelve tijdt als Arnemuyden met wallen beſloten wierdt. Te voren was de Hooftkercke van deſen ende den omleggheuden ſtreeck tot Nieuwercke, waer onder Arnemuyden ghereduceert was. Daer van is t'hans niet overich, als een kerckhof, dat van weghen de Stadt jaerlijcx tot een weyde verhuert werdt.

Het Stadthuys is een aenſienelijck gheſticht. Voor de ſchoorſteen van de Raedkamer van het Stadthuys hanght een tafereel, in de welcke vervat is

een juyſte afreeckeninge van Arnemuyden, als noch een dorp, ende tot de eere van een Stadt niet verheven was. Uyt welcke blijckt, dat alſdoen daer geſtaen hebben vele ſchoone ende uytſteeckende gebouwen; als oock aen de waterkant vele uytſteeckende hoofden. Het gaet ſeecker dat Arnemuyden, noch een dorp, grooter begrijp van huyſen gehadt heeft, als wel naer hare beveſtinge. Oude lieden heught noch, dat daer de wallen opgehaelt wierden, huyſen ſtonden. Uyt de kelders ende regenbacken daghelijcx aldaer noch te vinden, kan oock ſulcx ooghenſchijnelijck gheſpeurt werden. De mate, die men gewoon is waer te nemen in een wel te beſchermen verſterckinghe van Steden, heeft buyten alle twijfel dit inkorten ende intrecken van de huyſen veroorſaeckt.

Het Tolhuys mach hier neven wel gedacht werden. Want onder de voordeelen van Arnemuyden is te ſtellen des Graeflijckheyts Thol; ende zijn de Thollenaers, hoewel ghemeynlijck vreemdelinghen, by ghebreck van ghequalificeerde inboorlinghen, meeren tijdts oock in de regheringhe van de Stadt ghebruyckt. De wooninghe van den Thollenaer, ofte het Tholhuys is een ſchoon verheven gebouw, by naer de kercke in hoochte ghelijck zijnde, ghelegen aen de Weſtzijde van de Stadt. Ende is t'hans Thollenaer ende Licentmeeſter alhier *Dirck van Delen*, Oudt Burghermeeſter van Arnemuyden; wiens curieuſheyt ende beleeftheyt ons heeft doen hebben eenighe ſtucken aengaende de laetſte opkomſte, ende het afgaen van Arnemuyden.

Om nu niet te ſpreecken van die, de welcke de bequame reede ende haven inder tijt aengebracht, ende naer het verloopen van het diep, een jammerlijck, ende tot noch toe onverſettelijck teycken van hare ongeſtadicheyt ghegeven heeft; die voornaemſte, gheſette ende gheſtadige neeringe van deſe Stadt is van oudts geweeſt de Pan-neeringe, die noch huydendaechs met hare keeten de bouwvallighe Stadt onderſtut. De hoofden deſer neeringhe zijn een Deecken, ende twee Beleeders, die jaerlijcx by Bailliu ende Burgermeeſters der ſelver Stede werden gheſtelt. Deſe neeringhe is by de Magiſtraet van Arnemuyden ghegheven een ordonnantie, waer na ſy haer reguleren, die in cas van duyſterheyt, by Bailliu, Burghermeeſters, Schepenen ende Raden, werden gheinterpreteert ofte oock verandert, gheaugmenteert ende vermindert naer exigentie van ſaecken, ghelijck oock aen de ſelve by appel kenniſſe ghenomen wordt van 't ghewijſde van Deecken ende Beleeders. d'Eerſte ordonnantie daer over ghemaeckt, is openbaerlijck van de Puye ghepubliceert anno 1584, die daer naer 1586, met eenighe Articulen is gheaumenteert, als mede herſtelt, ende van nieuws eenighe poincten betaemt,

raemt, anno 1588 onderteekent. In den jare 1628, zijn hier wederom eenighe articulen by ghedaen, als oock in het jaer 1631. Soo dat de Pan-neeringhe als noch hier ghedaen, ende door goede wetten onderhouden werdt. Deſe ſoudtkeeten hebben hier al langhe gheſtaen eer Arnemuyden een Stadt is gheworden. Doch zijn meeſt afghebroocken ten tijden, als die van Middelburch voor een belegh door den Prins van Orangjen bevreeſt waren, ende is het hout daer van in de brouwerijen aldaer verbeſicht. Echter zijn daer naer wederom opgherecht, ende tot noch toe onderhouden geworden. Als wy ons met deſe beſchrijvinghe beſich hielden, waren de volghende Heeren tot Arnemuyden,

Baillin,

Mr. Niclaes Poelenburch, van Beverwijck.

Burgermeeſters,

Marinus Duyvekot.
Johan Kitſen.

Tollenaer ende Licentmeeſter,

Dirck van Delen, *oudt Burgermeeſter.*

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN ARNEMUYDEN.

BESCHRIIVINGHE van

WESTCAPELLE.

INdien ick mijn voornemen wilde binden alleen aen den opslach ende het oordeel van de ooghen, soo soude ick met het voorverhaelde my slucx uyt Walcheren naer het Eylandt van Schouwen wenden, ende de gheheucheniſſe van Weſtcapelle ende Domburch nu niet onderwinden, als zijnde plaetſen onbewalt ende onbeveſt, ende die t'hans in haer aenſien gheene ghenoechſame teyckenen konnen geven van die voorige welſtandt, die haer eertijts de achtbaerheyt van onder de Steden van Walcheren gheſtelt te werden, heeft ghegheven. Echter nochtans niet tegenſtaende haer teghenwoordich kael ende vol rimpelen zijnde aenghesicht, moeten wy hier wat achterwaerts dencken, ende het onghelijck, dat haer de wiſpeltuyticheyt van de tijdt aenghedaen heeft, wat ter zijden ſetten met die oude glans, die haer onder de voornaemſte Steden in voorganghen tijden ſtatelijck heeft doen proncken.

De bequame gheleghentheyt van deſe Stadt heeft haer doen maecken ofte aennemen soodanighe Zeerechten, by den ſchiplieden te onderhouden, de welcke om hare heuſheyt oock in andere Zee-Steden van Zeelandt ende elders onderhouden zijn gheweeſt; even als eertijdts de Zeerechten van het naemkondighe Rhodus by die over al heerſchende Romeynen, zijn aenghenomen gheweeſt. My is een ſtuck van die Zeerechten, hebbende dit opſchrift, *Extract uyt de Zeerechten, dien men gheuroon is tot Weſtcapelle te ghebruycken*, ter handen ghekomen; het welck ick hier ſal aenkleven, niet alleen om de rechtmaticheyt van die wetten, maer oock om daer uyt te doen blijcken, dat Weſtcapel een voorneme Zeeſtadt al eertijdts geweeſt is.

I. *Eerſt, men maeckt een meeſter van een ſchip, 't ſchip behoort toe hun twee ofte drien, 't ſchip vaert uyt den lande van daer't is, het komt ter Sluys, te Rochelle, Bordeaux, ofte anders, ende is ghevracht te ſeylen in vreemde landen, die meeſter en mach dat ſchip niet verkoopen, hy en hebbe oorlof van den ghenen die 't toebehoort; maer heeft hy te doene van de victualie, hy mach wel van de gheconwen te pande ſetten, ofte leeghen, by rade van de ſchipmannen.*

II. *Item, een ſchip licht in de haven, verbeydende tijdt ende winds, ende als 't van daen varen ſal, die meeſter is ſchuldich raeds te nemen met ſynen ſchiplieden, ſeg-*

ſeggende, Wy hebben weer ende windt te zeylen: *Ware dan yemandt die ſeyde, dat het quaet weer ware, die meeſter is ſchuldich overeen te dragen metten meeſten ghevolge; ende daede hy anders, hy ware ſchuldich ſchip ende goedt te gheldene, blijvet achter, op dat hebbet alſoo waer mede.*

III. *Item*, het ſchip breeckt in eenich landt, tot welcke Stede dat het zy, die ſchipluyden zijn ſchuldich 'tgoedt te behoudene, ſoo ſy beſt ende meeſt mogen, ende iſt dat ſy den meeſter helpen, hy is hen ſchuldich haren loon, ende en heeft hy geen gheldt, by doet van den goeden die ſy behouden; ſoo moet hyſe weder brenghen tot haren lande; ende en helpen ſy hem niet, by en is henluyden niet ſchuldich, ende ſy ſullen haer loon ofte huyren verlieſen, als 't ſchip verlooren is; ende die ſchipper ofte die meeſter en mach dat ghetouwe niet verkoopen, by en heeft eerſt oorlof ofte bevelenisſe van de meeſter die 't toebehoort, ende doen dat alſoo loyalijcken ofte ghetrouwelijcken, als hy 't mach, ende dede hy anders, hy waer 't ſchuldich te beteren.*

IV. *Item*, Waert dat een ſchip met goet ſeylde aen die grondt, ende in vreeſe ware te verlieſen 't ſchip ende 'tgoedt, ende men dan ghekrijghen mochte lichtſchepen, om dat goedt mede uyt te lichten, ſoo wat dat koſte, dat ſoude 't ſchip betalen ende 'tgoedt, ghelijckmen worpgoet ghelde, ende en ware daer gheen koopman in 't ſchip alſmen aen de grondt zeylde, dat ſoude die ſchipper ende twee ſchipmannen ſweeren; Wildemen hem niet ghelooven noch verdraghen dat het ſchip met het goedt in vreeſe was aen den gronde.

V. *Item*, een ſchip vaert vander Sluys ofte van andere Steden, het ghevalt datter breeckt, men iſt ſchuldich te behouden ſoo men meeſt mach van den wijne ofte andere goeden; Die kooplyden ende die meeſter krijghen gheſchille teghen malkander om te hebben haer goet, ſy zijn 't wel ſchuldich te hebben ghelden ſy die vracht alſoo verde alſt den ſchipper ofte meeſter ghenoeght, maer wilt die ſchipper ofte meeſter, by macht doen bereeden dat ſchip, iſt datmen beteren mach in korten tijden, ende iſt dat niet, by mach een ander ſchip huyren ende die vaert voldoen, ende hy ſal hebben ſyn vracht van alle die goeden, die behouden worden by eenigher manieren.

VI. *Item*, een ſchip vaert van eenighe havene, gheladen ofte ydele, ende is ghekomen in anderen haven, die ſchipluyden en zijn niet ſchuldich uyt den ſchepe te gaen, ſonder des meeſters oorlof: Want waert alſoo dat het ſchip ergherde ofte verlooren worde by eenighe aventuyren, ſy waren 't ſchuldich te beteren; maer laghe 't ſchip ghemeert aen ſyn vier ghetouwen, ſoo mochten ſy wel uyt den ſchepe gaen, ende weder ſchepe komende te tijden ende wylen.

VII. *Item*, het ghebeurt dat ſchipluyden hen verhuyren eenen tijdt haren

BESCHRIIVINGHE van

WESTCAPELLE.

INdien ick mijn voornemen wilde binden alleen aen den opslach ende het oordeel van de ooghen, soo soude ick met het voorverhaelde my slucx uyt Walcheren naer het Eylandt van Schouwen wenden, ende de gheheucheniſſe van Weſtcapelle ende Domburch nu niet onderwinden, als zijnde plaetſen onbewalt ende onbeveſt, ende die t'hans in haer aenſien gheene ghenoechſame teyckenen konnen geven van die voorige welſtandt, die haer eertijts de achtbaerheyt van onder de Steden van Walcheren gheſtelt te werden, heeft ghegheven. Echter nochtans niet tegenſtaende haer teghenwoordich kael ende vol rimpelen zijnde aenghesicht, moeten wy hier wat achterwaerts dencken, ende het onghelijck, dat haer de wiſpeltuyticheyt van de tijdt aenghedaen heeft, wat ter zijden ſetten met die oude glans, die haer onder de voornaemſte Steden in voorganghen tijden ſtatelijck heeft doen proncken.

De bequame gheleghentheyt van deſe Stadt heeft haer doen maecken ofte aennemen ſoodanighe Zeerechten, by den ſchiplieden te onderhouden, de welcke om hare heuſheyt oock in andere Zee-Steden van Zeelandt ende elders onderhouden zijn gheweeſt; even als eertijdts de Zeerechten van het naemkondighe Rhodus by die over al heerſchende Romeynen, zijn aenghenomen gheweeſt. My is een ſtuck van die Zeerechten, hebbende dit opſchrift, *Extract uyt de Zeerechten, dien men ghebruycken is tot Weſtcapelle te ghebruycken*, ter handen ghekomen; het welck ick hier ſal aenkleven, niet alleen om de rechtmaticheyt van die wetten, maer oock om daer uyt te doen blijcken, dat Weſtcapel een voorneme Zeeſtadt al eertijdts geweeſt is.

I. *Eerſt, men maeckt een meeſter van een ſchip, 't ſchip behoort toe hun twee oft drien, 't ſchip vaert uyt den lande van daer 't is, het komt ter Sluys, te Rochelle, Bordeaux, ofte anders, ende is ghevracht te ſeylen in vreemde landen, die meeſter en mach dat ſchip niet verkoopen, hy en hebbe oorlof van den ghenen die 't toebehoort; maer heeft hy te doene van de victualie, by mach wel van de ghenen die te pande ſetten, ofte leghen, by rade van de ſchipmannen.*

II. *Item, een ſchip licht in de haven, verbeydende tijdt ende winde, ende als 't van daen varen ſal, die meeſter is ſchuldich raedt te nemen met ſynen ſchiplieden,*

ſeg-

ſeggende, Wy hebben weer ende windt te zeylen: *Ware dan yemandt die ſeyde, dat het quaet weer ware, die meeſter is ſchuldich over een te dragen metten meeſten ghevolge; ende daede hy anders, hy ware ſchuldich ſchip ende goedt te gheldene, blijvet achter, op dat hebbet alſoo waer mede.*

III. *Item*, het ſchip breeckt in eenich landt, tot welcke Stede dat het zy, die ſchipluyden zijn ſchuldich 'tgoedt te behoudene, ſoo ſy beſt ende meeſt mogen, ende iſt dat ſy den meeſter helpen, hy is hen ſchuldich haren loon, ende en heeft hy geen gheldt, hy doet van den goeden die ſy behouden; ſoo moet hyſe weder brenghen tot haren lande; ende en helpen ſy hem niet, hy en is henluyden niet ſchuldich, ende ſy ſullen haer loon ofte huyren verlieſen, als 't ſchip verlooren is; ende die ſchipper ofte die meeſter en mach dat ghetouwe niet verkoopen, hy en heeft eerſt oorlof ofte bevelenisſe van de meeſter die 't toebehoort, ende doen dat alſoo loyalijcken ofte ghetrouwelijcken, als hy 't mach, ende dede hy anders, hy waer 't ſchuldich te beteren.*

IV. *Item*, Waert dat een ſchip met goet ſeylde aen die grondt, ende in vreeſe ware te verlieſen 't ſchip ende 'tgoedt, ende men dan ghekrijghen mochte lichteſchepen, om dat goedt mede uyt te lichten, ſoo wat dat koſte, dat ſoude 't ſchip betalen ende 'tgoedt, ghelijckmen worpgoet ghelde, ende en ware daer gheen koopman in 't ſchip alſmen aen de grondt zeylde, dat ſoude die ſchipper ende twee ſchipmannen ſweeren; Wildemen hem niet ghelooven noch verdraghen dat het ſchip met het goedt in vreeſe was aen den grondt.

V. *Item*, een ſchip vaert vander Sluys ofte van andere Steden, het ghevalt dattet breeckt, men iſt ſchuldich te behouden ſoo men meeſt mach van den wijne ofte andere goeden; Die kooplyden ende die meeſter krijghen ghelcbille teghen malkander om te hebben haer goet, ſy zijn 't wel ſchuldich te hebben ghelden ſy die vracht alſoo verde alſt den ſchipper ofte meeſter ghenoeght, maer wilt die ſchipper ofte meeſter, hy macht doen bereeden dat ſchip, iſt datmen beteren mach in korten tijden, ende iſt dat niet, hy mach een ander ſchip huyren ende die vaert voldoen, ende hy ſal hebben ſyn vracht van alle die goeden, die behouden worden by eenigher manieren.

VI. *Item*, een ſchip vaert van eenighe havene, gheladen ofte ydele, ende is ghekomen in anderen haven, die ſchipluyden en zijn niet ſchuldich uyt den ſchepe te gaen, ſonder des meeſters oorlof: want waert alſoo dat het ſchip ergherde ofte verlooren worde by eenighe aventuyren, ſy waren 't ſchuldich te beteren; maer laghe 't ſchip ghemeert aen ſyn vier ghetouwen, ſoo mochten ſy wel uyt den ſchepe gaen, ende weder ſchepe komende te tijden ende wijlen.

VII. *Item*, het ghebeurt dat ſchipluyden hen verhuyren eenen tijdt haren

ſchipper, ende eenich van henlieden gaet uytten ſchepe ſonder oorlof, ende drincken droncken, ende maken ſtrijdt ende twiſt, het gevalt datter eenighe gewont werden, die ſchipper en is niet ſchuldich die te doen gheneſen op den ſcheeps koſt, maer by machſe uytten ſchepe doen, ende huyren eenen anderen in dien ſtede van henlieden, ende koſten die meer, ſy ſullen betalen moeten, ende oock den ſchipper weder keeren; maer ſeynſe die ſchipper in eenighen dienſt van den ſchepe, daer ſy hen queſen ofte wonden, ſy zijn dan ſchuldich te werden gheeelt op den ſcheeps koſt.

VIII. *Item*, het ghevalt dat eenich ſchipman ſieckheden aenkomt, hen tween ofte hen drien, blijvende in den dienſt van den ſchepe, ende ſy en moghen van ſieckten in't ſchip niet blijven, die meeſter is die ſchuldich uytten ſchepe te doen, ende in een herberghe te legghen, ende hem te leveren keerſlicht by te ſiene, ende een van de ſchiplieden by hem om te bewaren, ofte een ander menſche te huyren, dit hem nuttelijck is, ende henlieden oock te voorſiene van alſulcke ſpijſe als men in't ſchip behoeft, ende men hem gaf doen ſy gheſont waren, ende anders niet, by en wilt doen. Maer willen ſy koſtelijcker ofte lieflijcker ſpijſe hebben dan daer ſchepe is, die meeſter en is henluyden niet ſchuldich te leveren, ofte ten ware tot hemm koſte, ende 'tſchip en is niet ſchuldich naer hen te wachten, maer te zeylen als reedt is, ende iſt dat ſy gheneſen, ſoo ſullen ſy hebben alle hare huyre, ende ſterven ſy, haer wijfs, ofte erfghenamen, ofte haer aendeelders ſullenſe hebben.

IX. *Item*, een ſchip vaert van der Sluys ofte van andere Steden, het ghevalt dat hem tormenten toekommen vander Zee, ende en mach niet langher lijden ſonder ſchade van die goeden te worpen, ſy zijn't ſchuldich die kooplieden te tooghen, ende dat ſy daer af ſeggben haren wille, dan machmen wel worpen by avontuere, die reden tuſſchen die kooplieden ende den ſchippers ofte meeſters worden te verklaren; ende iſt dat die kooplieden niet en willen oorloven ofte ghedooghen te werpen, die ſchipper ofte meeſter en ſal daeromme niet laten te worpen, op datter hem goet duncke, ſweeren dat drie van ſijne gheſellen als ſy te lande komen, dat ſy't daeden omme te behouden haer lijf, ſchip, ende goeden, ende thoonen van datter gheworpen wordt, ende het ſal worden ghepriſt, ponde nae ponde, ende ghedeelt onder den kooplieden, op't goedt datter behouden wordt; ende de ſchipper ofte meeſter is ſchuldich daer af te ghelden, als van ſynen ſchepe ofte van ſynen vracht in reſtoore van ſyne ſchade, elck ſchipman ſal hebben een vat vry, ende hebben ſy meer goets, dat moet ghelden aen die ſchade, naer dat elck daer in heeft, ten zy dat ſy hen ſelven niet vailjantelijck, ſuffiſantelijck, ofte eerlijck en verweeren in die noodt, als goede knapen ofte perſoonen, ſoo en ſullen ſy gheen vry deel hebben, ende men ſal den ſchipper ghelooven by ſynen eede.

X. *Item*, het ghevalt dat een meeſter van ſynen ſchepe kerft ſijn maſt by

groten

groeten ontweere, hy is ſchuldich te roepen ſijn kooplu̇yden, de ſtierman̄, ende voorts de meeſtendeel van de ſcheeps kinderen. Indien datter dan gheen kooplu̇yden en zijn om hen te thoonen den noodt, ende dattet is oock te behouden lijf, ſchip, en goedt, ende by wijlen ghevalt dat ſy van noode haer kabelen kerven, ofte laten haer anckeren ſtaen, om te houden ſchip ende goet; het is alle beyde, maſt ende ancker, ſchuldich ghepreſen te weſen van ponde tot ponde, als Zeeworp, ende die kooplu̇yden ſullen daer of ghelden eer ſy haer goedt uyt den ſchepe doen; ende ghevielt dat het ſchip droogha ſate, ende die meeſter om 'tghelchil van henlieden beyden, ende in't ſchip eenighe goedinghen leckende worden, ende vaten uythepen, die ſchipper ſal daer af van de ſchade blijven, ende hy ſal daer af hebben ſijn vracht, ghelijck als van de andere goederen̄.

XI. *Item̄, het ghevalt dat een ſchipper ofte meeſter komt by der ree daer hy ontladen ſal, hy iſt ſchuldich die kooplu̇yden te tooghen de koorden ende het ghetouwe daer hy mede winden ſal, ende is daer yet aen te verbeteren, hy moet dat verbeteren. Want worden daer af pijpen ofte vaten verlooren by den ghebreecke van den ghetouwe, die ſchipper ofte meeſter, ende die ſchiplieden waren ſchuldich die ſchade te beteren, ende die ſchipper ofte meeſter byſonder meeſt, want hy windelghelt neemt, ende dat windelghelt is ſchuldich te zijn ghedeelt in reſtoor ofte verſettinghe der ſchaden, ende dat rammenant ofte ſurplus moeten ſy deelen onder henlieden; ende braken die koorden eer ſyſe de kooplieden toochden, ſy zijn ſchuldich alle die ſchade te ghelden; maer ſeghen die kooplieden dat het ghetouwe goet ende ſterck is, ende het dan brake, elck eene is ſchuldich te ghelden aen de ſchade, ende elck koopman ſal ghelden ſijn deel elck even vele.*

XII. *Item̄, een ſchipper ter Sluys ofte in andere ſteden om wijn te laden̄, ende vaert van daene geladen, ende die ſchipper noch die ſchiplieden en verſeecken niet haer fuſtalen, ende haer karnieren ende ſlooten, alſoo ſy ſchuldich waren van doene, ende het ghevalt datter ſtorm ofte quaet weder op komt, al waer by die fuſtalen ende ſlooten breecken, ende datter een vat ofte pijpe den bodem uytvlieghe, 'tſchip komt behouden, die kooplieden ſeggen dat hy der fuſtalen hare wijnen verlooren zijn, meeſter die ſeght, dat is niet; ende iſt ſaecke dat die meeſter, ende drie ofte viere van ſijn ſchiplieden, van ſijn knapen, ofte volck, die die kooplieden uytkieſen, ſullen doen ſweeren dat die wijnen niet verlooren en zijn by gebreecke ofte ſaute van de fuſtalen ofte ſlooten, die meeſter iſſer af ſchuldich los ende quijte te zijn; ende iſt dat ſy 't niet ſweeren en willen, ſoo zijn ſy ſchuldich verſet ofte reſtoor den kooplieden te doene van hare ſchade, want ſy zijn hem ſchuldich die fuſtalen te verſeecken ende te ſluyten als vooren wel ende ſeecker, eer ſy ſcheyden van daer ſy erſt uyt voeren̄.*

XIII. *Item̄,*

XIII. *Item*, een meester huyrt schipluyden, hy isse schuldich te beboeden in payse, ende haer middelaer ofi jnge te zijn van alle dat sy malkanderen doen ofte misdoen, alsoo langhe als hy wijn ende broodt ter tafele leggbet, ende wie den anderen heet liegben, hy verbeurt vier penninghen; ende heet daer yemandt den meester ofte schipper te liegben den anderen, elck schipman sal verbeuren acht penninghen, ende isst dat die meester een schipman slaet metter handt ofte metter vuyst, hy is hem schuldich een slach te verdragben, maer slaech hy hem meer die schipman, den meester ofte schipper, hy verbeurde hondert schellinghen ofte een vuyst.

XIV. *Item*, een schip is beveracht te Boerdeus, tot Rochelle ofte anders te zyelen ofte varen, ende het komt daer t'ontladen sal, ende maecken tot haren partije togayen, ende die schade is een die kooplieden aen de kust van Bretaignen, diese nemen sullen van dat lijdt Lijs de Vadet, die schade die men lijdt Thabeys van Noormandien, van Engelandt, ende van Schotlandt, tot dat lijdt Zeeuwuyden, ende van Vlaenderen datmen past Calis.

XV. *Item*, het ghevalt datter is discoort ofte twijst tusschen den meester, ende schipluyden ofte den kooplyden, ende isst saecke dat die koopman ofte den schipman den twijst biede te beteren, die schipmannen seggben, Van de tafele, ende den schipman is overmoedich dat hy dat niet overvallen en wilt, ende hy doet komt den schepe gaen, die schipman mach 't schip vervolgben tot daer 't ontlast, ende hebben alle goeden huere al oft hy in 't schip ghebleven ware, te beteren die twijdaet, te seggbene van drie persoenen van der tafelen, ende en wonne die meester ofte schipper niet alsoo goeden schipman als die, ende hy by eenigher manieren ofte aventuyre eenich goet ofte schip verloore, die meester ofte schipper is schuldich die schade te beteren, heeft hy alsoo vele goets daer hy mede betalen mach ofte kan.

XVI. *Item*, het ghevalt dat een schip leggbet in een couers ofte bevoet ghemeert, ende een ander schip komt metten ghetije, ende slaet dat schip datter ghemeert is, soo dat het van dier slaghe schade heeft, ende daer af die wijnen den bodem uyt vliegbt, die schade is schuldich te zijn ghedeelt by prijse onder beyde die schepen, ende die wijnen ofte ander goedt dat in beyde die schepen is, dat schuldich is gedeylt te zijne die schade ghemeen onder heulruyden; die meester ofte schipper van den schepe die den anderen ghevoert heeft, hy is schuldich met syne schipliedem den kooplyden te sweerene, dat hy 't niets willens en daede, ende dit is die redene waerom het vonnis ghemaeckt is.

XVII. *Item*, het ghevalt datmen een ondt schip geerne leggbet in den weg van eenen beteren schepe, om van den veranderen alle die schade te hebben, want dat

dat van eenen anderen goede ſchepe gheeracht, beſchadicht, ofte ghebroocken worde, maer als men weet dat die ſchade half ende half ghewiſt wordt, ſoo leghtmen geerne buyten, ende uytten weghe.

XVIII. Item, een ſchip twee ofte meer, die legghen in de haven daer luttel waters is, ſoo dat het een ſchip wordt ſittende by de andere, die meeſter ofte ſchipper is ſchuldich te ſegghene den anderen ſchipluyden; Ghy heeren, licht u ancker; want ghy ons te na legget, ende wy mogen daer by in ſchade komen; ende ſy en willen den ancker niet lichten, die andere meeſters ſchippers, ende heure ſchipluyden gaen ende lichten't, ende ſettent wat verder van henluyden, ende iſt dat hen die andere verbieden, ende ſy daer ſchade by lyden ofte nemen, ſy zijn't wel ſchuldich te beteren redelijcken; ende legghet daer een ancker ſonder boeye dat ſchade doet, wie dat hy zy, hy iſt ſchuldich te beteren den meeſter van den ſchepe, ende iſt dat men't leydt in een droogbe haven, men is ſchuldich te legghen booghlijnen en gheſonwen, dat men niet en failgeert ofte verlieſt.

XIX. Item, die ſchipperen van Ooſt-Britzaignen, ſy zijn ſchuldich te hebben een maeltijt daeghs, om datmen in't varen ende in't keeren wijn drinckt, die Noormannen moeten hebben twee maeltijden 'sdaeghs, om dat ſy anders niet en drincken dan berne ofte Watere; maer als 'tſchip komt daer die wijnen waſſen, ſy zijn ſchuldich wijn te drincken.

XX. Item, het ghevalt dat een ſchip ghekomen is tot ſynder ontlaſtſtede, te Bordeaux, te Rochelle, ofs elders waert, die meeſter ofte ſchipper is ſchuldich te wagene den ſchipluyden; Ghy heeren, legget inne u voeringe, ofte laedt ghyſe in den wracht van den ſchepe; ſy zijn ſchuldich te ſegghen ofte te antwoorden wat ſy doen willen, ende iſt dat ſy kieſen ſulcke wracht te hebben als dat ſchip in heeft, ſy ſullenſe hebben, ende ſy mogen't doen in manieren voorſz. dies dat ſchip niet daer naer en beydt, dat die meeſter ofte ſchipper daer geen blame ofte wederſtoot om en heeft, maer by is ben ſchuldich te thoonen haer ruym ende haer leech, ende elcken ſchipman mach daer in legghen 'tghewichte van ſynder voeringe, ende willen ſy, ſy mogen een vat waters daer in leggen, ende worden over boordt gheworpen in de Zee, het ſoude ghereeckent worden over wijn ofte over ander goedt, van ponde tot ponde, ende mochten ben die ſchipluyden redelijcken bedraghen inder Zee, alſulcken vryheden als die ſchipmannen hebben, ſullen hebben ook die koopmannen.

XXI. Item, een ſchip komt geladen ende behonden tot ſynder rechter ontlaetſtede, die ſchipluyden willen haer huyre hebben, ende daer zijn eenige, ſy en hebben bedde, noppeſacke, noch ſchrijn, noch kiſte in 't ſchip, die meeſter ofte ſchipper mach houden haer bedden ende huyre om 'tſchip weder te brenghen van daer ſy inne quamen, ofte ſy ſullen ſeeckerheyt doen die vaert te voldoene.

XXII. *Item*, een meeſter ofte ſchipper huyrt ſyn ſchipmannen wet hem te varen ende te keeren, die eene ſullen hebben haer voeringhe, ende die andre haer ſeecker gheldt, ſy ſien dat het ſchip gheen vracht en vindt te lande te keeren, ende hy moet van daene varen, ſoo moeten ſy 'tſchip volghen, maer die ghene die niet gehuyrt en zijn om gheldt, die ſchipper ofte meeſter moet haer huyre beteren elck naer ſyn ghelijcke daer naer dat ſy gehuyrt zijn by termijnen, ende laden ſy naer dat ſy hun ſchuldich te hebben haer huyre alle, maer ſy moeten helpen 'tſchip brenghen daer ſy inne quamen, wilt die meeſter ofte ſchipper.

XXIII. *Item*, het ghevalt dat een ſchip light te *Bordeuux*, te *Rochelle*, ofte anders waert, van ſulcken ſpijſe als men daer in't ſchip eet, twee ſchepmannen mogen uytten ſchepe een gherechte dragen, ende alſulcken broods als daer inne is, naer dat ſy eten mogen tot een maeltijt; maer ſy mogen daer geen dranck uyt dragen, ende ſy moeten varijncke ofte ſchier wederkommen, ſoo dat die meeſter ofte ſchipper niet verlet en wordt van des ſcheeps wercke, want name die meeſter ofte ſchipper ſchade by ghebreecke ofte faute van haer werck, ſy moetent beteren, ende waert dat hem een ſchipman quetſte by faute van hulpe, ſy zijn hem ſchuldich te doen ghenesen, ende die ghebreecken van benlieden is men ſchuldich die coſten van der tafel te beteren, ende te kennen te gheven.

XXIV. *Item*, het ghevalt dat een meeſter ofte ſchipper bevracht ſyn ſchip eenen koopman, ende hy beſpreeckt binnen eenen termijn 'tſchip te laden, die koopman en laedt het niet, maer hy houdt het ſchip, ende die huyden leggben 15 daghen ofte langher, ende een tijdt verliest die meeſter ofte ſchipper ſyn vracht by faute ofte ghebreecke van den koopman, die koopman is ſchuldich te beteren den meeſter ofte ſchipper alle ſulcken ſchade als daer op ghoſet wordt, ende daer af ſullen hebben de ſchipmannen een vierendeel, ouwe die redene dat hy hem haer koſt vindt.

XXV. *Item*, een meeſter ofte ſchipper bevracht ſyn ſchip, ende hy ladt om ſyn reyſe te doen, ende daer binnen blijvet ſchip leggbende alſoo langhe dat hem geldt gebreeckt, die meeſter ofte ſchipper mach wel ſeynden tot ſynen lande om gheldt, maer hy en is niet ſchuldich eenigen goeden winde te verleggen, want dede hy dat, hy ware ſchuldich die kooplieden haer ſchade te beteren, maer hy mach wel nemen van kooplieden wijn, ofte van anderen goeden, ende verkoopen ende nemen ſyn noodruft daer af, ende als hy ghekomen ſal weſen tot ſijnder reebter ontloſt ſtedt, die wijnen ofte die andere goederen dat die meeſter ofte ſchipper daer af ghenomen ſal hebben, zijn ſchuldich ghereeckent te zijn, alſoo als men d'andere wijnen ofte goeden verkoopen ſal een de merck, ende die meeſter ofte ſchipper ſal hebben van deſen wijn ofte andere goeden ſyn vracht, ghelijck als van andere goederen.

XXVI. *Item*, een knape en leydsman van eenen ſchepe, ende is ghehuyrt

'tſchip

'ſchip te brengen daer 't ontladen ſal, het gevalt dat in de haven ſyn ketenen ofte ſloten daer men binnen den ſchepe ontbindet, die meeſter ofte ſchipper met de ſchipmannen zijn ſchuldich te voorſien die ſtede aldaer men die ſchepen inne leydt, ende ſyn getouwen uyt te ſetten, ſoo dat die kooplieden geen ſchade en nemen by gebreecke van de gheteuwen, oft die meeſter ofte ſchipper meenent beteren; die leydſman ſal wel hebben ghedaen ſyn vaert ofte devoir, als hy dat ſchip heeft ghebracht teiter ketenen, ende niet verder en is hy ſchuldich te beteren ofte brenghen, ende dan voort meer blijvet dat ſchip op de ſorghe van den ſtierman, ſchipper, ofte meeſter, met den ſcheepluyden.

Deſe Stadt dan zijnde aen de Zee ghelegen, ende hebbende een bequame haven, heeft in alle ſchipvaert ſeer toeghenomen; ende voor hare ingheſetenen, ende om die te doen toenemen, verſcheyden Keuren ende Vryicheden ghekregen, vervat in een brief, by Graef Floris van Hollandt ende Zeelandt, in den jare 1223 ghegheven, ende in het Tweede Deel van deſe Chronijcke te leſen. Die door de ſoute lucht vergaen zijnde (ſoo als de brieven ſelver ſpreecken) uytghenomen het zeghel, daer na by Vrouw Marie van Burgundien, vernieuwt, verſchoont, ende verſterckt is.

Boven de bequamicheyt van de reede, dede hier ſeer veel tot den meerderen aenwas van de ingheſetenen, de oude keure; Dat, alle die ſich begaven onder het poorterrecht van Weſtcapelle moſten ſweeren, dat ſy de poorterye ten minſten drie jaren ſouden houden. Niemandt vermocht oock poorterlijcke neeringhe te doen, noch vyer noch keerſlicht te bernen, die gheen poorter was, ten ware by oorlof van Schepenen. Dit dede de ingheſetenen hier wat beklemmen.

Hier quam by, dat deſe plaetſe ſeer vredelijck gheregeert wierdt, ſoo dat men noch vreemdelingh, noch medepoortere oploop doen mochte met ſtrijdtbare woorden, op ſware boeten daer toegeſtelt. Soo wie van yemandt *Heer* ofte *Dief* maeckte, ofte dierghelijcke leelijcke woorden ſprack, 't was op den ban, een half jaer op ſijn vuyſt. Soo wat vrouwe een andere vrouwe, ofte manhooft met woorden ſchelde ofte quetſte, verbeurde ſeecker ſtuck gelts, of moſte den Steen draghen, ofte een *Houten buycke* rontſomme Weſtcapel, door alle die ſtraten.

Den handel van die van Weſtcappel met die van Vliſſinghen was in den jare 1507, ſoo groot, dat dit verdrach tuſſchen beyder Steden ingheſetenen ghemaeckt wierde door de Heer ende Vrouwe van beyde;

Wy Anna van Borſſelen, Vrouwe van Vere, Weſtcapel, &c. ende Adolf „
van Burgundien, Heere van Beveren ende van Vliſſinghen, doen te weten; „

» Dat wy, om te ſchuwen queſtie ende moeyten tuſſchen den voornoemden
» onſen Steden van Weſtcapel ende Vliſſinghen, gheordonneert ende gheſlo-
» ten hebben, ende ſtellen ſulcke ordonnantien als hier volghen;

» I. Soo wanner die van Weſtcapel eenighe contracten ende voorwaerden
» maecken binnen den bedrijve van Vliſſinghen, den Teelt aengaende met
» perſoonen van Vliſſingen, ofte van elders, ſullen die van Weſtcapel daer
» van moeten rechts plegen voor die Weſende gherechte van Vliſſingen.
» II. Indien die van Weſtcapel eenighe contracten ende voorwaerden maeck-
» ten buyten den bedrijve van Vliſſingen, den Teelt aengaende, ofte niet,
» ſullen onghehouden weſen daer af recht te pleghene voor die van Vliſ-
» ſinghen, ten ware dat die partyen met haer voorwaerden anders be-
» ſproocken hadden.
» III. Van contracten, ende voorwaerden, gheſchiet oock binnen den be-
» drijve van Vliſſinghen, den Teelt niet aengaende, tuſſchen twee perſoo-
» nen, den eenen van Weſtcapel, ende die ander van Vliſſinghen; ſullen
» daer af die van Vliſſinghen hen rechts volghen voor die Wet van Weſt-
» capel, ten ware of anderſints by voorwaerde verklaert ware.
» IV. Van ſchulden ghemaeckt by die van Weſtcapel, binnen den bedrijve
» van Vliſſingen, van eten, van drincken, ende van arbeydt, daer van die
» ſomme niet meer en bedraecht dan 20 ſchellinghen grooten Vlaems,
» ofte daer beneden, daer af ſullen ſy moeten antwoorden voor die Wet
» van Vliſſinghen; ende indien die voorſz. ſomme meerder ware, daer
» af ſalmen henluyden volghen voor die Wet van Weſtcapel.
» V. Die van Weſtcapel ſullen voor die Wet van Vliſſinghen moeten ant-
» woorden van alle miſbruycken, by henluyden binnen den bedrijve van
» Vliſſinghen geſchiet, deſghelijcx van ſchade, die heure ſchepen ofte
» goeden, gheleghen binnen den bedrijve van Vliſſinghe doen.
» VI. Deſghelijcx ſullen die van Vliſſingen moeten andtwoorden voor die
» Wet van Weſtcapel, van alle miſbruycken by henlieden binnen den
» bedrijve van Weſtcapel gheſchiet. Dit is geordonneert in't jaer 1507,
» den 12 Julij. Onderteeckent, *Anna van Borſſele*, *Adolph van Bour-*
» *gongien*.

De neeringhe was hier t'hans ſeer groot. Daer was een aenſienelijcke waeghe ofte balançe, tot welcke de koopman ghehouden was te brenghen, ende daer te laten weghen al wat meer bedroegh dan twaelf pondt. Veel nette-bereyders onthielden hier haer, veel gaeren-maeckers, die het gaeren

met

met groote ende kleyne ſchijven verkochten ende vervoerden. Tot gherief van de nette-bereyders vondtmen hier verſcheyden *Spreevelden*, neffens de *Teenhuyſen*, ende *Lijnbanen*. Vele Buyſſen, Quijnbooten, Heuden, ende Hoeckbooten voeren hier af, haer met het vangen van de viſch beſich houdende. Immers, voor het beginſel van de Nederlandtſche beroerten, voeren van Weſtcapel af, ſes en dertich Harinckbuyſſen. Doch de inlandtſche oorloghen verweckten een verloop van ingheſetenen, haer niet dervende in ſoo kommerlijcke tijden in een onbewalde ende onſtercke plaetſe laten vinden; ghelijck als deſe Stadt doe uytgheplondert, ende de goederen van de inwoonderen gherooft, ende vele huyſen verbrandt zijn gheworden.

Nemaer, het grootſte quaet, ende den ellendighen ſtaet, daer Weſtcapelle noch onder blijft ſuchten, heeft haer aenghebracht de Zee, die hare duynen ende dijcken met der tijdt ſoo afghenomen ende verwoeſt heeft, dat de ingheſetenen meermael hebben moeten verplaetſen; waer van elders in dit werck ghewach ghemaeckt is, niet teghenſtaende alle vlijdt ende onuytſpreeckelijcke koſten, teghen den oploop van het Zeewater, alhier altijdt aenghewendt by die van Walcheren, als zijnde het behoudt van het eylandt alhier aen het ſtutten van de Zee gheleghen. Dus verliep de viſſcher, ende ſtelde ſich neder tot Vliſſinghen, ſoo dat men wel ſoude moghen ghelooven, dat het afknabbelen van Weſtcapel door de Zee, al veel toegebracht heeft tot vermeerderinghe van de ingheſetenen, ende voornemenſtlijck viſſchers, tot Vliſſinghen. Den onderganck van de eene Stadt, is altijdt gheweeſt de opkomſte van een andere.

Ten tijden van Keyſer Carel de vijfde, wierden hier aldereerſt de ſtaketten gheſet, dienende tot verſterckinghe van den dijck, waer van dit gewach werdt ghemaeckt in ſeecker boeck, aldaer op het Stadthuys bewaert;

Opten veerthienden dach van Julius, in't jaer ons Heeren duyſent vijf hondert ende veertich, was hier tot Weſtcapel, den hooghen, edelſte, moghenſte, victorieuſte, ende wel ghebooren Heere, ons ghenadichſte Prince, ende machtichſte Keyſere van Roome, Koninck van Spangien, Carolus; comme alle de nieuwe dijcken te viſiteren, ſoo hier voor Weſtcapelle, als oock ontrent te Gaſthuyſe, ende alſdoen wierden hier eerſt die ſtaketten gheſtelt ende ghemaeckt; ende ſchanck die werckluyden die daer ſtonden en heyden, drie dobbele Ducaten; ende van hier trock hy voorts na Weſthove, by de Prelaet, ghenaemt Heer Floris, Abt van onſer Liever Vrouwen Gloſter binnen Middelburch.

Noch heden ten daghe is men ghedurich beſich, om alhier een rinck in

de neus van de Zee te legghen, ende een beſtandigher werck, als wel oyt te vooren, daer teghen te maecken.

Den ouden Weſtcapelſchen Zeedijck, ſoo als wy onderrecht werden door *Johan Bekaerdt*, Bailliu van Domburch, geſworen ende ſeer vernuftich landtmeter, ende opſiender van deſen dijck, lanck over de 700 Roeden, is in ſijn volle ſate gheweeſt 11½ Roeden, ende hooghe uyt de thee 30 voeten, ende een cruyne van 2 Roeden breedt, wel verſien met Zeewercken, als hoofden van verſcheyden lengten, te weten van 10, 12, ende 14 Roeden lanck, ende met 10 reken ſtaker, van de thee opwaerts.

Den voorſz. ouden Zeedijck is in 't jaer 1632, ſeer ghebroken geweeſt, ſoo dat men meynde dat het landt ſoude ingheloopen hebben; in welck voorſz. jaer, de Ed: Heeren de Staten van Walcheren, den voorſz. ouden Zeedijck overghehaelt hebben, ende den ſelven in volle ſate ghebracht op 19½ Roe, ende hoogh 28 voeten, de cruyne breedt 1½ Roe, wel verſien met ſtercke Zeewercken, te weten, van de thee naer de cruyne met 14 reken ſtaker, ende verſcheyden hoofden, als vooren vermeldt ſtaet.

In 't jaer 1642, is een parthye van den voorſz. dijck (die in 't jaer 1632 overghehaelt was) wederom ſeer ghebroken, ſoo datſe ſeer naer by op verſcheyden plaetſen door was, ende is doen met rijpen rade van de Ed: Heeren de Staten van Walcheren, overghehaelt een parthye van 204 Roeden, in manieren als volght; te weten, op 32½ Roeden aenlegghens, 25 voeten hooghe, ende een cruyne van een Roe breedt, ende ſal den voorſz. dijck alleen onder een matte van ſtroo gehouden werden ſonder ſtaker, met hoofden als vooren, waer by, ſoo men meent, het landt veel ſal profiteren, alſoo het ſtaket veel quam te koſten.

In 't jaer 1643, is wederom een parthye van 100 Roeden in ſtate ghebracht, op de voorſz. maniere van den jare 1642, ſoo datter als nu 304 Roeden dijcks is, welcken 32½ in ſijn volle ſate heeft, hoogh 25 voeten, ende een Roede cruyne: deſen dijck drupt ofte doſſeert op de Zee, 10 duym, alſoo dat men op deſen dijck ſtaet ende gaet, ghelijck oft men op een vlack veldt ginghe.

Den oploop dan, ende de vreeſe van de Zee, heeft Weſtcapel nu ſoo verſtelt ende miſmaeckt, dat ſy het weſen van een Stadt verlooren hebbende, alleen den naem ende het recht daer van heeft behouden. Vele huyſen leggen vervallen neffens de aerde, door ghebreck van inwoonders ende opbouwers. Het Stadthuys is een tamelijck maeckſel. In de Kercke, die redelijck hoogh getoornt is, vindtmen eenen ouden ſteen, aldaer gebracht uyt de

Kercke

Kercke van Oudt Weſtcapelle, ter eeren van den Afgodt Hercules eertijdts gheheylicht ende opgherecht by een Romeyn, hebbende het opſchrift van deſe letteren;

HERCULI. MACUSANO
VIPRIMINIS. TETIUS
V. S. L. M.

Dit is al het welck men t'hans daer op leſen mach. Gerardus Noviomagus verhaelt in ſeeckere brief, in het Latijn gheſchreven, ende in druck uytgegheven, aengaende de gheleghentheyt van Zeelandt, dat deſe Steen in den jare 1514, tot Weſtcapelle is ghevonden, ende door laſt van Philips van Burgundien, doe Admirael vander Zee, ende een groote achter van dierghelijcke oude overblijfſelen, aldaer in de Kercke is bewaert gheworden. Vele gheloofden doe, dat in die oude afgodiſche blinde tijden, het eylandt van Walcheren, den afgodt Hercules toeghedeyghent is gheweeſt, ende dat de ingheſetenen hem tot eenen patroon aengenomen ende gheeert hebben, even als onder de Panſgheſinde Chriſtenen, eenighe volckeren ende rijcken tot een patroon aenghenomen hebben eenighe byſondere Heyligen, ghelijck die van Venetien, S^t. Marcus; die van Spangjen, S^t. Jacob. Doch dit gheruchten mach ick niet wel aen nemen, als konnende uyt het opſchrift van deſe Steen niet wel beveſticht werden. Den naem van *Vipriminis. Tetius*, is een Romeynſche eyghen, gheen Duytſche ofte Zeeuſche naem. Soo dat deſe afgodiſche dienſt ende eere, Hercules niet aenghedaen is van een Zeeu, maer van een Romeyn, onghetwijfelt ten tijde als, ontrent de gheboorte van onſe lieve Heere, de Romeynen deſe landen beſocht ende doorwandelt hebben.

De inwoonderen houden haer hier met aen den dijck te wercken, ofte landtneeringhe beſich. Voor de reſte machmen de tegenwoordige toeſtandt van Weſtcapelle, wel afmeten uyt ſeecker Dicht, ghemaeckt ende aen my gheſonden by Jan Floriſone, Secretaris aldaer, in het welcke hy Weſtcapel aldus doet ſpreecken;

Ick was een Moederſtadt, al in voorleden tijden,
Ick was, ſoo ghy hier hoort, ick was, na mijn belijden.
Maer wat ick worden ſal, en weetmen ganſchlijck niet,
Daerom een yeder doch, vry op ſijn ſelven ſiet.

Want

Want heeft het Gode ghelieft, my, die daer plach te weſen
Een vruchtbaerwaſſe Stadt, te kleyhen, ſoo wy leſen,
Denckt dat het uwe beurt eens noch wel worden kan;
Die eens verbannen is, raeckt wel eens uyt den ban.
Veracht haer niet, die eens ghedwonghen is te vallen,
Door d'oproer van de Zee, en daer door mist haer wallen.
Van 't water word ick noch beſtreden dagh by dagh,
Ick kan maer weere doen, en blijven dat ick magh.

Deſe Stadt behoort toe ſijn Hoogheyt, Fredrick Hentick, Prins van Orangjen, die aldaer t'hans gheſtelt heeft tot onderhoudt van Politie ende Recht;

Baillu,

Ian Bernaerts Warrebroeck.

Burgermeeſteren,

Pieter Pauwelſen Leen.
Laurens Mathijſz. de Kock.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN VVESTCAPEL.

BE

BESCHRIIVINGHE van

DOMBURCH.

DOMBURCH is een ſmalle, open ende onbegraven Stadt van Walcheren, derd'half uyre van Middelburch af gheleghen. Indien men opſlaet hare eerſte beginſelen, ende haer ſiet kreunen in de wieghe, een van de alderoudſte; indien haren jegenwoordighen onmachtighen toeſtandt, een van de allergheringhſte; indien hare welgheleghentheyt, een van de allerluſtichſte.

Al is het ſchoon ſoo, dat den ouderderdom vol ghebreecken is, nochtans is men ſchuldich eenen grijſen ende by na kalen kop, niet alleen van menſchen, nemaer oock van Steden, alle verdiende eere te gheven. Want deſe oock ghevoelen de teerderheyt van hare geboorte, de weelde van hare jonckheyt, daer naer de kracht van mannelijcke jaren, ende ten laetſten een bouwvallighen ouderdom. Harē achtinghe ende trots beſtaet dan in een ontſichbare ende onverſterffelijcke gheduchteniſſe van het ghene ſy eertijdts waren; ende haren trooſt, naer ſoo veel veranderinghe, ende in't midden van hare kleynicheyt, in't overdencken van het gheene ſy nu niet en zijn. Deſe ghedachten deden my onlancx, als ick my tot Domburch vondt, achterwaerts dencken, en harē t'hans kommerlijcke nedricheyt hier gheven een plaetſe, in de welcke ſy, met groot ende onwederſpreeckelijck recht, neffens de allerbloeyenſte Steden, mach proncken.

Sy heeft haren naem ontfanghen eenſdeels van een *Burch* ofte ſterckte allereerſt daer ghebout, uyt de welcke de in ende omgheſetenen ſich verweerden teghens het gheweldt van de quaetwillighe; anderdeels van hare gheleghentheyt landtſwaerts op de tee van de *Duynen*, geſecht *Duynburch*, het welck daer na door verſpreecken van het ghemeyne volck, ghewoon zijnde de eyghen ende eerſte namen van Landen ende Steden met weynich te beſoedelen, in *Domburch* is verandert. Deſe *Burch* is met der tijdt vergaen, ende t'hans alleen in het wapen van de Stadt te vinden.

Het weelighe gras, de klaverrijcke weyden, ende de vette en vruchtbare zaeylanden lockten tot haer die gheene welcke haer met landtneeringhe wilden onderhouden; ende de aengheleghen Zee trock hier naer toe vele, die haer die viſſcherye ende vaert ghe ſint waren te onderwinden Sulcx dat den

toeloop ende ghedueringhen aenwas der landtſaten ſoodanich was, dat het den Graven goet dachte ſo eene aenſienlijcke menichte voortaen met Stederechten te doen beſtieren; ende alle moghelijcke vryheden te gheven, niet tegenſtaende dat de plaetſe doe was, ende tot op den dach van heden onbewalt is ghebleven. Want de achtbaerheyt van een Stadt beſtaet niet in den rinck van een muer ofte omlooop van een graft, maer in eene genoechſame menichte van burgheren ende het ghebruyck van Stederechten, by den overheeren van den lande ghegheven ende beveſtight.

Wanneer Domburch met deſe waerdicheyt bekroont zy, kan men niet eyghentlijck beduyden. Immers gaet het vaſt ende boven alle tegenſpreeckinghe, dat ſulcx al over de vijf hondert jaren ghe ſchiet is. Vele Steden ontrent die tijden ghebooren, zijn nu gheheel vergaen, ende eenen roof van de tijdt gheworden; ende vele t'hans d'aenſienlijckſte, konnen op ſoo een ſtatige ende hooghe ouderdom niet roemen. Derhalven derve ſich nu niemandt verwonderen, dat deſe Stadt, midden onder de groente van hare weyden, ende het vorſſche loof van hare bloeyende boomen, welcke jaerlijcx vernieuwt werden door de lenten, ten aenſien van haren eertijdts jeughdighen welſtant niet en verroomt als kaelheyt, ofte dorre ende grijſe hayren.

Immers al in den jare 1223, werden Domburch een *Poerte*, ende de ingeſetene *Poerters* genoemt, als baerſchijnelijck blijcken mach uyt den brief van Graef Floris, omhelſende verſcheyden handveſten dien van Domburch ghegheven, op den voorſeyden jare opghemaeckt, ende op het tieffichſte bladt van het Tweede Deel deſer Chronijcke te borde ghebracht. Deſe is oorſpronckelijck in het Latijn, volghens de ghewoonte van die tijden, ghe ſchreven, ende is in de Griffie van Domburch noch gheheel, ongheſchent, ende bezeghelt te leſen, den rooden zijden ſteert, daer het zeghel aenhangt, ſijn verwe ende ſterckte noch hebbende behouden. Het welck ick alder, neffens andere oude oorſpronckelijcke brieven, met verwonderinghe onlancx geſien hebbe. Onder andere vryheden dien van Domburch doemael vergunt, is deſe niet de geringhſte; *Onſe poerters van Domburch ſal niemandt arreſteren, noch panden binnen den Greffſchepe, ſonder ons haers ſilvers misdaet.*

Op het jaer 1294, ſchelt Graef Floris (die ſich in het opſchrift van die brief wel uytdruckelijck noemt, *Grave van Zeelandt*) die van Domburch quijt ſeecker ſchot, het gheene ſy tot noch toe aen den Graven betaelt hadden, genaemt *Hoiemen geſchot*. Het welck niet anders was als ſeecker ongelt, dat ſy van weghen het Hoiemenlandt gehouden waren tot noch toe te betalen. Soo dat daer uyt blijckt, dat doe ter tijdt het landt, daer naer *Hoyman* ghenaemt,

naemt, *Heymen* ghenoemt is ghe weeſt. Dit woordt hebbe ick in den brief ſelfs ghelefen.

Graef Willem van Henegouwen heeft op den jare 1310, die Keure van Domburch geveſt, in eenighe deelen die wat naerder aldus verklarende ende vobeterende.

I. *Item, ſoo willen wy, dat ſoo wie eenen vrede wetter haude ſelve ghecft, ende die ſelve breeckt, die ſal jeghens ons verbeuren lijf en goet, alſoo verre als hy met Schepenen verwonnen werdt.*

II. *Item, waert ſaecke dat van ſijnen name die vrede braecke, die ſal verbeuren jeghens ons die hande, ende jeghens die poerte, twee ponde Tournoyſen.*

III. *Item, ende of hy yemandt eenighe Wonde gave binnen vrede, ſoo ſonde hy jeghens ons verbeuren lijf en goet.*

IV. *Item, waer een poerter van Domburch es in enſen lande, daermen eens vrede af begheert, die es ſchuldich die vrede te gheven ende te houden, ghelijck een anderen man, die geen poerter en es in Domburch. Ende elck mach ſijnen mangh, die binnen der poerte ofte Stede van Domburch es, bevreden.*

V. *Item, niemandt en ſal poerter binnen Domburgh weſen, hy en ſal aldaer woonachtich weſen.*

VI. *Item, waert ſaecke, dat hem eenich poerter van Domburch verobligeerde ofte verwillichkeurde tot een ander recht ofte vierſchare, ſoo ſalmen hem met ſulcken recht ende vierſchare vervolghen daer hy hem verbonden ende verobligeert heeft.*

VII. *Item, als wy, ofte enſe merkemaelinghen eenen molen tot Domburch hebben, ſoo en ſal ghen poerter tot niemandts molen maelen gaen, dan tot enſer molen, op de boete en verbeurte van twintich ß, ende dat meel verbeurt, alſoo groot als ſijt molen. Ende daer by willen wy, dat enſen Rentmeeſter hem eenen meetmerct ſette op die molen, als Schepenen van Domburch dat redelijck dunckem ſal, naer datmen elders neemt. Deſe brief is ghehandveſt ende bezeghelt tot Middelburch, 's Dijſſendaechs naer Groten Vaſtenavendt, 1310.*

Het gheen hier gheſecht ende bedonghen werdt van den molen van den Grave, op den welcken de ingheſetenen ghehouden ſouden zijn te male te gaen, wierde doe ter tijdt meeſt over al by de Graven, ofte by ſondere Heeren van Steden ende vlecken bevoorwaerdt. Ende hier van komt het oude woort *Maelſtede*, met het welcke der ingheſetenen woonplaetſe beduydt werdt.

De goede ordre in onderhouden van vrede, ende ſware ſtraffe van vredebraecke, ende bannen van vierſchare, daer by quam de luſticheyt van die

plaetſe, maecte dat vele hier haer nederquamen ſetten, andere aldaer hoven ende huyſen koften ofte ſetteden, in de welcke ſy des ſomers haer quamen vermaecken, elders nochtans haer maelplaetſe hebbende. Doch Graef Willem van Henegouwen, ſoeckende niet anders als de vermenichvuldinge van de poorteren van Domburch, vondt goet in den jare 1336 te keuren; Dat niemandt mochte koopen eenighe huyſen ofte erven binnen Domburch, hy en ware ofte wierde daer mede poorter.

Niet lange hier naer is Domburch by den Grave tot een leen vergunt ofte ghegheven aen dien van den huyſe van Borſſelen, onder de welcke het vele jaren verbleven is.

Nemaer het jaer van 1351, ſcheen dien van Domburch het uyterſte ende den onderganck te dreyghen, werdende ſy by Vrouw Margriete op de verbeurte van goedt, bloedt, ende alle hare handtveſten ende vryheden gedoemt. De oorſaeck van dit anxſtige onheyl was den twiſt ende onverſettelijck vee, tuſſchen Vrouw Margariete, ende haren ſoon Grave Willem ghereſen, waer van in deſe, ende de Hollandtſche Chronijcke, breeder te leſen is. Het meeſte deel van den Zeeuſchen Adel ende Steden hielden het met Vrouw Margariete, uytghenomen die van Middelburch ende Domburch. Want Margariete hadde met hare brieven, ghegeven tot Ziericzee op St. Ians dach, midſomer, des jaers 1351, van die van Domburch gheheyſcht derd' half hondert bute ſchilden, ende dat ſy in Heerevaert dienen, dat is, met eenighe ghewapende mannen, neffens andere Steden, optrecken ſouden teghen die van Middelburch. Doch die van Domburch hadden ſulcx gheweyghert, ende toghen uyt tot hulpe van Graef Willem. Maer Willem verloor de ſlach, die tuſſchen ter Vere ende Arnemuyden gheſchiede. Hier op dede Vrouw Margariete dien van Domburch aenſegghen, dat ſy ghehouden waren op verlies van goedt, lijf, ende alle haere privilegien, om dat ſy teghen haer ghedient hadden in den ſlach tuſſchen Arnemuyden ende ter Vere. Sy liet oock terſtont uyt Domburch lichten eenighe van de gheachtſte ende rijckſte inghe ſetenen, ende die in gijſelinghe tot Ziericzee voeren. Doch ten laetſten liet Vrouw Margariete door veel biddens haer verſpreecken, ende ſchelde dien van Domburch gheheel quijt hare miſdaet ende ſtraffe, met hare brieven in den ghemelten jare 1351, ghegheven; midts dat ſy tot een boete opbrenghen ſouden, *twintich pondgroot gheſellen*. Deſe munte is my onbekent, ende hebbe dat woordt nerghens anders, als in deſe brief, ghelesen. Niet te min hielde ſy aen haer het goet van der heerſchappe, ofte Heere van Domburch, als oock het goet van alle die gheene, die in den ſtrijdt verſlaghen waren.

In

In het jaer 1358, namen die van Domburch tot Ruwaert van Hollandt aen, Hertoch Albrecht van Beyeren, gheduerende de kranckſinnicheyt van ſijnen broeder, Willem, Grave van Hollandt ende Zeelandt. Hier toe wierden opghemaeckt deſe brieven, zijnde een teycken dat die van Domburch, neffens andere groote Steden, een byſonder aenſien doe ghehadt hebben;

WY Burghermeeſters, Schepenen, ende Raedt der Stede Domburch, doen kondt allen luden; Want Hertoghe Aelbrecht, by Godts ghenade, Palenſgraeve op den Rhijn, hier te lande ontboden es en ghekomen, te verſoeck ons liefs Heeren, des Graven, ende onſer liever Vrouw, de Gravinne van Henegouwen, en van Hollandt, ende hoers Raedts, bi brieven, die hy ons ghetoecht heeft, ende wi ghеſien hebben, ſoo hebben wi om kenlijcke noodſaecke van ſieckten ons liefs Heeren ende ſijns broeders, Hertoghe Willems van Beyeren, Grave van Henegouwen, dien Godt ghеſtercken moete, ende om ghemeenen oerbaer, ruſte ende profijt der Stede, ſynen landen ende lieden, ghemeenlijck ontfanghen hebben, ende ontfaen eenen hooghen, edelen, moghenden Prince, Hertoghe Aelbrecht, ons liefs Heeren broeder voorſz. tot eenen Ruwaert, toeſienere ende beſchermer der Graeflijckheden van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, in der maniere en voorwaerden,

Dat wy hem ghelooven met goeden trouwen onderdanich ende ghehoorſaem te weſen, te helpen ende ſtercken, tlandt te regeeren, ende te beleiden, tot der meeſter eeren ons liefs Heeren, s'Graven, tot der meeſter nutſcheppe ende oirbaer ſijns ghemeens lands ende lude, ende elcken man recht ende vonnis te doen, den armen als den rijcken, ſoo als men tlandt te vooren ghеregeert ende beleedt heeft, ende recht es in den lande. Ende meenen des alinge by hem te bliven, met alle onſe vermoghen.

Voert, alle diſcoert ende gheſchille met hem of te hulpen ligghen, ende in goeden poincten te helpen vereeninghen, waer wy kennen en moghen. Ende alle deſe poincten voorſz. ſullen zijn, behoudelijck onſen lieven Heer den Grave alle ſijnre Heerlijckheyt, ende onſer liever Vrouwen, der Gravinnen, hoers Staets, ende Ridderen, Knapen, ende der Stede van Domburch, en eenen yeghelijcken ſyns rechts, en behoudende ons alzoo onſe eeren ende ons eedts, dien wi onſen lieven Heere, den Grave, ghedaen hebben, duerende alſoo langhe, als onſe lieve Heere die Grave in krancken ſtate es van ſyne live. Dit was ghedaen in Middelburch, op Sint Jeris dach, in April, anno 1358.

Op het jaer 1425, wordt bekent Philips Heer tot Borſſele, ende Corrigene, Heer te Domburch.

Op het jaer 1534, heeft Adolf van Burgondien, als Heer van Domburch, den ingheſetenen ghegunt een woeckmerckt s'Dijnſdaechs, ghevende een yeder vaſt gheleyde, ende dat niemandt ſoude om eenighe ſchulden, noch andere civile ſaecken alſdan bekommert werden.

Eertijdts plachtmen hier ſich veel met de viſſcherye beſich te houden. t'Hans doet men daer niet als landtneeringhe. Eens 'jaers, is aldaer een vermaerde vrye paerdenmarckt.

Die playſierige ghelegentheyt van deſe paerſe machmen hier uyt afnemen, dat gheeſtelijcke ende weereldtlijcke Heeren hier haer verluſtinghe plachten te nemen; als het huys van Weſthoven, een vierendeel uyrs van hier gheleghen, toebehoort hebbende den Abt van Middelburch, de boſſchen toebehoort hebbende de Abdye van Waterlooſewerven, ende de Commandeurs tot Middelburch; de poorte van die van den edelen huyſe van Schellaerts, ende meer andere konnen ghetuyghen. Noch heden ten daghe is Domburch met het geboom te rondtſom çierlijcke bemantelt. Die van Middelburch, ende andere omgheleghen plaetſen, zijn ghewoon veel van de ſchoonſte ſomerdaghen hier over te brenghen, maeckende door het ghedurich uyt ende inrijden, de plaeſe ſeer levendich.

Deſe Stadt behoort toe ſijne Hoogheyt, Fredrick Henrick, Prins van Oranjen, die de regeeringe daer van t'hans bevolen heeft aen

Baillin,

Iohan Bekaert.

Burgermeeſteren,

Ian Charles Moreel.
Anthonie Symonſen.

EYNDE
VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN
DOMBURCH.

VER-

VERHAEL

van de Graeflijcke

LEENEN, in WALCHEREN ghelegen.

Neffens een voorgaende Beſchrijvinge van de Leenen van Zeelandt, in 't ghemeyn.

DOor dien het ons ghedacht heeft niet onghevoechelijck te ſullen weſen, in yeder deel van Zeelandt de voornaemſte Leenen ende Leenmannen te borde te brenghen, ſoo is het oock wel noodich voor al, ende in het ghemeyn van den oorſpronck, weſen, ende verſcheydentheydt van de Zeeuſche Leenen wat te ſpreecken.

Alle de Steden ende Heerlijckheden van Zeelandt, die hare beſondere Heeren ghehadt hebben ende noch hebben, werden van de Graeflijckheyt van Zeelandt te leene ghehouden, ende moeten verheft worden op de reſpective comptoiren van de Rentemeeſters van de Graeflijcke Domeynen. Het welcke plaetſe heeft ſoo in de goede ofte onverſterffelijcke, ghelijck by abuys Hollandtſche, als quade ofte verſterffelijcke Zeeuſche Leenen.

Tot welcken eynde de Heeren Staten van Zeelandt, in den jare 1609, hebben doen emaneeren ſeecker Placcaet, in het welcke ſy een yeder, die dat aengaen mochte, doen te weten, dat om te bewaren de gherechticheyt van de Domeynen van den lande van Zeelandt, ſoo wel in alle de heerlijcke, hooghe, ende leeghe goede Leenen, binnen de Graeflijckheydt ghelegghen, ende die men voor deſen plach te noemen Hollandtſche Leenen, als tot dier tijdt toe ghelchiet was, ende noch ghelchiet van alle andere, dien men noemt quade ofte Zeeuſche Leenen, ſy gheordonneert hebben, dat van die tijdt af, alle die ſoodanighe goede Leenen in Zeelandt ghelegghen beſitteden, ende niet verheven hadden, ofte hier naet mochten verkrijghen by koope, verſterf, of anderſints, ſchuldich ſouden zijn de ſelve te verheffen ten reſpective comptoire van de Rentmeeſter van des Graeflijckheyts Domeynen, die 't ſelve toeſtaet naer de ghelegentheyt ende natuere van de goederen, ſonder dierghelijcke Heerlijckheden of Leenen elders, dan voorſeyt, voortaen te verheffen; op pene, van dat de ſelve datelijck aen de Graeflijckheyt daer mede ſouden vervallen. Daer by voeghende, dat alſulcke die voor de publicatie van dit Placcaet elders, dan voorſeyt is, dierghelijcke hare Heerlijckheden

heden ende Leenen verheven ſouden hebben, ghehouden ſouden weſen de ſelve op de voornoemde comptoiren van de Rentmeeſters, ende in de Reeckenkamer van Zeelandt bekent te maecken, ende hunne verlijdt-brieven, die ſy daer van mochten hebben, aldaer te laten regiſtreren.

Welcke hare gherechticheyt de Heeren Staten van Zeelandt met vele bondighe ende ghewichtighe redenen beveſticht ende gededuceert hebben; daer mede bewéérende dat de ſelve Leenen van den Grave ofte Graeflijckheyt van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt in't minſte niet dependeren. Want eerſt is te noteren, als waérachtich ende notoir zijnde, dat het Landt ende Graefſchap van Zeelandt, is een ſeparaet ſouverain Graefſchap, ſoo ten regarde van de Hoocheyt, Domeynen ende andere Regalia van den Prince, als van de rechten, Privilegien ende Handtveſten van de Staten, Steden, Vlecken, ende inwoonderen van dien.

Sonder dat den voorſz. Graef ofte Graeflijckheyt van immemoriale tijden eenighen opperhooft, dan alleene Godt almachtich, en heeft beken, emmers noyt vaſſael, ofte in't minſte 'tzy by leen ofte anderſints het Graefſchap van Hollandt ſubject zy gheweeſt. Ghelijck dan oock de Steden, Vlecken, ende inwoonderen van Zeelandt niemandt dat Godt, ende haren Grave als overſte overheere bekendt, ofte yemanden dan hem ofte ſijnen vaſalen, Leenmannen, ofte andere ſijns laſt, commiſſie, ofte brieven deſſelfs tijtel hebbende, onderworpen zijn gheweeſt.

Blijckende al 't ſelve by diverſche, ſo oude als nieuwe onweder ſpreeckelijcke acten, tractaten, ende privilegien, altijdt ſucceſſive ſolemnelijck by de Graven ende ende Gravinnen, t'haerder huldinge beſwooren ende beveſticht, ende dat op ſeeckere plaetſen gheleghen op den bodem ofte grondt van Zeelandt, alwaer oock alle ſijne beden aen de Staten van den voorſz. lande, hebben moeten ghedaen ofte verſocht worden.

Doch, om te grondtlijcker de aengheroerde materie van de Leenen van Zeelandt te verſtaen, ſoo dient waerghenomen, dat de ſelve in haer eerſte beginſel maer ſijn gheweeſt Perſonele Leenen, dat is, niet langher dan t'leven van den begaefden of beleenden duyrende, midts dat de ſelve daer voore ſchuldich waren ende gehouden den Grave ter oorloghe altijdt t'ſijnen bevele ten dienſte te moeten ſtaen.

Dan door vervolgh van tijden, zijn daer na, midts de goede dienſten ende andere meriten van de Leenmannen, de Leenen (beſtaende meeſt in Ambachtsheerlijckheden, niet vorder dan leeghe juſtitie hebbende) by de Graven gracieuſelijck gheprivilegieert, ende gheaccordeert, de ſucceſſie daer van

van op de ſonen, by de ſelve vaſallen achter te laten, of anderſints die by hare andere vrienden tot ſeecker graden, prijs ende tijdt gheloſt ofte gheremedieert te moghen werden, ſulcx als de privilegien ende willekeuren dat in't generael zijn uytwijſende.

Hebbende voorts oock in't byſonder ſomtijdts eenighe der ſelver verſterffelijcke Leenen, als oock eenighe andere nieuwe partyen (meeſt weſende aenwaſſen ende ſchorren om te bedijcken) verandert ende uytgheghéven tot onverſterffelijcke Leenen, die ſelve benificierende met ſeeckere præeminentien, dignitevten ende vryheden, ſommighe met hooghe juſtitie, ende ſommighe met reſerve van dien: ſommighe niet verſterffelijck in't eerſte lidt, ende ſommighe vorder, d'een min ende d'ander meer, naer de qualiteyten van de perſoonen ende partyen, naer de gunſte van de Princen, midtſgaders de meriten, of quantiteyt van de ſomme van penninghen, die ſy daer vooren waren betalende, naer inhoudt der brieven van inveſtiture reſpective, daer van yder byſonder verleent.

Alles nochtans ſoo wel van de onverſterffelijcke als de verſterffelijcke Leenen, met expreſſe reſerve altijdt van Hoogheydt ende Souverainiteyt daer over aen de Graeflijckheydt van Zeelandt, ende midts dat de beſitters reſpective, de ſelve partyen ſchuldich ſouden zijn van de Graeflijckheydt van Zeelandt te Leene te houden, ende die van de ſelve te verheffen, midtſgaders hulde, eedt, ende manſchap te doene, ghelijck als mannen van Leene ofte vaſallen toeſtaet.

Ick bevinde, dat, als deſe Leenen verheven wierden, de vaſallen aen den Heere meerendeels eertijdts ſchuldich waren, ofte eenen rinck, ofte een paer witte handtſchoenen te geven. Welcke maniere van de oude Saxen is voortghekomen, ende veeltijdts noch in Enghelandt ghebruyckt, werdende door den rinck beteyckent de verbindinge van den vaſal aen den Heere, ende door de handtſchoenen, dat hy ſijnen Heere, des noot zijnde, met ghewapender handt ſoude byſtaen.

De verſterffelijcke Leenen zijn vele in ghetale, ende vele weynich importerende, ghemeynelijck, tot diſtinctie van de goede Leenen, ghenaemt, quade Zeeuſche Leenen.

De onverſterffelijcke goede Zeeuſche Leenen (anders genaemt Hollandtſche Leenen, om dat die twee Graefſchappen onder eenen Prince zijnde, ende den Prince meeſt ſijn Hof ende Reeckenkamer ende Leenkamer in Hollandt houdende, de voornoemde onverſterffelijcke Leenen aldaer plachten verheven te worden) zijn niet vele in ghetale, immers niet in compa-

ratie van de ghedachte menichvuldige quade Leenen, ende ſijn meeſt al maer over de drie honder jaren herwaerts, ook niet dan aen het hofgeſinne van den Prince (voornementlijck dien van den huyſe van Borſſelen ende Baſtardie van Burgundien) verleent gheworden: ghelijck wy in het vervolch van deſe Chronijcke te ſijner tijdt ende plaetſe naerder ſullen doen blijcken.

Wat nu belanght de Leenen, gheleghen in Walcheren, daer van zijn ons de volghende ter handt gheſtelt, neffens de namen van die, welcke de ſelve t'hans beſitten;

Vliſſinghen, *Vere*, *Marquiſaet*, *Domburch*, *Weſtcapel*, twee ſmalle Steden, *Met Sandijck ende Polder*, twee Dorpen,	Komen aen ſijn Hoogheyt, den Prins van Orangien, &c.
Brigdamme, *St. Laurens*, *Schelach*, *Kitſham*, *Nieuwerkercke*, *Cleverskercke*, *Ooſter-Souburch*, *Abeele*, *Ooſtcappel*, *Weſter-Souburch*,	aen de Stadt Middelburch.
Sontelande, *Koudekercke*,	aen de Stadt Vliſſinghen.
Seroofkercke,	aen jonckhr. Philibert van Tuyl, van Seroofkercke, Heere van Wulven.
Grijpſkercke,	aen jonckhr. N. van Reneſſe, ende d'Heer Grijpſkercke, elck d'helft.
Bekercke, *Meliſkercke*, *Marlekercke*,	aen d'Heeren de Vrieſe.
St. Aechtekercke,	aen d'erfghenamen van Juffrou N. Porrenaer.
Buyenſkercke, ofte *Serboudijnſkercke*,	aen d'Heer Raedtheer Tenijs.

Gae-

Gaepinghe,	aen d'Heer van Citer Weesen.
Hoochgelande,	
Bottinge,	
Crommenhoucke.	
Poppenkercke,	aen Juffrou N. Canoy.
St. Jans kercke,	

Ridders Hofsteden in Walcheren.

tHuys te Souburch,	aen de Stadt Middelburch, by koope van de Vrouw van St. Aldegonde.
'tHuys te Popkensburch,	aen d'Heer Walterus Fourmenoys, by koope van de Heere van Serooskercke.
Sandenburch, leggende verwallen.	aen sijne Hoogheyt,
Westhoven,	aen de Heeren Boreels.

EYNDE
van de Beschrijvinghe van Walcheren.

't Wapen van Schouwen.

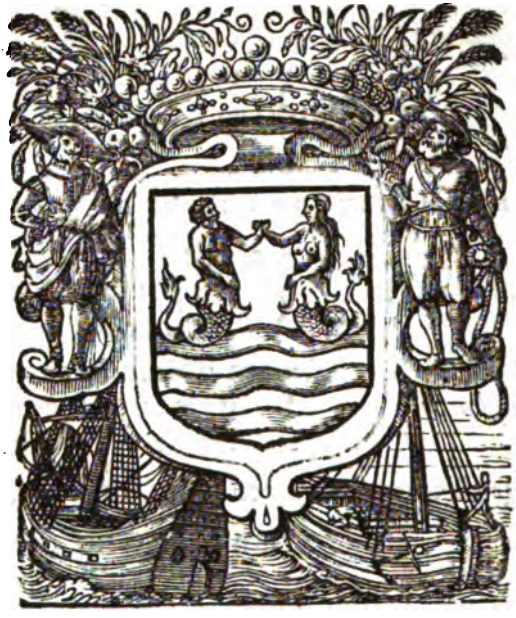

BESCHRIIVINGHE
van het
EYLANDT
van
SCHOUWEN.

HET landt van Schouwen heeft ſijnen naem ontfanghen van die edele ende oude Riviere de Schelde, door de welcke het, neffens de andere Ooſtwaert ghelegen eylanden, van de eylanden Beweſterſchelde werdt onderſcheyden; die in ouder ende herder Duytſche tale, niet *Schelde*, maer *Schonde* placht ghenoemt te werden. Waerom dat oock de Latijnſche Poëten van die eeuwe, de Schelde meer-

meermaels voor *Schaldus*, ofte *Schaldis*, *Schaudus* noemen. Onder andere Guilielmus Brito Philippidos, lib. 9.

Urbs erat & rebus, & cive ſuperba potenti,
Nomine Tornacum, Schaudi conterminus ripæ.

Teghen den oploop van het water heeft haer elders de Zee ſelf ghegeven ſchoone, hooghe, zandighe Duynen, elders ende meerendeels de konſte ende koſten van de ingheſetenen, ſware dijcken.

De Duynen van Schouwen zijn altijdt ſeer rijck van wildt, ende conijnen gheweeſt. Waer over de landtluyden in den jare 1593, klaghen dat ſy haer kooren niet konden behouden, als het al ſchoon te velde ſtondt; ja werdt op een nacht dickmael 'tgeſneden ende gebonden kooren van eenige Gemeten op aten ende verſlonden. De Duynen komen hier alleen de Graeflelijckheyt van Zeelandt toe, ende werden verpacht in acht partyen; verſluyven, ofte waeyen jaerlijcx ſeer in, ſulcx van binnen de Haeyman-landen liggende naeſt de duynen daer door groote ſchade lijden. Dit werdt altemets wat voorgekomen door het beplanten van helm, ende het toe ſetten van de treckgaten, waer toe als dan of van de Staten van Zeelandt, ofte haer Ed: Ghecommitteerde Raden gheauthoriſeert werden, om het ſelve te beſteden, den Rentmeeſter Generael van Zeelandt Beooſterſcheldt, den Opperdijckgrave van den Lande van Schouwen, als Officieren van de duynen, de welcke tot hier toe een geſwooren Landtmeeter des Graeflijckheyts van Zeelandt, als by de ordonnantie van de helmpotinghe kan blijcken.

De dijcken, niet teghenſtaende hare ſterckte, ende de goede ordre tot bewarniſſe ende onderhoudinghe der ſelver, van alle gheheucheniſſe aen af geſtelt, hebben vele ende verſcheyden aenſtooten gheleden, ende in de verlaten eeuwen dickmael voor het water moeten ſwichten. De alleroutſte keuren, die mijns wetens noch overich zijn, aengaende de verſorginge ende handthavinge van de dijcken van Schouwen, vinde ick vervat in de volgende brief, om ſijne oudtheyt, ende andere redenen, waerdich alhier gheleſen te werden;

WY, Florens, Grave van Hollandt, maecken kondt allen den gheenen, die deſe letteren ſullen ſien, ofte hooren leſen; dat voor ons quamen die van Schouden. ende onderlinghe dinghedden, ende toghende brieven, die zy hadden van den Dicken, waer ſy horen Dick dicken ſouden. Na alle tale, na alle tooghen, dat ſy hadden voor ons, ſoe waſt ghewiſt, van den Ghe ſwoeren, die woenen Beweſterſchelde ende Beoeſterſcheldt, met volkomen vonneſſe, dat alle dinck ſonde ſitten te verbeteren

van den Dijck van Schouden by ons ende by rade onſer Mannen. Ende omme dat dit ghewiſen is ane onſe verbetere, ſoo hebben wy ons beraeden met onſen voorſeyden Mannen, ende ſeggben aldus.

In't ierſte, dat die krieghe, die ſy teghenden waer ons, alle van den Dicke van van Schouden, niet goet ne zijn, nochte niet goet blijven en moghen.

Voort ſeggben wy, dat die vijf ſeſtedeele van Schouden, binnen der ſelveringhe van Burch, ane ſullen voen ende dicken horen Dick, alſoe als ſyne ghediket hebben hier voormaels, over langhe wile, in deſer mannieren;

Dat wy nemen daer toe in elken vijfien ſeſtendeele, eenen man, ſonder in ſulcke twee mannen; dat zijn, Rengher Vannen ſone, Rengher Monekins ſone, Utin Walfaerts ſone, Wouter Waddins ſone, Slabbaert Hughen ſone, ende Pieter Hughen ſone, dat deſe ſullen verſien deſe vijf ſeſtendeele, welck datten ſwaerſten koſt bevet van Dicke; en dien ſy vinden meeſt beſwaert van Dicke, ſullen ſy afnemen alſoe vele Dicx, als hen dunckt redenelicke, ende ſullen gheven, die den minſten koſt bevet, in ghelicken dinghen, naer des landts oerbare, by hoeren ede, ende by den Overman, die wy daer toe ſetten. Ware dat ſy twiſt hadde onder hen ſelven, dat hy mochte ſeggben, dat hem goet dencket, naer des landts oerbaer.

Voert ſeggben wy, ſoe waermen inſetten leghet in Schouden, dat dat ghemaen landt koſten ſal ende opmaecken ten vollen Dicke, alſe des landts oerbaere es.

Alſe die inſete ghemaeckt es, ſoe ſullen ſyne houden, die ten voren den Dick hadden, voor ſeggben alſe van den ghelde, dat wy in den Dicke hebben ghelegt in Schouden, dat die ghene, die horen Dick niet ghemaket en hebben ende verwaert, alſo alſe hy leſte gedeelt was by Janne van Heke, ende by den Geſworen, diere toe ghenomen waren, ons ghelden ſullen 'tviſchat ghelt van den ghelde, dat wiere in hebben doen leggen. Ende die horen Dick verwaert hebben, en deſe Geſwoeren, die nu zijn, dat kennen, die ſullo quijte blijven van deſen ghelde.

Voert es anſo ſeggben, dat wy, ende die ghene, die naer ons kommen, die Graeven van Hollandt ſullen weſen, altoes hebben die macht te verbeteren des voorghenoemde landts oerbaer van Schouden, by Raede onſer Mannen. Ende dit vonneſſe was ghewiſt des Maendaechs voor Vaſtelavondt, ende wy zeghelden dit ſeggben daer af, op dien ſelfden dach, in 't jaer ons Heeren, duyſent twee hondert ende tneghentich.

Met der tijdt is dien van Ziericzee, als aen de bewaringhe van deſen lande wel meeſt ghelegen zijnde, groot gheſach over de dijckagie by verſcheyden brieven van de Graven, van de welcke eenighe in het Tweede Deel van deſe Chronijcke gheleſen moghen werden, ghegheven. Want alſoo de

dijcka-

dijckagie 'slandts van Schouwen merckelijck laſtigher en dangereuſer is, dan eenighe andere landen van Zeelandt, (gheene van dien uytgheſteecken) ſoo is oock de politie der dijckagie 'slandts voorſz. ſeer different van de politie ende gouvernement van alle andere eylanden 'slandts voorſchreven. Want hoewel alle andere in Zeelandt gheregeert worden by Dijckgraven ende Gheſwoorens; ſoo iſt nochtans, dat Hertoch Philips van Bourgongien, als Grave van Zeelandt, aenmerckende de laſtighe dijckagie 'slants voorſz., heeft de Stede Ziericzee ſeecker privilegie ghegheven om ſeven Heemraden te ſtellen ende te kieſen over 'landt voorſz., die met de ghemeente Burghermeeſters der Stede voorſz. het ſelve landt ſouden bedrijven ende regeeren tot nutſchap, erbaer, ende profijte van dien, behoudens de Dijckgraven voorſz. heur recht. Ende hoewel d'officien voorſz. al t'ſamen gheordonneert ende ghedirigeert zijn tot conſervatie ende defentie van de dijckagie 'slandts voorſz. des niettemin zijn de voorſz. Officieren diſtinct ende different van malkanderen, ende precederen d'Officiers voorſz. een yeghlijck ten zijn regarde by ſeecker ordre als hier na volght. Die gemeente Burgermeeſter der Stede Ziericzee in't officie weſende, en die ſeven Heemraden 'slandts van Schouwen, zijn die principaelſte Officiers 'slandts voorſz. hebben de preeminentie ende ſuperintendentie boven alle andere Officiers binnen den gheachten lande. Ende worden de gemeente Burgermeeſter jaerlijcx beêedt om den dijck ende 'slandts ſaecken te bedienen ende te begane na de privilegien ende oude herkomen daer van zijnde. Ende is de voorſz. Burgermeeſter 'choofd van 't Collegie van de Heemraden, ſtellende alle ſaecken (den lande van Schouwen aengaende) alleen dienende in deliberatie, ende na de behoorlijcke omvraghen, de meeſte ſtemmen ende adviſen colligerende, ghelijck by oock 't ſelfde doende is onder de Staten 'slandts voorſchreven, als wanneer hy by advijſe van voorſz. Heemraden, de ſelfde Staten doet vergaderen, ſoo binnen der Stede Ziericzee als aen den dijck van Schouwen, als 't ſelfde noodtlijck is. Is oock de voorſz. Burghermeeſter gheauthoriſeert in ſaecken van rechte de dijckagie aengaende, ende tot judicature ende berechtinghe van Heemraden dienende, de voorſz. Heemraden vonnis te manen tuſſchen parthyen, dinghtalen, ſoo dat behoort. Ende aengaende die ſeven Heemraden, worden de ſelve, volghens 't oude ende gheuſeerde privilegie van den voorſz. Hertoch Philips daer van zijnde, ghecieſt ende ghenomineert by den Raede der Stede Ziericzee, ende worden beêedt by den Rentmeeſter Beoofterſcheldt, in officie weſende, omme op dijcken, op dammen, ſtoeren, molen, ſluyſen, beulen, op weghen, wateringhen,

ringhen op nieuwe inlaghen, ende op al 'ghene dat de dijckagie, die weghen, ende die wateringhen aengaen mach, die te beſchouwen, te begaen, te bedrijven, ende te regieren ten meeſten oirbaer ende profijte van de lande, na de rechten, privilegien, handtveſten ende coſtumen, die de Stede Ziericzee daer af heeft, gheen onkoſten oft penninghen te laten reeckenen, of op 't landt ſchieten, dan die om 'slandts oirbaer ghedaen ende gheleyt ſullen worden, ende voorts al te doene dat goede Heemraden ſchuldich zijn te doene. Volghende welcken zijn de voorſz. Heemraden, met de voorſz. ghemeente Burghermeeſter in 't officie weſende, gheauthoriſeert tot al het bewindt, berecht, en judicature van de dijckagie 'slandts voorſchreven, ende byſonder van alle nieuwe wercken, inlaghen, bermen, hoofden, dammen, rijſwerck, ende generalijck op alles 'grundt aen den Zeedijck vallen mach, maeckende daer op ſulcke ordonnantien als hen dat goet dunckt. Midts dat ſy daer toe alſt noodt is, ontbieden ende convoceren de ghemeene Staten 'slandts van Schouwen, dat is te verſtaen, de Ghemeente Burghermeeſter, de Heemraden, ende Opperdijckgrave voornoemt, den Rentmeeſter Generael van Zeelandt, Beooſterſcheldt, met den Penninghmeeſter, ende Onderdijckgrave ende Gheſwoorens, midtſgaders, den Bailliu, den Heer Burgermeeſter, Schepenen ende Raden, der Stede Ziericzee, neffens eenige van de notabelſte inghelanden, ende breedtſte gheerſden, ſoo hunlieden te nutſts ende behoorlijckſt dunckt te weſen tot profijte 'slandts voorſchreven. Hebben oock de voorſz. Burghermeeſter ende Heemraden authoriteyt te moghen beſchouwen, begaen, ende corrigeren alle meſuſen de dijckagie raeckende, ende ghebreecken die aen den dijck ende binnen 'slandts moghen ghevallen. Vermoghen daer en boven de negligentie van Opperdijckgrave, ende ſijn Onderdijckgraven, ſulcx te ſuppleren als 'slandts oirbaer dat eyſcht. Ende werden alle jare de Reeckeninghe van den voorſz. lande op het Stadthuys der Stede Ziericzee, met groote ſolemniteyt ghedaen by den voornoemden Penninghmeeſter, ter preſentie van de voorſz. ghemeene Staten, ende allen anderen, die daer willen komen.

Aengaende de verdeelinghe van dit eylandt, het landt van Schouwen is voor deſen verdeelt gheweeſt in ſes ſeſtendeelen.

Het eerſte was Poortambacht, daer de Stadt van Ziericzee in lach, met verſcheyden Dorpen, ende ghehuchten.

Het tweede ſeſtendeel was het Dorp van Kerckwerve, met den ghevolghe.

Het derde was Zuydlandt, met den ghevolghe.

Het

Het vierde, het diſtrict van Brydorpe, nu gheſeght, Bryepe.

Het vijfde was het diſtrict van Haemſtede, met de omleggende plaetſen.

Het ſeſte is my tot noch toe onbekent, moet al langhe geinundeert zijn.

In den jare 1505, vindtmen het vermindert in vijf vijfdeelen, daer af dat Poortambacht 'teerſte vijſtendeel was, daer inne dat de Stede van Zierickzee gheleghen is, ende 't Dorp van Bordendamme.

Het tweede vijſtendeel is ghenaemt gheweeſt Zuydtlandt, daer inne gheleghen ende gheſtaen hebbende Dorpen van Zuydtkercke, s'Heer-Symonskercke, Sinte Jacobskercke, ende Brieſtkercke, met een ghebuerte, ghenaemt, Sheerarentſhaven, die al te ſamen by den grondtbrexemen ende inlaghen vergaen, ende van verſche in ſoute buyten gheſleept zijn.

't Derde vijſtendeel is ghenaemt, 'twijſtendeel van Kerckwerve, daer inne dat legghen ende ſtaen de Dorpen van Rengerskercke, Kerckwerve, ende Nieuwerkercke.

't Vierde vijſtendeel is ghenaemt, 't Weſtervijſtendeel, daer inne dat ſtaen ende gheleghen zijn de Dorpen van Haemſtede, Noordtwelle, Zuydtwelle, Serooſkercke, ende Ouderkercke.

't Vijfde vijſtendeel is ghenaemt, 't Ooſtervijſtendeel, daer inne dat ſtaen ende legghen de Dorpen van Ellemet, Elckerzee, Brydorpe, Dunendijck, ende Claeſkercke.

Ende om dien grooten uytſlach, die in 't vijſtendeel van Zuydtlandt gheſchiet is, ſoo is 't ſelfde vijſtendeel ſoo vermindert ende ghekomen op 1300 Ghemeten, of daer omtrent; daerom dat by conſent van de Staten van den lande van Schouwen, 'tſelfde vijſtendeel is geannexeert aen 't Weſtervijſtendeel, ende aen Kerckwerve, in het jaer van 1558; ſoo dat het landt van Schouwen, nu in vier deelen ghedeelt is.

Reneſſe dorp met de Duynen, is een Heerlijckheyt op hem ſelven, daer den ſouten Hayman is vry van ſchote, betalende Duynpacht alleenelijck. Dit is ghetrocken uyt een Pachtboeck van den jare 1558.

Edoch, werdt teghenwoordigh ghemeenlijck maer verdeelt in vier vierendeelen, alſoo het voorſz. landt door verſcheyden inundatien ſeer is verkleent ghewordeu, welcke voorſz. vierendeelen in de publijcke regiſters den naem voeren van Poortambacht, het Zuyder-vierendeel ofte Kerckwerve, het Ooſter-vierendeel, ende het Weſter-vierendeel.

In Poortambacht leght de Stadt van Zierickzee, ende by ghcheucheniſſe van noch levende, heeft aldaer noch geweeſt het Dorp van Bordendamme, gheſtaen hebbende aen de Weſtzijde van de nieuwe haven, maer is in Januario

des jaers 1613, door dien de dijcken aldaer door den continuelen ſtorm van winden, die wel omtrent de vier maenden achter den anderen hadde ghedurt, ſoo ſeer waren verloopen, ende ghenoechſaem doorghevloeyt, is den toorn, met de ruijne van de Kercke die aldaer noch overigh was, midtſgaders het gheheele kerckhof, ende eenighe hooghten daer ontrent, in ſtucken ghehackt, ende op gedolven; ende in de putten van den voorſz. ontrampaneerden, ende bykans gheinundeerden dijck, die aldaer recht over lach, ghevoert, ende daer mede wederom ter voller aerde ghebracht, ſulcx tegenwoordich maer twee of drie huyſen zijn over ghebleven.

Noch ſtonden hier 'sHeer Arents haven onderghevloeyt, daer veel viſſchers plachten af te varen.

De ghebuchten van hoogh ende leegh Weldamme, waer van de huyſen afghebroocken zijn in het begin van de Nederlandtſche beroerten.

St. Lauwendorp, recht onder de Stadt, ontrent de Zuydthaven poorte, waer van de huyſen ter ſelver tijdt in de Stadt verſet zijn.

Het Zuyder-vierendeel, ofte vierendeel van Kerckwerve, daer onder zijn begrepen de Dorpen van Kerckwerve, Rengerskercke, Nieuwerkercke, Duyvendijcke, ende een ghedeelte van Brouwerſhaven.

In het Ooſter-vierendeel zijn begrepen de Dorpen, Brydorpe, Claeskinderkercke, met het ghehuchte, ghenaemt den Oſſe, niet verre afgheleghen van Brouwerſhaven, Cappelle, Elckerzee, met het ghehuchte van Scarendijcke, Ellemeet, met het ghehuchte den Oudendijck.

In het Weſter-vierendeel zijn begrepen de Dorpen van Haemſtede, Noordtwelle, Zuydtwelle, Koudekercke, Seroofkercke, ende Renniſſe voor een ghedeelte.

Hier uyt blijckt dat dit eylandt ſulcx is vermindert, dat tzedert den jare 1495, verſcheyde nieuwe inlaghen tot behoudeniſſe van Schouwen hebben moeten gheleght werden; ende dat te vooren het landt verdeelt was in ſes ſeſtendeelen, ghelijck het ſelve uyt de Steenrolle van Zeelandt Beooſterſcheldt oock noch gheſien mach werden; ende dat in den jare 1505, maer waren vijf vierendeelen; zijnde teghenwoordich maer vier vierendeelen, die noch niet gheheel zijn, ghelijck als de ſelve plachten te weſen; nemaer door grondtbreremen, ende verſcheyden inlaghen noch ſeer afgheſneden.

Oude dijckers plachten in noch levende mannen jonckheyt te verhalen, dat ſy buyten den dijck, die teghenwoordich aen de Zuydtzijde is leggende, gheweten hadden noch andere drie dijcken, daer ſy aen ghewerckt hadden; welcke inkortinghe in eens mans leven was gheſchiet. Dan, door de ghe-

nadighe

nadighe beſlieringhe van Godt, en is in Schouwen, in vijfticb jaren herwaerts, gheen landt, maer wel veel mey, ofte voorlandt rondtſom, verlooren. Echter is dickmael daer mede hardt ghedreycht gheweeſt, ghelijck als ick in den jare 1637, in den dijck een ontſicchelijcke ſcheure gheſien hebbe. Op welcke gheleghentheyt my ten huyſe van den hooch achtbaren, ende gheleerden Heer, *Adrianus Hofferus*, Rentmeeſter Generael van Zeelandt Beoofterſchelde, die my de eere doe dede, van tot de plaetſe ſelfs, daer die ſchrickelijcke rete te ſien was, te brenghen, deſe volghende Latijnſche veerſſen ontvielen;

Qua nova veſanos rapit inclemontia fluctus
Scaldi? quid indigenas depopularis agros?
Non opus irata in terram graſſentur ut unda;
Terra ſuas ſupplex porrigit illa manus.
Si dubitas, ſpecta quos offert Scaldia faſces,
Queis totum imperii ſe probat eſſe tui.
Deſine Scaldi pater; terra ſi parcere nolis,
Faſcibus at ſaltem parcere diſce tuis.

Tot welcker onaerdigheyt de Heer *Rochus Hofferus*, Rechtsgeleerde, des ghedachten Heeren ſoone, deſe ſijne aerdighe bede tot de Schelde doemael voeghde;

Scaldi, quid indomitos juvat exercere furores?
Et toties ſeptis inſilniſſe meis?
Nonne tuo paſſim de nomine Scaldia dicor,
Et tua me tumido protulit unda ſinu?
Non decet ingenuum ſavire in pignora patrem,
In me manſuetas exere, Scaldi, manus.
Proxima damnoſa moles rumpatur arena;
Cauſa illa exitii creditur una mei.
Nil manus hîc humana valet: potes omnia, Scaldi,
Auxilio in tantis tu potes eſſe malis.
Flecte alio curſus, & aquarum comprime gyros,
Qua nocet, aggeribus proderit unda meis.

Echter nochtans onder deſen ghevaerlijcken toeſtandt van het landt van Schouwen, werdt den acker aldaer, als zijnde van uytnemende vruchtbaerheyt, noch herde dier verkocht, ſlachtende de koopers den burgheren van Roomen, die, als Annibal van Italien een Africa maeckte, noch tot hoogen

prijs, kochten het landt daer Annibal ſijn tente opgheſlagen hadde. Ende is dit eylandt noch teghenwoordich groot 21753 Gemeten, 56 Roeden, begrijpende de Stadt van Ziriczee, de tweede van Zeelandt, ende de Hooftſtadt van den eylande, neffens Brouwerſhaven, een bewalde, doch ſmalle Stadt, ende verſcheyden luſtige Dorpen ende Sloten, naer ſoo menichvuldich ende afgrijſelijck geweldt by het water daer op ghedaen, voornamentlijck in de laetſt voorganghen eeuwe, ghelijck op onderſcheyden plaetſen van het Tweede Deel van deſe Chronijcke by ons wijdtluftigher is aengheweſen; ende moet de eere van deſſelfs behoudeniſſe ende teghenwoordighen welſtandt, den noyt ontbroocken ende onvermoeyelijcken moedt, middelen, raedt, ende ghedurighe ſorghe van den beſtierders ende burgheren der Stede Ziriczee voornementlijck toeghe ſchreven worden.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN SCHOUWEN.

't Wapen van Ziriczee.

BESCHRIIVINGHE

van

ZIRICZEE.

ZIRICZEE is de Hooftſtadt van het eylandt van Schouwen, ende de tweede Stadt van Zeelandt. Haren ouderdom ende al eertijdts wel verdienende deucht van den gheheelen lande, ende des ſelfs Graven, is kondtbaer; niet te min zijn hare ſtichters, ende den dach van hare gheboorte onſeecker, hebbende, neffens de andere voornaemſte Steden niet alleen van Zeelandt, maer oock gheheel Europa, het ongheluck van ghebooren te werden in die tijden, in de welcke men niet eens dachte om de gheheucheniſſe van het ghene doe gheſchiede, den naerkomelinghen door gheſchrift over te ſenden.

By aldien het my moghelijck was, geloof aen verdichſelen te gheven, ofte

loffelijck in het verhael van oude gheſchiedeniſſen buyten de ſpoore van waerheyt, ofte immers waerſchijnelijckheyt te loopen, ick ſach t'hans ghedaen werck, ende ſoude het ghemeyn ghevoelen ſluex volghen. Eertijdts is veſiert, ende werdt als noch by het meerdere deel van de landtſaten aenghenomen, dat ſeeckere Heer, van onbekendt landt ende gheſlachte, Zieric gheſecht, op den jare van ons Salichmakers gheboorte 849. Ziericzee doen ſtichten, ende ſijnen naem ghegheven heeft. Men ſteunt op ſeeckere veerſen, welcke in de Reyghersberchſche Chronijcke, gheſchreven in den jare 1550, den ouderdom wel van vijf hondert werdt ghegheven. Laet ons die oock hier eens hooren ſpreecken;

In 't jaer acht hondert, ende negben veertich mede,
Was ghefundeert Zirickzee die Stede,
By eenen die Ziriczee ghenaemt was,
Alſoo men in de oude Chronijcken las,
Doe men d'Octave van onſer Vrouwen,
Haers Hemelvaerts begonſt te houwen,
Lotharius was Keyſer in 't Rijck mechtich,
En Hertoch Henrick van Brabandt, dats warachtich,
Soo men vindt in 't klerc ende wel beſcheft,
Die Sondaechs Letters was doe die F.

Den Heldt Zirick, die de eerſte beginſelen, als oock den naem aen de Stadt van Ziriczee werdt gheſeght ghegheven te hebben, moet hier oock den ganck gaen van ſijne ſpitſbroeders, Metellus ende Ulyſſes, niet konnende de monſteringe onder de oogen van een waerheyts-lievende Hiſtoryſchrijver paſſeren. Soo ſeecker als het is, dat de Stadt van Ziriczee noch is, ſoo ſeecker is het oock dat Zirick, in de beuſelachtighe herſſenen van die Hiſtoryeſchrijvers van de voorleden eeuwen verdicht, noyt ſal konnen beweſen immermeer hier geleeft te hebben. Want, uyt wien is hy geboore? en hoe komt hy in't landt van Schouwen? ende waer ſijn de naerſaten van ſoo een machtich Heere ghebleven? Wat brieven ofte ſchriften zijnder van die eeuwe, waer uyt het geen hier van den eerſten opbouw van Ziriczee verhaelt wordt, men ſoude konnen beweeren? Zijn het die veerſkens, die gheſeght worden over de vijf hondert jaren oudt te weſen? Al veel ouder zijn deſe,

Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit aequa poteſtas.

Dat is ſoo veel te ſegghen, dat den dichters wel gheoorlooft is wat te verſieren,

ren, ende dat haer ghetuyghenisse in een ghebannen Vierschaer niet veel gheloofs werdt ghegheven. Ende hoe is het moghelijck den dach selve te konnen weten, op den welcken een Stadt ofte begonnen, ofte volcrocken is? Nochtans wordt hier gheseght, dat Ziriczee ghebouwt is als men de Octave van onser liever Vrouwen Hemelvaert, in het jaer acht hondert ende negben en veertich, begonde te houden. 'tIs, om de waerheydt te seggben, al wat te net ghebeuselt. Ende dat groote Steden op eenen dach niet ghebooren en werden, maer voortkomen uyt versamelingen van bysondere huysen, ghebuchten ende buyrten, is kennelijcker, als dat het van noode sonde zijn sulcx hier wijdluftigher te bewijsen.

Ick twijsele niet, ofte eenighe in desen de oudtheyt van haer vaderlandt al te seer lievende, stooten haer ghereedts aen dit mijn oordeel, ende brengben daer tegben voor, dat, al hoewel niet gheheel duydelijck en kan werden bewesen, dat de Stadt van Ziriczee haer eerstен oorspronck ende naem heeft van haren stichter, die ghenaemt wordt Zyringus, ofte Zierick, evenwel daer gheen reden is, waerom men het selve, nevens meest alle Historyschrijvers, soo oude als nieuwe, niet en sonde konnen ofte behooren aen te nemen, al of men niet en kan beweeren uyt wien hy ghebooren zy, ofte van waer, ofte hoe hy in het landt van Schouwen eerst sonde moghen zijn ghekomen. Sy seggben, dat door de langheydt van tijde, ende insonderheyt in de blinde, ende ongheletterde eeuwe, de welcke ontrent dien tijdt, ende ook langhe daer naer, alles moetwillens heeft verduystert, vele dinghen, ook die ghedenckweerdich waren, zijn in vergbetenheyt ghebracht, ende somwijlen alleen maer worden ghesien als door een wolcke. Sy spreecken van vele ghestachten, jae ook treffelijcke Steden, sedert dien tijdt, jae, noch jongher eeuwe vergaen, daer van men in alles ghenen seeckerheydt en heeft, ofte by aldien wy de namen daer van hooren, ofte lesen, en weten niet van waer sy haren oorspronck ofte herkomste hebben. Daer en boven gheven sy te bedencken, of de twee Bisschoppen van Utrecht, met namen Johannes van Zirxe, ofte, soo eenighe seggben, van Zierick; ende Fredericus van Zirxe, die gheleeft hebben ontrent de jaren 1 2 8 8, ende 1 3 1 7, niet en zijn gheweest van den bloede van desen Zierick, die gheseght wordt gheweest te zijn den eersten stichter deser Stede. Oock kan het naer haer gissinghe alsoo zijn, dat dese Zierick sonder mannelijck oir achter te laten, zy ghestorven, ofte wel onlancx daer aen sijne naerlaten; ofte, dat by van sijne vyanden wederom uyt dit landt sonde verdreven zijn, sulcx dat men daer uyt niet seeckers en kan besluyten, ofte af nemen.

De

De ghedachte Rijmtjens, alhoewel de ſelve ſlecht zijn, behooren, naer haer ghevoelen, om hare oudtheyt, oock al wat in conſideratie van deſen te komen; ende al is het ſoo dat aldaer gheſeght wordt, dat Ziriczee ghefticht ofte ghebouwt is, als men de Octave van onſer liever Vrouwen Hemelvaert in het jaer acht hondert ende neghen en veertich begonde te houwen, daerom en moetmen ſoo precijs niet acht nemen op den juyſten dach van de geſeghde Hemelvaert van Maria, als wel op het jaer, het welckmen niet alleen van gheſtichten van deſe eeuwe kan weten, maer oock van vele eeuwen te vooren, wanneer dan het eene, dan het ander ghebouw ofte Stadt, haren aenvangh ende begin hebben ghenomen. Ende daerom beſluyten ſy deſe laecke met den ſeer gheleerden Zirixenaer *Lemnius*, die in het tweede Capittel ſijns vierden boecks, *De occultis naturæ miraculis*, aldus ſeght: *Civitas Ziricæa à conditore nomen ſortita hanc inſulam præcipuè exornat, quæ anno redemptionis* 849 *imperante Lothario primum in formam civitatis ædificari cœpta, ac mœnium ambitu muniri*: dat is, Dat Ziriczee onder Zirich eerſt heeft begonnen te krijghen het aenſien van een Stadt, ende dat de verſamelingen van ghebuchten ende huyſen, in den jare 849, met een muyr ende veſten zijn verſterckt, ende bevrijdt gheworden.

Niet tegenſtaende alle dit ſegghen, blijve ick noch by mijn eerſte ghewelen, ende houde het vaſtelijck daer voor, dat de voorverhaelde Rijmtjens niet machtich ofte beſtant genoech zijn, om aen het geene daer in verhaelt werdt, gheloof te doen gheven. Niemandt vergape ſich aen het ghemeene ſeggen, dat de ſelve over de vijf hondert jaren geſchreven zijn. Want dat is onwaerachtich; ſy konnen in verre nae ſulcke hooghe ouderdom niet halen. Wil yemandt daer van hebben een vaſte preuve, die lette daer op, dat de dichter ſich beroept op de ghemeyne oude Hollandtſche Chronijcke, welcke; vervattende meer beuſelinghen als waetheyt, eerſt in den jare 1490, by den Carmeliter Moninck Jan Gerbrandtſen van Leyden, is gheſchreven. Van gheen andere Chronijcken kan hy ſpreecken, alſoo dit praetjen in gheen andere oudere Chronijcken werdt gheleſen. Niemandt en late oock ſich verleyden door deſe Rijmtjens, door dien de ſelve de eere ghedaen is van op Françijn gheſchreven, in een bordt beſlaghen, ende in de Gaſthuys kercke van Ziericzee openlijck eertijdts opghehanghen te zijn, ghelijck de ſelve als noch aldaer gheleſen konnen werden. Ick en dencke immers niet dat yemandt, die rechtſinnich is, ſich ſelven ſoude verbinden willen, om alles aen te nemen, dat in de wanden, ſercken, borden van de kercken, by eenighe ofte al te lichtgheloovighe, ofte al te eergierighe Chriſtenen is doen ſchrijven.

Als

Als ick daer in ſomtijdts mijne ooghen ſlae, ofte op loffelijcke grafſchriften, ter eeren van dien gheſtelt die niet loffelijck gheleeft hebben, ofte de wapenen ende blaſoenen van gheſlachten, die al langhe uytgheſtorven zijn, ſtoutelijck aenghenomen by eenighe nieuwelinghen, ofte beuſelachtige, verhalen van oude gheſchiedeniſſen, ende ſtichten van Steden, ſoo werdt ick dickwils denckende op het oude ſpreeckwoordt, al ten tijden van onſer voorvaderen blindtheydt gebruyckt, dat het al gheen Evanghelium is, dat daer werdt gheleſen. Voor ſoo veel belanght de giſſinghe, dat de twee ghedachte Biſſchoppen van Uytrecht, voerende den van ende naem van Zirick van deſen Zirich wel mochten afkomſtich weſen, heeft gantſch geen ghelijckeniſſe van waerheyt, jae ſtrijdt reghelrecht daer teghen. Want het gaet vaſt, dat deſe gheweeſt zijn uyt het bloedt van de Graven van Zirick, zijnde een aenſienelijck ende oudt geſlacht in Loreynen. Ende ick en twijfele niet, of de beuſelaers ende plompe pluymſtrijckers van de voorganghen eeuwen, vindende in de oude Hiſtorien van Lotharinghen ofte Loreynen ghewach ghemaeckt van deſe Heeren ende Graven van Zirick, hebben beginnen te droomen, ende andere wijs te maecken, dat een van deſe Heeren de Stede van Ziriczee heeft doen bouwen, hebbende daer toe geen andere reden ofte bewijs, als de overeenkominghe van naem, met den naem van deſe Stadt; leven als andere, eenighe ſchandelijck ende ſottelijck, om de ſelfde redelooſe reden, tot moeders van deſe Stadt gheſtelt hebben *Circe*, die beruchte hoere; andere, die het wat eerlijcker maecken wilden, de Godinne van het Coren, *Ceres*, van welcke in de dichten van de oude Griecken ende Roomers meer te leſen is, als te gheloven. Immers hebbe ick dan elders, ſpreeckende van de Stadt van Ziriczee, wel rondt uyt moghen ſegghen;

Ite procul vanæ; nil fidi hic dextræ Ziringi,
Nil Cereris, Circes nil poſuere manus.

Het dachte my voor al noodich dit redenloos dichſel, opghepronckt met de gheſtolen veeren van Loreynen, dus te ontpluymen, te meer om dat het mijn plicht ende voornemen in dit werck was leughentale van waerheyt te onderſcheyden, ende deſe alleen te liefkooſen, als oock om dat ick ondervonde, dat noch eenighe voortreffelijcke mannen haer daer aen hielden. Indien ick met mijne redenen ſoo veel te weghe ghebracht hebbe, dat ſy het in deſen deele voortaen met my houden willen, ſoo ſal daer van de eere hebben de waerheydt; indien ſy oock ten deſen aenſien ſijn onverſettelijck, ſoo ſullen ſy immers my wel afnemen, dat ick hier de eerſte openinghe ghe-

daen hebbe van het vaderlandt, dat is, het Hertochdom van Loreyneu, ende het gheſlachte, dat is, van de oude Loreynſche Graven van Zirick, van deſen Ziringus, aen wien ſy het eerſte opſtellen van de Stadt van Ziricxee toeſchrijven.

Edoch, al hoe wel ick voorſeecker houde, dat den Loreynſchen Zyringus, noyt den bodem ende aerde van Schouwen heeft betreden, niet te min is het oock gantſch ſeecker, dat Ziricxee is een van de oudſte Steden van Zeelandt, zijnde gheen klaerder bewijs van den hooghen ouderdom der Steden, als hare beginſelen niet ſeecker te konnen weten: ende niet alleen een van de oudſte, maer oock onder de oudſte, om de deught, ende voortreffelijcke daden van hare ingheſetenen, de alderberuchſte.

Want al ontrent duyſent jaren naer Chriſti gheboorte, als de Vlaminghen met ghewapender handt ſomwijlen Walcheren in Zeelandt aendeden, is deſe Stadt vaſter en vaſter gemaeckt, de Princen van den lande aldaer haren zetelſtoel, en voorraedt houdende van al het ghene dat tot beſchermınghe, ofte veroveringhe van de ontmoren omleggheude eylanden, voornementlijck Walcheren, noodich gheacht wierde.

Ende is met der tijdt in grootte, gheſlichten, inwoonderen, ende rijckdom toenemende, van die tijden aen af onder andere de vermaerdſte, ſo om de dappere daden van hare burgheren, die haer altijdt voor haren Prince teghens hare vyanden ghetrouwelijck gequeten, de Vlaminghen als bliteren inghevallen, van de ſelve bevochten, daer tegens als muyren onbeweechlijck gheſtaen hebben, als om haer ghebiedt ende verre-ſtreckende gheſach in den lande van Schouwen, het welck ſijn tegenwoordich weſen ende behoudt aen haer ſchuldich is, ende ſoo veel ſchoone privilegien daer over verkreghen, ende oock hare koopmanſchap, binnen ende buyten lands wijdt ende zijdts ghedreven.

Wat nu aengaet deſe loffelijcke daden van hare ingheſeten, hare ghetrouwicheyt jeghens haren Heere, ende ſtandvaſticheyt in het ſtutten van hare vyanden, daer van mach men doorgaens in deſe Hiſtorie leſen, doch voornamentlijck daer de ſware belegheringe, haer van den Vlaminghen in den jare 1302, aengedaen, werdt verhandelt. So dat het ons onnoodich gedacht heeft breeder daer van hier te ſpreecken. Als oock van die byſondere vryheden ende voordeelen met de welcke het den Princen goet ghedacht heeft hare deughden te bekroonen, alſoo die op hare jaren by ons aengheteyckent in het Tweede Deel van dit werck ghelеſen koonen worden, ende het onaenghenaem ſoude weſen het gheen elders verhaelt is, hier oock op te halen.

Dit

Dit ſal ick hier alleen in het ghemeyn ende korte ſeghghen, dat alle onde Hiſtorien ende Graeflijcke brieven, ende deſe onſe Chronijcke wijdtluftich, ende bynaer op yder bladt ghetuyghen, dat de Stadt van Ziriczee, ende het landt van Schouwen, in wielckers goeden ofte quaden toeſtandt, altijdt gheleghen heeft gheweeſt den quaden ofte goeden toeſtandt der Stede, van tijdt tot tijdt, vele droevighe ſwaericheden, ende ellendighe veranderinghen hebben moeten lijden ende uytſtaen, die de ſelve ſoo van de bloedighe aenſlaghen harer vyanden, jammerlijcke ſterften, afgrijſelijcke branden, hooghe ende laſtighe watervloeden, verdrietich blijven ende verdrencken haerder ſchepen ende burgheren ter Zee zijn overgekomen, ſulck wel te verwonderen ſtaet, dat de ſelve uyt allen deſen haer wederom hebben weten uyt te wickelen, ende het hooft op te beuren, ende dat ſy onder ſoo bynae onverdraechelijcken laſt van alle deſe bekommerende, ende den anderen ſoo herdt op den voet dringhende tijden, niet zijn onder ghebleven, ende door wanhope overvallen ende verſtickt zijn gheworden. Dan de ſelve oude gheheuchenisſen, ende brieven van de Graven melden oock, dat ſy t'allen ſtonden, om hare uytmuntende dienſte ende trouwe, van de ſelve op een byſondere wijſe gheholpen, met vele loffelijcke voordeelen ende vryheden voorſien, ende daer door dapper ontſteecken zijn gheweeſt, om de goede ſaecke, ſoo van den ghemeynen lande van Zeelandt, als van den ſonderlinghen eylande van Schouwen, neffens de hare, hoe verwert ende ontſtelt die oock mochte weſen, by der handt te vatten, ſoo dat ten deſen opſien haer wel in het byſonder, ende voornementlijck ſoude konnen toeghepaſt worden het woordt van den Zeeuſchen Leeuw, *Luctor & emergo*, dat is, *Ick worſtel ende ontſwem*.

Wy ſullen ons dan in deſe Beſchrijvinghe alleen beſich houden met het ghene elders niet afghehandelt is, voor ſoo veel tot onſe kennisſe is ghekomen, houdende het afghehandelde voor ſoo veel als hier verhaelt.

Het is voor al aenmerckens weerdich, dat de Stadt van Ziriczee hare Burghermeeſters telt, ende weet met hare namen, zedert den jare 1302, tot den huydighen daghe toe, zijnde alleen het jaer 1303, daer van ledich, alwaer by gheſchreven ſtaet, *Vacat hic annus*; dat is, *Dit jaer ſtaet open*. Misſchien is ſulck by ghekomen door de belegheringhe, dien van Ziriczee doe aenghedaen by den Vlaminghen. Een ſaecke die ick niet en meyne dat licht van eenighe andere Steden van Hollandt ofte Zeelandt ſoude konnen gheſeght werden. Ende dit, zijnde een teycken van een oude, ſtatighe, ende netie regeeringhe, hebben die van Ziericzee ghemeen met die weereldt-

beruchte Roomers, die altijdt groote ſorghe hebben ghedraghen om hare *Faſtos Conſulares*, dat is, namen ende tijden van hare Burghermeeſteren te bewaren. Men bevindt in die Blaffaert der Burghermeeſteren van Ziericzee, dat van die tijdt aen af tot noch toe, maer twee, ghedurende hare bedieninghe, zijn overleden; waer uyt ſpruyt ſeecker ſpreeckwoordt, by den Ziericzeenaer ghebruyckt, dat die Burghermeeſter gheworden is van der Stede, voor een jaer verlenginghe ghekreghen heeft van ſijn leven. Neffens de Burghermeeſteren hebben ſy oock van die ſelfde tijden aen af opgheteyckent de namen van alſulcke, die haer ter woonſte, ende onder het burgher-recht van Ziriczee hebben gegeven, zijnde een teycken van een voorſichtige regeringe: Want overleggende de reden, waerom ſulex wel eertijts mocht ingeſtelt weſen, ſoo kome ick in gedencken, dat de kommerlijcke tijden, wetdende deſe Stadt aldermeeſt gemeynt ende ghedreycht van den Vlamingen; niet alleen met openbaer geweldt, maer oock met liſtige raedtſlagen ende bedecte treecken, ende konnende door het inſenden van die haer toeghedaen waren, beſt tot haer voornemen geraecken, daer toe oorſake hebben gegeven; noodich alſdoen zijnde, dat de beſtierders van de Stadt volkomen ende rechte kenniſſe hadden van alle die geene, die haer onder de keure van Ziriczee begaven.

De neringhe ende handel van de ingheſetenen heeft ſeer beginnen te wackeren al ten tijden van Floris de vijfde, de welcke haer gheoorlooft heeft voorby alle ſijne Thollen tholvry te varen. Deſe vryicheyt werdt oock gheveſt ende vermeerdert by Willem, Grave van Henegouwen, in den jare 1327. Ghelijck oock in den jare 1366, Johan, Grave van Beloys, Heere van Schoonhoven, ende van der Goude, haer om ſonderlinghe dienſten hem beweſen, ghegheven heeft te moghen ten eeuwighen daghe tholvry varen voorby ſijnen tolle tot Sparendamme.

Niemandt mach Poorters der voorſz. Stede, of yemandt anders, die woonende is binnen de vryheydt van der poort, erghens daghen ofte pleyten van waerlijcken feyte, dan binnen de poort voor Baillin, ende Schepenen aldaer, want haer alle wereldtlijcke ſaecken toekomt te berechtene; by Privilegie van Jan, Grave van Zeelandt, anno 1296. Hier toe dient oock de Keure van Zeelandt, Cap. 1. Articulo 12.

Jan, Grave van Henegouwen, gheeft in den jare 1303, deſe Stadt macht om accijſen te ſtellen ten behoeve van de Stede, de ſelve te meerderen, te minderen, af te legghen, ende op te legghen naer haren wille, ſoo als ſy des te doene heeft.

Hier komt by, dat Willem, Grave van Henegouwen, met ſijne brieven, ghe-

ghegeven in den jare 1304, verbodt gedaen heeft, dat niemandt Beoofferſchelde, verwers, wevers, vollers, touwers, ende ſcheerlaers ambacht doen mochte, als alleen binnen der Stede van Ziriczee, het welck de Stadt in inwoonderen ende neringhe ſonderlingh heeft doen toenemen.

Tot Ziriczee was in groot aenſien ende achtinghe, het huys ende de vergaderinghe van de Templieren, doch wierden in den jare 1312, de gheheele ordre, om haer al te groote macht, welcke den Paus ende Koninghen ſelfs ſchrickelijck ghewordeu was, van den Paus, door aenhouden voornementlijck van Philips de Schoone, Koninck van Vranckrijck, ghedoemt, om door gheheel Europa, op eenen nacht, op alle plaetſen uytgeroeyt ende t'eenemael verdelcht te werden.

De ſoon van Mr. Françoys van Sandijck, Secretaris der Stede Ziriczee, die in den jare 1551 overleden is, ende Secretaris was ghewordeu in den jare 1512, plach dickwils te verhalen, dat ſijn vader in het ondersoecken van de papieren der Stede Ziriczee, noch gevonden ende ghelſen hadde den brief, die aen de Stadt was gheſchreven over het ommebrengen, ende dooden van de Templieren, de welcke ſeer wijdt ende breedt toe ghevouwen was, om onder het opſchrift noch verſcheyden regulen te konnen ſchrijven, ende waren aldaer op geſchreven diergelijcke woorden ofte ſins dat de voorſchreven brief wierde gheaddreſſeert aen Bailliu, Burghermeeſters, Schepenen, ende Raden der Stede Ziriczee; ende daer onder by ghevoeght, dat haer ghelaſt wierde, op een precijſen nacht, die aldaer ghenoemt wierde, ten twaelf uyren den Raedt te laten vergaderen, om alſdan de voorſz. brieven te openen, ende dat ſy op lijfſtraffe ende ſonder uytſtel ſouden executeren de bevelen die daer in ſtonden ghespecificeert; ende ſoo ſy ſulcx alleen niet en ſonden konnen doen, dat ſy gheauthoriſeert wierden alle ſoodanighe luyden daer toe te ontbieden, als tot de uytvoeringhe van ſoodanigen werck ſoude noodich zijn, ende dat ſy het ſelve haer ſouden aenſegghen met ſoodanighen bedreyginghe, datmen, by aldien ſy haer daer van ſonden willen ontſchuldighen, aen haer ſoodanighen ſtraffe ſonde pleghen, als haer ghelaſt wierde te doen. Deſe brieven op den beſtemden tijdt gheopent zijnde, ende den gheheelen Raedt na het leſen van dien, ſeer anxſtich ende verſlaghen weſende, doch eyndelijck daer toe verſtaende, hadden voor eerſt goet ghevonden voor haer te ontbieden alle ambachtſluyden, die aen de Stadt ghewendt waren te wercken, ende in haren dienſt waren, met hare werckluyghen, ende ghereedtſchappen, ende voorts alle arbeyders, aen ende op de ſtraten werckende, met wapenen. Ende alſoo toegereedt zijnde, zijn

de Heeren gevolght, ende gedient van de voorſz. arbeyders, gelijckelijck ter midden in de nacht ghegaen naer het huys ofte logement van de Templieren, ende hare deuren met ghewelt over al open gheſlaghen hebbende, hebben haer al te malen op het voorſchreven bevel, doodt gheſlaghen, behalven twee Templieren, alſdoen in haer Convent niet zijnde, maer erghens in de Stadt in een hoerenhuys, de welcke door dat middel dien ſlach zijn ontkomen.

Tot Ziriczee hebben dan de Templieren, tot in den jare 1312, op het welcke die Order t'eenemael uytgheroeyt is, ghehadt een treffelijck Huys ofte Clooſter, dat daer naer van den St. Jans Heeren bewoont is gheweſt. Doch is ten laetſten daer van een Clooſter der Predicaren geworden, t'hant gheheel afghebroocken, ende by de Stadt uytghegheven, om met burgheren huyſen betimmert te werden.

Onttent deſe tijdt wierde tot Ziriczee veel ſouts ghemaeckt, ende het ſelve door gheheel Nederlandt vervoert, waer door de Inghezetenen ſeer verrijckt wierden. Dit wierde ghemaeckt uyt Dartinckmoer, ſeer ſiltich zijde; deſe verbrande men tot aſſchen, ende de aſſchen beſprenghde ende vermenghelde men met ſout water, uyt het welcke dan in ſoutketenen t'ſamen gheſoden zijnde, ſeer witte ende ſuyvere corntjens van ſout voortquamen; het welcke men *Zel* ofte *Zilſout*, placht te noemen. Dit alleen wierdt doen tijdt in deſe ende de nabuerighe landen ghebruyckt. Doch als het ſout nu by groote menichte uyt Spaengjen ende Vranckrijck in deſe landen ghebracht wierde, heeft deſen handel beginnen op te houden. Daer ſijn noch overich verſcheyden ſchilderijen, in de welcke alle deſe aerdighe handelinghe van ſout te maecken afghebeelt ſtaet; onder andere hebbe ick oock een ten huyſe van de Heer Rentemeeſter Generael van Zeelandt Beoofterſchelde, *Adrianus Hofferus*, gheſien; die daer op ghemaeckt heeft het volghende Dicht, waerdich om ſijne gheeſtigheyt, ende tot eeuwige gheheuchenifſe van deſe nu gheheel verſlotven konſte, hier oock gheleſen te werden;

Quem coquit igne ſuo peregrino in littore Titan,
Hunc dedit effoſſum Scaldia noſtra ſalem.
Quam domino fœcunda fuit! cum cæſpite vili
Abſtruſum tantas fundus haberet opes.
Terra ferax alibi eſt, ſed quæ ſulcatur aratro;
Hæc cœli & pluviæ neſcia dona dedit.
Excepto reſluis quod circum raditur undis,
Cætera proventu fertiliore tument.

Al

At tamen, oblato pereant ne cuspine terræ,
Advehat hunc alio puppis ab orbe ſalem.

Doch ghelijckerwijs tot Zierickzee het maecken ende vervoeren van haer Zilleſoudt begonde op te houden, ſoo hebben ſy oock een begin ghemaeckt van Franſch ſout te halen, ende het ſelve in de omlegghende Nederlanden te verhandelen, in ſulcke menichte, dat omtrent den jare 1490, gheen packhuyſen ghenoech tot Zierickzee, ofte het landt van Schouwen, te vinden waren. Deſe neeringhe van het ſout, ſchatte ick gheweeſt te hebben de alleroudtſte van deſe Stadt. Ende in eeckere lijſte van de ſoutmaten eertijdts gebruyckt tot Rommerſwael, vinde ick *Zierickſpel* genaemt. Waer over bedenckelijck valt, of *Zierick* niet eertijdts beteyckent heeft ſout, ende dat daer van deſe Stadt hare naem heeft ghekreghen.

Willem, Grave van Henegouwen ende van Zeelandt, in den jare 1335, vergunt dien van Zierickzee het Landtrecht, ende ontbiedt Heeren Floris van Haemſtede, ſijnen neve, ende ghemeynlijck allen Edelen lieden ende Ghemeenten over al Beooſterſchelde in Zeelandt, dat ſy den poorteren van Zierickzee laten dagen, ende haer ſchuldt, die men hem Beooſterſchelde ſchuldich is, doen innen, ende haer recht daer op vervolghen voor den Deken of Proviſoor in Zierickzee, alſoo als ſy plachten by ſijner voorvaderen tijden te doen.

Poorters ende ſchipluyden van Zierickzee, vermoghen een landt-teycken te ſetten met haren ſelfs koſten, in de Duynen van Schouwen, daer alle koopmans, vreemde, ende andere, by zeylen moghen, ende daer vooren teyckengheldt betalen: daer en teghens de ſelve ſchipluyden zijn in alle landen vry van teycken-geldt; by privilegie van Hertoch Willem, gegeven op S^t. Gregorius dach, des jaers 1355.

Selfs de Grave moet poorters, wet ende vonnis doen, by den Rechte van de Stede Zierickzee, van 't ghene hy, ofte yemandt van ſijnent weghen daer op te ſeggen hebben, ende daer en boven niemandt belaſten; by privilegie van Hertoch Willem, 1355.

Binnen de Kercke van S^t. Lievens Munſter tot Zierickzee, omtrent den jare 1378, ſtichtede ende begiftichde Hertoch Aelbrecht van Beyeren, een Collegie van Canonicken, onder de welcke oock is geweeſt die hoochgheleerde *Philippus à Leidis*, Raedt van den Hertoghe; ende daer naer de niet min gheleerde Zierickzeenaer, ende Doctor in de Medecijne, *Levinus Lemnius*.

Poorters van Zierickzee vermoghen voorby Dordrecht te varen met haer koop-

koopmanſchappen, ſonder te verſtapelen; oock mede met hunne goederen komende van boven, al waren die in andere ſchepen gheladen, gheen poorters toebehoorende; by Hertoch Aelbrecht van Beyeren, op den jare 1379.

Ontrent den jare 1400, ende voor deſe tijdt, hebben die van Ziriczee veel groote ſchepen beginnen te bouwen, ende daer mede Denemarcken, Noorweghen, ende de byghelegheh Ooſterſche landen te beſoecken.

De poorters van Ziriczee moghen, om hun broodt te winnen, voghelen ende viſſchen op alle de ſtroomen van Hollandt ende Zeelandt, den Grave toebehoorende; by privilegie van Hertoch Aelbrecht van Beyeren, den eertſten Junij, 1401.

Philips van Burgundien heeft menichvuldighe teyckenen-ghegheven van de achtinghe, daer hy dien van Ziriczee in hadde. Immers kan daer van ghetuyghen de aenſtaende brief van Heemraden over den lande van Schouwen by die van Ziriczee te maecken.

PHilips, by der Gratie Godts, Hertoghe van Bourgoingien, &c. Wy doen kondt allen luyden, dat wy, om gunſte ende liefde, die wy hebben ende draghen tot goeder Stede van Ziericzee, de ſelve ghegheven hebben, ende gheven midſdien brieve, alſulcken poinctten ende vryheden als hier naer gheſchreven volght.

Item, ſal men tot allen tijden als der Stede voorſz. eirboirlijck dancken ſal ende ghenoeghen, ſeven Heemraden maecken, de welcke ſy onſen Rentmeeſter Boomſchelde noemen ſullen, ende die ſal onſen Rentmeeſter voorſz. van onſent wegh eeden, den Zeedijck ende nieuwe inlaghen te bedrijven over al in den lande van Schouwen. Ghegheven op den 17 dach in Maerte, anno 1425, na den loop 'sHeſi van Hollandt.

Alſoo heeft hy oock in den jare 1445, met ſijne brieven, om den oirbaer ende nutſchap des lands van Schouwen, ende op dat die dijckagie van Quael-ambacht beter beſtiert ende bewaert mocht weſen, de Stede van Ziericzee ghegunt, dat ſy voortaen tot aller tijdt, als 't haer nut, goet, ende oorbaer dunocken ſoude, ſal mogen kieſen, ende den Grave preſenteren eenen goeden notabelen man omme Dijckgrave te weſen in de ghedachte dijckagie van Quael-ambacht, om van den Grave, nu den Prins van Orangjen, als Stadthouder, daer in gheconfirmeert te werden. Quael-ambacht werdt nu gheſeght het deel van Schouwen daer Ziriczee in ghelegheh is, ende daerom nu Poort-ambacht ghenaemt.

Philips

PHilips, by der gratien Gods, Hertoge van Bourgongien, van Lotheringe, &c. Doen kondt allen luyden, dat wy om die welvaert ende ghemeyn oirboor ons landts van Schouwen, ende op dat die dijckagie van Quael-ambacht voortaen gheregiert ende bewaert weſen mach deuchdelijck, tot onſer ende des landts eere ende profijt, ende oock om menigen getrouwen dienſte wille, die ons onſe ghetrouwe Stede van Ziericzee ghedaen heeft in menigherhande manieren, der ſelver onſer Stede van Ziericzee ghegunt, beliefft ende gheconſenteert hebben; gunnen, believen, ende conſenteren midts deſen brieve, voor ons ende onſe nakomelinghen, Graven of Gravinnen van Hollandt ende van Zeelandt, dat ſy van nu voortaen tot aller tijdt, als hem goedt, nut ende oirboir duncken ſal, ſullen moghen kieſen, noemen, ende ons preſenteren eenen goeden notablen man, om Dijckgrave te weſen in der voornoemder dijckagie van Quael-ambacht, om die wel ende ghetrouwelijck te regieren ende te bewaren; welcken man alſoo by onſer voorſz. Stede ghekooren, ghenoemt, ende ghepreſenteert om Dijckgrave te weſen, wy, of onſen nakomelinghen, met onſen brieven confirmeren ſullen, op dat hy daer toe nut ende oirboirlijck is, alſoo menichwerf als wy des van hem vermaent weſen ſullen, ſonder daer teghen te doen in eenigher wijs: ende want wy voor ons, ende onſe nakomelinghen voorſz. deſe ghelofte ende voorwaerde, vaſt, gheſtade, ende onverbroecken willen hebben ende ghehouden; ſoo hebben wy deſen brief bezeghelt met onſen zeghel hier aen ghehanghen. Ghegheven op onſen Hove, in den Haghe, op den eerſten dach in Decembri, in 't jaer ons Heeren, duyſent vier hondert vijf en veertich.

De Stadt van Ziericzee hadde al langh te vooren by gifte van de Grave verkregen het Ambacht van Borrendamme, midtſgaders van Quael, ofte Poortambacht, met belofte ende verſeeckeringhe haer daer op te houdene tegens eenen yegelijcken; by privilegie van Jan, Grave van Henegouwe, anno 1303, ende daer na by privilegie van Willem, oudtſte ſoon van den voorſz. Graef Jan beveſticht, anno 1304.

De ſelve Philips heeft by verſcheyden brieven noch vergunt aen den burgheren van Ziericzee.

I. Dat ſy in den lande van Vlaenderen bevrijdt ſouden zijn van den oorlof, die men ghewoon is daer te gheven, ghelijck alle andere onderſaten van den Grave in Vlaenderen.

II. Dat ſchepen moghen uyt der Zee vry inkomen, binnen Ziericzee, ſonder Thol ofte ongeldt te betalen, ende aldaer haer koopmanſchappe ontladen, ende weder op een ander bodem laden ende in Zee varen.

III. Dat die by Schepenen van Ziericzee ghebannen is, van den Grave

niet en mach verkrijghen remiſſie, ofte ontſlaghen werden van den ban binnen de eerſte ſes maenden. Ende in twee jaer niet, die een poortter doot ghebracht heeft.

IV. Dat gheen kooren uyt den lande van Schouwen vervoert mochte werden, voor't al eer een marckdach in der Stede van Ziriczee gewacht hadde. Ende meer andere.

In den ſelfden tijdt waren die van Ziriczee luſtich beſich met het maecken van wolle laeckenen, die over al ſeer gheſocht ende ghepreſen wierden. Overſulcx hebben die Regierders, tot onderſtandt van die neeringhe, doemael goet ghevonden ſeecker ordonnantie op het ſtuck van de Draperye te maecken, raedtſaem vindende alle jare te ſtellen eenen Deken, die uyt den nieuwen ofte ouden Raden ghekooren ſoude werden, ende hem toe te voeghen negen gheſworene, goede ende wetachtighe mannen die de voornoemde ordonnantie beſorghen, bewaren, ende begaen ſouden.

Doch onder alken deſe voorſpoet heeft de Stede van Ziericzee op het jaer 1414, ghetreft eenen afgrijſelijcken brandt, die by naer de halve Stadt in d'aſſchen leyde.

Deſen ſmoock was naeuwelijcx uytghebluſt, of daer begoſte wederom een ander vyer t'ontſteecken in het jaer 1458, het welck vernielde het beſte ende meeſtedeel der Stede, omtrent de Zuydt-zijde, ende onder andere, boven het Bagijnhof, het Jacobijner Clooſter, ſchoone ende heerlijcke gheſtichten. Acht jaren daer naer is van het gheweldt van den vyere wederom bynaet het derdepart van de Stadt in kolen gheleyt. Soo dat de inwooners buyten hare muyren met het water, binnen met het vyer, twee teghens den anderen ſtrijdende elementen, hebben moeten vechten.

Op het jaer 1454, is den toren van Ziriczee ghebouwt, ende heeft alſdoen ghekoſt 15761 ponden gr. Vlaems; als wanneer het hoet kalck ghekocht werde voor vijf grooten. Des Meeſterknechts winſte was daeghs drie grooten, ende des opperm ans een braſpenningh. Tot naerdere kenniſſe ende betuyginghe van de kleyne, ende nochtans ten vollen ghenoechſame dach-huyre van den arbeyder doe ter tijdt, ſal oock dienen deſe volghende oude memorie, ſpreeckende van Ziericzee, ende aldaer gheſchreven.

„ Op het jaer 1495, was een arbeyder uytgaende om ſijn dachgheldt,
„ metter ſpade werckende buyten de poorten van Ziericzee, machtich te win-
„ nen, ende te verteeren op ſijn dachgeldt, een achtendeel kooren, een kanne
„ wijns, een ſtoop biers, een pondt boter, een pondt kaes, een verſche zoode,
„ ende een ſilveren penningh in ſijn beurs, ſoo volght;

Een

Een achtendeel terwen, om	4 grooten.	,,
Een kanne wijns	1 groote.	,,
Een ſtoop biers	1 groote, 6 mijten.	,,
Een pondt boters	1 groote.	,,
Een pondt kaes	0 18 mijten.	,,
Een verſche zoode viſch	1 3 groot.	,,
Ende hieldt in ſijn beurs	1 3 groot.	,,

Soo dat hy wan elf grooten, ende men heeft daer naer dickwils ghewonnen, 12, 13, ende 14 grooten. ,,

In het jaer 1574, was een arbeyder uytgaende om ſijn dachgeldt werckende buyten de poorten van Ziriczee, maer niet machtich te wionen, ende te verteeren op ſijn dachgheldt 'tgundt hier naer geſchreven ſtaer, ghelijck in't jaer 1495, want alle deſe perceelen onghelijck dierder waren, te weten, ſoo volght; ,,

Een achtendeel terwen, om	4 ſchell. groote.	,,
Een kanne wijns	1 ſchell. groote.	,,
Een ſtoop biers	2 grooten.	,,
Een pondt boter	1 ſchell. 4 groote.	,,
Een pondt kaes	0 8 grooten.	,,
Een verſche zoode viſch	0 4 grooten.	,,

Ende een arbeyder wan alſdan op het alderhooghſte, 3 ß. 4 grooten Vlaems 'sdaeghs, ende als hy hier op deſe voorſz. perceelen ghekoſt hadde, ſoo quam hy op ſijn dachgheldt te kort, 4 ß, 2 grooten. ,,

Dit hebbe ick hier willen verhalen, om den Leſer wat vermaeck te gheven in het overlegghen ende vergheliicken van onderſcheyden tijden; latende de waerheyt aen dien, die 't geſchreven heeft. Indien het te gheloo-ven is, dat een *braſſenwinck*, niet meer uytmaeckende als thien duyten, daer van den naem ontfanghen heeft, om datmen in oude tijden daer op luſtich *braſſen* ende teeren konde, ſoo en ſoude het niet buyten reden weſen, het voorverhaelde aen te nemen. Laet ons nu voort treden.

Ontrent den jare 1500, is een verval van neeringhe in der Stede geweeſt, ſoo dat veel erven onbebouwt, ende vele huyſen onbewoont bleven, ende vervielen. De oorſaecke van dit ongheval was meerendeels deſe, dat hier voortijdts het meeſte deel van de ingheſetenen, omme henluyden te behelpen in hare noodſaecken ende hanteringe, verkochten op hare huyſen ende vele ende diverſche perſoonen ſeeckere groote en vaſtighe ghijnſen, renten, ende erfpachten, die eenen langhen tijdt gheloopen hadden, door welcke

laſten, ende by foute van neeringhe, koopmanſchap, ende hantieringhe, nu eenen gheruymen tijdt ſeer verloopen was, een groot deel van de voorſeyde huyſen, erven ende plaetſen onbewoont, ende bouvallich ghebleven waren, ende noch daghelijcx bleven, ende gheſchapen waren meer ende meer te ſullen blijven, tot groote ſchade ende onderganck der Stede, ten ware de ſelve çhijnſen, renten ende erfpachten, gheloſt ende afghequeten wierden. Het welck de ingheſetenen gewillich waren te doene. Doch alſoo de brieven van deſe renten niet en verklaerden, hoe men die ſoude moghen afloſſen, ſoo hebben de rigierders, in den naem van het ghe heele lichaem ofte buyck der Stede, verſocht, dat Philips, Koninck van Caſtilien, als Grave van Zeelandt, ſijn ſegghen daer van ſegghen ſoude. Waer over hy gehoort hebbende het advijs van ſijnen Stadthouder, ende de luyden van ſijnen Rade, ſulcx verklaert heeft, dat men ſoude moghen loſſen, aflegghen ende quijten de çhijnſen, renten, ende erfpachten, gehypotequeert op huyſen, goeden, ende erven, legghende binnen der Stede van Ziriczee ende vrijheyt van dien, midts betalende van elcken penninck ſeſthiene derghelijcke penninghen. Het welcke den inwoonderen wel bevallende, hebben nieuwen moet gheſchept, ende het ledighe bebouwt, ende het bouwvallighe wederom opgericht, ſoo dat weynich tijdts hier naer de Stadt ſeer verbetert werde, een veel aenſienelijcker gheſtalte heeft ghekreghen.

In't jaer 1517, waren die van Ziericzee ſeer beſich in't uytdoen van de grachten, ende met reparatie ende fortificatie van haer Stadt, uyt laſt van Carel Koninck van Caſtilien.

In't jaer 1527, alſoo de havene, ſeer lanck zijnde, dapper vergaen ende verhoocht was van ſlijcke, zande, ende andere vuylicheyt, door dien dat voor die Stede ende haven vele langhe ende groote plaeten laghen, ende groeyden, waer af, door ſterckte des vloets metten watere veel ſlijcks ende ſandts inghebracht wierde, ſoo dat men de haven met een half gheladen ſchip qualijck konde inkomen; hieromme wierde de ſluyſe by de haven ſtaende, weder opghemaeckt, ende de ſoute grachten uytghedelft, daer door den ſtroom ſijn tocht moſte hebben. Hier toe wierde by Carel geconſenteert 'tverkoopen van ſeeckere renten op 'tlichaem van de Stadt, konnende de koſten uyt de ghemeente niet ghevonden werden, om de krancke neeringe, kleyn getal der ingeſetenen, zijnde veel burgers door de peſte wechgeruckt, veel ſchippers, piloten, bootsghеſellen, viſſchers op Zee verdroncken, ſoo dat die huyſen meeſt onbewoont waren. Hier quam by den brandt van hare ſoutketen.

Ontrent den jare 1531, zijnde den koophandel ende neeringhe vry

wat

wat verloopen, ſoo heeft de Majeſtraet, om alles te brenghen op ſijn voorighen ſtaet, vele goede Wetten ende Keuren ghemaeckt, aengaende de neeringhen ende ambachten, op dat de ingheſetenen, ende de aldaer te maecken ofte te leveren waren, haer voorgaende achtinghe wederom mochten verkrijghen; onder andere, Dat de proeven van aenkomelinghen, willende eenighe handelinghe, konſte, ofte byſondere neeringhe haer onderwinden, by verſochte meeſters op het Stadthuys, ten aenhooren van de Regenten voortaen, getrouwelijck ondertaſt, ghetoetſt ende beproeft ſouden werden. Waer in de Stadt hoochlijck ghedient werde van de wijſheyt, ervarentheyt, ende kloeckheyt van den Burghermeeſter, Lieven Teuniſz. Bloxen, daer naer Gheheymſchrijver van de ſelve Stadt gheworden.

Keyſer Carel de vijfde, vondt in den jare 1532, goedt, met ſijne brieven te keuren, dat voortaen gheen Meede uyt den lande van Schouwen ſoude moghen vervoert werden, ten zy eerſt ende alvooren ghekeurt binnen deſer Stede, op de verbeurte van de Meede.

In den jare 1540, den 15 Julij, liet ſich Keyſer Carel de vijfde, tot Ziriczee vinden, ende was ghelogeert ten huyſe van Lieven Jacobſz. Hubert, in de Moſſel, voor de nieuwe Brugge. So wanneer s'anderendaeghs de Keyſer van Ziriczee naer Haemſtede rede, hadden de Heeren van de ſelve Stadt belaſt allen dijckers, dat ſy alſdan alle ghelijck aen hare dijcken ſouden komen om de ſelve te bekrammen; waer over de voorſz. Keyſer ſeer vreemdt toeſiende, ende verwondert zijnde dat het landt van Schouwen met ſoo grooten arbeyt ende koſt moeſte onderhouden werden, heeft veroorſaeckt dat het voorſchreven landt een liberale gifte van den Keyſer, by Octroy heeft ontfanghen.

In het ſelfde jaer, wierden ghereparreert de ſeer inghevorte, vervallen, ende gheſchonden murallien der Stede, ende de drie ſteenen Brugghen, in't ſchoonſte ende beſte van de Stadt over de haven gheleghen.

In den jare 1552, op S^t. Lucas avondt, brande alhier de Minrebroeders kercke af, by een Noordtooſten windt.

Als het jaer was 1555, was daer eenen ſoo grooten ſtorm van winde, dat het water vloeyde boven de kaeye tot Ziericzee in de huyſen, op de haven; ende op die ſelfde nacht (het was den 13 van Januarius) vielen in het landt van Schouwen om, elf molens, ende in Duvelandt twee. Voor Antwerpen verdroncken wel vijftich ſchepen. Daer quamen veel heele huyſkens, ofte boeren ende viſſchers hutten, op de kaeye tot Ziriczee drijven.

In den jare 1557, was in Zeelandt groote dierte ende ſchaerſheyt van kooren, ende tot Ziriczee voornementlijck groote ſterfte. Hoe deſe twee qualen haer tot Ziriczee toeghedraghen hebben, mach blijcken uyt ſeecker ghedenckens waerdich Memoriken, op die tijden gheſchreven, het welck
» aldus luydt; In't ſelfde jaer op Meye avondt, kochtmen de terwe het ſeve
» om 31 ß, ende in Junius van het ſelfde jaer, de ſeve van de terwe tot Zirie-
» zee om 2 ℔, 12 ß Vlaems, ende de Schutters waeckende door order van
» de Magiſtraet, nacht en dach, ende de poorten ware gheſloten, ſoo dat de
» overdijckſche luyden gheen broodt hebben en mochten; ende een man uyt
» Duvelandt om heymelijck broodt uytter Stede van Ziriczee te krijghen,
» kochte een doodtkiſte, ende leyder broodt in, om dat de Heeren niet ver-
» moeden en ſouden, ende als hem ghevraecht wierdt, wat hy dede, ſeyde, dat
» hy een gheſtorven vriendt op ſijn waghen hadde, die in Duvelandt begeerde
» begraven te zijn, ende is alſoo met het broodt ontkomen, ſoo dieren tijdt
» was het binnen dat jaer. De luyden ſwommen oock by daghe en by nacht
» met broodt over de gracht: ſedert verminderde wederom het greyn ofte
» kooren ſeer, ſulex dat men in't leſte van Julius binnen den ſelven jare gaſde
» terwe het ſeve om 23 ß, en 24 ß, ende korts daer aen om 10 ß, 11 ß,
» en 12 ß.

» In het ſelfde jaer begonde het in Auguſto, tot Ziriczee te ſterven van de
» peſte, ſoo dat daer weecken quamen, op de welcke, wel hondert van de in-
» gheſetenen ſtierven. Het is der aenmerckinghe gantſch waerdich, het ghene *Lemnius* verhaelt in het eerſte Boeck, op het 5 Capittel, *De occult. Nat. Mir.* dat deſe peſte ſchielijck opghehouden heeft, terſtont naer dat de Zee een groote inbreuck in Zeelandt ghedaen hadde; wordende het quaedt, dat in de lichamen was, verſtelt ende verdreven door de ſchrick van het water, die een yeder nu ghevat ende beſeten hadde; even als hy verhaelt eenighe ghekent te hebben, de welcke, verſtaende de onverwachte aenkomſte van den vyandt, van de vierdendaechſche koortſe zijn verloſt gheworden.

Het jaer 1565, dede in kommelijckſte tijden, t'eſſens voorkomende ende veranderinghe van Godtſdienſt onder de ingheſetenen, ende bloedighe bevelen van den Prins ende Regente van den Lande, ſtreckende tot uytroeyinghe ende de ſwaerſte vervolginghe van alle die ghene, welcke in alles het niet en hielden met het gevoelen van Roomen ende Trenten, niet alleen een uytnemende voorſichticheyt, maer oock kloeckmoedicheyt blijcken in de beraetſlaginghen ende beſluyten van de beſtierders deſer Stede. Sulex ick my ghenootſaeckt vinde, daer van dan alhier wat te ſpreecken. Te deſer tijdt,

vele

vele ingheſetenen van den lande van Schouwen, ende de Stede Zirickzee, eenen weerſin ghekregen hebbende in den Godtſdienſt, die men de Roomſche noemde, ſchreef Vrouw Margariete, Hertoginne van Parmen ende Plaiſance, als Regente ende Gouvernante van Nederlandt, de volghende brief aen Bruninck van Wijngaerden, Raedt des Koninckx, ende ſijnen Rentmeeſter Generael van Zeelandt Beooſterſchelde;

Lieve, ende wel beminde; Al eeſt ſoo, datmen van't beginſel vander aenkomſte ende receptie onſes Heeren, des Koninckx, totter heerlijckheyt ende regieringhe van den Lande van herwaerts over, ſoo wel door't vernieuwen, ratificeren, ende confirmeren van de Placcaten ende ordonnantien, by wijlen hoochloffelijcke ghedachten der Keyſerl. Majeſteyt, wiens ziele Godt ghenadich zy, op't ſtuck van de religie ghemaeckt; als by't ghene dat ſyne Koninckl. Majeſteyt naderhandt, ende ſonderlinge t'ſynen leſten vertrecke van deſe Landen na ſyne Koninckrijcken van Spangien gheſchreven heeft, openlijcken heeft moghen bekennen ende verſtaen de goede ende zalighe begeerte ende affectie, die ſyne voorſz. Koninckl. Majeſteyt altijdts ghehadt ende ghedraghen heeft, tot onderhoudeniſſe ende conſervatie van onſen outden ende oprechten gheloove, ende Catholijckſche religie, in den ſelven lande van herwaerts overe, ende tot verdrijvinghe ende extirpatie van alle ſecten ende ketteryen; ſoo heeft nochtans der ſelver Koninckl. Majeſteyt, van ſeeckere redenen ende oorſaecken believt ghehadt by ſyne leſte brieven, ſyne voorſz. zalighe begheerte ende meeninghe ons wederom te vermanen ende ververſchen met expreſſe laſt ende bevel u te vertoonen, ende voor te houden't ghene ſyne Majeſteyt ons deſhalven geſchreven heeft, 't welck is ten effecte; dat de ſelve, als geen ſaecken ter weereldt meer begheerende, dan de conſervatie van de voorſz. Catholijcxſche religie, ende ſyne goede onderſaten van herwaerts over in goede ruſte, vrede, eenigheyt, ende concordie te onderhouden, ende de ſelve te behoeden ende bewaren van de inconvenienten, die in vele plaetſen ende oorten van der Chriſtenheyt, deur de veranderinghe van de Religie op ghekommen ende ghebeurt zijn; wilt nyterlijcke ende verſtaet, dat de voorghemelte Placcaten ende ordonnantien van wijlen der Keyſerl. Majeſteyt, ende de zyne, gantſcheljcken ende volkomentlijcken onderhouden ende ghe achtervolght worden, ghelijck ock ſyne Majeſteyts meyninghe is, wel ende ſcherpelijck te doen onderhouden't ghene dat by't Heylich Concilium, ghenaemt van Trente, ende de Provinciale Synoden ghecordonneert ende ghe ſtatueert is ghe weeſt, ſonderlinghe aengaende de reformatie van de Geeſtelijckheyt, ſonder daer tegheus eenichſints te kommen, op dat ſamentlijck de ketteryen, en die quade manieren ock ghebetert ende ghecorrigheert moghen worden. Ende voorts,

dat

dat men den Inquiſiteurs van den gheloove, in't bedienen ende exercitie van heure officien, alle gunſte, byſtandt, ende aſſiſtentie doen ende bethoonen ſal; ende dat d'Inquiſitie by den ſelven Inquiſiteurs ghedaen worde, ghelijck tot noch toe ghedaen is gheweeſt, ende ſoo na de Geeſtelijcke ende Weereldtlijcke Rechten hen toebehoort; hebbende ſijne Majeſteyt by ſijne voorſz. brieven 'ſelfde wel expreſſelijck bevolen; midts welcken, ende om der ſelver Majeſteyt, in ſoo heylighe ende gheſtighe ſaecke gehoorſaem te weſen, en hebben wy niet kunnen onderlaten u deſe jeghenwoordighe te ſchrijven, ende by de ſelve te bidden, verſoecken ende van ſijnder Majeſteyts weghen te bevelen ſeer ernſtelijck, dat ghy in deſen u willet voeghen ende reguleren na 'tbevel ende ordonnantie der ſelver Majeſteyt, ſonder in eenigh punct ofte artijckele daer teghens te komen ofte laten geſchien; oock dat ghy van 'tgeene des voorſz. is, den Officiers ende Wethouders van de Steden van Zeelant, Beoofterſcheldt, onderrichte, ende verwitticht, ten eynde dat ſy daer na hen oock reguleren, ſonder diſſimulatie, oochluyckinghe, ofte verdrach, op de penen in de voorſz. Placcaten ende ordinnantien begrepen. Ende op dat alle 'ſelve te bat ghevordert ende volbracht ſoude moghen worden, ſoo willen ende laſten wy u, dat ghy yemandt van der Wet der Stede van Zirickzee commiteert ende deputeert, de welcke nochtans van halven jaer te halven jare verandert ſal moghen worden, op dat een daer mede alleen niet verlaten zy, die anders niet en doe ofte gheoccupeert en worde, dan alleenlijck goede oppſicht neme ende ſorghe draghe op de onderhoudeniſſe ende obſervatie van den Decreten ende ſtatuyten van't voorſz. heylich Concilium, ende u t'elcken advertere van't gheene dat daer op deſhalven rijſen ende occuperen ſal, om daer inne te overſien na den goeden wille ende meyninghe van ſijnen voorſz. Koninckljcke Majeſteyt. Ende ten eynde dat wy t'allen tijde weten moghen den ſtaet ende gheſteltenis van de voorſz. religie, belanghende 'tgheene des voorſz. is, ſoo begheeren ende bevelen wy u als boven, dat ghy van drie maenden te drie maenden, ons wel particulierlijck ende in 't lange overſchrijft den voortganck van deſen, nemende uwe toevlucht, inghevalle van ſwaricheyt, aen ons, ofte aen den Hooft-Preſident, ende luyden van zijnre Majeſteyts Secreten Rade, om ons daer van rapport ghedaen te worden. Ende ſullen in den ſelven Secreten Raedt van ghelijcken eenen committeren, die hy daer op ſonderlinghe ende particuliere ſorghe draghe, ende met u, ende uwen voorſz. Ghecommitteerden, goet verſtandt ende correſpondentie hebben ſal. Ende op dat ghy zijnre voorſz. Koninckl. Majeſteyts meyninghe in deſen des te beter ſoudt moghen verſtaen, ſoo ſeynden wy u hier mede de poincten van ſijne Majeſteyts brieven, ende andere ſchriften deſer materie aengaende, om na de forme ende inhouden van dien, u te voeghen ende te reguleren. Ende in 't ghene des voorſz. is en wilt in ghenen ghebreecke weſen. Lieve, ende wel beminde, onſe Heere

Gods

Godt zy met u. Gheſchreven tot Bruyſſele, den 18 dach van December, 1565. Onder ſtondt gheſchreven, Margarita; *ende onderteyckent*, d'Overloepe.

Dit den Burghermeeſteren van Ziriczee voorghedraghen zijnde, hebben daer op voor eerſt geantwoordt; Dat ſijne Koninecklijcke Majeſteyts Placcaten ende ordonnantien, op 't ſtuck van de religie gemaeckt, altijdts ſtrickte lijck aldaer geobſerveert ende onderhouden waren, ſoo wel in 't uytvoeren van dien jeghens de ketters, ſoo wanneer eenighe gheachterhaelt waren gheweeſt, als in 't ververſchen der ſelver Placcaten, by openbare afkondinghe van halven jare te halven jare, tot den daghe van huyden toe, hebbende noch goede meyninghe ende voornemen, omme die ſulcx te continueren, weſende oock wel gheneghen omme den Commiſſaris ende Inquiſiteur van den gheloove, die van weghen ſijne Koninckliycke Majeſteyt aldaer ſouden moghen gheſonden werden, te doene alle byſtandt ende aſſiſtentie, benluyden mogelijck, als zyluyden oock tot noch toe altijdts, alſt van noode was, ghedaen hadden, houdende 'tverſoeck van den Rentmeeſter in advijſe, om met den Raedt, ende alle de Wet der voorſz. Stede, t'ſamen daer op te letten, ende daer naer den Rentmeeſter te dienen van antwoorde.

Deſe voordere andtwoordt ſoo wat uytgheſtelt werdende, zijn daer over by den Rentmeeſter vervolcht, ende hebben ten laetſten, haer uytſtel legghende op de geleden ſtormen ende watervloeden, en ſeggende voor al te volherden by haer eerſte andtwoordt, daer en boven deſe niet alleen mondelingh, maer oock ſchriftelijck ghegheven.

Dat het landt van Schouwen, met de Stede van Ziriczee, in ſeer ſoberen ſtaet was van de dijckagie, meer dan oyt tot eenighen tijde, merckelijcke geconſidereert den laſt van den nieuwen inlaghe deur de geleden grondtbrexemen, hare Hoogheyt, de Regente, kennelijck, daer ſy jeghenwoordelijck Octroy toe gheobtineert hadden, ende oock 'tſchaleren van de oude dijcken deur de gheleden exceſſive ſtormen, daer toe niet alleen de rijckdom van Ziriczee, maer oock menichte van volck uyt ander landen ſoo ſeer noodtlijck was, als oyt in 'smenſchen gedencken, midts welcken t'ſelve ſoo by krachte van volcke ende arbeyders, als dijckers ende andere landtvolck, ghehouden moſte zijn teghens den grondtbrexemen. Dat dit eylandt oock was een voorburch van alle andere Eylanden, ende landen daer omtrent gheleghen, als, Zuydt-Bevelandt, Wolfartſdijck, Walcheren, Duvelandt, St. Annelandt, Voorne, &c. waeromme dat noodtlijck ghehouden moſte zijn, ende bedenckelijck was, dat deur eenighe nieuwicheyt, altijdts ghevaer onderworpen weſende, 'tvolck ſoude hen moghen verſchricken, ſoo wel den rijck-

dom, nochtans goet ende Catholijck weſende, als andere, ende vertrecken in andere plaetſen, daer ſulex noch niet ghepractiſeert oft gheuſeert en was; waer deur het landt gheheel van ingheſetenen ſoude ontbloot werden. Daer onder nochtans verklaerden niet te weten eenighe beſmettinghe van ketterye te zijn, ende dat, midtſdien 't landt van Schouwen, ende de ommeleggende landen lichtelijck in eenich groot onghemack ſoude moghen ghetraecken te vallen, tot onverwinnelijck verlies van ſijne Majeſteyts landen van herwaerts overe, dat daeromme, ende oock overmidts de goede affectie die ſyluyden tot den ouden oprechten gheloove draghende waren, hunluyden dachte onder verbeteringhe, voor al noch niet oirboir voor 't ghemeen welvaren, 'tverſochte aldaer in 'twerck te ſtellen, voor anderſtondt dat 'tſelve generael, ofte ten minſten in andere plaetſen hier omtrent, van mindere periculen, oock gheuſeert wierde, begeerende dat de voornoemde Rentmeeſter 'tſelve heure Hoocheyt ſulex ſoude in haren naem te kennen gheven, als oock hare medegaende brieven, aen Vrouwe Margariete, ten ſelven eynde geſchreven, over te leveren.

Deſe brieven omhelſden deſen inhoudt; Dat ſy niet anders en begheerden, dan den Koninck, haren ghenadichſte Heer, ende hare Hoogheyt, hier inne, ende in al, voor ſoo vele haer moghelijck was, te ghehoorſamen; dan alſoo 'tſelve doende, hem openbaerden verſcheyden merckelijcke ende groote ſwaricheden, daer uyt volghen ſoude de onderganck ende bederfeniſſe van deſen eylande ende Stede, ter bewaringhe van den welcken ſy by eede verplicht ende verbonden waren, en hadden, als goede ende ghetrouwe onderſaten, ſoeckende hen alomme te quijten alſt behoort, niet konnen laten, hare Hoogheyt daer van te doen kenniſſe ende onderrecht, ende eerſt; Dat het baerſchijnelijck was ende bevonden wierdt, dat de ſtrengheyt van de voorſz. Placcaten, ende naem van de Inquiſitie binnen allen deſen landen ſeer hatelijck was, ſoo wel by den goeden, als quaden, ſulex dat ontwijfelijck daer deur, ende beginnende d'uytvoeringhe van dien binnen deſen eylande, 'tſelve gheſchapen waer van vele inwoonders verlaten te worden, 'twelck anders nerghens toe ſouden komen, dan tot grondelooſe ende onverwinnelijck verlies ende bederffeniſſe van den ſelfden eylande ende Stede, gemerckt de gelegentheyt van dien, ende groote, ſware, ende genoechſaem onverdraechelijcke koſten, die daghelijcx, ter oorſaecke van de grondtbrexems, inlaghen, ende ander wercken aengaende deſe hare dijckagien, vervallen moeſten werden; de welcke ſy met alle hulpe ende byſtandt, haer noch ter tijdt by ſijne Majeſteyt ghedaen, qualijcken hadde kunnen bekomen ende vol-

volbrenghen, ſulcx dat ter oorſaecke van den ſelven laſten, renten, ende ſchulden, daer ſy vooren verbonden waren, 't voorſz. landt ende Stede, al hoe wel anderſins kleene verminderinghe van inghe ſetenen, ſoude moghen letten tot onſpreeckelijcke ſchade ende eeuwighe bederffeniſſen; ghelijck hare Hoogheyt wel kennelijck was met wat vlijdt, neerſticheyt, gheweldt ende koſten ſulcken dijckagien, als deſe, moſten onderhouden worden, ende dat van hoe kleyne oorſaecke ende onghe leghentheyt hangende was 't verlies van den landen ende Steden, der ſelver dijckagie onderworpen weſende; alle welcke, ende andere ſwaricheden, die by haer nu niet voorſien, ende bevroedt en werden, haer dacht dat eenſdeels gheſchut ſouden moghen werden; midts uytſtellende hier noch eenighe tijdt, ende verſettende het gherucht van de uytvoeringhe van de voorſz. Placcaten, ende Inquiſitie, tot dat men ſien ſoude 't ghene in andere omligghende landen daer mede ſoude uytghericht ende ghevordert worden. Sy voechden daer by, dat ſy niet eens twijfelden, of de ghene, die binnen deſen landen gheſeten waren, hen ghewillichlijcke voeghen ſouden naer den anderen landen, ende ſonder eenighe merckelijcke veranderinghe hen ſtellen naer 't ghene ſy alomme bevinden ſouden naerghekomen te werden; dat ſy immers ſouden, die als nu van ſinne ſoude moghen weſen deſen landen ende Stadt te verlaten, ende kieſen huerlieder maelſtede binnen andere, daer nu ter tijdt hope ofte ſchijnſel weſen mochte van meerder vryheydt, ſiende de landen alomme van eender ghevoelen, ghemoedt werden te blijven binnen deſen eylande ende plaetſe van heurder wooninghe, ſulcx dat 't ſelve landt by kleyne uytſtel van ſijne Majeſteyts bevelen, ſoude konnen van de allerſchijnelijckſte groote onghelucken ontſlaghen ende bevrijdt worden; waertoe ſy oock ſchreven te hopen dat hare Hoogheydt te meer haer neyghen ſoude, aenmerckende d'onſtelteniſſe, onder den volcke alreede weſende, ter oorſaecke van de opſtellinge des nieuwen Biſdoms binnen Middelburch, de welcke eenſdeels oock vergaen ende verdwijnen ſoude, beginnende de uytvoeringhe van de voorſz. Placcaten ende Inquiſitie eerſt in andere landen. Het beſluyt was; dat ſy in deſen, ende binnen middeler tijde en ſouden in egheene gebreecke weſen van hare uyterſte plicht ende neerſticheyt te doene, op dat alle andere onghenuchten mochten voorghekomen ende gheſchut worden.

Dus ſtelden ſich de Regeerders deſer Stede wacker ende niet te min wijſelijck op teghen de bloedighe ende landtverdervende raedſlaghen ende beſluyten van den Koninck. Ende de nieuwe Godtſdienſt, ſoo hy ghenoemt wierde by die, welcke haer ſelven wijſmaeckten, dat ſy de ouditſte brieven had-

hadden in't heymelijck meer ende meer voorgheſet; berſte ten laetſten uyt in een open preecke, ghedaen by een yverich ende wel beleſen ambachtſman, (ick vinde hem in ſeecker oudt boeckxken, op die tijdt gheſchreven, ghenoemt een Herdooper, doch deſe hatelijcke naem werde doe ghegheven oock aen andere geſintheden) ende dat in het aenhooren van wel drie ofte vier hondert menſchen, een uyre buyten der Stede. Vrouw Margareta hier van verwitticht, ſchrijft wel ſcherp aen den Rentmeeſter van Beoofterſchelde, ende Burghermeeſteren, Wet, ende Raedt van Ziriczée.

Lieve, beminde; Wy hebben ontfanghen uwen brief van den achtſten dach deſer teghenwoordighen maendts, uyt welcken wy verſtaen hebben die predicatie, die s'daeghs te vooren een mijle van daer gedaen was geweeſt, onder den blaenwen Hemel, in vergaderinghe van drie ofte vier hondert perſoonen, ende beklagen hoochlijck, dat, hebbende aldaer ſoo langhe vry gheweeſt van deſe boeſheyt, de ſelve u ter tijdt aldaer begint inne te ſluypen, ons nochtans vertroo ſten, dat die ſelve aldaer gheen duere ſtaet grijpen en ſal, indien by u lieden ghecontinueert worden de goede diligentien, devoiren ende officien, die ghy alreede, (ſoo ghy ſchrijft,) begonnen hebt, om ſulcx te wederſtaen, dat wy u grootelijck danck weten, ende u vermaen met malkanderen goet verſtandt, ende goede eendrachtige correſpondentie te houden, om die voorſz. predicatien ende onbehoorlijcke vergaderinghen te verſtooren ende beletten, by dappere executie des Placcaets, u lieden tot dien eynde onlancxlicks gheſonden, ende by uwe lieden, als ghy ſchrijft, ghepubliceert, daer ghy ſeer wel aen ghedaen hebt; ende by alle andere behoorlijcke weghen ende middelen, die ghy onderlinge met malcanderen ſult konnen bedencken ende ramen, ſtreckende de juſtitie met malcanderen ſoo, dat die ſelve de gheboorſaemheyt blijve houdende, ende den beginſel van ſulcke predicatien, die niet en tenderen dan tot oproer, afbrenghende van alle Overigheyt, ende in't leſte, roof, pillaige, ende andere inconvenienten, in aller manieren wederſtaen mach worden tot uwe eyghen welvaert, ruſt, vrede, ende verſeeckertheyt; waer toe grootelijcx ſonde dienen, indien men die Predicanten, weſende die principaelſte verleyders des volcx, ende oorſaeckers ende autheurs deſer beroerte, konde bekommen ende apprehenderen, waer toe wy u exhorteren alle moghelycke diligentie te doen, ende die exemplaerlijck te ſtraffen, als ſulcke oproerighe menſchen hoochlijcke verdienen. Lieve, beſondere, Godt zy met u gheſelſchap. Te Bruſſele, den 12 dach Julij, 1566. Ende was onderteeckent, Margarita.

De Stadt van Ziriczee heeft niet te min onder alle deſe inlandtſche ende gheeſtelijcke beroerten, oock voorſichtich op het weereldtlijcke gheſet, ende

ende uyt den ſterf huyſe des Marckgraven van der Vere, by koope verkreghen den eyghendom, met de hooghe, middele, ende laeghe juriſdictie, (uytgheſondert doodtſlach, vredebraecke, ende dienſt in Heerevaerden) midtſgaders, windtmolen, dwangh, malerije, accijſen, ende andere appendentien ende dependentien van dien, de Heerlijckheyt van de vier Bannen, van Duvelandt, als, Ouwerkercke, Nieuwerkercke, Cappelle, ende Vianen, in den jare 1566, daer van de Stadt merckelijcke profijten heeft ghetrocken over het uytgheven ende bedijcken van verſcheyden gorſſen, ende aenwaſſen in het diep van het Gouwe-veer.

Voorwaer, de Steden doen ſeer voorſichtich, die helpen bevoorderen ſoo veel in haer is, ofte dat ſy ſelfs de Ambachtſheerlijckheden koopen, die haer naeſt leggben, ofte dat de ſelve aen den Oppetheere ofte de Graeflijckheyt moghen verblijven, ghelijck de Stadt van Zirickzee ghedaen heeft met het koopen van deſe vier Bannen in Duvelandt; als oock, doe nu de Koninck van Spangjen ſcheen van meyninge te zijn om de ſelve te naeſten, dat ſy met den ſelven een contract hebben ghemaeckt, dat, by aldien den koop haer ſoude ontnaeſt worden, aen d'ander zijde de Koninck van Spangjen ſoude belooven, dat hy de voorſz. Heerlijckheden noyt van ſijne Domeynen en ſoude afſonderen, ghelijck uyt het accoordt te ſien is, om te ontgaen menichvuldige proceſſen, ende onluſten, die anders daer uyt komen te rijſen.

Ontrent den jare 1600, heeft den Hertoch van Florencen door ſijne brieven verſocht ende ontboden eenighe burghers van Ziericzee, om aldaer in ſijne landen ontrent de Zeekuſt, haer te laten ghebruycken tot het ſieden van wit ſout; welcken volghende, hebben twee burghers van alhier, die haer niet alleen op het ſieden van dien, maer oock op het maecken van de huyſen ofte keeten, ſoo men die noemt, ende pannen, daer in het ſelve ghekoden werdt, wel verſtonden, haer daer toe laten beweghen, aenghelockt zijnde door het goede ende milde onderhoudt, dat de ſelve daer over werde belooft, ende goede vereeringhe die ſy daer van verwachten, ende hebben haer in den jare 1604, over landt op de reyſe begheven, ende aldaer een gheruymen tijdt verbleven zijnde, ende aen eenighe inwoonderen des ſelven landts, die in dienſt waren van den voorſchreven Hertoghe, deſe konſte gheleert hebbende, zijn wederom na haer Vaderlandt ghekeert. De naem van den Hertoch, ghelijck het ſelve uyt ſeeckere medaillie, nevens ſijn beeldteniſſe, kan gheſien werden, die de voorſchreven luyden hebben mede ghebracht, was, *Ferdinandus Med. Mag. Dux Etruria*, 1591.

In den jare 1605, is die Staten 'slandt ende de Graefflijckheyt van Zeelandt, van weghen Burghermeeſters, Schepenen, ende Raedt der Stede Ziericzee, doen verthoonen, hoe dat het ſulcx was gheleghen tuſſchen deſe Stadt, ende den eylande van Duvelandt, dat 'ſelve op vele plaetſen, drye ofte vier uyren vervolgens, droochsvoets by menſchen, peerden ende beeſten overgaen wierdt, 'twelck den gheerfden van Duvelandt nu al over eenighe jaren oorſaecke ghegheven hadde, omme die van Ziericzee in het byſonder te verſoecken, dat hen ſoude believen te bevoorderen, dat 'voorſz. landt van Duvelandt aen de Stadt, ende lande van Schouwen, mochte worden aenghedijckt, ende verheelt, op dat d'ingheſetenen alſoo beter gheleghenheyt ſouden hebben, omme de Stadt ſoo te voete, als met waghens, te moghen beſoecken, ende haer greynen, vee, ende anders te gherieflijcker, ende met minder koſt binnen de Stadt ter marckt te brenghen; ende al was het ſoo dat die van Ziericzee welverſtonden, dat het ſelve aendijcken oock tot dienſte ende profijte van de Stadt ende ghemeene burgherye ſoude ſtercken; nochtans aenſchou nemende op 'tghene 'tſelve aendijcken koſten ſoude, ende hen vindende noch belaſt met groote achterheden, geſproten over 'tmaecken van de nieuwe havene, en hebben daer toe niet konnen reſolveren ofte verſtaen, evenwel, midts dagelijcx meer ende meer het landt aengroeyde, ſulcx dat de Stadt by de voorſz. ingheſetenen met meerder onghemack ende oppriefte watere beſocht, ende den dijck met minder koſt ſoude konnen gheleyt worden, ſoo hadden veele van de voornaemſte van de ingheerfde van Duvelandt nu over eenighe maenden dien van Ziericzee, ernſtelijck aenghe-ſocht, tot het aendijcken te willen verſtaen, preſenterende eene goede ſomme over haer Ghemeten, tot het optmaecken van den ſelven dijck te ſullen conſenteren ende contribueren; waer door die van Ziericzee ghemoedt zijnde, hadden ſeeckere hunne Ghecommitteerde aen de reſpective Gherechten ende principaelſte ingheerfde ende ingheſetenen van den lande van Duvelandt gheſonden, omme der ſelver meeninghe op 't aendijcken, ende 'tgene ſy daer toe contribueren ſouden, te verſtaen; alle de welcke het aendijcken voor den lande van Duvelandt niet alleen dienſtelijck ende profijtelijck bevonden, maer oock daer toe gheconſenteert ende ghepreſenteert hadden te contribueren vijf ſchellinghen op 't Ghemet, te betalen met eene ſchellingh 'ſjaers, de twee deelen tot laſte van den eyghenaer, ende het derdepart tot laſte van den baender, innegaende met ende in den jare 1610. Welck conſent ende preſentatie dien van Ziericzee voorghedraghen zijnde, alhoewel ſy wel verſtonden, dat de koſten van't aendijcken daer uyt op verre na

niet

niet en ſouden konnen vervallen werden, nochtans inſiende dat 'tſelve indijcken oock tot voordeele van de Stadt ende ghemeene burgherye ſoude ſtrecken, ſoo hadden ſy voorghenomen ende ghereſolveert 'tvoorſz. aendijcken (met de hulpe Godts) deſe aenſtaende ſayſoene by de handt te nemen ende in't werck te treden, doch midts daer eenighe, hoe wel verre het minſte deel van de ingheſetenen ende gheerfde, waren, die of uytlandich, minderjarich, oft anders waren, de ghedane preſentatie niet en hadden onderteyckent, die weygerich of in ghebreecke ſoude moghen weſen hem beneffens andere te ghedragen, ſoo verſochten die van Ziriczee, dat de Heeren Staten van Zeelandt wilden hen conſenteren ende verleenen Octroy tot de aendijckinghe, ende voorts dat daer mede de ghebreeckighe, onwillighe, des noodt zijnde, ſouden moghen gheconſtringeert worden, om de voorſchreven 5 ß. te betalen, in voeghen ende op de termijnen voorſz. ende dat haer ghelieven wilde te conſenteren in de voorſz. 5 ß. over de gheannoteerde ende gheeſtelijcke Ghemeten, in den eylande van Duyvelandt zijnde, midtſgaders de aendijckinghe over de gorſinghe buyten 'sdijcx gheleghen, ende ten leſten dat 'hen van Ziriczee ſoude worden gheconſenteert (omme de voordere koſten van de voorſz. aendijckinghe te vervallen) den bruyck, ende de Domeynen van de Stadt Ziericzee, te moghen belaſten met ſeecker erf ofte lijfrenten, ter ſomme van 1200 ℔ grooten, in capitael eens. Hier op hebben de Heeren Staten, de ſaecke zijnde overghemerckt, ende gheneghen weſende tot het verſoeck van dien van Ziriczee, gheſien oock d'acten van conſent by de principaelſte ende meeſte ingelande van Duvelandt voorſz., de ſelve gheconſenteert ende gheoctroyeert, dat ſy de aendijckinghe, in der voeghen voorſz. ſouden mogen doen, ende dat ſy ten ſelven eynde, ſouden het lichaem der Stede mogen beſwaren, tot vervallen van deſe onkoſten, met de ſomme van 1200 ℔ Vlaems, eens capitaels, te bekeeren in erf of lijfrenten, ende dat ſy voorts in conformiteyt van de voorſz. acten van conſente, ſouden moghen heffen ende ontfanghen de 5 ß. op yeder Ghemet in Duvelandt gheleghen, daer onder begrepen, ſoo wel de gheeſtelijcke als gheannoteerde landen, ligghende in den eylande, te betalen op de termijnen, ende tot laſte als by henlieden was verſocht, ende ſy onderlinghe waren verdraghen, machtich maeckende die van Ziericzee, den ghebreeckighen ende wanwillighen te moghen tot de betalinghe conſtringeren by parate ende reele executie. Laet ons nu de teghenwoordighe ghelegentheyt van deſe Stadt gaen inſien.

Beſchry-

Beſchrijvinghe van des 'sGraven Hof, eertijdts gheſtaen hebbende, ende de Hooghe Vierſchare, ghehouden tot Ziriczee, ende de twee hooghe Graeflijcke Officieren, die haer aldaer noch onthouden.

REyghersberghen verhaelt in ſijne voorgaende beſchrijvinghe van Ziriczee, dat men by waerachtighe ſchriften, ghemercken, ende oude fabrijcken bevindt, dat de Graven van Zeelandt hier voormaels binnen Ziriczee een ſchoon caſteel, rondtſomme wel bemuert, doen bouwen hebben, waer in ſy haer onthielden, ſoo wanneer ſy haer tot Ziriczee lieten vinden. Hy voecht daer by, dat het ſelve met der tijdt vergaen is, ende by ſijnen tijdt op de ſelve erve ſtondt een huys, daer de Burchgrave ſijne Hooghe Vierſchare houdende was, welck ghenoemt wierde *'sGraven Hof*, ende lach by het marckt veldt achter de Monſterkercke.

Hier van hebben vele noch levende in hare jonckheydt, noch eenighe overblijfſelen van vervallen muyren, als anders, ende vooren teghens het marckt veldt een hooghe ende dicke muyr met de poorte gheſien, daer men uyt ende in plach te gaen; ende kan als noch daer ontrent ghetoont werden een huys, nu ter tijdt van gheringe luyden bewoont, waer in verſcheyden groote wapens in de glaſen ſtaen, onghetwijfelt gheweeſt zijnde eenighe wapenen van Edellieden, die daer rondtſom hadden ghetimmert; om den Grave van Zeelandt, als hy aldaer ſijn Hof was houdende, na by te zijn.

In den jare 1615, is deſe erve by de Regierders der Stede Ziericzee uytghegheven, ende verkocht om te betimmeren, achtervolghende ſeeckere generale privilegie ghegheven by Maximiliaen van Ooſtenrijck in den jare 1486, om alle onbewoonde ende bedorven huyſen, erven, ende landen te moghen doen vermaken, repareren, ofte anders ten dien eynde te verkoopen, midts betalende de penninghen, daer af komende, ten profijte van de eyghenaren; ende zijn als doen vele ende verſcheyden mueren ontdeckt, ende uytgedolven, ſulcx dat men ten deele de groote, ende 'tbegrijp van het 'sGraven Hof heeft konnen ſien, welcke uytghedolven ſteenen den timmerlieden, ende metſers ghedient hebben tot het maken van de huyſen aldaer nu ſtaende.

Tot het bouwen van het Hof van de Graven, ſchatte ick dat reden gegeven hebben de eerſte invallen van de Vlamingen in Zeelandt, voornamentlijck Walcheren, als wanneer den noodt van den lande vereyſchte de teghenwoordicheyt van de Princen, ende het den ſelven geraedtſaemſte was haer te laten vinden

vinden ter plaetſen alwaerſy in den ſchoot van de onverſettelijcke ghetrouwicheyt van hare onderſaten, ſonder vreeſe moghen ruſten.

De Hooghe Vierſchare, ingheſtelt eertijts over den gheheelen lande van Zeelandt Beooſterſchelde, placht hier tweemael 'sjaers, of by den Grave ſelf, of ſijnen momboor, ofte de Burchgrave van Zeelandt, ofte ſomwijlen oock by yemandt anders, volmacht hebbende van den Grave, ghehouden te werden. Doch het is onnoodich daer van hier breeder te ſpreecken, alſoo het ſelve in het Tweede Deel van deſe Chronijcke ten vollen afghehandelt is.

t'Hans laten hier van haer beginſel aen af, ende ſijn noch ghehouden haer te laten vinden, twee hooghe ende boven andere uytmuntende Graeflijcke Officieren, den Bailju, ende den Rentmeeſter Generael van Zeelandt Beooſterſchelde.

Den Bailliu, exerceert de Hooghe Juriſdictie over gheheel Zeelandt Beooſter Schelde, daer onder begrepen de Heerlijckheydt van Sommelſdijck. Deſe was nu

d'Heer Ian Ockers.

Den Rentmeeſter Generael, over gheheel Zeelandt Beooſterſchelde, is Rentmeeſter generael van de Graeflijcke Domeynen Beooſter Schelde, exercerende ſijne Juriſdictie over 'sGraven Duynen, Waranden, Eſpargnes, Zee-driften, ende vergheeft eenighe Graeflijcke ampten. Deſe was nu

d'Heer Adrianus Hofferus,
Heer in Bommenee, oudt Burghermeeſter der Stede Ziriczee.

Beſchrijvinghe van het Stadthuys. Manière van Regeringe, ende Regierders van Ziriczee.

DE Stadt van Ziriczee is voorſien met een bequaem Stadthuys, redelijck çietlijck opghemaeckt uyt blaeuwen ende witten arduyn, alhoewel niet ſoo aenſienlijck, als wel tot Middelburch, ende Vliſſinghen ſtaet, evenwel in allen delen ſeer bequaem ende gherieflijck; waer nevens ſtaende is een Toorn, opgaende met een ſeer fraeye, ende doorluchtighe ſpitſe, uytſteeckende boven op den ſelven, in plaetſe van een haen, een vergulden Neptunus, zijnde in die tijden een teecken gheweeſt van den koophandel.

die als doen in deſe Stadt luſtich gedreven wierdt, onder welcke ſpitſe ſtaet een uytwerck ſeer konſtich met den hamer gheſlaghen. Eer dit Stadthuys ghemaeckt was plach men de Vierſchare te houden, daer t'hans de Camer van Theſaurieren is, aen een ronde tafel ofte ſchijve, onder den toorn van het Stadthuys, ende daerom werdt als noch gheſecht, wanneer yemandt voor Schepenen ghehoort ſal werden, dat hy moet *aen de Schijve ghehoort werden*, ende als men verſoeckt dat yemandt ſal ghecondemneert werden, ſoo ſeghtmen noch altemets, dat hy ſal *ghecondemneert werden volghens het recht van den Toorn*.

De regieringhe van de Stadt Ziriczee, zijnde de tweede Stadt van Zeelandt, beſtaet uyt twee Burgermeeſters, twaelf Schepenen, vier Theſaurieren, ende vierentwintich Raden, ende repreſenteeren deſe Collegien het ghehee-le lichaem van de Stadt, ende wes by de ſelve goedt ghevonden is, werdt ghehouden voor een reſolutie, ten ware in groote extraordinarile ſaecken, als 't verkoopen van renten, infractie van Privilegien, ende diergelijcke, tot conſultatie ende deliberatie van welcke ſy moghen roepen noch twintich, ofte vier en twintich van de rijckſte, wijſte, ende notabelſte Poorteren, by Octroy van Keyſerlijcke Majeſteyt, van den jare 1522.

Deſe Collegien hebben delghelijcx de macht om ſtatuten ende ordonnantien te maecken, by rade van den Bailliu, voor ſoo veel de boete belanght, by privilegie van Grave Willem, van date op S^t. Laurentij dagh, 1327.

Uyt kracht van welcke by haer luyden alrijdt ghemaeckt zijnde, ende noch des noodts zijnde ghemaeckt werden verſcheyden Statuten, Keuren, ende voorboden, daer na een yegelijck ſich ſchuldich is aldaer te voegen, ende alle ſaecken voor den Gerechte van Ziriczee komende, ofte ingeſtelt werdende, moeten naer de ſelve verhandelt, gheuyt ende gedecideert werden, al eer de ſelve naer de Landtkeure van Zeelandt, ofte daer naervolghende Roomſche Rechten, onderſocht ende gheuyt moghen werden, volghens Privilegie van Philips van Ooſtenrijck, als Grave van Zeelandt, gegunt in den jare 1501.

De Burghermeeſters werden jaerlijcx op S^t. Stevens dach by Schepenen verkooren, na dat de ſelve eedt ghedaen hebben, op 't manen van den Baillu in 't Collegie daer toe ontboden zijnde; te weten, eerſt een uyt het Collegie van Schepenen, die ghenoemt werdt *Heer Burghermeeſter*, ende die met de reſterende Schepenen kieſen een uyt den Raedt, afgaende Theſaurieren, ofte uyt de Ghemeente, die ghenoemt wordt, *Ghemeente Burghermeeſter*, ende dienen de ſelve maer een jaer, ende en moghen daer naer gheen Burghermeeſter meer worden dan na twee jaren.

De

De Heer Burghermeeſter, ofte Burghermeeſter uyt Schepenen, preſideert in't Collegie van Schepenen; heeft oock de propoſitie ofte voorſtemme in den Raedt, behalven in het maecken van Heemraden, het welcke de Ghemeente Burghermeeſter eerſt proponeert; doen gheſamentlijck den Raedt vergaderen, ofte oock wel by ghelegenthcyt elck alleen.

Niemandt en magh Burghermeeſter ofte Schepen worden, hy en ſy twintigh jaren Poorter gheweeſt, ende niemandt magh Raedt ofte Theſaurier werden, ten zy hy twaelf jaren Poorter gheweeſt zy.

De Bailliu overleeft zijnde, bewaert de Gemeente Burghermeeſter ſtracx de plaetſe van den Baillin, in aller manieren of hy ſelfs Bailliu ware, ter tijdt ende wijle een ander daer toe verkooren werde; het welcke dickwils occaſie gheeft, dat de Ghemeente Burghermeeſters tot Bailliuws verkooren werden.

Alle proteſtatien, certificatien ofte beſcheeden, dienende tot maintenue van der Stede gherechticheydt, worden ghedaen ende ghepaſſeert ten verſoecke van de Ghemeente Burghermeeſter, als voorſtander van der Stede, ende Bargheren Privilegien, ende præeminentien; ende komende in't Collegie van Schepenen op 'sGraven Steen, alwaer van criminele ſaecken ghehandelt werdt, ſit voor den Heer Burghermeeſter, ende ſoo wanneer in deliberatie gheleght werdt het vanghen van een Poorter, als dan heeft hy de voorſtemme.

Schepenen ſijn twaelf in't ghetale, ende jaerlijcx werdt binnen de maendt van Meye geprocedeert tot denominatie van twaelf perſoonen, daer onder ghereeckent de Schepenen, die op haren afgangh ſtaen, nut ende ſuffiſante Poortteren, luyden van jaren, de welcke de Grave, ofte Stadthouder werden overgheſonden, om daer uyt te kieſen, ofte de oude te continueren, het een jaer ſeſſe, ende 'tander jaer ſeven, de welcke alſdan by den Baillin moeten beëêdicht werden.

Schepenen en moghen maer twee jaren dienen; by privilegie van Philips van Bourgoingen, ende Octroy van den jare 1522, ten ware ſy by electie vercontinueert ofte by verhooghinghe tot Heer Burghermeeſter verkooren waren, daer men als dan den Grave, ofte nu de Stadthouder, moet van veradverteren, by Privilegie van Keyſer Caerle 1524, ende ſoo wie van Schependom verdragen is, moet twee jaer daer nae beyden eer hy wederom Schepen kan werden.

Een Schepen aflijvigh, uytter Stadt metter woone vertrocken, by voorderinghe tot hoogher digniteyt verkooren, ofte om ſijn miſdraghen onnut verklaert

klaert zijnde, kieſen Burgermeeſter ende Schepenen by den meeſten ghevolghe een andere in de plaetſe, binnen de eerſte drie daghen daer naer, ende doen eedt op 't manen van den Bailliu ofte Schout, ten ware de Grave ſelfs in de Stadt ware.

Schepenen ſijn ghedelegeerde Rechters over geheel Schouwen, als oock over eenige Dorpen in den Lande van ter Tholen, als oock Sommelſdijck, in alle criminele ſaecken, die volghens de Keure van Zeelandt, bericht pleghen te werden by de Hooge Vierſchare van de Grave, volghende ſeeckere commiſſie ghegheven by Maximiliaen, in date den leſten Januarij, 1511. Ende vermoghen op 's Gravenſteen in civile boeten te ſententiéren met haer vijven, maer in criminele ſaecken niet min, als met ſeven, ofte meer; maer in civile ſaecken moghen ſententiéren met hun dryen, ofte meer; by privilegie van Hertogh Aelbrecht ghegheven in den jare 1375.

Interlocutoire ſententien van Schepenen, ten deffinitive reparabel zijnde, hebben hare executie, niet teghenſtaende appellatie, ten ware dat het ſelve mede brachte eenighe byſondere ghevolghe. Ende deffinitive ſententien ter ſomme van 10 ℔ Vlaems ende daer onder, tot 4 ℔ Vlaems, niet tegenſtaende appellatie, hebben volkomen executie, midts dat de triumphant cautie ſtelle 'tghewijſde te voldoen van de tweede inſtantie; maer wijſen by arreſte, ter ſomme van 4 ℔ Vlaems, ende daer onder.

Daer zijn vier en twintich perſoonen die repreſenteren den Raedt der ſelver Stede, die in den aenvangh van hare bedieninghe moeten eedt doen.

Deſe hebben de denominatie van Schepenen ſoo uyt hun ſelven als uyt het lichaem van de Stede, ende moeten eer de ſelve ter voorſz. denominatie procederen, alle jare eedt doen tot vermaninghe van den Bailliu, dat ſy ſullen kieſen de nutſte, ende bequaemſte daer toe dienende.

Alſſer een plaetſe van de vier en twintich Raden open is ter oorſaecke, gelijck als van Schepenen is geſeght, ſoo procederen de andere binnen veertthien daghen daer naer, tot denominatie van drie andere perſoonen, die ſy den Grave, ofte ſijnen Stadthouder over ſenden, omme daer uyt een ghekooren te werden, die mede moet eedt doen als vooren.

By aldien yemandt van de vier en twintich verkooren werdt tot Burghermeeſter, Schepen, Theſaurier, ofte andere bedieninge, dependerende van de Stadt, ſoo ſal hy, niet teghenſtaende de ſelve electie, van den ghetale van de vier en twintich blijven, ende ſal ſijn plaetſe onder de ſelve daerom niet vaceren.

Daer en magh gheen Raedt gheleght worden dan met ſeven Schepenen,

twee

twee Theſaurierieren, ende twee Raden, ofte meer, ende moeten de voorſz. vier en twintige alletijdts gheroepen werden in alle Raden, ende noodtſaecken van der Stede, groot ende kleen, uytghenomen alleenlijck, in materie der Vierſchare, ende Juſtitie aengaende.

Theſaurieren ſijn vier in ghetale, en dient yeder een van de ſelve vier jaren achter een volghende, ende werden verkooren by Burghermeeſters, Schepenen ende Raden, mette meeſte ſtemmen, alle twee jaren twee nieuwe, in de plaetſe van twee afgaende.

De Theſaurieren hebben den ontfangh, ende adminiſtratie van de Stede goederen gheſamentlijck, ſonder daer omme by beurte te cavelen, ende moeten hun Comptoir houden in een Kamer, om aldaer van der Stede penningen ende laſten te tracteren.

De ſelve hebben een Boeckhouder ofte Clerck, hem van reeckeninghe te houden verſtaende, die by advijs van Burghermeeſters, Schepenen, ende Raden gheſtelt wordt.

De Theſaurieren doen jaerlijcx hunlieden reeckeninghe in goeder forme op St. Stevens dagh, voor het creéren van de Burghermeeſters op den Stadthuyſe met openen deuren, ende openen venſter, in preſentie van Bailliu, Burghermeeſters, Schepenen, ende Raden, ende alle de ghene van de Poorteren, die daer jeghenwoordich willen weſen.

Niemandt vermagh Theſaurier te werden, hy en hebbe twaelf jaren poorter, ende binnen der Stede woonachtich gheweeſt; ende een plaetſe van Theſaurieren vaçerende om redenen, als boven van Schepenen, ende Raden verhaelt, moet binnen den derden daghe gheprocedeert werden ter electie van een ander.

De Secretariſen werden verkooren alleen by het Collegie van Schepenen, maer de Penſionaris wordt by den Rade verkooren.

De Secretariſen zijn, ende moeten mede preſent weſen, ſoo in de vergaderinghe van Schepenen, als oock van de Raden, ende regiſtreren het ghene by de Wet ofte Raedt gheordonneert, ende beſloten wordt, midts alleen hebbende een deliberative ſtemme, ten ſy de ſelve mede Raedt ende Vroedtſchap ſijn, ghelijck oock de Penſionaris; behouden in ſoodanighen ghevalle, haer ſtemme als Raedt, haer leven langh ghedurende.

Niemandt magh Secretaris weſen, ofte hy moet twintich jaer Poorter gheweeſt zijn, als van Burghermeeſters ende Schepenen is ghemeldt; by Privilegie van Philips van Bourgongien.

De Penſionaris, ſoo wanneer daer eenighe is, wordt mede in den Raedt

gheroepen, ende ſeght ſijn advijs als de Secretariſen. Wordt ghemeenlijck voor twee jaren aenghenomen, doch en werdt in ſijn commiſſie gheen tijdt gheexpreſſeert; ende de voorſz. jaren omme zijnde, moet continuatie verſoecken; is oock niet noodigh dat hy te vooren Poorter gheweeſt zy.

De Penſionatis, oſte yemandt anders, weder ghekeert zijnde van eenighe daghvaerden, is ghehouden rapport te doen van het ghene aldaer is ghebeſoingneert, oock van ſaecken die hem ghelaſt zijn ſecreet te houden, onder hoedanighe verbinteniſſe het zy.

De Stadt van Ziriczee heeft zedert den jare 1632, geen Penſionatiſen ghehadt, maer laet het ſelve ampt nu bedienen bare Secretariſen, over handt by jaerlijcxſche beurten, ghelijck noch teghenwoordich ſulex werdt onderhouden.

Alle deſe ghedachte ampten werden nu bedient ende loffelijck uytghevoert by de volghende Heeren;

Burghermeeſters,

De Heer Niclaes van Heyſt, *Heer Burghermeeſter.*
De Heer Cornelis Willemſz. Kooper, *Ghemeente Burghermeeſter.*

Schepenen,

Nicolaes van Heyſt.
Mattheus Rollandt, *oudt Burghermeeſter.*
Mr. Pieter de Witte, *oudt Burghermeeſter.*
Mr. Hubrecht Stoutenburgh.
Iacob vander Maerſſen.
Cornelis Verheye.
Pieter Pieterſon.
Yeman Vierlingh.
Arnoldus de Cocq.
Hendrick Berweyde.
Mr. Rochus Mogge.
Mr. Job Waerſeggher.
Mr. Iuſtus Teelinck.

Secretariſen, bekleedende oock het ampt van Penſionariſen.

Mr. Herman de Hubert.
Mr. Marinus Staveneſſe.

Theſaurieren,

Iohan Rute, *oudt Burgermeeſter.*
Quirijn Matheuſz. Cocq, *oudt Burghermeeſter.*
Job de Jonghe, *oudt Burghermeeſter.*
Job Hollenboom.
Adriaen Ian Ockers, *Secretaris van Theſaurieren.*

Raden.

Raden.

Nicolaes van Heyſt.
Cornelis Willemſz. Kooper.
Mattheus Rollandt.
Mr. Pieter de Witte.
Mr. Hubrecht Stoutenburgh.
Iacob vander Maerſſen.
Cornelis Verheye.
Pieter Pieterſon.
Yeman Vierlingh.
Mr. Rochus Mogge.
Mr. Job Waerſeggher.
Mr. Marinus Staveneſſe.
Iohan Rute, *oudt Burgermeeſter.*
Job de Jonge, *oudt Burgermeeſter.*
Adriaen de Hubert, *oudt Burgermeeſter.*
Adriaen Iohan Ockers, *oudt Burgermeeſter.*
Leonardt Cocq, *out Burgermeeſter.*
Gijſbrecht Ockers, *oudt Burgermeeſter.*
Mr. Iacob Hoffer, *oudt Burghermeeſter.*
Iacob Symonſz. Hollenboom.
Mr. Lieven Cocq, *Ghecommitteerde Raedt, ende ter Admiraliteyt van Zeelandt.*
Ocker Willem Ockers.
Leendert Schuyrbeke.
Herman de Keyſer.

Commiſſariſen ende Rentmeeſter van de vier Bannen van Duvelandt.

De Stadt van Zirickzee is Heere van de Hooghe Heerlijckheyt van de vier Bannen van Duvelandt, by koop van Decrete daer aen gekomen zijnde uyt den ſterfhuyſe van Marquis Maximiliaen van Bourgongjen, Heere van Beveren, in't jaer 1567, waet over zijn ſucceſſivelijck vier Commiſſariſen, ende een Rentmeeſter, t'hans

Nicolaes van Heyſt.
Cornelis Willemſz. Kooper.
Mattheus Rollandt.
Mr. Pieter de Witte.
Pieter Couwenburgh, *Rentmeeſter.*

Heemraden van den Lande van Schouwen, van de welcke hier vooren is gheſproocken.

Cornelis Willemſz. Kooper, *Traſes van Heemraden.*
Gijſbrecht Ockers.
Heyndrick Berwey.
Yeman Mogge.
Iacob Rollandt.

Mr. Adriaen

Mr. Adriaen de Hubert.
Nicolaes Cromſtrien.
Mr. Steven van Bellem.
Mr. Pieter de Witte, *Opperdijck-grave*.
Gijſbrecht Ockers, *Penninck-meeſter*.
Ian van Borre, *Clercq*.
Lieven Ianſz. Yſerkorf, *Landt-meter*.
Antonius Mulock, *Landtmeter*.
Pieter den Breen, *Landtmeter*.

Weeſmeeſters.

Gijſbert Ockers, *Præſes, oudt Burghermeeſter*.
Adriaen de Hubert, *oudt Burghermeeſter*.
Mr. Iacob Hoffer, *oudt Burgermeeſter*.
Leendert Cocq, *oudt Burghermeeſter*.
Mr. Willem Pous.
Iacob Golſius, *Secretaris*.

Landt-Rechters.

Deſe zijn ingheſtelt in plaets van Proviſoir ende Dekens, werden jaerlijcx by den Raedt der Stede Ziriczee, ofte nieuwe verkooren, ofte d'oude gheconſtinueert, ende hebben over de Landtſaten de judicature van pachten, ende penninghſchulden, ende is alle jare den afgaenden Heer Burgermeeſter Præſes over dit Collegie, beſtaende t'hans uyt de volghende Heeren;

Matheus Rollandt, *Præſes*.
Boniſacius Staveneſſe.
Iacob de Cocq.
Mr. Ewout de Hubert.
Mr. Iacob Hoffer, *Secretaris*.

De plaetſen ende Dorpen, die onder het Landtrecht der Stede Ziriczee hebben gheſtaen, ende als noch ſtaen, zijn deſe;

Eerſt in Schouwen.

Brouwerſhaven heeft voor deſen gheſtaen onder het Landtrecht der Stede van Ziriczee.
Haemſtede.
Burgh.
Renniſſe.
Weſtenſchouwen.
Noordtwelle.
Zuydtwelle.
Elekerzee, met het ghehuchte van *Scharendijcke*.
Setooſkercke.
Kerckwerve.
Ellemeet, met het ghehuchte van den *Ouwendijck*.

Nieu-

Nieuwerkercke in Schouwen.
Rengerſkercke.
Loopers Cappelle.
Brydorpe.
Claeſkercke, met het ghehuchte, ghenaemt den *Oſſe.*
Duyvendijcke.
Coudekercke.
Brieſkercke, vergaen.
Oudt Zuydkercke, vergaen.
Nieu Zuydkercke, vergaen.
St. Jacobskercke, vergaen.
Cloſkinderkercke, vergaen.
Simonſkercke, vergaen.
Worſand, vergaen.

In Duvelandt.

Ouwerkercke.
Nieuwerkercke groot ende kleyn Ambacht.
Cappelle.
Vianen.

} Zijnde de vier Bannen van Duvelandt, die haer by accoordt dit Landtrecht hebben onderworpen.

Oeſterlandt, groot ende kleen Ambacht, heeft by accoordt haer oock dit Landtrecht onderworpen.

In den Lande van ter Tholen.

Steveniſſe met de *Zuydmoer.*
Kempens hofſtede.
Moggerſhil, vergaen.
Weſtkercke.

Verhael van Gheeſtelijcke gheſtichten. Beſchrijvinghe van de Monſterkercke. Kerckelijcke perſoonen.

TUſſchen het weereldtlijcke, ſullen wy het gheeſtelijcke oock in voegen. Van oudts hebben hier gheſtaen verſcheyden Clooſteren, nu verdeſtrueert, ofte tot ander ghebruyck verandert. Als,

Het Convent, ofte Clooſter van de *Drie Koninghen*, daer van noch den Boomgaerdt overigh is, ende eenige andere reliquien.
Minnebroeders.
Broodt-ſuſteren.
Jacobijnen.
't Bagijnenhof, daer van als noch den toorn overich is met den achtergevel van de Kerck, met t'ſamē noch eenige huyſkens.

De *Firmarije* omtrent 't voorſz. *Bagijnenhof*. Sommige ſeggen dat het gebouw vande Firmarije is geweeſt de Fabrijcke vande S^t. Jans Heeren, daer de ſelve in gewoont hebben, ende daer naer is geoccupeert gheweeſt van de Dominicanen, ende op het leſte van de Firmariers. Wat Ordre dat die onderhouden hebben, werdt ghetwijfelt. Soude gelooven dat het *Frere Mineurs*, *Fratres Minores*, ofte Minnerbroeders zijn geweeſt.

Bernarditen.

Graeuw-ſuſteren, ofte *Swarte-ſuſteren*.

De oude Fabrike van de S^t. Ians Heeren, ofte Templieren, de welcke op eenen nacht niet alleen tot Ziericzee, maer oock over gheheel Europa zijn ghemaſſacreert, ende vermoordt gheworden, behalven eenighe weynige die van ſelfs vergaen zijn. Hier van heeftmen noch over eenige jaren ghſien den ingangh, zijnde een hooghe ſteene poorte van rooden ſteen met arduyne ſpeclaeghen, ende beeldeniſſen van Leeuwen, ende anders voorſien, ſeer konſtigh ghewrocht. Daer over reſpondeerde een ſtraet, die als noch de S^t. Ians ſtrate ghenoemt werdt, de welcke, als men ſecht, gedient heeft tot peerdeſtallen van de Templieren.

t'Hans onder de publijcque ghebouwen, daer de Stadt van Ziriczee met goede reden op roemen mach, is te ſtellen de Hooftkercke, genaemt *S. Lieven Monſter*. Hare groote, ende ſchoonheyt ghelooft men eertijdts noch veel aenſienlijcker gheweeſt te hebben, eer ſy in den jare 1466. door het hemelſchs vier ofte den blixem, dapper wierde miſhandelt. Niettemin het ghebouw, dat teghenwoordich noch ſtaet, is ganſchs deftich, gheheel opgemaeckt uyt arduyn, zijnde weynighe kercken in Nederlandt by deſe te verghelijcken.

Deſe kercke heeft van binnen eenen ſchoonen orgel, in den jare 1548, opghemaeckt, by Nicolaes Nijckhof, in de laetſte belegheringhe van den jare 1574, by de Heeren van de Stadt van de Spangjaerts met groot geldt ghereedimeert.

In den jare, 1569, is oock met medegheven van de Burghermeeſters der Stede Ziriczee by de Kerckmeeſters aldaer, in dier tijdt weſende in dienſt, ghemaeckt aen de Zuydzijde van de voorſz. Kercke een Ciſterne, ofte grooten waterback met ſercken, ende trappen daer in gaende, alwaer ſtaet deſe inſcriptie;

Cor-

Cornelius Guilielmus, & Adrianus Livinus à Liſſâ Coss. *M. Marinus Balthazarus, Leonardus Rutgerus, Nicolaus Guilielmus, & Herennius Wiſſonis, Ædilitii, hanc ciſternam multos annos deſideratam ad maximum Reip. uſum, & tandem F. C. Aº. à Chriſto nato*, 1569.

Ende deſe Ciſterne ofte waterback, is ſeer dienſtich ende gherieflijck voor de burgherye deſer Stede, inſonderheyt des ſomers als het langhe droocht, ofte des winters als het langhe vrieſt, waer uyt oock ſomwijlen in ſoodanighe gheleghentheyt van vorſt, voor de voorſz. burgherye ghebrouwen werdt ſoo wanneer de brouwers gheen verſch water en konnen bekomen.

Daer werdt geſeght, ende by verſcheyden gelooft, dat in ouden tijden Seeckeren Lombaert in dier tijdt binnen Ziriczee, alle de Capellen rondtſom het Choor van de groote Kercke tot Ziriczee alleen tot ſijnen koſte ſoude hebben ghebouwt, om dat hy in de Kercke aldaer ſoude moghen begraven werden, ende niet op onghewijde aerde.

Tot waernemen van het uyterlijcke weſen van deſe kercke, zijn nu ghe-ſtelt;

Iacob Symonſz. Hollenboom, *Præſes.*	Ian Nachtegael.
Lieven Ianſz. van den Hove.	Franco vander Weel.

De rechte Godtſdienſt, zijnde het voornaemſte dat in kercken waer te nemen is, werdt niet alleen hier, maer oock elders, niet alleen in de Nederduytſche tale, maer oock Franſche, ghedaen met eenen uytmuntenden yever, niet alleen van de voorgangers, maer oock van de gheheele andere Gemeente.

De Nederduytſche Predicanten binnen der Stede Ziriczee, ſijn vier in ghetale, ende werdt, midts het goedt accres van de Ghemeente Jeſu Chriſti aldaer, haeſt den vijfden verhoopt; ende zijn teghenwoordich deſe;

Mr. Godefridus Udemans.	Mr. Iacobus Dapperus.
Mr. Martinus Bruynviſch.	Mr. Petrus Laccherus.

De Ouderlinghen zijn acht in ghetale, ende teghenwoordich deſe;

d'Heer Adrianus Hofferus, *Rentmeeſter Generael over Zeelandt Beoofterſcheldt.*	d'Heer Nicolaes van Heyſt, *teghenwoordich Heer Burgher-meeſter.*

d'Heer Quirijn Cocq, *oudt Burghermeeſter.*	Willem Corneliſz. Keyſer.
	Lieven Ianſz. van den Hove.
d'Heer Gijſbrecht Ockerſſe, *oudt Burghermeeſter.*	Adriaen Andrieſz.
	Meerten Ianſz.

De Predicant van de Franſche Kercke, is teghenwoordigh;

Mr. Antony Clement.

De Onderlingen aldaer zijn drie in ghetale, ende tegenwoordigh;

d'Heer Ian Rute, *oudt Burghermeeſter.*	Ian du Bois.
	Leendert Harinckman.

Neffens de Monſterkercke klimt op eenen toorn. Deſe, ſoo nu ſtaet, alhoewel noch in ſijne frabrijcke admirabel ende ſeer hooch is, gaende vele andere te boven, was maer ghekomen tot een derdepart van de voorgenomen hoochte, ende ſoude daer boven, inſonderheyt op het laetſte derdepart, ſoo doorluchtigh ende treffelijck ghemaeck zijn gheweeſt, daer van het eerſte model noch voorhanden is, dat hy alle toorens ende Fabrijcken in de ſeventhien Provintien niet alleen, maer oock in vele andere landen ende Koninckrijcken, verde te boven ſoude hebben ghegaen, ten ware Godt almachtigh ghelieft hadde het ſelve door een ſtercken ſtorm van windt, ende blijven ter Zee van verſcheyden koopvaerdye ſchepen, te beletten, daer van op eenen nacht ontrent de klippen van de Keyſer, ende Keyſerinne, ſoo vele ſchepen bleven, niet op een ordinariſe, maer ſchrickeljcke maniere, ſulcx dat boven de vijf hondert weduwen binnen Ziriczee op de ſelve nacht ghemaeckt wierden, behalven andere boodtsghe ſellen, die jonghe luyden waren, ende meeſt inboorlinghen aldaer, daer van men in ouden tijden veel plach te mentioneren, onder welck voorſz. model, het welcke over eenige jaren door ordre van de Kerckmeeſters op een plate gheſneden is, vertoont werden de naervolghende Nederduytſche Rijmen die, hier onder gheſtelt zijn. Dus,

——— pendent opera interrupta, minaque
Murorum ingentes, aquataque machina cœlo.

Eenen Keldermans, die gheſeght werdt een Hoochduytſch gheweeſt te zijn, is Fabrijck meeſter van dit werck gheweeſt. Door dit blijven van ſchepen, is de koophandel ſoo ſeer vergaen geweeſt, dat het gheheele werck

is

is blijven ſteecken, na dat het ſelve op een derdepart meer was ghekomen, ſpijex dat moedt noch ſpoedt en is gheweeſt om het ſelve te vorderen, maer men ghenoodtſaeckt is gheweeſt om het voorſz. werck te ſluyten, boven op den toorn een deck ofte kappe te ſtellen, ghelijck men noch huyden ten dage kan ſien.

De Weereldt roemt vry haer ſeven Wonderheden,
Die ſy Mirak'len noemt, ick niet te min met reden,
Ick Ziriczee ſal doch roemen dit Wonderbaer
Ghebou, dat Monſter *hiet, end'* Monſter *is voorwaer.*
End daer van ſal ick u, ô Keldermans, *lof gheven*
U; door Wiens kloeck vernuft dit ſtuck is aenghebeven.
O dreeve Windt, ô ſtorm, die't ſtuckwerck onvolmaeckt
Door groot verlies van volck, end' ſchepen hebt gheſtaeckt:
Wie ſou dat niet met recht in ſijn volmaeckheyt loven,
Daer 't onvolmaeckte veel volmaeckte gaet te boven?
Den niettemin 't ris ons ghenoechſaem een verblien,
In plaets van't volle werck, die beeldt daer van te ſien.

Scholarchen van de Latijnſche, Franſche, ende andere Stadts ſchoolen.

Mr. Herman de Hubert. | Dr. Iohannes Dagh.
Mr. Marcus Staveneſſe. |

Het Collegie van Leenmannen Beooſter Schelde, reſiderende binnen de Stadt van Ziriczee.

De Heer *Adrianus Hofferus*, Heere in Bommenee, Rentmeeſter Generael van Zeelandt Beooſter Schelde, &c. Preſident van Leenmannen.
Adriaen de Hubert.
Job de Jonghe.
Mr. Pieter de Witte.
Mattheus Rollandt.
Mr. Hubrecht Stoutenburgh.
Iohannes Becius, *Schout van Leenmannen.*

Rentmeeſters van de Edele, Groot moghende Heeren, de Staten van Zeelandt, reſiderende binnen Ziericzee.

De Heer *Adrianus Hofferus*, Heere in Bommenee, Rentmeeſter Generael van de Graeflijcke Domeynen, &c.

De Heer *Nicolaes van Heyst*, Rentmeester van de Geestelijcke ende gheannoteerde goederen over de Stadt Ziericzee, Eylande van Schouwen, annexe Polders, ende Heerlijckheyt van Sommelsdijck.

De Heer *Adriaen de Hubert*, Rentmeesten van de gemeene 's Landts middelen van Consumptie, over 'tvoorsz. Quartier.

De Heeren, *Matheus Rollandt*, ende *Iob de Ionge*, Rentmeesters respective over de voorschreven Quartieren vanden hondertsten penninck.

Colonellen, Capiteynen, ende Schutters van Ziericzee.

Colonellen.

Matheus Rollandt.
Mr. Pieter de Witte.
Gijsbrecht Ockers.

Capiteynen.

Bonifacius Staveneſſe.
Yeman Mogge.
Mr. Adriaen de Hubert.
Willem Boenaert.
Matheus Cocq.
Zacharias de Munick.
Lieven Ianſz. van den Hove.
Leendert de Klerck.
Pieter Verbrugghe.
Ian Aelbrechtſz. vander Heucht.
Ian Yemanſz. Schuerbeke.
Antonius Gerritſz. vander Port.

De Stadt Ziericzee, boven voorschreven twaelf Burgherlijcke compagnien, is noch versien met vier compagnien Schutters, bestaende uyt de gequalificeerste poorteren, ghedestineert specialijck ter verseeckeringh van de Magistraet tot een lijfgarde, ende zijn;

De oude Schutters.
De nieuwe Schutters.
De oude Cleuveniers.
De jonghe Cleuveniers.

Capiteynen te Water.

Door sorghe ende last van de Edele Moghende Heeren Raden ter Admiraliteyt in Zeelandt, heeft de visscherye altijdt gheconvoyeert gheweest met vier Ree-zeylen, volghens de resolutie daer van zijnde in date den 26 April, anno 1621, luydende als volght; Vier schepen by de visscherye van Ziericzee by Noorden, doch gheduyrende den Haringh-teelt maer drie; ende daer naer wederom

wederom vier, te weten; *Kempe*; *Quirin Mangelaer*; *Abraham Cuyper*; ende *Willem Janſz. Block*. Ende den 13 April anno 1622, is deſe Reſolutie ghecon firmeert, volghens de ordre op de veylinghe van de Zee, in den Haghe ghenomen den 15 April 1623. Deſe reſolutie is midts de noodighe ende ſware beſettinghe van de cuſt van Vlaenderen, ende andere verhinderinge, niet ſucceſſivelijck naer ghekomen, ſulex dat nu deſe twee Reezeylen voor de Haven van deſe Stadt zijn gheaffecteert, waer op Capiteynen zijn deſe twee navolghende;

Buyten Duyns.

Cornelis Mangelaer.
Gillis Ianſz. Grof.

Binnen s' Landts.

Pieter Eeuwichrijcke.
Bartholomeus Verhelle.

Equipagiemeeſter van s' Landts ſchepen.

Cornelis Looſz.

Licentmeeſter.

Pieter Pieterſon.

Contrerolleur ende Chaſſer.

Wouter van Heyſt.
Philip Teuniſſe.

Hooftneringhen tot Ziericzee.

De Hooftneringen binnen der Stede Ziriczee, zijn deſe drie; de Viſſcherye, ofte viſſchers neeringe; de Sout ofte keet-neeringhe, ofte het ſoutſieden, ende de Meede-neeringhe ofte Meede-reeden; daer by voor een vierde wel magh werden byghevoecht de Landtbouwerye, ofte landtneringhe, de welcke alhier by allerley ſoorten van menſchen, ſeer wordt gheexerceert.

De Sout-neringhe is een aenſienelijcke neringhe, ende wel de oudtſte van deſe Stadt, de regierders van dien zijnde werden genaemt, Deken ende Ommeganghers; hebben hare kamer ofte vergaderplaetſe nevens het Stadthuys, ende die daer mede ommegaen, worden ghenaemt Panneluyden, ende plagh den inwoonderen alhier groot profijt toe te brenghen, ende alhoewel de voorſz. ſout-neringe over eenighe jaren ſeer vervallen is gheweeſt, is nochtans nu wederom in fleure, ende accreſceert noch jaerlijcx door de goede ſmaecke van de profijten, die ſy daer wederom van trecken. Over eenighe van deſe neringhe zijn gheſtelt Overdekens, Dekens, Ommeganghers ende Rentmeeſters.

Het

Het Viſſchers Gilde.

Adriaen de Hubert, *Over-Deken.*
Leendert Corneliſz. Weute, *Deken.*

Ommegangers.

Cornelis Looper, *oudt Deken.*
Teunis Pieterſz. Trommel, *oudt Deken.*

Cornelis Vrolijck.
Lieven Decker.
Marynus Snack.
Symon Dingmanſſe.
Job Cornelis Heynſſe.
Iacob Boſſchenbly, *Secretaris.*

'tGhetal van de viſch-ſchepen van deſe Stadt, beſtaet in ontrent de 80 zeylen.

Keurmeeſters van de Meede.

Over-Dekens.

Mr. Hubrecht Stoutenburgh.
Mr. Rochus Mogge.

Keurmeeſters.

Henrick vander Schouwen.

Yeman de Cocq.
Iohannes Mulock.
Matheus vander Maerſſen.
Matheus Quirinſz. Cocq.
Cornelis vander Maerſſe.
Lieven Yemanſe Schuerbeke.

Sout ende Keet-neringh.

Deken.

Leendert Lievenſz. Mandert.

Ommegangers.

Iacob AdriaenMaerſſe, *oud Deken.*

Cornelis Ianſz. Dringer.
Cornelis Cocq.
Laurens Ianſz.
Yeman Mogge.

'tGhetal van de ſoutketens monteert ontrent de nomber van veertich pannen.

Schippers Gilde.

Mr. Iacob Hoffer, *Over-Deken.*
Job den Boer.

Ommegangbers.

Cornelis Swane.
Claes den Roſcam.

Antonius Croone.
Maerten Lievenſz. Bijl.
Pieter Jobſz.
Roel Ianſz.
Herman Corneliſz.

Arnol-

Arnoldus de Wael, *Havenmeester.*

't Ghetal van de ſmalle ſchepen, waterſchepen, ſchuyten, beloopt over de hondert vijfrich.

Binnen deſe Stadt reſideert mede een Graeffelijcke Bakenaer, die de ſtroomen ende gronden Beooſter Schelde afbaeckent, ontfanght ſijne commiſſie, ende werdt by de Heer Rentmeeſter Beooſter Schelt gheſtelt. Deſen Bakenaer bakent voorby Willemſtadt, tot het Zandtbaken. Noch bakent de ſelve Bakenaer den Hals, tot voorby Sommelſdijck, tot de Beeninge Thol.

Godts-huyſen.

Adriaen Franſz. geboren van Brouwerſhaven, overleden tot Ziericzee den 26 Junij, anno 1567, heeft tot fundatie van een Oude manhuys binnen der Stede Ziericzee, ghelegateert de twee derdeparten van alle ſijne goederen, maer is, door twiſt onder ſijne erfghenamen ontſtaen, eerſt opghericht ende in treyn ghebracht anno 1585, ende daer naer binnen den jare 1606, by den overlijden van d'Heer en Mr. Daniel Jacobi, Ghecommitteerde Raedt van weghen de Stadt Ziericzee tot Middelburch over Zeelandt ſeer verrijckt gheworden; boven den ingangh van welck huys ſtaen, tuſſchen de ſchilderye van eenige oude Mans hoofden, deſe woorden; *Senectutem honora*; dat is, *Eerdt den ouderdom.* Ende daer onder;

Tot deſe ſituatie ,, toont elck u gratie,
Morgben of heden ,, betoont nu deucht,
Sulcx als ghy meucht ,, 't werdt u ghebeden ,
Op dat werde volbracht ,, de meyningh bedacht,
Van den Fundateur midts deſen ,
Wiens ziele preſent ,, by Godt bekent ,, in ruſte moet weſen .

Het Weeſhuys der Stede Ziriczee is op het jaer 1569, ſeer vergroot, ende een betimmert, alwaer vooren in de ghevel ſtaet in een harden ſteen ghehouwen deſe inſcirptie;

Adrianus Huybert, filius Nicolai, hujus Ædificii primum poſuit lapidem Petre cum Bartolomæo Cau C o s s. *Anno 1596 in Junio.*

Boven de deur van den eerſten ingangh, zijnde noch een ghedeelte van de oude timmeragie, ſtaen gheſchildert eenighe Weeſen in het roode ghekleedt, zijnde een teycken van het wapen van Ziriczee, met t'ſamen eenige

vrouwen, ende dochters, de voorſz. Weeſen van werck verſorghende, ende onderwijſende; met dit onderſchrift.

Betoont uw liefde aen deſe arme weeſkinderen hier, ende tot allen plecken,
d'Onghehuyſde van huuluyden in u huys wilſe oock verſaden,
Siet ghy haer naeckt gaen, wilt haer oock decken,
Uwe eyghen vleeſch en ſult ghy nimmermeer verſmaden,
Want alle die ghene die tot bermhertigheyt haer aelmoeſſen gheven,
Die ſullen van Chriſto ontfanghen ſyn eeuwigh leven.
Alle die haer oren ſijn ſtoppende voor dat roepen der armen,
Die ſullen oock roepen, doch God ſal haer niet ontfermen.

Dus zijn in deſe Stadt gheſticht;

Het Oude mannen huys.	St. Iacobs huys, St. Antonis huys. } *Oude vrouwen huyſen.*
Het Weeſhuys.	St. Rochus huys.
Het Gaſthuys.	Het Oude vrouwen viſſchers huys.
Leproſen huys.	

Het huys van de Heer Adolph van Cleve, daer in hy tot Ziericzee plagh te woonen, is nu teghenwoordich bequaem ghemaeckt voor dit oudt Man, ende Vrouwen huys voor de viſſchers van deſe Stadt, alwaer ſy wooninghe ghenieten. Ende de boomgaerden ende hoven van playſançe, die men met een vervallen Speelhuys aldaer over eenighe jaren noch placht te ſien, zijn by Theſaurieren der ſelver Stede, op het jaer 1617, by authoriſatie van den Rade der Stede Ziriczee, uytgheghevven, ende verkocht om te betimmeren, ende is aldaer een ſtrate doorgheſlaghen, die als noch Raveſteyn ghenaemt werdt.

Naer dat de Boomgaerden van het huys van de Heere van Raveſteyn, ende het Schutters Hof der Stede Ziriczee, gheleghen hebbende naeſt ende vaſt aen malkander, by Theſaurieren aldus uytgheghevven waren om te betimmeren, ende dat nu de ſtraten, die daer door gheleyt waren, wat begonden betimmert te werden, ſoo is by de ſelve Heeren Theſaurieren goet gevonden te laten maecken op de rechte ſtraet, Raveſteyn ghenaemt, in het jaer 1624, een poorte, om langx de Havendijcken naer het hooft ende elders te gaen, ſeer net ende fraey met arduyn verçiert, ghenaemt de Schutters poorte, vermidts de ſelve is ghemaeckt recht over de plaets, daer het Schutters Hof gheſtaen heeft, daer in bewrocht zijn ſoo naer buyten de Stadt, als

van

van binnen teghens de ſtraet, groote arduyne ſteenen met deſe inſcriptien; by de Heeren Magiſtraet doen maecken, by de Rector van hare Latijnſche Schole. Ende eerſt van buyten op het inkomen van de Stadt ſtaet aldus;

Hæc excitata fabrica eſt
Cornelio Stephani Coper
Conſule, & Jobo Junio.
His Adriano den Hubert,
Et Adriano Hoffero, & his
Junctis Lenardo Cocquio,
Janoque Moggbe, erariis,
Scribâ Adriano Ockerio.

Ende van binnen de Stadt, reſponderende recht over de ſtraet, ſtaet ghehouwen aldus;

Jecere ſaxum primulum
Jodocus Hubert, & Rochus
Hofferus, Leman Cocquius,
Et Adrianus Moggbius,
Arariorum filii.
Quæ dii, faboa, gratiam
Ut Urbem, & Urbis mœnia
Ritu paterno protegant.

Wat belanght de ſterckte van deſe Stadt, leght rondtomme in den rinck van eenen ſteenen muer beſloten, uytghenomen in het aenkomen van de Nieuwe haven. Deſe haven hebben de Heeren van de Stadt over eenighe jaren doen graven, tot wel een halve mijl buyten de Stadt, loopende tot in dien arm van de Schelde, die Zeelandt in tween ſplitſt, dat is, in Beweſten ende Beooſten Schelde verdeelt.

Na dat deſe Nieuwe haven ghemaeckt, ende doorgheſteecken was, ſoo hebben Theſaurieren, met medegheven van de regierende Burgermeeſters, in dier tijdt zijnde, in den jare 1605, op het hooft, ofte eerſte aenkomen van de Nieuwe haven, tot dienſte ende gherijf van de vreemde kooplieden ende ſchippers aldaer aenkomende, laten maecken een fraey huys, alwaer boven de deure van den ingangh ghemetſelt is een blaeuwen arduyn ſteen, met het naervolghende opſchrift;

Lævinus iſtâ Conſul Urbe Werckendeth
Collegam habeat Ockerum ſibi Boeye,
Ærario autem publico hicce præfecti
Paulus den Huybert, inde Rochus Hofferus,
Et cum Iohanne de Jonghe, Georgius Petri,
Cum ſtructa ad eras hæc Domus marinas eſt,
In publicum uſum, publico ære, ponente
Cornelio laterem Georgij primum.

Chronologicum.

MeY VIerWerf VIere ſterCk Was, eLCk Verſta 'theſCheyt,
ALs hier Is aen het WerCk den eerſten ſteen geLeYt.

Dit was het ghene ick van deſe oude ende beroemde Stadt t'hans konde ſegghen; met het welcke, daer by voeghende het ghene elders, in het Tweede Deel, daer van gheſchreven is, de ingheſetenen haer wel ſullen willen laten vergbenoeghen, tot dat eenmael die geeſtighe handt van den Heer *Adrianus Hofferus*, Rentmeeſter Generael van Zeelandt Beooſter-Schelde, die ons gantſch mildelijck, naer ſijne ſonderlinghe beleeftheyt, van verſcheyden ſtucken voorſien, ende, volgens ſijne ſonderlinge gheleertheyt, ende volmaeckte kenniſſe van ſijns vaderlandts oude ende tegenwoordige gelegentheyt, meermael onderrecht heeft, voornamentlijck aengaende den lande van Schouwen, ende de Stede Ziriczee, haer eens ſal ghelieven te roeren, om op den kop van hare vaderlijcke Stadt te vlechten ſoo eene cierlijcke ende onverwelckelijcke croone, als men ſchuldich is aen hare loffelijcke daden ende verdienſten te gheven.

EYNDE
VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN
ZIRICZEE.

't Wapen van Brouwershaven.

BESCHRIIVINGHE van BROUWERSHAVEN.

HEt herkommen vande namen van andere Steden is veeltijdts onſeecker. De naem van Brouwerſhaven brenght niet alleen de rechte oorſpronck van haer ſelf mede, maer gheeft oock ons duydelijck te kennen het voornaemſte middel, ende de alder-eerſte neringhe, door welcke ſy opghekomen is.

In oude tijden wierde ofte niet genoechſaem ſoet ende bequaem water, in Zeelandt gevonden, ofte niet de koſten waerdt geacht het ſoete water uyt de naeſt aenlegghende rivieren met waterſchepen te halen, om daer door bier aen de ingheſetenen van de eylanden van Zeelandt te verſchaffen. Tot onwederſpreeckelijck bewijs daer van ſal dienen het volghende, dat onder de oude Keuren van de Stadt Middelburch alſnoch ſtaet te leſen; In de maendt van November doen de Burgermeeſters een acte gheven aen alle Bierſteeckers, daer by dat haer belaſt wordt oplegh van bieren te doen, den nomber van hondert tonnen elcken bierſteecker, te weten, ſoo van ſoorten van bieren, ſoo Pharao, Iſrael, ende Moſelaer; ende dat om reden van vorſt; op peyne, ſoo by haer anders bevonden werde, by de Stadt de ſchade ende intereſten, die ſy daer by lijden ſouden aen hare impoſten ende excijſen, oock het ongherieve van den burgher, ſoude op de ſelve bierſteeckers verhaelt worden. Deſe Keure ſoude voorwaer te vergheefs ingheſtelt zijn, indien men in oude tijden, als wel nu, de volte van het bier, ghebrouwen in

deſe eylanden, hadden konnen ghekrijgen. Immers blijckt het, dat de bieren, ghedroncken in Zeelandt, meeſt uyt Hollandt, ende voornamentlijck Delft, alwaer deſe neringhe over eenighe hondert jaren ſeer bloeyende is gheweeſt, tot deſe plaetſe, als naeſtgheleghen, ghebracht, ende van daer na de andere eylanden van Zeelandt, vervoert is geworden. Van deſe Hollandtſche brouwers dan, ende den eerſten opſlach van hare bieren, ghevoert in Zeelandt, heeft deſe Stadt haer naem ende eerſte welvaert ontfanghen.

Deſe handel van de Hollandtſche bieren, ghebruyckt in Zeelandt, heeft de Stadt van Delft in Hollandt, groote rijckdom, ende dien van Brouwerſhaven, hare oudtſte welvaert ſulex ghegeven, dat de ingheſetenen haer oock op de viſſcherye ende harinckvanghſt met der tijdt hebben beginnen uyt te ruſten, zijnde deſe neringhe haer by ghebleven, naer dat de brouwerijen in Zeelandt opgeſtelt, ende de Hollandtſche bieren, ſoo als te vooren, niet ghe-ſocht zijn gheworden.

Wat belanght de Heeren van Brouwerſhaven, het is ſulex, dat ſy in oude tijden immediatelijck ghehoort heeft onder de Graven. Deſe, met der tijdt, door noodtſaecke benepen zijnde, hebben de ſelve eerſt tot een Leen uytghegheven aen Heer Florens van Kijſhoeck, alſoo ghenoemt naer het Ambacht van Kijſhoeck, gheleghen by Dordrecht, gheſproten uyt den huyſe der Baenderheeren van Arckel, gheleeft hebbende ontrent den jare 1400. Gouthoeven in het gheſlacht-regiſter van die van Kijſhoeck, gheſtelt voor de laetſte drucken van de oude Chronijcke van Hollandt, maeckt van hem voor al ghewach, doch heeft niet geweten dat hem de titel toequam van Heere van Brouwerſhaven.

Op den jare 1426, geſchiede de ſlach tuſſchen den Hertoch van Cloceſter, man van Vrou Iacoba, ende Hertoch Philip van Burgundien, niet verre van Brouwerſhaven. De beſchrijvinge daer van is in het Tweede Deel van deſe Chronijcke te vinden. Dit alleen ſal ick nu verhalen, dat ontrent deſe plaetſe, niet verre ghelegen van Brouwerſhaven, (daer gheſeght wordt dat wel eer een Heeren huyſ ken gheſtaen heeft, met namen Herckeſteyn) zijn, ende worden noch dickwils verſcheyden menſchen beenderen ghevonden, in het uytdelven ofte graven van dulven ofte floten, als anders, die welcke alſnoch ghetuyghenisſe gheven, dat aldaer een groote ſlachtinghe van menſchen moet gheſchiet weſen.

In den jare 1468, beſat Heer Adriaen van Borſſelen, ghefforveert te Brugghe in het ghedachte jaer, twee deelen van Brouwerſhaven, die naer ſijn doodt aen den Grave zijn ghekomen. Ontrent de ſelve tijdt beſat Heer

Hugo

Hugo van Berghen, uyt Kermerlandt in Hollandt, een recht derdendeel van alle aenwaſſen, uytgorſſen, ende ſlijcklanden, ghelegen voor ende by Brouwerſhaven, ende liet ſich daer over noemen, Heer in Brouwerſhaven. Deſe zijnde een ſeer rijck ende godtvruchtich Heer, ſchreef in de eerſte opſlach van de reeckeningen van ſijne goederen, altijdt deſe volgende verſſen;

Goet dat nu ter tijdt is mijn,
Was eens anders, en ſal zijn;
Ick heb niet meer in mijn ghebodt
Dan ick verteer, en gheef om Godt.

Den Heer van der Vere beſat oock doe een derdepart van de Heerlijckheyt van Brouwerſhaven.

Doch in den jare 1477, heeft Vrouw Matia de twee deelen van de Heerlijckheyt van Brouwerſhaven, verkocht aen Wolfaert van Borſſelen, Heer van ter Vere, die het derdendeel ghereedts hielde tot een Zeeuſch quaedt Leen, om alle te houden tot eenen goeden onverſterffelijcken erfleene, voor de ſomme van veerthien hondert, acht ende tſeventich ponden, veerthien ſchellingen grooten Vlaems, volgens de inhoudt deſer brieven;

Maria, by der gratien Gadts, Hertoginne van Bourgoignen, van Lotheringen, van Brabandt, van Limburgh, van Luſſenburgh, ende van Gelre; Gravinne van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoignen, Palatijne van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, van Namen, ende van Zutphen, Marckgravinne des Heyligh Rijcx; Vrouwe van Vrieſlandt, van Salins, ende van Mechelen; Doen kondt allen die nu zijn, ende namaels weſen ſullen: Alſoo, ommet 'behoef van onſen teghenwoordighen grooten laſten ende affairen, ende ſonderlinghe ommet te wederſtaene ende reſiſteren die Franchoyſen, onſen vyanden, die ons, ende onſen landen ende onderſaten van daghe te daghe groterlijcx beſchaden, 'twelcke by der hulpe van goede ende van onſe ghetrouwen vaſſallen ende onderſaten in wille ende meeninghe zijn te doene, ons van ſonderlinghe grooten noode en behoeflijck is te furneren ende ons te voorſien van groote finantien ende ſommen van penninghen, ende ommet daer toe te konnen, wy by adviſe ende goetduncken van eenighe van onſen Rade, gheſloten ende ghedelibereert ſijn te verkoopen eenighe perceelen van onſe Domeynen, ende ſonderlinghe de twee deelen van onſer Heerelijckheyt, Stede, ende Vryheydt van Brouwerſhaven, met ſijnen toebehooren, ommet ons metten penninghen, daer af komende, te helpen in de zelve onſe laſten ende affairen, t'onſen minſten queſte ende ſchade; ommet welcke onſe twee deelen te kopene, wy hebbben doen verſoecken onſen lieven ende ghetrouwen neve, Raedt, Kamerlingh, ende Stedehouder

houder van Hollandt, Heeren Wolfaert van Borſſele, Grave van Grandtpre, ende van Bouchen, Heere van der Vere, &c. die op deſe tijdt van ons houdende is, tot eenen Zeenſchen quaden leene dat derdendeel van der ſelver onſer Stede Heerelijckheydt, ſchoor, ende vryheyt van Brouwerſhaven, met ſijnen toebehooren, midtſgaders die ſomme van acht ponden grooten 'sjaers, uyt ende op onſe voorſz. twee deelen, omme 't ſelve derdendeel, midtſgaders onſe voorſz. twee deelen, by machte van den ſelven koope van nu voortaen te nemen, te hebben, ende te houden van ons, onſen erven, ende nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt ende van Zeelandt, tot eenen goeden onverſterflijcken erf-Leene; ſoo iſt, dat wy den voorſz. Heere Wolfaert van Borſſelen, die ons hier inne tot onſen verſoecke heeft willen believen, verkoft, opghedraghen, ende overghegheven hebben, ende by den inhouden van deſen jeghenwoordighen, naer rijpe deliberatie van Rade, ende advijs eerſt daer opghehadt van den luyden van onſen Grooten Rade by ons weſende, den luyden van der Camere van onſer reeckeninghe in Hollandt, ende van den Ghecommitteerden op 't ſeyt van onſer Domeynen ende financien, verkoopen, opdraghen ende overgheven, voor ons, onſen erven, ende nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt ende van Zeelandt, onſen voorſz. lieven neve, Heere Wolfaert van Borſſelen, Grave van Grandtpre, Heere van der Vere voorſchreven, voor hen, ſijnen erven ende nakomelingen, die voorſz. onſe twee deelen van der voorſz. onſer Stede, vryheydt ende heerlijckheyt van Brouwerſhaven, met alre juſtitie, hooghe, middel ende laeghe, ende voort met al ſijn vervolgh ende toebehooren; te weten, Watermolen, Windtmolen, Erfchijns, Viſchthol, Vroonlandt, Pondtgelt, Scheere, Aenwas, Thienden, Verbeteringen, Opkomingen, ende Schoutambacht, met allen exploicten van juſtitien, breucken, confiſcatien, crieſme, beſterfnen van Baſtaerden, pontlagen, Zeedriften, ende alle andere avontuerlicke dingen, midtſgaders alle die profijten, emolumenten, inkominge ende vervallen, die daer nu zijn, ende namaels komen mogen, ende daer toe alle recht, actie, ende toeſeggen, dat wy ende onſe voorderen, tot op den dagh toe van huyden, voor deſe jegenwoordige verkoop ende overdracht daer inne gehadt hebben, ende namaels gekregen ſouden hebben mogen, gelijck en in alre vryheyt, vermen, ende manieren, als wy ende onſe voorſaten, Heeren ende Vrouwen tot Brouwerſhaven voorſz. ten deſen ſelven dage toe dat ghehadt, beſeten, ende gebruyckt hebben, uiet gereſerveert, uytgeſondert noch aen ons behoudende, dan ſonder meer, onſe Souverainiteyt, manſchip ende reſſort, behouden dies, dat de ſelve Heere van der Vere, midtſgaders ſynen erven ende nakomelingen, Heeren ende Vrouwen van Brouwerſhaven voorſz. gehouden worden ter cauſe van den ſelven Leene, met den anderen Edelen, ende onſen Leenmannen van Zeelandt, ons ende onſen nakomelingben, Graven of Gravinnen van Zeelandt, te dienen, of doen dienen in onſen

Heer-

Heeroaerden naer die groote ende gheleghenheydt van den ſelven Leene, ſonder ter cauſe van dien anders noch verder in eenighe koſten of laſten te contribueren, dan ghelijck andere Edele ende Leenmannen van Zeelandt ſchuldich ſijn te contribueren, alle welcke voorſz. parceelen naer ſtate van reeckeninghe, daer op ghemaeckt, t'ſamen beloopen over onſe twee deelen van der ſelver Stede, Heerlijckheydt ende vryheydt dat een jaer deur ander ter ſomme van ſeventich ponden ſeventhien ſchellinghen grooten, onſer Vlaemſcher munten 'tjaers, die wy den voorſz. Heeren Wolfaert verkoft hebben den penninck achthien, beloopt ter ſomme van twaelf hondert vijf ende tſeventich ponden, ſes ſchellingen onſer munte voorſz. daer of men trecken ende keren moet voor die voorſz. acht ponden grooten 'tjaers, die Heere Wolfaert voorſz. voor deſen verkoop ende overdracht hadde, ende hielde tot eenen quaden Zeenſchen Leene op ende uyt onſen twee deelen voorſz. den penninck thiene, ende dat overmidts dat de ſelve Heere Wolfaert heeft eenen ghetrouwen zoon, daer op 't ſelve quade Leen naer ſijn doodt hadde moghen ſucceederen ende beſterven, maecke tachtich ponden grooten, overmidts dat deſe acht ponden grooten mede gheſtelt zijn in de voorſz. twaelf hondert vijf ende tſeventich ponden ſeſſe ſchellinghen grooten, den penninck op achtien. Blijft ons noch voor onſe voorſz. twee deelen net, elfhondert vijf ende tneghentich ponden, ſes ſchellingen grooten, inſghelijcks overmidts oock dat de ſelve Heere van der Vere voorſz. derdendeel van der voorſz. Stede, Heerlijckheyt, Vryheyt, van der ſchorre van Brouwershaven voorſz. met allen ſijnen toebehooren ende die voorſz. acht ponden grooten 'tjaers, op ende uyt onſe twee deelen voorſz. tot noch toe, als voorſz. is, van ons ende van onſen voorſaten gebonden heeft tot eenen quaden Zeenſchen Leene; ſo hebben wy, omme der redenen voorſz. by onſer weetenheyt ende goede wille, noch verkoft, op ghedragen ende overghegeven voor ons, onſen erven ende nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, ende van Zeelandt, ende by den inhouden van deſen jeghenwoordighen onſen brieve, verkoopen, op draghen, ende overgheven, dien voorſz. onſen neve, Heere Wolfaert van Berſſelen, Heere van der Vere, voor hem, ſynen erven ende nakomelinghen, dat ſelve derdendeel van der Stede, Heerlijckheydt, Vryheydt, ende ſchorre van Brouwershaven voorſz. met allen ſynen toebehooren ende ghevolghe hier voren in onſe voorſz. twee deelen verklaert, midtſgaders die voorſz. acht ponden grooten 'tjaers; al 't welck de voorſz. Heer Wolfaers tot noch toe als voorſz. ſtaet, behouden heeft van de Graeffelijckheyt van Zeelandt tot eenen quaden Zeenſchen Leene, omme al dat van nu voortaen, te houden van ons, onſen erven, nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, ende van Zeelandt, den ſelven Heeren Wolfaert van Berſſelen, ſijnen erven, ende nakomelinghen, tot eenwighen daghen tot eenen goeden onverſterffelicken erf-Leene in allen Rechten, Vryheden,

Juſtitien, ende voort gelijck ende in alre vormen ende manieren, als van onſe voorſz. twee deelen van der ſelver Stede, Heerlickheydt ende Vryheydt, met haeren toebehoeren hier vooren verklaert ende verſproocken is; ende dat midts ons ende t'onſer behoef daer af betalende voor den penninck achte, 'twelcke beloopt, naer der avaluatien van onſen twee deelen voorſchreven, ter ſomme van twee hondert vier ende tachtich ponde, acht ſchellingen grooten, komt al 't ſamen ter ſomme van veerthien hondert acht ende ſeventich ponden veerthien ſchellingen grooten, onſer Vlaemſcher munten voorſchreven, die welcke ſomme van veerthien hondert acht en ſeventich ponde veerthien ſchellinghen grooten munte voorſz. die voorſz. Heere Wolfaert van Borſſelen, Heere van der Vere, ons wel ende deughdelijcken opleggen ende betaelen ſal in ghereede penninghen, in handen van onſen Ontfangher generael van al onſer Financien, jeghenwoordigh of toekomende, die daer of ghehouden worde ons goedt bewijs te doen, ende ontfanck te maken tot onſer behoef, ende den voorſz. Heere van der Vere ſyn decharge ende brieven van recepiſſe te gheven in behoorlijcke forme. Ende midts deſen, ſoo hebben wy 't voorſz. derdendeel, dat die voorſz. Heere vander Vere van ons in eenen Zeeuſchen Leene te houden plach, geveſt ende gheveeght tot den voorſz. tweede deelen, omme dat al t'ſamen te houden in eenen onverſterfflicken erf Leene, als voorſz. es. Ende wy hebben geloeft, ende by den inhouden van deſen gelooven, in woorden van Princeſſe, voor ons, onſen erven ende nacomelingen, den voorſz. Heere Wolfaert, ſynen erven ende nacomelingen in den voorſz. koop ende overdracht vryelijck en wel t'onderhouden, hun die te waren ende daer inne te houden, te ſtijven ende te ſtercken tegens eenen yegelicken, die hun hinder ende letſel daer in doen ſouden willen, in allen ende yeghelijcken de ſaecken voorſz. van punctte te punctte, ghelijck in der vormen ende manieren als voorſz. es. ſonder daer te gaen of te doene, of ghehengben, ghegaen ende ghedaen te worden ter contrarienin eenigher manieren. Ontbieden ende bevelen daeromme onſen lieven ende ghetrouwen den Commiſſariſſen, gheordonneert op 't ſtyt, van onſer Financie, onſe Rentmeeſter generael, den luyden van onſer Reeckenkamere in den Haghe, onſen Rentmeeſter van Beooſterſchelde, ende allen anderen onſen Juſticiers ende Officiers, jeghenwoordighe ende toekomende, hare Stedshouders ende elck van hunlieden byſonderen, ende voorts allen den onderſaten, poorteren ende inwoonende der ſelver onſer Steden ende Heerlickheydt van Brouwerſhaven, ende allen anderen, die 't aengaen mach, dat ſy den voorſz. Heere Wolfaert, Heere van der Vere, ſynen erven ende nakomelingen, laten ende doen paiſivelijck ghebruycken ende uſeeren van de voorſz. koope, ende van alle 'tinhoden van deſen jeghenwoordighen, ghelijck ende in der manieren voorſchreven, ſonder hun daer inne te doene of te ghevene, noch ghehengben ghedaen ende ghegheven te worden, hier namaels, noch ſynen erven ende nakome-

komelinghen, eenich hinder ofte letſel ter contrarien. Bevelende voirt den ſelven onderſaten, Poorteren ende inwoonderen, dat ſy obedieren den voorſz. Heere Wolfaert, ſynen erven ende nakomelingen, ende hunne eede doen als heuren gerechten erf-Heere ende proprietare, alſoe dat behoort, behouden ons onſe Souveraineité, reſſort, trouwe ende manſchip, ſonder meer. Ende ten eynde dat niemant hebben mach cauſe van ignorancie of onwetenheydt van deſen onſen verkoope ende overdracht, ende van al dat voorſz. ſtaet, ſoo bevelen wy den luyden van onſen Rade in Hollandt, onſen luyden vander Reeckenkamere in den Hage, ende onſe Leenmannen in Zeelandt, of andere, dien't behooren ſal, dat ſy den voorſz. Heere Wolfaert van Borſſelen, in teghenwoordicheyt van den ſelven Leenmannen ontfanghen in manſchippe vander Stede ende Heerlijckheyt voorſz., ende dat doen regiſtreren in onſen Reeckenkamer van Hollandt voorſz. of in't Regiſter van onſen Leenen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieſlandt, want het ons alſoe beliefft ende ghedaen willen hebben. Ende ten eynde, dat dit vaſte ende ghеſtadich blijft tot eenwighen daghen, ſoo hebben wy onſen zeghel hier aenghedaen hanghen, behouden in andere ſaecken Recht, ende elck anders in allen. Ghegheven in onſer Stede van Deurmonde, den eerſten dagh van Meye, in't jaer ons Heeren duyſent vier hondert ſeven ende tſeventich. Aldus gheteyckent by mijnre Jouffrouwe der Hertoginne in haren Raedt, daer die Heere van Vieren, Hooft van den grooten Rade, den Heere van den Gruythuyſe, eerſte Ridder van eeren, Meeſter Jan le Douche, ende andere waren. J. de Beerel.

Hier op zijn ghevolcht de brieven van beveſtinghe, ghegheven ende ghezegelt by Maximiliaen van Ooſtenrijck, als man van Vrouw Maria van Burgundien, den 20 September, in het jaer 1477.

Echter nochtans onder den Heere van ter Vere, behielt Anthonis van Bergen, Huygeſoon, te rechten Zeeuſchen Leene van de Graeflijckheyt van Zeelandt, een recht derdendeel van den aenwaſſen, uytgorſſen, ende ſlijcklanden, gheleghen voor ende by Brouwerſhaven.

In het jaer 1540, liet ſich Keyſer Carel, dies naems de vijfde, vinden tot Brouwerſhaven, ende wierde daer met alle moghelijcke eere ontfanghen, ende vertrock van daer naer Hollandt.

Op het jaer van 1545, werde Brouwerſhaven ſchendich vanden vyere getroffen, daer by quam den quaden teelt, waer door de ingheſetenen ſoo bijſter ende arm gheworden waren, dat ſy niet konnende opbrenghen het ghene op de huyſen gheſet was, haer teghens des Graven dienaers opſtelden.

Als, Maximiliaen van Burgundien Marckgrave van der Vere, ende Heere van Brouwerſhaven, overleden zijnde, den Preſident ende luyden van den

Grooten Rade te Mecchelen, ter inſtantie ende verſoecke van diverſche crediteuren, onder andere Heerlijckheden, goeden, ende perceelen van den herfhuyſe des voornoemden Heere, oock hebben moeten verkoopen by decrete ende afreckinghe van den zeghele, die Stede, Vryheydt, ende Heerlijckheyt van Brouwerſhaven, met alle juriſdictie, hooghe, middele, ende laege, ende allen heuren anderen toebehooren, appendentien ende dependentien. Het welck verſtaende de Regierders van Brouwerſhaven, hebben tijdelijck gheſchickt ſeeckere hare Ghedeputeerde aen den Threſorier generael, ende gheconmitteerde van den Domeynen ende Financien des Koninck Philips van Caſtilien, te kennen ghevende, dat ſy wel ſouden willen, dat die van de Financien des Koninck, de Stadt van Brouwerſhaven met alle hare toebehoorten, ende gevolge, doen koopen, ten profijte ende behoeve des Koninck, als Grave van Zeelandt, ende dat om die groote begheerte die ſy hadden, van liever onder den Grave te komen, dan onder eenich ander particulier Heer, die de ſelve Stede ſoude moghen koopen, preſenterende daer en boven den Grave met een groote ende merckelijcke ſomme van penninghen te bate te komen, midts ghenietende ſeeckere Privilegien, Vryheden, Prerogativen, neffens eenighe parthyen van de Domeynen, die ſy voorſtelden ende begheerden. Het welck haer ernſtich verſoeck by den Koninck aenghenomen ende volvoert is, werdende haer gheconſenteert, ende met ſolemnele brieven beveſticht de naervolghende puncten;

I. Dat Brouwerſhaven ſoude blijven annex aen de Graefſchap van Zeelandt, ſonder dat den Grave, ofte ſijne naerkomelinghen, Graven ende Gravinnen van Zeelandt, de ſelve emmermeer ſouden moghen verkoopen of veralieneeren, ofte van t'ſelve Graefſchap wederomme ſplijten, in eenigher manieren, ende omme eenighe ſaecken wille.

II. Dat alle goederen van Poorters ende Poorterſſen der voorſz. Stede, in het Graeffchap van Zeelandt ende lande van Voorne annex aen Schouwen gheleghen, onder de juriſdictie van den Graeve, ſouden bevrijdt ende ontſleghen worden van alle confiſcatien, uyt ſaecke van wat delict 't ſelve ſoude moghen weſen, midts ghevende de boeten van tſeſtich ponden Hollandt eens, uyt gheſondert de ſaecken van leſe Majeſteyt, welverſtaende, dat ghene Poorters ofte Poorterſſen van deſe Privilegie ende vrydom ſouden genieten, dan ghebooren Poorters ende Poorterſſen van de voorſchreven Stede, ende die aldaer jaer ende dach ghereſideert hebbende, het Poorterſchap verkreghen ſouden hebben.

III. Dat

III. Dat die van de voorſchreven Stede van Brouwerſhaven gelijck exuwegheldt ſouden moghen afnemen den gheenen, die uyt der ſelver Stede vertrecken ſullen, alſmen doet ter plaetſen daermen van gheliicken exuwegeldt afneemt de ghenen die van daer in, ende tot die voorſchreven Stede komen wooned.

Dus is de Koninck van Spangjen doe kooper gebleven van Brouwerſhaven, voor de ſomme van twaelf duyſent ponden Vlaems, borghe blijvende voor ſijne Majeſteyt, de Heeren Jeronymus van Seroo ſkercke, ſijne Raedt, ende Hieronymus Sandeleyn, Heer van Heerenthout.

Doe ter tijdt, ende daer te vooren heeft Brouwerſhaven groote ſchade gheleden van hoofden ende onverſieninghe vallen; om welcke te repareren haer ghegunt is haer excijſen op den binnen ende buyten man te verhooghen.

Haer is oock doe toeghelaen een vrye jaermerct, duyrende veerthien daghen, beginnende den ſeven ende twintichſten Auguſti; op de leſte dach daer van werdt ghegunt een paerdemarckt te houden.

Haer wierde oock doe toeghelaten de Stede te moghen vergrooten ende uytſetten, doch niet te veſten, ſonder conſent van den Grave.

De Stadt nam dan t'hans ſeer toe in inwoonderen, ende allerhande neringhe, alle ledige erven werden betimmert, ende daer Laeckenhallen, Meede-ſtooven, Soutketen, ſchueren, een nieuwe viſchmerckt ende vleeſhuys ghemaeckt.

Op het jaer 1573, ſchreef Johan Smit van Baerlandt, Gouverneur van Walcheren, van weghen ſijn Princelijcke Excellentie van Orangjen, in't begin van de troublen, de volghende brief aen den Burgher meeſteren, ende Wethouderen van Brouwerſhaven; die hem daer op ſijn begheeren voldeden.

Erſame, wijſe, ſeer voorſienighe Heeren; Alſoo wy gaer ende gantſch noot-wendich vinden het begonnen werck in't verſtoppen der vaert voor de groote ſchepen te verhinderen tot Lillo, te voleyden, waer door wy groote bloedtſtortinghe ende exceſſive, ende onverdraghelijcke koſten ſoecken te verhoeden, (willende verwachten de wederkomſte onſer vyanden van Antwerpen, die ſich met aller vlijdt, wederomme toe rusten,) ſoo is ons vriendelijck, ja ernſtlich begheeren op u. l. dat ghy van ſtonden aen ten dien eynde ons wilt ſeynden op de Honte, alſoo veel groote ende Buyſſen, als ghy ſult konnen by brengen, aldaer by u te Brouwerſhaven, ende, om Gadts wille, tot dit werck gheene koſten noch moeyten aenſien; want het ons

hier aen al ghelt. Wy hier tot Vlissingen, die van der Vere ende van Zirickzee sullen oock hier toe ghetrouwelycke ende liberalyck de handt bieden. Wy hebben huyden hier van ghecommuniceert met de principaelste Capiteynen van onse groote schepen, de welcke al te samen seggben, dat Wy noch wel 14 ofte 15 groote, soo Buyssen, als Hulcken, tot volbrenghen des aenghevanghen Wercx, sullen moeten hebben, ende begheeren dat men met elcke Buysse twee leeghe Heuden, gheballast met oude steen ofte schorren mede seynden, ende niettemin die Buyssen ende Heulcken tamelijck ballast, dat sy moghen varen op de plaetse, daermense sincken sal. Ende derhalven wilt doch hier inne in gheen ghebreecke zijn, want wy ons daer op gantschelijck verlaten, alsoo Wy oock hier van syne Furstelycke Ghenade giftelijck gheadvertert hebben, welckens eyndelijck begheeren ende wille is, dat Wy dat aenghevanghen werck, kloeckelyck ende sonder dilayeren volbrenghen. Voorts, soo is ons vriendelijck begheeren op u, dat ghy toch u Zeevarende volck noch voor eenen tijdt, ende soo langhe tot dat Wy een eynde hebben met onsen vyandt, die ons dreyght met groote macht van Antwerpen te willen komen besoecken ende aenstooten, Wilt ghebieden ende bevelen t'huys te blijven. Want indien dat de visschers van andere Steden, als vander Vere ende Vlissinghen vernemen, dat sy in Zee varen, men soudese gheensins t'huys, noch op den dienste van schepen van oorloghe, daer sy noch op zijn, konnen houden, 'twelck tot groote achterdeel, ja, veel licht tot onser aller ruijne sonde moghen ghedijen; 'twelck, indien 't ghe-schiede, u. l. niet en sondt konnen verantwoorden voor Godt, noch syne Excellentie. Ghegheven tot Vlissinghen met groote haeste, den 21 Maert, anno duysent vijf hondert drie ende tseventich.

Desghelijcx wierde hare hulpe versocht in den selven jare met dese aenstaende brieven, ende, volgens de goede ghenegentheyt van de ingheseetenen tot vorderinghe van het ghemeyne beste, oock flucx verkreghen.

EErsame, Wijse, ende seer voorsienighe Heeren; Wy en hebben niet konnen ghelaten u. l. te veradverteren, hoe onse Ghedeputeerden met den uwen wedterkomende uyt Walcheren, daer sy ghesonden waren, ons overghebracht hebben diversche brieven van de Gouverneurs van Vlissinghen ende ter Vere, midsgaders van den Admirael Generael Worst; waer by ons ghelast werdt, indien wy de ghemeene saecke van syn Excellentie eenichsints willen betreffen, ende voorstuen, dat Wy van Zirickzee, midsgaders die van Brouwershaven, souden met haeste afveerdighen met 12 ofte 15 schepen, wel versien van victualie, ende alsoo vele soldaten als immers moghelijck sal zijn, omme hen te vinden by den Admirael voorschreven, ende daer men de selve sonde moghen van doen hebben, ghelijck ghy breedet

deur

deur het rapport van den brengher van deſen, in commiſſie gheweeſt zijnde, ſult verſtaen. Hierom, ſoo iſt, dat wy van weghen ſyne Excellentie, u. l. verſoecken, ende niet min midts deſen wel ernſtelijck ordonneren, dat ghy niet naer en laet ofte maeckt ghereedt ſoo vele ledighe ſchepen als ghy ſult beboeven voor hondert ende vijftich ſoldaten, die ghy met Capiteyn Genuß teghen den dach van morghen ſult embarqueeren, ende zeylen naer de Honte by den Admirael Worſt, bemannet oock met vroome bootſghеſellen, ende ghevictualieert voor den tijdt van twaelf ofte veerthien daghen, ſonder dies in ghebreecke te zijne; anders ſouden ghenootſaeckt zijn in diligentie van uwe negligentie aen ſyne Vorſtelijcke Ghenade te doleeren, 'twelck wy verhopen dat ghy ſult ſoecken te eviteren ende verſien in alder vlijdt, ſoo wy u des betrouwen, verſtaen hebbende den noodt die ons ſoo ſeere dwinght. Hier mede zijt den Heere bevolen. Ghedaen te Ziriczee met haeſte, deſen 20 dach Februarij, anno duyſent vijf hondert drie ende ſeventich. Onderſtondt, Lieven Janſz. Keerſmaecker. Deſe was Gouverneur van Ziriczee.

In het jaer 1574, alſoo om te vervallen ſeeckere onkoſten, die door oorſaecke, ſoo van den vredehandel, als omme te vereeren den Grave van Swartſenbergh, gheſonden van weghen de Keyſerlijcke Majeſteyt aen ſijne Excellentie, ende de Staten van Hollandt ende Zeelandt, by de Generale Staten van Hollandt ende Zeelandt geaccordeert ende gereſolveert was op te brengen de ſomme van negen duyſent guldens, daet van, tot laſt van die van Zeelandt, geſtelt ende gecotiſeert waren drie duyſent guldens, midts, dat die van Bommel en Bueren daer inne ghelden ſouden voor henlieden aendeel t'ſamen drie hondert gulden; ſoo waſt, dat de Heeren Gouverneurs, ende Raden des voorſz. landts van Zeelandts, daer op ontboden ende gehoort hebbende de Gedepureerde van de Steden, met accoorde van de ſelve, omme te vinden die reſterende twee duyſent ſeven hondert guldens, de ſelve geſchakeert ende ghecotiſeert hebben onder de voornoemde Steden, in der manieren naervolghende, al nochtans ſonder prejuditie, ende met proteſtatie, dat in toekomende tijden de ſelve cotiſatie in geen conſequentie en ſoude moghen ghetrocken werden, te weтene; Dat die van Middelburch tot furniſſemente van de voorſz. ſomme contribueren ſouden ſes hondert guldens; die van Ziericzee, neghen hondert guldens; Vliſſinghen, ſes hondert; der Vere, drie hondert; ende die van Brouwerſhaven, ghelijcke drie hondert guldens. Waer uyt blijckt dat ten aenſien van middelen op te brenghen voor den lande, die van Brouwerſhaven met die van der Vere doe ghelijck gheſtelt ende gheſchat wierden.

Die

Die van Brouwerſhaven ſteunende op deſe hare verdienſten, beſtonden met der tijdt op te maecken, ende over te leveren een Remonſtrantie, by forme van korte deductie, aen de Heeren Burgermeeſters, Schepenen ende Raden der Stadt Ziriczee, om daer mede eenichſins te bewijſen, dat de ſelve van Brouwerſhaven niet onghefondeert en zijn om te pretenderen ende verſoecken, omme, neffens den anderen Steden van den lande van Zeelandt, ontfanghen, gheaccepteert, ende bekent te werden in de regieringe des landts voorſchreven, ende conſequentelijck te werden gheroepen ter vergaderinghe der Heeren Staten, ende te ſtellen een ordinaris Raedt, ende Reeckenmeeſter, als andere. Haer redenen waren deſe;

Eerſt is waerachtich, dat de voorſz. Stede, Vryheydt, ende Heerlijckheyt van Brouwerſhaven, heeft toebehoort ghehadt, ende ghereſorteert onder 'tghebiedt van de Heeren, Marquijſen van der Vere, Vliſſinghen, Beveren, &c. met alle ſoo hooge, als middele, ende laeghe juriſdictien, doch als een onverſterffelijck erfleen, onder de Graven van Hollandt ende Zeelandt. Ende naer dien Heer Maximiliaen van Bourgoignen, als gheweeſt Marquijs ende Heere als vooren, inſolvent gheſtorven was, ende overſulex na ſijne doodt, alle ſijne Heerlijckheden, ende onder anderen de voorſchreven van Brouwerſhaven, ter inſtantie van ſijne crediteuren, by decrete van den Hooghen Rade tot Mechelen moeſten werden verkocht, ende dien volghende daer af kooper gheworden was, (doch ter ernſtigher requiſitie van de Regierders der voorſz. Stede, ende onder expreſſe belofte van den kooper met een merckelijcke ſomme van penninghen in den koop te aſſiſteren) den moghenden Heere Philippus, den tweeden van dien name, Koninck van Hiſpanien, &c. als Grave van Zeelandt, die den ſelven Regierders beloofde in recompenſe van den goeden dienſt ſijne Majeſteyt in dien deele ghedaen, te begiften met eenighe notable Privilegien ende prærogativen; ghelijck de ſelve ſijne Majeſteyt dien conform de ſelve van Brouwerſhaven heeft verleent ſeeckere opene letteren van Octroye ende Privilegien, in date den naeſtleſten December anno 1566, inhoudende onder andere, ende voor 'teerſte ende notabelſte poinct; Dat de voorſz. Stede van Brouwerſhaven blijven ſal annex aen den Graefſchap van Zeelandt, ſonder dat ſijne Majeſteyt, ofte hare nakomelinghen, Graven ende Gravinnen van Zeelandt, de ſelve immermeer ſouden moghen verkoopen ofte veralieneren, ofte van't ſelve Graefſchap wederom ſplijten in eenigher manieren, ofte om eenigher ſake wille.

Waer naer is opgheſtaen ende gecontinueert den miſerablen inlandtſchen oorlogh,

oorlogh, in't beginſel der welcker, d'eylanden ende Steden van der Goes ende Tholen, noch weſende ende hen houdende aen de zijde van den Koninck van Hiſpanien, midtſgaders de Stadt Middelburch in't eylandt van Walcheren, alleenlijck tot vindicatie van liberteyt van de ghemeene landen teghens de tyrannie van Spaengjen, hen in Zeelandt waren draghende ende formaliſerende de Steden Ziriczee, Vliſſinghen, Vere, ende Brouwerſhaven voorſz. Ende voornamentlijck in't ſluck van't gheweldich ontſet van de Stadt Middelburgh, by de Gouverneurs des voorſz. Koninck, in den lande van herwaerts overe, namentlijck Duc d'Alba, ende Don Louijs de Requeſens met krachtighe vloteii, ende armaden van ſchepen ghepretendeert ende tot twee ofte drie malen datelijck gheattenteert. Tot repreſſie der welcker pretenſien ende datelijcke attentatien de voorſz. van de Stede Brouwerſhaven, naer hare kleyne macht, nochtans daer inne pleghende ende betoonende de goede ende vierighe gheneghentheyt, die ſy hadden tot de vindicatie der voorſz. liberteyt, neffens de voorſz. andere Steden van Ziericzee, Vliſſinghen, ende Vere, hebben gheemployeert, alle hare uyterſte macht, ende middelen, ſoo metté equipagie van een gheweldighen kromſteven met de bootgheſellen, armature, vivres, ende andere behoeften daer toe dienende, daer op Capiteyn was S^r. Adriaen Bommenee, zal: mem: leſt geweſen koopman tot Middelburgh reſiderende. Hebbende daer toe, ghelijckſy oock te vooren in den jare 1572, in't equiperen van den boodt, daer op Capiteyn was Symon Corneliſz. Vree, gemonteert met vijftich koppen, laren volgen diverſche ſtuckengeſchuts, ſoo ſteenſtucken, baſſen, als andere, die hunne burghers tot noch toe hebben moeten miſſen. Boven dien, alſoo daer noch meer Zeevarende volck ende ſchippers van ampte, oock andere perſoonen waren gherequireeert ſoo tot de equipagie ende beſettinghe van andere ſchepen van oorloghe, als oock tot vermanninghe van de ſchepen, alleenlijck ghedeſtineert totten binnenwachten omtrent den eylande van Walcheren, in cas van inbraecke des vyants deur den buytenvloten ende armaden, ſoo hebben die voorſchreven van Brouwerſhaven, hem quiteerende neffens de voorſz. andere vindicateurs, alle hare burgherye doen loten ende kavelen, ommeuyt te brenghen den derden man tot de datelijcke exploicten voorſchreven.

Ende behalven dien, gheduyrende alle deſe beleeden van de vyandtlijcke oorloghe, binnen de welcke oock de Steden van Walcheren, deſe zijde houde, benaut wierden van victualie, de Stadt van der Vere met merckelijcke nombre van brooden uyt de magaſijnen van hare burgheren helpen ont-

ſetten; ghelijck ſy oock alſdoen uyt rechten yver tot de vryheydt des Vaderlants, gheſtadich hebben helpen draghen alle de ſware ende voor hun ghenoech inſuportable laſten der oorloghe, ſoo met het onderhoudt der voorſz. ſchepen van oorloghe, als de betalinghe van ſoldaten ende krijghſvolck te lande, midtſgaders alle andere quotiſatien, hoedanich die mochten weſen ghenoemt; ghelijck ten deele te ſien is uyt vele Documenten, waer inne kan werden gheſpeurt de goede ende onderlighe correſpondentie ende vriendtſchap die van allen tijden, ende ſonderlinghe in tijden van noodt, de Heeren Regierders der Stadt Ziericzee hebben onderhouden, met de Regierders der Stede Brouwerſhaven voorſchreven. Eyndelijck, alſoo naer 't quijteren der Stadt Middelburch ghedaen by Mons Dragon aen ſijne Princelijcke Excellentie hooghloflijcker memorie, de ſelve ſijne Princelijcke Excellentie, ende de Heeren Staten, lettende op de diſpoſitie van de regieringe van den Graefſchappe ende Lande van Zeelandt, wederom hebben in treyn gheſtelt ende ghebracht de convocatie ende ordinaire vergaderinghe van den eerſten Edelen van den ſelven Lande, midtſgaders de Steden, de zijde houdende, repreſenterende de Staten, midtſgaders het ordinatis Collegie van den Rade uyt de Edelen ende Steden;

Tot alle welcke vergaderingen ende Collegien, neffens de voorſz. andere Steden, de voorſz. van Brouwerſhaven ghenoech den wegh gheopent ende ghepreſenteert gheweeſt zijnde, d'acceptatie ende aenneminghe van dien by de alſdoen Regierders, deur quaden raedt van eenige, 't ſy by inadvertentie ofte verſwijminghe, ghepreterieert ende naerghelaten is gheweeſt; Ende alſoo, door de goedertierene ordeninghe ende toelatinghe Godes, de landen als nu ghebracht zijn in een vryen ſtaet, verloſt uyt de macht ende regieringhe van den Koninck van Hiſpanien, dat uwer Eerw: ſullen ghelieven acht te nemen op de redenen ende motiven by haer hier boven gededuceert, inſonderheydt, dat den voorſz. haren titule van den Koninck Philip de tweede, als boven, niet alleen *gratis*, dan *ex merito*, namentlijck met recompenſe van meer als ſeventich duyſent guldens is verkreghen; als oock, dat de vindicatie van de voorſz. liberteyt niet alleen en heeft ghekoſt het goedt, maer oock het bloedt van vele harer burgheren; ende dat hare Eerw: overſulex uyt ſonderlinghe naerbuyrſame correſpondentie ende gheneghentheyt tot de voorſz. Remonſtranten, oock in conſideratie van de dienſten, die ſy hier deur voor den geheelen eylande ſouden konnen genieten, ſullen ghelieven de ſelve te houden in recommandatie, omme die te helpen voorderen ende brenghen tot den voorſz. Staet.

Hier

Hier toe brachten ſy te borde, onder andere, de twee voorgaende brieven; welckers inhoudt by haer voldaen, hare ſonderlinghe gheneghentheyt tot onderhoudinghe van de ghemeene welvaert, fluttinghe van het ontſet van Middelburch, voorghenomen by de Spaenſche, ende herſtellinghe van den bedruckten lande, wel openduijck doet blijcken. Doch, op dit haer verſoeck is niet gevolght, als zijnde een ſeer bedenckelijcke ſaecke, te eens gheſette voet van regieringe in eenighen deele te veranderen.

Deſe Stadt is voor de troublen noch onbewalt gheweeſt, blijckende ſulcx wel duydelijck uyt een ſeecker Chronijcxken, gheſchreven ontrent den jare 1540, daer aldus ſtaet: Schowen, genaemt van de Schelde, dat een oude „ riviere is, dat is het grootſte eylandt van Zeelandt, naer Walcheren, ende „ zijn in't ſelfde eylandt twee Steden, d'eene beſloten, genaemt Ziriczee, dat „ een oude Stadt is, ende van ouden tijden is gheweeſt een koopſtadt op de „ Ooſterſche waeren, daer veele ſchepen, koopvaerders gheweeſt „ zijnde tot in den jare 1518, ende eer dat de poort ende diep van Arnemuyden is bekent gheweeſt, als dat nu is. 't Selve landt aen de Zuydtzijde is grootelijcx afgegaen van grondtbrexemen, ſoo dat men daer heeft moeten leggen „ inlaghen, daer mede veel landts, ende ſchoone dorpen, ſloten ende huyſen, „ buyten gheſleghen zijn uyt verſche in't ſoute, dat wel hondert vijfthien jaren begoſt gheweeſt is; ende wat te vooren aen de Noordtzijde, daer den „ Oſſe is, ende ontrent Brouwerſhaven, dat een onbeſloten Stadt is, hebbende „ vryheydt van Stadt; aen welcke Noordtzijde nu ter tijdt gheen ghebreck is, „ Godt zy ghelooft. Dus verre ſpreeckt dat Chronijcxken. Soo dat eerſt ten „ tijden van de opgherefen innelandtſche oorloghen, deſe Stadt is gheveſt gheworden, tot verſeeckeringhe van de ingheſetenen, welcke haer meerendeels met de viſſcherye beſich houden, ende in tamelijcken doene zijn. Den veel ghemelten Heer *Adrianus Hofferus*, ſtelde met dit Latijnſche Dicht deſes Stadts verhaelde oude ende teghenwoordighe weſen aldus voor;

Tu quoque, ſerò licet, patrias accedis ad Urbes,
Nomina qua clypeis exprimis alta tuis.
Inter Mattiacas tollis tuâ culmina turres,
Atque aliquâ, quamvis parvula, laude viges.
Proxima fluctivagas deducis in æquora puppes,
Et madidum quæſtus ſæpe ſecundat iter.
Fertilis eſt frugum, pecoriſque uberrima tellus,
Quæ tua ſeclusis mœnia cingit aquis.

Majorum te bella novis circumdare vallis,
Et cœpere tuâ belligerare manu.
Certa Britanniacæ monſtrat veſtigia cladis,
Colcheſtro poſtquam nupta Jacoba fuit.
Nil niſi Portus erat, hinc Brouwers-havia dicta eſt,
Quà Cereri immixtæ Najades ire ſolent.
Quondam aliis rerum Dominis devota ſtetiſti,
Sed nunc ſunt Urbis libera regna tua.

Als wy dit ſchreven, waren hier tot vorderinghe van rechte, ende waerneminghe van alle het ghene der Stede dienſtelijcxſte ende nuttelijcxſte is, gheſtelt de Heeren;

Baillin,

Pieter Anthonis Gaenders.

Burgermeeſters,

Job Stocke,

ende

Pieter Hobius.

EYNDE
VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN
BROUWERSHAVEN.

Verbeel

Verhael van de Leenen, ende namen der perſoonen, die teghenwoordich zijn heffende, ende beſittende de Ambachten, ende Leenen in Zeelandt Beooſterſcheldt, gheleghen in den lande van Schouwen, met de annexe Polders, als oock in Duyvelandt, Somelſdijck, ende Philippus landt, noch gheinundeert.

Eerſt over het landt van Schouwen.

B*Rouwerſhaven* een ſmalle Stadt, heeft voor deſen gheſtaen onder het Landtrecht der Stede Ziriczee. Heeft vvel eertijts particuliere Heeren toeghekomen, als, den Heeren van Borſſelen, van Bourgoignen, ende andere, ende is deſe Stadt anno 1565, by decrete van weghen Heer Maximiliaen van Bourgoignen, eerſte Marquijs van der Veré, verkocht aen den Koninck van Hiſpaignen, om twee duyſent ponden Vlaems, ende daer naer ghekomen aen haer ſelven.

Zuydtlandt, is voor deſen geweeſt een ſeſte deel van den lande van Schouwen, daer inne begrepen waren de Dorpen van Zuydtkercke, Brieſkercke, ende S^t. Iacobs kercke, nu gheinundeert, niet verre ghelegen van der Stede Ziriczee. Verlijdt Joffrouw *Catharina van Zuydtlandt*, by brieven van inveſtiture in date den 2 Iulij, anno 1638.

d'Heer *Theodorus Eeckema* de Vrieſe, by brieven van date den 22 Iulij, anno 1643. ende de Graeflijckheyt van Zeelandt.

Rengerſkercke, dat voor deſen vermaerdt plach te zijn van weghen een peerdemerct die aldaer was. Verlijdt d'Heer *Theodorus Eeckema* de Vrieſe, by brieven van inveſtiture, in date als boven.

Kerckwerve, is voor deſen mede gheweeſt een ſeſte part van den lande van Schouwen. Komt toe Ioffrouw *Adriana Hanneman*, weduwe wijlen d'Heer Iacob van de Wiele van de Werve.

d'Heer *Ian Nobelaer*, Heere van Meliſſandt, &c. by brieven van inveſtiture in date den 10 Ianuarij, anno 1642. Ende meer andere.

Nieuwerkercke in Schouwen. Verlijdt d'Heer *Willem van de Werve*, by brieven van inveſtiture van den 10 Ianuarij, anno 1642.

Joffrouw *Adriana Hanneman*, ende meer andere.

Duyvendijcke, ghelegen ontrent Brouwerſhaven. Verlijdt d'Heer *Caſpar van Voſberghen*, Gedeputeerde weghens Zeelandt ter Vergaderinghe van de Hoogh: Mogh: Heeren Staten Generael, by brieven van inveſtiture van den 5 Iunij, anno 1643.

De Stadt van Ziericzee ten name van d'Heer *Matthaeus Rollandt*, Burghermeeſter der voorſz. Stede, by brieven van den 14 Iunij, anno 1642. Ende meer andere.

Brydorpe, nu gheſeyt *Briepe*, dat mede geweeſt is een ſeſte part van Schouwen. Verlijdt de Stadt van Ziericzee ten name van de Heeren *Adrianus Hofferus*, Rentmeeſter generael van Zeelandt Beoosterſcheldt, by brieven in date den 25 Novemb. anno 1631. ende den Burgermeeſter *Matthaeus Rollandt*, by brieven in date den 14 Junij, anno 1632. d'Heer Mr. *Pieter Cauwenburch van Bleys*, Raedtſheer in den Provincialen Hove van Hollandt ende Zeelandt.

De erfghenamen van d'Heer Jacob van den Eynde, in ſijn leven Heere van Haemſtede, &c.

Elkerzee, daer onder ghereeckent het ghebuchte van Scharendijcke. Verlijdt *Cornelis Laurentsz. de Witte*, by brieven in date den 11 September, anno 1636.

Jor. *Heyndrick van Tuyl, van Serooſkercke*, Heere van Wellandt, &c. by brieven van den 21 Novemb. anno 1615, ende 25 Febr. anno 1632.

Mr. *Jacob de Jonghe*, by brieven in date den 16 Auguſti, anno 1641.

Jor. *Adolph van der Laen*, by brieven van den 17 Januarij, anno 1639.

Ellemeet, daer onder ghereeckent den Oudendijck. Verlijdt Mr. *Jacob de Jonghe*, by brieven als vooren.

Jor. *Heyndrick van Tuyl, van Serooſkercke*, by brieven als vooren.

d'Heer *Willem van de Wiele*, by brieven van den 19 Febr. anno 1631. Ende andere.

Wellandt, begrijpende Zuydt ende Noordtwelle. Verlijdt Jor. *Heyndrick van Tuyl, van Serooſkercke*, by brieven in date den 21 Novemb. anno 1615, ende 25 Febr. anno 1632.

Joffrou *Catharina van Zuydtlandt*, by brieven van den 2 Julij, anno 1638.

Serooſkercke, ligghende onder t' Weſt-ambacht van Wellandt, daer onder begrepen Zegh-ambacht. Verlijdt Joffrouw *Emerentiana van Tuyl, van Serooſkercke*, by brieven van den 14 Meye, anno 1620.

De Graeflijckheydt van Zeelandt.

Armoederhouck. Verleden op de erfgenamen van d'Heer *Jacob de Witte*, in ſijn leven, Heere van Haemſtede, &c.

Ooſt-ambacht van Haemſtede, dat mede een ſeſte part is gheweeſt van Schouwen; daer in gheleghen is de Hofſtede, 't Caſteel ende Voohof van Haemſtede. Verleden op de erfghenamen van d'Heer *Jacob de Witte*.

Jor:

Jo^r. *Adolph van der Laen*, by brieven in date den 17 Januarij, anno 1639.

Weſt-ambacht van Haemſtede, daer onder begrepen is Koudekercke. Verleden op de erfghenamen van d'Heer *Iacob de Witte*.

d'Heer *Anthonis van Burgh*, by brieven in date den 8 Iulij, anno 1617.

Burgh. Verlijdt de Heer *Witte Iacobſz. de Witte*, by brieven in date den 19 Iulij, anno 1631, ende den 8 Novemb. anno 1632.

Joffrouw *Diver vander Laen*, by brieven van den 9 Decemb. anno 1617.

d'Heer *Antonis van Burgh*, by brieven van den 8 Iulij, anno 1617.

d'Heer M^r. *Pieter de Witte*, oudt Burghermeeſter der Stede Ziriczee.

Renoiſſe, goedt Zeeuſch Leen. Komt toe de Graeflijckheyt van Zeelandt voor 9 ſeſthiende deelen.

Joffrouw *Catharina van Zuydtlandt*, voor de reſterende 7 ſeſthiende deelen, by brieven in date den 2 Iulii, anno 1638.

Het Huys te *Moermondt*, een goedt Zeeuſch Leen. Verlijdt Joffrouw *Catharina van Zuydtlandt*, by brieven als vooren.

Weſtlandt, geſeght *Weſtenſchouwen*, was voor deſen een vermaerde open vlecke, van weghen hare Buyſch-vaerdt ende koophandel over Zee, ende met verſcheyden privilegien, ende vryheden van haer eyghen Heeren, ende uytheemſche Princen begiftight. Verlijdt d'Heer *Witte Jacobſz. de Witte*, by brieven in date den 7 Decemb. anno 1638.

Over Dreſſchor/ Sonnemaer/ ende Noordtgouwe.

D*Reſſchor*, ende *Sonnemaer*. Komen toe de Graeflijckheydt van Zeelandt.

Noordtgouwe Beooſtenſteene, daer het Dorp in light. Komt toe voor de vier vijfde deelen, de Graeflijckheyt van Zeelandt.

Ende de reſte aen d'Heeren *Iacob*, ende *Maximiliaen van Berendrecht*, by brieven in date den 18 Decemb. anno 1614.

Noordtgouwe Beweſtenſteene, met S^t. *Joos*, ende *S. Jeroens-Polder*. Komen toe de Heeren *Iacob*, ende *Maximiliaen van Berendrecht*, by brieven als vooren.

Over Duyvelandt.

D*E vier Banne van Duyvelandt*, te weten, Nieuwerkercke, Ouwerkercke, Cappelle, ende Vlaen, goedt Zeeuſch Leen. Verlijdt de Stadt Ziricaee, ten name van d'Heeren M^r. *Cornelis Rolland*, Griffier

van

van den Hove Provinciael in Hollandt, by brieven van den 18 October, anno 1611. Ende *Adriaen de Huybert*, oudt Burgermeester der voorsz. Stede.

Betlandt, gheleghen ter Nieuwerkercke. Verlijdt d'Heer Mr. *Antonis de Jonghe*, Reecken meester in Zeelandt, by brieven in date den 29 Aprilis, anno 1641.

d'Heer Mr. *Cornelis de Jonghe*, Raedtsheer in den Hooghen Rade, by brieven van den 14 Decemb. anno 1625.

Oosterlandt, ende St. *Jans landt*, goedt Zeeusch Leen. Verlijdt d'Heer Mr. *Cornelis de Jonghe*, Raedtsheer in den Hooghen Rade, by brieven als vooren.

Het Huys van *Oosterstein*, met *Voorburgh*, *Nederhof*, &c. light teghenwoordich vervallen, goedt Zeeusch Leen. Verlijdt den voorschreven Heer Mr. *Cornelis de Jonghe*, by brieven van den 8 Augusti, anno 1619.

Beoosten-Duyvelandt, gheseyt *Brunisse*, goedt Zeeusch Leen. Verlijdt Ioffrouw *Elisabeth van Herisbeke*, weduwe wijlen d'Heer *Iohan Antonisse de Jonghe*, in sijn leven Heere van Oosterlandt ende St. Jans landt, &c. by brieven in date den 6 Septemb. anno 1641.

Sommelsdijck.

SOmmelsdijck, goedt Zeeusch Leen. Verlijdt d'Heer *Cornelis van Aerissen*, Ridder, Heere van Spijck, &c. by brieven in date den 7 Iulij anno 1642.

St. Philippus landt.

PHilippus landt, goedt Zeeusch Leen, is noch teghenwoordich gheinnordeert. Verleden op d'Heeren *Iacob Baerlandt*, Heere van Dirxlandt, &c. by brieven in date den 31 Meye, anno 1629.

d'Heer Mr. *Gerrit vander Nisse*, oudt Burghermeester der Stede Goes, by brieven in date den eersten October, anno 1642.

d'Heer Mr. *Floris Sas van Weldam*, Raedtsheer in den Hove Provinciael tot Uytrecht. Ende andere.

Verhael van de Vryheden, Dorpen, ende Sloten, gheleghen in Schouwen, ende annexe Polders.

HAemstede, daer aen leght het heerlijcke Slot van Haemstede.

Haemstede is gheleghen in een seer lustighe, ende aenghename landouwe, hebbende aen de een zijde de duynen, ende waranden, ende aen d'ander

d'ander zijde naer Schouwen ſeer ſchoon koorenlandt, ende graſige weyen, die de weyen in Hollandt ghelijck zijn, voorſien met ſchoone, ende verſche wateren, ende vele van de beſte haymannen, ende rondtſom met elſen ende opgaende boomen over al beplant; ende derhalven, ſoo wanneer de burgers van Ziriczee, Brouwerſhaven, ende andere quartieren, haer in den ſomer, te waghen of te paerde, willen vermaken, ſoo nemen ſy aldaer meeſt hare uytſpanningen, ofte daer ontrent.

Heer Iacob van den Eynde, in ſijn leven Heere van Haemſtede, heeft het oude ende vervallen Slot van Haemſtede wederom doen herſtellen ende vermaecken, doch heeft het vervallen Slot eerſt laten conterfeyten, om na de ghedachte reparatie het onderſcheydt te konnen ſien; onder welcke ſchilderije de ſelve ghemaeckt ende laten ſtellen heeft deſe navolghende verſſen, in de welcke hy het ſlot ſelfs aldus doet ſpreecken;

Nobilibus duo bis per ſæcla habitata colonis,
Victa triumfali Cæſaris igne fui.
Hinc iterum ſæclum jacui ſuppreſſa ruinis,
Hoc, quo me cernis ſchemate, victa ſitu:
Paullatim Eyndiada auſpiciis Haemſteda reſurgens,
Incendi, & ſenis fata repello mei.

Welcke ſchilderije, met deſe veerſſen, alſnoch tegenwoordich te ſien is ontrent den eerſten ingangh van het Slot, ofte Caſteel van Haemſtede. Van deſe plaetſe heeft ſijnen naem ontfanghen het oudt ende edele gheſlachte van Haemſtede, geſproten uyt het bloedt van de Graven, doch nu geheelijck uytgeſtorven. Want op den eerſten Septemb. anno 1604, is begraven tot Ziriczee aen de Noordtzijde van het Choor in de laetſte Cappelle, in een tombe, Jonckheer Arent van Haemſtede, noch onghehout zijnde, de laetſte mans oir van den huyſe van Haemſtede, de laetſte afkomelingh van Witto, ofte Vitus van Haemſtede, natuyrelijcke ſoon van Graef Floris, daer van in oude Chronijcken ſoo dickwils wordt ghementioneert ontrent den jare 1300 en daer ontrent, ende met name in de belegheringhe van Ziriczee van de Vlamingen, op de jaren 1303 ende 1304, op welcke begraeffeniſſe men geſien heeft, dat het wapen van Haemſtede, dat het wapen was van dat gheſlachte, welck voor het lijck ghedraghen wierde, ſoo wanneer de kiſte met het doode lichaem in de tombe gheſtelt was, by ſeecker perſoon ghenomen wierde, ende boven op aen het ſcherpſte van het hooftcynde van de kiſte, in verſcheyden ſtucken gheſlaghen wierde, ende ſoo met een, nevens

de voorſz. doodkiſte; in het graf gheworpen, ende begraven wierde, tot een teycken dat met hem nu alle mannelijck oir van dien huyſe was overleden, het welcke nu over de drie hondert jaren in Zeelandt was bekent ende hoogh gheacht ghevveeſt.

Reuniſſe. Hier ontrent leght het *Huys van Moermondt*, met een gracht omwatert, by d'Heer Mr. Ieman van Zuydtlandt, Heere van Moermondt verſtelt. Het plaght een ſeer groot huys te weſen, daer van noch overblijfſels gheſpeurt vverden.

Burgh, met een haven, ghenaemt *Burgh-Slays*.

Weſtenſchouwen, dat wel eertijdts een Vryheydt plagh te zijn, ende een vermaerde koop-plaets. Den tooren heeft voor deſen gedient tot een baken in Zee. De Heere van Haemſtede, Jacob van den Lynde, verhaelt in ſijn Chronijck, dat het ſoude zijn ghevveeſt *diuinum Haemſtedianum pagus*, daer het altijdt een byſondere Heerlijckheyt is gevveeſt, ſtaende op haer ſelfs, ghelijck het ſelve alſnoch uyt de Steenrolle van Beoofterſcheldt kan vverden bevveſen. Immers, in hare fleure is ſy een vermaerde Zeehaven gevveeſt, van de vvelcke vele koopvaerdye-ſchepen naer Ooſten ende Weſten, ende voornamentlijck ſeer vele Buyſſen, afvoeren, ghelijck het ſelve in de Chronijcke van Reygerſberghen verſcheyden malen vvordt aenghevveſen. Daer vvordt gheſeght, dat, eer de voorſz. plaetſe door ondiepten begonde te vergaen, vvel 28 Rhijnſche vvijn herberghen aldaer zijn ghevveeſt, vvaer uyt volghende is, dat doen ter tijdt aldaer een groote toeloop van menſchen moet ghevveeſt zijn. Deſe plaetſe is haer oudeghedaente ende vvelſtandt ſoo verloopen, dat daer vveynich huyſen zijn te vinden.

Noordvvelle.

Suydvvelle.

Serooſkercke.

Koudekercke.

Bryderpe. Hier van dachte eertijdts Graeve Floris de vijfde van dien naem, een koopſtadt te maecken, als blijcken mach uyt de brieven van Ian, Hertoghe van Brabandt, gheghevon in den jare 1288, ende in het begin van de beſchrijvinghe van Arnemuyden, hier vooren gaende, te leſen.

Claeſkinderkercke, met het ghehuchte, ghenaemt den *Oſſe*.

Cappelle, gheſeyt *Loopers Cappelle*.

Eiskerzee, met het ghehuchte van *Scharendijcke*.

Ellewoet, met het ghehuchte van den *Ouden-dijck*.

Duyvendijcke.

Kerck-

Kerckwerve. Hier ontrent light een kleen Slootken, aenkomende de erfghenamen van d'Heer van de Wiele van de Werve.

Rengerſkercke.

Nieuwercke, in Schouwen.

In de annere Polderen.

D*Reyſſebor*, zijnde het Hooftdorp. Hier aen light des Graeflijckheyts Huys, ghenaemt *Windenburgh*, rondtſom bewatert met een gracht, eertijdts ghebout by Vrou Anna van Bourgoignen.

Het ghehuchte genaemt *Baldert*, zijnde de haven ende ſluys van *Dreyſſebor*.

Sonnenbaer.

Noordgouwe. In Noordgouwe Beweſtenſteene, werden de landen ghemeten met de Schoutſche mate. Ende in Noordtgouwe Beooſtenſteene, werdt ghebruyckt de Noordtgoutſche mate. Noordtgouwe Beooſten, ende Beweſtenſteene, werden gediſtingeert met hooghe opgaende boomen, die eertijdts van s'landts wegen gheplant worden, alwaer neven de wortel van de voorſz. boomen een grooten blauwen ſteen light, onderſcheydende het voorſz. landt van Ooſten ende van Weſten.

In Duyvelandt.

O*Uwerkercke.*

Cappelle in Duyvelandt. Hier by light het vervallen Huys van *Swanenburgh*.

Vierven.

Oſtlandt. Hier ontrent light het vervallen huys van *Oſtersteyn*.

S*t. Jans landt.* De Thienden in St. Jans landt in Duyvelandt, werden noch tegenwoordich verpacht op ponden ſteerlincx, die by haer genoemt worden Heeren ponden, zijnde elck pondt thien guldens; daer uyt af te nemen is, dat den bedijcker ofte grondtdeckar van St. Jans landt, een Engels Heer moet gheweeſt zijn.

Bonſſen - Duyvelandt, ghelegen *Bruiſſe*.

EYNDE

VAN DE BESCHRIJVINGHE VAN SCHOUWEN.

BESCHRIIVINGHE van ZUYDT-BEVELANDT.

Ijnde het eylandt van Schouwen, haer Steden, Dorpen ende Sloten by ons nu beſichticht, ſullen wy, om de aenghename verandering vville, uyt Zeelandt Beoosterſchelde in Bevvesterſchelde nu eens overſchepen, ende in het vruchtbare, ende met ſoo veel duyſent koornaren jaerlijcx becroonde Zuydt-Bevelandt ons vvat gaen verluſtighen, te meer alſoo het ſelve bedeckt vverdt met ſoodanighe eene locht, vvelckers ghelijcke in ſoeticheyt elders in de eylanden van Zeelandt niet is te vinden.

Waer van haer deſe naem aengekomen ſy, is ghenen aenpactich gevvesen. Eenighe willen, dat het dus ghenaemt ſy, van het *Beven*, doet dien het voor ſijne voltrocken bedijckinghe door de vochticheyt, eenen onvasten, ende beweechelijcken grondt ſcheen te hebben. Andere, dat de eyghen naem is *Beyerlandt*, door het misſpreecken van den ghemeenen man in *Bevelandt* verandert, ende dat deſe naem den lande ſoude aenghebleven zijn van de Graven ende Heeren uyt den huyſe van Beyeren, die de invvoonderen van dien met vele vryigheden vootſien ende ſeer ghelieft ooſt hebben. Hier-toe brenght men by dat in deſes eylandts vvapen dat van Beyeren te ſien. Dat dit ghedien vverdt in het vvapen van de Stadt van der Goes, gaet ſeecker; maer dat het in het Landts vvapen mede ſoude vertoont vverden, ſoude ick, als daer van niet volkomen onderrecht zijnde, niet vaſtelijck konnen ſegghen.

Men ſoude moghen giſſen, dat ghelijck Bevervvijck in Hollandt ontrent Haerlem gheleghen, ſijnen naem ontfanghen heeft van de menichvuldighe *Bevervaerden*, ofte, als men ghemeynlijck ſecht, *Bevaerden*, aldaer eertijdts gheſchiet, alſoo oock dit Zeeuſche *Bevelandt*, van eene eertijdts alhier ghepleechde, ende nu onbekende *Bevaert*, heeft ontfanghen. Doch dit alles is onſeecker.

In een Chronijckxken met de handt gheſchreven in den jare 1540, werdt „ Zuydt-Bevelandt aldus beſchreven. Zuydt-Bevelandt is een ſchoon eylandt, „ daer inne nu ter tijdt is ſtaende de Stadt vander Goes, weſende een goede „ Landtſtadt, verçiert met wekelijckxſche mercktdaghen. 'tSelve werdt nu „ geheeten Zuydt-Bevelandt, beweſten Yrſeken, ende was in de groote vloedt

van

van den jare 1530, geinundeert, ende weder gerecouvereert: maer Zuydt-Bevelandt beoosten Yrseken, daer inme dat staet de Stadt van Reymerswale, is met vele Dorpen ghebleven gheinundeert, behalven dat de Stadt aldaer is bevrijdt met dijcken, daer men nu ter tijdt is maeckende wit-sout, in de keten aldaer, die vele zijn; ende tot dit Zuydt-Bevelandt is oock gebleven geinundeert 'tlandt ghenaemt Borsselen, met sijn Dorpen, ghelegen eensdeels op de riviere ghenaemt de Honte, daer 't weer daghelijcx aenwast, soo dat het te hopen is, dat men 'tselve landt sal met parçeelen weder moghen recupereren.

Zuydtbevelandt is het naeste Bewesterscheldtsche eylandt aen Walcheren, waer van het door de Honte, eenen slinckeren arm van de Schelde, werdt afghescheyden. Hare lustigheyt ende vruchtbaerheyt werdt noyt ghenoech ghepresen. Hare groote vereyschte eertijdts wel twintich uyren in het ommegaen van de rondte; doch heeft met der tijdt van de Zee, ende voornementlijck de ghedueringhe vloet ende ebbe van de Schelde tusschen Rommerswael ende Bergen op de Zoom, bevochten, wel de helft daer van verlooren. T'hans omvat het begrijp van hare grootte 27178 Ghemeten, 253 Roeden.

Boven menichvuldighe schoone Dorpen werdt sy eertijdts bekroont met drie Steden, Borsselen, nu al over de hondert jaren met de aenlegghende landen, Rommerswael, by onse gheheucheniſſe van de wateren opgheswolgen ende verslonden, ende vander Goes, een t'hans welvarende Stadt, die het veldt alleene heeft behouden.

EINDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN ZUYDT-BEVELANDT.

't Wapen vander Goes.

BESCHRIIVINGHE

van de Stadt

VANDER GOES.

VAnder Goes, is de eenige Stadt overigh in Zuydt-Bevelandt, de derde in de vergaderinghe van de Staetswijſe by den anderen komende Steden van Zeelandt. De herkomſte van de naem is twiſtich. Het tot noch toe aenghenomen ghevoelen is, dat ter plaetſe, daer ſy nu gheleghen is, eertijdts een ſchor was, waer op haer vele ganſen lieten vinden. *Goes* noemdemen een ganſe in de overleden Duytſche tale. Uyt dit ghevoelen is oock uytgebroeyt een gans, die noch in het wapen van deſe Stadt is te vinden. Dus ginck men aen in die oude eeuwe. De ghewoonlijcke wapenen van Steden, ſeer laet ghebruyckt in Nederlandt ende opghekomen, ghelijck dat by ons, in een byſonder werck,

werck, boven alle teghenſpreeckinghe, met Godt, ſal werden beweſen, hebben hier te lande veel haren oorſpronck uyt ſoodanighe uytleggingen, die men dachte met der ſelver naem over een te komen. Om dat men waende dat in Hollandt, Leyden den naem hadde dat door het openen harer poorten, vry ende veylich gheleyde den wandelenden man wierde ghegeven, heeft twee ſleutelen; Munnickendam (onghetwijfelt alſoo gheſeght van het water, genaemt de Munninck) een Munninck; Enckhuyſen, quanſuys als Harenckhuyſen, de Hasinghen, ende, om tot Zeelandt te komen, Vliſſinghen ofte Vleſſinghen, een Vleſſe in het wapen ghekreghen. Die duſdanighe verſiorde oorſpronghen van namen aen nemen, om dat de overenſtemminghen daer van in de wapenen werden ghevonden, gaen de verkeerde wech in, alſoo de wapenen meerendeels uyt de beuſelachtighe uytleggingen der namen van Steden zijn gheſproten. Om dat ter Goes een gans in het wapen heeft, volght niet, dat van eene verſamelinghe ende menichte van ganſen hier ontrent haer naem heeft ontfanghen; maer het volght wel, dat de gans in het wapen ghevloghen is, om dat *goes* oock een ganſe beteyckent. Wes mijn ghevoelen belanght, ick houde het daer voor, dat, alſoo *goes* in de overoude Deenſche ende Nederduytſche tale beteyckent, een gantſchwelighe, vruchtbare aerde; deſe Stadt, als in eene ſoodanige landouwe gheleghen, haer naem daer van heeft verkreghen. Ende hierom werdt deſe Stadt niet ſoo eenſaem *Goes* ghenaemt, maer *ter*, of *vander Goes*, dat is, een Stadt in een vruchtighen acker ghelegen.

Hare opkomſte tot de eere van een Stadt, ende haren teghenvvoordigen gevvenſchten toeſtandt, kan ſeeckerder van ons beduydt vverden. Alle Steden zijn of voorghekomen uyt verſamelinghen van vele landtſaten, die, ofte haer ſelfs, des noodt zijnde, met vvallen verſterckt, ofte van hare over-Heeren met Stede-rechten, om de menichte van hare ingeſetenen, voorſien zijn ghevveeſt, of uyt ſterckten, gheſticht by byſondere Heeren, ofte oock de opper-Heeren, tot de vvelcke, in tijdt van noodt, haer de naeſt omghelegene invvoonders begaven, als tot eene verſeeckerde toevlucht in alle onghelegentheyt, ende met der tijdt, bevindende haer daer meer, als elders, verſeeckert, aldaer gheduyrichlijck onthielden. Duſdanighe ſterckte heeft eertijdts gheſticht ghevveeſt ter plaetſe, daer nu Goes is gheleghen. Hier toe dient tot eene onvvederſpreeckelijcke ghetuyghe, de oude landtkaerte van Zeelandt in hout geſneden, ende neffens de eerſte druck van de Reygerſberghſche Chronijcke, in den jare 1551 gheprint tot Antvverpen, in het licht ghekomen. Daer in machmen vvel duydelijck ſien, dat, ter plaetſe, daer

daer nu deſe Stadt gheleghen is, maer gheſtaen heeft een Sterckte, ofte ſaft Slot, het welcke van ſijne gheleghentheyt den naem van *Oeſtende* heeft ontfanghen, waer van noch eenighe overblijffelen ter Goes zijn te vinden, ende de plaetſe ghetoont werdt. Hier rondtſomme zijn met der tijdt vergaderd ende hebben haer nederghe ſlaghen eenighe landtlieden, haer met den bouw van den acker meerendeels geneerende. Uyt deſe verſamelinghe is dan allencxkens voortghekomen een aenſienlijck Dorp, welcke den naem van *Het Dorp ter Goes* is ghegheven, ende in ſijne middelte het ghedachte Slot omvattede.

In het jaer 1300, is dit ſterck Slot ter Goes bekent; het welck Ian van Reneſſe met den Vlaminghen beleghert hadde. Doch die van Reymerſwale, uytvallende met veel volck, volvoerden het ontſet, ende velden wel achthien hondert Vlaminghen ter neder. Waer uyt de ſterckte van dit Slot afgheme-ten kan werden.

Die vander Goes begonnen haer oock nu, boven de landtneringhe, met viſſcherije te geneeren, blijckende uyt de brieven van Aelbert van Beyeren, des jaers 1307, in de welcken hy haer quijtſcheldt van 't *Pondgelt*, va weghen den vis, voortaen aen hem te betalen.

De Heetlijckheydt van deſe plaetſe behoorde tot ontrent deſe tijdt toe den Heeren van Borſſelen, in Zuydt-Bevelandt geſeten. Doch van deſe is dit vervallen op den Graven, aen welckers jongere ſoonen, in het verdeelen va vaderlijcke erve, die voortaen wierde ghegheven, als blijcken mach uyt de volghende brief van Ian van Henegouwen, Heer van Biamondt, van den welcken deſe Chronijcke in het Tweede Deel ghewach maeckt, hebbende dit opſchrift; *Willekeuren vander Goes*, zijnde de ſelve, welcke by den in-gheſetenen van Borſſelen in Zuydt-Bevelandt wierden onderhouden;

WY, Ian van Henegouwen, Heer van Byamondt, maecken kondt alen luyden. Want onſe lieve Heer ende neve, die Grave van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heer van Vrieſlandt, ons gheoirelovet heeft met ſijnen openen brieven, binnen allen onſen yegenheden van Zeelandt, die ons aen-ghekomen zijn voir onſe vaderlicke erve, ende dien van Borſſele toe plaeghen te hooren recht te voren, nae de koere van Borſſel, als hier na van woirde te woirde ghеſchreven ſtaet;

I. *Wie dat vechtelijck werdt binnen onſen yeghenbeden, hy boete den Heer* x x ß, *ende den Schoutte* v ß, *ende den ghenen, daermen yegen moeſdoet, alſ recht es; dat es eenen Edelman eene vloiſe incke* x ß, *ende die niet vol Edel en is,*

dien

dien ſchuwen ghelden als hy gheſlegen es. Ende watmen doet met laeghen ofte moordelijck, of binnen vredede, dit ſchuwen ghelden vierſchatte. Eene been incke ſchuwen ghelden naer de koere van den lande.

II. Die eenen knijf tweecket, hy boete x ß, ende diere mede ſteeckt, x j ₰.

III. Wie den anderen ſoecke in ſyn ſelfs huys, of in eens anders huys, wat dat hy meſdoet yeghens den ghenen, die hy ſoeckt, of aen ſyn goet, of aen den ghenen, dieus dat huys es, dat ſchuwen ghelden vierſchatte. Ende watmen uytweert doet, dat ſchuwen ghelden een ſchatte; ende daer af den Heer en ghene boete en zy, dat hy buyten huyſe vechter werdt, ſoo ſel hy ghelden die boete, gheliycke den anderen. Ende wie dat huysſoeckinghe doet, hy ſelfs boeten dien hyſe doet, na der koere van den lande, en ſie by s'Heeren genade.

IV. Wie dat bringhet eenigherhande wapenen te ſtrijde, eeſt man of wijf, hy boete v ß, uytgenomen Schoutaten, Schepene, of s'Heeren knapen, die moghen bringhen ſtock of ſtaf mede te ſchedene. Ende welcharе van deſen vechter werdt, hy boete ſyne meſdaet twyvoint den Heere.

V. Wie dat vrede ontſeyt ofte ontſwighet den Heer, of den Schoutate, of eenige Schepenen, of eenighe wittachtighe man, hy verbeurde v ₰, alſoo dicke als hyſe ontſeyt of ontſwighet, ende dat ercondе heeft van wittachtighe luyden.

VI. Wie dat vrede breecket, verboere x ₰ yeghen den Heere. Ende wat vreemde manne vechter werdt, dien ſchuwen bouden voor ſyne meſdaet; ende wie dattem wegh helpt, die blijvt inde ſelve meſdaet; ende wie dat d'Heere of den Schoutate daer thoe vermaende den man te bendene, ende niet en vrede, die boete v ß.

VII. Wat datman voer Schepene ghelovet, dat ſchuwen voiren ghelden, ieſt dat die ghene daeget, diement voiren ghelovet heeft.

VIII. Wie dat Schepene wederſeyde, hy boete elke Schepene x/x ß, ende den Heere ij ₰. Wie dat voor Schepene worde ghenomen te varene metten Heer, of van s'Heeren wegben, ende als niet en doet, hy boete x ß, ende de huyre van eenen man.

IX. Onder wien men dieffelick goedt vindt, hy verboerde vj ₰, ende 'tgoedt weder vierſchatte, ſonder den ghenen, die ſelve ſtevls, ſchuwen doen de wett van den lande.

X. Wie den anderen heet lieghen, of Godis haetheid, of verbodene woorden gheeft, die boete v ß, half den Heer, ende half den ghenen, die het doet.

XI. Wy wijſen elcken Schuttere te hebben ſyne ſchuttinghe in ſyn behoudt; ende die te loſſen met ſynen eede; of met panden, als ſchepe recht dincket.

XII. Wy wijſen elcken man te dalvene tuſſchen Vaſtenavondt ende Sinte

Jeruſmeſſe, elck jeghens den anderen, ende voores taſſchen uytganghe Ougſts ende Sinte Martinsmeſſe; ende dat by ghebode des Sonnendaeghs; wie dat niet en dede, hy boete v ß, half de Schepene, ende half den Schoutte.

XIII. Wy wijſen oock alrehande ſchoon tot elcker maende te dinghene, beneden een ponde, een ponds van xij ß, ende daerboven een ponds van iij ß.

XIV. Wie dat enighe koopinghe ontſeyt van eten of dincken up pande, daer teecken uytſteeckt, hy boete v ß.

XV. Wie dat beproeves worde met valſcher mate, of met valſche ghewichte, verboerde xxv ß.

XVI. Ghenen Waerde magh houden eenigen man over ſyn ghelagh, die't gelden mach; ontgaet oock yemene met ſynen ghelaghe, ende den anderen daeghs niet en betzelde, ſelt ghelden twyſchatte.

XVII. Wie dat Schepene worde, magh Schependom ſeggheu, over al binnen ouſer heerſchappye.

XVIII. Wie dat gaet in anders boomgaerde, ſonder oirlof, hy verboert v ß, ende de ſchade die hy doet, ſel hy ghelden; ende doet hy't by nachte, ghelde twyſchatte.

XIX. Wie dat anders boom kaerwet of breeckt, verboert v ß, ende ghelde de ſchade; Wie den anderen ontlieft of ontplucket ſyn kruydt, oft ſyn waerwer, uyt ſynen hove, hy verboert xij ß.

XX. Wie dat eenen haleden Watergaenck daerwert, of unwert, hy en ruymen weder voir Allerheyligen daghe; ende boudene ruym te doene tot, hy boete xx ß.

XXI. Wie dat ſyne uesdaet niet gelden en magh, hy ſel ſitten in den ſtrik eene weke, ende daer naer dat Dorp verſweeren een jaer; ende xyr hy des Heeren ghenade.

XXII. Wie dat ghepreuvet worde met valſcher sireonde, hy verboert jeghens den Heere xl ß, ende niet meer en ſalmen hem daer up gheloovent.

XXIII. Wie dat den anderen ontſnijt of ontplucket ſyn koeren, of vruchten den velde, verbeurt v ß, te gane daer Schepene recht duncket, ende beter de ſchade; ende doetmen't by nachte, twyvoue.

XXIV. Wie dat breeckt dijckboetinghe, die beleedt es met Schepene, die boete ß.

XXV. Wie dat delft Davinck in Dijckdelve, of den Heerwegh ſmaels, verboerde xx ß, jeghens den Heer.

XXVI. Van alle vechtelicke ſaecken magh de Schoutte gebeds leggben voir Schepene te berechten, als hy wille.

XXVII. Elcken uytlandeſchen man, die hem beklaeghet van ſchulde, de

komende

komende voor den Schoutate, ſullen berechten binnen den derden daghe, ende die wytlantſche man ſal weder recht doen, die klagende up hem es, by Schepens. Wie dat anderen upwint ſyne ſchuldinge ende te lachte, verboerde x x ß jegens den Heer, ende jeghens den man x ß, ende de ſchade. Ende wie de Keure niet en houde, dat ſal ſtaen aen Schependom.

Ende want wy alle deſe pointen voerſz. vaſte ende gheſtade ghehouden hebben willen, ſonder verminderen, hebben wy deſen Keure open bezeghelt met onſen Zegel. Ghegheven te Berghen in Henegouwen, in 't jaer ons Heeren, duyſent drie hondert twee ende veertich. Ende hanght een uythangende zeghel van groenen waſſche in dubbelen ſteerte. Up de zeghelzijden ſtaet gheſchreven; De willekoere vander Goes.

Ende is aen den ſelven brief doorghehaelt eenen anderen brief in franchijne, waer in Willem, Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heer van Vrieſlandt, maeckt kondt allen luyden, dat hy oirlof ende conſenteret ſynen lieven ende ghetrouwen Oom, Heeren Janne van Henegouwen, Heer van Byamond, alſulcken Koere ende willekore te houde, als die van Barſelen ghemaeckt hadden voir die tijdt, dat ſyn lieve Oom voortseydt 't goedt van Zeelandt voor ſyn vaderlijcke erve ghegheven wierdt, in alle ſyne Dorpen ende ynghenhenden by te rechten, die hen aenghekomen zijn, ende van Barſelen thoe plaghen te hooren. In oirconde van waerheyt deſe brieven bezegelende met ſynen zegel, gegeven te Berghen in Henegouwen, in 't jaer ons Heeren duyſent dry hondert twee ende veertich, op Sinte Martins dagh, in de ſomer. Onder ter ſlinckerhandt ſtaet ghеſchreven, *Jeſſu Comitis, Domino de Bellomonte preſente.*

Jan van Henegouwe, Heer van Byamondt ende der Goes, ſiende dat de Papen ende Geeſtelijckheyt in deſe ſyne Heerlijckheyt, ghedueriich haer met vechten ende ſmijten beſich hielden, te meer om dat ſy dachten vry te weſen van de boeten daer op geſtelt, ontbiedt in den jare 1343, ſynen Bailliu van der Goes, ſoo wie hy es of weſen ſal, dat hy verbiede, op eene boete van thien pondt Warten, ſoo wat Clercke, die vechtelijck maeckt, ende boete verbeurt, dat hyſe gelde ghelijcke andere gebueren, iof dat hy ghebiedt, dat dien Clerck, die de boete verbeurdt, binnen der Goes niemene en huyſe noch en hove, aet of dranck en verkoope op thien pondt ſwarte Tornoyſen, ende die boete of te pandene ſonder eenigh verdragh. Ende deſghelijcke ontbiedt hy ſynen Bailliu te Monſtre in Barſelen, ende dit vvil hy dat ſal geduyren tot ſynen vvederſeggen. Ick vonde vermaeck in de vvoorden ſelfs van deſe brieven hier uyt te drucken.

Ontrent deſe tijdt vinde ghelijck als eene burgherlijcke oorloghe gheveeſt te hebben, de ingheſetenen van het eene Dorp de andere vyandelijck aentaſtende ende overvallende, overſulex Willem, Hertoghe van Beyeren, Palensgrave van den Rijne, verbuydende de Graeffelickheden van Heynengouvven, van Hollandt, van Zeelandt, ende der Heerlijckheydt van Vrieſlandt, maeckt kondt allen luyden, vvant hy (ick ſal oock ſijn vvoorden ghebruycken) verſtaen hadde aen ſijne lieven Oom, Heeren Janne van Heynnegouvven, Heeren van Byamonde, dat in ſijnen Dorpe ter Goes in Zeelandt vele, ende ter menigen tijdt, onruſte ende verhtelijckheden pleghen te ghevallen van ſijne luyden die vvoonen buyten dien Dorpe, ende oock ſonwijlen van die daer binnen vvoonen, daer ſijnen lieven Oom voornoemt, veel moeyeneſſe, ende ſijnen Dorpe, ende ſijnen luyden van buyten Dorps, groote ſvvaerneſſe af komen mochte; ſoo hadde hy om die lieve ende ruſte ſijns lieven Ooms, ende om groote ſvvaerneſſe, die ſijnen luyden van buyten dien Dorpe gevallen mochte, ende om dien van binnen den Dorpe mede te beſchudden, ende te voorhoeden; ſijnen deſen lieven Oom voornoemt ghegeven, ende gaf volkommene macht, ghebodt ende Koren te legghen, die hem, ſijnen Rade ende Shepenen van der Goes nuttelijck ende oirbaerlijck dencken ſouden om nutſchap ende ruſte ſijner luyden, ende der ſijnre, ende allen Koren, die hy legher, mach hy verleggen ende vvandelen alſt hem ende ſijnen Rade nuttelijck dencken ſou. Ende dit ſou vveſen behoudelijck der ghemeetre Coren van Zeelandt, ende alre brieven die ſijne vorders, of hy ghegeven mogen hebben. In oirconde is deſen brieve beſeghelt met ſijnen zeghele; ghegheven te Sente Geerdenberghe, des dijnxendaeghs nae Alreheyligen dach, in 't jaer ons Heeren duyſent drie hondert acht ende veertich.

Onder de regheringhe van Willem van Beyeren, die men noemt den dollen Grave, ontrent den jare 1350, verkreghen die van ter Goes in Zuydt-Bevelandt vele heerlijcke privilegien; ende wierdt meer ende meer betimmert, (Reyghersberghen voeght daer by, met wallen, poorten ende veſten beſloten. Doch dat is onwaerachtich, alſoo ſulex eerſt onder Vrouw Jacoba geſchiet is, ſoo als hier naer duydelijck ſal blijcken.) Tot ghedeuchenisſe van deſe jonſte ende weldaden, onder den huyſe van Beyeren ghenoren, giſſe ick dat die vander Goes het wapen van Beyeren hebben beginnen te voeren.

In den jare 1406, werdt der Goes noch een Dorp ghenoemt, doch korts daer naer een Stadt, hebbende noch gheen wallen, maer Stederechten verkreghen.

Vrouw Jacoba heeft tot Rimmerſwael, op 't jaer 1417, met hare brieven ghe-

ghegont dien van ter Goes een vrye jaermerckt, beginnende op den achtſten dach van onſer Lievet Vrouwen Aſſumptie, ende acht daghen lanck ghedurende, in de welcke niemandt bekommert ſoude werden van eenighethande ſchuldt, bekennet ofte onbekennet, ten ware die binnen der jaermerckt ghemaeck ware. Deſe is t'ſedert die tijdt ſeer beſocht ende voorſien gheweeſt van allerhande kooplieden ende koopmanſchappen, voornementlijck bondtwerck, lammerenwerck, gheſodene, gheverfde, ghemenghelde laeckenen.

In den ſelfden jare, gundt Vrouw Iacoba van Beyeren, dien van der Goes, tot noch toe open legghende, om voortaen alle onghemack voor te komen, hare Stadt te moghen veſten;

Iacoba, by der genaden Godts, Hertoginne in Beyeren, Delphine van Viennen, Gravinne van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Vrouwe van Vrieſlandt, doen kondt allen luyden; Want wy na zede ende ghewoonte van anderen goeden Vorſten ende Vorſtinnen, ende ſonderlinghe na onſer lieflijcker beſcheydenisſe, die ons van onſen edelen voorvaderen, zeliger ghedachten, inghebooren is, alle welghenegen zijn, by natuyrlicken reden, tot oirbaer ende zaligheyt onſer lande, ende tot veſtigheyt onſer goeder Steden, daer ons ende onſen erven, eer ende oock nutſchip af komen magh, ſoo hebben wy, aenghenomen, ende oock wel bedacht, dat onſe ghetrouwe Stede vander Goes, open, kranck, ende onbeveſt is, daer ons in toekomende tijden groot verlies af komen mochte, ende verderffeniſſe onſer Stede voornoemt, ende oock onſer goeder onderſaten, daer omtrent in den lande gheſeten; ende hebben daeromme, ende om te verhoeden alle ongerijmpte, die overmits krancheyt onſer Stede voorſchreven, in onſen lande aldaer, dat Godt verbiede, gheſchien ſoude moghen; onſen ghetrouwen Schout, Schepenen, ende Raden onſer goeder Stede vander Goes, ende anders allen onſen goeden luyden, ende ghemeynte aldaer, mit goeden berade, gheconſenteert ende gheoirloft, conſenteren ende willen, dat ſy die ſelve onſe Stede veſten, ſtercken, ende beſorghen mit poirten, graven, ende anderen goeden weeren, als ſy oirbaerlicxſt konnen, na haren vermoghen. Behoudelick, of ſy in der veſtinghe voorſchreven, yemande aen ſynen Ambachte ende erve beſchadichde, dat ſy dat van onſer Stede weghe verrichten, ende der luyden ghemoede daer of hebben ſullen, na de beſte redelickheyt, by goetduncken ons Rentmeeſters Beweſterſcheldt, Heere Philips van Borſſelen, dien wy belaſt hebben, van onſen weghen, daer toe te ſien, ende ten beſten te helpen, tot onſen eere, ende tot onſer Stede oirbaer. In oirkonde deſer dinghen, ſoo hebben wy onſen zeghel aen deſen brieve doen banghen. Ghegeven in den Haghe, upten een en twintichſten

dagh in November, in 't jaer ons Heeren, dayſent vier houdert ende ſeventhien: Ende hadt een roodt zeghel uythangende in dubbelen ſteerte.

In 't jaer 1437, naer de doodt van Vrouw Jacoba, quam, ende verſtorf ter Goes weder aen den Grave, Philips van Burgundien, die doe oock veſtede alle hare Brieven, Keuren, Rechten, ende oude ghewoonten, tot noch toe van den Graven ende Gravinnen van Hollandt verkreghen. Tot ghetuyghen werden daer ghenoemt, den Heer van Santes, Heer Floris van den Abeele, Heer Gerrit van der Zijl, Floris van Borſſele, Louijs van Cats, Mr. Henrick Uyttenhove, Mr. Pieter van Beoofstenzween, Andries van Reneſſe.

In den ſelven jare, den 22 dach van Auguſtus, doet kondt met ſijne brieven, Philips, Hertoghe van Bourgoignen, van Lothringen, van Brabandt, ende van Limburgh, als Grave van Zeelandt; dat, by den overlijden ende doodt van ſijner liever Nichten, Vrouw Jacob, Hertoginne in Beyeren, Gravinne van Ooſtervandt, die hy bidt, dat onſe Heer Godt zalighlijck ghedencken wil, op hem vervallen ende beſtorven is dat landt van Zuydt-Beverlandt, mit ſijnen toebehooren, ſoo groot ende kleyn, als ſy binnen horen leven dat beſeten ende ghebruyckt heeft, ende gheleghen is binnen den palen van Zeelandt: in den welcken hy ſchuldich ende ghehouden was, na ouder Rechten ende ghewoonten van den lande, te trecken, om ſich van den Ridderſchap, Leenmannen, ende goeden Steden s'landts voorſchreven, te laten hulden, als erf-Heer van den ſelven lande, ende hun wederomme te doen alſulcken hulde ende eede, als hy ſijnen onderſaten ſchuldich was te doen; dat hy alſoo niet en hadde moghen volbrenghen, noch konnen ghedoen, overmidts groote laſten, die hem binnen der tijdt voorghevallen, ende upghekomen waren; ende ſoo ſijne goede Stede vander Goes nu, ter bede ende vriendtlijcken verſoecke van hem, ende ſijnen Rade, die hy daerom by hen ghezendt hadde, by hem geſchickt hadde in ſijne Stede van Rijſſel eenighe Gedeputeerde, om van hem te ontfaen alſulcke hulde ende eede, als hy hem in der Stede ſelfs ghedaen ſoude hebben, als hy daer ghe weeſt hadde; ende daer up weder in den handen ſijns ghetrawen, des Heeren van Santes, overſte van ſijnen Rade, by hem gecommitteert ten faecken van ſijnen lande van Hollandt ende Zeelandt, hem ſulcken hulde ende eede ghedaen hebben, als ſy hoiren rechten Landtſheer ſchuldich zijn te doen: ſoo bekent hy met eenen brief, welckers eyghentlijcke woorden wy in dit verhael oock volghen, dat ſy dat ſpecialijck van der gratie, ende uyt ſijne ſunderlingher begheerte ghedaen hebben, ende niet van eenighs rechts wegen, ende in geenre manieren weſen noch komen en ſal in toekomende tijden, tot afterdeel of

præju-

præjudicie van hen, of haren rechten, ghewoonten, handtveſten, privilegien, ende vryheden, maer ſullen die hier en t'enden weſen, ende blijven in ſulcker machten ende waerden, als ſy waren, eer dat ſy hem deſe huldinge deden. Voirt, ſoo gelooft hy ſijner goeder Stede van der Goes, dat hy deſe ſijne Stede van der Goes, noch ſijn landt van Zuydt-Bevelandt, nemmermeer verſetten, vervreemden, noch verſcheyden en ſal van ſijnen Graefſchap van Hollandt ende van Zeelandt, in eenigher manieren. Op de plijcke ſtondt geſchreven; By den Heere den Hertoge, Grave van Hollandt ende van Zeelandt, ende ten overweſen van de Heeren van Santes, Heer Floris van den Abeele, Heer Gerrit van den Zijl, Floris van Borſſele, Lauris van Catz, Mr. Hentiek Uyttenhove, Mr. Pieter van Beooſtenzween, Andries van Reneſſe, ende meer andere van den Rade.

Alſoo in den jare 1441, die van der Goes vertoonden, dat het legghen van de jaermerckt, vergunt by Vrouw Jacoba, in den jare 1417, als vermeldt is, haer t'onpuntich was, ende teghenginck, overmidts hare wekemarckt, ende oock om dat, om de hoogheyt van den dage, daer niemandt ter merckt en quam; heeft Philips van Burgundien die verleyt op den eerſten hoochdach des maendaech naer onſer Vrouwen dach Aſſumptie, gheduerende de vryheydt van de ſelve merckt tot des Sondaechs daer naer, dien dach al, ende niet langher; bevoorwaerdende dat men van allen twiſtelijcken en vechtelijcken ſaecken, alſdan gheſchiedende, den Grave voortaen achtſchatte betalen ſoude.

In't jaer 1444, kochten die van der Goes van den Grave hondert Gheme-ten Ambachts, met den molen ende andere gherechten daer toe behoorende, ghelegen in Zuydt-Bevelandt, in de prochie van Cloetinghe by de poorte ofte haven der Stede, in voortijden toebehoorende Wolfaerdt van der Maelſtede, Heer Floris ſoon; werdende haer neffens dien vergonnen, dat die daer in woonden, ofte komen woonen ſouden, ſtaen ſouden onder den Rechter, correctie, ende rechtsvoorderinghe van de Wet vander Goes; ende ghenieten alle vryheden van der ſelver Stede. Het welck daer naer beveſticht heeft Carel, Hertoch van Burgundien, in het jaer 1472, werdende t'hans die vander Goes in het uytvoeren van haer recht belet door den Heere van ter Vere, ende Olivier van Everingen, die het overſchot van het Ambacht ghekocht hadden.

Ontrent het jaer 1539, hadden de ſterfte ende vervreemdinghe ſoo vermindert de ingheſetenen van der Goes, te vooren ſeer burgerrijck, dat daer nauwelijcx twee eerbare goede mannen te vinden waren, van den ouderdom

van

van ſes ende dertich jaren; ende de watervloeden de ingeſetenen, voor deſe ſlach ſeer wel gheſtelt, ſoo verarmt, dat daer oock nauwelijcx twee mannen van dien ouderdom, ghegoedt tot twee hondert Enghelſche nobelen toe, te vinden waren, om, volghens het ghene Hertoch Philips van Burgundien geordent hadde, het Rentmeeſterſchap van der Stede te bedienen. Waer over Carel, Roomſch Keyſer, dien van ter Goes oorlooft, te nemen daer toe bequame mannen van ſoodanighe jaren, als ſy uyt vinden konden, ghegoedt tot hondert Enghelſche Nobels. Die ghemelte redenen werden in de brief ſelve wel uytdruckelijck gheſtelt, zijnde ſonderlinghe teyckenen van den doe op 'thoochſte bedruckten toeſtandt deſer Stede. Jae de inbreucken van wateren hadden de ingeſetenen ſoo verarmt, dat ſy haer naeuwelijcx bequaem vonden om des Stadts ampten met behoorlijcken luyſter te bedienen; ende, om die niet te aenveerden, de Stadt verlieten; waer op in den ſelven jare 1539, de Koninginne Douagiere van Hongarie, dede opmaecken ſeecken brieven, dat egheen poorter, ghekoren werdende tot oenighe Stadts ampten, de ſelve ſoude moghen weygheren te aenvaerden, op de boete van vijf ende twintich Carolus guldens.

Deſghelijcx in den jare 1548, verliep ſeer de neringhe van zoute, overmidts 'tverloop van den ſtroome; daer by men de Stadt vander Goes qualijck beſoecken mochte, dan met groote moeyeneſſe; te meer, want 'thooft van de Stadt by verſcheyden ſtormen ſoo ſeer vergaen was, dat men 'tſelve qualijck ghebruycken mochte; ſoo dat de ſchepen voorby der Goes, naer andere Steden om zout voeren. Doch zijn deſe wercken, neffens de torens, muyren, ſtraten van der Stadt, ende verdiepinghe van de haven, korts daer naer, neffens de neringhe, herſtelt, ende wederom luſtich bloeyende gheworden.

Den eenen ſlach volghde den anderen. Want in den jare 1554, treſte oock haer eenen afgrijſelijcken brandt, ſchijnende dat twee teghen den anderen ſtrijdende elementen, de gheheele verdelginghe van deſe Stadt, ende verarminghe van hare ingheſetenen voor hadden. Doch, het goet beleydt van de Regierders, ende de gonſte van den Grave, heeft haren ghedreyghden onderganck wederhouden. Want, Caerle, Roomſch Keyſer, als Graef van Zeelandt, ontfonck hier over die bede van die Burghermeeſters, ende Regierders der Stede vander Goes, ſoo in den naem van hun, als van den anderen ghemeyne burgheren ende ingheſetenen, inhoudende, hoe dat op den achthienſten van Meye leſtleden, binnen der ſelver Stede eenen grooten, vervaerlijcken brandt onder de zoutketen opgherefen was, welcken brandt

op

op eenen korten ſtondt eerſt onder de keeten, ende huyſen, ſtaende buyten de poorten, ende daer na, deur den grooten ſtorm van winde, komende uyt den Noordtooſten, binnen der ſelver Stede hem ſoo verſpreyt hadde tot verſcheyden plaetſen, dat onmoghelijck was de ſelve brandt met eenighe hulpe te bluſſchen of te wederſtane, ſulcx dat aldaer, deur den afgrouwelijcken brandt, boven een groot ghetal van ſoutketen, ende een Cruyce-broeders Convent, ſoo veel poorters huyſen, met groote menichte van kooren, graen, ende andere huyſraedt verbrandt waren, dat 'tvierendeel van dien niet en was blijven ſtaende, midts welcken veel poorters uyt wanhope ende groote armoede, de Stede alreede begonſt hadden te verlaten; ende was alſnoch grootelijcx te beduchten, dat vele andere 'tſelve doen ſouden tot gheheele vernietinghe der ſelver Stede, verdriete, ſchade, ende achterdeel van den Regierders ende andere poorters, indien daer inne niet verſien en werde; biddende daeromme, dat men haer ſoude willen toeſtaen deſe navolghende articulen, by middel van de welcke deſe Stede wederomme in beuren ouden ſtaet ghebracht ſoude moghen worden, die anderſints gheſchapen was, onbewoont, ende eeuwelijck verworpen te blijven.

I. Dat, aenghеſien den meeſtendeel van de burgheren gantſchlijcken bedorven waren, hen ghegunt ende geoctroyeert ſouden worden vryheydt ende exemptie van allen impoſten, beden, ende ſubventien, die tot laſte van de Stede nu ſtaende waren, ende in toekomende tijden voor haer quote ſouden moghen toeghevoeght worden, ende dat voor den tijdt van veertich jaren naeſtkomende.

II. Want de Stede over langhen tijdt de maelderije van twee molens, den Grave toebehoorende, in erfpacht ghehouden hadde, ende noch houdende was negentich ponden, twaelf ſchellingen Vlaems s'jaers, de welcke over een deel jaren, overmidts de ſobere ende krancke neringhe, boven de tachtentich ponden niet en hadden moghen ghelden ter huyre, ende boven dien alle jare, d'een deur d'andere, meer dan twee hondert Carolus guldens verſtellinghe ghekoſt hadden, ende dat nu de watermolen, die onghelijck de beſte was, in den grondt afghebrandt was, ſoo dat de meeſters van de timmeragie den ſelfden niet en wilden aen nemen, met het huys daer toe behoorende, wederomme op te maecken voor twee duyſent Carolus guldens, hen te gunnen quijtſcheldinghe van de maelderije, den tijdt van twintich jaren.

III. Inſghelijcx, aenghеſien de Stede deur het ſtroo, ende ander weeck dack van de huyſen, daer den brandt mede ghevoet werdt, bedurven was, ende dat de ingheſetenen, om voor den toekomenden tijdt daer teghens te

verſiene, een ordonnantie opſtellen ſouden, van de huyſen voortaen niet meer met ſtroo of riedt te decken, maer alleenlijck met tiggels, ſcalgien, of andere harde materien, 'twelck niet wel uytghewerckt ſoude kunnen of moghen werden, ſonder byſtandt ende voordeel den poorters daer inne te doene; ende dat de Stede, midts de groote onkoſten van verſtellinghe ende beterniſſe kortelinghe aen 't Stadthuys, ende aen 't hoot ghedaen, ende verminderinghe van haer Domeynen, by fortuyne van den voorſz. brande gheleden, ſoo ſeere verachtert, ende noch dagelijcx grooter onkoſten verwachtende was; ſoo hadden die Regierders, omme heur poorters in haren dacke van der Stadts weghen te moghen te hulpe komen, voor den minſten ende bequaemſten middel geoordeelt met den ghenen, die daer op behooren ghehoepen te worden, eenighe lijfrenten op der Stede te verkoopen; maer, want het ſelve niet gheſchien en mochte ſonder toeſtaen ende bewilliginge van den Grave, dat men ſoude hunluyden Octroy verleenen, omme de voorſchreven lijfrenten op een den penninck ſevene te moghen verkoopen, ter ſomme van ſes hondert Carolus guldenen s'jaers, oft alſoo veel als men bevinden ſoude van noode te zijn, omme de gheſchende Stede te voorderen.

IV. Ende alſoo ſommighe poorters der Stede, den Grave ghewillichlijcken gheleent hadden, een yeghelijck na ſijn gheleghentheyt, ſeeckere ſomme van penninghen, die ſy nu grootelijcx van doen hadden, dat men ſoude doen de ſelve penninghen by den Rentmeeſter van Beweſterſcheldt, hen weder gheven, omme haer huyſen daer mede op te bringhene, ende metter tijdt wederomme in der neringhe te komen.

V. Want deſe Stede gelegen was in't platte landt van Zuydt-Bevelandt, ende anders gheen Stede daer by of ontrent en was, ende dat die omleggende Dorpen aldaer haer weeck-marcken houden moſten, ende alſoo ſeer van noode waren ſommighe oude weghen, heulen ende waterganghen herſtelt te worden, op dat de landluyden te ghevoechlijcker, ende tot minderen koſten heur goedt ſouden moghen te merckt bringhen; welke onkoſten die vander Goes, midts het ghemelte ongeluck, nu niet meer en ſouden konnen vervallen, dat men hen ſoude vergunnen te moghen lichten op elcke Ghemet landts, dat in de Weſt-wateringe leydt, vier grooten Vlaems, vier jaren lanck ghedurende, tot laſten van den baender ofte ghebruyckers des landts, omme metten ſelven ghelde, alle die weghen, heulen ende waterganghen, aldaer't van noode was, te repareren ten profijte van de ſelve Stadt ende ghemeynen lande, ende gherieve van alle den omgheſetenen.

VI. Dat men oock hen wilde gunnen ende verleenen, dat ſy de

ſchul-

ſchuldenaers, die ſy in de omlegghende Dorpen van 't ſelfde eylandt hadden, ſouden moghen daghen voor Schout ende Schepenen van de Stede, ende dat alleenelijck in actie perſonele, ghelijck 'tſelve dien van Rimmerſwale eertijdts ghegunt was, ende noch daghelijcx ghebruyckten.

VII. Voorts, op dat de Stede te eer verſtelt ende ghemant ſoude moghen worden, dat hen mochte toeghelaten werden, te moghen ghebieden een yeghelijck ſijn afghebrande erve wederomme te betimmeren binnen 's jaers, of die te verkoopen om betimmert te worden, of ten minſten borge te ſtellen, binnen twee jaren die te betimmeren ende bewoonen, oft dat die erve op waerde ſou worden geſtelt tot behoorlijcken prijſe by Schout ende Schepenen, voor die ghene, die de ſelve erven ſouden willen betimmeren ende bewoonen.

VIII. Maer, want daer veel binnen der Stede, voor den brandt, huyſen ghekocht hadden op daghen ende termijnen van jaren, ſoo dat ſy daer noch groot gheldt af ſchuldich waren, ende hen ſeer ſwaer, ja den meeſtendeel onmoghelijcken, vallen ſoude, heure huyſen binnen den voorſz. tijdt op te timmeren, ende de paeyen oft termijnen van de gebrande huyſen tot heuren gheſetten daghen te betalen, dat men hen ſoude gunnen uytſtellingh van betalinghe van ſulcke paeyen oft termijnen, den tijdt van ſes jaren, ende daer na te moghen betalen op de helft langher daghen dan ſy ghelooft hadden te betalen, te weten, dat die vier ponde s'jaers ſouden moeten betalen t'elcken termijne, dat ſy ſouden gheſtaen t'elcken termijn met twee ponden, ende ende alſoo voorts van ghelijcken termijne te termijne, tot dat die hooftſomme heel ende vol betaelt ſoude zijn.

IX. Want daer veel erven van de verbrande huyſen belaſt waren met erflijcke loſ-renten, die midtſdien ſouden mogen blijven onghetimmert, dat alſulcken renten ſtaende op d'erve van eenighe verbrande huyſen ſouden moghen quijt ende te niete zijn den tijdt van ſes jaren, ende dat men, nae de ſes jaren, lou gheſtaen, mids betalende alle jare halve renten oock den tijdt van ſes jaren, ende dat nae uytkomen van de ſelve ſes jaren, wederomme die oude volle rente ſoude worden betaelt.

X. Ende, ghemerckt de Stede meeſtendel ſtaet op ſout-neringhe, vereyſchende veel arbeyders, als ſoutſiers, turfdraghers, ſoutmeters, en dierghelijcke veel andere, welcke al te ſamen ſchamele luyden zijn, ende niet machtich eenichſints haer huyſkens wederomme te timmeren, ende niet en vonden eenighe andere, die ſy ſoude moghen huyren, dat henluyden toeghelaten worde te verkoopen een deel van den landen, toebehoorende

den Heylighen Geeſt, ende andere Gildens, om met den penninghen, daer af komende, een ſeecker ghetal van huyſen te betimmeren ende den voornoemden arme aerbeyders te verhuyren ten redelijcken prijſe, tot behoef ende profijte van den Heylighen Geeſt, ende andere Gildens, nae proportie ende advenant van den landen, die verkocht ſullen zijn.

XI. Ende eyndelijcken, alſoo de Stede op ſommighe hoecken qualijck hier voortijdts gheordineert was gheweeſt, ſoo datter veel enghe ſtraetkens waren tot weynigh oirbor ende ghemack van der Stede, ende oock ſommighe heerſtraten, diemen veel bequamer, volgens oordeel van alle bouwemeeſters, anders ſoude mogen leggen, dat hen geoorlooft worde, alſulcke afgebrande erven, als ſy bevinden ſouden tot bereringe ende verçieringe der Stede nut ende bequaem te zijne, van nu voort aen te moghen aen haer houden, midts den eyghenaren van dien betalende, die ghereehte waerde ter tauxatie van den Regierders der ſelver Stede, ende hen op als te verleenen behoorlijcke opene brieven, in ſulcken ſaecke dienende.

Hier op hoorde Keyſer Carel 'tadvijs, eerſt van ſijnen Rentmeeſter van Zeelandt, Beweſterſcheldt, Heeren Jeronymus Sandelijn, Ridder, ende Olaert Gilliſz. Tſeggaert, Schepen van Middelburgh, dewelcke hen 'ſamentlijck op 't ghene dies voorſchreven es behoorlijcke gheinformeert hadden, ende gheneghen weſende ter bede ende begheerte van dien van der Goes, ende begheerende den ſelven by te ſtaen ende helpen, ten eynde ſy ſeecker middel mochten hebben, om hun verbrande huyſen wederomme op te moghen maecken, ende te verhoeden 'tvertreck ende verloop van den inwoonders der Stede, heeft den ſelven ghegunt quijtſcheldinghe van den gheheelen erf-pacht van de maelerie, voor eenen tijdt ende termijn van drie jaren naeſtkomende, ende, nae t'afloopen van de drie jaren, quijtſcheldinghe van de helft van den voorſchreven erf-pacht voor andere drie jaren daer nae komende, behoudelijck dat de verbrande molen binnen twee jaren opghetimmert ſoude moeten weſen.

Ende op dat die van der Goes hun huyſen voortaen met herden dacke ſouden mogen decken, gonde hy den ſelven, dat ſy op 't lichaem der ſelver Stede ſouden moghen verkoopen lijf-renten op een lijf den penninck ſeven, ter ſomme van ſes hondert guldens van twintich ſtuyv. 'tſtuck s'jaers, omme met de penningen daer van komende, den poorters ende inwoonders der Stede tot voorderinghe van heuren herden dacken te moghen byſtaen ende voorderen, ſonder de ſelve penninghen elders te moghen beſteden.

Daer en boven gunt hy den Regierders van der Goes, dat ſy een yeghelijck

ſullen

ſullen moghen ghebieden ſijn verbrande huyſen, ſtaende in eenighe principale ſtraten van neringhe, wederom te betimmeren ende bewoonen, binnen vier jaren naeſtkomende, oft dat, by ghebreecke van dien, de Schout ende Schepenen der ſelver Stede, de erve bequaem ſtaende tot timmeringhe ſouden moghen ſtellen tot redelijcken prijſe voor den ghenen, die de ſelve ſouden willen betimmeren.

Ende, aengaende de payen ende termijnen van betalinghe, die eenighe ſchuldich waren op de verbrande huyſen, die voor den brandt op termijnen verkoft zijn geweeſt, heeft hy inſghelijcks toegeſtemt allen den ghenen, die heure verbrande huyſen wederom ſouden willen betimmeren ende bewoonen, uytſtel van betalinge van alſulcken payen ende termijnen voor den tijdt van twee jaren, ende daer naer prorogatie van betalinge der ſchulden, die op termijnen te betalen ſtaen, t'elcken termijn de helft van de eerſte gheaccordeerde termijnen, totter volder betalinge toe, ſulcks dat elck genieten ſoude de helft langher atterminatie.

Voorts heeft hy alſnoch dien van der Goes bewillicht, dat ſy alſulcke afgebrande erven, als ſy bevinden ſouden tot verbeteringe ende verçieringe der Stede nut ende bequaem te zijn, voort aen ſouden mogen aen hen houden, midts den eyghenaren van dien daer van betalende de gherechte waerde ter goetvinden van den Regierders der Stede, den welcken bevolen werdt, daer inne oprechtelijcken te gaen, ſonder eenighe gunſte te ghebruycken.

Ende, aengaende het voorder verſoeck, ghereers in't langhe verhaelt, is eenſdeels afgheſlaghen, ende op eenighe der ſelver by andere weghen ende middelen doen verſien.

In den jare 1585. wierde de Stadt vander Goes teghen alle vyandtlijcke aenval ſterck ghemaeckt. Want door laſt van den hooghghebooren Heere, Graef Maurits van Naſſou, ende d'Heeren Raden van State van de vereenichde Nederlanden, verſocht ende ghemachticht zijnde den Grave van Hohenlo, om het eylandt van Zuydt-Bevelandt te verſeeckeren tegens alle gheweldt van den vyandt, met opbouwinge van eenighe Forten, tot ſulcken plaetſen, als hy tot bewaringhe van deſen eylande ſoude bevinden noodich ende dienſtelijck te zijne; ende den ſelven bevonden hebbende alder bequaemelijckſt te zijn een Fort te legghen op 't hooft van de Parochie van Weerden, met noch een ander ontrent Cattendijck, op ſeeckere plaetſe, genaemt de Sluys van Wijtvliedt; ende midts de gheleghentheyt van der plaetſe van Wijtvliedt, weſende ſoo dangereus, dat, aldaer 't water eens ingelaten zijnde, de wateringe van Beweſter-Yerſicke, doe groot ontrent negen en twintich

duyſent Ghemeten, weſende verre het voornaemſte deel van den eylande, ten eeuwighen daghe ſoude komen te drijven, ende metter Zee ghemeen te legghen, ſonder immermeer dijckbaer te zijn; hebben die Burghermeeſters ende Schepenen vander Goes verſocht, dat de Heeren Staten van Zeelandt ghelieven ſoude te deputeren eenighe Commiſſariſen, om te nemen inſpectie oculaire van de plaetſe van Wijtvliedt; midtſgaders, om te beſichtighen eenighe andere plaetſen, die men ſoude moghen verſtercken, daer by de Stadt ende 'tlandt vander Goes evenwel verſeeckert ſoude moghen zijn jeghens 'tgheweldt van den vyandt, als by het beraemde Fort tot Wijtvliedt, om by dien middel te ontgaen het perijckel ende dangier, daer in het eylandt ſoude moghen vallen, inghevalle 'tlandt aldaer quame ingeſteecken te worden. De Heeren Staten hebben dienvolghende ghecommitteert ſeeckere hare Commiſſariſen, die haer van alle hunne beſoigne rapport doende, verklaert hebben, datmen ſoude moghen nalaten die opbouwinghe van 't Fort tot Wijtvliedt, om te ontgaen de gemelte periculen, ende in de plaetſe van dien ſulcx fortificeren de Stede vander Goes, midtſgaders den in ende uytganck van de havene van dien, met ſeeckere Bolwercken ende Ravelijns rondtſom de ſelve Stede te legghen, ende ſulcx te verſeeckeren, dat daer by 'tvoorſz. landt beter ſoude bewaert ende verſeeckert zijn teghens den inloop van den vyandt, dan by 'tFort van Wijtvliedt; dat oock die burghers der Stede, midtſgaders die Ghedeputeerde van alle de Wateringen ende Polders binnen den rinck van den eylande gheleghen, daer toe beſchreven zijnde, verklaert hadden, liever te willen draghen die koſten van de verſterckinghe van de Stede vander Goes, ende 'thooft van Weerden, op ſulcker voet, als al 'tſelve by der Staten Commiſſariſen (naer voorgaende advijs van Meeſter Pieter Timmermans gheſworen Fortificatiemeeſter, daer op ghehadt) beraemt was, dan dat de plaetſe van Wijtvliedt ghefortificeert ſoude worden. Dus wierde deſe Stadt vaſter ghemaeckt, ende meer, als oyt, verſeeckert. Tot deſe verſterckinghe, wierden vele landen, legghende ontrent der Stede ende haven, beſchadight, uytgheput ende ghedolven; als oock eenighe Wateringhen ende Polders, gheleghen in den rinck van den eylande van Zuydt-Bevelandt, uyt vreeſe doorgheſteecken. Doch de Staten des Landts van Zeelandt verſtonden, dat de ſchade gemeenlijck over gheheel Zuydt-Bevelandt ſoude werden ghedragen. Daer werden doe, onder andere, gemaeckt twee ſterckten aen wederzijden van de haven.

Dus is, onder vele ſuckelingen, tot haer tegenwoordich bloeyende weſen opghereſen ter Goes, de derde Stadt in Zeelandt, ghekomen by ſatiffactie

aen

aen deſen Staet, in den jare 1577, den 22 Martij, gelegen Beweſten-ſcheldt in Zuydt-Bevelandt, ontrent in't midden deſer Provintie, ſoo datmen uyt de ſelfde in een ghetjide kan gheraken in de vertſte gheleghene Stadt van gheheel Zeelandt. Is een fraeye, doch niet overgroote, Stadt, hebbende ſes poorten, waer van de waterpoorte, zijnde op het eynde van de haven, verſterckt is met twee royale Forten. Heeft vele ſchoone gebouwen, waer onder drie çierelijcke SchuttersHoven ofte Doelen, een Latijnſche ſchole, bequaem tot opqueeckinghe der jeught in de ſelfde tale, verſien van alles tot uytvoeringhe der Studien noodich, als mede drie wel gheproportioneerde merckt-velden, van welcke de voornaemſte is de Koorenmerckt, ook een Wees, Oudtman ende Vrouwen huys. Is ook verſien met een groote kercke, de welcke in den jare 1618 afghebrandt, ende in den jare 1621, gheheel wederom, tot groote koſte der inwoonderen, (als hebbende gekoſt een of twee en twintich duſent ponden Vlaems) uyt der ghemeenter burſe veel grooter ende heerlijcker opghebouwet is, dierghelijcke nochte van grootte, nochte van doorluchticheyt, in Zeelandt nauwelijcx te ſien is. Deſe volghende verſen werden ghevonden in't groote gheſchilderde glas, ſtaende in den Weſtghevel van de Goeſſche kercke, daer inne naer het leven vertoont werdt den grooten ende ſchrickelijcken brandt van de ſelve ketcke, in den jare 1618 gheſchiet. De twee eerſte reghels gheven te kennen den juyſten tijdt van't af branden, ende de twee andere van't begin des opbouws;

Op herfſt-Maents eLfden daCh, door VULCaens *boos beſtIer,*
de ſon' op't hooChſte ſaCh, ons kerCke ſtaen In't VIer;
*DoCh eer op neegenſt Aprl*L, *PhebUs ſaCh't* MIddaChs *rout,*
*LaCh d'eerſte ſteen a*L *ſtIL, ge*Veſt Vaſt *Inden gront.*

De lucht rondtſom de ſelfde, is, boven alle andere Steden van Zeelandt, ſeer gheſont, ſoet ende vermaeckelijck, ſoo ten aenſien van de nieuwe plantaiges, rondtſom der Stadt wallen ende cinghels, als van de voor deſen gheplante boomgaerts, ſoo om als ontrent de ſelve.

Werdt bewoont van goede ende hares Magiſtracts onderdanighe ingheſeten, vreedtſamelijck ende onder malkanderen minnelijck levende, ende altijdt willich opbrengende 'tgunt tot de laſten van den oorloge beraemt ende gheheven werdt. Deſe geneeren haer veel met landtbouwerye, mee ende ſoutneringhe, midtſgaders koophandtlinghe van granen, de welcke (overmidts de grootheyt des eylandts, ende de vruchtbaetheyt deſſelfs, gevende

over-

overvloedelijck granen, freutaiſen, moeſkruyden, oock haſen ende patrijſen, 'twelck cauſeert dat 'tgunt den lijfrocht aengaet, tot goeden ende redelijcken prijſe te bekomen is, niet alleenlijck tot noodtdruft der inwoonderen, maer mede tot onderhoudinghe eenigher ſoo Zeeuſche als Brabandtſche Steden) op den wekelijcken merckdach, zijnde Dijnſdaechs, met groote quantiteyt, niet alleene uyt deſen eylande, maer oock uyt de eylanden van Noordt-Bevelandt ende Wolffaertſdijck, in een of twee uyren, verkocht ende vervoert werden.

Is mede deſe Stadt verçiert met eene vrye jaermerckt, die gheceiebreert werdt op den eerſten Dijnſdach naer den 23 Auguſti, verleent by Vrouw Jacoba, anno 1417, ende gheconfirmeert by Hertogh Philips van Bourgoignen, anno 1441, als wanneer hier niet alleenlijck verſchijnen menichte van bouwluyden, komende met haer zaet, terwe, ende andere koopmanſchappen te mercktwaert, maer oock een ontallijcke menichte van koopluyden ende andere, welcke tot uytvoeringhe van hare koopmanſchappen uyt alle omligghende Steden alſdan komen te verſamelen.

Deſe Goeſſche merckt is eertijdts in ſulcke achtinghe gheweeſt, dat in meeſt alle burgerlijcke verbinteniſſen in Artoys ende Henegouwen, roerende opbrenginge van renten, paeyen, ſchulden, tot een betaelſdach de Goeſſche merckt gheſtelt wierde, in plaetſe van Sinte Jans, Pieters, ofte Pauwels daghen, als noch uyt vele aldaer overighe brieven mach blijcken.

Het kooren werdt hier ghelevert met de vermaerde Goeſſche mate van 37½ ſacken in't laſt, of van 32 ſtoopen in de ſack. Deſe mate is in veel landen by den kooplieden wel bekent. De Heeren Staten van Zeelandt hebben oock goet ghevonden by hare reſolutie van den 16 October 1642, dat de ſelve voortaen over de gheheele Provintie ghebruyckt, ende in train ghebracht ſoude worden. Wy ſullen daerom alhier hare juyſte grootte, volghens het voorſchrift van den achtbaren ende vernuftigen Heere, Reeckenmeeſter van Zeelandt, van weghen deſer Stede, *Cornelis Franſz. Everſdijck*, ons behandight, aldus beſchrijven. Indien men de Bloyſche landtroede (daer van de 23 ſeer na by over een komen met 22 Rhijnlandtſche) deelt in 100000 ghelijcke deelen, ende datmen alſdan een rondt vat maeckt, daer van de wijdte onder en boven, midtſgaders de hooghte over al begrijpen 12777 der ſelver deelen, ſoo ſal alſulcken vat inhouden een Goeſſchen ſack; ende van 10141 deelen, een halven ſack. Maer indien't vat vierkant ware, ghelijck een teerlinck, ſoo moet elcke zijde van de ſack-mate lanck zijn 11789, ende van de halve ſack 9357, der ſelver deelen.

Deſe

Deſe Stadt is daer en boven noch ghoprivilegiëert met verſcheyden loffelijcke Privilegien ende prerogativen, onder welcke geen van de minſte en is, die welcke jaerlijcx geobſerveert werdt Sint Jan Baptiſta dagh, in het vermaecken des Magiſtraets, vetleent by Hertoch Carel van Bourgbingen, den 8 Februarij in 't jaer 1467, welcker ghelijcke gheen Steden van Zeelandt ghegheven en is, by het welcke vergunt is het abſoluyt vermaecken des Magiſtraets, ſonder eenighe hooghe ofte ſubalterne Collegien te bemoeyen. Ende ghefchiet in deſer voegen; dat by den afgaenden Burgermeeſter, twee der Stede Rentmeeſters, ende twee Verkieſers, voorgheſtelt werden twintich notabele burgers, waer uyt by den Bailliu, met de aenblijvende Heeren, namentlijck, eenen Burghermeeſter, ende het eene jaer vier, ende het ander jaer vijf Schepenen werden verkoſen, ghelijcke ghetal om te ſupplieren de plaetſen der ghener, die uyt haren dienſt ontſlaghen zijn. 't Selfde Collegie beſtaet in elf perſoonen, nevens den Baillin, ende drie Secretariſen. Waer van jeghenwoordich in dienſt zijn, de Heeren;

Baillin,

Mr. Johan van Baerlandt.

Burgermeeſters.

Pieter Meſouck.
Mr. Gerard vander Niſſe.

Schepenen.

Matheus Everſdijck.
Iohan Hoogeſteeger.
Gerard Sabbinge.
Quirijn van Sunder.
Adriaen Lauriſz.
Mathijs van Campen.
Boudewijn Marinis Driewegen.
Dingnis Keetlaer.
Mr. Cornelis van Ooſtee.

Secretariſen, als mede Clercken van de Weeſkamer, ende Griffiers van het Landtrecht.

Mr. Cornelis Brune.
Laurens Weſterwijck.
Mr. Nicolaes Everſdijck.

De Magiſtraet vermaeckt zijnde, procedeert men ter ſelver inſtant tot vermaeckinghe van twee ſubalterne Collegien. Het eerſte is der ghener, die ſorghe hebben over de Weeſen, ende der ſelver goederen, die men Weeſmeeſters noemt. Welcke met extraordinariſe ſorchvuldicheyt, ſoo op het leven, als op d'adminiſtratie der ſelver goederen zijn lettende, beſtaende in vier perſoonen. Ende zijn jegenwoordich regeerende, de Heeren;

Hieronymus vander Straten,
Mr. Cornelis vander Nisse,
Adriaen van Wilkenroe,
Iacob Verberch,
} Oude Burghermeesters deser Stede,

Het tweede bestier in drie personen, die men Commissarissen van het Landt-recht noemt, ende zijn jegenwoordich residerende, de Heeren,

Pieter Adriaensz.
Bartholomeus Danckertsz.
Mr. Iohan van Stapelen,

Dese, de landtsaten voor de selve gheciteert werdende, hebben de judicature des gheheelen eylandts. Oock en mach den eenen landtsaet den anderen voor het selve Collegie dienende, van 't selve niet gheciteert werden, dan in eenighe saecken. Dit eylandt werdt begrooten in dusent Ghemeten, bestaende in verscheyden Polders, waer van de Dijckagie Beweesten Yersicke, ghenaemt de Breede Wateringhe, de grootste is; zijnde groot tusschen de drie of vier en twintich duysent Ghemeten, waer van de directie bestaet by eenen Dijckgrave, welcke verkooren werdt uyt de notabelste der burgheren, ende werdt jegenwoordich bedient by,

d'Heer, Mr. David vander Nisse, Heere vander Nissen,
oudt Burghermeester deser Stede,

mitsgaders seecker gheral van Gheswoorens. Dit eylandt is versien met een en dertich Dorpen, hebbende vele van dien schoone kercken ende hooghe toorens, dienende de schipluyden voor bakens in Zee, onder welcke eenighe vermaert zijn, door hare soo wekelijcke als jaerlijcksche merckt-daghen, hebben oock eenighe schoone bewaterde Heeren huysen.

Beschrijvinghe van de Heerlickheyt van Borsselen, waer over die vander Goes, hooge, lage, ende middele Justitie hebben.

AEn desen eylande is mede annex de Heerlickheyt ende het landt van Borsselen, welcke hooghe Jurisdictie heeft, werdende de selve gheadministreert by den hoogh Bailliu, ende seven Leenmannen, die gheseten werden by de Heeren van de Stadt Goes, waer over, door haer, de Magistraet der selver Stadt Heeren zijn. Ende by aldien hem yemanden ghegra-

veert

vegt voudt van de Commissarissen van Landtrechte, als mede met het vonnisse van Baillie ende Schepenen der Heerlijckheyt van Borsselen, kan ende mach alsdan appellaren aen Burgemeesters ende Schepenen der Stadt Ghent.

In het jaer 1417, op Sinte Mathijs dach, heeft Vrouwe Jacoba, de hooge Heerlijckheyt van de Heerlijckheyt van Borsselen, vergunt aen Philips van Borsselen, die de Ambachten dese van te vooren hadde beleent, onder andere reserven, dat den voorsz. Philips van Borsselen, ende sijne nakomelinghen dit Leen, namelijck, dese hooghe Heerlijckheyt (uyt't bysonder ende gheschayden van de Ambachten) verheerghestaden souden t'aller tijdt, als 't verschijnen sonde, met een zeel winden, dat is, soo ick het wel verstae, een paer hasewindt-honden, tot een teycken van de goede ende bequame jacht, die hier was.

In 't jaer 1423, op den 25 Julij, heeft Vrouwe Jacoba, de Heerlijckheyt van Borsselen aen haer vervallen by doode van Philips van Borsselen, verkocht aen Boudewijn ende Floris van Borsselen, tot sulck een Leen, als Heer Philips van Borsselen hen selve hadde beleent, zijnde dese brieven op de noodighe stedde.

Op 't jaer 1424 heeft Vrouwe Jacoba, Borsselen ghemaeckt (gemerckt het selve by doode van Boudewijn, ende Floris van Borsselen, sonder descendenten gestorven, aen haer als Gravinne van Zeelandt, vervallen was) in recht Donatien ende lijfvochten aen Franck van Borsselen, Grave van Oosterzant, Heere van Zuyd-Beveland, in sulcker voeghen ende manieren, als Heeren ende Vrouwen van Vianne, voor haer, ende sy Vrouwe Jacoba, het selve gebruyckt ende beseten hadden. Dit selve is by brieven van Heere Philips van Bourgoingnen gheconfirmeert ghewest, uyt welcke blijckt dat dese gifte geen simpel is ghewest. Doch is maer een gifte ghewest voor sijn leesdaghen lanck ghedurende, ende moeste naer sijn doode dese Heerlijckheyt weder op de Graven ofte Gravinnen van Zeelandt vertreden.

In het jaer 1452, den eersten Maerte, heeft Hertoch Philips van Bourgoingnen, (midts dat voren ontfanghende 4500 klinckaerts, tot derthien grooten yeder klinckaert, teenkende in Vlaemschen ghelde ter somme van £ 562: 10: 0. grooten Vlaems) Franck van Borsselen ghegundt, dat hy soude in sijn leven dispositeur van de Heerlijckheyt van Borsselen, als van sijn eyghen ervgoedt, ende dat hy het dien soude gunnen, die het hem soude believen, beloyende, dat hy soodanighe alienatie ofte gifte voor hem, ende

ſijne nakomelinghen, van waerde ſoude houden, naer ſy die Heerlijckheyt, naer den overlijden van Franck van Borſſelen, in ſulcker voeghen, als den Franck van Borſſelen, die beſat van den Hertoch Philips van Bourgoignen, als Grave van Zeelandt, te leene tot een verſterffelijck Zeeuſch Leen ſouden houden.

Volghende welck Octroy, ſoo heeft Franck van Borſſelen de ſelve Heerlijckheyt ghegheven aen Jaſper van Culenburgh. Welverſtaende, om die te beſitten na ſijn overlijden, welcke gifte gerattifeert is gheweſt by Hertoch Caerle van Bourgoignen, in't jaer 1472, den 20 Maij.

Van deſe Jaſper van Culenburgh, ende Joanna van Bourgoignen ſijne gheſellinne, dochter van Antoine, Baſtaerdt van Bourgoignen, is voortghekomen Yſabeau van Culenburgh, ghetrout met Meiſtre van Luxenburgh, Heer van Ville. Ten opſien van welck huwelijck, ſijn deſe Heerlijckheyt by Hertogh Philips van Oeſterrijck, Hertogh van Bourgoignen, diverſche ſchoonniſſen ghedaen, namentlijck, dat ſy by doode van deſe Yſabeau, op hare dochters, ofte ſuſters, ſonder eenighe loſinghe ſoude moghen ſuccederen, welverſtaende, by ghebreecke van knapelijcke deſcendenten; maer indien daer knapelijcke deſcendenten waren, die hare moeder ſouden overleven, dat alsdan deſe Heerlijckheyt wederop haer ende naturen ſoude komen, alles breeder blijckende by brieven van date den 10 Julij, 1501.

Nemaer, van dit huwelijck tuſſchen Yſabeau van Culenburch, ende Jan van Luxenburch, Heere van Ville, geen kinderen voortgekomen zijnde; is deſe Jan van Luxenburch komen te ſterven, ende deſe Yſabeau van Culenburch wederom gehylickt met Heer Anthonis van Lalaing, ook gheen kinderen hebbende, maer heeft, uyt krachte van Octroy, deſe Heerlijckheyt (alſoo hare ſuſters mede overleden waren) getranſporteert ten behoeve van Philips de Lalaing, Grave van Hoochſtraten, Heer van Ville, ende Anna van Renneburgh ſijne huyſvrouwe, dochter van hare ſuſter van Renneburgh, ſoo dat ſy daer Moeye over was: welcke gifte ghecatificeert is gheweſt, mids dat den voorſz. Philips ende Anna, die ſouden beſitten, volghende de Keure van Zeelandt, aen haer reſerverende het gebruyck daer van haer leefdaghe lanck ghedurende; alles blijckende by brieven van Keyſer Carel, van date den 18 Julij 1553, ende de verhef-brieven van den Rentmeeſter Sandelijn, van den ſeſten Januarij 1555.

Van deſen Philips van Lalaing, ende Anna van Renneburgh, zijn voortghekomen Anthonis van Lalaing, ende Philips van Lalaing, Heere van Ville, Renneburch, &c. ende is deſe gheheele Heerlijckheyt by Heer Anthonis

Anthonis van Lalaing verheven gheweeſt, als blijckt by brieven van verhef van Jeronymus Sandelijn, van date den ſeſten Januarij, 1555.

Deſen Anthonis van Lalaing heeft drie ſoonen naergelaten, Heer Willem van Lalaing, die een ſoone naerghelaten heeft, die deſe gheheele Heerlijckheyt verheven ghehadt heeft, ende ſonder kinderen gheſtorven is; Heer Philips Herman van Lalaing, ſonder kinderen geſtorven, ende Heer Charles van Lalaing, Grave van Hoochſtraten, Heere van Hachicourt, die deſe Heerlijckheyt oock geheel verheven heeft. Van welcken Heer Charles, d'Heeren Magiſtraet vander Goes de voorſz. Heerlijckheyt hebben ghekocht, volghens den tranſport ende verhef-brief, van date den ſeſthienden ende achthienden Mey, 1615.

Dus dan, de gorſinghen ende verdroncken landen van de voornoemde Heerlijckheyt heeft de Magiſtraet vander Goes goet ghevonden te verkoopen ende uyt te gheven, om bedijckt ende tot eenen vaſten koorenlande ghebracht te worden met den aenſtaenden jare 1616. behoudende nochtans aldaer, tot profijt der Stede van der Goes, 't recht ende eyghendom van alle gorſſettinghen, ſoo van dijcken buyten als binnen, bermen, uytgorſſen ende aenwaſſen, niet uytgheſondert, omme de ſelve te ghebruycken ofte verhuyren ten behoeve van der Stede; als oock 't recht van alle hooghe, middele, ende laeghe Juriſdictie over den lande van Borſſele, ende ghevolge des ſelfs, midtſgaders, alle voordere hoogheden ende voordeelen, als tot die Heerlijckheyt van Borſſelen behooren.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN DE STADT VANDER GOES.

't Wapen van Rommerſwale.

BESCHRIIVINGHE
van de gheweſen Stadt

ROMMERSWALE.

IEck hebbe groote reden om te twijffelen, ofte ick my behoorde te onderwinden de beſchrijvinge van een Stadt, die niet meer en is. Andere plaetſen verlieſen menichmael ofte hare heerſchappye, ofte haren ouden fleur ende welſtandt, ofte hare eertijdts opgherechte ghebouwen, ende geſtichten, ofte ſomtijdts oock yets van haer begrijp ende groote; maer deſe heeft oock verlooren de plaetſe, daer ſy gheſtaen heeft, niet behouden hebbende als eenen ydelen name, ende droeve gheheucheniſſe in de ſchriften van die ghene, die haer ghedacht hebben. Zijnde voorwaer een afgrijſelick exempel van het alles doorbreec.

breeckende ghewelt der wateren, ende ons leerende, dat oock Steden konnen ſterven.

Nochtans is by my, als voorghenomen hebbende te ſijner plaetſe en tijde op te halen het ghene eertijdts gheſchiet, ende nu ghelijck als verſtorven is, gaet ghevonden de overleden Stadt van Rommerſwale, gheleghen hebbende in Zuydt-Bevelandt, ende zijnde wel eertijdts gheweeſt de derde Stadt van den lande, deſe beſchrijvinghe te geven tot een eeuwich Graf-ſchrift, op dat met haer niet en vergae hare ghedachtenis.

Dat Rommerſwale ghebout ende ſoo ghenoemt is van de Romeynen, laten wy dien ghelooven, die ſulex ſchrijven. Het is niet te min ſeecker, dat ſy is gheweeſt een van de oudſte plaetſen van Zeelandt. Sy wordt in de grijſe brieven niet ghenoemt *Rommerſwale*, ofte *Romerſwale*, maer *Romburſwale*. Welcken naem immers met den naem der Romeynen weynich ghemeenſchap is hebbende.

Rommerſwale heeft van immemoriale tijden af, altijdt ghehadt hare particuliere Heeren, als Leenmannen van de Graeflijckheydt van Zeelandt, doch die uyt gheſtorven zijnde, is nu wel over de drie hondert jaren ten tijden van Aelbrecht, de eerſte, Hertoch van Beyeren, verbleven aen de Graeflijckheyt. Deſe Heeren zijn altijdt gheweeſt dappere ridders, ende hebben door hare loffelijcke daden, veel eere byghebracht tot deſe plaetſe.

Echter nochtans is het het oock ſeecker, dat het een welvarende en neringh-rijcke plaetſe al langhe van te vooren is gheweeſt; daer toe haer ſeer gevoordert heeft het Privilegie, dien van Rommerſwale, by Grave Willem, in den jare 1315, gegeven, inhoudende, dat alle de goederen (uytgenomen verſche viſch) die uyt Zeelandt naer Brabandt, ende uyt Brabandt naer Zeelandt ſouden vervoert werden, eerſt moſten te markt gebracht worden te Rommerſwale, daer des Donderdaeghs weeckmarckt was. De ſelve heeft haer oock vergunt twee wye jaermarcten, de eene des Maendaeghs naer groote Vaſtenavondt, de andere des Maendaechs naer Bameſſe te houden.

Noch hebben ſy in den jare 1374, verworven van Willem Graef van Henegouwen ende Zeelandt, dat ſy in Hollandt ende Zeelandt tholvry varen ſouden, ſonder voor de Thollenaers te ſtrijcken. In deſe brieven wordt Rommerſwael een *Vryheydt* genaemt, ende is op die eeuwe ſoo veel te ſeghen, als een Stede, die noch onbemuert is.

In den ſelven jare, is deſe Stadt eerſt omwaldt, ofte, ſoo als de brieven daer van zijnde, ſpreecken, begraven geworden. Want Aelbrecht, Palenſgrave by den Rhijn, Hertoghe in Beyeren, Ruwaert van Heynengouwen,

van

van Hollandt, van Zeelandt en van Vrieſlandt, gunde in den ſelven jare ſijnen poorteren van Rommerſwale;

I. Dat ſy haer Steden veſten ende begraven moghen, in ſulcker manieren, als hoer brieve, die ſy van ſijne ouders hadden, daer of begrijpen by goeddoncken des Rentemeeſters van Beweſterſcheldt in Zeelandt, iof des Raeds, daer toe te voeghen.

II. Dat den Baillin aldaer, mit den Schepenen van Remerſwael, berechten ſal moghen alle miſdaet die daer gheſchiet, ende van allen twiſtelijcken ſaecken, die ſijn beneden eenen halven man, ende buyten vreden ende ſoenen; maer wat daet boven gheſchiet, ſal den Baillin in Remerſwael berechten moghen mit den Schepenen aldaer, in s'Graefs jeghenwoordicheden, iof ſijne nakomelinghen Graven te Zeelandt.

III. Ende ſy ſullen bannen moghen, by den Baillin uyt hore Stede drie jaer lanck van allen ſaecken, uytgheſeyt dat aen lijve, iof aen lidt roert.

IV. Voort, ſullen ſy ſulcke vryheydt hebben ende ghebruycken van jaermarckten als hoer brieve inhouden die ſy van daer of hebben.

V. Dat ſy beleyden moghen in Zuydt-Bevelandt van alre ſchuldt die voor hoeren Schepenen verliet wordt, ghelijcken dien van Middelburch, behoudelijck der Stede van Middelburch alſulcke handtveſten ende brieve, als ſy van s'Graven ouders, of van den Grave daer of hebben.

VI. Dat en gien man over haer goedt van poorteren wijſen en ſal, anders dan Schepenen binnen Remmerſwael, ten waer of ſy hun alwaer verbonden, iof verwillekoerden, iof dat ſy him verſinneden voor 'Graven Tholle, ſonder oorlof voor by s'Graven Thollen te varen, iof anders dat ſouden ſy verbeteren by den Thollenaer.

VII. Dat ſoo wes doodſlach, meyncken, ſmerten iof wonden, die den poorteren van Reymerſwale ontfenghen, het waer binnen, iof buyten der Stede, dat ſal men him beteren, ghelijcken poorteren van Middelburch.

VIII. Dat en ghien Ambocht binnen Remmerſwael vryheydt noch recht daer hebben en ſal, ten ſy by Burghermeeſters ende Schepenen in Remmerſwael, ende by den Rentmeeſter Beweſterſcheldt in Zeelandt, ende dan en ſoudt niet langer dan een jaer duyren, iof men ſoudt weder aen de Grave, iof in ſijnen Rentmeeſter verhalen, ende by nieuwen conſente te vernieuwen.

IX. Voort, ſal den Graef, iof ſijnen Rentmeeſter vernoemt, Schepenen kieſen, die weſen ſullen in Remmerſwael, alſoo veel ende alſoo menich-

werf

werf, alſt den Grave ende de Stede voorſz. oorbaerlijck weſen ſal, ende den Grave nutte donckt.

X. Ende die Schepenen ſullen alle jare twee Burgermeeſters nemen ende kieſen, by goedtduncken des Rentmeeſters voornoemt, binnen den vier Heylighen daghen van Korſdach.

XI. Dat ſoo wat Koeren de Schepenen van de poorte van Reymerſwale, by goetdoncken des Baillius aldaer binnen legghen ende wilkoeren, om oerbaer des Graefs ende der poorte behoef, tot twintich pondt ſwarten toe, dat ſal den Grave vaſte ende ſtade houden, maer alle jaer te vernieuwen.

XII. Dat men gienen poorter van Rommerſwael en ſal moeten daghen mit gheeſtelijcken rechte van waerlijker ſchoude.

Den ſelven Albrecht, als Ruwaerdt van Zeelandt, heeft in den jare 1380, dien van Reyaterſwael verſcheyden Rechten ende Vryheden ghegheven, die wy, als de aller oudſte, die ons kennelijck is, rechtſvorderinghe van de Steden van Zeelandt voorgenomen hebbende op te halen, goet dachten uyt de volghende brief hier oock te verkondighen.

Albrecht, by der Gods genaden, Palewsgrave op ten Rhijn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hellandt, van Zeelandt, ende van Vrieſlandt, doen kondt allen luyden; dat wy, met goeden voorſien, ende by rade ons Raedts, onſen lieven ende getrouwen poorters, gemeenlijcken van Reymerſwale, ende ons wenigen trouwen dienſt, die ſy ons, ende onſen voorvaderen, ghedaen hebben, ons ende onſe nakomelinghen noch doen ſullen, ſulcken gratie, vryheden en Privilegie ghegheven hebben ende gheven, als hier nae beſchreven ſtaen.

I. *In den eerſten, ſoo wie dat eenighen menſche, ſoo waer dat by is, binnen Reymerſwale doodt ſlaet, ſal men gelden tneghentich pondt ſwenlijcke penninghen, alſulcke penninghen, alſmen mede ſpent binnen den lande van Zuyd-Bevelandt, ende by ſal ſoecken des Heeren ghenade.*

II. *Soo wie eenighen menſche mencket totter helft van eenen doodtſlagen man, hy beteert hem vijve ende veertich pondt.*

III. *Soo wie dat eenigen menſche binnen Reymerſwale wondt, hy ſal den Heere beteren twee pondt, ende der Stede thien ſchellinghen, ende den ghewonden van elcker yncke thien ſchellinghen; op die hande, ende in't aenſicht tweeſchat den gheenen, die de ſmarte hevet, daer lijcktteecken of blijft teynden jare.*

IV. *Soo wie in Reymerſwale ghewont wordt, ende Schepenen ſijne wonde toeghet, ſoo moet hyſe tijen en moetſe brenghen op den gheenen dien hyſe tijdt, met*

vijve ſijnre maghen naeſten Heydighen; magh hy dat niet doen, ſoo ſallet die ander voorenſteen mit ſijnen eede.

V. Soo wie dat yemanden Poorters van Reymerſwale buyten der poorte moncket of doodſlaet, hy ſalt hem beteren alſ oft in Reymerſwale ware ghedaen, liet es ſy dat het es mit laeghen oft mit moordwapens, of binnen den vreede, in diſe punctten moetmen beteren vierſchaere.

VI. Soo wie yemande wondt met priemen of mit eerdeyſen, kolven, oft mit andere moordwapen, hy verbeurde die hande of vijftich ponde, hier of den Heere vijve ende vijftich ponde, ende der Stede vijve ponde.

VII. Soo wie mit deſen wapenen yemands doods ſlaet, die verbeurt dat hooft, het en ware in ghemeenen ſtrijde, ende van ſijnen goede, die dat doet, ſalmen beeten vierſchae, ende dat daer boven blijft, ſal weſen in 's Heeren genade, behoudelijck ſijnen wijve die helft uyt allen ſijnen goede.

VIII. Soo wie yemende binnen Reymerſwale, ofte eenen poorter binnen of buyten, mit laeghen doodt ſlaet, hy verbeurt dat hooft, ende van ſijnen goeden ſal men ghelden vierſchaere, ende dat daer boven blijft, dat is in 'Graven ghenade; ſoo wie dat hem te hulpe komt of den ghenen ſtarcke, die dat doet, die ſal met hem gelden die boeten, ende ſijne miſdaet is in 'sGraven ghenade; ende is dat ſaecke, dat twee man of meer vechten tegheus eenen, ende die yeene, om hem te verweerene, brenghe die Kore aen henluyden, hy ſal henallen beteren een boete, den Heere een ponde, ende der poorte een ponde, ten ſy dat hy yemands wondt.

IX. Soo waer een Baillin; Schoutete, Burghermeeſter ende Schepene, of Parochie-Pape, yemende eenen vredeyſchede of vermaende, die den vrede ontſeydt of ontſweghe ende kenlijck maeckte mit hem, die dien vrede vermaende, ende mit tween witachtighen knapen totte hem, die verboerde jeghens dien Heere vijve ponde, jeghens Schepenen een ponde, alſoo vele alſer daer waer, ende jeghens der Stede een ponde, alſoo dicke als ſy dat deden.

X. Soo wie dat mit dulre talen deſen vrede belet, en hijt verwonnen wordt mit den rechte, hy ſal den Heere gelden een ponde, der Stede thien ſchellingen, alſoo dicke als hy dat doet.

XI. Soo wie met ſijnen maghen vrede gaf, en den vrede breeckt, of van ſijnen vrienden, hy ſal ghelden die ſelve boete, wordt hijs verwonnen met drie Schepenen, dat hy dat ghedaen heeft, om den ſtrijde die daer te voeren was; ende die die Kore eerſt breeckt, die ſal't beteren van vredebrekene, wordt hijs verwonnen van drien Schepenen.

XII. Soo wie binnen vrede yemende quetſt of miſdoet, hy ſal die miſdaet beteren vierſchaere.

XIII. Soo

XIII. *Soo wie binnen den wede pennende dandeſlaet, by verbeert ſijn hooft, ende den verſlaghenen ſalmen gelden vierſchat van ſijnen goede, dat daer boven blijft, dat is in s' Graven ghenade.*

XIV. *Soo wie Schepenen, die wede eeſchen, wie weerdem leedter doet, die ſal elck van de Schepenen beeten, die daer jeghenwoerdigh ſijn, een ponde.*

XV. *Soo wat meſdaet den Schepenen gheſchiet in den twiſt, dat ſalmen beteren vierſchat.*

XVI. *Soo welcken tijdt die Rechter ende Schepenen eenighen klaghere Schepenen weyghere, ſy ne moghen ghenen vonniſſe ſeggen voor dien tijdt, dat die klaghere Schepenen heeft.*

XVII. *Soo wat man dat in Reynerſwale te banne ghedaen worde om verſeeckerde ſchuldt, of om roof, ſoo wie hem huyſet of hovet binnen den lande van Zuyd-Beveland, nae dien dat hem kunde worde ghedaen van drien Schepenen, by ſal't beeten den Heere thien ponde, der poorte een ponde, en ghelden des ballincx ſchuldt, worde hys verwonnen van drien Schepenen, ende die ballinck ſal blijven dien mans ballinck voor allen dien ſchaden, die hy wasmt by hem.*

XVIII. *Soo wie eenen ballinck ſtercke jeghens den Rechte, of jeghens den Schepenen, waer by dat hy ontgaet, by ſal ghelden die ſelve boete ende die ſelve ſchuldt.*

XIX. *Soo wat poortere die gaet tot s'landsmans ſtrijde huyſen der poorte, om hem te helpen, ſonder ghewonne raeds van der poorte, by en moet ſonder des Heeren ghenade niet wederkeeren binnen der poort, ende hy ſalt beeten der poorte een ponde, worde hys verwonnen van drien Schepenen.*

XX. *Soo wie dat poorteren ſoeckt een huyſe daer hy in woont, ſtrijdelijcke, ende een 't huys valte met ſtene, met ſtreckene, of met weepene, of met ſchietene, of met lachter doet binnen ſijnen huyſe, of ſmerte, of yemandt van ſijnen huywene, die ſal't beteren den Heere thien ponde, ende den man ſes ponde, ende der poort een ponde.*

XXI. *Soo wat man, die geſocht worde tot eens anders mans huyſe ſtrijdelijcke, die dat doet, hy ſal dien hy ſoeckt beeten vijve ponde, den waerde vijve ponde, den Heere ſeſſe ponde, der poorte een ponde, worde hys verwonnen by drien Schepenen.*

XXII. *Soo wie in des huysſoeckers helpe ſtrijdelijcke komt, by ſal beeten den Heere twee ponde, der poorte een pont, ende die ſchade diemen van binnen uytwaert doet, een ſchatte.*

XXIII. *Soo wat meſdade gheſchiet ter Vierſchare, die ſalmen beteren vierſchatte jeghens den Heere, ende den klaghere.*

XXIV. Soo wie dat eenen Schepenen doet ſtaet, by ſalne gheldin vierſchaet.

XXV. Soo wat man den anderen lachter ſproecke ter vierſchare, die ſal's den Heere beteren thien ſchellingben, dan man vijf ſchellingen, der poerte vijf ſchellingen, wordt by verwonnen met drie Schepenen.

XXVI. Soo wat meſdade datmen doet aen eenen Burgheruweſter, men ſal's hem beteren oft eenen Schepene ware ghedaen.

XXVII. Soo wat luydin van buyten beloven of ſeeckeren poorters van Reymerſwale voor Schepenen van Reymerſwale, dat mechmen op hun bedingben, ghelijckenen of ſy poorters waren, ende dit en ſal niet voorder weſen dan binnen Zuydt-Bevelandt.

XXVIII. Moghen ock die Schoute ende die Schepenen die luyde niet bedingben, die Heere ſelfs bedingben tot ſyne naeſter komſten mit Schepenen voorſz. dat ſy recht doen den poorters.

XXIX. Soo wie wijn verkoopt, die gevalſcht is met water of met ander vuylniſſe, ende daer of verwonnen wordt van Schepenen, by ſal's beteren den Heere vijf ponds, ende der poorte een pondt.

XXX. Vechten poorters van Reymerſwale buyten der poorte onderlinge, ende ſy verſoenen onderlinghe eer ſy komen in der poorte, dat ſullen ſy beteren na den landtrechten van Zeelandt.

XXXI. Ne gheen poortere en mach kamp nemen jeghens den anderen, noch man van buytene jeghens eenen poortere, ende ſoo wie dat dat dede, verboerde jegens mijnen Heere vijf pondt, ende der Stede een pondt.

XXXII. Soo wie ſoo woont binnen Zuydt-Bevelandt, ſlaet hy, of roeft by poortere buyten der poorte, men ſalne dagben te Rechte te ſtane binnen Reymerſwale opten derden dagh; komt hy, ſoo moet hy ſetten eenen poorter te burghe; komt hy niet, men ſalne te banne doen, ende houden te ban voor den Heere.

XXXIII. Soo wat man, die buyten woont, die te banne wordt ghedaen, om poorters klaghe van Reymerſwale, die ſal den Heere beweldighen tot ſyne naeſter komſten recht doen.

XXXIV. Soo wat man die buyten woont, en op poorteren klaghet, men ſal him recht te Vierſchare doen.

XXXV. Alle die dingen, die gheſchien binnen der Kore van Reymerſwale, die die rechten, en die Schepenen niet berechten en moghen, komt die klaghe voor den Heere, by ſal't berechten by ſyne waerhede, ende de waerheds ſal men nemen by Schepenen van Reymerſwale.

XXXVI. Ne gheen man van buyten, die en mach met Schepenen van buyten,

buyten, of mit s'Graven mannen binnen den lande van Zuydt-Bevelandt, eenighe vonniſſe ſeggben over poortere van Reymerſwale, ſonder in den punte daer't ben gheoorloft is.

XXXVII. *Soo waer drie vriiachtighe mannen van binnen eenigh dinck ſien binnen der poorte, of buyten over poortieren, ende dat ſeggben by haren eede, dat moeten Schepenen oirkenden.*

XXXVIII. *Dingen die geſchien by nachte, ſal men oirkonden by .....*

XXXIX. *Niemant en mach aenveerden vveef kinderen goeds binnen Reymerſwale, by en doets ben ſoecker voor Schepenen van Reymerſwale.*

XL. *Ne gheen poortere en mach giftc gheven van lande binnen Zuydt-Bevelandt, ſonder voor Schepenen in Reymerſwale.*

XLI. *Soo wat meſdade gheſchiet binnen Reymerſwale, als die Heere is tuſſchen Berniſſe ende Heydenzee, dat ſelmen gheldeu tweeſchat.*

XLII. *Baillin, Burgbermeeſters, ende Schepenen van Reymerſwale, die moghen gijſelen hore poorters binnen Reymerſwale, daer ſy twiſt of vermoeden, of die twiſt heeft ghedaen, ende die gijſelen ſalmen leggben, daer't Schepenen goet dunckt, ende die de gijſelinghe vvederſeydt, of dien daer uyt gaet, het en zy by Schepenen, by verboerde thien ponde jeghens den Heere, ende jeghens den poorte een ponde, alſoo dicke als hy't doet, tot hondert ponden thoe, ende daer en't enden ſal men vanghen ende leggben in den Steen, ter tijdt thoe dat hy voldaen heeft.*

XLIII. *Soo vvat geſchiet Schepenen in gemeenen ſtrijde, daer by ſelve ſchuldich is, dat ſal men beteren oft eenen poortere gheſchiet vvare.*

XLIV. *Soo wie dat drincke in eene taverne, vverdt dat ghetvvift, hy en ſal daer gheen huyſoeckinghe verboeren.*

XLV. *Soo vvie eenen knijf of ſvveerdt trecke, of met, of baſelare, of eenighe gheſcheeds vvapen, verboert thien ponde jeghens den Heere.*

Ende alle deſe voorſz. poincten ſullen vveſen ende ſtaen, behoudelijck anders allen onſen vryen Steden ſulcke Vryheden ende Recht, alſſe hen van onſen anders, ende van ons ghegheven is, behoudelijck ons alleen onſer Heerlijckheyt. Ende gheviel oock eenigh gheſchil in eenighen der poincten voorſchreven, dat houden vvy tot onſen verklaren. In kenniſſe hier of, ſoo hebben vvy deſen brief bezeghelt mit onſen zeghele. Ghegheven in Middelburch, opten eerſten dach van Aprille, in't jaer ons Heeren, duyſent drie hondert ende tachtich.

Aelbert van Beyeren heeft op het jaer 1389, uytghegeven aen Claes Kervinck van Rimmerſwale, te dijcken tot eenen koorenlande alle dat gorſlandt ende ſlijcklandt, dat ghelegen was van't Weſt-eynde van Rimmerſwale ende van Lodijck, vry van onkoſten ſeven jaren lanck.

Daer en boven, Zuydt-Bevelandt ſtaende onder de juriſdictie van den Biſcop van Vytrecht, heeft den Biſcop, in der tijdt weſende, anno 1449, de Stadt Rommerſwale gheprivilegieert, dat daer weſen ſoude de Geeſtelijcke juriſdictie van gheheel Zuydt-Bevelandt.

Het jaer van 1454, toonde wel dat dit welvaren van Rommerſwael, haer oock aenbrachte dertelheyt, ende de dertelheyt, ſchade ende ſchande. Want thans, Carel van Bourgoignen, (wiens eyghen woorden wy hier ſullen ghebruycken, uyt den brief, raeckende den zoen, gheroocken) Greve van Charlois, Heere van Caſteelbelm, Stadthouder ende Gouverneur generael ſijns ghenadichs Heeren ende vaders in ſijn afweſen van ſijnen landen ende Heerlijckheyden herwerts over, doet kondt allen luyden; alſoo de ghemeente ende inſetene van Reymerſwale, hunluyden jegens ſijner Heeren ende vader Hoigheyt ende Heerlijckheydt up gheſet hadden, omme mit forchen den Baillin ende Schepenen, die aldaer gheordineert waren 't recht te onderhoudene, te regierne ende te bewairne, te overvallen, ende van daer te verdoven mit grooten ghewelde ende overdaden, die ſy up hunluyden begonnen hadden te hantieren, daer ſy 't recht ende vonneſſe van den Vierſcharen, die hy uyt den name ende van weghen ſijns Heeren vaders nu eenen ſeeckeren tijdt in Zelandt ghehouden hadde, dair of niet verbeyden noch verwachten en dorſten, mair waren hem in ſeeckeren grooten getale teghens komen, berſbeens, blootſhoofs, ende in heur hemde, ende hadden hem in den name ſijns Heeren vaders oetmoedelijck ghebeden, omme gratie ende ghenade; ſoo iſt, dat hy, die altijdts meer gheneghen was tot ontfarmhertigheyt ende goedertierentheydt, dan ter ſtrangheydt van Juſtitie, de ſelve gemeenten ende inſetenen van Reymerſwale, gheneyght tot harer ernſtigher bede ende verſoecke, heeft uyten name ſijns Heeren vaders ontfanghen, ende ontfaet, midts ſijne brieven, in ſijne gratien ende ghenade, overmidts die ſomme van twaelf hondert croonen eens, vier ß, grooten Vlaems voir elcke croone gereeckent, die ſy ghehouden worden up te legghen ende te betalen den Grave, in handen van ſijnen gheminden Henrick Janſſoone van Wiſſenkercke, ſijn Rait ende Rentmeeſter van Beweſterſcheldt in Zeelandt, die ghehouden wordt hun daer of goede reeckeninghe ende bewijſinge te doene, ende den voorſz. inſetene ſijne quitantie daer af te gheven, alſoo 't behoort. Ende midts deſen, ſoo heeft hy der voorſz. ghemeente ende inſetenen van der voorſz. Stede van Reymerſwale quijt gheſchouden ende vergheven, ſcheldt quijte ende vergheeft, alle alſulcke breucken ende miſdaden, als ſy in 't gone dat voorſz. is, ende dat dair of roerende magh weſen, ende oock alle andere verbeurten ende

miſda-

miſdaden, die ſy als lichaeme ende ghemeente der ſelver Stede totten daighe van huyden toe ghebruyckt ende miſdaen mochten hebben jeghens ſijnen ghenadigen Heere ende vader, ende ſijnder Hoogheydt ende Heerlijckheyt; ſonder arghelift.

In den jare 1477, heeft Vrouw Maria, Hertoginne van Burgundien, als Gravinne van Zeelandt, (welckers woorden ſelfs wy oock goet vinden in dit verhael, over al, te ghebruycken) ontfanghen die ootmoedighe bede van die Burghermeeſteren, Schepenen ende Raedt der Stadt van Reymerſwale, over ende in den name des lichaems ende gemeene ingeſetene van diere, inhoudende, hoe dat die ſelve Stadt hadde by hare voorvaderen voorſien ende vergift gheweeſt van velen ende diverſchen ſchoonen Rechten, Privilegien, Koren, coſtumen ende prerogativen, by wijlen eer haren harden lieven Heere ende vadere, verhoert ende gheconfirmeert, ende hadden daer of ghebruyckt ende gheuſeert pacifelijck, alſoo ſy noch deden, ende by dien middele hadden onderhouden de Stadt ten beſten, dat ſy hadden konnen ende gemogen, in goeder politien, regemente, ende juſtitien; die welcke Privilegien, Koren, coſtumen ende prerogativen ſy verſochten hemluyden te willen confirmeren ende ratificeren; ende oock mede dat omme die welvaert ende onderhoudenefſe der Stadt, der Juſtitie, ende oock der vermeerderinge van de Graeflijcken Rechten, Hoogheden, Heerlijckheden ende Domeynen, Vrouw Maria gelieven wilden hemluyden te willen gonnen ende verleenen die puncten ende articulen, hier nae verklaert.

I. Om dies wille, dat de Stadt van Reymerſwale, die welcke ſtondt in een eylandt onvruchtbarich, ende ſonder neringhe, anders dan alleenelijck van koopmanſchap, die in eenighe kleyne ſticken aldaer loope hadde, te bat verſocht ende geviſiteert mochte worden van den vreemden koopman ende andere, die daer te doene hebben mochten, dat alle certificatien, ende procuratien, zoutbrieven, thollebrieven ende alle andere dierghelijcke, in eedtſtedinghen ende bezeghelcheden gheexpedieert worden tot eeuwighen daghen by Burghermeeſters ende Schepenen, onder den zeghel der Stede van Reymerſwale.

II. Mede, midts dies, dat eenighe, op heur ſlijnext, te kennen gheven de jeghens redene ende recht, gheimpetreert, verkreghen ende beſeten hadden eenighe ſeeckere quantiteyt van jaren eenighen kleene dienſten ende officien der ſelver Stede, in achterdeele ende verminderinghe van den handtveſten, ende harkomen der ſelver Stadt; dattet de Gravinne ghelieven wilde hemluyden te gheven ende te verleenen, voor haer ende voor haren erven

ende

ende nakomelinghen die giften van allen den voorſz. kleenen dienſten, hoedanich die zijn ofte weſen mochten binnen der ſelver Stede, ende die welcke die voortijdts beſeten ende ghebruyckt hebben.

III. Ghemerckt dat deſe Stadt van Reymerſwale een arm, kleen Stadt is, gheleghen in een onvruchtbarich eylande, als voorſz. is, ende haeſtelijcken met verſterffeniſſen van goeden aldaer, aen vremde luyden ofte by hylijcke verarmen, vergaen, ofte te niete komen mochte, dat de Gravinne ghelieven wilde, hemluyden te gheven ende te verleenen, dat niemant van buyten Reymerſwale weſende, of van binnen, eenighe reurlijcke goeden oft geldt by verſterffeniſſen oft hylick aen hem komende, uyt der Stede vervoeren en ſou, omme tot anderen plecken daer mede te woonen ende neringe te doene, ten ware dat ſy eerſtwerf der ſelver Stede van Reymerſwale oplegghen ende betalen van elck pondt Vlaems, dat ſy alſoo uytvoeren, een pondt ſwerten.

IV. Hebben ſy oock ghebeden, alſoo die meeſte laſten ende periculen van grondtbreken, ende van den hooghen ſtroomen ontrent deſe Stede gheleghen zijn ende geſchieden mochten dat die Opperdijckgrave ende Onderdijckgrave van de wateringen Beooſten-Yerſicke, die nu waren ende namaels weſen ſouden, tot eeuwighen dagen reſideren ende woonen ſouden, indien ſy 't ſelve regeeren ende bedienen, binnen der Stadt van Reymerſwale, omme die ſelve laſten ende periculen eer ende te lichtelijcker mogen wederſtaen ter onderhoudeniſſe van den lande ende Stede.

V. Inſgelijcx hebben verſocht, alſoo by der ſelver Stadt gelegen is eenen wilden moer, ende oock eenen uytſlagh in de wateringhe van Beoofſten-Yerſeke in Zuydt-Bevelandt, de welcke ſeer wildt ende onghedolven, ende onghebout is, midts welcke de poorteren van Reymerſwale groote ſchaden van den beeſten daer op gaende ghedaen worden heure eyghene ende ghepachte landen ende erven, daer of dat gheſchepen was, moeyten ende vechteniſſen te kommene: dat het de Gravinne ghelieven wilde, om alle beters wille, ende ſunderlinghe om den meeſten paeys ende vrede van den poorteren van Reymerſwale, ende andere onderſaten, die daer aene ghepaelt zijn, te willen gonnen ende verleenen den voorſz. wilden moer ende uytſlagh, na ſijnder ouder grooten, in eenen rechten erfpachte ende eeuwighe çijſe, mit viſſcherije, voghelrije, ende alſulcken vryheden van ſchote, waterghelde, dijckgheldt, beden, ſubventien, dienſten, ende andere impoſitien, hoe die ghenaemt moghen zijn, als ſy nu was, midts oock dat den ſelven uytſlagh, ende die gene, die in toekomende tijden daer inne ende op woonen

ſouden

ſouden mit allen heuren goeden, ſtaen, weſen, ende eenwelijck blijven ſouden alleenelijck onder die Juriſdictie, ende Schependomme der Stadt van Reymerſwale, hebbende ende ghebruyckende alle alſulcke vryheden ende privilegien voor de Graeflijcke Thollen, ende anders, ghelijck ende in alder manieren als de poorteren van Reymerſwale des gewoonelijck waren van doene.

VI. Omme dat dieſghelijcx diverſche ghebreecken gheſchieden, ende noch meer gheſchieden mochten van den ballinghen, die welcke, overmidts hare meſdaden ende meſuſen uytter Stadt van Reymerſwale by der Wet aldaer ghebannen werden, midts dien dat die ſelve ballinghen, niet jegenſtaende die ſententie van den banne, komen, legghen, ende verkeeren by ende ontrent de Stadt, in de naeſte Parochien, Dorpen, ende Ghebuerten, omme te bevreeſene ende te meſdoene die van de Wet ende Stede van Reymerſwale, met meeninghe, datmen hen aldaer niet vanghen en mach, ghemerckt dat ſy buyten den bedrijve des Baillius van Reymerſwale opter Heeren Ambochten hun houden; dattet de Gravinne ghelieven wilde hemluyden te conſenteren ende te accorderen, dat de Schouten van de Ambochtheeren, daer die ſelve ballinghen alſoo ligghen ſouden, die voortane vanghen ende leveren ſouden op der Stadts koſten, den Bailliu of Schout van Reymerſwale, tot allen tijden als ſy des van de Wet der Stadt verſocht ſouden zijn; ende dat in ghebreecken van hemluyden, den Bailliu, Schout, of Burghermeeſters van Reymerſwale, die vanghen ofte doen vanghen moghen daer ſy hemluyden vinden ſouden, ſonder miſdoen ende corrigeren, alſoo 't behooren ſoude.

VII. Dat, omme die groote koſten te ſchuwene vander Commiſſariſen, die de reeckeninghe pleghen te hoorene van den ontfanghe ende uytgheven van den inkommene ende uytghevene van den goeden der Stede, van welcke noch te ſluyten zijn, ende oock die in toekomenden tijde noch te doene ſouden worden, voortane ghedaen, ghelooft, ende ghesloten mochten worden by den Bailliu, Burghermeeſters, Schepenen, ende Dekenen vander Stede, ofte mitten meeſten ghevolghe van henluyden, ſonder de Gravinne, haren erven ofte nakomelingen, tot eenighen tijden daer inne eenigh ſeghen te hebbene of te houdene, ende ſonder die alſoo ghedaen te moghen doen retracteren, ofte wederlegghen in eenigher manieren.

Het eerſte ende tweede artijckel werdt haer volkomen toeghestaen. Het derde ſulcx, dat in cas van refuys ofte weygheringe van het ghedachte pondt Swarten, die Burgermeeſters der Stadt, jeghenwoordigh ende toekomende,

die perſoonen ende goeden by den Baillin ofte Schoutate der Stede ſonden moghen doen bekommeren ſonder handtlichtinghe daer van te doene tot ander tijdt toe, dat de Stede volkomelijck daer of vernueght ſoude zijn, des dat de Burghermeeſters der Stede jaerlijcx ontfanck ſouden maecken in heure reeckeninghe, ende bewijs te doene van den voorſz. ponden ſwarten, die welcke ſy ter cauſen voorſchreven, van weghen, ende ten behoeve der Stadt, opghebeurt ende ſoo ontfanghen ſouden hebben; behouden emmer altijdts, dat men 'tghene voorſchreven is niet en misbruyckte tot laſte ende beſwaernisſe van den armen luyden.

Het vierde werdt oock toeghestaen: ende wat het vijfde annoopt ende roert den uytſlagh ende wilden moer, gheleghen ontrent der Stadt van Reymerſwale, den welcken ſyluyden begheeren te hebbene in eenen rechten erf-pachte, omme een redelijcke ſomme van penninghen jaerlijcx te betalene; gheeft de Gravinne in eenen rechten erf-pachte der Stede van Reymerſwale, den wilden moer ende uytſlagh, ligghende in de wateringhe van Beoosten-Yerſeke, in diverſche Parochien, ende dat na ſijnder ouder grootten, ende in alſulcker manieren, als Mer Joos van Cruyningen, Riddere, oft andere, dien beſeten hadden, oft ſchuldich waren te beſittene, alſoo hy aen der Graeffelijckheyt quam, met allen baren, profijten, emolumenten, daer toe behoorende, met heerſchappije, viſcherije, voghelrije, ende van alſulcken vryheden, ende prerogativen van ſchote, waterghelde, dijckghelde, beden, ſubventien, dienſten, ende andere impoſitien, hoe die ghenaemt moghen zijn, alſoo hy tot noch toe gheweeſt hadde, ſonder in eenighen toekomenden tijden eenighe laſten, hoedanich die weſen mochten, daer op te bringhene. Werde oock toegeſtaen, dat den ſelven wilden moer ende uytſlagh, in der manieren als vooren, ende die ghene, die in toekomenden tijden daer inne ende woonachtich ſouden zijn, mit allen heuren goeden, ſtaen, weſen, ende eeuwelijcken blijven ſouden alleenelijck onder die Juriſdictie ende Schependom, totter eerſter inſtantien, van de Stadt van Reymerſwale; ende wederroept alle andere brieven ende bezeghelthеden ter contrarien ghepaſſeert, ende oock alle brieven van Commiſſien, van gruwerijen, viſcherije, of anders, wijlen eer by Hertoghe Caerle ghegheven ende verleent, Mer Clais van Rimmerſwale, Riddere, ofte andere, wie die zijn. Dies ſoo ſoude de Stadt van Reymerſwale haer ſelven, ende allen heuren goeden, jeghenwoordighe ende toekomende, ende oock den ſelven wilden moer ende uytſlagh, tot des Gravinnen, ende haren oirs ende nakomelinghen behoef, verbinden ende obligeren mit heuren verbandt-brieven, in behoorlijcken

formen

formen, omme haer, haren oirs ende nakomelinghen, jaerlijcx te betalene, 'xleven lanck ghedurende van Mer Joos van Cruyningen, Riddere, tot alsulcke tseſtich ponden, tot veertich grooten Vlaems elck pondt, als die ſelve Mer Joos jaerlijcx daer af hemluyden gheven ſou noch ander tſeſtich ponden ten ſelven prijſe, ende na d'overlijden van den ſelven Mer Joos, jaerlijcx eeuwelijck ende erffelijck ghedurende, die ſomme van twee hondert tſeventich ponden Vlaems, vry gheldts, te prijſe als boven.

Het volghende werdt oock volkomen toegeſtaen by de Jonckvrouwe de Hertoginne, als Gravinne van Zeelandt, met hare brieven in den jare 1477, tot Leuven gheveſt ende bezeghelt.

Soo dat deſe Stadt meer ende meer in welſtandt heeft toegenomen. Waer over Carel de vijfde, in den jare 1528, haer ghegunt heeft dat de Schepenen alle daghe voormiddach mochten recht houden tot gherief van de kooplieden, het welck te vooren maer driemael te weecke placht ghehouden te werden.

Doch ondertuſſchen hebben haer de wateren ſtercker ende ſtercket beginnen te beſtrijden, eerſt het voorlandt, daer naer, in verſcheyden aenvallen, de Stadt ſelfs verſlindende. Sulcx dat die van Rommerſwael, in den jare 1547, ghenoodtſaeckt ſijn gheweeſt aen haren Prince opentlijck te verklaren, dat de arme overblijfſelen van haren voorighen rijckdom, alleen in thien ofte twaelf ſoutkeeten beſtonden, waer van de beſte niet gelden mochte twee hondert Carolus guldens.

Het jaer 1557, ſcheen den inwoondere van Rommerſwael de kele te willen toebinden. Want de ſelve Stadt gemeen weſende metter Zee, gheen omlegghende landt hebbende om te zaeyen, ende winnen eenich kooren, terwe, graen, ofte andere eetwaren, was ghenootſaeckt in de naeſtghelegben Stede tot merckt te gaen. Nemaer, daer en mochten die van Rommerſwael, als vreemdelinghen, niet inkoopen dan op ſeeckere uyre, op de welcke meermael niet te koope overich ghebleven was; waer over t'hans den hongher de ſchamele ghemeynte parſte, ende ſoo onſtelde, dat Philips daer in voorſien moſte, ende ghebieden, dat men den ingheſetenen van Rommerſwale alle uyren op de merckdaghen open laten ſoude, om haer van alle noodtſaecklijckheden te voorſien.

Niet te min wanhoopten vele van de ingheſetenen, ſoo weereldtlijcke als gheeſtelijcke, van de Stadt langher te moghen houden, ende braecken af hare huyſen, zoutketen, meeſtoven, ſchuyren, ende dierghelijcke erven, de ſtoffe daer van mede wech voerende. Doch om voor te komen het gheheele

verval deſer Stede, wierde deſhalven ſulex op een boete van twintich Carolus guldens, ende verbeurte van de ſtoffe, wel ſcherpelijck by den Keyſer verboden. Dit droevich verhael maendt my, om hier te voorſchijn te brenghen een net verhael, gheſchreven van een inwoonder van Rommerſwale, naerſtlich gheweeſt ſijnde in het opteyckenen van de herde ſlaghen t'hans deſe Stadt overghekomen.

„ Rommerſwale, (ſchrijft hy) is geinundeert ann. 1551 tweemael, den 14 Ja-
„ nuarij, en den 15 Februarij. Doen ſtont het water 12 voet hooge in die kerck,
„ den meeſtendeel van den dijck vloeyde weech; ende een gheheele ſtrate, met
„ noch een polderken. Anno 1555, den tweeden ende derden dagh van No-
„ vember, is dat voorſz. polderken, wederom ghedijckt zijnde, andermael
„ ingheloopen, ſoo dat Reymerſwale niet ghehouden heeft, als het ronde van
„ der Stadt. Wederom, anno 1557, den 11 ende 12 Januarij, iſſer alſulcken
„ ſtorm gheweeſt, dat het meeſtendeel van de huyſen, zoutketen, poorten,
„ Stadthuys, ende Godtshuyſen, ghebroocken ende omghevallen zijn. Anno
„ 1558, den leſten Auguſti, is te Reymerſwale eenen grooten brandt gheweeſt,
„ dat bynaeſt het vierde part van de zoutketen ende zouthuyſen, met al 't'gene
„ datter inne was, is verbrandt. Anno 1561 den 15 Februarij, ende anno 1563,
„ den leſten September, zijn daer wederom watervloeden gheweeſt, ſoo dat ſy
„ 'tmeeſte deel van die voorgaende wercken hebben verlooren. Sy hebben in
„ die wercken der Stadt te repareren, 34 jaren gheconſinueert. Anno 1564,
„ gaven ſy een Requeſt over, waer op dat die van Rommerſwale *nihil* kre-
„ ghen, dat ſy haer ſelven ſouden helpen, alſoo ſy beſt konden. Ergo, binnen
„ den tijdt van twaelf jaren, is die Stadt Rommerſwale, ſesmael ingeloopen,
„ ende heeft eens brandt ghehadt.

Doch ſy hebben daer na in de jaren 1578, ende 1580, by den Prince Willem van Oranjen, zijnde doe ter tijt Lieutenant Generael vanden Ooſtenrijcxſchen Prince Matthias, als oock by de andere leden, ende Staten van Zeelandt, beweecht zijnde over hare onderſaten en medeburgeren uyterſte ellende, meer hulpe, doch weynich baet, gevonden. Want de regeerders van Rommerſwael vertoonden, hoe profijtelijck en noodich het den gemeenen lande ſoude weſen, indien de ſelve wederom gereſtaureert wierde, tot onderhoudeniſſe vande Reede, ende beſcherminge van alle d'omliggende landen. Om het welcke te verkrijgen, hebben ſy aengegeven en voorgeſlaghen verſcheyden middelen, ende onder andere; alſoo door de laetſte inbreucken van wateren veel verdroncken landts gebleven was rontſomme de Stadt, daer de burgeren haer erven, ende in 't herdijcken te vergeefs haer meubelen en geldt verlooren hadden,

hadden, ende de Stadt aldaer den Wilden moer, groot ontrent 6 of 7 duyſent Gemeten, ghehadt hadde; alle 't welck verdroncken landt nu meeſt beviſcht wierde by een yeghelijck, die het beliefde, ſonder eenigen tijtel, verſochten ſy de ſelve viſſcherije te mogen verhuyren, ſonder nochtans te willen prejudiceren eenighe Ambachtſheeren, die met goede documenten ſouden konnen bewijſen, dat hen recht in eenige hoecken competeerde. Verſochten oock noch daer en boven, dat men ſoude moghen alleenlijck imployeren tot reſtauratie van de Stede, Stadts dijcken, hoofden, ende andere noodtlijcke herbouwinghen, de pennioghen, die procederen ſoude uyt haer portie in alle beden, ſubventien, impoſten, uytgaende Domeynen, ende andere laſten, voor den tijdt van acht ende twintich jaren. Boven dien, ghemerckt hare dijckagien haeſtelijck dienden volmaeckt te werden, ende een merckelijcke ghereede ſomme vereyſchten, verſochten ſy, dat haer werde gheconſenteert te moghen verkoopen, ofte en mindten belaſten, alſulcke landen, chijnſen ende renten als den H. Gheeſt, Capittle, Paſtorije ende andere gheeſtelijcke goederen binnen Rommerſwale waren aenkomende, midts dat ſy den armen jaerlijcxe renten ſouden uytrecken. Dit alles wel ende rijpelijck overgemerckt zijnde, is haer volkomen toegeſtaen gewerden. Daer naer hebben noch verſcheyden malen de Heeren Staten van Zeelandt haer gheconſenteert van niet ghemoleſteert te moghen werden voor renten; ende om alle de middelen, confiſcatien, ende anders, vallende in der Stede, te moghen gebruycken tot voordeel van hare dijcken.

Doch het was al te vergeefs, ende, ghelijck men ſeght, gheldt in het water geworpen. Want de Zee voort ende voort indringhende, heeft het landt ende Stadt by onſe tijden gheheelijck verſlonden, ende onder de wateren begraven. Soo dat in Zeelandt noch vele te vinden zijn, die dit haer vaderlandt ofte gheboortplaetſe overgheleeft hebben.

Dus is de Stadt van Rommerſwale zedert den jare 1574 teenemael ontmantelt, ſulcx ſy, zedert dien tijdt, naeuwelijcx de weerdigheyt van een tamelijck Dorp en heeft konnen beſchermen, al hoewel ſoo hier ende daer ſoo eenighe arme teyckenen van een Stadt waren overghebleven, ende met namen, het begrijp van de Stadt, daer teghenwoordich noch een dijck is omligghende; hebbende niet te min tot den jare 1631, al mede ſijnen Bailliu, ende Burghermeeſters ghehadt; tzedert welcke tijdt het van alle ſijne Inwoonders is verlaten gheworden, uyt oorſaecke, dat in den ſelven jare een groot ghetal van ghevanghenen, ſoo ſoldaten als boodtſghefellen, die van den aentocht van de Spaenſche chaloupen, op de binnewateren van Zeelandt,

daer ontrent ghevanghen waren, in deſe ghedemanteleerde Stadt, ofte Polderken, door laſt ghebracht was. Waer op gevolght is, dat in den jare 1634 daer aen, van deſe verlatene plaetſe ofte Stadt, door laſt van de Heeren Staten van Zeelandt, naer aenſlagh van biljetten, het ſterf huys, ende verkoopinghe van ſtraetſteenen, ende anders, ende, om met een woordt alles te ſegghen, de uytvaert is ghehouden. Van den gheheelen boel van deſe eertijdts ſoo bloeyende Stadt wierden ſuyver ghemaeckt, meghentich ponden grooten Vlaems, ende drie ſchellingen; welcke onder de Crediteuren, by preferentie, zijn verdeelt gheworden. Soo dat oock deſe Stadt inſolvent is gheſtorven. Dit haer leven ende ſterven is in het volghende Grafſchrift, van den meermael gheroemden Heer *Adrianus Hefferus* aen haer ghegheven, hondich begrepen;

Quis tibi nativas, Urbs Romerſwallia, voces,
Pagina vel laudes dicet avita tuas?
Fabula ficta refert Reymeri *hanc eſſe paludem,*
Qui prior hac foſſis cinxerit arva novis.
Sed minus in dubio eſt, quin pro munimine valli
Romanis *quondam ceſſerit iſte locus.*
Terruit Antigonum circumvallata Brabantum,
Muniit Arx Latios mœnibus illa duces.
Hac populis dabat Urbe fidem, cum libera Princeps
Imperii cœpit jura tenere ſui.
Sed gravis illa duûm nimis obſtitit ira Deorum,
Dum Thetys hanc undis, Mulciber igne vorat.
Inde fuit raris & vix habitata colonis,
Cum loca ruderibus plena fuere ſuis.
Sed jam fatales nimium miſerabilis Urbis
Exequias certo vidimus ire die.
Quiſquis adhuc veteres ſpectabis fortè ruinas,
Temporis exacti damna, viceſque dole.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN DE GHEWESEN STADT ROMMERSWALE.

Graef-

Graeflijcke Leenen, ende Heerlijckheden, gheleghen in Zuydt-Bevelandt.

Borssele,	Komt aen de Stadt van der Goes.
Ellewoutsdijck, Everinge, Drywege, Conderpe,	aen de erfgenamen van d'Heer Burghermeester, Cornelis Gillisz. Watervliet.
Sarenuskercke, Heynkensant, Ovessant, waer onder oock worteren de uytpolders, als mede het eylandt van St. Joosslandt,	aen verscheyden Ambochts-Heeren. Jonckhr. Jeronymus van Tuyl, van Serooskercke, Heer van Thienhoven, Staveniſſe, &c. Jonckhr. François de la Torre, Heer van Valckeniſſe. Jonckhr. Philibert van Cats. d'Heer Dijckgrave Mr. David vander Niſſe. d'Heer Iacob Baerlandt, Heer van Dircxlandt. d'Erfgenamen van de Heer Burgermeester, Cornelis Gillisz. Watervliet. d'Heer Burgermeester, Mr. Iacob Campe.
Niſſe,	aen d'Heer Dijckgrave, Mr. David vander Niſſe.
Wiskercke,	aen d'Heer Wiskercke.
Sereyns kinderen,	aen d'Heer Cornelis Watervliet.
Baersdorp.	
Synoutskercke.	

Hoede-

Hoedenſkercke, Ooſtende,	aen d'Heer. Albert Joachimij, Ambaſſadeur by ſijne Majeſteyt van Groot-Britannien.
s'Gravenpolder,	aen d'Heer Arent Bom voor de helft, ende d'erfghenamen van d'Heer Burghermeeſter, Cornelis Gilliſz. Watervliet, voor d'ander helft.
Cloetinge,	aen ſijne Excell. den Heere van Brederode.
Cappelle, Bleſtinge, (alwaer eertijts gheſtaen heeft een Convent ofte Clooſter van Ionckvrouwen,) ende Everſdijck,	aen Jonckhr. Pieter van Tuyl, van Seroofkercke, Heere van Maelſtede.
Wemeldinge, ofte *Wemelinge (alwaer voor de veranderinge gheſtaen heeft onder een Commandeur een S^t. Jans huys.)*	aen d'Heer Mr. Iacob Baerlandt.
Cattendijcke,	aen Jonckhr. Henrick van Tuyl, van Seroofkercke, Heere van Wellant.
Schorre vlaecke,	aen de Heer van Maelſtede, ende Mr. Iacob Baerlandt.
Cruningen,	aen den Baron de Lijckers.
Weerde.	
Valckenisſe,	aen Jonchr. François de la Torre.
Yſerken,	aen Jonckhr. Iohan van der Gracht, ende Ionckhr. Ian Peeters de Cats.
Crabbendijcke,	
Baerlandt,	
Ondekercke,	
Serabſkercke.	

Ridders

Ridders Hofsteden in Zuydt-Bevelandt.

Tot Cruningen,	*Het Huys te* Cruningen, *gebout in't jaer* 1361,	Komt toe den Barón de Lijckes.
	het Huys te Voorhout, *mede gheleghen te Cruningen.*	aen d'erfgenamen van den Heer Ryhoven, gheweſen Goverueur van Berghen op den Zoom.
In Cappelle zijn gheleghen,	*het Slot te* Maelſtede,	aen Jonckhr. Pieter van Tuyl, van Seroofkercke.
	Bruwelis,	aen Jonckhr. Philibert van Cats.
	Giſtellis.	aen Jonckhr. Henrick van Tuyl, van Seroofkercke.
Tot Ellewoutſdijck,	*het Huys te* Ellewoutſdijck,	aen de erfgenamen van d'Heer Burghermeeſter, Cornelis Gilliſz. Watervliet.
Tot Serarentſkercke,	*het vervallen huys te* Schengen,	aen den Heer van Schagen.
Tot Sereyns kinderen,	*het Huys te* Nerf,	aen d'Heer Tobias van de Werve, ende de Heer Mr. Cornelis van Schuylen.
De verdroncken Dorpen in Zuydt-Bevelandt, in het jaer 1532. *Tolſeynde, Nieulande, Kouwerve, Bat, Agger, Inkenoort, Lodijcke, Duvence, Couwerwe, Kreecke, Steenvliet, Everſwaert, Schoudee, Vinckenis, Broucke, Maire, Rillant, Swaenſhill, Sint-Jooſlandt, &c.*		Komen meeſt toe de erfghenamen van Jonckhr. Philibert van Tuyl, Heere van Seroofkercke; ende van Ionckheer Brunick van Wijngaerden; den Heere van Cruningen; d'Heer Rentmeeſter Reygerſbergh, ende Raedtſheer Huyſſen.

EINDE VAN DE BESCHR. VAN ZUYDTBEVELANDT.

BESCHRIIVINGHE van NOORDT-BEVELANDT.

NOordt-Bevelandt is naet Walcheren ende Zuydt-Bevelandt, het derde (Wolffaertsdijck is het vierde, ende het kleynſte van allen) eylandt van Zeelandt Beweſterſchelde, eertijdts ſoo ſlaende, dat het de eere hadde van de naem van de lusthof van Zeelandt, met groote reden mochte draghen; met der tijdt, het eene landt beter ende beter ſich opdoende, het andere meer ende meer vervallende, voornamentlijck in den waten vloet van den jare 1530. van de gheweldige wateren gheheelijck overſtolpt, doch ſoo, dat het met der tijdt wederom op eenighe plaetſen mildelijck heeft beginnen aen te waſſen.

Ick ſal oock nu ghebruycken de woorden van het meermael ghemelde Chronijckxken, noch onghedruckt, ende met de handt gheſchreven in den jare 1540, als tot beveſtinghe van het verhaelde dienende;

„ Noordt-Bevelandt is met ſijn Dorpen in't jaer 1530, ondergeloopen ende „ metter Zee beſouten ghebleven. Daer was inne de Stadt van Cortgene, ge„ legen op de reviere van Zuydtvliedt, ſeer wel gelegen. Defgelijcx waren daer „ noch twee ſchoone Dorpen, als, Wiſſekereken ende Emeliſſe, met Hoecke, „ Liſſe, Welle, en Koninckhem. Dit eylandt aen de Noordt-zijde jeghens „ Oreſandt, ende Coelenſplate waſt ſeer aen, en komen daer ſchoone gorſſen „ ende in veel ander plaetſen vet hoogh het landt, als, in Nieuwe Cats, in Catſ„ hoeck, daer t'dorp ende Caſteel te ſtaen placht.

Deſen aenwas heeft te laetſten onder eenighe de luſt verweckt, om het ſelve wederom, by ghedeelten, te ontlaſten van het water, ende bedijcken. Dus zijn in den jare 1598, een deel, ghenaemt, *Oudt-Noordt-Bevelandt*; in den jare 1616, een ander deel ghenaemt, *Nieuw-Noordt-Bevelandt*, beverſcht ende bedijckt gheworden. Den grondtdeelers bolde dit werck niet wel in het eerſte, alſoo het landt queende, ende hare verwachtinghe niet voldede. Doch met der tijdt bekomende voldoet ſulcx nu de ghenomen hope, dat deſe landen wel onder de vruchtbaerſte geſtelt werden. Overſulcx is men hier, in den jare 1642, beſich gheweeſt om te voltrecken de bedijckinge van eenen anderen Noordt-Bevelandtſchen polder, bygenaemt, *Fredricx Polder*. Soo dat Noordt-Bevelandt t'hans omvat 6603 Gemeten, 127 Roeden.

't Wa-

't Wapen van Cortgene.

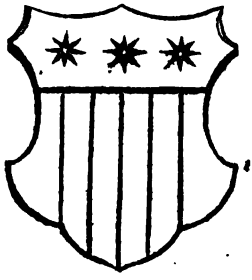

BESCHRIIVINGHE
van de gheweſen Stadt

CORTGENE.

IN dit eylandt heeft eertijdts, neffens vele heerlijcke Dorpen ende Sloten, gheſtaen de Stadt van Cortgene, nu gheheel ende te gronde vergaen, uyt de welcke herkomſtich is Heer Johan van Reygerſbergen, wiens Chronijcke, tamelijck, naer de fleur van die eeuwe, gheſchreven, wy t'hans ſoecken te verbeteren ende verrijcken. De opkomſte van deſe ſijne vaderlijcke Stadt, ende haren onderganck, voorghevallen in den jare 1532, is ghenoechſaem by hem hier vooren, in het tiende Capittel, beſchreven. Waer mede wy ons, ende den leſer, hopende te verghenoegen, ſullen hier maer yets wes te borde brenghen, dat by hem niet wordt gheleſen. Dan voor al moet ick een woordt ofte twee by brenghen, ſtreckende tot verlichtinghe van het ghene by hem, raeckende den oorſpronck van den naem, geſeght is: *Cortgene*, ſchrijft hy, *werdt ghenoemt, om dat daer een kleene vergaderinghe in was, ende om die korte yeghentheyt.* Ick dachte, dat het qualijck by anderen ghedruckt, ende by hem wel gheſchreven was, *korte eyghentheyt*. Dat woordt beteyckende eertijdts *eyghene heerlijcke goederen*, als een brief, in de beſchrijvinghe van de Stadt van der Goes te voorſchijn ghebracht, kan ghetuygen. Soo dat deſe plaetſe de naem ſoude aenghekomen ſijn van *korte eyghentheyt*, dat is, eene heerlijckheyt, kort ende ſmal in haer begrijp ende gheſach.

In het jaer 1478, verkochten Maximiliaen ende Marie van Burgundien, ter behoefte van den lande, de Stede, Slot, ende toebehooren van Cortgene, met deſe hare brieven;

MAximiliaen, ende Marie, by der gratien Godts, Hertoghen van Ooſtenrijcke, &c. Allen den ghenen die deſen ouſen jeghenwoordighen brief ſullen ſien of hooren leſen, ſalnyt. Alſoo wy om te wederſtane den Koninck van Vranckrijcke, die ons ende onſen landen, ende onderſaten mit ſtercken ende ſcherpen oorloghe beſtaen heeft, ende noch daghelijcx achtervolght ſoo langher ſoo meer, wanneomme ons van grooten nooden is mit allen ghevoeghelijcken weghen, ende tot onſen minſten queſe, te verkrijgen grooten ſommen van ghereden penningen, omme daer mede te onderhouden de luyden van wapenen, die wy in grooter menichten jegenwoordelijck hebben ligghende op de Frontieren van onſen voorſchreven landen ende heerlijckheden; tot welcken ghereden ghelde wy niet en ſien te komen, ſoo kort als ons van noode is, dan met te verkoopen, ende te belaſten onſe Domeynen ende Heerlijckheden, over al in onſe voorſchreven landen; daer toe wy ghecommitteert hebben diverſche onſe Commiſſariſen, ende, onder andere, omme te verſtane tot 'tghene dat voorſz. is, in onſen landen van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieſlandt, onſe lieve ende ghetrouwe Raden, Pieteren Langhals, een van den Ghecommitteerde op 't ſtuck van onſe Domeynen ende Finantien, ende Mr. Jacob Creuſinck, Mr. van onſe Reeckeninghe in den Haghe, doen te weetene; dat wy, by adviſe ende goedt duncken van de voorſz. Pieteren Langhals, ende Mr. Jacob Creuſinck, ende oock van onſen lieven ende getrouwen Raedt ende Rentmeeſter van Beweſterſcheldt in Zeelandt, Anthonis Janſz. van Wiſſenkercke, nae goede deliberatie van onſen grooten Raide daer op ghehadt, ghegonnet, gheconſenteert, ende verkoft hebben, gonnen, conſenteren, ende verkoopen mit deſen brieve voor ous, onſen erven nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt ende van Zeelandt, Heere Floris, den Baſtaert van Borſſele, Ridder, Heere van Cortkene, natuyrlijcken ſoone wijlent Heere Francke van Borſſelen, Grave van Ooſtervandt, ſijnen erven ende nakomelinghen, de Heerlijckheyt, Stede, Slot, Boomgaerden van Cortkene in onſe landen van Noordt-Bevelandt in Zeelandt, mit neghen honderd drie ende tneghentich Ghemeten, veertich Roeden, Ambachts, daer onder ghelegghen, die hy in alle Heerlijckheden, hooghe, middel ende nedere, tot hier toe van ons ende onſer Graeffelyckheydt van Zeelandt, tot eenen verſterffelijcken Leene ghehouden heeft, omme die voorſchreven Heerlijckheydt van Cortkene, te weten, de Stede, Slot, Boomgaerden mitten voorſz. neghen honders drie ende tneghentich Gemeten, veertich Roeden Ambachts, van Cortkene, mit maelrije, viſſcherijen, vogelrijen,

ghelrijen, veren, ommeloopen, aenwaſſen, ende alle andere Ambachts ghevolghe mitten excijs aldaer, alſoo groot als die nu is, of naermaels worden mochte, mit beſterfte Baſtaerde goede, ſtrangierſche goede, ende alle andere ſeeckere ende onſeeckere opkominghe, voorvallen ende profijten, hoedanich die ſijn ende men die noemen ſoude moghen, niet daer van uytgeſondert, te houden ende te beſitten t'ſamentlijcke voorzaen, tot eenwighen daghen, in alle Heerlijckheden, Juſtitie, hooghe, middel, ende laghe, van ons, ende van onſen erven ende nairkomelinghen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, ende van Zeelandt, tot eenen onſterffelijcken erf-Leene, te verheergewaden als 't verſchijnen ſal mit eenen rooden ſpaerwaer, of veertigh grooten onſer Vlaemſcher munte daer voren; welte verſtane dat de geerfde in den voorſz. Ambochte van Cortkene, van nu voortaen, tot eenwighe daghen, van heuren landen ende erven, gheleghen in den voorſz. Ambachte van Cortkene, niemant ſchot noch bede gheven en ſullen, het ſy by den ſteenſchieten vrye, ofte by der breedte, als 't ghebeuren ſal, dan den voorſz. Heere Floris, ende ſijnen erven ende nairkomelinghen, Heeren ende vrouwen tot Cortkene, die ſy ghehouden ſullen weſen ſchot te geven, daer mede die ſelve gheerfde tegens ons ende onſen erven ende nakomelinghen, Graven ende Gravinnen van Zeelandt, volſtaen ſullen, ſonder van eenighen anderen beden, ſubventien of contributien, boemen dat noemen ſonde moghen, jeghens ons ende onſen erven ende nakomelinghen, Graven ende Gravinnen van Hollandt ende van Zeelandt, tot eenigher tijdt gehouden te ſijne. Ende ſullen ock de voorſz. Heere Floris ende ſijne nakomelingen, Heeren ofte Vrouwen tot Cortkene, van den gheerfden in den voorſz. Ambachte van Cortkene, die binnen der voorſz. Stede, ende Ambachte ſtedevaſt niet woonachtigh noch poorters binnen der ſelve Stede van Cortkene en ſijn, volle ſchot ende bede ontfaen; ende van den inwoonderen aldaer maer half ſchot ende bede, tot eenwigen dagen. Wy hebben ock den ſelven Heere Floris, ende ſijne naerkomelingen, Heeren ende Vrouwen tot Cortkene, gegonnet, geconſenteert, ende verkoft, gonnen, conſenteren, ende verkoopen mit deſen onſen brieve, die Heerlijckhede, Juſtitie, hooghe, middel, ende laghe, van nu voortaen tot eenwighen daghen, te hebben in 't water voor Cortkene, gheheeten Znydvliet, tuſſchen de Sluyſe tot Loe Weſtwaert, ende tuſſchen de Sluyſe gheheeten de Boomvlietſche Sluyſe Ooſtwaerts van Cortkene. Ende is ock rechte voorwaerde, waert ſaecke, dat de voorſchreven Heer Floris afſtijvich werde, ſonder ghetrouwde kindt, kinderen, of kindts-kinderen, of erfghenaemen van dien achter te laten, dat indien ghevalle de voorſz. Stede, Slot, Boomgaerden van Cortkene mitten voornoemde neghen hondert ende drie en t'negbentich Ghemeten, veertich Roeden Ambachts, mit maelrije, viſſcherije, vogelrije, veren, ommeloopen, aenwaſſen ende alle andere Ambachts ghevolge, mitten excijs aldaer, alſoo groot als die nu is, of naermaels worden

mochte, mit beſterfte, baſtaerde goeden, ſtrangierſche goeden, ende alle andere ſeeckere ende onſeeckere opkommingen, vervallen ende profijten, boedemich die ſijn, ende men die noemen ſoude moghen, niet daer van uytgheſondert, te houden ende te beſitten, ſamentlijcke ende in manieren als voorſz. ſtaet, tot eenen onſterffelijcken erf-Leen in Heerlijckheden, Juſtitie, hooghe, middele, ende nedere, mit den kennuſſe ende berechte van der Juſtitie, hooge, middele ende nedere in't Watere, ende te verheerghewaden als voorſz. es, komen ende erven ſal op den ghenen, die by de ſelve goeden mit ſijnen brieven, onder ſijn ende twee goeden mannen zeghelen gemaeckt, ſal hebben, ende ſoo voortaen op de erfghenamen van den ſelven: niet jegenſtaende, dat de ſelve Heere Floris natuyrlijck is, als voorſz. ſtaet. Ende by alſoo, dat de voorſz. Heere Floris de voorſz. goeden, by fuulte van ghetrouwedem kinderen, maeckte een ſijn natuyrlijcke kindt de ſelve, ſal de voorſz. Stede, Slot, Boomgaerden, Ambachten, ende alle andere profijten voorghenoempt, in Heerlijckheden, Juſtitien, hooghe, middele ende laghe, ende daer toe mitten berechte van den Juſtitie, hooghe, middel ende laghe in't Watere, als voorſz. ſtaet, alſdan ende mit ſulcke heerghewaden ende manieren voorſz. houden ende ghebruycken, ende die voort erven op ſijne ghetrouwede kinderen, ende kindtskinderen, of getrouwden erfghenamen van den. Voor welcken koop ende conſent de voorſz. Heere Floris, Heere van Cortkene, betaelt heeft in ghereede penningen, in handen van onſen lieven ende getrouwen Raide, ende ontfanger generael van allen onſen finantien, Nicolaes de Preveſt, die gehouden werdt daer af te gheven ſijne brieven van ontlaſtinghe, ende daer af rekeninghe ende bewijs te doene tot onſen behoef, de ſomme van twee duyſent twee hondert twee ende tachtich ponden, vijf ſchellingen, van veertich grooten ſter Vlaemſcher munten 'tpondt, daer af wy voor ons, onſen erven ende nakomelinghen quijte ghеſcholden hebben, ende jeghenwoordelijcke quijte ſchelden, midſdeſen voorſz. brieve den voorſz. Heere Floris, ſijnen erven ende nakomelingben, nu ende tot eenwighen daghen, &c.

In den jare 1514, is bekent Heer Franck van Borſſelen, Heere van Cortkene, eene van de Edelen van Zeelandt. Hy was een ſoon van Florens van Borſſelen, Heer van Cortkene, die een natuerlijcke ſoon was van Franck van Borſſelen, Heer van Sinte Martenſdijck ende Zule.

Maximiliaen van Egmondt, Grave van Bueren, hieldt anno 1540 Cortgene tot eenen onſterffelijckeu Leene, ghelijck ſijn voorſaten, ſonder ſchot ofte bede daer af te betalen. Was groot by der breedte, negen hondert drie ende tneghentich Ghemeten.

Deſe Stadt is in den jare 1532, onder het water begraven welcke niet

te

te min; neffens Romnerſwael, de Heer *Adrianus Hofferus* dus wel heeft willen ghedencken.

Cortgena Borſſalicæ primordia debeo genti,
Parvulaque è mediis Urbs mea prodit aquis.
Vix fueram, cum flamma meos populata penates
Æquat humo, & creſcens invida perdit opus.
Erigor, & proſtrata ſolo mihi culmina ſurgunt,
Jamque novus tectis ſplendor, honoſque fuit;
Cum Pater Oceanus tumidis me merſit in undis,
Quodque fui cæcis abdidit omne vadis.
Sola loci reſtat miſeri veſtigia turris,
Et dubias monſtrat temporis eſſe vices.
Diſcite, Mattiaci, veſtræ non fidere terræ,
Quam ſervare poteſt, perdere & unda poteſt.

EYNDE
VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN DE GHEWESEN
STADT CORTGENE.

Graef-

Graeflijcke Leenen, ende Heerlijckheden, gheleghen in Noordt-Bevelandt.

Colijnsplaet, Komt ſijne Hoogheydt, den Heere Prince van Orangjen, &c.

Cats, aen Ionckhr. Theophilus van Cats, Heer van Colſter,
Ionckhr. Philibert van Cats;
d'Erfgenamen van d'Heer Burghermeeſter, Cornelis Gilliſz. Watervliet,
d'Heer Raedtſheer, Iohan Voſberghen.

De verdroncken Dorpen ende Heerlijckheden, als, Emeliſſe, Welle, ende Conninxhem, Vliete, Campe, Geersdijck, ende Wiſſenkercke, Soetelinſ kercke, zijn aenkomende principalijck

aen ſijne Hoogheyt, den Heere Prince van Orangjen. *Item*,
Ionckhr. Ieronymus van Tuyl, van Seroosketcke, Heere van Thienhoven.
d'Heeren Reygersbergh.
d'Heer Burghermeeſter Iacob Campe, met ſijne broeders.
Ionckhr. Arent van Tuyl, van Seroosketcke, Capiteyn, en ſommighe andere.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGE VAN NOORDTBEVELANDT.

BE-

BESCHRIIVINGHE van het EYLANDT van der THOLEN.

HEt eylandt van der Tholen is het tweede van Zeelandt Beoosten-schelde, naest Schouwen, niet soo groot in begrijp, maer van seer ghelijcken aerdt ende vruchtbaerheyt, alwaer koorten ende vele andere schoone vruchten jaerlijcx ghewonnen werden. Eertijdts placht het van den lande van S^t. Martensdijck verscheyden te weesen, doch is met der tijdt, ende t'hans noch, daer mede vereenicht ende vermeerdert. In seecker met de handt gheschreven Chronijcxken, vinde ick van desen eylande dit volghende aengheteyckent;

Ter Tholen Stadt ende landt, is een schoon polder, maer nu ter tijdt belast met de dijckagie, uyt saecke van de wateren, die uyt Zuydt-Bevelandt daer op vallende zijn; ende is dese Stadt een seer oude Stadt, daer nu ter tijdt gheen welvaert en is, dan uyt den lande aldaer; ende sijn daer vele polders, die onder t'selve landt behooren, ende is aen dit landt gheleghen Poortvliedt, dat t'samen placht te weesen verscheydt met een water, ghenaemt den Plumpot, welcke polder van den Plumpot in den jare 1556 is overghedijckt gheweest, sulcx dat nu 'tlandt van der Tholen met Vossemaer, Poortvliedt, Scherpenisse, Westkercke, S^t. Martensdijck, met sijn polders, S^t. Anna landt, Hanneboschdijck, met Kempshofstede, alle te samen maeckende sijn een schoon eylandt, daer aen dat den polder van den Bredenvliedt ghedijckt is aen 'tlandt van S^t. Anna landt, in't jaer 1560.

t'Hans zijn in den lande van der Tholen gelegen de Stadt van ter Tholen, een groote ofte goede Stadt, S^t. Meertensdijck, zijnde een smalle Stadt. Hier nevens light het treffelijck Slot, omçingelt met twee wateren, ofte grachten, ende daer ontrent light noch het Oude-manhuys, met een Kercke daer aen, gesticht by Heer Vranck van Borsselen, Heere van Meertensdijck, &c. ghenaemt het Capoenen-huys. Boven dese twee Steden legghen hier noch de schoone Dorpen; *Schakerloo*, *Poortvliet*, *Scherpenisse*, *Westkercke*, *Vossmaer*,

waer, oudt ende nieuw. S^t. *Annelands*, welck in den jare 1475, van Vrouw Anna van Ravesteyn, gegeven is om te bedijcken aen Lieven Claessen Cats, Bailliu van Duvelandt. *Staveniſſe*, 't welck was een eylandt voor die inundatie des jaers 1509, is sichtens lange tijdt ghebleven verdroncken met sijn dorpen. Daer plachten te weſen vier dorpen, en een casteel, ghenaemt t'Huys ter Doest. De Hooftparochie ende t'principaelſte Dorp heette Staveniſſe. *Kempenſhofſtede*, hier in leght oock het ghehuchte, ghesseyt de Rijcke buerte. By Aelbert van Arnemuyden, Ridder, Heer van Enſiis, Gillis sijn broeder, Willem van Heenvliedt, ende Cattendijck, Heer van Staveniſſe, ghesschiede in den jare 1419, de uytgift om Kempshofſtede te bedijcken, onder andere, met deſe voorwaerden, dat gheen poorter ſoude dijcken, uytgenomen een, die in de brieven genoemt werdt, als oock dat het landt aen geen poorters ſoude verkocht worden.

EYNDE

VAN DE BESCHRIJVINGHE VAN 'T EYLANDT VANDER THOLEN.

't Wapen van der Tholen.

BESCHRIIVINGHE
van de Stadt van der
THOLEN.

THolen is een van de groote Steden van Zeelandt, houdende daer onder de vierde plaetſe in de vergaderinghe van de Staten van Zeelandt. Ghelijck hare oudtheydt ghenoechſaem kennelijck is, alſoo zijn hare eerſte beginſelen t'hans niet uyt te vinden. Haren naem ſchijnt ons te willen beduyden, dat alhier een vermaerde Graeflijcke Thol in ouder tijden gheſtaen heeft, aen de welcke moetende de ſchippers aenſpreecken, ſoo is ghelooflijck dat aldaer, om haer te gherieven, ende van het ghene ſy van doen ſouden moghen hebben te voorſien, eenighe verſamelinghe van huyſen ende familien is ghekomen, uyt de welcke een Dorp, ende ſoo voorts een Stadt is gebooren, zijnde al in die oude

tijden ſeer noodich deſe plaetſe met wallen te begraven, om haere naeſte aenghelegentheyt aen Brabandt, met welckers Hertogen de Graven van Zeelandt ſomwijlen heftich oorloghden. Men ſecht dan waerſchijnelijck, dat deſe plaetſe haer naem ghekreghen heeft van den ghedachten Thol, die daer eertijdts placht ontfanghen te worden; waerom Reynerus Snoyus, ende andere, in het Latijn deſe Stadt *Tolna* noemen, eenige oock *Thelonium*. Waer toe oock dient het volghende dicht, dien van der Tholen ter eeren gheſtelt by de Heer *Adrianus Hofferus*, Rentmeeſter Generael over Zeelandt Beoosterſchelde, ende overſulex oock over den eylande van der Tholen.

Thola, Brabantina nimium contermina terra,
A veteri priſcum munere nomen habet.
Scilicet hac data ſunt quondam portoria ſede,
Cum merx finitimis tranſveheretur aquis.
Parsit Hannonia Comiti, nunc addita rurſum
Mattiacis, fœtos undique ſpectat agros.
Vicinas videt illa ſuis è mœnibus arces,
Siſtit & hoſtiles Martia terra manus.
Vos Urbes alia ſociat conjungite dextras,
Thola ſit ut veſtris vallus, & agger aquis.

In den jare 1397, is de Stadt van der Tholen wederom aen de Graefſlijcheydt ghekomen, naer dat ſy vele jaren onder by ſondere Heeren, niet te min van weghen ter Tholen Leenmannen van Zeelandt zijnde, gheweeſt hadde. Willem, toeghenaemt om ſijne goedtaerdicheyt de Goede, ſoon van Ian van Avennes, Grave van Henegouwen, hadde een jongher broeder, ghenoemt *Jan*, die voor ſijn ghedeelte ende erffeniſſe hadde de Heerlijckheden ende Stedekens van Beaumont in Henegouwen, der Goude en Schoonhoven in Hollandt, ende ter Tholen in Zeelandt. Deſe heeft, onder andere, ter Tholen ſeer vetſterckt ende verbetert. Hy ſterf in het jaer 1356, oudt ontrent 47 jaren. Hy hadde te wijve Maria, erfdochter van Hugo, Graef van Soiſſons in Picardien, en wan daer by een erfdochter, *Johanna* van Henegouwen, Gravinne van Soiſſons, ende naer haers vaders doodt, erfghenaem ende Vrouwe van ter Tholen. Sy was getrout aen Lodewijck van Chatillion, Grave van Blois, ende ſijn uyt haer ghebooren drie ſoonen, alle Heeren van ter Tholen, *Lodewijck*, Graef van Blois, Heer van ter Tholen, ſterf onghehylick, 1372. *Jan*, Graef van Blois, Heer van ter Tholen, ghetrouwt aen Iſabella, oudſte dochter van Reynout, Graef van Gelderlandt, geſtorven ſonder

kinde-

kinderen, 1381. *Gwie van Bleis*, Heer van ter Tholen. Hy hadde te wijve Maria van Vlaenderen, s'Graven dochter van Namen, ende by haer een ſoon Lodewijck, die ſtierf voor ſijn vader.

Soo dat na de doodt van Grave Gwie, de Heerlijckheyt van ter Tholen wederom aen de Graeflijckheyt van Zeelandt vervallen en vry gekomen is anno 1397. Deſen laetſten Heer van ter Tholen, hadde in ſijn leven ſoo gebanqueteert, dat hy, hoewelſeer rijck zijnde, achterliet vele loopende ſchulden. Waer over ſijne weduwe, de Gravinne van Namen, de ſleutel, ghelijck men ſeght, op de kiſt leyde, ende hieldt haer aen haer douwary.

Hier op heeft korts daer naer Aelbrecht van Beyeren, als Grave van Zeelandt, dien van der Tholen vele by ſondere Vryheden ende Rechten gheghe-ven, omhelſt in de aenſtaende brief.

Aelbrecht, by der Godts ghenaden, Palenſgrave op den Rhijn, Hertoghe in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heer van Vrieſlandt, doen kondt allen luyden; Want onſe Stede van der Thole, met hoere toebehoorene, metten Ambocht van Schakerloo daer buyten ghelegen, by dade ons liefs Neve, Grave Guyen van Bloys, daer Godt die ziele af hebben moete, die die voorſz. Stede ende Ambocht van ons te Leen te houden plagh, aen ons beſtorven ende vry gekomen zijn, ende ons die ſelve onſe Stede van der Tholen ende Ambocht voirnoemt, ghelijt ende ontfaen hebben tot horen rechten Landſheere, ende hulde ende eede gheſwooren, ghelijck in andere Steden ende luden, die onſen lieven Neve, den Grave van Bloys voirſz. toebehooren plaghen; ſoo hebben wy, om ſonderlinghe lieften wille, die wy tot hen draghen, ende goeden ende ghetrouwen dienſte, dien ſy ons ghedaen hebben, ende, of Godt wille, noch doen ſullen, voor ons ende voor onſe nacomelinghen, ghegheven alſulcke Vryheden ende Privilegien, als hier nae ghe-ſchreven ſtaen.

1. *In den eerſten, hebben wy gheloofd, ende gheloven voor ons, ende voor onſe nacomelinghen, onſer Stede van der Toolne, mit horen toebehoorne, ende onſen Ambocht van Schakerloo voornoemt, dat wy die gherechte van der ſelver Stede ende Ambocht, niemant anders verkoopen, gheven, ofte vremden ſullen tot allen tyden, ende dat houden ſonder middel ons ende den Graeffelijckheden van Hollandt ende van Zeelandt toe behoorende, ten ware oft wy, of onſe nacomelinghen, eenen jon-gheren broeder daer op goeden wilde, alſoo voirtijts geſchiet is in tijde ons liefs Hee-ren ende oudevaders, Grave Willem van Henegouwen, ſyn broeder, daer Godt die ziele van hebben moet; ſoo ſullen nochtans die voorſz. Stede ende Ambocht aen den anderen blijven, ſonder die te verſchaiden, behoudelycke, dat onſe Rentmeeſter*

van dan goeden, die ons van onſen lieven Neve, Grave Guy van Bloys, beſtorven zijn Beoofterfebeli in Zeelant, die nu es, of namaels weſen ſal, opbeuren ende ontfaen ſal van onſen weghen, alle renten, beden, ſchatten, heervaert, ende ander profijt, dat een Rentmeeſter ſchuldich es op te beuren, ende onſe Baillu van der Tholen, die nu es, oft namaels weſen ſal, ſal berechten alle forfaiten, broken, ende ſaken van ſchade ende van ſchulde, die ghevallen ſullen binnen onſe Stede ende Ambacht voorſchreven, die een Baillu van der Tholen es te berechten, ende die ſal Schepenen by onſe Stede ende Ambocht voorſz. ſetten ende eeden, als by tijden ons Neve, des Graven van Bloys dat ghedoenlijck gheweeſt heeft. Ten uytwe of ſulcke ſaecken waren, die wy met onſer Hoogher Vierſchaer, na den Rechten van Zeelant, ſchuldich waren te berechten.

II. Item, hebben wy ghegheven onſer Stede ende Ambocht voornoemt, waer dat ſaecke, dat yemant in toekomende tijden ontvoerde oft ontleyde eenich jonck wijf ofte maeght in onſer Stede ende Ambocht, ende Vrybede voorſz. ghelegen, die benoden haer vijfthien jaren waren; van der tijt dat ſy gheboren waren, buyten oorlof, wille ende toedoen hore ouder, voogheden, maghen ende vrienden, dieſe ſchuldich waren te verantwoorden, die ſoude verbeuren tegheus ons, ende onſe nakomelingen, ſyn lijf ende ſyn goet, wat men ghekrijghen mocht binnen onſen lande; ende waer dat ſaecke dat hy voervluchtich ware, ende men hem binnen den onſen niet ghekrijghen en mochte, ſoo ſoude hy ballinck blijven onſe landen, op ſyn lijf ende op ſyn goet, als voorſz. es; ten ware of hy daer of met ons ende der wederpartyen, dat is te weten, der maeghden, ofte jonckwijf ouders, vrienden ende maghen, verlibte, verſoende, of overdroeghe.

III. Item, ſoo wie miſdadich is tegheus ons, ende tegheus partye, alſoo verre als hy goede ſeeckere borghe ſouden mach, die alſoo goet ende alſoo rijck zijn als hy is, by vonniſſe van Schepenen, daer wy ende die partye by bewaert zijn, tot onſer Vierſchaer te komene, die en ſal in de Stede niet blijven, noch buyten der Tholenze ghijſel varen; ende waert dat onſe Rechter gheen ſeeckerheyt van den miſdadighen ontfaen en wilde, ſoo en ſouden die Schepenen gheen vonniſſe wijſen, die Rechter en ſoude eerſt die ſeeckerheyt van de miſdadighen oft van ſyne vrienden ontfanghen hebben tot onſen behoef, ende totter partyen. Ende wanneer die Rechter die ſeeckerheyt ontfanghen heeft, ſoo ſal die miſdadige op ſyne ſeeckerheyt gaen, tenware of die broken lelijcke fayten waren, of dat wy uyt onſer hoogher Heerlijckheyt ſchuldich waren te berechten.

IV. Item, waer dat ſaecke, dat yement binnen den lande van der Tholene ende van Schakerloo ghelegen, verſwijmende waren eenigherhande gekeurde werck, het zy op dijcken, op watergange, op ſtraten ende anders, in eenigerwijs te maecken,

tot

tot ſulcken tyden, als Schepenen ende Ghefwooren dat ghekeurt hadden, ſoo ſouden die Schepenen van den lande voorſchreven, dat verſwijmende werck beſteden ten beſten profijt ende oorboer, ende daer of die aerbeyders, die dat werck aen nemen, ſullen niet meer hebben, noch moghen heyſſchen, dan tweeſchattegheld, tot Schepenen voorſz. ſchattinge, als ſy dat ſetten ſullen. Ende die aerbeyders voorſz. ſullen hen verbinden ende verborghen, dat voorſz. werck te maecken ende te volbringhen binnen der tyde, die hen de Schepenen daer toe redelick ende moghelick ſetten ſullen. Ende waren die arbeyders daer in verſwijmende, ende binnen der tijt dat werck niet en volbrachten, ſoo ſoude men die pene ende verſwijmeniſſe, die daer aen gheſchiet ware, verhalen by vonneſſe ende ſchattinghe van Schepenen aen den aerbeyders, of aen boren borghen, die ſy voor hen gheſet hadden, ende dat loon van tweeſchatteghelde ſal de ghene, die dat werck toebehoorde, uytreycken ende betalen tot ſulcken tyde ende termijne, als die Schepenen daer toe gheſet hebben; ende dade hys niet op den termijn, ſoo ſal onſe Rechter dat verdiende loon op den onwillighen uytleggen, ende den arbeyder betalen by vonneſſe van Schepenen metten ban. Ende dat uytgeleyde ghelt ſal die ghene die den arbeyt toebehoort, den ſelven dagben den Rechter weder geven ende betalen; ende dede hys niet, ſoo mochte de Rechtere den anderen daghes ſyn uytgeleyde ghelt verhalen aen den ghenen, die dat werck ſchuldich ware, ende aen ſynen reetſten goede tweeſchatte pande, ofte dat ghelt dair vooren.

V. Item, waer dat ſaecke, dat onſe Rechter, ofte yemant anders, den anderen emmee brencken, om ſtade, om ſchoude, ende om erfniſſe, voor onſen Schepenen ter Tholen in den rechten daghen of trecken wonde, ſoo ſoude onſer Stede ghefwooren Klerck, den aenſpreecker ende houder in onſer Stede boecke ſetten, ende die elcx tegben den anderen openbaerlijck oflesen den naeſten Sondaghs, van onſer Stedehuys, ende hen beyden dagh beſetten te rechte te komen binnen der weecke, op ſulcke dach, als Schepenen ſetten ſullen in hare beyde tegbenwoordigheyt, alſoo verre als die houder t'huys ware; ende waer hy niet t'huys, dat ſoude die Klerck den Schepenen in ſynen eede aen bringhen, ende daer en ſoude die aenſpreecker jegben den houder geen recht hebben, voor die houder t'huys quame; ende waer dat ſaecke, dat die aenſpreecker, die den houder hadde doen daghen, op den gheſetten dach niet en quame in den ghebanden Vierſchaer, aer onſe Rechter ende Schepenen ſtonden, die ſoude 'trecht van dien dage verſwijmt hebben, ende die houder ſoude vry vander Vierſchaer gaen, behoudelijck, dat die aenſpreecker weder mach doen dagen den houder, ende ſyn recht mach vervolghen op eene andere tijdt. Waer oock ſaecke, dat die houder binnen der ſtaender Vierſchaer niet en quame, ſoo ſoude die aenſpreecker ſyne klaghe ende eyſſchen vervolghen jegbens den houder, ende ſterck maecken als Schepenen wijſden dat recht ware.

VI. Item

VI. *Item*, ſoo oorloven wy, ende machtighen onſen Baillius, Burgermeeſters ende Schepenen van der Tholen, ende van Schakerloo, die nu ter tijdt zijn, of namaels weſen ſullen, dat ſy in onſer Stede ende lande voorſz. oorboire, willekeuren legghen ende maecken moghen binnen onſer Stede vander Tholen, ende Ambochte van Schakerloo, tot twintich pont ſwarten toe, alſoo groot ende alſoo kleene, als hem ghenoeghen ſal, duyrende een jaer lanck, ende niet langher; behoudelijck; dat ſy gheen Keuren leggben of maecken moghen, die ons, of onſe Heerlyckheyt jeghens draghen; ende van dien boeten, die daer of verſchijnen ſullen, ſullen ſy hebben die een helft, ende onſer Stede ende Schepenen die ander helft.

VII. *Item*, ſullen die van der Tholen ende van Schakerloo, ende anders die ghene die daer in gheerft zijn, ſtaen mit horen lande tot ſulcken ſchote, als die van Beoiſt erſchelt in Zeelant ſtaen in den Polre ..... ende daer mede ſullen ſy quijte weſen van dier bede ende heervaert ende ſchote; of en ghennechde ons niet daer mede, ſoo ſonde wy, ofte onſe wtachtighe ſoon, ſelve komen ter Tholen ende onſer Stede, ende lude ludden, ende daer ſonde ſy ons doen na horen vermoghen, ende ſullen dan daer mede quijte weſen van der bede, die ons te Cats ghegheven worden.

VIII. *Item*, ſal onſen Baillin by den Schepenen, alle jaer voorſz. verſetten die Burghermeeſters van onſer Stede van der Tholen, ende eeden op Sente Servais dach in Meye maent, ende die ſullen opbeuren ende ontfangen, tot onſer Stede behoef, onſer Stede goeden, renten ende vervallen, ende beleggen in onſen oerboer; ende daer af ſullen ſy t'endens jaers voor onſen Baillius, Schout ende Schepenen, goede reeckeninghe ende bewijſinge doen; ende die reeckeninghe ſal men by vermane ons Baillius, by vonniſſe van Schepenen, laken of loven. Ende worden die Burghermeeſters daer in ghebrekelijck bevonden ende bereeckent, dat ſonden ſy beteren by onſen Baillius ende Schepenen tot hoeren ſeggen. Voort, ſullen die Burgermeeſters ende Schepenen van der Tholen, die men ſetten ſal op Sinte Servais dach, in Meye maendt voorſz., blijven Burghermeeſters ende Schepenen dat jaer uyt, ende die en ſal men niet verſetten binnen s'jaers, ten ware of ſy aſlijvich, uytlandigh, of breuckigh waren, daermenſe billick ſchuldich om ware te verſetten.

Ende want wy ghelooft hebben, ende ghelooven onſer Stede van der Tholen, ende den Ambocht van Schakerloo, met horen toebehooren, alle deſe voorſz. poincten ende vryheden te houden, ende te doen houden voor ons, ende voor onſe nakomelinghen, onverbroocken tot eeuwighen daghen, ſoo hebben wy deſen brief open bezeghelt, met onſen zeghele hier aen ghehanghen. Ghegheven in den Haghe, des Sondaghs na Sinte Lambrechts dagh, in't jaer ons Heeren, duyſent drie hondert, neghene ende tneghentich.

In

In den jare 1516, Carel, Coninck van Caſtilien, gheneghen zijnde te loſſen ſijn Hertochdom van Luxenburch, verpant aen den Hertoch van Loreynen voor een ſomme van vijf ende twintich duyſent goude gulden, heeft opghenomen van Heer Jan van Bergen ſeeckere ſomme van penninghen, daer voor belaſtende het ſchot van der Tholen, met Schakerloo, ende Voſſemaer. Ende waren oock penninghen daer op ghelicht in't jaer 1505, by Carels vader, ende daer naer noch meer by Carel. Dus werdt den Heer van Bergen, pantheer van de Stadt van der Tholen.

Hier over op het jaer 1520, in de conſenten over beden, werdt ter Tholen niet ghedacht, alſoo doe verpandt was aen den Heere van Berghen op Zoom; gheduyrende welcke tijdt die van der Tholen onder de Steden niet hebben verſchenen, maer wel de voorſz. Heere van Bergen onder het lidt van de Edele van Zeelandt. Doch naer hare ontlaſtinge ſijn weder verſchenen onder de Steden; maer hebben dus haer eerſte plaetſe verlooren, die van der Goes het voorſitten geoccupeert hebbende, ende behouden. Immers in't jaer 1524, werdt weder ghevonden ende ghetelt onder de Steden ende Staten van Zeelandt, ſoo als uyt de Acten, opghemaeckt in die tijden, wel baetſchijnelijck mach blijcken.

Binnen ter Tholen is dickmael ghehouden de vergaderinghe van de Staten van Zeelandt, als nae ghelegen aen de palen van Brabandt, onder andere noch in den jare 1500; als wanneer van weghen den Eerts-Hertoghe van Ooſtenrijck, vertooch ende verſoeck gedaen wierde aen de luyden ende drie Staten des landts ende Graefliickheyts van Zeelandt, dat ſy omme die groote laſten, die hy ghehadt ende gheleden hadde, ſoo wel om het tractaet ende appointement, ghemaeckt met den hooghen ende moghenden Prince, den Hertoch van Saſſen, in den leſten oorloghe van Gelre, die tractaten met Vranckrijck ende Enghelandt, als oock omme gheſonden te hebben, halen, ende herwaerts over te brengen, hare hooge ende edele Princeſſe van Caſtilien, oock omme t'onderhouden van heuren ſtaet, van den ſtaet van de ghenadighe Vrouwe de Eerts-Hertoginne, ſijne gheſellinne, ende heure kinderen, hem wel ſouden willen gonnen de continuatie van der loopender bede van veerthien duyſent gulden, van veertich grooten ſtuck, jaerlijcx, voor den tijdt van vijf achter een volgende jaren. In de Acte daer van zijnde, gemaeckt in den gedachten jare, den 23 September, werdt uytdruckelijck gheſeght, dat de Edele Staten voornoemt hem de ghedachte continuatie toeghelaen hebben voor den tijt van drie jaren, *in ſijnen huyſe van ter Tholen, van lerſickenoort, grondt, ende op de erve van Zeelandt.* Ende is den edelen perſoone van den

Eerts-Hertoghe, zijnde t'ſijnen huyſe van der Tholen, van Ierſickeroort; by vonniſſe van Edelen des ſelven landts toegheweſen, verklaert, ende uyt-gheſproocken by name van *Jacob van Seroofkercke*, Heere van Moermont, een van den ſelven Edelen. Dit zijn de woorden ſelfs van de Acte. Tholen is nu niet alleen een ſeer luſtighe, maer oock een wel verſterckte, ende van alle noodighe krijghſwercken wel voorſiene Stadt, ſoo dat de ſelve onder de verſeeckerſte grenſen van Zeelandt, teghens alle vyandtlijcke aenval, wel mach gheſtelt werden, bewoont van burgheren, die, des noodt zijnde, de wapenen oock vaerdich aendoen, ende met eeren voeren. Hare dagelijcxſche handelinge, is meeſt bouwneeringe. Wes belanght de maniere van regeringhe, alhier onderhouden, het is ſulcx, dat den Bailliu met de twee regierende Burghermeeſters, doen eene denominatie van een dubbel ghetal van veerthien Schepenen, uyt het gheheele lichaem van de Gemeente, daer toe ghequalificeert, te weten, als ſy ten minſten drie jaren poorteren hebben gheweeſt; ende doen mede Bailliu, Burghermeeſters, ende Schepenen, een ghetal van vier Burgermeeſters, waer onder moet worden gheſtelt, uyt krachte van privilegie, den Burghermeeſter van binnen; uyt vvelcke achthien perſoonen, by ſijne Hoogheyt, den Prins van Orangjen, als Stadthouder, een enckel ghetal vvordt ghekoſen, te vveten, acht tot Schepenen, (devvijle de tvvee voorſtaende tot Burghermeeſters, ende niet verkooren vvordende, zijn met der daet mede tot Schepenen ghedenomineert) ende tvvee tot Burghermeeſters, den eenen van buyten, ende den anderen van binnen, die mede Schepen is, vvaer door het ghetal van Schepenen, negen is. Alle vvelcke verkooren perſoonen by den Bailliu, op den 13 dach van Mey, vvorden beeedicht.

Den Bailliu ende Dijckgraef deſer Stede ende Lande, wordt uyt voorgaende denominatie van een drievoudich ghetal, ghedaen by Burgermeeſters ende Schepenen, by ſijne Hoogheyt voornoemt verkooren, ende by de Staten van Zeelandt, ofte hare Ghecommitteerde Raden, beeedicht.

In deſe Stadt is mede een Rentmeeſter van de Domeynen over Tholen en Voſſemaer, ende daer omtrent, 't welck mede ordinaris aen de Bailliuage vaſt is; doch is een officie appart, ghelijck mede is het Superintendentſchap van de landtwachten over het gheheele eylandt, die mede tot ter Tholen reſideert, ende is mede nu vaſt aen de Bailliuage, hebbende tvvee onder-Majoors, te vveten, een tot St. Maertenſdijck, ende een tot Poortvliet. t'Hans zijn alhier in bedieninghe, de Heeren;

Bailiu,

Baillius,

Jonckhr. Pieter van Tuyl, van Serooſkercke, Heere van Maelſtede, Capelle, &c.

Burgermeeſters,

Huybrecht Ianſz. Huyghe.
Mr. Marinus van Vryberge.

Schepenen,

Iohan Dalles, *oudt Burgermeeſter.*
Gillis Olyphant, *oudt Burghermeeſter.*
Heyndrick Lyens.
Voocht Corneliſz.
Iohan Vermuyden.
Anthonie van den Brande.
Huybrecht 'tGhilde.
Pieter Corneliſz. Smitegelt.

Penſionaris,

Mr. Pieter de Vroede.

Secretaris,

Mr. Iacob van Vryberghe.

Threſorier,

Iohan Vermuyden.

Weeſmeeſters,

Ionckhr. Pieter van Tuyl, van Serooſkercke, &c.
Huybrecht Ianſz. Huyghe, *Burgbermeeſter.*
Iohan Dalles, *oudt Burghermeeſter.*

Greffier.

Mr. Iacob van Vryberghe.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN DE STADT VAN DER THOLEN.

BESCHRIIVINGHE van St. MARTENSDIICK.

IN den eylande van der Tholen is oock gheleghen een ſmalle Stadt, die den naem van St. Martenſdijck heeft ontfangen, ende by velen van den in ende omgeſetenen, t'ſy weynich ſin hebbende in duſdanighe Santen, t'ſy ghewoon zijnde de oprechte namen van Steden ende landen te verkorten, ende alſoo te beſoedelen, *Smeerſdijck* genoemt. Deſe is haer eerſte beginſelen ſchuldich aen een heerlijc Slot, het welck als noch daer nevens ſtaet, met dobbelde grachten ofte wateringhen voorſien, waer by ſich met der tijdt verſamelt heeft een kleyn dorpken (deſe naem draeght het in eenighe oude Reeckeninghen van de Heeren Rentmeeſteren van Zeelandt Beooſter ſchelde) het welck met der tijdt aenwaſſende, grooter ende grooter, ende ten laeſten met lage aerde wallen voorſien is gheworden.

De Heerlijckheyt hier van heeft al over langhe tijden toebehoort beſondere Heeren, van dien van Borſſelen op die van Bueren, ende van deſe op de Princen van Orangjen, uyt den Naſſouſchen bloede, ghekomen. Ick bevinde in het Gheſlacht-regiſter van de Graven van Bueren, die uyt den huyſe van Egmondt gheſproten zijn, dat op den jare 1518, Heer Floris van Egmondt, Grave van Bueren, Leerdam, ende Yſelſteyn, ghenoemt werdt, Heere van St. Martenſdijck ende Cortgene in Zeelandt. Hy hadde te wijve Vrouw Marie van Bergen, ende heeft by haer ghewonnen een ſoon ende dochter, Maximiliaen, Grave van Bueren; Vrouwe Anna van Egmondt. Deſe hadde tot haren eerſten man Heer Joſeph van Montmorancy, Heer van Nevele by Gendt, ende heeft daer by ghebaert verſcheyden kinderen, van de welcke hier in het byſonder te ſpreecken, onnodich is. Maximiliaen hadde te wijve Vrouwe Francoyſe, erfdochter van Heere Hugo van Lannoyt in Vlaenderen, die ſterf in't jaer 1562, naerlatende een eenige erfdochter, Anna van Egmont, Gravinne van Bueren ende Leerdam, Vrouwe van Yſelſteyn, St. Martenſdijck, &c. Deſe troude in't jaer 1551, met Heer Willem van Naſſouwe, Prince van Orangjen; uyt de welcke hy ghekreghen heeft een dochter, namaels Gravinne van Hohenlo, ende eenen ſoon Philip, namaels Prince van Orangjen, by ſijns vaders leven beſittende de Heerlijckheyt van

St. Mar-

S^t. Martensdijck. Waer over de Heeren Staten van Zeelandt, het sterfhuys van den overleden Marquis van ter Vere desolaet leggende, ende den koop van het Marquisaet, gedaen by den Koninck in den jare 1566, door d'opgerese oorlogen sijn effect hebbende verlooren, hebben versocht aen Heer Willem, Prince van Orangjen dat de selve, van wegen sijn soon, als Heere van S^t. Martensdijck, ende oversulcx naest den Marquis van ter Vere, die de præeminentie van de eerste Edele gebruyckt hadde, best gequalificeert, yemant soude deputeren om den Staet van de eerste Edele te bewaren. Het welck oock aengenomen ende gheschiet is. Desen Philip overleden zijnde sonder kinders, is de Heerlijckheyt op sijn broeders, Maurits, ende van hem op Fredrick Henrick, Princen van Orangjen, ghekomen. Die over dit Stedeken, in een seer plaisierige landouwe, ende midden onder het gheboomte ghelegen, t'hans ghestelt heeft de Heeren;

David Godijn, Drost ende Rentmeester der Stadt ende Baronie van S^t. Martensdijck.

Dijckgraef,
Philip Lyens.

Burgermeesters,
Iacob Smulders, Dr. Medicinæ.
Adriaen Michielsz.

Secretaris,
Isack Culenborch.

EYNDE
VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN
S^t. MARTENSDIIGK.

Leenen ende Heerlijckheden, ghelegen in den Eylande van der Tholen.

St. *Mertenſdijck, een ſmalle Stadt, met het Slot daer aen ghelegen,* } Verlijdt ſijne Hoogheyt, Frederick Hendrick, Prince van Orangien, &c. by brieven van den leſten Julij, anno 1625.

Staveniſſe, Kempenſ hofſtede, met de Zuydtmoer. Het oude landt van Staveniſſe wierde in den jare 1391, by Hertoge Albrecht van Beyeren, uytgegeven om bedijckt te werden aen Heer Bruynſteyn van Herwinde, ende hem ghegunt aldaer Baillu, Schout, Schepenen, Dijckgrave, ende Geſwoorens te ſetten. De ſelve Hertoch Albrecht maeckte deſe Bruynſteyn van Herwinde, ballingh van ſyne landen, in den jare 1396, ende dat om menigwaude breucken wille, ende verkocht Heeren Janne van Heenvliet, het landt van Staveniſſe, hem neffens dien, ende onder andere, gunnende, dat alle de ghene, die binnen Staveniſſe woonden, ofte woonen ſouden, voortaen vry varen ende keeren ſouden met alle hare goederen voorby alle s'Graven Thollen van Hollandt ende Zeelandt, ghelijck de poorteren van Zierickzee. } aen Jonckheer Jeronymus van Tuyl, van Seroofkercke, Heere van Thienhoven, &c. Gecommitteerde Raedt van de Ed: Mog: Heeren Staten van Zeelandt, by brieven van den 17 Octob. anno 1643.

Jonckvrou Adriana Hanneman, weduwe wijlen d'Heer Iacob van de Wiele, van de Werve.

Jonckhr. François de la Torre, van Opijnen, in Kempenſ. hofſtede.

Scher-

Scherpenisse,	aen sijne Hoogheyt, Frederick Hendrick, Prince van Oranjen, &c. by brieven als vooren.
Westkercke.	aen Ionckhr. Diderick van de Werve, by brieven van den 19 Meye, anno 1617.
	aen d'Heer Iohan Lyens, by brieven in date den 19 Julij, anno 1633.
Poortvliet.	aen de Graeflijckheyt van Zeelandt.
St. Annelandt, ende Haamevoſdijck.	aen d'Heer Iohan Doublet, by brieven van date den eerſten Aprilis, anno 1620.
't Landt van Nieuwſtrijen.	aen Cornelia van Strijen, by brieven in date den 30 Iunij, anno 1628.
	aen Pieter van der Helm, by brieven in date den 31 December, anno 1641.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGE VANDEN EYLANDE VANDER THOLEN.

Lijſte

Lijste van de Heeren Burghgraven van Zeelandt, beginnende mit den jare 1162, ende is den selven Staet hereditaire gheweest, ende annex aen den huyse ende Heerlijckheyt van Voorne, tot der tijdt toe, als wanneer de voorsz. Heerlijckheyt van Voorne vervallen is aen de Graeffelijckheyt.

1162. HEer Floris, Heer van Voorne.
1203. Heer Hugo, Heer van Voorne.
1248. Heer Henrick, Heer van Voorne.
1280. Heer Aelbrecht, Heer van Voorne.
1303. Heer Geerard, Heer van Voorne.
1349. Vrouw Jenne, Vrouw van Voorne.
1373. Vrouw Machtelt, Vrouw van Voorne.
1400. Heer Jan van Reneſſe, van Maelſtede.
1433. Heer Adriaen van Cruyninghen.
1459. Heer Jan, Heer van Cruyninghen.
1473. Heer Adriaen van Cruyninghen.
1478. Heer Thomas van den Abeele.
1498. Heer Hector van Cruyninghen.
1533. Heer Joos van Cruyninghen.
1548. Heer Jeronymus van Seroſkercke.
1562. Heer Philibert van Seroſkercke.

Sedert deſen, is de kenniſſe ende judicature van ſaecken, die by Burghgrave, ende Leenmannen plagen getermineert te worden, geconfereert by de Ed: Mog: Heeren Staten van Zeelandt, aen het Collegie van haer Ed: Ghecommitteerde Raden, in conformite, ende naer luydt der reſolutie van de Staten daer op ghenomen den 10 Meye, ende den derden Auguſti, 1582.

EYNDE

VAN DE LIISTE VAN DE BURCHGRAVEN VAN ZEELANDT.

Liſte

Lijſte van de Heeren Rentmeeſters Generael van Zeelandt, Beweſt ende Beoeſterſchelde, Hoofd-Officieren van de Eylanden, ende Graeffſchap voornoemt, als die ghene, die boven den outſanck van der Graven Domeynen ende inneckomen, noch te hebben plegen het bewindt, directie, ende rechtsvoerderinghe van civile ende criminele ſaecken.

WAnneer de bedieninghen van de Rentmeeſterſchappen van Beooſter ende Beweſterſchelde eerſt haren aenvangh hebben ghenomen, ende by wat Grave van Zeelandt de ſelve eerſt zijn ingheſtelt, en vindtmen niet wel ſeecker beſchreven; maer dat het oude, ende aenſienelijcke ampten van alden tijden zijn gheweeſt, ende ſucceſſivelijck met ghequalificeerde Heeren zijn bekleedt geworden, kan uyt het regiſter van de Rentmeeſters, als oock uyt publijcke acten ende documenten ghenoechſaem werden ondervonden, al hoewel het ſchijnt, dat haer gheſach ende bewindt meerder is gheweeſt onder de Graven van Zeelandt, als wel zedert den Koninck van Hiſpangjen, van weghen ſijne tyrannije, die hy over de gheunieerde Landen exerceerde, wettelijck is afgheſwooren, ende de Landen van regieringhe zijn verandert; waer toe apparent occaſie heeft gegeven, dat de laetſte Rentmeeſters ſich hebben afgheſondert van den Heere Prince van Orangjen, den welcken Godt ghelieft heeft te ghebruycken tot de herſtellinghe van de vryheydt der voorſz. Landen, ende ghegaen zijn aen de zijde van den Koninck van Hiſpangjen. De Heer *Jacob van den Eynde*, in ſijn leven Heere van Haemſtede, ſeght in ſijne Hiſtorie van Zeelandt in het 4 Capittel van ſijn tweede boeck, met laſt ende authoriteyt van de Heeren Staten van Zeelandt in den jare 1634 ghedruckt, dat de voorſz. bedieninghen by den Prince Roricus ghenaemt, na ſijne reeckeninge, de derde Grave van Zeelandt, eerſt ingheſtelt zijn geweeſt in't jaer 850, daer toe gebruyckende de authoriteyt van de *Annales Fuldenſes*, ſonder nochtans te ſpecificeren, wie den eerſten van de ſelve ſoude zijn geweeſt, gelijck oock der ſelver namen maer vele jaren daer na zijn bekent gheworden.

De Heeren Rentmeeſters van Zeelandt Beweſterſchelde, reſiderende tot Middelburch.

1327. Heer *Jan Heyndrickſz.*
1346. Heer *Jan Symonſz. van Biſanten.*
1351. Heer *Jan de Schrijver.*
1357. Heer *Poppe Pieterſz.*

1372. Heer *Reyniger Willemsz.* Beweſt, ende Beoofterſcheldt.

1382. Heer *Vranck van Borſſelen*, Heere van St. Meertenſdijck, ende van Zuylen, &c. Ridder van der Order van den Gulden Vlieſe.

1386. Heer *Claes van Borſſelen*, Heere van Brigdamme, ende van Duyvelandt, &c. Rentmeeſter van Beweſt, ende Beoofterſcheldt, ſterf den 18 Martij, anno 1411, ende is tot Middelburch begraven.

1392. Heer *Hugo van Heenvliet*, Heere van Heenvliet, &c.

1408. Heer *Philips van Borſſelen*, anno 1411, fundateur ende Heere van Cortgene, &c. Rentmeeſter Generael over gheheel Zeelandt, ſterf te Brugghe in Vlaenderen den 22 Julij, anno 1441, ende is tot Cortgene begraven.

1432. Heer *Florens van Borſſelen*, natuerlijcke ſoon van Heer Vranck van Borſſelen, die hem gegeven heeft de Heerlijckheden van Cortgene, Emeliſſe, &c.

1435. Heer *Jan Rijn*, werdt den 9 Julij, anno 1436, op Arnemuyden van de ſchiplieden doodt gheſlaghen, apparent ter oorſaecke van ſeecker tumulte over het arreſteren van ſeecker Engelſch ſchip aldaer ontſtaen.

1436. Heer *Heyndrick van Borſſelen*, Heer ter Vere, &c. Rentmeeſter Generael over Zeelandt, werdt daer naer Admirael in Vranckrijck, ende van de Nederlandtſche Zee, ſterf op 't huys van Sandenburch den 17 Martij, 1474. ende light binnen der Vere begraven.

1441. Heer *Jan Quevin*, uyt Henegouwen.

1446. Heer *Jan Heyndrickxſz.* Heere van Wiſſekercke, &c.

1449. Heer *Pieter Annocque.*

1453. Heer *Heyndrick Janſſe*, Heere van Wiſſekercke, &c.

1469. Heer *Guy de Baenſt*, uyt Vlaenderen, Beweſt ende Beoofterſcheldt, is anno 1484, van wegen de Staten van Zeelandt, mede geweeſt over het concept van de eerſte Keure van Zeelandt.

1476. Heer *Anthonis Janſſe*, Heere van Wiſſekercke, ende Cauwerve, &c. Ridder, deſe woonde eerſt te Wiſſekercke in Noordt-Bevelandt, ghelijck aldaer 't Comptoir van Beweſterſcheldt plagh te zijn; is daer naer tot Middelburch gaen woonen, alwaer hy gheſtorven is, ende van die tijdt is 't Comptoir voorſchreven tot Middelburch ghebleven; is mede Commiſſaris gheweeſt van weghen de Grave, over het eerſte concept van de Keure van Zeelandt, anno 1484.

1484. Heer *Heyndrick Iaussε*, Heere van Wisſekercke, &c. Beweſt ende Beoosterſcheldt.

1492. Heer *Albert Jaussε* van Wisſekercke.

1493. Heer *Ian van Cruyningen*, Heere van Heenvliet, &c. Ridder van de Oorden van den Gulden Vliese, Burchgrave, ende Rentmeester Generael van Zeelandt, heeft de nieuwe Keure aldaer mede onderteeckent, anno 1495.

1501. Heer *Pieter Huyghen Uytenwijngaerden*, Beweſt ende Beoosterſcheldt.

1503. Heer *Andries Andriesz.* Heere van Wackene, ende Cappelle in Duyvelandt, &c.

1515. Heer *Philips van Bourgongien*, Heere van Somersdijck, ende Souburch, &c. Ridder van de Oorden van den Gulden Vliese, ende Rentmeester Generael over Zeelandt, is daer naer ghworden Bisschop van Uytrecht, alwaer hy ſtierf den twaelfden April, anno 1524.

1517. Heer *Adolph Hardingh*, werde, anno 1535, te Hove onboden in Brabandt, ende aldaer in ſijnen arm doodt ghelaten.

1536. Heer *Adriaen van Heetvelde*, werdt in Julio 1537, recht buyten Middelburch, van een misdadighe, die hy meynde te vanghen, in ſijnen buyck doodt ghesteecken.

1540. Heer *Jeronymus Sandelyn*, Heere van Heerenthoudt, &c.

1564. Heer *Philibert van Serooſkercke*, Heere van Serooſkercke, &c. is anno 1572, Gouverneur ghweest van de loffelijcke Stadt van Berghen op den Zoom, ſterf tot Antwerpen, anno 1579. Deſe was de laetſte Rentmeester Beweſterſcheldt, gheſtelt by den Grave van Zeelandt.

Na dat de Provintie van Zeelandt, nevens andere gheunieerde Nederlanden, onder den ghenadigen zegen des almachtigen Gods, door de handt, ende wijs beleydt van den Heere Prince van Orangien, Wilhelm, uyt de tyrannije des Koninex van Hiſpangien was ghevindiceert, ende gheluckelijck tot haer vryheydt ghebracht, ſoo zijn de naervolgende Heeren tot Rentmeesters Generael over Beweſterſcheldt verkooren by de Gouverneurs, ofte Stadthouders van de voorſz. Provintie, op de nominatie van de Groot-Mog: Heeren Staten van Zeelandt.

1578. Heer *Iacob Wijnrick.*
1582. Heer *Iacob de Gheent.*
1587. Heer *Pieter van der Hooghe.*
1604. Heer *Adriaen de Vroede.*
1609. Heer *Johan Reygersberch*, van der Vere.
1633. Heer *Johan Huyssen*, Ridder, Heer in Cattendijck, ende Monsterhoeck, &c. oudt Burghermeester der Stede Middelburch, zijnde anno 1644, noch teghenwoordich, in 't leven.

De Heeren Rentmeesters van Zeelandt Beoosterscheldt, residerende tot Zierickzee.

1317. Heer *Vrederick.*
1339. Heer *Boudewijn Iansz.*
1351. Heer *Janne Palmier.*
1355. Heer *Ian Monts.*
1356. Heer *Willem Hollander.*
1359. Heer *Peppe Iansz. Priester.*
1361. Heer *Hugo Willemsz.*
1366. Heer *Reyniger Willemansz.* Beoost ende Bewesterscheldt.
1385. Heer *Raes van Borsselen.*
1386. Heer *Claes van Borsselen*, Heere van Brigdamme, ende van Duyvelandt, &c. Rentmeester van Beoost ende Bewesterscheldt, sterf den 18 Martij, anno 1411, ende is tot Middelburch begraven.
1389. Heer *Bruynsteu van Hurwijnen*, uyt Gelderlandt, Heere van Stavenisse, &c. Dese is by Hertoch Aelbrecht van Beyeren, anno 1396, van sijnen dienst verlaten, ende uyt den lande ghebannen van wegen eenen manslagh by hem geperpetreert, met confiscatie van alle sijne goederen.
1396. Heer *Willem Doedijns.*
1399. Heer *Claes Kervingh*, van Romerswale.
1404. Heer *Pieter*, de baestaert van Heer Claes van Borsselen, van Cortgene.
1405. Heer *Arent* van Haemstede, van Moermont.
1410. Heer *Florens van den Abeele*, Heere van Oosterstein, &c.
1422. Heer *Floris van Borsselen*, Heere van St. Meertensdijck, ende van Zuylen, &c:
1436. Heer *Heyndrick van Borssele*, Heere van der Vere, &c. Rentmeester Generael

Generael over Zeelandt, werdt daer naer Admirael in Vranckrijck, ende van de Nederlandtſche Zee, ſterf op 't huys van Sandenburgh den 17 Martij, anno 1474, ende ligt binnen der Vere begraven.

1441. Heer *Laurens Spernagbel.*

1445. Heer *Claes de Vrieſe.*

1447. Heer *Willem Bolle.*

1469. Heer *Guy de Baenſt*, uyt Vlaenderen Beooſt ende Beweſterſcheldt, is anno 1484, van weghen de Staten van Zeelandt, mede gheweeſt over het concept van de eerſte Keure van Zeelandt.

1484. Heer *Heyndrick Ianſz.* Heere van Wiſſekercke, Beooſt ende Beweſterſcheldt.

1493. Heer *Jan van Gruyningen*, Heere van Heenvliet, &c. Ridder van de Oorden van den Gulden Vlieſe, Burghgrave, ende Rentmeeſter Generael van Zeelandt, heeft de nieuwe Keure aldaer mede onderteyckent, den eerſten April anno 1495.

1495. Heer *Ian Pels*, van Ziericzee.

1500. Heer *Pieter Huygenſz. Uyttenwijngaerden*, Beooſt ende Beweſterſcheldt.

1501. Heer *Claes Arentſz.* van Ziericzee, ſterf den 16 Novemb. anno 1510, ende is aldaer begraven.

1511. Heer *Philips van Bourgongien*, Heere van Sommelſdijck ende Souburgh, &c. Ridder van de Oorden van den Gulden Vlieſe, ende Rentmeeſter Generael over Zeelandt, is daer naer gheworden Biſſchop van Uytrecht, alwaer hy ſterf den 12 April, anno 1524.

1516. Heer *Pieter vander Molen*, van Ziericzee.

1521. Heer *Heyndrick van de Werve*, Ridder.

1536. Heer *Jeronymus van Seroſkercke*, Ridder, Heere van Seroſkercke, ende Wellandt, &c. ſterf tot Bergben op den Zoom, anno 1571.

1565. Heer *Bruyninck van Wijngaerden*, ghebooren tot Ziericzee, Heere van Weſtkercke, &c. werdt Rentmeeſter by reſignatie van Heer Jeronymus van Seroſkercke, ſijnen ſchoonvader, den vierden December, anno 1564, ende is tot Schoonhoven overleden den vijfden Februarij, anno 1605, ende aldaer begraven. Deſe was de laetſte Rentmeeſter Beoofterſcheldt, gheſtelt by den Grave van Zeelandt.

Na dat de Provintie van Zeelandt, nevens andere gheunieerde Nederlanden, onder den ghenadighen zeghen des almachtighen Godts, door de handt ende wijs beleyt van den Heere Prince van Orangjen, Wilhelm, uyt de tyrannije des Koninck van Hiſpangjen was ghevindiceert, ende ghelucklichlijck tot hare vryheydt ghebracht, ſoo zijn de naervolghende Heeren tot Rentmeeſters Generael over Beooſterſcheldt verkooren by de Groot-Mog. Heeren Staten van Zeelandt.

1578. Heer *Triſtram Jhane*, uyt Vlaenderen, is tot Ziericzee overleden den 11 November, anno 1605, ende light aldaer begraven.

1595. Heer *Willem vander Meyr*, van Berendrecht, Heere van Noordgouwe, &c. ghebooren van Delft, werdt Rentmeeſter by reſignatie van Heer Triſthram Jhane, ſijnen Neve, den vierden Auguſti, anno 1595, ende is tot Ziericzee overleden den 18 November, anno 1614, ende aldaer begraven.

1615. Heer *Lieven Werckendat*, ghebooren tot Ziericzee, ende oudt Burghermeeſter der ſelver Stede, tot Ziericzee overleden den leſten Novemb. anno 1622, ende aldaer begraven.

1625. Heer *Philibert van Borſſelen*, geboren ter Goes, oudt Burgermeeſter der Stede Tholen, overleden tot Ziericzee den 17 Januarij, anno 1627, ende aldaer begraven.

1627. Heer *Adrianus Hefferus*, ghebooren tot Ziericzee, Heere in Bommenede, &c. ende oudt Burghermeeſter der Stede Ziericzee, zijnde anno 1644, noch teghenwoordich, in 't leven.

EYNDE

VAN DE LIJSTE VAN DE HEEREN RENTMEESTERS GENERAEL VAN ZEELANDT, BEOOST ENDE BEWESTERSCHELDT.

Lijſte

Lijſte van de overleden Gheleerde Mannen, in Zeelandt gheboren.

ZEelandt heeft t'allen tijden voortghebracht ende opghequeeckt vele uytmuntende verſtanden, die door de kloeckheyt van hare gheeſt ende deftige ſchriften, in alle talen ende wetenſchappen uytghegeven, niet alleen van haer vaderlandt, maer oock de geheele weereld wel verdient, ende eenen onſterffelijcken naem bekomen hebben, hier ter plaetſe oock met groot recht te melden. Ons voornemen is t'hans alleen ghelijck als uyt den grave op te halen, ende, naer ons vermoghen, als op een tonneel van eere te verthoonen de overledene; niet by ghebreck van noch levende (onder welcke ſich oock opgheven ſoude de volmaeckte geeſt, die ſoo veel ſoete dichten ghebaert heeft, van Ionckvrouw, *Johanna Comans*; ende onder de mannen, benevens eenige hier ende daer in dit werck ter loops gemelt, ende andere, ons wel voornamentlijck voorkomen ſoude de noyt ghenoech te roemen Heer *Jacob Cats*, gebooren tot Brouwerſhaven, wiens uytmuntende deught, welſpreeckentheyt, ende dapperheyt in het beleydt van ſaecken ende raedtſlaghen, roerende de regheringhe van Steden ende landen, eerſt in Zeelandt gheeert, nu oock in de vergaderingen van de Groot-Mogende Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt tot aller verwonderinghe toe uytſteeckende is; neffens dien ſonderlinghe gheleertheyt, ende ſeltſame aerdicheyt van renue, in ſoo vele deftighe ſchriften, ende liefde tot de gheleerde ende gheſtadige ſorge tot voortplantinge van alle goede konſten ende wetenſchappen, in ſijn opſicht over de weereldtruchtighe Academie van Leyden, ten vollen blijcken) maer om dat het den levenden, gheleert hebbende kleyn te ghevoelen van haer ſelven, moeyelijck valt, ende by den quaetgunſtigen haet ende nijt verwerckt de volkomen meldinghe van haren lof. Dus ſullen wy hare verdienſten nu met ſtilſwijghen eeren; ende alleen de afgheſtorvene, als gheſtelt buyten ende boven alle afgunſticheyt, ſonder ordre van tijdt ofte waerdicheyt te volghen, deſe monſteringhe laten paſſeren.

Guilielmus de Zelandia, een ſeer Godtvruchtich ende gheleert man, heeft gheleeft in het jaer 1277, ende werde verheven tot Abt van de Abdije van Duynen in Vlaenderen.

Iohannes de Clotinghen, van Middelburgh, heeft gheſchreven verſcheyden Latijnſche brieven, ghedruckt in het Clooſter van Hem, by Schoonhoven, in den jare 1508.

Petrus

Petrus Capitaneus, edelman van Middelburch, ſeer gheroemt Doctor in de Medecijnen, ende overſulex Profeſſor ende lijf-Medicus gheſtorven van den Koninck van Denemarcken, in den jare 1547, volghens uytwijſen van het Grafſchrift, hem geſtelt ter eeren in de Cathedrale kercke tot Coppenhaven in Denemarcken, ende aldaer noch te leſen;

NATALIUM SPLENDORE, VIRTUTE ET DOCTRINA ORNATISSIMI VIRI, DOMINI,

PETRI CAPITANEI, ZELANDI,

MITTELBURGENSIS, MEDICINÆ DOCTORIS EXIMII, ET ARCHIATRI IN DANIA,

Numerus anni, menſis, diei & horæ obitus

OCCVbVIt fatIs CapItaneVs, aLta MICaret
IanI ſeXta VbI LVX horaqVe nona foret.

Non diſpar medica Capitaneus arte Galeno
Petrus in hoc tumulo poſt ſua fata cubat.
Qui quantus fuerit, ſcit Lovanienſe Lyceum,
Et ſchola, cui Paridis nomen ineſſe ferunt.
Extulit hunc plenis formoſa Valentia buccis,
Doctoriſque illum juſſit habere decus.
Urbs quoque Vernovio ſtupuit vicina docentem,
Nec non aquoreis Hafnia cincta vadis.
Sapius hic triſti morborum turbine Regem
Exanimem vitæ reddidit ille ſuæ.
Octo, decemque fere cum conjuge vixit in annos,
Viderit ut ſimilem vix pietate ſibi.
Ter tribus at tandem luſtris ſine labe peractis,
Siſtitur ætherea, morte necante, polo.

Guilielmus Ægidius, van Wiſſekercken, een gheleert Aſtronomus, heeft een boeck gheſchreven van s'Hemels loop, ghedruckt anno 1494.

Iacobus Middelburgenſis, is gheweeſt Suffragaen, oft Vicaris Generael van den Biſſchop van Camerijck, was een ſeer geleert man in de Theologie, aen wien D. Eraſmus Roterodamus, verſcheyden brieven gheſchreven heeft, anno 1499, en hy aen hem, die ghedruckt zijn.

Iacobus

Iacobus Battus, uyt Zeelandt, die gheweeſt is Secretaris tot Berghen op Zoom, anno 1500, aen welcke inſghelijcx Eraſmus Roterodamus vele ende verſcheyden Brieven gheſchreven heeft, waer uyt te ſien is, in wat achtinghe de ſelve is gheweeſt, en de gheleertheyt, waer inne hy te ſijnen tijde heeft uytghemunt, ghelijck ſijne naeghelaten ſchriften ghenoechſaem bewijſen.

Heer *Jan van Borſſelen*, ghebooren ter Vere in Walcheren, was eerſt anno 1516, Profeſſor inde Univerſiteyt tot Leuven, daer naer Deken van't Collegie van Sandenburch, of der Vere.

Cornelius Battus, ſoone van *Iacobus Battus*, hier vooren vermeldt, was een ſeer gheleert man, ende Doctor in de Medecijne van de Stadt Vere, welcke oock groote correſpondentie hieldt met D. Eraſmus Roterodamus, ende woonden t'ſamen in't jaer 1498, op't Caſteel van Sandenburch, by Vrouw Anna van Borſſelen, weduwe wijlen Heer Philips van Beveren, om haren ſoone, Ioncker Adolf van Bourgoingnen, Heere van Beveren, in de wetenſchappen en konſten te onderwijſen. Heeft verſcheyden boecken gheſchreven, die in't jaer 1512, ghedruckt zijn, onder andere een *Weereldt-beſchrijvinghe*, in de welcke hy vele ſonderlinghe dinghen verhaelt van de eylanden van Zeelandt, ghebruyckt by Reyghersberghen in het opmaecken van ſijne Zeelandtſche Chronijcke, doch by ons, hoewel neerſtich opgeſocht, tot noch toe niet gheſien.

Paulus van Middelburch, daer hy ghebooren werdt anno 1445, is gheweeſt een excellent Mathematicus, Phyſicus, ende Medicus, als mede een Theologant, is Biſſchop ghekoren van Urbinen in Italien, en gheordineert zijnde Preſident van't Conſilium van Lateranen te Romen, is aldaer gheſtorven anno 1534, oudt 89 jaren. Heeft verſcheyden ſchriften naerghelaten, onder ander een boeck, *Paulina* ghenaemt.

Hubertus Barlandus, ghebooren in 't landt van der Goes, is gheweeſt een gheleert Doctor in de Medecijnen, heeft overgeſet een boeck uyt de Grieckſche tale in't Latijn, van Galenus, en noch andere boecken. Hy leefde in den jare 1536.

Amandus Zirizeus, van Zierickzee, heeft een Chronijck van de weereldt beſchreven, ghedruckt tot Leuven 1534, alwaer hy oock gheſtorven is.

Iacobus Zovitius, van Dreyſſchere, in 't landt van Ziericzee, (waer over hy ſich in het Latijn noemt, *Triturbius*, doch qualijck alſoo *Drieſchor*, de naem niet ontfanghen heeft van *ſcharen*, maer van *ſchorren*) een gheleert

man, heeft ſchoone Comedien uyt den Bybel ghenomen, beſchreven, die ghedruckt zijn tot Antwerpen anno 1533, ende 1539.

Nicolaus Everhardi à Middelburgo, gebooren tot Griepſkercke, ſoon van een ſlecht ſchipper aldaer, in de Rechten hooch geleert, ende in materie van ſtate wel geverſeert, heeft een groot boeck van Conſultatien en Rechten beſchreven, midtſgaders vele andere boecken, die in alle Hoven van Juſtitie van groote authoriteyt zijn. Is geweeſt Preſident van den Hove van Hollandt, daer naer Preſident in den Grooten Rade tot Mechelen, aldaer hy ſterf, anno 1532. Boven verſcheyden ſeer gheleerde ſoonen, buyten Zeelandt gebooren, heeft hy oock ghehadt een dochter Iſabella, in de Latijnſche tale ende alle goede konſten luſtich ervaren, leydende een Clooſter leven. Sijn Grafdicht heeft hem gheſtelt ſijn ſoon;

Everardo patre, de Glycera genitrice creatum
Walchria NICOLAON *me tulit inter aquas.*
Docta rudimentum dederat LOVANIA *legum,*
Quæ me, mox à me, quas docuit, didicit.
Juverunt juſtos oracula noſtra clientes,
Inflexere animum munera nulla meum.
Integer hâc æquum colui pius Urbe Senator;
Poſt Batavis Præſes jura ſacrata dedi.
Magnatum rigidiſque minis, precibuſque potentum
Infractum ſenex penè trieteridem.
Cum vocat hoc iterum Cæſar me CAROLUS *altrò,*
Præſes & enſigera Virginis arce locor.
Noſtro nec ſat habens ſeclo prodeſſe, reliqui,
Quæ, bona poſteritas, te quoque lecta juvent:
Natorum licuit viventi cernere honores,
Quos mihi BLADELLÆ *ſtirpis* ELISSA *dedit:*
Qui tumulum & titulos apto poſuêre Parenti
Aſtræa, & Clario turba probata choro.
Parte mei meliore, avi ſatur, aſtra petivi:
Deterior quadro hoc marmore preſſa lates.

Adrianus Baerlandus, van Baerlandt, in Zuydt-Bevelandt, was ghebooren anno 1488. Hy is geweeſt den eerſten Profeſſor in de Latijnſche tale in 't Collegie van Buſleyden, ofte drie Tonghen, tot Leuven, anno 1518, en 1520, vertrock daer naer met den Baender-Heer van Grimbergen naer Enghelandt, ende

ende keerde daer naer weder in sijn eerste aengenomen Professie, en sterf aldaer ontrent het jaer 1542. Heeft, onder ander dingen, geschreven verscheyden Historien en Chronijcken, eerst de Chronijck van de Graven van Hollandt, noch de Historien van de Hertoghen van Brabandt, van de Bisschoppen van Utrecht, van de Hertogen van Venetien, ende een korte beschrijvinghe van de Steden in de Nederlanden.

Petrus Nicolai à Middelburgo, Doctor in de H. Godtheyt, ende in de Roomsche Rechten, is geweest Abt en Prelaet van de Abdye der Premonstratensen binnen Middelburgh.

Everhardus Nicolai, van Middelburch, soon van den ghedachten President *Nicolaus Everhardi*, der Rechten Licenciaet, die President werdt in't Hof Provinciael van Vrieslandt, en daer naer President van den grooten Raet tot Mechelen, aldaer hy gheslorven is, anno 1560. Sijn broeder heeft hem gheslelt dit Grafschrift,

Everardus tegor hoc tumulo: de Præside Præses
Qui genitus juvenis respondi civica jura,
Grandia dum fugio, dum tutæ & parvula sector.
Indè Senatorum Frisius me vindicat ordo:
Qua regio ut multos languentem viderat annos,
Jam, meliore velut cœlo fruiturus & aurâ,
Machlinia jubeor magni pars esse Senatus.
Mox iterum Frisiæ Præses ableger in oras.
Indè fidi in propriam me clemens evocat aulam,
Postque senem summo Rex ornat honore Philippus,
Exantlatorum pretium non vile laborum.
Namque prius genitor quâ fœderat arce locavit.
Cujus ego ut mores vivens imitatus & artes,
Haud Regi ingratus, nulli gravis, omnibus æquus,
Et carus Patriæ vixi, & dilectus amicis.
Sic etiam ante pedes illius habere sepulcrum
Nunc juvat, extinctum neque deseruisse parentem.

Cornelius van Baersdorp, van der Goes in Zeelandt, en Doctor der Medecijnen aldaer, anno 1538, daer naer Doctor van Keyser Carel de V. ende van hem tot de Ridderlijcke eere verheven.

Nicolaus de Conflita, ghebooren tot Romerswale, in Zeelandt, was een vermaert Poëet, anno 1549. Werdt vermelt van Guicciardijn, in de Beschrijvinghe der Nederlanden.

Johan Reygbersbergh, ghebooren van Cortgene, eertijts een Stadt in Zeelandt, heeft de Chronijcke van Zeelandt beſchreven, Anno 1551, ende tot Antwerpen doen drucken.

Theobaldus ab Hoghelande, van Middelburch, is gheweeſt een ſeer vermaerdt en gheleert Philoſophus, en Chymicus, is bekent ende heeft mede gheſchreven in't boeck, ghenaemt *Theatrum Chymicum*, in Duytſchlandt ghedruckt.

Livinus Lemnius, van Zierickzee, vry wel een van de voortreffelijckſte, op de welcke Zeelandt mach roemen, was eerſt Doctor inde Medecijnen, by den Koninck van Sweeden, daer naer in ſijn Vaderlandt wederkerende, en ſijn Huyſvrou gheſtorven ſijnde, is hy Prieſter gheworden, en Canoninck tot Zierickzee. Is aldaer overleden anno 1568. Hy heeft eenige vermaerde boecken naeghelaten, die ghedruckt zijn, en een yeghelijck bekent. Sijnen ſoone Wilhemus Lemnius is mede een Doctor in de Medecijne gheweeſt.

Ioachim Polites, van der Goes in Zeelandt, wierdt Greffier der Stadt Andtwerpen, en Profeſſor tot Leuven, ende was ſeer gheloeyt in de Poëſie, ende andere wetenſchappen. Hy leefde in den jare 1548.

Matheus Galenius, ghebooren tot Weſtcappel in Walcheren, is gheweeſt Doctor in de H. Godtheyt tot Doway, en Cancelier der ſelver Academie, in de welcke hy van den jare 1562, doe die eerſt opgherecht was, 10 jaren loffelijck gheleeft hebbende, ende Deken van St. Amatus Collegie gheworden zijnde, is hy aldaer anno 1573 gheſtorven, naerlatende ſommige ghedruckte boecken.

Cunerus Petri, ghebooren te Duyvendijck, opghevoet tot Brouwerſhaven in Zeelandt, ſtudeerde eerſt tot Leuven, aldaer hy Doctor in de H. Godtheyt werdt gemaeckt, ende Paſtoor van de Hooft-kercke aldaer, werdt daer naer den eerſten Biſſchop van Leeuwaerden in Vrieſlandt, anno 1564, ende in de troubelen van de Nederlanden werdt hy ghevangen gheſtelt in 't Caſteel van Harlingen, ende los gelaten zijnde, vertrock hy naer Munſter, daer naer tot Ceulen, alwaer hy gheſtorven is anno 1580. Onder ſijne naergelaten boecken, door den druck bekent, zijn de boecken van hem beſchreven, *de Chriſtiani Principis officio*: Midtſgaders, *De Proprietatibus vere ac Germane eccleſie*, ende vele andere.

Petrus Ximenius, ghebooren tot Middelburch, wiens Vader een Spangjaert was, is gheweeſt een vermaert Theologus, en Philoſophus, tot Ceulen, anno 1564.

Hugo

Hugo Favolius, van Middelburch, een vermaert Poëet ende Theologant, heeft beſchreven onder andere een boeck, hoe Godt met de Propheten gheſproocken heeft. Hy is gheſtorven tot Antwerpen, 1585. alwaer hy ſich dit Grafſchrift heeft doen ſtellen;

Artis Apollinea cultura inſignis & uſu,
Phœbei cultor carminis atque Lyræ,
Piſano genitore ſatus, genitrice Zelanda,
Hugo Favoliaca ſolicitudo domus,
Ætatis bis ſex anno poſt luſtra ſecundo,
Conditur hoc tumulo, ſpiritus aſtra tenet.

Petrus Peckius, ghebooren tot Ziericzee, van ſeer eerlijcke ouders, is gheweeſt een vermaert Profeſſor in de Rechten tot Leuven, anno 1568. en wert anno 1582, Raedt in den Grooten Raedt tot Mechelen, alwaer hy ſterf. Sijne uytgheghéven boecken bewijſen ghenoechſaem ſijn groot verſtant, en uytnemende gheleertheyt. Sterf in't jaer 1589.

David Theodorus Plaſeer, ghebooren tot Ziericzee, Doctor in de Medecijnen gheweeſt tot Antwerpen, heeft ontrent den jare 1603, verſcheyden ſtucken in de Medecijnen uytgheghéven.

Franciſcus Zandicus, Secretaris van Ziericzee, heeft gheſchreven een Oratie, om te bewilkomen Keyſer Carel de V, komende van ſijne reyſe van Africa, die noch onder de papieren van de Stadt van Ziericzee bewaert wert, ſoo als dat verhaelt Andreas Valerius, in ſijne laetſt uytgheghevene *Bibliotheca Belgica*.

Guilielmus Lemnius, ghebooren van Ziericzee, ſoon van Lieven Lemnius, is gheweeſt lijf Doctor van Eric, Koninck van Sweden. Hy heeft verſcheyden tractaetjens gheſchreven, waer van een onder de ſchriften van ſijn vader gheleſen) eenighe daer in ghedacht werden.

Jaſon Pratenſis, ofte *De Pratis*, ghebooren van Ziericzee, een ſeer treffelijck Poëet, ende Doctor in de Medecijne, heeft eerſt in ſijn vaderlijcke Stadt, daer naer ter Vere, ende by den Heere Adolph van Burgundien, Heere van der Vere, de ſelve gelueckelijck gepleecht, ende ondertuſſchen ſtuckwijs vele deftige boecken in de Medecijnen, neffens ſijne Poëmata, uytgegeven.

Ægidius Aurifaber, Monnick in het Cloſter van Syon, by Ziericzee gheleghen, heeft al ontrent den jare 1466, gheſchreven verſcheyden devote boeckens ende Sermoenen in het Latijn, waer van veel ghewachs ende wercks ghemaeckt wordt by die ghene, die in onſe tijdt het leven ende den lof van de Carthuyſers hebben gheſchreven.

Franciſcus Tolenſis, anders in het Grieck ghenoemt, *Artopeus*; in het Latijn, *Piſtorius*; in het Duyts, *Backer*, (dus placht men met de namen te ſpelen) ghebooren van der Tholen, Auguſtijner Regulier Canonick, heeft verſcheyden boecken in de Theologie uytghegheven, van den jare 1561 af, tot den jare 1575.

Cornelius Martinius, een Zeeuw, heeft ghеſchreven een boeck van de Foreſtiers van Vlaenderen; ende een, vervattende het gheſlacht-regiſter van alle de Edelen, vereert met de waerdigheyt van het Gulden Vlies, ghedacht ende ghepreſen van *Pontus Heuterus*, in de voorreden voor ſijn *Stemmata Genealogica*, ghevoeght by ſijn Hiſtorie van de Nederlandtſche Princen, uyt den huyſe van Burgundien.

Petrus van Reſen, ghebooren van der Tholen, heeft op een Caerte van Zeelandt, ſoo als hare gheſtalte was in den jare 600, ghevonden in de Abdije van Egmont, een korte beſchrijvinghe ghemaeckt. Ick hadde ghedacht, die in deſe Chronijcke mede in het licht ghebracht te hebben, doch ondervinde, dat deſe Caerte in gheenen deele de ghedachte ouderdom mach halen. Was overſulex onnodich die, met hare beſchrijvinghe, hier te verthoonen.

Petrus van der Straten, ghebooren vander Goes, ende in het bloeyſel van ſijn leven Secretaris van ſijn vaderlijcke Stadt overleden, heeft verſcheyden gheeſtighe *Poëmata* in het Latijn ghemaeckt, naer ſijn doot uytghegheven door M^r. Cornelis Boy, Rechtſgheleerde, ghebooren van Ziericzee, wiens eenighe aerdighe dichten daer onder vermenghelt ſtaen.

Andreas Lemnius, ghebooren tot Ziriczee, Doctor in de Medecijne, heeft uytghegeven eenen langhen brief, waer in hy verdedicht de nootſaeckelijckheyt van het bekijcken des waters, gemaeckt by de ſiecken.

Balduinus Henrici, van Ziriczee, Doctor in de gheeſtelijcke Rechten, ende daer van Profeſſor tot Leuven, leefde ontrent den jare 1460, ende ſchreef doe *Lecturam ad libros* v, *Decretalium*, *Tom.* v. Deſe werden noch in eenighe Bibliotheecken van Brabandt gheleſen.

Cornelius Liens, ordinaris Doctor in de Medecijnen te Ziriczee, ende daer naer Droſt gheworden van Sinte Martenſdijck, ende aldaer over eenighe jaren in een heerlijcke tombe begraven, heeft in den jare 1614, uytgheghеven *Concertationem Epiſtolicam cum adverſariis Philippi Lanſbergii*.

Bartholomaus à Middelburgo, alſoo ghenoemt, om dat hy was Guardiaen van de Minrebroeders tot Middelburch, ende aldaer een naemkondich Preecker, maer ghebooren ter Vere. Hy heeft ghеſchreven *Concionum*

de

de Tempore & Sanctis, Tomus III; ende sterf in 't jaer 1564, tot Utrecht, alwaer in het Pandt van der Minrebroeders Convent, voor de tijden der veranderinghe, dit Grafschrift van hem gheleſen wierde;

Verbo olim populum, vita exemploque docebat,
Hic tibi ſemper homo, hæc tibi cura fuit.
Nunc mundo ablatus cœli ſtatione teneris,
Et vanas terræ deſpicis illecebras.
Nos cineres, quos illa tegit, veneramur, & unо,
Quod de te ſupereſt, nomine perfruimur.

Tobias Roelſius, van Middelburgh, ſeer gheleert in de Gheneeskonſt, ende de ſelve gheoeffent hebbende in ſijn vaderlijcke Stadt, heeft gheſchreaen Carolus Cluſius, *Epiſtolam de exoticis quibuſdam plantis*, onder de wercken van Cluſius te leſen.

Petrus Clebardus, ghebooren tot Schrandijck, heeft eenighe Oratien van Demoſthenes, uyt het Griecx in het Latijn over geſtelt, tot Antwerpen door de Druck ghemeen ghemaeckt, in het jaer 1538.

Gaſpar Barlæus, ghebooren vander Goes, als ſoldaet ghedient hebbende onder Keyſer Carel de V, heeft ſich daer naer tot een gheeſtelijck leven begheven, ende is geweeſt een van de eerſte diſcipulen van Ignatius Loiola, vader van de Orden der Jeſuiten, ende heeft in Ooſt-Indien, voornementlijck het eylandt van Ormus, vele bekeert, ſoo als hy ſelf ſchrijft in twee brieven, die ghedruckt zijn. Hy ſterf in Goa, in den jare 1553, een van de beruchſte Ieſuiten.

Jacobus Antonii Middelburgenſis, Profeſſor in de Canonijcke Rechten tot Leuven, ende Vicaris Generael van den Biſcop van Camerijck, heeft in den jare 1502, doen drucken ſijn boeck, ſeer ghepreſen, *De Præcellentia poteſtatis Imperatoriæ.*

Bartholomæus Caverſius, ghebooren in Zeelandt, ende Canonick tot Zonburch in Walcheren, was een goet Poëet, ende daer beneffens in de Griexſche tale ſoo ervaren, dat hy eenighe t'Samenſpreeckingen, ghemaeckt van Eraſmus Roterodamus, in het Griecx overgheſet, ende in het jaer 1567, tot Antwerpen doen drucken heeft.

Matthias Feliſius, dat is te ſegghen, *van Cats*, ghebooren tot Brouwerſhaven, zijnde van het edele gheſlacht van die van Cats in Zeelandt, is gheweeſt Provinciael van de Minrebroeders in Nederlandt, ende heeft, onder andere, gheſchreven, *Catholicam Elucidationem Decalogi*. Hy ginck in den wegh van alle vleeſch tot Leuven, in het jaer 1576.

Mat-

Matthias Martinius de Waequier, ghebooren tot Middelburch, in de Latijnſche, Griecſche, Franſche, Italiaenſche, ende Spaenſche talen, ſonderlingh ervaren, heeft vele boecken, in de ſelve gheſchreven, in het Latijn vertolckt. Hy ſterf onlancx in het jaer 1642.

Arnoldus Helius, van Middelburgh, heeft ſijne Studien tot Heydelbergh ende elders gheluckelijck vervolght, ende tot Norenbergh een boeck van ſijne aerdighe Latijnſche *Poëmata* laten drucken. Eenighe daer van werden oock gheleſen in *Delitiæ Belgicorum Poëtarum*, by *Janus Gruterus* uytgheghéven.

Nicolaus Ianſſenius Boy, ghebooren van Ziericzee, Godtsgheleerde, Dominicaner Munnick, neffens ſijn drie broeders, Leonard, Cornelis, ende Dominicus, beyde de laetſte oock bekent door haer ſchriften, gheſonden door laſt van den Stoel van Roomen, om het Rijck van Denemarcken al ſoetjens ende ſtillekens te brenghen tot de ghehoorſaemheyt van de Kercke van Roomen, is in deſe ſijnen laſt overleden; hebbende, buyten andere, noch in den jare 1631, tot Antwerpen uytghegeven, *Defenſionem Fidei Catholicæ, & Apoſtolicæ Romanæ.*

Regnerus Vitellius, ghemeenlijck gheſeght *Telle*, gebooren van Ziericzee, Vranckrijck ende Italien gheſien hebbende, heeft eerſt in ſijn Vaderlandt, daer naer tot Amſterdam, met onderwijſinghe van de jeught ſich beſich gehouden, gheſtorven in den jare 1618, begraven met onghedeckten, ende met laurieren ghekroonden, ende een yeder ſichtbaren hoofde, op de maniere van uytnemende Poëten. Hy heeft, onder andere, uytghegheven een ſeer puntighe beſchrijvinghe van Nederlandt.

Petrus van Brouwerſhaven, alſoo geſeght van ſijn vaderlijcke Stadt, Godtsgheleerde, heeft in den jare 1572, tot Leuven t'ſamen uytghegheven vier verſcheyden Tractaten, raeckende de Godtsdienſt.

Iohannes Ramus, ghebooren ter Goes, is gheweeſt langhe jaren Profeſſor in de Rechten tot Leuven, ende elders, ende heeft vele treffelijcke boecken gheſchreven. Sterf in het jaer 1578.

Petrus Gruterius, heeft eenighe gheleerde Latijnſche brieven gheſchreven, ende zijn ghedruckt tot Leyden, anno 1609. Hy is ghebooren in de Paltz, doch uyt Zeenſche ouders, ende ſterf tot Amſterdam, 1634.

Petrus Cunæus, ghebooren tot Vliſſinghen, in het jaer 1586, was Profeſſor in de Rechten in de Univerſiteyt van Leyden, alwaer hy niet alleenlijck uytmuntede in de Rechtsgeleertheyt, maer oock byſonderlijck in de konſte van welſpreeckentheyt, ende kenniſſe van veelderley talen. Sijne uytgegeven

boec-

boecken, ende die noch verwacht werden, moghen een ghenoechſaem bewijs zijn van ſijne gheleertheyt. Hy ſterf in 't jaer 1638.

Ewout Teling, ghebooren tot Ziericzee, is gheweeſt Ontfanger Generael van Zeelandt, heeft vele ende deftich gheſchreven in de H. Theologie, tot verbeteringhe der zeden, ende opweckinghe tot Godtſaligheyt, doch alles onder bedeckte namen, als gheen eere ſoeckende om een vermaerde name naet te laten.

Willem Teling, mede van Ziericzee, broeder van de voorſchreven *Ewout Teling*, was een Dienaer Godts in de Ghemeente van Middelburch, heeft door een godtlijcken yver, en uytnemende welſpreeckentheydt, ende ſtichtelijcke ſchriften, maer byſonderlijck door ſijn goet ende ingheroghen leven, vele tot Godtſalicheyt verweckt.

Ludovicus de Dieu, van Vliſſinghen, deftich Predicant in de Gemeente tot Leyden, was in de Orientaelſche talen uytnemende gheoeffent, ghelijck ſulcks openlijck blijckt by de Boecken, door hem uytghegheven. Hy ſterf in den jare 1642. Wy ſtelden hem dit Grafſchrift ter eeren;

ORIENS, VIATOR, OCCIDENTIS HIC JACET.
FALLOR. SEPULCRUM HOC OCCIDENS ORIENTIS EST.

Abrahamus Mellinus, van Vliſſinghen, was Predicant in Hollandt, en ſeer geleert in de H. Theologie, en in de Hiſtorien, wiens groot Martelaerboeck, midtſgaders ſijne andere ſchriften, ſijne gheleertheyt ghenoechſaem uytroepen.

Apollonius Schotte, ghebooren in Zeelandt, Rechtſgheleerde, ende in alle deelen van andere wetenſchappen ſonderlingh ervaren. Heeft, onder andere, in Latijnſche dicht overgeſet den Predicker, ofte Eccleſiaſtes, doch noch niet in het licht ghekomen. Hy ſterf over eenighe jaren, Raedtſheer in den Hooghen Raedt in den Hage.

Adrianus Guilielmi, van Vliſſinghen, in de Arabiſche tale tot verwonderinghe toe ervaren. Heeft daer uyt overgheſet eenige boecken in de Medecijnen, doch niet ghedruckt. Hy ſterf in Vranckrijck in de armen van de hoochberoemde *Iſaacus Caſaubonus*, van hem in ſijne uytgheghevene brieven hoochlijck ghepreſen.

Maximilianus Orientius, is in den jare 1569, ghebooren op 't Slot Zandenburch, by der Vere; het welck hy ſelfs elders ghetuyght in ſijn uytgheghevene *Poëmata*, ſeghende;

Naſcentem excepit Verani Principis aula,
Nomine dignatus me fuit ille ſuo,
Ille potens Vera & Vliſſinga Marchio, Cattus
Cujus in imperio Mattiacuſque fuit.

Hy was een dapper gheleert man, ende aerdich Poëet, ſterf Secretaris van Gent, in den jare 1614.

Goſwinus Hecx, ghebooren van Vliſſingen, Carmeliter aldaer, ende daer naer, om ſijn geleertheyt, ghemaeckt *Epiſcopus titularis Hieropolitanus*, ende Suffragaen van den Biſcop van Utrecht.

Caſpar Levini, byghenaemt *Hoogheland*, ghebooren van Vliſſinghen, wierde, om ſijne ervarentheyt, ende ſondertlinghe kenniſſe van de Rechten, in den jare 1530, van Keyſer Carel de vijfde, ghemaeckt de eerſte Preſident van het Provinciale Hoff van Utrecht.

Levinus Keerſmakerus, een Zeelander, werdt in de ſchriften van *Juſtus Lipſius*, om ſijn verſtandt ende gheleertheyt wille, hoogh ghepreſen.

Wolfardus Borſalus, een Zeelander, heeft verſcheyden Latijnſche Dichten aen *Cornelius Muſius* gheſchreven.

EYNDE

VAN DE LIISTE DER GHELEERDE MANNEN VAN ZEELANDT.

BYVOECHSELEN

Op de aenghewesen plaetsen, in dit Eerste Deel van de Chronÿcke van Zeelandt, in te voeghen.

FOl. 121. lin. 4. *ende elders gebruycken.* Daer zijn dierghelijcke noch vele andere, by verscheyden tijden ende gheleghentheden uytghekomen, de welcke alle met groote moeyte versamelt, ende kosten doen snijden by den seer te achten, ende in kennisse van den ouden ende nieuwen toestandt van de Nederlanden uytmuntende Heer, *Gerard Schuep*, Ghecommitteerde ter Admiraliteyt van Zeelandt, in den opslach van een boeck alle ghelijckelijck met den eersten vertoont sullen werden.

Fol. 122. l. 16. *bondtgenoten.* Het zijn Zeeuwen die haer mannelijck ende staetsgewijse ende eendrachtelijck opgeset hebben teghen de geweldige heerschappye van den Hertoge van Alba, in den jare 1571, voor die tweede reyse met een besluyt, vol moedts ende liefde tot de vryheydt, teghensgaende ende schortende de uytvoeringhe van den gheyschsten thienden ende twintichsten penninck; waer over waren Nicolaes de Castro, van weghen de gheestelijckheyt, Adolf van Haemstede, Willem van Cats, Iacob van Seroskercke, Heere van Wellandt, Adriaen van Domburch, ende Maximiliaen van Borssele, van weghen den Adel; A. van Campen, van weghen Middelburch; van wegen Ziriczee, C. Adriaensz. van wegen Rommerswale P. Levendale, van weghen ter Goes, A. Verbrugghen; van weghen ter Tholen, C. Roels. Het zijn Zeeuwen, Vlissinghers, die aller eerst haren hals ghewillich het Spaensche jock ontrocken, ende de Spangjaert het hooft ghebooden hebben.

Fol. 125. l. 11. *walen ende meeren.* Dese verscheyden naerspooringhen van de herkomste van den naem van Walcheren is kort ende bondich vervat in het volghende dicht van de Heer *Adrianus Hofferus*, Heer in Bommenede, &c. ende Rentmeester Generael van Zeelandt Beoosterschelde;

Sæpe mihi dubiam traxit meditatio mentem,
Unde suum Walachrus nomen haberet ager.
Num sic dicta foret regio, quod in ista Walones
Intulerint merces littora sæpe suas?
Num quod ab Anglorum populis deflexerit illud,
Wallia quos lato continet ora sinu?

Num potitus Walacher fuerit cognomine dictus,
Qui ſcidit hanc curvo vomere primus humum?
Sive quod in clypeo eſt decumano corpore cetus?
Qui noviter forſan ſigna per iſta natat.
Sive quod his terris moles declivis aquarum
Eruerit lapſu ſtagna, lacuſque ſuo?
Omnis in obſcuro ratio eſt; ſic plurima rerum
Nomina cum cauſis ſæpe ſepulta latent.
Quid vetat hic Vatem propriis expandere ſenſus,
Atque aliquid priſcis addere judiciis?
Inſula quæ fluctus pelagi cen mœnibus arcet,
Wal-keren *hæc vero nomine dicta fuit.*

Fol. 212. l. 8. *ghenoemt werdt.* Laet ons nu oock eens de haer vaderlandt geern eerende penne van den wel ghedachten Heer *Adrianus Hofferus*, hier over hooren ſpelen;

Salſa, Caledonias quæ jactas, Veria, merces,
Cum maris irato numine bella geris.
Campa fuit ripâ celebris, quâ littore ab uno
Ivit in oppoſitum miſſa carina latus.
Diceris indigenis hinc Campo-veria Belgis,
Tranat ubi anguſtum navita puppe fretum.
Nec tamen hoc contenta loco, peregrina pererras
Littora, & immenſi regna profunda maris.
Ut tantum reſluo tibi ſurgat ab æquore quæſtus,
Quantum à Naſſovio nomine laudis habes.

Fol. 297. l. 29. *ſoude byſtaen.* Ick mach niet naerlaten hier te doen volghen een verklaringhe van 't recht van de *Heergewaden*, die met ghelde te redimeren ſtaen in ponden, ſchellinghen, ende penninghen, van veertich grooten 'tpondt;

Eerſt, eenen rooden ſperwer,	xx ß.
Eenen winthondt met een halſbant, den winthondt iij pondt, den halſbandt xx ß. Facit	iiij ℔.
Een nieuw ſweerdt,	ij ℔.
Een Marwetſe ſnouck,	x ß.
Een paer wapen handtſchoenen,	xxiiij ß.
Een paer winter handtſchoenen,	ij ß.

Een

Een marck, iiij ß.
Een jaegh-hooren, xxx ß.
Een Dordrechtſe koeck, j ßr.
Een paer harten handtſchoenen, v ß.
Een muyter ſperrewaer, xx ß.
Een goede herte, xx ß.
Een paer vette cappoenen, xx ß.
Een rooden havick, j gouden Engelſche nobel.
Een paer conijnen, v ß.
Een zeel winden, elck windt iij ℒ, vj ℒ.
Een capoen, vij ß.
Een goeden ſalm. iij ℒ.
Een pondt goets geldt, xx ß.
Eenen gouden penninck, daer vooren ſalmen ontfanghen eenen Hollandtſchen ouden ſchildt, ende den ſelven ſchildt ghereecktent anderhalve goude gulden. Dus hier j ½ goude guld.
Een paer ſpooren, x ß.
Eenen grooten gulden, daer men voor betaelt xxviij ß.
Eenen Rhijnſgulden, xxviij ß.
Eenen gulden hallinck, xxviij ß.
Eenen florin van Florence, xxviij ß.
Een ſwarten, ſeſthien penningen voor den groote, elck pondt xx ß.
Ende zijnder eenighe brieven die eenighe van deſe Heerghewaden niet en hebben, die moeten betalen voor Heerghewaedt x ℒ.
Ende zijn het Zeeuſche Leenen, ofte Vorenſche, xij ℒ, x ß.

Fol. 301. l. 4. *Schandi contermina ripæ.* Men ſoude oock niet ſonder groote reden moghen gelooven, dat dit eylandt ſijnen naem ontfanghen heeft van de dijcken, alſo in de oude Nederduytſche tale *Schouwen*, beteyckent bedijcken. In ſeeckere brief van Ian van Bronckhorſt, gegeven in den jare 1315, leſe ick deſe woorden; *jus aggerandi, quod vulgariter dicitur Schouwen.* Leeſt deſe brief by de Heer Buchel, Pag. 234, van ſijn Aenteyckeningen op Heda.

Fol. 376. l. 14. *Bruniſſe, goet Zeeuſchs Leen*; in den jare 1467 uyghegheven is om te bedijcken van Jan ende Antonis van Cats, Floris van Haemſtede, Adriaen van Borſſelen, Heer van Brigdamme.

Fol. 390. l. 2. *uythanghende in dubbelen ſteerte.* Op het jaer 1433, ghebruyckte Vrouw Jacoba deſe titulen; *Jaque, par la grace de Dieu, Ducheſſe*

de Bauiere, de Hollande, Conteſſe d'Oiſtervant, de Pontieu, Dame de Zuyt-Beveland, & de Voirn, &c. à noſtre treſchier & treſamé frere, le Duc de Bourgongne, &c. En teſmoing de quelles choſes, nous avons fait mettre noſtre ſeel de ſecret, en l'abſence du grand, à ce preſentes. Donné à Middelbourg, le XXVI *jour d'Avril, l'an de grace* MCCCC *trente & trois. Par Madame la Ducheſſe. A. vander Ree.* Deſe brieven werden noch geleſen in de Kamer van Reeckeninghe van Rijſſel. Jacoba noemt hier Philips de Goede, haren broeder, om dat hy tot ſijn gemael hadde, Michaële, ſuſter van Ian, Hertoch van Tureine, die d'eerſte man van Jacoba was.

Fol. 448. l. 21. *Heer Philibert van Serooſkercke.* Dus hebbe ick aenghe-teyckent ghevonden by eenighe liefhebbers in Zeelandt de namen van de Burchgraven van Zeelandt. Doch deſe lijſt is gantſch onvolmaeckt. Want het gaet ſeecker, dat Pelgrom, ſoon van Dirck, de ſeſte van die naem, Grave van Hollandt ende Zeelandt, in oude Chronijcken ghegheven werdt den titel van Burchgrave van Zeelandt, neffens de Heerlijckheden van Voorn, Reneſſe, Mourmont ende Haemſtede. Deſe liet naer een erfdochter, ghetrouwt met Dirck, Graef van Zeyn. Uyt deſe ſijn ghebooren Florens van Zeyn ende Voorne, Burchgrave van Zeelandt, ende Dirck, Heere van Reneſſe, Mourmondt, ende Haemſtede, van welcken afkomſtich zijn die van den gheſlachte, gheſeght Reneſſe.

Uyt Florens van Zeyn ende Voorn, is ghebooren Dirck van Voorne, Burchgrave van Zeelandt, ghetrouwt met een dochter van den Grave van Kuc, ende Hugo van Voorne, Heer van Heenvliet, ghetrouwt met Juſtina van Heze, Reyniers dochter.

Jan, Burchgrave van Zeelandt, Heer van Voorne, werdt vermelt in den jare 1255.

Oock in een geſlacht-regiſter van die van den edelen huyſe vander Does in Hollandt, vinde ick ghedacht Heer Wolfaerdt van der Maelſtede ende Everingen, Burchgrave van Zeelandt, met deſe woorden; Heeren Albrecht van Voirne, erf-Burchgraef van Zeelandt, wiens ſoons dochter, ghenaemt Joffrouw Lizebette, is ghehylickt gheweeſt aen Mouwerijn vander Does, Heer ter Does, ſoon van Diederick vander Does, Heer ter Does, van wiens houwelijck ooghſchijnelijck is blijckende by ſeeckere verly-brief van date 1347, in de welcke Mouwerijn voornoemt deſe ſijne wettighe beddeghenoot is verlijftochtende in ſeeckere 38 merghen landts, onder ſijn huys ende hofſtede ter Does, binnen de parochie van Leyderdorp, ghelegghen. Haer beyder kinderen waren, Heer Willem vander Does, Abt van Mid-

Middelburch; Vrouw Badeloyis vander Does, Abdiſſe van Leeuwenhorſt, Mouwerijn vander Does. Mouwerijnſz. Heer ter Does, wiens ouditſte dochter, ghenaemt Vrouw Dirck. geprocreert zijnde by een dochter van Wonde, geallieert gheweeſt is aen Heer Wolfaert van Everingen, vander Maelſtede, Ridder, ten overſtaen van Lodewijck van Maelſtede, Ridder, als weſende des Bruydegoms volle broeder, ende Willem vander Does, Abt van Middelburch, ende Mouwerijn van der Does, ghebroederen, aen des Bruydts zijde weſende oom ende vader der ſelver. Waer van gekomen is een ſoon, ghenaemt Heer Wolfaert vander Maelſtede, ende van Everingen, de welcke noch naderhandt vereert is met den ſtaet ende titel van Burghgráef van Zeelandt, by Hertoch Philips van Burgundien, den welcke van ghelijcke Heer Wolfaert noemt aldaer ſijnen lieven neve te weſen, als weſende Baenroets genoot. Daer van is gekomen een eenige erfdochter, die te man hadde Frederick van Reneſſe, van Zeyſt, Heer van Elwoutsdijck. Het is oock ſeecker, dat dit Burghgraefſchap eerſt temporeel, ende daer naer hereditéer is geworden, gelijck van de Burghgraven van Neurenburgh oock verhaelt werdt, ende het in die tijden meeſt met alle titulen van ampten ghegaen is.

EYNDE

VAN HET EERSTE DEEL VAN DE CHRONIICKE VAN ZEELANDT.

MAY 12 1922

TOT LEYDEN,
Ghedruckt
By WILLEM CHRISTIAENS van der Boxe,
In 't Jaer 1644.